

BELGELERLE

TÜRKİYE ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİ

O'ZBEKISTON TURKIYA ALOQALARI

HUJJATLARDA

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI

Yayın No: 17

BELGELERLE TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİ

O'ZBEKISTON-TURKIYA ALOQALARI HUJJATLARDA

İstanbul 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI
TURKIYA RESPUBLIKASI PREZIDENTI HUZURIDAGI
DAVLAT ARXIVLARI BOSH BOSHQARMASI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
“O‘ZARXIV” AGENTLIGI
ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ
ÖZARŞİV AJANSI

Proje Yöneticisi / Loyiha rahbari

Prof. Dr. Uğur ÜNAL
Devlet Arşivleri Başkanı
Davlat arxivlari bosh boshqarmasi direktori

Ulug‘bek Mirtalibovich YUSUPOV
"O‘zarxiv" Agentligi direktori
Özarşiv Ajansı Başkanı

Proje Sorumluları / Loyiha mas'ullari

Doç. Dr. Muhammet Ahmet TOKDEMİR
Devlet Arşivleri Başkan Yardımcısı
Davlat arxivlari bosh boshqarmasi direktori

Cevat EKİCİ
Dış İlişkiler ve Tanıtım Dairesi Başkanı
Xalqaro aloqalar va targibot boshqarmasi boshligi

Ahmet ÖZKILINÇ
Yayın Hizmetleri Şube Müdürü
Nashr ishlari bo’yicha sho’ba mudiri

Dilbar Tahirovna ZAKIROVA
O‘zbekiston Milliy arxivi direktori
Özbekistan Milli Arşivi Direktörü

Anvarjon Orifjonovich ALIYEV
"O‘zarxiv" Agentligi axborot xizmati rahbari va direktorining axborot siyosati masalalari bo`yicha maslahatchisi
Özarşiv Ajansı Bilgi Hizmetleri Müdürü ve
Bilgilendirme Politikası Konularında Başkan Danışmanı

Nasriddin Muxritdinovich MIRZAYEV
O'zbekistondagi Islom sivilizatsiyasi markazi katta ilmiy xodimi
Özbekistan İslam Medeniyeti Merkezi Baş Araştırmacısı

Yayına Hazırlayanlar / Nashrga tayyorlovchilar

Numan YEKELER
Yılmaz KARACA
Mehmet Selim TEMEL
Mesut DEMİR
Kemal GURULKAN
Ali COŞKUN

Nasriddin MIRZAYEV, PhD
Muhayo ISAKOVA, DSc
Mavjuda MIRZAYEVA
Shohida DAVUROVA
Mavluda SHORAHBAROVA
Shahnoza ABDURAHIMOVA
Zulfiya XASANOVA
Muzaffarkhon JONIEV, PhD

Grafik Tasarım / Grafik dizayn
Nazlı GENÇ GÜLTEKİN - Vahdettin ATİK

Tercüme / Tarjimon
Muzaffarkhon JONIEV, PhD

Fotoğraf Çekimi / Rasmga oluvchi
Ali UZUN

Kapak: Buhara Hanı elçisinin ve bir Avrupalı elçinin Reisülküttap ile görüşmesi ve arka planda Kadızade-i Rumî'nin Semerkand'da bulunan mezarı

Baskı / Bosma
Printa Matbaacılık
Emek Mahallesi Ordu Caddesi No: 24N4 Sancaktepe - İstanbul
Tel: 0216 290 06 30 www.printamatbaa.com / Sertifika No: 50678

ISBN: 978-625-8459-05-0

Sertifika / Guvohnoma No: 42220

Bu kitapta 90 g Ivory kâğıt kullanılmıştır. / Bu kitobda 90 g Ivory qog’oz ishlatildi.
Bu kitap Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
ile Özbekistan Cumhuriyeti "Özarşiv" Ajansı ortak yayınıdır.
Bu kitob Turkiya Respublikasi Davlat Arxivlari Bosh Boshqarmasi va
O‘zbekiston Respublikasi "O‘zarxiv" Agentligining qo‘shma nashridir.

İstanbul, Topkapı Sarayı / To'pqopi saroyi, Istanbul
Gaspare Trajanao Fossati, Aya Sofia Constantinople, as Recently Restored by Order of H. M. the Sultan Abdul Medjid, from the Original Drawings by Chevalier Gaspard Fossati, Lithographed by Lewis Haghe Esq., London 1852.

Semerkant'ta Tillekari Medresesi'nin Kubbesi / Samarqanddagi Tillakori madrasasi gumbazi

Sunuş / Taqdim

Devletler de insanlar gibi doğar, büyür ve ölürler. Devamlı ve asıl olan ise milletlerdir. İstikbalin daha sağlam temeller üzerine inşa edilebilmesi için, bu tarihî hakikat daima göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim çok eski çağlara uzanan tarihi boyunca pek çok devletler kurmuş olan mensubu bulunduğumuz Türk milleti de, o devletler yıkılsa da, sahip olduğu devlet geleneğine dayanarak yeni devletler kurup tarihteki yolculuğunu sürdürmüştür.

Bu büyük milletin ana yurdu olan ve bugünkü Özbekistan Cumhuriyeti'nin bulunduğu bölgeyi de içine alan geniş Türkistan coğrafyası, bereketli topraklara ve uçsuz bucaksız bozkırlara sahiptir. Türkistan, tarım ve hayvancılık imkânları ve buradan geçen tarihî İpek Yolu'nun bahşettiği ticari potansiyelden dolayı, tarih boyunca pek çok kavim ve milletin ilgisini çekmiştir. Yeni ticaret yollarının keşfi, Asya ticaretinin İpek Yolu ile batıya açılan kapısı hükmündeki bu coğrafyayı iktisadi olarak olumsuz yönde etkilemiştir. Ardından yaşanan istikrarsızlık dönemiyle birlikte bölge zayıf düşerek, küresel planda büyük oyunların oynandığı bir yer hâline dönüşmüştür.

Kadim medeniyetimizin temelleri de bu coğrafyada atılmıştır. Biruni̇, Mirza Uluğ Bey, İbn Sînâ, Hârizmî, Ali

Davlatlar insonlar kabi tug'iladi, ulg'ayadi va o'ladi. Davomli va asl bo'lgani esa millatlardir. Kelajakning yana mustahkam poydevor ustida insho etish uchun bu tarixiy haqiqatni har doim hisobga olmoq lozim. Shu jumladan, uzoq o'tmishlarga borib taqaladigan tarixi davomida ko'pgina davlatlar barpo etgan biz mansub bo'lgan Turk millati ham u davlatlar yiqilsa-da, o'z davlat an'analariga asoslanib yangi davlatlar qurib tarixdagi yo'lini davom ettirgan.

Bu buyuk xalqning vatani bo'lgan va bugungi O'zbekiston Respublikasi joylashgan hududni o'z ichiga olgan bepoyon Turkiston mintaqasi, unumdor yerlar va cheksiz dashtlarga ega. Turkiston dehqonchilik va chorvachilik imkoniyatlari va bu yerdan o'tib ketadigan tarixiy Ipak yo'lining savdo salohiyati tufayli tarix davomida ko'plab qabilalar va xalqlarning e'tiborini tortdi. Yangi savdo yo'llarining kashf qilinishi Osiyo savdosining Ipak yo'li bilan g'arbga ochilgan darvozasi bo'lgan ushbu mintaqaga iqtisodiy jihatdan salbiy ta'sirini ko'rsatdi. Keyingi beqarorlik davrida mintaqa zaiflashdi va global miqyosda katta siyosiy o'yinlar maydoniga aylangan edi.

Qadimgi madaniyatimizning tamaduni ham shu mintaqada qo'yilgan. Beruniy, Mirzo Ulug'bek, Ibn Sino, Xorazmiy, Ali Qushchi, Imom Buxoriy, Imom Motirudiy, Imom Termiziy,

Kuşçu, İmam Buharî, İmam Mâtürîdî, İmam Tirmizî, Bahâeddin Nakşibend, Hoca Ahmed Yesevî gibi pek çok âlim ve önder Türkistan'da yetişmiştir. Bölgeden yayılan ilim ve irfan ışığından sadece İslam dünyası değil, bütün insanlık istifade etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde kurulu bulunduğu Anadolu'yu yurt edinmek için mücadele eden, Horasan Erenleri ismiyle adlandırılan ve Anadolu'nun manevi önderleri olan irfan erleri de, yine Türkistan'dan yola çıkmıştır.

Birbirleriyle bu denli güçlü tarihî bağları olan Anadolu ve Türkistan coğrafyaları arasındaki münasebetlerin nasıl bir tarihî seyir izlediği, hep merak edilen ve araştırılıp öğrenilmesine büyük ehemmiyet verilen konular arasında yer almıştır. Bu, her vatandaşımız gibi bizim de hassasiyetle takip ettiğimiz bir husustur. Anadolu'da kurulan ve bir dönem Hilafet makamını da deruhte eden Osmanlı Devleti'nin Türkistan coğrafyası ile kurduğu tarihî münasebetlere dair belgelerin incelenmesini, bu bakımdan önemli görüyoruz. Aynı millet ve medeniyet havzasının evlatları olarak, tarihî münasebetlerimizi, gerçekleşen ya da devrin ve coğrafyanın şartları sebebi ile gerçekleşemeyen hayalleri incelemek istikbalimiz için bize yol gösterici olacaktır.

Türkiye olarak her bakımdan ilişkilerimizi geliştirmek istediğimiz Özbekistan'ın Cumhurbaşkanı kıymetli dostumuz Sayın Şevket Mirziyoyev'in 2017 yılında ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret esnasında, Türkiye-Özbekistan münasebetlerine dair her iki ülke arşivlerinden derlenen belgelerin yer aldığı bir çalışma yapılmasına dair ortak bir arzu izhar etmiştik. Bu kitapla, ortak arzumuzun gerçekleştiğini görmekten son derece memnuniyet duyuyorum. İnşallah bundan sonra da ülkelerimiz arasında yapılacak bu tür çalışmalarla tarihî, kültürel ve beşerî ortak mirasımıza uygun şekilde Türkiye-Özbekistan kardeşliğini perçinleyeceğiz.

Bu vesile ile çalışmanın gerçekleştirilmesi için aynı heyecan ve iradeyi bizimle paylaşan Sayın Mirziyoyev'e bir kez daha teşekkürlerimi sunuyor, eserin hazırlanmasındaki çalışmalarından ve gayretlerinden dolayı her iki ülke arşiv idarelerini tebrik ediyorum.

Recep Tayyip ERDOĞAN

Türkiye Cumhurbaşkanı

Bahouddin Naqshbandiy, Xoʻja Ahmad Yassaviy kabi koʻplab olim va yetakchilar Turkistondan yetishib chiqqan. Nafaqat Islom olami, balki butun insoniyat mintaqadan chiqqan ilm va hikmat nuridan bahramand boʻldi. Turk Respublikasi joylashgan Onadoʻlini ona yurt qilish uchun kurash olib borgan Xuroson eranlari deb nomlangan Onadoʻlining ruhiy rahnamolari ham Turkistondan yoʻlga otlanishgan edi.

Bir-biri bilan shunchalik kuchli tarixiy bogʻlarga ega boʻlgan Onadoʻli va Turkiston mintaqalari oʻrtasidagi munosabatlarning tarixiy oʻzgarishlari har doim diqqat markazida boʻlgan va tadqiq etilib oʻrganilishiga katta eʼtibor qaratilgan mavzular qatorida boʻlgan. Bu masalani, barcha fuqarolarimiz kabi biz ham alohida eʼtibor bilan kuzatib boramiz. Shu nuqtai nazardan, biz Onadoʻlida vujudga kelgan va ayni paytda bir muddat Xalifalik maqomida boʻlgan Usmoniylar davlatining Turkiston oʻrtasidagi tarixiy munosabatlar toʻgʻrisidagi hujjatlarning oʻrganilishini muhim deb hisoblaymiz. Bir millat va sivilizatsiya havzasining avlodi oʻlaroq tarixiy munosabatlarimizni, davr va mintaqaviy sharoitlari tufayli amalga oshgan yoki oshmagan orzularimizni oʻrganish bizga kelajak uchun oʻziga xos yoʻl koʻrsatgich vazifasini bajaradi.

Turkiya Respublikasi oʻlaroq koʻp tomonlama munosabatlarimizni yanada rivojlantirishni istaganimiz Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti qadrli doʻstimiz Janob Shavkat Mirziyoyevning 2017-yilda mamlakatimizga qilgan tashrifi chogʻida Turkiya-Oʻzbekiston munosabatlariga doir har ikki davlat arxivlaridan saralangan hujjatlar asosida bir tadqiqot qilinishiga doir mushtarak bir istagimizni bildirgan edik. Ushbu kitob orqali men mazkur mushtarak istagimizning roʻyobga chiqqanidan juda xursandman. Xudo xohlasa, kela-jakda mamlakatlarimiz oʻrtasida olib boriladigan bunday tadqiqot ishlari orqali umumtarixiy, madaniy va insoniy merosi-mizga muvofiq Turkiya va Oʻzbekistonning birodarligi-ni mustahkamlaymiz.

Fursatdan foydalanib, ishni amalga oshirish uchun ayni bir xil ishtiyoq va istakni biz bilan baham koʻrgan janob Mirziyoyevga yana bir bor minnatdorchilik bildiraman va asarning tayyorlanishida mehnati singan har ikki mamlakat arxiv maʼmuriyatlarini qilgan saʼy-harakatlari uchun muborak-bod etaman.

Rejep Tayyip ERDOG'AN

Turkiya Respublikasi Prezidenti

Qutlov / Tebrik

O‘zbek Turk xalqlarining ildizi bir, ma’naviyati mushtarak. Tarix sinovlarida toblangan bu ikki xalqni uyg‘un qadriyat va an’analar, mustahkam hamkorlik rishtalari chambarchas bog‘lab turadi.

Imom Buxoriy, Abu Rayhon Beruniy, Muso Xorazmiy, Ibn Sino, Jaloliddin Rumiy, Yunus Emro, Alisher Navoiy, Qozizoda Rumiy kabi buyuk bobokalonlarimizning boy ilmiy va adabiy merosi asrlar davomida xalqlarimiz o‘rtasidagi o‘zaro qardoshlik aloqalari va do‘stona munosabatlarimiz yuksalishida beqiyos ahamiyat kasb etgan.

Milliy uyg‘onish harakatining birinchi saflarida bo‘lgan yuzlab ma’rifatparvar bobolarimizning istiqlol, ilm-fan va taraqqiyot yo‘lida olib borgan mislsiz faoliyatida, ularning yurtimizda zamon talablariga mos islohotlarni amalga oshirish bo‘yicha ko‘rsatgan ulkan jonbozliklarida Turkiyada nashr qilingan ilmiy, siyosiy, adabiy-ma’rifiy nashrlarning ta’siri katta bo‘lgan. Shu davrda Buxoro jadidlaridan Abdurauf Fitrat, Abdulvohid Munzim, Hamidxo‘ja Mehriy, Usmonxo‘ja Po‘latxo‘jayev kabi ko‘plab ma’rifatparvar vatandoshlarimiz Turkiyada tahsil olganini ham ta’kidlash joiz.

Butun dunyoda ulkan siyosiy, iqtisodiy va madaniy salohiyatga ega bo‘lgan mamlakat sifatida tanilgan Turkiya Respublikasi O‘zbekiston tashqi siyosatida alohida ahamiyatga ega davlat hisoblanadi. Turkiya O‘zbekiston

Özbek ve Türk milletinin kökü bir, maneviyatı ortaktır. Eski dostluk, kardeşlik ve biraderlik ilişkileri her iki milleti birbirine bağlamaktadır. Bu iki halk da Türkçe konuşur; dinleri bir, örf ve âdetleri birbirine çok yakındır. İmam Buharî, Birunî, Hârizmî, İbn-i Sînâ, Celaleddin-i Rumî, Yunus Emre, Ali Şir Nevâî, Kadızade Rumî gibi atalarımızın mirası iki ülkenin gelişiminde büyük önem arz etmektedir.

Özbekistan Cumhuriyeti'nin dış ilişkilerinde Türkiye Cumhuriyeti ayrı bir yere sahiptir. Zira Türkiye dünyadaki 200'ü aşkın ülke içinde Özbekistan Devleti'nin bağımsızlığını ilk tanıyan ve yeni bir devlet olarak dünya haritasındaki yerini kabul etme sürecini başlatan ülkedir.

Tarihten biliyoruz ki 1918 yılı sonlarında Türkiye'deki egemenlik mücadelesine Türk halklarının ulu evladı Mustafa Kemal Paşa önderlik etmiş ve 1920-1923 yıllarında onun kurduğu Ankara Hükûmeti sömürgecileri ana vatan toprağından kovmuştur. İki ülke arasındaki işbirliği ilişkilerinin bu yıllarda da mevcut olduğu tarihî belgelere de yansımaktadır.

XX. yüzyılın başlarında Türkiye'deki Genç Türkler ve Genç Buharalı Cedidciler arasında dostluk ilişkileri kurularak maarif ve kültür alanlarında iş birliği yapılmıştır. Buharalı Cedidciler, o yıllarda Türkiye'de yayımlanmakta olan *Sırat-ı Müstakim (Doğru Yol)* dergisini sürekli okuyup oradaki

mustaqilligini birinchilardan bo‘lib tan olgan, shu tariqa Vatanimizning dunyo xaritasida yangi davlat sifatidagi e’tirofini boshlab bergan edi.

Bugun xalqlarimiz o‘rtasidagi qadimiy qardoshlik, o‘zaro do‘stlik va hamkorlik aloqalari tarixida mutlaqo yangi sahifa ochilib, ular yangicha ma’no-mazmun bilan boyib borayotgani ayniqsa e’tiborlidir. Bu borada Turkiya Respublikasi Prezidenti birodarimiz Rejep Tayyip Erdog‘an Janobi oliylarining ulkan hissasi borligini alohida ta’kidlashni istardim.

Ayniqsa, so‘nggi yillarda mamlakatlarimiz o‘rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlik jadal rivojlanmoqda. Olim va tadqiqotchilarimiz ikki davlatning o‘ziga xos va mushtarak tarixi, madaniyati, urf-odat va an’analari, qadimiy va serqirra adabiyoti haqida ilmiy tadqiqotlar olib borishmoqda. Jumladan, bugun dunyo yuzini ko‘rayotgan “*O‘zbekiston – Turkiya aloqalari hujjatlarda*” nomli kitob-albom ham nafaqat ikki davlatning tarixiy munosabatlarini yoritib berishga, balki qardosh xalqlarning azaliy do‘stligini yanada mustahkamlashga xizmat qilishi shubhasiz.

Arxivlarni tom ma’noda madaniy va tarixiy ma’lumotlar xazinasi deb atash mumkin. Arxiv ishining rivojlanish darajasi milliy tarix va o‘zlikni anglash jarayoniga ham ta’sir qiladi. Bu esa, o‘z navbatida, jamiyat hayotining joni va ruhi bo‘lgan ma’naviyatni shakllantirishga beqiyos hissa qo‘shadi.

Shu ma’noda, O‘zbekiston Respublikasining “O‘zarxiv” agentligi hamda Turkiya Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat arxivlari bosh boshqarmasi hamkorligida tayyorlangan ushbu kitob-albom ko‘p ming yillik taraqqiyot yo‘lini bosib o‘tgan turkiy xalqlar davlatchilik tarixini o‘rganishda muhim manba bo‘ladi. U istiqboldagi yangi ilmiy yondashuv va tadqiqotlarga zamin bo‘lishi bilan birga, yosh avlod ongi va tafakkurini yuksaltirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ishonchim komilki, kelgusida ham O‘zbekiston va Turkiya davlatlari o‘rtasida bu boradagi keng ko‘lamli hamkorlik yanada rivojlanadi.

So‘zimning yakunida, O‘zbekiston va Turkiya arxivlarida saqlanayotgan noyob manbalarni aniqlash va mazkur kitobni tayyorlashda ishtirok etgan zahmatkash va fidoiy mualliflar jamoasiga o‘zimning samimiy minnatdorligimni bildirib, ikki davlat xalqini ushbu nashr bilan muborakbod etaman.

Shavkat MIRZIYOYEV

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

yazılarda ele alınan konuları toplumun geniş bir kesimine yaymışlardır. Büyük yazar Sadreddin Ayni (1878-1954) söz konusu dergiyi okuyarak "parlamento" kavramından ne anladığını yorumlamıştır. Uzun süre Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de kalan Buhara kökenli Abdürreşid İbrahim, ulusal, kültürel ve siyasi egemenlik konusunu Cedidcilik hareketinde ilk defa ele almıştır. 1908-1910 yıllarında Buharalı Cedidciler arasından Abdürraûf Fıtrat, Abdulvahid Munzim, Hamidhoca Mihri, Osmanhoca Polathocayevler Türkiye'de eğitim almışlardır. Eğitim sırasında A. Fıtrat, şiirlerinin topluca yer aldığı *"Sayha"* isimli kitabını, *"Münazara"* ve *"Hintli Seyyahın Beyanı"* gibi felsefi eserleri kaleme almıştır. Onun *"Muhtasar-ı Tarih-i İslam" (İslam'ın Kısa Tarihi)* kitabı da bu ülkede yayına hazırlanmıştır. A. Fıtrat'ın eserlerinin ana fikri, Türkistan'ı esaretten kurtarmak ve Avrupa'daki gibi ekonomik ıslahatlar yapmaya yönelikti.

Günümüzde iki ülke arasındaki ilişkiler bakımından yeni bir sayfa açılmaktadır. Özellikle arşiv alanında imzalanan belgeler ve varılan anlaşmalar sonucu hazırlanmış olan yayınların, ülkelerimiz arasındaki tarihî ilişkileri yansıtmakla kalmayıp, bu iki kardeş milletin dostluk bağlarını daha da güçlendirmeye hizmet edeceğinde kuşku yoktur.

Tarihimizin aynası olan arşivler, uygarlığın bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Arşivler, kültürel ve tarihî bilgilerin koruyucusudur. Bu alanın gelişme düzeyi, tarihsel bilgilerin kavranma sürecini etkiler. Bu da toplum şuurunun gelişmesini sağlar ve toplum hayatının canı ve ruhu olan maneviyatın oluşmasına katkıda bulunur.

Tarihte defalarca farklı nedenlerle devlet hazinesindeki değerli eşyalar yağmalanmış olsa da zaman içerisinde, kaybedilen bu maddi varlıkların yeri doldurulmuş ve restore edilmiştir. Ancak, yüzyılların tarihini bünyesinde barındıran ve paha biçilmez olarak kabul edilen arşiv belgelerini bu varlıklar arasına dâhil edemeyiz.

Özbekistan Cumhuriyeti "Özarşiv" Ajansı ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı Devlet Arşivleri Başkanlığı iş birliğiyle hazırlanan bu kitap, bin yıllık tarihî gelişimden geçmiş Türk halklarının devlet tarihlerinin incelenmesinde belgeye dayalı yeni bilimsel yaklaşımlar ve sonuçlar ortaya çıkarmanın yanı sıra maneviyatımızı yükseltme açısından da büyük önem taşıyacaktır. İleride, yeni Özbekistan koşullarında arşivlerimiz arasındaki iş birliğinin modern kalkınmanın gereklerine uygun olarak daha da gelişeceğinden eminim.

Bu vesile ile Türkiye ve Özbekistan arşivlerindeki eşsiz belgelerin tespitinde ve bu kitabın yayına hazırlanmasında emeği geçen yazar ekibine şükranlarımı sunar, her iki ülke insanlarını bu yayından dolayı tebrik ederim.

Şevket MİRZİYOYEV

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Önsöz / Kirish So'zi

Kurumumuz daha önce Polonya ve Macaristan cumhuriyetleri arşiv idareleri ile iki ayrı uluslararası ortak yayın yapmıştır. Şimdi de aynı şekilde üçüncü ortak yayınımızı Özbekistan Cumhuriyeti arşiv idaresi "Özarşiv" ile gerçekleştirmiş bulunmaktayız.

Türk millet ve devletleri ailesinin mühim bir üyesi olan Özbekistan Cumhuriyeti; ana hatlarıyla Orta Asya'da İran, Afganistan, Çin, Mançurya, Moğolistan, Güney Sibirya, Ural Dağları, Volga Nehri ve Hazar Denizi ile çevrili geniş Türkistan coğrafyasının Maveraünnehir bölgesinde ve bu bölgenin güneydoğu ucundaki Fergana Vadisi'nde yer almaktadır. Maveraünnehir ismi, Ceyhun (Amuderya) nehrine izafeten "nehrin ötesi, arkası" anlamına gelmekte ve bu nehrin öte tarafında bulunan bölgeyi veya bu nehir ile Seyhun (Siriderya) nehri arasında kalan bölgeyi ifade etmek için kullanılmaktadır.

Türkistan bölgesi ilk çağlardan beri konumundan dolayı, özellikle de Çin'den başlayan ve bölgesel ve uluslararası ticaret bakımından büyük ehemmiyete sahip bulunan İpek Yolu'nun batıya açılan kapısı mesabesinde olması sebebiyle daima önemli, bu önemi yüzünden de Çin, Sasani vs. devletlerin egemen olmaya çalıştıkları ve ilgilendikleri bir bölge olmuştur. Bu yolun mevcudiyeti bölgenin gelişmesine büyük katkı sağlamış ancak Emir Timur'dan sonraki dönemde bölgede birlik ve güvenliğin sağlanamamasından doğan istikrarsızlık ve özellikle de Coğrafi Keşifler sonucunda yeni ticaret yollarının bulunması üzerine İpek Yolu'nun önemini kaybetmesi gibi amillerden dolayı bölge siyasi ve ekonomik bir gerileme içine girmiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan ham madde ve yeni pazarlar bulma ihtiyacı emperyalist emellere sahip devletlerin sömürgeler edinmek amacıyla buralara tekrar yönelmelerine sebep olmuştur.

Bizning muassasa ilgari Rossiya, Polsha va Vengriya Respublikalari arxiv ma'muriyatlari bilan uchta alohida xalqaro qo'shma kitoblarni nashr etgan. Xuddi shu kabi, biz O'zbekiston Respublikasi "O'zarxiv" agentligi bilan ham uchinchi qo'shma nashrni chiqardik.

O'zbekiston Respublikasi – turkiy xalqlar va davlatlari oilasining muhim a'zosi; U O'rta Osiyoda Eron, Afg'oniston, Xitoy, Manjuriya, Mo'g'uliston, Janubiy Sibir, Ural tog'lari, Volga daryosi va Kaspiy dengizi bilan o'ralgan ulkan Turkiston geografiyasining Movarounnahr hududida va bu mintaqaning janubiy sharqiy chekkasidagi Farg'ona vodiysida joylashgan. Movarunnahr nomi "daryoning narigi tomoni" degan ma'noni anglatadi, u Jayhun (Amudaryo) daryosiga ishora qiladi va bu daryoning narigi tarafidagi mintaqani yoki bu daryo bilan Sayhun (Sirdaryo) daryosi orasidagi hududni ifodalash uchun ishlatiladi.

Turkiston mintaqasi ilk davrlardan buyon joylashuvi jihatidan, Xitoydan boshlangan va mintaqaviy hamda xalqaro tijorat nuqtai nazardan katta ahamiyatga ega Buyuk Ipak yo'lining g'arbga ochilgan darvozasi vazifasini bajarganligi sababli har doim muhim. Shu jihatdan ushbu hudud doimo Xitoy, Sosoniylar va boshqa mamlakatlarning hukmron bo'lishga harakat qilgan va manfaatdor bo'lishga uringan mintaqa bo'lgan. Bu yo'lning mavjudligi mintaqaning rivojlanishiga katta hissa qo'shdi, lekin Amir Temurdan keyin mintaqada birlik va xavfsizlikning yo'qligi natijasida paydo bo'lgan beqarorlik va ayniqsa yangi geografik kashfiyotlar natijasida Ipak yo'lining iqtisodiy va siyosiy jihatdan ahamiyatining yo'qolishiga olib keldi. Sanoat inqilobi bilan vujudga kelgan xom ashyo va yangi bozorlarni topish zarurati, imperialistik ambitsiyalarga ega bo'lgan davlatlarni mustamlakalarga ega bo'lish uchun bu joylarga e'tibor qaratishga majbur qildi. Xun, Oqxun, Ko'kturk va Uyg'ur kabi turkiy davlatlari tashkil etilgan Turkistonda, islom

Hun, Akhun, Göktürk, Uygur gibi Türk devletlerinin kurulduğu Türkistan'da İslamiyetten sonra Emevî ve Abbasî hâkimiyeti başlamış; Türklerin İslamı kabul etmeleriyle birlikte burada Türk-İslam medeniyetinin temelleri atılmıştır. XI. yüzyılın başlarında Selçuklular'ın kurulmasından sonra bölgedeki Türklerin önemli bir bölümü Ön Asya ve Anadolu'ya göç etmiş ve böylece bu medeniyet o bölgelere de taşınmıştır. XIII. yüzyıl başlarındaki Moğol istilası bölgenin yeniden şekillenmesine sebep olmuş ve Türkistan, sınırları Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan Moğol İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiştir. İmparatorluğun parçalanmasından sonra, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Deşt-i Kıpçak bölgesinde Altın Orda Hanlığı, Maveraünnehir ve Doğu Türkistan topraklarında da Çağatay Hanlığı kurulmuştur.

Altın Orda Devleti'nin zayıflayıp dağılma sürecine girmesinden sonra bu devletin toprakları üzerinde Kırım, Kasım, Kazan, Sibir, Nogay, Astarhan gibi hanlıklar kurulurken, Çağatay Hanlığı'nın yıkılma sürecinde de Türkistan coğrafyasında önce Emir Timur tarafından 1370 yılında Timurlu Devleti kurulmuş; bu devletin yıkılmasından sonra burada da, Deşt-i Kıpçak bölgesinde olduğu gibi Buhara, Hîve (Harezm) ve Hokand (Fergana) hanlıkları teşekkül etmiştir.

Bunlardan Buhara Hanlığı, Ebülhayr Han'ın torunu ve Şeybanîler hanedanının müessisi olan Şeybanî Muhammed Han tarafından 1500'de kurulmuştur. Hanedana Özbekler veya Ebülhayrîler de denilmektedir. Hanlık 1599 yılından itibaren Şeybanîlerin akrabası olan ve Astarhan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine Buhara'ya sığınmış bulunan Canoğulları (Astarhanlılar) hanedanı, 1785 yılından itibaren de Canoğulları ile akrabalık bağı tesis etmiş olan Mangıt hanedanı tarafından yönetilmiştir. Mangıt hanları Türk-Moğol geleneğindeki han unvanı yerine İslamî gelenekteki emir unvanını kullanmayı tercih etmişlerdir. Hîve Hanlığı ise Şeybanî Muhammed Han'ın 1510 yılında Safevî hükümdarı Şah İsmail'e yenilip hayatını kaybetmesi ve hâkimiyeti altındaki Harezm bölgesinin Safevî kontrolüne geçmesinden sonra 1511'de bu bölgeyi ele geçiren ve Şeybanîler ile akraba olan Yadigâr Han'ın torunlarından İlbars Han ve Balbars Han tarafından 1512'de kurulmuştur. Bu hanedana Yadigâr Han'a nisbetle Yadigâroğulları veya Yadigârîler denildiği gibi soylarının dayandığı Cuci Han oğlu Şeyban Han'ın ahfadından Arabşah bin Pulad'a izafeten Arabşâhîler de denilmektedir. Hanedanın hükümranlığı Safevî Hükümdarı Nadir Şah'ın ülkeyi işgal ettiği 1740 yılına kadar devam etmiş; işgalden sonra ise ülke başka hanlar tarafından idare edilmiştir. Hokand (Fergana) Hanlığı da yine Özbekler'in Ming kabilesine mensup Şahruh tarafından 1710'da kurulmuştur. XVI. yüzyıldan itibaren dört asır varlıklarını sürdüren bu hanlıklardan dolayı Türkistan

dini kirib kelgach, Ummaviylar va Abbosiylar hukmronligi boshladi; Turkiy xalqlarning islomni qabul qilishi bilan bu hududda Turk-Islom sivilizatsiyasining asoslari qo‘yildi. XI asr boshlarida Saljuqiylar davlati tashkil etilganidan so‘ng, mintaqadagi turkiylarning katta qismi Kichik Osiyo va Onado‘liga ko‘chib kelgan va shu tariqa bu sivilizatsiya o‘sha hududlarga ham ko‘chib o‘tdi.

XIII asrning boshlarida mo‘g‘ullarning bosqini mintaqaning qayta shakllanishiga olib keldi va Turkiston chegaralari Xitoydan Yevropagacha cho‘zilgan hudud Mo‘g‘ullar imperiyasi tasarrufiga o‘tdi. Imperiya parchalanib ketganidan so‘ng, Turkiylar keng tarqalgan Dashti Qipchoq hududida Oltin O‘rda xonligi, Movarounnahr va Sharqiy Turkiston yerlarida Chig‘atoy xonligi tuzildi. Oltin O‘rda davlati zaiflashib, parchalanish jarayoniga kirgandan so‘ng, bu davlat hududida Qrim, Qosim, Qozon, Sibir, Nog‘ay, Astraxan kabi xonliklar tuzildi. Chig‘atoy xonligi qulagach dastlab uning o‘rnida 1370-yilda Temuriylar davlati qurildi; Bu davlat qulagandan so‘ng, Dashti Qipchoq mintaqasida bo‘lgani kabi Buxoro amirligi, Xiva (Xorazm) va Qo‘qon (Farg‘ona) xonliklari tashkil etildi.

Ulardan Buxoro amirligiga 1500-yilda Abulxayrxonning nabirasi va Shayboniylar sulolasining asoschisi Shayboniy Muhammadxon tomonidan asos solingan. Sulolani o‘zbeklar yoki Abulxayriylar deb ham atashadi. Amirlikni 1599 yildan e’tiboran Shayboniylarning qarindoshlari bo‘lgan va Astraxan ruslar tomonidan bosib olinganidan keyin Buxorodan boshpana topgan Joniylar (Ashtarxoniylar) sulolasi va 1785 yildan Joniylar bilan qarindoshlik aloqalarini o‘rnatgan Mang‘itlar sulolasi boshqargan. Mang‘it hukmdorlari turk mo‘g‘ul urf-odatlarida xon unvoniga emas, balki islom an’analarida amir unvonidan foydalanishni afzal ko‘rganlar. Xiva xonligi 1510-yilda Muhammad Shayboniyxon Safaviylar hukmdori Shox Ismoil tomonidan mag‘lubiyatga uchrab, vafotidan keyin 1511-yilda Shayboniyxon bilan qarindosh bo‘lgan Yodgorxonning o‘g‘illari Elbars va Bolbarsxonlar tomonidan 1512-yilda tashkil etilgan. Ushbu sulola Yodgorxonga nisbatan Yodgoriylar yoki Jo‘jining o‘g‘li Shaybonxonning naslidan bo‘lgan Arabshoh ibn Po‘latga nisbatan Arabshohiylar ham deyiladi. Ushbu sulolaning hukmronligi Safaviylar hukmdori Nodirshoh tomonidan 1740-yilga qadar davom etgan, ishg‘oldan keyin mintaqa boshqa xonlar tomonidan idora etilgan. Qo‘qon (Farg‘ona) xonligi ham 1710-yilda o‘zbeklarning Ming qabilasidan bo‘lgan Shahruh tomonidan tashkil etilgan. XVI asrdan buyon to‘rt asr hukmronlik qilgan ushbu sulolalar davri Turkiston tarixida xonliklar davri yoki uch o‘zbek xonligi davri sifatida tarixda qolgan. Bugungi kunda mustaqil Turkiston respublikalaridan biri bo‘lgan O‘zbekiston asosan Buxoro amirligi hududida, qisman Xiva va Qo‘qon xonliklari hududida joylashgan.

Bu jihatdan o‘zbeklarning siyosiy tarixi Buxoro amirligi va boshqa xonliklarning siyosiy tarixi bilan bevosita bog‘liq.

tarihinin bu dönemi Hanlıklar veya Üç Özbek Hanlığı olarak bilinmektedir.

Bugün bağımsız olarak varlıklarını devam ettiren Türkistan Cumhuriyetlerinden biri olan Özbekistan, ağırlıklı olarak Buhara Hanlığı'nın kısmen de Hîve ve Hokand hanlıklarının toprakları üzerinde kurulu bulunmaktadır. Bu bakımdan Özbeklerin siyasi tarihi, Buhara ve diğer hanlıkların siyasi tarihi ile doğrudan ilgilidir.

Buhara, Hîve ve Hokand hanlıklarının siyasi tarihlerinde, kendi içlerinde yaptıkları ve hanlıklar arasında cereyan eden mücadeleler ile Safevîler, Ruslar ve Çinlilere karşı yaptıkları savaşlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum Türkistan coğrafyasında birlik sağlanamamasına, hanlıklarda iktidarın sık sık el değiştirmesine ve buna bağlı olarak bölgesel istikrarsızlıklar yaşanarak hanlıkların düşman saldırılarına açık hâle gelmesine sebep olmuştur. Nitekim 1865'te Hokand Hanlığı, 1868'de Buhara Hanlığı, 1873'te de Hîve Hanlığı Ruslar tarafından işgal edilmiştir.

Bu hanlıklar, Türkistan'dan Anadolu'ya göç eden Türkler tarafından kurulmuş olan Osmanlı Devleti ile daima iyi ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Zira İran'da Buhara Hanlığı ile eşzamanlı olarak kurulan Safevî Devleti'nin, resmî mezhep ilan ettiği Şiîliği, sınırdaş olduğu Sünnî Osmanlı Devleti ve Özbek hanlıklarına karşı siyasi bir araç olarak kullanması hanlıklarda ve Osmanlı'da ortak tehdit algısı oluşturarak aralarında tabii ve mecburi bir dayanışma ve iş birliği ihtiyacı doğmasına ve kurulan iyi ilişkilerin zamanla gelişip bir siyasi ittifaka dönüşmesine yol açmıştır.

Öte yandan 1552 yılında Kazan Hanlığı'nı işgal eden Rusların 1556'da da Astarhan Hanlığı'nı ele geçirerek Türkistan Müslümanlarının Hazar Denizi'nin kuzeyinden İstanbul ile kurdukları münasebetleri kesmeleri ve hac için Mekke’ye gitmelerini tamamen imkânsız hale getirmeleri bu ihtiyacı daha da şiddetlenmiştir. Nitekim bir kısım Osmanlı arşiv belgelerinden, Halifeliği deruhte etmesinden dolayı İslam dünyasına karşı sorumluluğu artmış bulunan Osmanlı Devleti'nin Astarhan'ı geri almak için ortaya koyduğu niyet ve teşebbüslerin hayata geçirilemediği veya sonuçsuz kaldığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti bu hanlıklardan en eskisi ve büyüğü olarak başlangıçta hep Buhara Hanlığı'nı muhatap almış, diğer hanlıkların birbirlerine karşı üstünlük elde etme amacı taşıyan taleplerine ise mesafeli durmuştur. Ancak hanlıkların hac ibadeti için yol güvenliği, Rusya'ya karşı askerî yardım, ordu ve silah modernizasyonu gibi taleplerini de mümkün olduğunca karşılamaya çalışmıştır. Rusya gibi dış tehditlere karşı aralarındaki problemleri hallederek birlikte hareket etmeleri tavsiyesinde bulunmuştur. Buhara Hanlığı'ndan ayrılmak suretiyle kurulan Hokand Hanlığı'na karşı da

Buxoro amirligi, Xiva va Qo‘qon xonliklarining siyosiy tarixida o‘zaro va xonliklar o‘rtasida olib borgan kurashlari bilan Safaviylar, ruslar va xitoylarga qarshi olib borgan urushlari muhim o‘rin tutadi. Bu holat Turkiston mintaqasida birlikning yo‘qligi, xonliklarda hokimiyatning tez-tez almashib turishi va oqibatda mintaqaviy beqarorlik tufayli xonliklarni dushman hujumlariga ochiq qilib qo‘ydi. Natijada 1865-yilda Toshkent shahri, 1868-yilda Samarqand shahri, 1873 yil Xiva xonligi va 1875 yilda Qo'qon xonligi ruslar tomonidan bosib olingan.

Bu xonliklar Turkistondan Onado‘liga ko‘chgan turkiylar tomonidan asos solingan Usmoniylar imperiyasi bilan doimo yaxshi munosabatda bo‘lgan. Chunki Eronda Buxoro amirligi bilan bir vaqtda tuzilgan Safaviylar davlatining rasmiy mazhab deb shialikni e’lon qilishi u bilan chegaradosh bo‘lgan Sunniy Usmoniylar davlatiga va O‘zbek xonliklariga qarshi siyosiy vosita sifatida ishlatishi, Xonliklar va Usmoniylar imperiyasida umumiy tahdid sifatida qaralib, ular orasida o‘zaro tabiiy va majburiy birdamlikni yaratdi. O‘zaro hamkorlik ehtiyojining tug‘ilishi bilan tuzilgan yaxshi munosabatlar siyosiy ittifoqqa aylandi.

Boshqa tomondan, 1552 yilda Qozon xonligini ishg‘ol qilgan ruslarning 1556 yilda Astraxan xonligini egallab olishlari, Kaspiy dengizi shimolidan Istanbul bilan Turkiston musulmonlari o‘rtasidagi aloqalarni uzib qo‘ydi hamda turkiston musulmonlarining haj ibodatini ado etish uchun Makkaga borishlarini butunlay imkonsiz qilishi o‘zaro hamkorlik ehtiyojini yanada kuchaytirdi. Aslini olganda, ba’zi Usmoniylar arxiv hujjatlaridan, Xalifalikni qo‘lga kiritganligi sababli Islom olami oldidagi mas’uliyatni kuchaytirgan Usmoniylar davlatining Astraxanni qaytarib olish maqsadida qilgan niyatlari va urinishlari amalga oshmagani hamda natija bermagani ma’lum bo‘ladi.

Usmoniylar davlati dastlab mazkur xonliklarning eng qadimiysi va buyugi bo‘lgan Buxoro amirligi bilan aloqalarni yo‘lga qo‘ygan, boshqa xonliklarning esa bir-biridan ustunlikka urunish kayfiyatidagi talablariga imkon qadar masofali munosabatda bo‘lgan. Biroq, u xonliklarning haj uchun yo‘llar xavfsizligi, Rossiyaga qarshi harbiy yordam, armiya va qurollarni modernizatsiya qilish kabi talablarini iloji boricha qondirishga harakat qilgan. Ularga Rossiya kabi tashqi tahdidlarga qarshi muammolarini hal qilib, birgalikda harakat qilishni maslahat bergan. Buxoro amirligi alohida ajralib tashkil etilgan Qo‘qon xonligiga qarshi dastlab Turkiston birligini buzilishi sababli imkon qadar uzoq munosabat ko‘rsatilgan, lekin keyinchalik bu yondashuv ijobiy tomonga o‘zgargan. Turkiston Rossiya ishg‘oli ostiga tushgan davrda, asirlikka tushmaslik uchun Usmoniylar davlatida boshpana topgan mintaqa aholisi ham turli hududlarga joylashtirilgan.

Istanbuldagi o‘zbek takyalari, Turkistondan kelgan elchi va boshqalarning qo‘nim topgan, odamlar kelib turadigan,

Türkistan'ın birliğini bozacağı endişesiyle başlangıçta mesafeli bir tutum sergilenmiş ancak bu yaklaşım daha sonra olumlu yönde değişmiştir. Türkistan'ın Rus işgali altına girdiği dönemde esarete düşmemek için Osmanlı ülkesine sığınan bölge insanları da çeşitli bölgelerde iskân edilmiştir.

İstanbul'daki Özbek tekkeleri, Türkistan'dan gelen elçi vs. insanların gelip konduğu, muhtaçlara yardım edilen ve âdeta bir diplomatik irtibat merkezi gibi çalışan mekânlar olmuştur. Tekkelerin çoğunlukla o coğrafyadan gelmiş şahıslardan olan şeyh unvanlı idarecileri de Osmanlı-Özbek ilişkilerinde diplomatik görevler üstlenmişlerdir. Ayrıca Türk İstiklal Savaşı'nda işgal altındaki İstanbul'dan Anadolu'daki mücadeleye katılmak isteyen gönüllülerin ve mücadele için gerekli askerî mühimmatın sevkinde Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi'nin ifa ettiği büyük hizmetlerin Türk millî hafızasında daima hürmetle yâd edileceğini ifade etmek vefa ve kadirşinaslığın bir gereğidir.

Türk-İslam kültür ve medeniyetinin gelişiminde, ilmî ve kültürel yönden sağlamış olduğu katkılarla önemli merkezlerden biri olarak karşımıza çıkan Maveraünnehir, Harezm ve Fergana bölgeleri, başta Buhara ve Semerkant gibi şehirler olmak üzere çeşitli devirlerde kurulan medrese, kütüphane ve rasathaneleriyle dinî, fennî ve tabii ilimler alanında merkez olmuştur. Maveraünnehir şehirleri İslam dünyasında ilim ve eğitim alanında ekol kabul edilmiştir. Birunî, Mirza Uluğ Bey, İbn-i Sînâ, Hârizmî, Ali Kuşçu gibi ilim erbabı, İmam Buharî, İmam Tirmizî, İmam Mâtürîdî gibi din bilginleri ve Yusuf Hemedanî ve müridi Ahmed Yesevî ile Bahaeddin Nakşibend gibi tasavvuf önderleri başta olmak üzere pek çok âlim ve din adamı bu bölgede yetişmiştir. Moğol istilası döneminde yaşanan tahribat sonucu yaşanan kısmi gerileme, Cengiz Han'ın İslamı kabul eden torunları döneminde hızla telafi edilmiş; Emir Timur döneminde Türkistan coğrafyası ilim alanında parlak bir devir yaşamıştır.

Elinizdeki bu kitapta Türkiye Cumhuriyeti ve Özbekistan Cumhuriyeti arşivlerinden seçilmiş 113 adet belge neşredilmiştir. Belgelerde: Türkistan bölgesinden gelen hacıların ve tacirlerin yol güvenliği, bunlara haksız uygulamalar yapılmaması ve bu yüzden uğradıkları mağduriyetlerin giderilmesi, ihtiyaçlarının karşılanması, hac yolculuğuna çıkmış olan Enuşe Han'a misafirperverlik gösterilmesi, İran'da hapsedilen hacıların kurtarılması, Ejderhan (Astarhan) seferi; Türkistan'dan gelen elçilerin kabulü, hanlardan getirdikleri ve onlara götürecekleri hediyeler, yol güvenlikleri, kendileri ve beraberlerindekilerin kürk vs. ile taltifleri, ihtiyaçları ve yol masrafları için verilecek paralar, vefat eden elçi ve maiyyetinin memleketine nakli, protokolle ilgili bazı hususlar; hanlar ve Türkistan Müslümanları arasında cereyan eden anlaşmazlıkların

muhtojlarga yordam beriladigan, o‘ziga xos bir diplomatik muassasalar kabi ishlaydigan maskan bo‘lgan. Takyalarda asosan o‘sha mintaqadan bo‘lgan Shayx unvoniga ega boshqaruvchilar, Usmoniy-O‘zbek munosabatlarida ham diplomatik vazifalarni o‘z zimmalariga olishgan. Bundan tashqari, Turkiya Mustaqillik kurashi paytida bosib olingan Istanbuldan Onado‘liagi kurashga qo‘shilishni xohlagan ko‘ngillilarni yuborishda hamda jang uchun zarur bo‘lgan harbiy o‘q-dorilarni yuborishda, Uskudardagi O‘zbek takyalari tomonidan amalga oshirilgan ulkan xizmatlar, har doim turk milliy xotirasida hurmat bilan esda qolishini ifoda etish vafo va qardoshlik burchimizdir.

Turk-Islom madaniyati va sivilizatsiyasini rivojlantirishda muhim markazlardan biri sifatida ajralib turadigan Movarounnahr, Xorazm va Farg‘ona viloyatlari, dastlab Buxoro va Samarqand shaharlarida turli davrlarda qurilgan madrasa, kutubxona va rasadxonalar diniy va dunyoviy ilmlar markaziga aylandi. Movarounnahr shaharlari islom dunyosida ilm-fan va ta’lim sohasidagi maktablar sifatida qabul qilingan. Beruniy, Mirzo Ulug‘bek, Ibn Sino, Xorazmiy, Ali Qushchi kabi olimlar, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturidiy kabi diniy ulamolar va Yusuf Hamadoniy hamda uning shogirdi Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshbandiy kabi tasavvuf olimlari ushbu hududda yetishib chiqdi. Mo‘g‘ul bosqini davrida vayronagarchilik natijasida yuzaga kelgan qisman orqaga qaytish davri Chingizxon avlodlari Islomni qabul qilgan davrda tezda qoplandi. Amir Temur davrida Turkiston mintaqasi ilm-fan sohasida yorqin davrni boshidan kechirdi.

Qo‘lingizdagi ushbu kitobda Turkiya Respublikasi va O‘zbekiston Respublikasi arxivlaridan tanlab olingan 113 ta hujjat chop etilgan. Hujjatlarda: Turkistondan kelayotgan haj ziyoratchilari va savdogarlarning yo‘llardagi xavfsizligi, ularga nisbatan adolatsiz muomala, qiyinchiliklarga barham berish, ehtiyojlarini qondirish, hajga borgan Anushaxonning mehmondo‘stligi, Eronda zindonband qilingan hojilarni qutqarish, Astraxan yurishi; Turkistondan kelgan elchilarni qabul qilish, xonlardan olib kelingan hamda olib boriladigan sovg‘a-salomlar, yo‘l xavfsizligi, elchilar va hamrohlarining mo‘yna va boshqa hadyalari, ehtiyojlari va yo‘l xarajatlari uchun beriladigan pullar, vafot etgan elchi va uning hamrohlarini o‘z yurtiga ko‘chirish, davlat protokoli bilan bog‘liq ba’zi masalalar; Turkiston xonlari va musulmonlari o‘rtasidagi nizolarni hal qilish, harbiylar va boshqa masalalarda hamkorlik va yordam istashlari, g‘alabalar e’loni va taxtga chiqish munosabati bilan tabriklar; Usmoniylar mamlakatida qolgan asli turkistonliklarning bir qismini mukofotlanishi, pul berilishi, yordam ko‘rsatilishi, sulola a’zosining Enderunda ish bilan ta’minlanishi, pasport berilishi Usmoniylar mamlakatiga boshpana topganlarni joylashtirish va ularning ehtiyojlarining qondirilishi; Madinadagi o‘zbek madrasasiga mudarris tayinlanishi,

giderilmesi, askerî vs. konularda iş birliği ve yardım talepleri, zafer ilanı ve cülus tebriki; Türkistan ahalisinden olup Osmanlı ülkesinde kalmakta olan bazı kimselerin taltifi, maaş bağlanması, yardım yapılması, bir hanedan mensubunun Enderun'da istihdamı, pasaport verilmesi, Osmanlı ülkesine iltica ve hicret edenlerin iskânı ve ihtiyaçlarının karşılanması; Medine'deki Özbek Medresesi'ne müderris tayini, Özbekler Dergâhı; Türkistan hakkındaki bazı malumata dair Osmanlı dış temsilciliklerinin yazıları, bazı Batı ülkelerinin tavassut istekleri; Rus işgali döneminde savaş esiri Türk subaylarının sevki, uluslararası ticaret ve diğer bazı idari uygulamalar; Türkistan matbuatında 1877 Osmanlı-Rus Savaşı, Birinci Dünya Savaşı sırasında Ağa Han'ın Rusya ve İngiltere lehinde yayımladığı bildirinin propaganda için Türkistan ahalisine ilanı; Osmanlı askerî tesisleri ve Hicaz Demiryolu için Türkistan'dan yapılan yardımlar; Türkistan'dan ipek ve pamuk tohumları ithali; Türkiye Cumhuriyeti'nin Sosyalist Türkmenistan ve Özbekistan cumhuriyetlerini tanıması gibi konular ile genel olarak bölgenin kültürel ve siyasi tarihine ilişkin birtakım konular yer almaktadır. Ayrıca bu belgeler arasında, Özbekistan'ın mühim simalarından olup bir dönem Osmanlı ülkesinde ikamet etmiş olan Taşkent hanzadesi Muhammed Pehlevî Efendi'nin kendisi ve memuriyeti hakkındaki bazı belgeler de bulunmaktadır.

Belgeler, hem Türkiye Türkçesine hem de Özbek Türkçesine tercüme edilebilmesi için çeviri yazı olarak değil, sadeleştirme şeklinde günümüz Türkçesine aktarılmış; kısa özetleri ve miladi tarihleri belgenin başına konulmuştur. Çalışmanın daha verimli kullanılabilmesi için eserin sonuna analitik bir indeks de eklenmiştir. Ayrıca kitabın "pdf" formatındaki dijital dosyası ile kitapta yayımlanan belgelerin görüntüleri bir DVD içerisinde kitapla birlikte verilmiştir.

Osmanlı-Özbek ilişkilerinde her iki coğrafyanın temel dinamikleri çerçevesinde meydana gelen yakınlaşma araya giren uzun yıllara rağmen bugün Türkiye ve Özbekistan cumhuriyetlerinin ortaya koydukları irade çerçevesinde yeniden geliştirilmeye başlanmıştır. Bu iradenin bir göstergesi olan ve Türkiye Cumhuriyeti ile Özbekistan Cumhuriyeti arşivlerinden seçilen belgelerden oluşan eserin, istikbalimize ışık tutmasını ve gelişmekte olan ilişkilerimize katkı sağlamasını temenni ederim.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen Özbekistan Arşiv İdaresi ve Başkanlığımız personelini tebrik eder, çalışmanın ilgililere faydalı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Uğur ÜNAL

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı

Devlet Arşivleri Başkanı

Oʻzbeklar dargohi; Turkiston haqidagi baʼzi maʼlumotlar boʻyicha Usmoniylar xorijiy elchixonalarining qaydlari, baʼzi Gʻarb davlatlarining vositachilik haqidagi soʻrovlari; Rossiya istilosi vaqtida turk harbiy asirlarini joʻnatish, xalqaro savdo va boshqa maʼmuriy amaliyotlar; 1877-yildagi Usmoniy-Rossiya urushi va Birinchi jahon urushi paytida Ogʻaxonning Rossiya va Angliya foydasiga yozgan maqolasini eʼlon qilinishi hamda Turkiston matbuotida targʻib qilish uchun Turkiston xalqiga eʼlon qilinishi; Turkistondan Usmoniy harbiy inshootlari va Hijoz temir yoʻli uchun yordam; Turkistondan ipak va paxta chigitining importi; Turkiya Respublikasining Turkmaniston va Oʻzbekiston Sotsialistik Respublikalarini tan olishi, umuman mintaqaning madaniy va siyosiy tarixi bilan bogʻliq baʼzi masalalarni oʻz ichiga olgan. Qolaversa, bu hujjatlar orasida, Oʻzbekistonning muhim siymolaridan biri boʻlgan va bir muddat Usmoniylar davlatida yashagan Toshkent xonzodalaridan Muhammad Pahlaviy Afandi haqida oʻzi va uning maʼmuriyati haqida baʼzi hujjatlar bor. Hujjatlar tushunarli boʻlishi uchun va tarjimasini osonlashtirish uchun transkriptsiya sifatida emas, soddalashtirilgan shaklda bugungi turk va oʻzbek tillariga oʻtkazildi. Turk va oʻzbek tillariga qilingan tarjimalar Oʻzbekiston arxivlari materiallari asosida qilingan. Hujjatning boshida ularning qisqacha xulosalari va milodiy sanalari koʻrsatilgan. Hujjat tasvirlari ostidagi maʼlumotnomaning boshida, har ikki davlat arxividan olingan hujjatlarni farqlash uchun har ikki mamlakatning TR va UZ ramziy belgilari ishlatilgan. Ishdan unumli foydalanish uchun ish oxiriga tahliliy indeks qoʻshildi. Bundan tashqari, kitobning "pdf" formatidagi raqamli fayli va kitobda chop etilgan hujjatlarning tasvirlari kitobga DVD formatida kiritilgan.

Oradan uzoq yillar oʻtganiga qaramay, har ikki mintaqaning asosiy dinamikasi doirasida sodir boʻlgan Usmoniy-Oʻzbek munosabatlarining yaqinlashuvi, Turkiya va Oʻzbekiston respublikalarining irodasi doirasida qayta rivojlana boshladi. Umid qilamanki, bu irodaning yaqqol ifodasi boʻlgan hamda Turkiya Respublikasi va Oʻzbekiston Respublikasi arxivlaridan tanlangan hujjatlardan tashkil topgan bu asar bizning kelajagimizni yanada oydinlatadi va rivojlanayotgan munosabatlarimizga hissa qoʻshadi.

Kitobni tayyorlashda oʻz hissasini qoʻshgan Oʻzbekiston “Oʻzarxiv” agentligi va Bosh boshqarmamiz xodimlarini tabriklayman hamda bu tadqiqotdan isteʼfoda etuvchilar uchun foydali boʻladi deb umid qilaman.

Prof. Dr. Ugʻur UNAL

Turkiya Respublikasi Prezidenti huzuridagi

Davlat arxivlari bosh boshqarmasi direktori

Kanuni Sultan Süleyman'ın Tuğrası / Sulton Sulaymon Qonuniyning tug'rosi
Polonya Arşivi AGAD, PL_1_3_34-66-19-41_0001

Kirish So‘zi / Önsöz

Tarixdan ma’lumki, O‘zbek va Turk xalqlarini azaliy do‘stlik, birodarlik va qardoshlik rishtalari bog‘lab turadi. Har ikki xalqning madaniyati, dini va urf-odatlari bir-biriga juda yaqin. Bu esa O‘zbekiston va Turkiya davlatlari o‘rtasidagi munosabatlarning chuqur tarixiy va madaniy ildizlarga ega ekanligidan dalolat berib, mustahkam poydevor vazifasini o‘taydi. Qolaversa, madaniy va tarixiy jihatdan bu ikki mamlakat turkiy xalqlar tamadduni rivojida markaziy o‘rin tutgan.

Tarixiy manbalarda qadim-qadimda Oltoy tog‘lari etaklarida istiqomat qilgan ko‘chmanchi qabilalar xitoylar tomonidan «tukuye» lar deb atalib, keyinchalik «kuchli, baquvvat» degan ma’noni anglatuvchi turk-yut (turklar) so‘ziga aylangan. Oltoy tog‘ etaklarida turk tilida so‘zlashuvchi qabilalar ham yashab, Tukuyelar ular bilan aralashib ketgan. Shu tariqa mazkur tilda so‘zlashuvchi barcha xalqlar turklar, deb nomlana boshlagan.

Turkiya Respublikasi deganda, O‘zbekiston Respublikasi aholisining aksariyati mazkur davlatni Istanbul, Anqara, Antaliya kabi mashhur shaharlari, betakror tarixiy obidalari, turizm salohiyati, yuqori sifatli to‘qimachilik mahsulotlari, taniqli san’atkorlari, ommabop film va seriallari orqali yaxshi biladi. 2019-yili O‘zbekistonning Turkiy tilli davlatlar hamkorlik kengashi tashkilotiga to‘laqonli a’zo sifatida qo‘shilishi, nafaqat turkiy olamda birodarlik ruhining mustahkamlanishiga, balki Anqara va Toshkent o‘rtasida yangi muntazam hamkorlikni yo‘lga qo‘yilishidan dalolat beradi. Jumladan, ilk bor ikki davlat arxiv muassasalarining hamkorligi natijasida do‘stona aloqalar tarixini aks ettiruvchi mazkur ilmiy-izohli noyob arxiv hujjatlari to‘plamini nashr etilishi, nafaqat yurtdoshlarimiz, balki jahon hamjamiyatiga boy o‘tmishimiz bilan yaqinroq tanishish imkonini beradi.

Tarihen bilmekteyiz ki, Özbek ve Türk halkları çok eski zamanlardan beri birbirlerine dostluk, kardeşlik ve biraderlik bağlarıyla bağlıdırlar. Her iki milletin kültürü, dini, örf ve âdetleri birbirine çok yakındır. Bu durum Özbekistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin derin tarihî ve kültürel kökleri olduğunu ve sağlam bir temel oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca kültürel ve tarihsel olarak iki ülke Türk medeniyetinin gelişmesinde merkezî bir rol oynamıştır.

Tarihî kaynaklara göre, kadim zamanlarda Altay Dağları'nın eteklerinde yaşamış olan göçmen kabilelere Çinliler tarafından "tüküye"ler deniliyordu. Bu kelime daha sonra "güçlü, kuvvetli" anlamına gelen "türk-yüt" (Türkler) kelimesine dönüşmüştür. Altay Dağı'nın eteklerinde yaşayan ve Türkçe konuşan kabilelerin Tüküyeler ile karışması neticesinde bu dilde konuşan tüm halklar Türkler olarak adlandırılmıştır.

Özbekistan vatandaşlarının çoğu Türkiye'yi İstanbul, Ankara, Antalya gibi tanınmış şehirleri, eşsiz tarihî yapıları, turizm kapasitesi, çok kaliteli tekstil ürünleri, meşhur sanatçıları, toplumsal film ve dizileriyle tanımaktadırlar. Özbekistan'ın 2019 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyine tam üye olarak katılması, sadece Türk dünyasındaki kardeşlik ruhunun güçlenmesine değil, aynı zamanda Ankara ile Taşkent arasında yeni bir düzenli iş birliğinin kurulmasına vesile olmuştur. Bilhassa iki ülkenin arşiv kurumları arasındaki iş birliğinin bir sonucu olan ve dostluk ilişkilerinin tarihini ilk kez yansıtan bu eşsiz ilmî arşiv belgeleri koleksiyonunun yayımlanması, sadece bizim milletimize değil, belki dünya toplumlarına da zengin tarihimizle yakinen tanışma fırsatını vermiştir.

2021-yilning oktabrida Turkiyaning "Hurriyat" nashri muxbiri bilan suhbatda turk professori Nejati Demir: "Qadimgi arab va fors manbalarida Alp Er To'nganing qabri Buxoroda ekani e'lon qilindi. Xabar turk dunyosi tomonidan xursandchilik bilan qarshi olindi. Negaki, Alp Er To'nga turkiy xalqlarning bobokaloni, ilk davlatchilikka asos solgan bahodir jangchi va yo'lboshchisi bo'lgan. Ayrim olimlar Alp Er To'nga shunchaki afsonaviy qahramon, hayotda yashab o'tmagan degan fikrda bo'lib, buni tarixiy manbalarda u haqdagi ma'lumotlar bir-biriga zid ekanini ta'kidlagan. Alp Er To'nga qabrining topilgani uning tarixda chindan ham yashab o'tganiga rad etib bo'lmas dalil hisoblanadi.

Tarixiy manbalarga ko'ra, Alp Er To'nga VII asrda yashab o'tgan. Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'otit turk", Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarida Alp Er To'nga adolatli hukmdor hamda qo'rqmas jangchi sifatida tilga olingan. U tarqoq sak qabilalarini birlashtirib, eroniy shohlarga qarshi kurash olib borgan hamda Turkiston, Eron va Ozarboyjonning ma'lum qismini o'z ichiga olgan Turon davlatiga asos solgan. O'zbekistonlik professor Qahramon Rajabovning yozishicha, turkiy manbalarda u Alp Er To'nga va To'nga Alp Er, forsiy manbalarda Afrosiyob nomi bilan tilga olingan. Samarqand shahrining shimolida joylashgan va XIII asr boshida mo'g'ullar bosqinidan so'ng vayron etilgan Afrosiyob xarobalari Alp Er To'nga asos solgan davlat qoldiqlaridir.

Sharq mamlakatlarining ikkinchi renessans davri sifatida tarixga muhrlangan Amir Temir va Temuriylar davrida gullab-yashnagan ilm-fan va madaniyat nafaqat turk dunyosi, balki butun Ovro'paga o'z ta'sirini ko'rsatganini inkor etib bo'lmaydi. Ma'lumki, o'sha davrda Ovro'pada Sharq fani va madaniyatiga qiziqish juda katta bo'lib, Ovro'pa Sharqning ilmiy yutuqlarini chanqoqlik bilan o'ziga singdirayotgan edi. 1453-yili Usmonli turklar Istanbulni fath etganidan so'ng biroz o'tmay bu shahar Sharq va G'arb madaniyatlarining uchrashuv joyi bo'lib qoldi. Istanbulga Italiya, Germaniya, Avstriya va Gollandiyadan rassomlar, muhandislar, harbiy mutaxassislardan tashqari astronomiya va matematika mutaxassislari ham to'plangan edi. Xususan, Germaniyadan hisobdon «kossistlar» kelgan edi. Birinchi bo'lib Samarqand olimlarining yutuqlaridan ana o'shalar bahramand bo'ldilar. Shu tariqa Ulug'bek va uning «Zij»i haqidagi xabarlar milodiy XV asr oxiridayoq Ovro'paga yetdi. Bunda to'liq nomi Alouddin Ali ibn Muhammad al-Qushchining xizmati kattadir.

1472-yil bahoridan boshlab Usmonli sulton Abul Fotih Sultan Muhammad II ning taklifiga ko'ra, «O'z davrining Batlimusi» deb tanilgan Ali Qushchi kundalik 200 aqcha moyana bilan Ayya Sofiya madrasasiga bosh mudarris etib tayinlanadi. Hozirgi zamon turk tarixchilarining e'tirof

Türk Profesör Necati Demir, Türkiye'de çıkan *Hürriyet* gazetesine Ekim 2021'de verdiği röportajda, Alp Er Tunga'nın mezarının eski Arap ve Fars kaynaklarına göre Buhara'da olduğunu söylemiştir. Bu haber Türk dünyasında memnuniyetle karşılanmıştır. Zira Alp Er Tunga, Türk halklarının atası, ilk devleti kuran cesur ve savaşçı bir liderdi. Bazı bilim adamları, tarihsel çelişkileri öne sürerek, Alp Er Tunga'nın hiç yaşamamış efsanevi bir kahraman olduğuna inansa da Alp Er Tunga'nın mezarının bulunması onun gerçekten tarihte yaşadığının tartışılmaz bir kanıtıdır.

Tarihî kaynaklara göre Alp Er Tunga VII. yüzyılda yaşamıştır. Kaşgarlı Mahmud'un *"Divan-ı Lügati't-Türk"* ve Yusuf Has Hacib'in *"Kutadgu Bilig"* adlı eserlerinde Alp Er Tunga adil bir hükümdar ve korkusuz bir savaşçı olarak anlatılmaktadır. O, dağılmış Sek kabilelerini bir araya getirip İranlı padişahlara karşı mücadele vermiş ve Türkistan, İran ve Azerbaycan'ın belli bir kısmını içine alan Turan Devleti'ni kurmuştur. Özbekistanlı Profesör Kahraman Recebov'un yazdıklarına göre o, Türkçe kaynaklarda Alp Er Tunga ve Tunga Alp Er, Farsça kaynaklarda ise Afrasiyab adıyla geçmektedir. Semerkand şehrinin kuzeyinde bulunan ve XIII. yüzyılın başlarında vuku bulan Moğol saldırıları neticesinde tahrip edilmiş olan Afrasiyab harabeleri Alp Er Tunga'nın kurduğu devletin kalıntılarıdır.

"Doğu'nun İkinci Rönesansı" olarak tarihe geçen Emir Timur ve Timurlular Dönemi'nde gelişen bilim ve kültürün sadece Türk dünyasını değil, tüm Avrupa'yı da etkilediği inkâr edilemez. O zamanlar Avrupa'da Doğu bilimine ve kültürüne büyük bir ilgi olduğu ve Avrupa'nın Doğu'nun bilimsel başarılarını hevesle özümsediği bilinmektedir.

1453 yılında Osmanlılar İstanbul'u fethettikten sonra çok geçmeden bu şehir Doğu ve Batı kültürünün buluştuğu yere dönüşmüştür. İtalya, Almanya, Avusturya ve Hollanda'dan ressamlar, mühendisler, askerî uzmanların yanı sıra gökbilimi ve matematik uzmanları İstanbul'da toplanmıştır. Mesela, Almanya'dan hesapçı "kossistler" gelmiş ve Semerkandlı bilim insanlarının bilimsel başarılarından ilk yararlananlar onlar olmuştur. Böylece Uluğ Bey ve onun "Zic"i hakkındaki haberler daha miladi XV. yüzyılın sonunda Avrupa'ya ulaşmıştır. Bunda tam adıyla Alaeddin Ali bin Muhammed el-Kuşçu'nun hizmetleri büyüktür.

1472 yılının ilkbaharında Ebu'l-feth Sultan İkinci Mehmed'in teklifi üzerine "Döneminin Batlamyusu" olarak bilinen Ali Kuşçu günlük 200 akçe ücret ile Ayasofya Medresesi'ne başmüderris olarak tayin edilmiştir. Günümüz Türk tarihçilerine göre; "İstanbul'a Ali Kuşçu gelene dek astronomide onun derecesinde ilim sahibi yetkin bir âlim mevcut değildi." İstanbul'a Ali Kuşçu'nun gelmesiyle birlikte

etishicha, Istanbulga Ali Qushchi kelguniga qadar «ilmi hay'atda u daraja bir sohib vuqufi mavjud bo'lmagan edi». Istanbulga Ali Qushchi kelishi bilan bu mamlakatda qisqa muddat ichida astronomiya fani sohasidagi ishlar yo'lga qo'yildi va pirovard natijada Miram Chalabiy va boshqa atoqli olimlarni tarbiyaladi. Ali Qushchi hijriy 878-sana, milodiy 1474-yil 17-dekabrda Istanbulda vafot etadi. U Abu Ayyub Ansoriy maqbarasida dafn etilgan.

O'zbekiston va Turkiya davlat arxivlari tomonidan hamkorlikda tayyorlangan hujjatlar to'plamida Mirzo Ulug'bek davriga oid qiziqarli hujjatlar ham joy olgan. Ularning biri, Turk sultoni Muhammad II ning Iroq sultoni Azim ustidan g'alaba (fath) qilgani munosabati bilan 1473-yili Istanbulda yozilgan va astronomiyaga bag'ishlangan «Risola al-fathiya» («G'alaba risolasi»)ni turk tiliga tarjima qilish bo'yicha podshoh farmonidir. Arxiv hujjatida 1830-yilda Usmonli armiyasi uchun to'pchi va harbiy istehkomlar quruvchilarni tayyorlovchi harbiy maktabi o'quv jarayonida darslik sifatida qo'llash uchun mazkur asar turk tiliga tarjima qilinadi. Asar ushbu maktabning bosh ustozi Sayid Ali Bey tomonidan "Mir'oti Olam" (Olamning oynasi) nomi bilan tarjima qilinib, nashrga tayyorlanganligi bayon etilgan.

Bugungi kunda ushbu asarning qo'lyozmalari Mashhadda Imom Rizo kutubxonasida, Istanbulda Ayya Sofiya kutubxonasida, Tehron universiteti kutubxonasida, Kembrij universiteti kutubxonasida, Britaniya muzeyida, Berlindagi Germaniya davlat kutubxonasida, Dehlidagi Hindiston universiteti kutubxonasida va Bombey kabi jahonning mashhur kutubxonalarida saqlanadi.

Bundan tashqari, mazkur arxiv hujjatlari to'plamiga O'zbek xonliklarining (Qo'qon, Xiva xonliklari va Buxoro amirligi) Usmoniylar saltanati bilan savdo-diplomatik, ma'naviy va ma'rifiy-madaniy aloqalari tarixiga oid 113 ta hujjat kiritilgan. Ularda Turkiston musulmonlarini Usmoniylar davlati orqali haj safariga borishi, olgan yordamlari borasida noyob ma'lumotlar mujassamlashgan. Shuningdek, birinchi jahon urushi tugaganidan so'ng Turkistonga olib kelingan turk harbiy ofitserlari va ularning hayotlariga oid manbalar ham kiritilgan.

XX asr boshlarida Sharq dunyosida avj olgan milliy ozodlik va mustaqillik uchun kurashlarda O'zbek va Turk ma'rifatparvar jadid ziyolilarining ham o'rni beqiyos. Jadidlar o'lkada yangi usul maktablarini ochish va ularning tarmog'ini kengaytirish, qobiliyatli yoshlarni rivojlangan davlatlarga o'qishga yuborish, turli ma'rifiy jamiyatlar va teatr jamoasini tuzish hamda gazeta va jurnallar chop etish yo'li bilan xalqning ijtimoiy-siyosiy ongini yuksaltirish orqali Vatan istiqloliga erishishni ko'zlagan. Eng avvalo, yangicha fikrlaydigan, keng dunyoqarashga ega, iste'dodli yoshlarni tarbiyalash maqsadida xorijdagi nufuzli ta'lim

bu ülkede kısa süre içerisinde gökbilimi çalışmaları başlamış ve ardından da Mîrim (Mirem) Çelebi ve diğer tanınmış bilim insanları onun tarafından yetiştirilmiştir. Ali Kuşçu 17 Aralık 1474 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve Eyüp Sultan Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Özbekistan ve Türkiye devlet arşiv idareleri arasındaki iş birliği çerçevesinde hazırlanan bu belgeler derlemesinde Mirza Uluğ Bey devrine ait ilginç belgeler de yer almaktadır. Bunlardan biri, 1473 yılında İstanbul'da yazılıp Türk Sultanı İkinci Mehmed'e, Irak Sultanı Azim'e karşı kazandığı zafer münasebetiyle ithaf edilen gökbilimi ile ilgili *"Risale el-Fethiyye" (Galebe Risalesi)* kitabının Türkçeye yapılan tercümesi ile ilgilidir. Söz konusu belgeye göre bu kitap, 1830'da Osmanlı ordusu için topçu ve askerî istihkâmcıları yetiştiren askerî okulların eğitim-öğretim sürecinde ders kitabı olarak kullanılmak üzere bu okulun başüstadı Seyit Ali Bey tarafından *"Mir'ât-ı Alem" (Âlemin Aynası)* adıyla Türkçeye çevrilmiş ve Padişah tarafından da basılması emredilmiştir.

Günümüzde sözünü ettiğimiz eserin el yazmaları Meşhed'de İmam Rıza Kütüphanesinde, İstanbul'da Ayasofya Kütüphanesinde, Tahran Üniveristesi Kütüphanesinde, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesinde, Britanya Müzesinde, Berlin'deki Almanya Devlet Kütüphanesinde, Delhi'deki Hindistan Üniversitesi Kütüphanesinde ve Bombay gibi dünyanın ünlü kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Ayrıca söz konusu arşiv belgeleri derlemesi Özbek Hanlıklarının (Hokand ve Hive hanlıkları ile Buhara Emirliği) Osmanlı Devleti ile olan ticari, dinî, manevi, ilmî ve kültürel ilişkileriyle ilgili 113 belgeyi içermektedir. Bu belgelerde Türkistan Müslümanlarının Osmanlı Devleti üzerinden yaptıkları hac ziyaretleri ve kendilerine yapılan yardımlarla ilgili nadir bilgiler yer almaktadır. Bunların yanı sıra Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra Türkistan'a getirilen Türk subayları ve onların yaşantılarıyla ilgili belgeler de bulunmaktadır.

XX. yüzyılın başlarında Doğu dünyasında ulusal egemenlik ve hürriyet için artan mücadelelerde Özbek ve Türk Cedidci aydınların yeri de son derece önemlidir. Cedidciler ülkede yeni usulde okullar açıp bunları yaygınlaştırarak, yetenekli gençleri gelişmiş ülkelere eğitime göndererek, çeşitli maarif dernekleri ve tiyatro toplulukları oluşturarak, gazete ve dergiler yayımlayarak milletin sosyo-politik bilincini yükseltmek suretiyle vatanın bağımsızlığını kazanmak istiyorlardı. Bu amaçla öncelikle yenilikçi ve açık fikirli, geniş dünya görüşüne sahip, kabiliyetli gençleri eğitim amacıyla yurt dışındaki tanınmış eğitim kurumlarında okutmaya özen göstermişlerdir.

Söz gelimi 12 Mayıs 1909 tarihinde Taşkent'te kurulan "Cemiyet-i Hayriye" teşkilatı ve daha sonra 18 Temmuz

dargohlarida o‘qitishga alohida urg‘u berganlar. Jumladan, 1909-yil 12-mayda Toshkentda tuzilgan “Jamiyati xayriya” tashkiloti, keyinchalik 18-iyulda Buxoro shahrida tashkil etilgan “Tarbiyai atfol” jamiyati yoshlarni chet davlatlarda ta’lim olishiga rahnamolik qilgan. Talabalar Istanbuldagi dorilfununlarga yuborilgan. Ular u yerlardagi siyosiy va iqtisodiy o‘zgarishlarni ko‘rganlar, yurtga qaytgach, turg‘un hayot, og‘ir iqtisodiy ahvolni o‘zgartirish va umuman yangi hayot boshlashni maqsad qilganlar.

1911-yili birgina Buxorodan chet elga yuborilgan talabalar soni 15 taga, 1912-yili esa 30 taga oshgan. Ularning orasida Abdurauf Fitrat, Usmonxo‘ja Po‘latxo‘ja o‘g‘li, Ato Xo‘ja, Mazhar Burhonov, G‘ozi Olim Yunusov, Xolid Sa’id, Eson Musayev, Mustafo Cho‘qayev, Ubaydulla Xo‘jayev, Toshpo‘latbek Norbo‘tabekov kabi jadid namoyondalari bo‘lgan. Kelgusida O‘zbekiston va Turkiya davlat arxivlarida saqlanayotgan hujjatlar asosida o‘zbek va turk jadidlarining o‘zaro ma’rifiy va ma’naviy hamkorligini aks ettiruvchi hujjatlar to‘plamini ham nashr etish maqsadga muvofiq.

O‘ylaymizki, dastlabki hamkorlik mevasi bo‘lgan ushbu arxiv hujjatlari to‘plami O‘zbekiston va Turkiya davlatlar tarixini tadqiq etish va yoritishda yangi bosqichni ochib berishga xizmat qiladi. Mazkur kitob keng qamrovli tadqiqotchilar, olimlar, talabalar va tarix bilan qiziquvchi barcha kitobxonlarga o‘tmishning yangi sahifasini kashf etishga zamin yaratadi.

Shu o‘rinda, Turkiya va O‘zbekiston arxivlarida mujassamlashgan arxiv hujjatlarini aniqlash va mazkur kitobni nashrga tayyorlashda ishtirok etgan mualliflar jamoasiga, Turkiya Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat arxivlari bosh boshqarmasi ma’muriyatiga o‘z minnatdorligimni izhor etaman. Ikki davlat xalqini ushbu nashr bilan muborakbod etaman.

Ulug‘bek YUSUPOV

“O‘zarxiv” agentligi direktori

1909'da Buhara şehrinde oluşturulan "Terbiye-i Etfal" derneği gençlerin yurt dışında okumalarına destek sağlamış ve öğrenciler İstanbul'daki Darülfünun'a gönderilmiştir. Bu öğrenciler oradaki siyasi ve ekonomik değişiklikleri görmüşler ve döndüklerinde istikrarlı bir hayat sürmeyi, zor ekonomik durumu değiştirmeyi ve yepyeni bir hayata başlamayı hedeflemişlerdir.

1911 yılında sadece Buhara'dan yurt dışına gönderilmiş öğrenci sayısı 15'e, 1912 yılında ise 30'a yükselmiştir. Bunların arasında Cedidcilerin, Abdurauf Fıtrat, Osmanhoca Polathoca oğlu, Ata Hoca, Mazhar Burhanov, Gazi Alim Yunusov, Halid Seid, Esan Musayev, Mustafa Çokayev, Ubeydullah Hocayev, Taşpolatbek Narbotabekov gibi temsilcileri bulunmaktadır. Bu itibarla ileride Özbekistan ve Türkiye Devlet arşivlerinde bulunan belgelere dayanarak Özbek ve Türk Cedidcilerinin maarif ve maneviyat alanında karşılıklı olarak yaptıkları iş birliklerini yansıtan bir belgeler derlemesi hazırlayıp yayımlamak çok isabetli olacaktır.

Kanaatimizce, yapılmış olan iş birliğinin ilk meyvesi sayılan işbu arşiv belgeleri derlemesi Özbekistan ve Türkiye tarihini inceleme ve araştırma konusunda yeni mesafeler katedilmesine hizmet edecektir. Zira söz konusu kitap tarihle ilgilenen çok sayıda araştırmacı, bilim insanı, öğrenci ve kitap okuyucularına geçmişte yeni bir sayfa keşfetme fırsatı sunmaktadır.

Bu vesile ile Türkiye ve Özbekistan arşivlerinde bulunan konuyla ilgili arşiv belgelerini tespit etme ve bu kitabı hazırlama çalışmasına katılan yazarlar ekibine ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığına şükranlarımı sunar, her iki ülke halkını bu yayından dolayı kutlarım.

Uluğ Bey YUSUPOV

Özbekistan Arşiv Ajansı Başkanı

İçindekiler

Mundarija

Hive'de İslam Hoca Minaresi / Islom Xo'ja minorasi, Xiva

KISALTMALAR

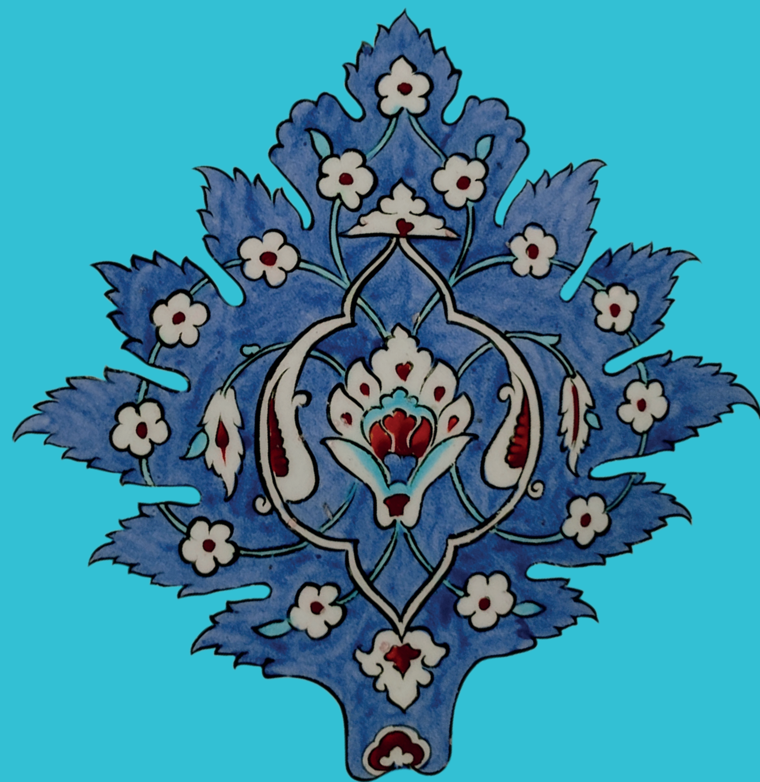
BOA	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
BCA	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
O'zMA	Özbekistan Millî Arşivi
A.DVN.MHM	Sadâret, Mühimme Evrakı
A.DVN.NMH	Sadâret, Nâme-i Hümâyun Evrakı
A.DVNS.MHM.d	Bâb-ı Âsafî, Divân-ı Hümâyun Sicilleri Mühimme Defterleri
A.DVNS.NMH.d	Bâb-ı Âsafî, Divân-ı Hümâyun Sicilleri Nâme-i Hümâyun Defterleri
A.MKT	Sadâret, Mektubî Evrakı
A.MKT.MHM	Sadâret, Mektubî Mühimme Kalemi
a.s.	aleyhisselam
AE.SABH.I	Ali Emirî, Sultan Abdülhamid I
AE.SAMD.III	Ali Emirî, Sultan Ahmed III
AE.SMMD.IV	Ali Emirî, Sultan Mehmed IV
BEO	Bâbıâli Evrak Odası Evrakı
bk.	bakınız
C.	Cilt
C.BLD	Cevdet, Belediye
C.HR	Cevdet, Hariciye
C.ML	Cevdet, Maliye
DH.EUM.ECB	Dâhiliye Nezareti, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Ecanib Kalemi
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
EV.BRT	Evkaf, Berat
HAT	Hatt-ı Hümâyun
haz.	hazırlayan/hazırlayanlar
HH.İ	Hazine-i Hassa, İrâdeler
hk.	hüküm
HR.SYS	Hariciye Nezareti, Siyasi Kalemi
HR.TO	Hariciye Nezareti, Tercüme Odası
Hz.	Hazreti
İBB AK	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı
İ.DH	İrâde, Dâhiliye
İ.HR	İrâde, Hariciye

İ.MMS	İrâde, Meclis-i Mahsûs
İ.TAL	İrâde,Taltifat
İE.HR	İbnülemin Hariciye
İÜ NEK	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
MF.MKT	Maârif Nezareti, Mektubî Kalemi
MV	Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL	Meclis-i Vâlâ Evrakı
no.	numara
ö.	ölümü
r.a.	radıyallâhu anh
S.	Sayı
s.	sayfa
s.a.v.	sallallâhu aleyhi ve sellem
s.d.	saltanat dönemi
St.	Saint
ŞD	Şûrâ-yı Devlet
TR	Türkiye
TS.MA.d	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri
TS.MA.e	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
TŞH.EŞ	Teşhirlik Eşya
tt.	tahminî tarih
UZ	Özbekistan
v.	sayfa
vs.	vesaire
Y.A.HUS	Yıldız, Sadâret Hususi
Y.EE	Yıldız, Esas Evrakı
Y.MTV	Yıldız, Mütenevvi Maruzât Evrakı
Y.PRK.ASK	Yıldız, Perakende, Askerî Maruzâtı
Y.PRK.AZJ	Yıldız, Perakende, Arzuhâl ve Jurnaller
Y.PRK.BŞK	Yıldız, Perakende, Başkitâbet Dairesi Evrakı
Y.PRK.MŞ	Yıldız, Perakende, Meşihat Dairesi Maruzâtı
yay. haz.	yayına hazırlayan

QISQARTMALAR

BOA	Turkiya Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat arxivlari direksiyasi Usmoniylar arxivi
BCA	Turkiya Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat arxivlari direksiyasi Respublika arxivi
O'zMA	O'zbekiston milliy arxivi
A.DVN. MHM	Boshvazirlik, Mühimma hujjatlari
A.DVN.NMH	Boshvazirlik, nomai humoyun hujjatlari
A.DVNS.MHM.d	Oliy dargoh, Devoni humoyun sijillari mühimma daftarlari
A.DVNS.NMH.d	Oliy dargoh, Devoni humoyun sijillari nomayi humoyun daftarlari
A.MKT	Boshvazirlik, yozishma ishlari hujjatlari
A.MKT.MHM	Boshvazirlik, yozishma ishlari Muhim hujjatlari
a.s.	Alayhissalom
AE.SABH.I	Ali Amiriy, Abdulhamid I
AE.SAMD.III	Ali Amiriy, Ahmad III
AE.SMMD.IV	Ali Amiriy, Mehmed IV
BEO	Bobi Oliy hujjatlar bo'limi
C.	Jild
C.BLD	Javdat, Shahar
C.HR	Javdat, Tashqi
C.ML	Javdat, Moliya
DH.EUM.ECB	Ichki ishlar vazirligi, Xavfsizlik bosh boshqarmasi kotibiyati
DİA	Turkiya Diyonat vaqfi Islom ensiklopediyasi
EV.BRT	Avqof, barotlar
HAT	Podishoh buyrug'i
haz.	tayyorlovchi/tayyorlanganlar
HH.İ	Xos xazina, Buyruqlar
hk.	hukmlar
HR.SYS	Tashqi ishlar vazirligi, siyosiy kotibiyat
HR.TO	Tashqi ishlar vazirligi, Tarjima bo'limi
Hz.	Hazrati
İBB AK	Istanbul shahar hokimligi Otaturk kutubxonasi
İ.DH	Buyruq, Ichki
İ.HR	Buyruq, Tashqi
İ.MMS	Buyruq, Majlisi Maxsus
İ.TAL	Buyruq, Tuhfalar

İE.HR	Ibnulamin Tashqi ishlar
İÜ NEK	Istanbul universiteti Nodir asarlar kutubxonasi
MF.MKT	Maorif vazirligi, kotibiyat mudirligi
MV	Bosh vazir raisligidagi vazirlardan tashkil topgan Usmonli hukumati Oliy kengashi rasmiy hujjatlari.
MVL	Islohotlarni rejalashtirish va ijrosini nazorat qiluvchi oliy qonun chiqaruvchi va sud organi hujjatlari
no.	Raqam
ö.	Vafoti
Qr.	Qarang
r.a.	Roziyallohu anhu
S.	Son
s.	Bet
s.a.v.	Sollallohu alayhi vasallam
s.d.	Saltanat davri
Sh.	Shahar
St.	Aziz
ŞD	Sho'royi davlat
TR	Turkiya
TS.MA.d	To'pqopi saroyi muzeyi arxiv daftarlari
TS.MA.e	To'pqopi saroyi muzeyi arxiv hujjatlari
TŞH.EŞ	Ko'rgazma buyumlari
tt	Taxminiy sana
UZ	O'zbekiston
v.	Varaq
v.b.	va boshqalar
Y.A.HUS	Yulduz, Boshvazirlik xususiy
Y.EE	Yulduz, Asosiy hujjatlar
Y.MTV	Yulduz, Turli arzlar hujjatlari
Y.PRK.ASK	Yulduz, Alohida yig'ma jild, Harbiy arzlar
Y.PRK.AZJ	Yulduz, Alohida yig'ma jild, Arzihol va qayd daftarlari
Y.PRK.BŞK	Yulduz, Alohida yig'ma jild, Bosh kotibiyat idorasi hujjatlari
Y.PRK.MŞ	Yulduz, Alohida yig'ma jild, Shayxulislom idorasiga doir arzlar
yay. haz.	Nashrga tayyorlovchi

Belgeler

Hujjatlar

ملو

مکه دن کلن حکیمک عرضیدر

معروض رأی عالم آرایه مخفی اولمیه که مولانا نفیس الدین که طبیب پادشاه
مرحوم میرزا الوغ بکوک ایمش کتاب شرح اسبابنی انوک رسمی
ایله تصنیف ایلمش وجمیع حکمایه اعتراض ایلمش وحضرت خداوندکارک
یمن همتی ایله حضرت باری عز اسمه بو فقیره تحفه کر بو پادشاه عالم پناهک
طبیبدر اشبو اعتراضلروکه دفعیچون توفیق اندی اشبو جلده اثری
شرح اسبابه بر حاشیه یازلدی که مشتملدر دقایق وحقایق حکمیانه
ودخی علاجات مجربه غریبه بر نوعیله که مقبول طبع فضلا وعلمادر موجوددر که
منظور نظر سلطان عالیشان اوله وبو بنده درگاه عالم پناهک
سعادت قبولنه سبب اوله ان شاء الله تعالی

MEKKE'DEN GELEN BİR HEKİM'İN, MİRZA ULUĞ BEY'İN TABİBİ MEVLANA NEFÎSÜDDİN TARAFINDAN KALEME ALINAN TIP KİTABINA KENDİSİNİN BİR HAŞİYE YAZDIĞINI BELİRTEREK PADİŞAH'IN HUZURUNA KABULÜNÜ İSTEDİĞİ ARZ YAZISI

1449[1]

O Allah

Mekke'den gelen Hekim'in arzıdır.

Arz olunur ki

Merhum Padişah Mirza Uluğ Bey'in tabibi olan Mevlana Nefîsüddin *Şerh-i Esbâb* kitabını onun ismi ile yazmış ve bütün hekimlere itiraz eylemiş.

İsmi yüce Allah, Hükümdar hazretlerinin himmeti bereketiyle âlemin sığınağı Padişah'ın tabibi olan bu fakir ve zayıf kulu söz konusu itirazların defedilmesine muvaffak kıldı. Bu sebepten ötürü *Şerh-i Esbâb*'a bilimsel incelik ve hakikatler ile alim ve fazıl kişilerin tabiatlarının makbulü olan birtakım tecrübe edilmiş ve hayret verici ilaçları kapsayan bir haşiye yazıldı.

Umulur ki şanı yüce Sultan tarafından görülüp incelenir ve bu bendenin onun huzuruna kabul edilmesine sebep olur, inşallah.

1 Tarih tahminîdir. Belge üzerinde tarih bulunmadığından, belgede geçen Mirza Uluğ Bey'in vefat tarihi (bk. Yavuz Unat, "Uluğ Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XLII, s. 127-129, İstanbul 2012) esas alınmıştır.

MAKKADAN KELGAN BIR HAKIMNING MIRZO ULUG'BEK TABIBI MAVLONO NAFISUDDIN TOMONIDAN YOZILGAN TIB KITOBIGA O'Z SHARHINI YOZGANLIGINI BILDIRGAN HOLDA PODSHOH QABULIGA KIRISH ISTAGINI BAYON QILGAN TALABNOMASI

1449-yil[1]

Yo, Alloh

Makkadan kelgan Hakimning bildirgisi

Arzim shuki

Marhum podshoh Mirzo Ulug'bekning tabibi Mavlono Nafisuddin *"Sharhi asbob"* kitobini uning ismi bilan yozibdi va barcha hakimlarga e'tiroz bildiribdi.

Nomi buyuk Alloh, hukmdor hazratlarining himmati va barakotidan olampanoh podshohning tabibi bo'lgan bu faqir va ojiz quli tilga olingan e'tirozlarni bartaraf qilishga muvaffaq bo'ldi. Shu sababli *"Sharhi asbob"*ga ilmiy nafosat va haqiqatlar ila yondashib, olim va fozil kishilarning tabiatlariga maqbul bo'lgan qator tajribalarga suyangan holda hayratlanarli dorivorlarni o'zida jamlagan bir sharh kitobi yozildi.

Umid qilamanki, shoni ulug' Sulton tomonidan ko'rib chiqiladi va bu (risola) kaminaning uning huzuriga qabul qilinishiga sabab bo'ladi, insholloh.

1 Sana taxminiy. Hujjat ustida sana bo'lmaganligi bois, hujjatda nomi qayd etilgan Mirzo Ulug'bekning vafot etgan sanasi (qr. Yavuz Unat, "Uluğ Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XLII, s. 127-129, İstanbul – 2012) asos qilib olindi.

بوندن اول مربادشاهیله محفوظ اولان بدیع الزمان اوغلی محمد صالح کندو احوالن تقریر ایدوب شیله بیان اتدی که بن بدیع
الزمانک صلبندن اوغلیم اول زمانکه اتام بدیع الزمان هراة شهرینده کچه باشدن صنوب استراباده کلدی و والدم که خواجه مظفر
بدیعنک قیزیدر بو فقیر اول خاتوندن طوغدم صکره بابام بدیع الزمان دیار هنده دوشدی اوچ ییل مقداری کزدی بعده شاه اسمعیل یانه
تبریزه کلدی اکی ییل مقداری دردی صکره سلطان سلیم خان تبریزه کلدکده مذکور بابام بدیع الزمانی استانبوله کتوردی بر ییلدن
صکره بو کمینه و قرنداشم محمد الزمان که بالفعل دیار بیجانه کردن حاکمدر شاه اسمعیل ایله کلدک شاه اسمعیل دیاربکرجی بزه
ویروب انده واردوق ایکی ییل مقداری انده دردق بعده کچه باشدن بربک کم کستن قرمده مکله مشهوردر کلوب بلخی
بزدن الدی اندن منهزم اولوب قندهاره واردق با برخان کم بابام ایله عمو اوغلنلویدر انک یاننه واردق منبور
با برخان بزی خوش دوتوب قرنداشمه کندو قیزن ویردی و بو کمینه یه قندهار قربنده لقمان دمکله مشهوردر سنجاق
ویردی هندی فتح ایلدی منبور قرنداشم محمد الزمانه بیجانه کرد سنجاغنی وردی سکز ییل مقداری ساکن اولدوق
منبور بابرخان فوت اولوب اوچ اوغلی قالدی بری همایون بری کامران بری عسکری مذکور قرنداشم بابرخان اوغلانلرنه
اطاعت ایتمیوب بابرخانک اکی اوغلی همایون ایله کامران قرنداشم اوزرینه واردلر و عسکری نام بر اوغلی بنم اوزرمه کلوب
کمینه دخی منهزم اولوب بعده هزاره و نوکدر دمکله مشهور بر طایفه بو فقیره معاونت ایدوب عسکرینک اوزرینه واروب
بر غالب اولوب عسکری قاچوب اون کون مقداری قندهار کویلرینی تاراج ایلدک اندن خراسانه کلدک سام که شاه
اسمعیل اوغلیدر اکی ییل مقداری مهرداری اولدم صکره قندهاردن بو فقیری استمکه کلدیلر حسین خان شاملو که
سامک لالسیدر بو فقیری اله ویرمدی اندن بغداده کلدم ترک علایق ایدوب واروب مکه شریفه معظمه ده
مجاور اولم اول چینده بغدادده حاکمی شرف الدین اوغلی محمد خان بو کمینه یه مانع اولوب قیو ویرمدی اول اثناده دولتلو
پادشاه حضرتلری تبریزدن بغداده کلوب مذکور محمد خان بو فقیری بیله الوب بصره یولندن قوم و کشانه ایلندی صکره دولتلو
پادشاه حضرتلری بغداددن تبریزه کلدکلرنده بو کمینه بر جماعت تجار ایله دیاربکره کلدم اندن قیصریه یه کلدم اندن انقره یه
وبعده بورسیه و استانبوله کلدم محمود پاشا کاربان سراینده اکی ای مقداری ساکن اولدم صکره قنبر علی نام بر قولوم
مذکور کاربان سراینده بر مقفل حجره [illegible] قیوب سنوبه کچیب اندن کفه یه واروب اوچ ای مقداری کفه ده دوردم
صکره مکه نیتنه کفه دن کلوب انطالیه یه اندن علائیه یه کلوب انده اوچ ییل مقداری دردم بو مدت ایچنده
بر کره طرح بولسه و بر دفعه فیرنز اطاسنه کچدم الملک بر مقدار دنیا قالمشدی بو مالی الله یولنه خرج اتدم بو جهله
تقاعد اختیار ایدوب ساکن اولور کن انطالیه سنجاغی بکی طوپغون بک امر موجبنجه تفتیش ایدوب وقوعی اوزره دولتنه
عرض ایدوب صکره ایاس بک دخی امر ایله تفتیش ایدوب کلیبولیه بیله کتوروب بوغازحصاری قلعه سنده حبس اولنمق امری
حالیا امر شریف ایله استان سعادت ترابنه کلندی

2

GELİBOLU'DA BOĞAZ HİSARI'NA HAPSEDİLMİŞ OLAN BEDİÜZZAMAN OĞLU MUHAMMED SALİH İSİMLİ ŞAHSIN; BÂBÜR ŞAH VE ŞAH İSMAİL İLE İLİŞKİSİ, BABASININ SULTAN I. SELİM TARAFINDAN TEBRİZ'DEN İSTANBUL'A GÖTÜRÜLMESİ, KENDİSİNİN İSTANBUL VE ANTALYA'YA GELİŞİ VS. HUSUSLARDAKİ SÖZLÜ BEYANLARINA DAİR YAZI

1499 – 1539[1]

Bundan önce Padişah emriyle gözetim altında tutulan Bedîüzzaman oğlu Muhammed Salih kendi ahvalini sözlü olarak şu şekilde beyan etmiştir:

"Ben Bedîüzzaman'ın öz oğluyum. Bir zamanlar atam Bedîüzzaman Herat şehrinde Keçebaş'tan yılgınlığa düşüp Esterabad'a geldi. Annem, Hâce Muzaffer Bedekçi'nin kızıdır. Ben o hatundan doğdum. Sonra babam Bedîüzzaman Hint diyarına gitti. Üç yıl kadar orada gezdi. Daha sonra Şah İsmail'in yanına Tebriz'e geldi. İki yıl kadar orada durdu. Sonra Sultan Selim Han Tebriz'e geldiğinde babam Bedîüzzaman'ı İstanbul'a götürdü. Bir yıl geçtikten sonra ben ve hâlen Bicanekerd Hâkimi olan kardeşim Muhammedü'z-zaman, birlikte Şah İsmail'e geldik. Şah İsmail Belh diyarını bize verdi. Oraya varıp iki yıl kadar durduk. Daha sonra Keçebaş'tan Kesten Kara diye bilinen bir bey gelip Belh'i bizden aldı. Oradan yenilgiye uğrayıp Kandehar'a gittik. Babamın amca oğlu olan Bâbür Han'ın yanına vardık. Bâbür Han bizi hoş tutup kardeşime kendi kızını verdi; bana da Kandehar yakınlarındaki Lokman diye bilinen sancağı verdi. Hind'i fetheyledi. Adı geçen kardeşim Muhammedü'z-zamân'a Bicanekerd sancağını verdi. Sekiz yıl orada sakin olduk. Bâbür Han öldü ve geride üç oğlu kaldı. Biri Hümâyûn, biri Kâmrân, biri de Askerî. Adı geçen kardeşim, Bâbür Han'ın oğullarına

1 Belge üzerinde tarih bulunmadığından, tarih tahminîdir. Belgede anlatılan olayların Safevî Devleti'nin kuruluşunun hemen öncesinde başlayıp Kanuni Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi ve sonrasındaki döneme kadar devam ettiği değerlendirilerek ve belgede belirtilen süreler de dikkate alınıp belgenin tarihi olarak 1499 - 1539 tarih aralığı esas alınmıştır. Daha geniş bilgi için bk. Tufan Gündüz, "Şah İsmâil", *DİA*, C. XXXVIII, s. 253-255, İstanbul 2010; Mustafa Çetin Varlık, "Çaldıran Savaşı", *DİA*, C. VIII, s. 193-195, İstanbul 1993; Enver Konukçu, "Bâbür" *DİA*, C. IV, s. 395-396, İstanbul 1991; Feridun Emecen, "Selim I" *DİA*, C. XXXVI, s. 407-414, İstanbul 2009; Feridun Emecen, "Irakeyn Seferi" *DİA*, C. XIX, s. 116-117, İstanbul 1999; Bekir Kütükoğlu, "Ayas Paşa" *DİA*, C. IV, s. 202-203, İstanbul 1991.

GALIBULUDA BO'G'OZ HISORIGA ZINDONBAND QILINGAN BADIUZZAMON O'G'LI MUHAMMAD SOLIH ISMLI SHAXSNING BOBURSHOH VA SHOH ISMOIL BILAN ALOQASI, OTASINING SULTON SALIM I TOMONIDAN TABRIZDAN ISTANBULGA OLIB KETILISHI, O'ZINING ISTANBUL VA ANTALIYAGA KELISHI VA SHU XUSUSDAGI OG'ZAKI BAYONOTIGA DOIR XAT

1499 – 1539-yil[1]

Avvalroq podshoh amri bilan nazorat ostida ushlab turilgan Badiuzzamon o'g'li Muhammad Solih o'z ahvolini og'zaki tarzda quyidagicha bayon qilgan:

"Men Badiuzzamonning o'g'liman. Bir paytlar otam Badiuzzamon Xirot shahrida Kachaboshdan ko'ngli qolib, Astraobodga kelgan edi. Onam Xo'ja Muzaffar Badaqchining qizidir. Men undan dunyoga kelganman. Otam Badiuzzamon Hind diyoriga jo'nab ketib, uch-yilcha o'sha yerlarda yurdi. Keyinroq Shoh Ismoilning yoniga – Tabrizga keldi. Ikki yil chamasi u yerda bo'ldi. Sulton Salimxon Tabrizga kelganlarida, otam Badiuzzamonni Istanbulga olib ketdi. Bir yil o'tgach, men va hamon Bijanagard hokimi bo'lib turgan ukam Muhammaduzzamon bilan birga Shoh Ismoil yoniga bordik. Shoh Ismoil Balx diyorini bizga berdi. U yerda ikki yilcha bo'ldik. Keyinroq Kachaboshdan Kastan Qora degan bek kelib, bizdan Balxni olib qo'ydi. Biz mag'lubiyatga uchrab, Qandaxorga jo'nadik. Otam amakisining o'g'li bo'lgan Boburxonning huzuriga bordik. Boburxon bizni yaxshi ko'rib, ukamni qiziga uylantirdi; menga esa Qandaxor yaqinidagi Luqmon deb atalgan sanjoqni berdi. Hindni fath qildi. Ukam Muhammaduzzamonga Bijanagard sanjog'ini berdi. Sakkiz yil u yerda halovat topdik. So'ng Boburxon vafot etdi. Uning uch o'g'li qoldi – biri Humoyun, biri – Kamron, biri esa Askariy. Ukam Boburxonning o'g'illariga

1 Hujjat ustida sana bo'lmaganligi bois, ko'rsatilgan sana taxminiydir. Hujjatda bayon qilingan hodisalar Safaviylar davlatining tashkil topishidan biroz ilgari boshlanib, Qonuniy Sulton Sulaymonning iroqayn yurishi va undan keyingi davrlarga qadar davom etganligi hamda hujjatda ma'lum qilingan muddatlar inobatga olinib, hujjat yozilgan-yil sifatida 1499 – 1539-yillar oralig'i asos qilib olindi. Batafsilroq ma'lumot uchun qr. Tufan Gündüz, "Şah İsmâil", *DİA*, C. XXXVIII, s. 253-255, İstanbul 2010; Mustafa Çetin Varlık, "Çaldıran Savaşı", *DİA*, C. VIII, s. 193-195, İstanbul 1993; Enver Konukçu, "Bâbür" *DİA*, C. IV, s. 395-396, İstanbul 1991; Feridun Emecen, "Selim I" *DİA*, C. XXXVI, s. 407-414, İstanbul 2009; Feridun Emecen, "Irakeyn Seferi" *DİA*, C. XIX, s. 116-117, İstanbul 1999; Bekir Kütükoğlu, "Ayas Paşa" *DİA*, C. IV, s. 202-203, İstanbul 1991.

itaat etmedi. Bunun üzerine Bâbür Han'ın iki oğlu Hümâyûn ile Kâmrân, kardeşimin üzerine yürüdüler; Askerî adlı diğer oğlu da benim üzerime geldi ve ben yenilgiye uğradım. Daha sonra Hazara ve Nugder (Nikuder) adıyla bilinen bir topluluk bana yardım etti. Askerî'nin üzerine yürüdük ve biz galip geldik. Askerî kaçtı ve biz on gün kadar Kandehar köylerini yağmaladık. Oradan Horasan'a geldik. İki yıl Şah İsmail'in oğlu Sam'ın Mühürdarlığını yaptım. Sonra Kandehar'dan beni istemeye geldiler; Sam'ın Lalası olan Hüseyin Hân-ı Şamlu beni ele vermedi. Oradan Bağdad'a geldim. İstedim ki, her şeyden alakamı kesip Mekke-i Şerîfe'ye giderek Peygamber'in komşusu (mücavir) olayım. Ancak o zaman Bağdad Hâkimi olan Şerefüddin oğlu Muhammed Han bana engel oldu, bırakmadı. O sırada devletli Padişah hazretleri Tebriz'den Bağdad'a geldi. Adı geçen Muhammed Han beni yanına alıp Basra yolundan Kum ve Kaşan'a ulaştırdı. Daha sonra devletli Padişah hazretleri Bağdad'dan Tebriz'e geldiklerinde ben de bir tüccar topluluğuyla Diyarbakır'a geldim. Oradan Kayseri'ye geçtim. Oradan Ankara'ya ve daha sonra Bursa'ya ve İstanbul'a geldim. Mahmudpaşa Kervansarayı'nda iki ay kaldım. Sonra Kanber Ali isimli bir kölemi anılan kervansarayda kilitli bir odaya koyup kendim Sinop'a geçtim. Oradan Kefe'ye gittim ve üç ay Kefe'de durdum. Sonra Mekke'ye gitme niyetiyle Kefe'den ayrılarak Antalya'ya, oradan da Alâiye'ye geldim ve orada üç yıl kaldım. Bu sürede bir kez Trablus'a, bir defa da Kıbrıs Adası'na geçtim. Elimde bir miktar dinar kalmıştı. Bu malı Allah yolunda harcadım. Bu şekilde işten, güçten el çekip bir kenarda oturmayı seçmiş iken Antalya Sancağı Beyi Toygun Bey, ferman gereğince beni teftiş edip durumu Devlet merkezine arz etti. Daha sonra da Ayas Bey ferman gereğince teftiş etti ve birlikte Gelibolu'ya götürdü. Boğazhisarı Kalesi'nde hapsedilmem emrolundu ve yine emirle İstanbul'a gelindi."

itoat qilmadi. Natijada Humoyun bilan Kamron ukamning ustiga qo'shin tortdi; Askariy esa mening ustimga qo'shin tortdi va men mag'lub bo'ldim. Keyinroq Hazora va Nugdar (Nikudar) nomli qabilalar menga yordam berdi. Askariyning ustiga qo'shin tortdik va biz g'olib bo'ldik. Askariy qochdi, biz o'n kuncha Qandahor qishloqlarini taladik. U yerdan Xurosonga o'tdik. Keyinchalik ikki-yil Shoh Ismoilning o'g'li Somga muhrdorlik qildim. Ammo Qandahordan meni talab qilib keldilar; Somning otalig'i hisoblangan Husaynxoni Shomlu meni tutib bermadi. U yerdan Bog'dodga keldim. Istadimki, hamma narsaga qo'l siltab, Makkayi Sharifga borsam, Payg'ambarimiz (s.a.v)ga qo'shni bo'lsam. Biroq o'sha paytlardagi Bog'dod hokimi Sharafiddin o'g'li Muhammadxon menga to'sqinlik qildi, ruxsat bermadi. O'sha oraliqda davlatmand podshoh hazratlari Tabrizdan Bog'dodga keldilar. Nomi zikr qilingan Muhammadxon meni yoniga olib, Basra yo'lidan Qum va Koshonga olib borib qo'ydi. Keyinroq davlatmand podshoh hazratlari Bog'doddan Tabrizga kelganlarida men ham savdogarlar bilan birga Diyorbakirga keldim. U yerdan Kayseriga o'tib, Anqara, undan Bursa va keyin Istanbulga keldim. Mahmudposho karvonsaroyida ikki oy qoldim. Qanbar Ali ismli qulimni ushbu karvonsaroyning qulflanadigan bir xonasida qoldirib, o'zim Sinopga o'tdim. U yerdan Kafaga jo'nadim va uch oy Kafada yashadim. Keyin Makkaga ketish niyatida Kafadan chiqib, Antaliyaga, u yerdan esa Alayiyaga keldim va u yerda uch yil qoldim. Bu muddat ichida bir marta Trablus, bir marta esa Qibris orolida bo'ldim. Qo'limda biroz dinor qolgan edi. Bu pullarni Alloh yo'lida sarfladim. Shu tarzda ishdan, amaldan qo'l siltab, bir chekkada yashashni ixtiyor etganimda, Antaliya sanjog'ining beyi Toyg'un bey farmon asosida meni taftish qilib, holatni Davlat markaziga bayon qildi. Keyin esa Ayas bey farmon asosida tashtish qildi va o'zi bilan birga Galiboluga olib ketdi. Bo'g'ozhisori qal'asiga zindonband qilinishimga buyruq berildi va yana amr asosida Istanbulga olib kelishdi."

Timurlu Devleti'nin Horasan'da Hüküm Süren Son Hükümdarı Bediüzzaman Mirza'nın İstanbul Eyüpsultan'daki Mezarı
Temuriylar davlatining Xurosondagi oxirgi hukmdori Badiuzzamon Mirzoning Istanbul Ayyubsultondagi qabri.

خطای جانبندن بورسیه اوچ کشی کلدی اکیسی خطایدن بری هریدن اشبو مسطور اولان
خبرلر بونلردن شایع اولدی

بوروندق خان که ترکستان بکیدر و یونس خان اوغلی سلطان منصور که مغول خاندر
ایشتمشلر که قزلباش امام اعظم رحمة الله علیه حضرتنک کموکلرینی حقارب
یاقمش بو ذکر اولان ایکی خان لشکر جمع ایدب و شایبک خانه ایلچی کوندرب
ایتمشلر که قزلباشک حقندن کل بز دخی سکا لشکر ویرەلم یوق دیرسک
بزه یول ویر وارالم بز انک حقندن کلەلوم دیمشلر شایبک خانک اوغلی
تیمور خان که سمرقند بکیدر بو خبردن حیله اکلیوب بزم مملکتمزی آلمق استرلر
دیو تهور ایدوب واروب بوروندق خان ایله سواش ایدوب بوروندق خان تیمور خانی صیمش
تیمور خان قاچب سمرقنده کلمش شایبک خان تیمور خانک بوروندق خان ایله سواشن
ایشدیجک نیچون جنک ایتدوک دیو طوتوب حبس ایلیوب اولدرمک استمش
بوروندق خان بو قضیەیی ایشدیجک ایلچی کوندرب دلک ایدوب تیمور خانی
قورترمش

بعده تدبیر ایلمشلر که شایبک خان سمرقند جانبنه متوجه اولا تا که قزلباش خراسان ولایتنی
خالی بولوب کله بو خانلر دخی اتفاقله قزلباشک اوزرینه هجوم ایلیەلر بو اتفاق اوزره
شایبک خان سمرقند جانبنه متوجه اولمش میرزا عمر شیخ اوغلی بابور میرزا که
کابل بکیدر خراسان ولایتی خالی قلدی دیو قزلباشه خبر کوندرر قزلباش دخی
خراسان ولایتنه متوجه اولب شعبان آینده مشهد شهرنه وارمش ینه شعبان آینده
قزلباشن خراسانه واردی دیو تبریزدن خبر کلمش

بعده فغفور خطای که طایی خاندر کندو اختیاریله مسلمان اولوب سمرقند ایله خطاینک
ما بیننده اولان کافولی که قلیماقدر فتح ایلمش و بو خطای خانینک
مسلمان اولدوغی خبری سمرقندده حد تواتره یتشمش

3

HITAY TARAFLARINDAN GELEN ÜÇ KİŞİNİN BURUNDUK HAN, ŞAYBEK HAN, İMÂM-I ÂZAM, KIZILBAŞ, HORASAN, HITAY HAKANI'NIN MÜSLÜMAN OLMASI VS. HAKKINDA VERDİKLERİ HABERLERE DAİR YAZI

1508 – 1 Aralık 1510[1]

Hıtay[2] tarafından Bursa'ya üç kişi geldi. İkisi Hıtay'dan biri Heri'den. İşbu yazılı olan haberler bunlardan yayıldı.

Türkistan Beyi Burunduk Han ve Moğol Hanı Yunus Han oğlu Sultan Mansur işitmişler ki; Kızılbaş, İmâm-ı Âzam –*Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun*– hazretlerinin kemiklerini çıkarıp yakmış. Bunun üzerine bu iki Han asker toplamış ve Şaybek (Şeybânî) Han'a elçi gönderip demişler ki; *"Kızılbaş'ın hakkından gel. Biz de sana asker verelim. Yok dersen, bize yol ver; gidip biz onun hakkından gelelim."*

Şaybek Han'ın oğlu olan Semerkand Beyi Timur Han bu haberden hile sezip; *"Bizim memlekemizi hile ile almak isterler."* diye öfkelenerek varıp Burunduk Han'la savaşmış. Burunduk Han, Timur Han'ı yenmiş. Timur Han kaçıp Semerkand'a gelmiş. Şaybek Han, Timur Han'ın Burunduk Han'la savaşını duyunca; *"Niçin savaştın?"* diye tutup hapseyleyip öldürmek istemiş. Burunduk Han bu meseleyi duyunca elçi gönderip affı için aracı olmuş ve Timur Han'ı kurtarmış.

Daha sonra şöyle bir çareye başvurmuşlar: Şaybek Han Semerkand taraflarına yönelecek; Kızılbaş da Horasan vilayeti boş kaldı diye gelecek; bu hanlar da ittifakla Kızılbaş'ın üzerine hücum edecekler.

Şaybek Han bu anlaşma üzerine Semerkand tarafına yönelmiş. Kâbil Beyi olan Mirza Ömer Şeyh oğlu Bâbür Mirza; *"Horasan vilayeti boş kaldı."* diye Kızılbaş'a haber

1 Hıtay veya Hıtâ, Sarı Nehir ile Çin Seddi arasındaki bölgenin adı olup merkezi Pekin idi. Hoten, Turfan'ın güneybatı eyaleti durumundaydı ve İslam kaynaklarında bütün Kuzey Çin ve Doğu Türkistan'ı içine alacak şekilde kullanılıyordu. Çin veya Mâçin ise (Sanskritçe Maha-Çin: Büyük Çin) Çin'in geri kalan kesimini ifade ediyordu. Bk. Ahmet Taşağıl, "Hıtâynâme", *DİA*, C. XVII, s. 404-405, İstanbul 1998.

XITOY TOMONLARDAN KELGAN UCH KISHINING BURUNDUQXON, SHAYBEKXON, IMOMI A'ZAM, QIZILBOSH, XUROSON, XITOY XOQONINING MUSULMON BO'LGANI VA BOSHQA XUSUSDA BERGAN XABARLARIGA DOIR XAT

1508 – 1-dekabr 1510-yil[1]

Xitoy[2] tomondan Bursaga uch kishi keldi. Ikkisi Xitoydan, biri Xaridan. Ushbu yozib olingan xabarlar ulardan yoyildi.

Turkiston begi Burunduqxon va mo'g'il xoni Yunusxon o'g'li Sulton Mansur eshitibdilarki: Qizilbosh va Imomi A'zam – *Alloh uni rahmat qilgan bo'lsin* – hazratlarining suyaklarini chiqartirib, yoqqanmish. Buni bilgach, Burunduqxon va Sulton Mansur qo'shin to'plabdi va Shaybek (Shayboniy) xonga elchi yuborib, debdilarki; *"Qizilboshni biryoqlik qil. Biz ham senga qo'shin beraylik. Rad etadigan bo'lsang, bizga yo'l ber: borib o'zimiz uning ishini bitiraylik."*

Shaybekxonning o'g'li Samarqand begi Temurxon bu xabarlarni hiyla deb bilib, *"Bizning yurtni hiyla bilan olishmoqchi"* deb g'azablanganicha Burunduqxon bilan jangga kirishibdi. Burunduqxon Temurxonni yengibdi. Temurxon qochib, Samarqandga kelibdi. Shaybekxon

1 Sana taxminiy. Hujjatda bayon qilingan hodisalar Bog'dod va keyinchalik Xurosonning Safaviy (Qizilbosh) hukmdori Shoh Ismoil Safaviy tomonidan bosib olinganligi va Shaybek (Shayboniy)xonning vafoti davrida ro'y berganligi inobatga olinib, hujjatning sanasi sifatida 1508 – 1 dekabr 1510-yil oralig'i asos qilib olindi. Yana ham batafsil ma'lumot uchun qr. İsmail Türkoğlu, "Şeybânî Han", *DİA*, C. XXXIX, s. 43-45, İstanbul 2010; Tufan Gündüz, "Şah İsmâil", *DİA*, C. XXXVIII, s. 253-255, İstanbul 2010; Abdülazîz ed-Dûrî, "Bağdat", *DİA*, C. IV, s. 425-433, İstanbul 1991; Osman Çetin, "Horasan", *DİA*, C. XVIII, s. 234-241, İstanbul 1998; Mustafa Öz, "Meşhed", *DİA*, C. XXIX, s. 362-363, Ankara 2004.

2 Xitoy yoki Xito Sariq daryo va Chin devori orasidagi hududning nomi bo'lib, markazi Pekin edi. Xo'tan, Turfanning janubiy-sharqi provinsiyasi maqomida edi va Islom manbalarida butun Shimoliy Chin va Sharqiy Turkistonni o'z tarkibiga olgan holda qo'llanar edi. Chin yoki Mochin (sanskritcha Maha-Chin: Buyuk Chin) Chinning qolgan qismini ifodalab kelardi. Qr: Ahmet Taşağıl, "Hıtâynâme", *DİA*, C. XVII, s. 404-405, İstanbul 1998.

göndermiş. Kızılbaş da Horasan vilayetine yönelmiş ve Şaban ayında Meşhed şehrine varmış. Yine Şaban ayında; "*Kızılbaş Horasan'a vardı.*" diye Tebriz'den haber gelmiş.

Daha sonra, Hıtay Hakanı (Fağfûr-ı Hıtay) Taymi Han kendi isteğiyle Müslüman olup Semerkand'la Hıtay'ın arasında olan Kalimak kâfirlerini fetheylemiş. Hıtay Hanı'nın Müslüman olduğu haberi Semerkand'da ağızdan ağıza yayılarak tevatür derecesine ulaşmış.

Temurxonning Burunduqxon bilan qilgan jangini eshitib, uni qo‘lga olibdi-da, *“Nega jang qilding?”* deya o‘g‘lini o‘ldirmoqchi bo‘libdi. Burunduqxon bu xabarni eshitgach, elchi yuborib, kechirilishi uchun vositachi bo‘libdi va Temurxonni qutqaribdi.

Keyin shunday bir to‘xtamga kelishibdi: Shaybekxon Samarqand tomonlarga yurish qiladi; Qizilbosh esa “Xuroson viloyati bo‘sh qoldi” deb bu yerga keladi, natijada esa xonlar ittifoqlik bilan Qizilboshning ustiga hujum qiladilar.

Shaybekxon ushbu kelishuvga binoan Samarqand tomonga yurish qilibdi. Qobul begi Mirzo Umarshayx o‘g‘li Bobur Mirzo “*Xuroson viloyati bo‘sh qoldi*” deb Qizilboshga xabar yuboribdi. Qizilbosh ham Xuroson viloyatiga yurish qilibdi va sha’bon oyida Mashhad shahriga kirib boribdi. Yana sha’bon oyida “*Qizilbosh Xurosonga yetib bordi*” deb Tabrizdan xabar kelibdi.

Keyinroq Xitoy xoqoni (Fag‘furi Xitoy) Taymixon o‘z xohishi bilan musulmon bo‘lib, Samarqand va Xitoy orasida o‘rnashgan qalmoq kofirlarini fath qilibdi. Xitoy xonining musulmonlikni qabul qilgani haqidagi xabar Samarqandda og‘izdan-og‘izga o‘tib, rosa ovoza bo‘libdi.

Bursa Ulu Cami / Bursa Ulug' Jome masjidi
http://www.bursa.gov.tr/ulucami#gallery-11

BOA, A.DVNS.MHM.d, 7, hk. no. 671

TR

BUHARA, SEMERKAND VE MAVERAÜNNEHİRLİ HACILARIN KIRIM ÜZERİNDEN GÜVENLİ BİR ŞEKİLDE ÜLKELERİNE DÖNMELERİNİN SAĞLANMASINA DAİR EMİR

BUXORO, SAMARQAND VA MOVAROUNNAHRLIK HOJILARNING QRIM ORQALI MAMLAKATLARIGA XAVF-XATARSIZ QAYTISHLARINI TA'MINLASH TO'G'RISIDAGI BUYRUQ

8 Ocak 1568

Haleb Beylerbeyi'ne emir

Geçen sene hac vazifelerini ifa ettikten sonra dönüp Haleb'e gelen Semerkand, Buhara ve Maveraünnehirli bazı hacıların, doğu tarafından memleketlerine gitmeye yol emniyeti bulunmadığından, yüce eşiğimize gelen Mir Seyyid Ahmed isimli reisleri vasıtasıyla Kefe tarafından gitmek için yardım istemeleri üzerine, tarafımızdan Kırım Hanı'na ferman gönderilerek bu hacıların Ejderhan üzerinden memleketlerine gidebilmeleri için güvenli bir şekilde sınıra ulaştırılmaları emrolunmuştur. **Buyurdum ki:**

Bu husustaki yardımımı kendilerine bildiresin ve tembih edesin ki; İstanbul, Samsun, Sinop veya diledikleri diğer iskelelerden Kefe tarafına geçip Kırım Hanı ile görüşsünler ve Kırım Hanı da emrimin gereği olarak kendilerini salimen sınıra ulaştırsın.

8-yanvar 1568-yil

Halab Beklarbegiga buyruq

O'tgan yili haj vazifalarini ado etib, Halabga Samarqand, Buxoro va Movarounnahrdan kelgan ba'zi hojilar, sharqiy tomondan mamlakatlariga qaytib ketishlari uchun yo'l xavfsiz bo'lmaganligi sababli, tabarruk ostonamizga kelgan Mir Sayyid Ahmad ismli boshliqlari vositasida Kefe orqali ketish uchun yordam so'ragan. Bu borada tomonimizdan Qrim xoniga farmon yuborilib, mazkur hojilarning Ajdarxon orqali o'z mamlakatlariga xavf-xatarsiz yetib olishlari uchun chegaraga qadar kuzatib qo'yilishi buyurilgan. **Buyuramanki:**

Bu masalada yordam berishimni ularga xabar qilib, ogohlantirki, Istanbul, Samsun, Sinop yoki istalgan boshqa bandargohlar orqali Kefe tomonga o'tib, Qrim xoni bilan uchrashsinlar va Qrim xoni ham buyrug'imga binoan ularni chegaraga qadar sog'-salomat kuzatib qo'ysin.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 7, hk. no. 748

TR

5

BUHARALI ŞEYH AHMED YESEVÎ'NİN SOYUNDAN GELEN VE HACCA GİDECEK OLAN ŞEYH ZENGÎ VE DERVİŞLERİNİN SAĞ SALİM ŞAM'A ULAŞTIRILMASINA DAİR EMİR

22 Ocak 1568

[İstanbul'dan] Şam'a varıncaya kadar yol üzerinde bulunan [kazaların] kadılarına emir

Buharalı Şeyh Ahmed Yesevî'nin soyundan gelen ve bu fermanı elinde bulunduran Şeyh Zengî, yanındaki dervişleriyle birlikte Allah'ın Evi'ni (Kâbe'yi) tavaf ve yaratılmışların efendisi olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Türbesi'ni ziyaret etmeye niyetlenmiş ve bu esnada kimsenin yollarda ve konak yerlerinde kendilerine karışıp sataşmaması için eline bir ferman verilmesini istemiştir. **Buyurdum ki:**

Adı geçen Şeyh ve dervişleri ile yanlarındaki eşya ve gereçlerine hukuk ve kanuna aykırı olarak kimsenin müdahale etmesine ve sataşmasına izin vermeyesiniz; kendi paralarıyla yiyecek ihtiyaçlarını temin ettiresiniz ve gerekli olan yerlerde yanlarına kılavuz vererek emniyetli bir şekilde Şam'a ulaşmalarını sağlayasınız.

BUXOROLIK SHAYX AHMAD YASSAVIY NASLIDAN BO'LMISH VA HAJ SAFARIGA OTLANGAN SHAYX ZANGIY HAMDA DARVESHLARINING SHOMGA SOG'-SALOMAT YETKAZILISHLARIGA DOIR BUYRUQ

22-yanvar 1568-yil

[Istanbuldan] Shomga borgunga qadar yo'l bo'yidagi [nohiyalarning] qozilariga buyruq

Buxorolik Shayh Ahmad Yassaviy naslidan bo'lgan va qo'lida ushbu farmonni tutgan Shayh Zangiy hamda uning hamrohligidagi darveshlar Allohning uyi (Ka'bani) tavof qilish va yaratilganlarning eng afzali Hazrat Payg'ambar (s.a.v)ning maqbaralarini ziyorat qilishga niyat qilibdilar. Shu maqsadda biror-bir kishining yo'l davomida va qo'nalg'alarda ularga noqulaylik tug'dirmasligi uchun qo'llariga bir farmon berilishi istalgan. **Buyuramanki:**

Shayx, uning hamrohligidagi darveshlar va ularga tegishli jihoz, mol-mulklariga biror kishining qonunga xilof ravishda daxl qilishiga hamda noqulaylik tug'dirishiga yo'l qo'yilmaydi. O'z pullariga oziq-ovqat ehtiyojlarini qondirasiz va kerakli joylarda yonlariga yo'l ko'rsatuvchi berib, Shomga qadar xavfsiz bir shaklda yetib borishlarini ta'minlaysiz.

٩٨٤

استحقاقنه كوره بيوم الحالده وظيفه تعيين اولنمشدر عنى ايله اولبر خاقان عظام و سلاطين ذوالاحترامك استدعا و التماسى
حيز قبولده . و بيع اولنمق عادت مالوفه سلاطين حشمت قرين اولمغين هواطف سعادت مظاهرلرى ايكون
بو نامى موسى ايلهمك اكرم ... قبيله لرى ذكر سائر احوال منظور نظر مرحمت اثرمز واقع اولمقده حايه اولنمز

صورت نامهٔ تاتار خان

٢٧٢٢

استانهٔ مخلد الدوليه سعادت مدار و عتبهٔ مشيد الاجلال و خطيب و تاتارك ملاذ خواقين ذوى الاقتدار و معاذ
خاقانه عظمت الاعتبار حضرتلرى بناء اعلى حضرت آيه سمرقند و بخارا جانبلرنده فقلوها حيات هالدلرى عنوان دولتلرى
خوارزم خانى حاجى محمد خانك نامهٔ خالصت شجوه ديصاريت رهنمونلرى وارد اولدقده بلاد عجم ملكلويارندن
دالديق ازبرهاه تيغ اولنوب اول جانبده طوافن بيت الله الحرام و زيارت تربهٔ منورهٔ حضرت سيد المرسلين
عليه افضل الصلوات والسلام نيته زيبن ايلياه حجاج ذوى الابتهاج و سائر تجار صنايع نتامه يولى اصلوب فقلور يالى
و فراغنا الله مرور و عبور ايتدكلرى خصوص اشعار اولنمش ايدى دلايل قرانه واثر ... اولدقده نوغاى
البته ايدى حالا كفار خاكسار الله كيرمكمن ... اولدى واكثر اطراف فيد ... تاتار ... كيم دارلر
ونه ... ديسيا اولده ... بتفصيل و شرح معلوم اولنوب اول ولايتك نيجه اولمسى ... اولمقين
بغ ... عنايت حضرت ملك القدير ايله اول جانبك نيجه تسخيرى خصوص ... مظاهر ... ماكبر اولنمشدر
ايله اولسه ... قدعده دركا ... بار كاهمز اولوره صدارتده ... ايتدكلرى ... و بلكه
اولدقده ... دكيا ... تسخيرى ... اولنوب اول بابده ... جهل
حسن تدبير ... ايله كوز ... ايرز ... التقصيب ... ايالتلرى كوريلوب
بقايه ... نتايج نيجه تسخيرى ميسر اولوب

TR BOA, A.DVNS.MHM.d, 7, hk. no. 2722

HAREZM HANI HACI MUHAMMED HAN'IN, SEMERKAND VE BUHARA TARAFLARINDAN GELEN HACILARIN VE TACİRLERİN YOL EMNİYETİ İÇİN EJDERHAN'IN FETHEDİLMESİ GEREKTİĞİNE DAİR MEKTUBU ÜZERİNE TATAR (KIRIM) HANI'NA YAZILAN NÂME-İ HÜMÂYUN

XORAZM XONI HOJI MUHAMMADXONNING SAMARQAND VA BUXORO TOMONLARIDAN KELGAN HOJILAR HAMDA TIJORATCHILARNING YO‘L XAVFSIZLIGI UCHUN AJDARXONNING[1] FATH ETILISHI KERAKLIGIGA DOIR TATAR (QRIM) XONIGA YOZILGAN NOMAI HUMOYUN[2]

8 Şubat 1568[1]

Tatar Hanı'na yazılan nâmenin suretidir.

Hakanların ve hanların sığınağı olan yüce eşiğimize Semerkand ve Buhara taraflarından, bilhassa Harezm Vilayeti Hanı Hacı Muhammed Han'dan gelmiş olan samimi ve sadıkane nâmede; *"Ejderhan vilayetinin fethedilerek o taraflardan Allah'ın Evi'ni (Kâbe'yi) tavaf ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Türbesi'ni ziyaret etmeye niyet etmiş olan hacılara ve tüccarlara yol açılmak suretiyle bunların huzur ve emniyet içerisinde seyahat etmeleri"* hususu bildirilmiş.

İmdi; Kazan ve Ejderhan vilayetlerinin, önceden Nogayların elinde iken niçin şimdilerde küffarın eline geçtiği, içinde ve çevresinde Tatar mirzalarından kimlerin kaldığı, ne zaman ve ne sebeple elden çıktığı ayrıntılı olarak malumum olup bu vilayetin fethedilmesi önemli olduğundan burasının fethi hususu Padişah olarak benim de aklımda yer etmiştir.

Şu durumda; siz de yüce dergâhımıza olan bağlılık ve sadakatinizin, yüksek anlayış ve zekânızın gereği olarak anılan vilayetin fethi hususu ile bizzat ilgilenesiniz ve bu konuda ne şekilde hareket edilmesi gerektiğini ayrıntılı olarak bildiresiniz ki, vaktiyle gerekli hazırlıklar yapılıp Allah'ın izni ile fetih gerçekleşsin.

1 Tarih tahminîdir. Bu nâme-i hümâyunun kayıtlı olduğu *7 Numaralı Mühimme Defteri*'nin sonundaki *nâme-i hümâyun* formasının baş tarafında tarih yazılı olmadığından, bu konuyla ilgili olarak, aynı defterde 829 numarada kayıtlı Harezm Hanı'nın adamı için verilen yol hükmü ile 838 numarada kayıtlı Kefe Beyi'ne sefer hazırlığı hakkında çıkarılan hükmün baş tarafında bulunan 9 Şaban 975 = 8 Şubat 1568 başlık tarihi esas alınmıştır.

8-fevral 1568-yil[3]

Tatar xoniga yozilgan maktubning nusxasi

Xoqonlar va xonlarning panohgohi bo‘lgan muborak ostonamizga Samarqand va Buxoro tomonlardan, xususan, Xorazm viloyati xoni Hoji Muhammadxondan kelgan samimiy va ishonchli maktubda: *“Ajdarxon viloyati fath etilib, u yerdan Allohning uyini (Ka’bani) tavof qilish va Hazrat Payg‘ambar (s.a.v)ning maqbaralarini ziyorat etish uchun niyat qilgan hojilarga hamda tijoratchilarga yo‘l ochish orqali ularning tinchlik va xavfsizlikda sayohat qilishlari ta’minlanishini”* ma’lum qilgan.

Qozon va Ajdarxon viloyatlari avval no‘g‘aylar qo‘lida ekan, nega endi kofirlar qo‘liga o‘tgani, ushbu shaharlarning ichida va atrofida tatar mirzolaridan kimlarning qolgani, qachon va nima sababdan qo‘ldan ketgani bo‘yicha batafsil ma’lumotim bor. Bu viloyatning fath etilishi muhimligi sababli, uning fathi borasidagi fikr Podshoh o‘laroq, mening ham aqlimda.

Ushbu holatda siz ham oliy dargohimizga bo‘lgan bog‘liqligingiz, sadoqatingiz va aql-idrokingizga bo‘lgan zarurat o‘laroq, mazkur viloyatning fathi bilan shaxsan shug‘ullaningiz va bu borada qanday harakat qilish kerakligini batafsil ma’lum qilingizki, o‘z vaqtida kerakli hozirliklar ko‘rilib, Allohning izni bilan fath amalga oshsin.

1 Astraxan.

2 Podishohning rasmiy maktubi.

3 Sana taxminiy bo‘lib, ushbu nomai humoyun qayd etilgan *№7 Muhimma daftari*ning oxiridagi *nomai humoyunning* bosh qismida sana yozilmagani uchun, ushbu mavzu bo‘yicha mazkur daftarda 829 raqami ostida qayd etilgan Xorazm xonining odami uchun berilgan yo‘l hukmi bilan 838 raqamdagi Kefe begining safar hozirliklari haqida chiqarilgan buyruqning yuqori qismidagi 9-sha’bon 975-yil – 8 fevral 1568-yil sanasi asos qilib olingan.

صورت نامهٔ خوارزم شاه

٩٨٥

[illegible]

TR BOA, A.DVNS.MHM.d, 7, hk. no. 2723

7

İRAN'DA HAPSEDİLEN HAREZMLİ HACILARIN KURTARILMASI VE HACILAR VE TACİRLERİN YOL EMNİYETİ İÇİN EJDERHAN TARAFININ FETHİ HUSUSLARINDA HAREZM HANI'NA CEVABEN YAZILAN NÂME-İ HÜMÂYUN

8 Şubat 1568[1]

Harezm Hanı'na yazılan nâmenin suretidir.

Eskiden beri var olan dostluğunuzun gereği olarak sultanların ve hanların sığınağı olan yüce eşiğimize değerli adamınız Haydar Bahadır vasıtasıyla gelen samimi ve sadıkane nâmenizde; "*İslamın koruyucusu olan hanedanımızla eskiden beri dostluk ve kardeşlik içerisinde olduğunuz*" belirtildikten sonra; "*arada haberleşme kapıları açık olduğu için merhum cennetmakân babam Sultan Süleyman Han'dan Zatıalinize gelen nâme-i hümâyunda 'Allah yolunda hakkıyla cihad ediniz.'*[2] *hükmü gereğince din düşmanlarıyla savaşılması hususunun ifade edildiği*" bildirilmiş ve; "*o itibarı yüksek diyarlarda sakin tevhid ehli Müslümanların ileri gelenlerinden bazılarının; 'Oraya (Kâbe'ye) giren emniyette olur. Gitmeye gücü yetenin o evi ziyaret etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.'*[3] *hükmü gereğince Allah'ın Evi'ni (Kâbe'yi) tavaf ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Türbesi'ni ziyaret ettikten sonra; 'Vatan sevgisi imandandır.' hükmü gereğince memleketlerine yönelip İran Şahı'nın ülkesi sınırlarına girdiklerinde Şah'ın bunları tutup hapsettiği, bunların kurtarılması ve bundan sonra hacılar ve tacirler için Ejderhan taraflarından yol açılması*" hususları ifade olunmuş.

Bunların dışında şerefli nâmenizde her ne yazılmış ve adamınız tarafından sözlü olarak her ne söylenmiş ise hepsi ayrıntılı olarak malumumuz olmuştur. Makamı yüce olan hanların isteklerini kabul etmek hilafet binasının sahibi olan

1 Tarih tahminîdir. Bu nâme-i hümâyunun kayıtlı olduğu *7 Numaralı Mühimme Defteri*'nin sonundaki *nâme-i hümâyun* formasının baş tarafında tarih yazılı olmadığından, bu konuyla ilgili olarak, aynı defterde 829 numarada kayıtlı Harezm Hanı'nın adamı için verilen yol hükmü ile 838 numarada kayıtlı Kefe Beyi'ne sefer hazırlığı hakkında çıkarılan hükmün baş tarafında bulunan 9 Şaban 975 = 8 Şubat 1568 başlık tarihi esas alınmıştır.

2 Kur'ân-ı Kerim, Hac suresi, 22/78. Metindeki "*fî-sebîli'llâhi*" ifadesi âyette "*fi'llâhi*" olarak geçmektedir.

3 Kur'ân-ı Kerim, Âl-i İmran suresi, 3/97. Âyette var olan "*ileyhi*" ifadesi metinde yazılı değildir.

ERONDA ZINDONBAND QILINGAN XORAZMLIK HOJILARNING QUTQARILISHI HAMDA HOJILAR VA TIJORATCHILARNING YO‘L XAVFSIZLIGI UCHUN AJDARXON (ASTRAXAN)NI FATH ETILISHI XUSUSIDA XORAZM XONIGA YOZILGAN RASMIY JAVOB MAKTUBI

8-fevral 1568-yil[1]

Xorazm xoniga yozilgan nomaning nusxasi

Avvaldan davom etib kelayotgan do‘stligimizning hurmati (zarurati) o‘laroq, sultonlar va xonlarning panohgohi bo‘lmish ulug‘vor ostonamizga qadrdonimiz Haydar Bahodir vositasi ila kelgan samimiy va do‘stona maktubingizda: *"Islom dinining himoyachisi bo‘lmish xonadonimiz ila avvaldan do‘st va birodar ekanligingizni"* ma'lum qilib, *"o‘rtada o‘zaro aloqa eshiklari ochiq bo‘lgani uchun marhum jannatmakon otam Sulton Sulaymonxondan Siz, zoti Oliylariga yuborilgan nomai humoyundagi "Va Alloh (yo‘lida) haq jihod qilingiz"*[2] *hukmiga muvofiq din dushmanlariga qarshi kurashish kerakligi" bildirilgan va: "u e'tibori baland diyorlarda yashayotgan tavhid ahli musulmonlarning yetakchilaridan ba'zilarining: "U yerga (Ka'baga) kirgan omonlikdadir. Borishga kuchi yetgan kishining bu uyni ziyorat qilishi, Allohning bandalari ustidagi bir haqqidir"*[3] *hukmiga binoan Allohning uyi (Ka'baning) tavofi va Hazrat Payg‘ambar (s.a.v) maqbaralarini ziyorat qilgandan so‘ng "Vatanni sevmoq iymondandir" hukmiga muvofiq, mamlakatlariga yo‘nalib ketarkanlar Eron shohining o‘lkasi chegaralaridan o‘tganlarida shohning ularni tutib hibsga olgani, ularning qutqarilishi va bundan keyin hojilar va tojirlar uchun Ajdarxon tomonlardan yo‘l ochilishi"* ifoda etilgan.

Bulardan tashqari, nomai sharifingizda yozilganlarni va odamingiz (elchingiz) tomonidan og‘zaki ravishda aytilganlarning barchasini batafsil bilamiz.

1 Sana taxminiy. Ushbu nomai humoyun qayd qilingan *7-raqamli Muhimma Daftarining* oxiridagi *nomai humoyun* shaklining bosh qismida sana yozilmaganligi sababli, bunga mazkur daftarda 829-raqam bilan qayd etilgan Xorazm xonining odami uchun berilgan yo‘l farmoni va 838 raqami ostida qayd qilingan Kefe begiga safar hozirligi haqida chiqarilgan hukmning bosh qismidagi 9-sha'bon 975 yil / 8-fevral 1568 yil asos qilib olingan.

2 Qur'oni karim, Haj surasi, 22/78. Matndagi "*fi-sabilillahi*" iborasi oyatda "*fillahi*" sifatida ishlatilgan.

3 Qur'oni karim, Oli Imron surasi, 3/97. Oyatdagi "*ilayhi*" iborasi matnda yozilmagan.

hanedanımızın eskiden beri var olagelmiş güzel bir âdet ve kuralıdır. Bu itibarla; şu sıralarda [İran Şahı] tarafından yüce dergâhımıza bir elçi gönderilmiştir; o elçi huzurumuza çıktığında, hapsedilmiş olan o kimselerin durumu da sorulacak ve kurtulmaları için gerekli çaba gösterilecektir.

İnşallah anılan yerden (Ejderhan taraflarından) yol açılarak gelip gidenlerin emniyet ve huzur içerisinde seyahat etmeleri için gerekli hazırlıkların vaktiyle yapılmasına niyet olunmuştur. Dilek ve duamız bu işin Allah'ın yardımıyla hayırlarla nasip ve ezelî takdirde yazılmış olmasıdır.

Maqomi yuksak bo‘lgan xonlarning xohish-istaklarini qabul qilish xalifalik egasi bo‘lgan sulolamizning go‘zal an’anasi va qoidasidir. Shu jihatdan, hozirda (Eron shohi) tomonidan ulug‘ dargohimizga elchi yuborilgan, u elchi bizning huzurimizga chiqqanida hibsga olinganlarning holati ham so‘raladi va ularni qutqarish uchun zarur choralar ko‘riladi.

Insholloh, yuqorida aytib o‘tilgan joydan (Ajdarxon tomondan) yo‘l ochilib, kelib-ketuvchilarning xavfsiz va osoyishtalikda safar qilishlari uchun kerakli choralarning vaqtida ko‘rilishi ko‘zda tutilgan. Tilak va duomiz Allohning yordami bilan ushbu ishning yaxshilik ila nasib etishi va azaliy taqdirida yozilgan bo‘lishidadir.

Hive'de Muhammed Rahim Han Medresesi / Muhammad Rahimxon madrasasi, Xiva

۱۸ رجب ۹۷۹ غازی‌یه کاتب ویریلدی

۲۷۵

۶۵۶

لهستانه بولدی حاضر حوجه رفته حکم که مکتوب گوندروب تحفهٔ عامره حقنده بکی السوز قنطار کهنه بارودی
دیکی بوجیوز یتمش قنطار گوهرجیلر موجود اولوب و کاغدخانه کارخانه شمدن ایروی اوچیوز
قنطار باروت و شهر کارخانه شدت ایله یوز اللی قنطار باروت سیاه چقار و درایا اهتمام
اولنوب ترسانهٔ عامره کوه وارلیوب خدمتنه مقدور اولنور دیو عرض ایلمشسن و واقع
هر ننه که اعلام اولنمش ایسه معلوم اولدی کما کان خدمات همایونمه حرق قدرت ایتمک امر ایدوب
بیوردم که وارد قده اول موجبنجه ترسانه و سایر خدمات همایونمه اقدام و اهتمام اوزره اولوب
وارتن قوه کهرجیلر کلوب قبلیه اولنمش صدر بارقی بلدیرسز دباغ قالمش و اولر بارقی بلدیرسز
دیو مکتوب گوندرسی کتور کاسیو ایدیش

۶۵۷

سابقا امیر حاجیه حکم که حالا جناب امارتمآب ایالت نصاب طاشکند حاکمی درویش خان دام قدره معالیه
طرفندن آستانهٔ سعادت آشیانه‌مه کلان ایلچیسی توفیق الهی قرین حال و تأیید ... مساوی ورعد اهالیدن
اولنوب طواف بیت الله الحرام و زیارت تربهٔ حضرت سید الانام علیه الصلوة والسلام تصمیم ایلیوب
بولیه وارنجه منازل و مراحلده و سایر ممالکده کندولر و اسباب و طوارلرینه دخل و تعرض
اولنمایوب محافظت اولنوب یبرین بوجه سرعت اولنوب حرم شریفه ایلیجه مرور ایله الیکی یازلدی حکم
همایونمه طلب ایلدکلری اجلدن بیوردم که وصول بولدقده اونلر وارنجه مروری اولدقدن
کلنجه کیدرکن و کلورکن یولده وارنجه و منازل و مراحلده و معابر و مسالکده کندولره و اسباب و طوارلرینه
و اتباعی اولان کمسنه‌لره لاعوز ایله و مقدار بری یولده فوت اولورسه اسباب و اموالنه و بالجمله
جمیع مخلفاتنه کمسنه دخل و تعرض ایتدرمیوب قافله ایله برابر قطار تعیین ایلیه‌سن که قرار بولوب حضور حال ایله
حج مروری اولدقده حرام حولت ایدیسن دعایه ایسه

BOA, A.DVNS.MHM.d, 16, hk. no. 657

TR

TAŞKENT HÂKİMİ'NİN ELÇİLERİNİN, HAC VAZİFELERİNİ HUZUR VE EMNİYET İÇERİSİNDE İFA ETMELERİNİN SAĞLANMASINA DAİR EMİR

27 Kasım 1571

Şam Emîr-i Hacc'na[1] *emir*

Taşkent Hâkimi Derviş Han'ın yüce eşiğimize gelen elçileri Allah'ın Evi'ni (Kâbe'yi) tavaf ve yaratılmışların efendisi olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Türbesi'ni ziyaret etmeye niyetlenmişler ve bu esnada yollarda, konak yerlerinde ve geçitlerde kendilerine, yanlarındaki eşya ve gereçleri ile hayvanlarına karışılıp sataşılmaması ve hac vazifelerini gönül huzuru içerisinde yerine getirmeleri hususunda bir emir çıkarılmasını istemişlerdir. **Buyurdum ki:**

Bu emrim sana ulaştığında; anılan elçiler hac vazifelerini yerine getirene kadar, gidişlerinde ve dönüşlerinde yollarda, konak yerlerinde ve geçitlerde kendilerine, yanlarındaki eşya ve gereçleri ile hayvanlarına ve şayet yolda bunlardan birisi ölecek olursa ona ait hiçbir şeye kimsenin müdahale etmesine izin vermeyesin; kafilede kolay bir katar tayin edesin ki gönül huzuru içerisinde hac vazifelerini ifa edip devletimin devamı için dua etsinler.

1 Emîr-i Hac: Haccın, kurallarına uygun şekilde ve emniyet içinde edâ edilmesini sağlamak üzere görevlendirilen kimse.

TOSHKENT HOKIMI ELCHILARINING XOTIRJAMLIK VA XAVFSIZLIKDA HAJ IBODATLARINI ADO ETISHLARINI TA'MINLASHGA DOIR BUYRUQ

27-noyabr 1571-yil

Shom Haj amiriga[1] *buyruq*

Toshkent hokimi Darvishxonning ulugʻvor ostonamizga kelgan elchilari Allohning uyini (Ka'bani) tavof qilish va Hazrat Paygʻambar (s.a.v)ning maqbaralarini ziyorat etishga niyat qilibdilar. Shu sababli yoʻllarda, qoʻnoq joylarida va bojxonalarda ularga hamda ularga tegishli jihozlar, ulovlar va mol-mulklariga daxl qilinmasligi va haj ibodatini xotirjam ado etishlari uchun bir buyruq chiqarilishini soʻraganlar: **Buyuramanki:**

Ushbu buyrugʻum senga yetib borgach, mazkur elchilar haj ibodatlarini ado etgunlariga qadar borish-qaytishdagi yoʻllarda, qoʻnalgʻalarda va bojxonalarda ularga hamda yonlaridagi jihozlar, ulovlar va mol-mulklariga biror kishining daxl qilishiga yoʻl qoʻymaysan. Karvonda qulay bir qator tayin etki, xotirjamlikda haj ibodatlarini ado etib, davlatimning bardavomligi uchun duo qilsinlar.

1 Amirul haj: Hajning qoidalarga muvofiq va xavfsiz holda bajarilishini ta'minlash uchun tayinlangan shaxs.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 19, hk. no. 360

9

TAŞKENT ELÇİSİ'NDEN GÜMRÜK ADI ALTINDA BASRA'DA ALINAN MEBLAĞIN HAC DÖNÜŞÜNDE KENDİSİNE İADE VE TESLİM EDİLMESİNE DAİR EMİR

3 Temmuz 1572

Şam Beylerbeyi'ne emir

Dergâh-ı Muallâma (Sarayıma) gelen Taşkent Elçisi'nden Basra'da eşya gümrüğü adı altında alınan otuz üç bin üç yüz otuz üç Bağdad akçesinin Elçi'ye iade ve teslim edilmek üzere sana gönderilmesini emretmiştim.

Şimdi ise Bağdad Beylerbeyi Murad Bey, gönderdiği mektupta; anılan Elçi'nin, gümrük diye alınan belirtilen miktardaki akçesinin alınıp sana gönderildiğini arz etmiş. **Buyurdum ki:**

O akçeyi eksiksiz olarak alıp Elçi Kâbe ziyaretinden döndüğünde eksiksiz olarak kendisine teslim edesin ve teslim ettiğine dair mühürlü belge alıp Dergâh-ı Muallâma gönderesin.

BASRADA TOSHKENT ELCHISIDAN BOJXONA TOʻLOVI TARIQASIDA OLINGAN MABLAGʻNING HAJDAN QAYTISHIDA UNGA QAYTARIB BERILISHIGA DOIR BUYRUQ

3-iyul 1572-yil

Shom Beklarbegiga buyruq

Dargohi oliyimga (Saroyimga) kelgan Toshkent elchisidan Basrada ashyolar uchun bojxona toʻlovi tariqasida olingan oʻttiz uch ming uch yuz oʻttiz uch Bagʻdod aqchasini elchiga qaytarib berishing uchun senga joʻnatilishini buyurgan edim.

Endi esa Bagʻdod Beylerbeyi Murod Bey oʻz maktubida elchining bojxona uchun olingan yuqoridagi mablagʻning qabul qilinganini va senga yuborilganini bildirdi. **Buyuramanki:**

Elchining Kaʼba ziyoratidan qaytishida aqchani toʻliq unga qaytar va berganing haqida muhrli bir hujjat olib, Dargohi mualloyimga yubor.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 21, hk. no. 716

TR

10

MEMLEKETİNE DÖNECEK OLAN BUHARA ELÇİSİ'NİN VE ADAMLARININ AZAK BÖLGESİNDE ADİL NEHRİ'NDEN GEÇİŞLERİNİN VE GÜVENLİKLERİNİN SAĞLANMASINA DAİR EMİR

5 Mayıs 1573

Kefe Beyi'ne emir

Buhara tarafından yüce eşiğimize gelen Elçi'nin, işleri tamama ererek o tarafa geri dönüş izni istemesi üzerine tarafımızdan kendisine izin verilmiştir. **Buyurdum ki:**

Bu emrim sana ulaştığında, Azak taraflarında olan beylerden Yahşisaat Mirza, İslam Mirza ve Kadı Mirza'ya haber ve adam gönderip tembih edesin ki; Elçi'ye ve adamlarına Adil Suyu'ndan karşıya geçmeleri hususunda gerekli yardımda bulunup kendilerine ve yanlarındaki eşya ve gereçleri ile hayvanlarına hiç kimseyi müdahale ettirmesinler ve gidecekleri yere sağ salim ulaştırsınlar. Sen de lazım gelen ihtiyaçlarını kendi paraları ile tedarik ettiresin.

O'Z DAVLATIGA QAYTAYOTGAN BUXORO ELCHISI VA ODAMLARINING AZAK HUDUDIDAGI ADIL DARYOSIDAN O'TISHLARI VA XAVFSIZLIKLARINING TA'MINLANISHIGA DOIR BUYRUQ

5-may 1573-yil

Kefe Begiga buyruq

Buxoro tomondan ulug' dargohimizga kelgan Elchi o'z faoliyatini yakunlab, qaytib ketish uchun ruxsat so'radi va tomonimizdan ruxsat berildi. **Buyuramanki:**

Ushbu buyrug'im senga yetib borganida, Azak tomonidagi beklardan Yaxshisoat Mirzo, Islom Mirzo va Qozi Mirzoga xabar va odam yuborib, tayinlab qo'ygin-ki: Elchiga va odamlariga Adil daryosidan narigi tomonga o'tishlari uchun kerakli yordamni berib, o'zlariga va ularga tegishli buyumlari hamda ulov hayvonlariga hech kim tegmasin, boradigan joylariga sog'-salomat yetib olsinlar. Sen ham kerakli ehtiyojlarni o'z hisobingdan bartaraf qildirgin.

۲ ال ... ۲٦۲ ... ۹۸۱

۵۱۸

سلطان حسین بکه حکم که بغداده تابع زهاو سنجاغنک جوارلرینده ازرع اولمغین ولایت بغداد
تیمارینه دفترداری اولان عبد الجلیل دام مجده سنکله موافقت ایله جرت ایکی ایل اولنمغدر
بیوردم که وصول بولدقده وجه ومعنی کوره‌سز که اوزره لوا ی وتیمارینه تحمله کوره مجدد کردیر
اسدیروب نتایج عرض اولنان احوالن عرض واعلام ایلیه‌سن

عبد ... ویرلدی ۱۲ ...

۵۱۹

بصره بکلربکیسنه حکم که سابقا بصره بکلربکیسی اولان علی دام اقباله مکتوب کوندروب بونده اقدم طاشکند حاکمی درویش خانک ایلچیسی اولوب بصره طرفنده استانه سعادتمه کلان سید علی بک وکندولرنده
میرزا احمد وحاجی بابا نام کمسنه‌لر وقوع ایلچک متعاقبنده بصره‌ده سید منان وعبد الکریم نام کمسنه‌لر
وعده ایله یدی بیک التونلق قماش فروخت ایدوب وعده‌لری ایرشوب طلب ایلدکلرنده انکار ایله
اظهار عجز وافلاس ایلیوب صلح ایتمک دیو ادعا ایدندکلرنده درت بیک التونه صلح ایدوب کلت
دکین ترفیق مالی وکیلی صلحه وکیلی وکلاء وبو اوچ بیک التون باقی‌لری یوق طلب ایدوب وتور
نقلک وغیبتده حالی اولمدوقدن بلدرمش اعدی لفروالنده کلات لحاز وزوارت اولدیجه
اولدیجه ممالک محروسه‌یه فرخ حزر وزیاده کلک منع ایلدر بیوردم که وصول بولدقده وتور
غیبت ایتمش قرلیه بولدروب کتوروب طرلق قاقس موفقتی ایله احواللرین حق اوزره تفتیش ایدوب
ظاهر وثابت اولدقده حقلرین الیویرمینجه اولمیه‌سز بو وقعه قضیه نزاع ایدوب فتنه ایلجک احوالنی
شکایته کلمیه ایلمیه‌سن

11

BASRA'DA TAŞKENT HANI'NIN ELÇİSİ'NE AİT KUMAŞLARIN BEDELİNİ VADESİNDE ÖDEMEYEN ŞAHISLARIN TEFTİŞ OLUNUP ELÇİ'NİN ALACAĞININ TAHSİL EDİLMESİNE DAİR EMİR

15 Ağustos 1573

Basra Beylerbeyi'ne emir

Basra eski Beylerbeyi Ali gönderdiği mektubunda; *"Daha önce, Taşkent Hâkimi Derviş Han'ın elçisi olarak Basra tarafından İstanbul'a gelen Seyyid Ali'nin vekillerinden Mirza Ömer ve Hacı Baba adlı kimselerin, Basra'da Seyyid Menâfî ve Abdülkerim adlı şahıslara Elçi'nin malından vadeli olarak yedi bin lârîlik kumaş sattıklarını ve vade dolup paralarını istediklerinde söz konusu şahısların inkâr ederek ödeme güçlüğü ve iflas gerekçesiyle uzlaşma (sulh) istemeleri üzerine dört bin lârîye uzlaştırdığım ancak vekillerin; 'Biz malı almaya vekiliz, uzlaşmaya (sulha) vekil değiliz.' diyerek kalan üç bin lârîyi de istediklerini, ancak adı geçen şahısların ödemeye yanaşmadıklarını ve ortadan kaybolmaktan geri durmadıklarını"* bildirmiş.

İmdi; başka ülkeden gelen tacir ve ziyaretçilere ülkemizde bu şekilde zarar ve ziyan gelmesi uygun değildir. **Buyurdum ki:**

Bu emrim sana ulaştığında, söz konusu şahıslar kaybolmuşlar ise buldurup getirtip toprak kadısı marifetiyle davalarını hakkaniyetle teftiş edesin ve üzerlerine sabit olan hakları alıp sahiplerine veresin. Bu defa söz konusu anlaşmazlığı kesin bir çözüme kavuşturasın ki Elçi'nin adamları şikâyet için tekrar gelmek zorunda kalmasın.

BASRADA TOSHKENT XONINING ELCHISIGA OID MATOLARNING TOʻLOVINI OʻZ VAQTIDA TOʻLAMAGAN SHAXSLARNI TAFTISH QILIB, ELCHINING PULLARI OLIB BERILISHIGA DOIR BUYRUQ

15-avgust 1573-yil

Basra Beklarbegiga buyruq

Basraning oldingi Beklarbegi Ali yuborgan maktubida: *"Avvalroq, Toshkent hokimi Darveshxonning elchisi sifatida Basra tomondan Istanbulga kelgan Sayid Alining vakillaridan Mirza Umar va Hoji Bobo ismli kishilar Basrada Sayyid Manofiy va Abdukarim ismli shaxslarga elchining molidan muddatli tarzda yetti ming loriylik mato sotganliklari va muddat tugab, pullarini talab qilganlarida, ismi yuqorida kechgan shaxslar inkor qilib, toʻlov qiyinchiligi va xonavayronlik sababini roʻkach qilib, kelishuv (sulh) asosida toʻrt ming loriyga kelishuvga erishganliklari, lekin vakillar "Biz molni olish uchun vakilmiz, kelishuv (sulh)ga vakil emasmiz" deb qolgan uch ming loriyni talab qilsalar-da, bu shaxslar toʻlovdan bosh tortganliklarini va gʻoyib boʻlib qolishdan ham tap tortmaganliklarini"* ma'lum qilgan edi.

Xulosa shuki, boshqa davlatdan kelgan tijoratchi va ziyoratchilarga davlatimizda bunday zarar va ziyon yetkazilishi nomunosibdir. **Buyuramanki:**

Ushbu buyrugʻim senga yetib borganida, nomi qayd qilingan shaxslarni topib, oʻsha yerning qozisi ma'rifati bilan da'volarini haqqoniylik ila taftish qilgin va ularning boʻynidagi haqlarini olib egalariga bergin. Ushbu anglashilmovchilikka aniq yechim topginki, Elchining odamlari shikoyat qilib, qayta kelishga majbur boʻlishmasin.

Semerkant Registan Meydanı'nda Uluğ Bey, Şirdar ve Tillakari Medreseleri
Ulug'bek, Sherdor, Tillakori madrasalari, Registon maydoni, Samarqand

٢٨٨

٢٨٩

٢٩٠

BOA, A.DVNS.MHM.d, 24, hk. no. 389

12

SEMERKAND, BUHARA VE MAVERAÜNNEHİR'DEN GELEN HACILARIN TİCARET İÇİN GETİRMEDİKLERİ MALLARINDAN AZAK İSKELESİ'NDE GÜMRÜK ALINMAMASINA DAİR EMİR

20 Nisan 1574

Azak Beyi'ne emir

Nogay mirzalarından Yahşisaat Mirza ve diğer mirzaların, hac niyeti ile Semerkand, Buhara ve Maveraünnehir'den gelen kimselerden Azak İskelesi'nde çok miktarda para alarak zulmettikleri duyulmuştur. **Buyurdum ki:**

Bu emrim sana ulaştığında, Yahşisaat Mirza ve diğer mirzalara tembih edesin ki; anılan diyar ve beldelerden hac niyeti ile gelip Azak İskelesi'nden geçen hiç kimseyi incitmesinler ve ticaret için getirmedikleri mallarından dolayı gümrük adı altında hiçbir şekilde paralarını almasınlar. Eğer bu tembihe uymazlarsa Kırım Hanı Devlet Giray Han ile istişarede bulunarak bu meseleyi, ne şekilde ortadan kaldırılması mümkün ise ortadan kaldırasın ki bu konuda bir daha şikâyete gerek kalmasın.

SAMARQAND, BUXORO VA MOVAROUNNAHRDAN KELGAN HOJILARNING TIJORAT MAQSADIDA KELTIRILMAGAN MOLLARIDAN AZAK BANDARGOHIDA BOJ OLINMASLIGIGA DOIR BUYRUQ

20-aprel 1574-yil

Azak Begiga

No'g'ay mirzolaridan Yaxshisoat Mirzo va boshqa mirzolar haj niyatida Samarqand, Buxoro va Movarounnahrdan kelgan kishilardan Azak bandargohida katta miqdorda pul olib, zulm qilganlarining xabari keldi. **Buyuramanki**:

Bu buyruq senga yetib borganida, Yaxshisoat va boshqa mirzolarni ogohlantirki, nomlari zikr qilingan diyor va hududlardan haj niyatida kelib, Azak bandargohidan o'tadigan hech kimni ranjitmasinlar va tijorat maqsadida keltirilmagan mollaridan boj nomi ostida hech qanday pul olmasinlar. Agar bu ogohlantiruvga rioya qilmasalar, Qrim xoni Davlat Girayxon bilan maslahatlashib, ushbu masalani ma'qul bir shaklda bartaraf qilginki, toki bu masalada shikoyatga o'rin qolmasin.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 49, hk. no. 250

13

HZ. ÖMER'İN NESLİNDEN OLUP HAC İÇİN YOLA ÇIKAN MAVERAÜNNEHİRLİ ŞEYH AHMED SADIK VE BERABERİNDEKİLERİN DEVE, AZIK VS. HACLA İLGİLİ İHTİYAÇLARININ DEVLET TARAFINDAN KARŞILANMASINA DAİR EMİR

30 Mayıs 1583

Şam Beylerbeyi'ne ve Defterdarı'na emir

Halife Hz. Ömer'in (r.a.) soyundan olup haccetmek, Allah'ın Evi'ni (Kâbe'yi) tavaf ve yaratılmışların efendisi olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Türbesi'ni ziyaret etmek niyetiyle Maveraünnehir'den İstanbul'a gelen Şeyh Ahmed es-Sâdık ve ailesiyle altmış dervişine ve ailelerine deve, azık vs. hac için gerekli bütün hususlarda devlet tarafından ne yapılması gerekiyorsa hazırlanıp yerine getirilmesini emredip **buyurdum ki:**

Bu emrim size ulaştığında; bu gibi fakir fukaraya devlet tarafından deve, zahire vs. lazım gelen şeylerden her ne tayin olunu gelmiş ise adı geçen ve ailesiyle altmış dervişine ve ailelerine de yeterli miktarda verip asla herhangi bir hususta eksiklik bırakmaksızın olması gerektiği şekilde yardımda bulunasınız ki, onlar da mutlu bir şekilde ve huzur içerisinde haccın gereklerini yerine getirsinler ve devletimin devamı için dua etsinler.

HAZRATI UMAR NASLIDAN BO'LGAN HAJ ZIYORATI UCHUN OTLANGAN MOVAROUNNAHRLIK SHAYX AHMAD SODIQ VA HAMROHLARIGA TUYA, OZUQA VA HAJ BILAN BOG'LIQ BOSHQA EHTIYOJLARINING DAVLAT TOMONIDAN TA'MINLANISHIGA DOIR BUYRUQ

30-may 1583-yil

Shom Beklarbegiga va Daftardoriga buyruq

Xalifa Hazrati Umar (r.a.) naslidan bo'lgan, Allohning uyi (Ka'ba)ni tavof va sayyid ul-anom Hazrati Payg'ambarimiz (s.a.v.)ning maqbaralarini ziyorat qilish niyatida Movarounnahrdan Istanbulga kelgan Shayx Ahmad as-Sodiq, uning oilasi, oltmish darveshi hamda ularga tuya, oziq va haj uchun boshqa kerakli barcha masalalarda davlat tomonidan qanday yordam qilinishi lozim bo'lsa, tadorigi ko'rilishini amr qilib **buyurdimki:**

Mazkur buyrug'im sizga etib borganida, bunday faqir-fuqaroga davlat tomonidan tuya, zaxira va boshqa belgilangan zaruriy narsalar nomi zikr qilingan (shaxs), oilasi hamda oltmish darveshi, ularning oilalariga ham yetarlicha miqdorda berilsin. Hech bir masalada kamchilikka yo'l qo'yilmasdan kerakli tarzda yordam ko'rsatingki, ular xursandchilik va halovat ichida hajlarini ado etsinlar va davlatimning davomiyligi uchun duo qilsinlar.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 62, hk. no. 233

14

BUHARA HÂKİMİ ABDULLAH HAN İLE NOGAY HÂKİMİ'NİN İSTEKLERİ ÜZERİNE EJDERHAN (ASTRAHAN) KALESİ'NİN FETHİ İÇİN KIRIM HANI'NIN DA KATILIMIYLA DÜZENLENECEK SEFERDE GÖREVLENDİRİLEN ORDUNUN SERASKERLİĞİNE PİYALE PAŞA'NIN TAYİNİNE VE SEFER HAZIRLIKLARINA BAŞLANMASINA DAİR EMİR

24 Ekim 1587

Daha önce Şeki Beylerbeyi olan

Piyale Paşa'ya emrim şudur ki:

Buhara Hâkimi olan Abdullah Han –*Allah yücelik ve şereflerini daim etsin*– ve Nogay Hâkimi olan Urus Bey taraflarından güvenilir elçileri vasıtasıyla gelen nâmelerde; "*Ejderhan kâfirlerinin Müslümanlara zarar verdiklerinden şüphe bulunmadığı ve buranın fethedilmesinin din ve devlet için her bakımdan layık ve uygun olduğu*" bildirildiğinden, Ejderhan Kalesi'nin fethi ve içinde olan kâfirlerin yok edilmesi Padişah olarak benim üzerime gerekli olmuş ve inşallah ilkbaharda yüce Allah'a tevekkül olunup o tarafa sefer-i hümâyun düzenlenmesi kararlaştırılarak gerekli olan araç, gereç, eşya, silah vs.nin tedarikine şimdiden başlanmış; Kırım Hanı İslam Giray Han'a da –*Allah yücelik ve şereflerini daim etsin*– bu seferde birlikte olması için nâme-i hümâyunum gönderilmiştir. Sen de, yaratılıştan sahip olduğun yiğitlik, cesaret, anlayış ve akıllılığına olan itimadımdan dolayı, bu husus için Südde-i Saâdetimden tayin olunup gönderilecek beylere, zeamet ve timar sahiplerine, kapıkullarıma, yeniçerilere ve bütün kahraman askerlere Serasker olarak atanmışsındır. Bu itibarla senin de şimdiden araç, gereç, yiyecek, giyecek, cephane vs. gerekli ve mühim olan şeyleri tedarik ederek inşallah sefer zamanına kadar tamamen hazır olmanı emredip **buyurdum ki:**

Bu emrim sana vardığında bu konu üzerinde titizlikle durarak bu sefer için gerekli ve mühim olan şeyleri tedarik etmeye başlayasın. Ayrıca Nogay taraflarının hâl ve hareketlerini iyice öğrenip gerek Nogay Hanı gerek mirzaları ve diğer askerleriyle yardımlaşma ve dostluk içerisinde olasın ve güvenilir bir adamınla haber gönderip ilkbaharda sefer-i hümâyun olduğunu hatırlatıp bildiresin ki onlar da açıklandığı şekilde inşallah Ejderhan Kalesi'nin

BUXORO HOKIMI ABDULLAXON BILAN NO'G'AY HOKIMI TALABLARI ASOSIDA AJDARXON (ASTRAXAN) QAL'ASINING FATHI UCHUN QRIM XONINING HAM ISHTIROKIDA AMALGA OSHIRILADIGAN SAFARDA QO'SHIN SARASKARLIGI VAZIFASIGA PIYOLA POSHONING TAYINLANGANLIGI VA SAFAR TADORIKLARINING BOSHLANIShGA DOIR BUYRUQ

24-oktabr 1587-yil

Avval Shaqi beklarbegi bo'lgan

Piyola Poshoga buyrug'im shulki:

Buxoro hokimi Abdullaxon –*Alloh ulug'lik va sharaflarini bardavom qilsin*– va No'g'ay hokimi Urus bey tomonidan ishonchli elchilar vositasida kelgan nomalarda *"Ajdarxon kofirlari musulmonlarga zarar berayotganiga shubha qolmaganligi va u yerning fath qilinishi din va davlat uchun har jihatdan mos va munosib ekanligi"* ma'lum qilingani bois, Ajdarxon qal'asining fathi va kofirlarning yo'q qilinishi Podshoh sifatida mening zimmamga tushdi va insholloh bahorda buyuk Allohga tavakkal qilib, u tomonlarga safar uyushtirishga qaror qilindi. Zaruriy asbob-anjom, qurol-aslaha va boshqalarning tadorigi boshlansin. Qrim xoni Islom Giroyxonga ham –*Alloh ulug'lik va sharaflarini bardavom qilsin*– ushbu safarda birga bo'lishi uchun nomam yuborildi. Sen ham fitratingdagi mardlik, jasorat, fahm va oqillikka ishonchim komilligi tufayli bu borada Saodatli ostonamdan tayinlanib yuboriladigan beylarga, suvoriy askarlarga, piyoda, otliq askarlarimga, yanicharlarga va barcha qahramon askarlarga Saraskar sifatida tayinlanding. Shu munosabat bilan senga ham hozirdan kerakli asbob-anjom, yegulik, kiyim-bosh, qurol-aslaha va boshqa zaruriy muhim ashyolarni tayyor qilishingni, insholloh, safar chog'iga qadar butkul hozir bo'lishingni **buyuramanki:**

Ushbu buyrug'im senga yetib borganida, bu masalaga sinchkovlik bilan yondashib, safar uchun kerakli muhim bo'lgan narsalarning tadorigini ko'rishga boshlagin. Shuningdek, No'g'ay tomonlarining xatti-harakatlarini yaxshilab o'rganib, ham No'g'ay xoni, ham mirzalari va boshqa askarlari bilan o'zaro yordam va do'stlik o'rnatgin va ishonchli bir odamingdan xabar yuborib, bahorda yurish borligini eslatib qo'yginki, ular ham izohlanganidek,

fethine kesin bir biçimde niyet olunduğunu bilsinler ve hem adı geçen Nogay Hanı hem de diğer askerler Peygamberlerin Efendisi'nin dini uğrunda bütün güçlerini ortaya koyarak Müslümanlar üzerinden cehennemlik kâfirlerin şerlerini defetsinler. Böylece o taraflar da aynı Şirvan gibi Osmanlı ülkesine katılsın ve oralarda sakin olan müminler de tam bir emniyet içerisinde bulunup gönül huzuru ile benim ömür ve saltanatımın devamı için dua etsinler.

insholloh, Ajdarxon qal'asining fathiga qat'iy tarzda niyat qilinganligini bilsinlar va No'g'ay xoni ham, boshqa askarlar ham Payg'ambarlar sarvarining dini yo'lida bor kuchini o'rtaga qo'yib, musulmonlar ustidagi do'zaxiy kofirlarning yovuzliklarini daf qilsinlar. Shu tariqa u tomonlar ham xuddi Shirvondek Usmoniylar mamlakatiga qo'shib olinsin va u yerlarda yashayotgan mo'minlar ham butunlay xavfdan xoli bo'lib, ko'ngil xotirjamliklari bilan mening umrim va saltanatimning davomiyligi uchun duo qilsinlar.

Buhara Arkı, Kuşbeyi Sarayı / Buxoro arki

2

TS.MA.e 412/3 2vrk (1 shf boş)

BOA, TS.MA.e, 412/3

15

HAS AHIR HAZİNESİ'NDEN ÖZBEK ELÇİSİ'NE GÖNDERİLEN AT GİYSİ VE KOŞUM TAKIMLARININ LİSTESİ

11 Temmuz – 9 Ağustos 1649

1059 senesi Receb ayında Has Ahır (Ahır-ı Âmire) Hazinesinden Özbek Elçisi'ne gönderilen at koşum takımları ve giysileridir.

• **Eyer ve bağı.** Saf altından. Yakut, zümrüt, firuze, yeşim ve billur ile bezenmiş. *Harem-i Hümâyun'dan çıkmıştır.*

• **Gem.** Saf altından. Yaprak şeklinde yakut ve zümrüt ile bezenmiş, minekârî.

Alındırık[1], turunç şeklinde, ağ örgülü, minekârî Yakut, altıgen: 1 Zümrüt: 6 levha (tahta) Kenarı yakut: 6 levha	**Şakak (?) Kubbe,** altıgen, ağ örgülü, minekârî Yakut, altıgen: 2 Zümrüt: 12 levha Kenarı yakut: 12 küçük levha
Paftalar[2], ağ örgülü, minekârî, nimeon (?) şeklinde Yakut: 1 levha Zümrüt: 5 levha	Diğer **paftalar** Zümrüt: 1 levha Yakut: 5 levha **Tulum,** yıldız şeklinde: 3 parça Yakut: 3 levha

• **Sînebent.**[3] Altından. Yakut ve zümrüt ile bezenmiş.

1 Alınlık.
2 Parça. Süs amacıyla koşum takımlarına takılan ya da çakılan metal pul ya da iri başlı çivilerden her biri. Kolanı tutan deri ya da metal halka.
3 At koşumlarında, eyerin geriye kaymaması için atın göğsüne bağlanan enli kayış.

XOS OXIR XAZINASIDAN O'ZBEK ELCHISIGA YUBORILGAN OT EGARI VA JABDUQLARINING RO'YXATI

11-iyul – 9-avgust 1649-yil

1059 sana rajab oyida Xos og'il (Oxur-i Amira) xazinasidan O'zbek elchisiga yuborilgan ot egar-jabduq va kiyimlar

• **Egar va bog'ichi.** Sof oltindan. Yoqut, zumrad, feruza, yashim va billur bilan bezatilgan. *Xarami Xumoyundan chiqqan.*

• **Yugan** (suliq). Sof oltindan. Barg shaklida yoqut va zumrad bilan bezatilgan, naqshinkor.

Peshonaband apelsin shaklda, to'rsimon to'qilgan, naqshinkor. Yoqut, oltiburchak: 1 Zumrad: 6 Lavh (taxta) cheti yoqut: 6 lavh	**Chakka qubba** oltiburchak, to'rsimon to'qilgan, naqshinkor. Yoqut, oltiburchak: 2 Zumrad: 12 lavh (taxta) cheti yoqut: 12 kichik lavh
Paftalar[1], to'rsimon to'qilgan, naqshinkor. Yoqut: 1 lavh Zumrad: 5 lavh	**Boshqa paftalar** Zumrad: 1 lavh Yoqut: 5 lavh Tulum, yulduz shaklida: 3 parcha Yoqut: 3 lavh

• **Siynaband.**[2] Oltindan. Yoqut va zumrat bilan bezatilgan.

1 Parcha. Bezak maqsadida egar-jabduqqa taqiladigan yoki metall tangacha yoki yirik boshli mixi. Kraxmalni ushlab turuvchi teri yoki metall halqa.
2 Ot egar-jabdug'ida egarning orqaga toyib ketmasligi uchun otning ko'ksiga bog'lanadigan enli qayish.

Göbek, kubbe şeklinde Yakut, altıgen: 1 Kenarı yakut: 4 levha Zümrüt: 4 levha Yine, kenarı yaprak şeklinde: Zümrüt: 4 levha Yakut: 4 levha	**Paftalar**, ağ örgülü, minekârî, yaprak şeklinde Zümrüt: 1 levha Yakut: 5 levha	Diğer **paftalar** Yakut: 1 levha Zümrüt: 5 levha

Qorin (kindik, ayil), qubba shaklida. Yoqut, oltiburchak: 1 cheti yoqut: 4 lavh Zumrad: 4 lavh yana cheti yaproq shakldа: Zumrad: 4 lavh. Yoqut: 4 lavh	**Paftalar** to‘rsimon, minokoriy, yaproq shaklida. Zumrad: 1 lavh Yoqut: 5 lavh.	Boshqa **paftalar** Yoqut: 1 lavh. Zumrad: 5 lavh.

• **Palan.** Saf altından. Yakut ve zümrüt ile bezenmiş. Veziriazam Koca Mehemmed Paşa'nın hediyelerinden. Kitabe şeklinde, kulcebekârî (?).

Yakut: 1 büyük levha	Kenarı zümrüt : 8 levha	*Yine*, kenarı yakut: 12 levha
Küçük gül: 2 Her gül: Zümrüt: 1 levha Yakut: 9 levha Zümrüt: 6 levha	Bağ ile birlikte 110 dirhem	

• **Palan.** Sof oltindan. Yoqut va zumrad bilan bezalgan. Vaziria’zam Ko‘ja Muhammad Poshoning hadyalaridan. Kitoba shaklida, kulchabakoriy.

Yoqut: 1 katta lavh	Cheti zumarad: 8 lavh	*Yana*, cheti yoqut: 12 lavh
Kichik atirgul: 2 har bir atirgul: Zumrad: 1 lavh Yoqut: 9 lavh Zumrad: 6 lavh	Bog‘ bilan birga 110 dirham	

• **Topuz.** Saf altından. Yakut ve zümrüt ile bezenmiş. Veziriazam Koca Mehemmed Paşa'nın hediyelerinden.

Başı gül şeklinde yumru zümrüt: 1 Yakut: 6 levha	Servi şeklinde: 4 adet Her bir servi zümrüt: 13
Kenarı yakut : 16 levha	Dübbü (?) altıgen yakut: 1

• **Topuz[1].** Sof oltindan. Yoqut va zumrad bilan bezalgan. Vaziria’zam Ko‘ja Muhammad Poshoning sovg‘alaridan.

Boshi atirgul shaklida qavariq zumrad: 1 Yoqut: 6 lavh	Sarv shaklida: 4 dona. Har bir sarv zumrad: 13
Cheti yoqut : 16 lavh	Dubbu olti burchak yoqut: 1

• **Pazubent.** Saf altından. Yakut, firuze ve zeberced ile bezenmiş.

Büyük zeberced: 1 levha	Firuze: 14
Yakut: 13	Yakut: 2 *Eksiktir.*

• **Qo‘lga bog‘lanadigan duo qog‘ozi.** Sof oltindan. Yoqut, feruza, va zabarjad bilan bezalgan.

Katta zabarjad: 1 lavh	Feruza: 14
Yoqut: 13	Yoqut: 2 To‘liq emas.

• **Zencir.** Saf altından. Üçerli, üçerli yakut ve zümrüt ile bezenmiş.

• **Zanjir.** Sof oltindan. Uchta, uchtadan yoqut bilan bezalgan.

1 Qurol turi

Bezekli büyük top: 6 adet	Her bir top: Altıgen zümrüt: 6 Yakut: 12	Her bir üçlü: Yakut: 3
Diğer her bir üçlü Zümrüt: 3	Halka bağı (derbend) ile birlikte 260 dirhem	

• **Abâyî.**[1] Altın ve gümüşle dikilmiş kırmızı kadifeden ve karanfil, gül lale ve çınar yaprağı şeklindeki inci, yakut ve zümrüt ile işlenmiş.

Çınar yaprağı: 3 adet	Ortası yıldız şeklinde: 3 adet	Her bir yıldız: Zümrüt: 1 levha Ufak yakut: 42 Ufak zümrüt: 42
Kenarı gül ve karanfil şeklinde: Gül: 11 Her bir gül Yakut: 1 levha	Kenarı bedeni (?) saf inci	

• **Sırma saçak**. İpekçi işi

• **Özengi.** Haleb işi, altın döğmeli, yeşim, zümrüt ve yakut ile bezenmiş, servi ve nalça şeklinde.

Yeşim nalça: 2 Her bir nalça Yakut: 7	Yeşim servi: 2	Yeşim küçük gül: 4
Diğer yüzdeki yeşim nalça: 6	Küçük gül: 6	Yeşim: 2 nîme (?)

1 At çulu.

Bezakli katta to'p: 6 dona	Har bir to'p: oltiburchak zumrad: 6 yoqut: 12	Har bir uchlik yoqut: 3
Boshqa har bir uchlik zumrad: 3	Xalqa bog'i (darband) bilan birgalikda 260 dirham	

• **To'qim.**[1] Oltin va kumush bilan tikilgan qirmizi baxmalgul va chinnigul, atirgul lola va chinor bargi shaklidagi inju, yoqut va zumrad bilan ishlov berilgan.

Chinor bargi: 3 dona	O'rtasi yulduz shaklda: 3 dona	Har bir yulduz: Zumrad: 1 lavha mayda yoqut: 42-mayda zumrad: 42
Cheti atirgul va chinnigul shaklda: Atirgul: 11 Har bir atirgul yoqut: 1 lavh	Chekkalari va tanasi sof inju (dur)	

• **Zarbof puskul**. Ipakchi mehnati

• **Uzangi.** Halab ishi, oltin ishlamali, yashim, zumrad va yoqut bilan bezalgan, sarv va taqacha shaklda.

Yashim taqacha: 2 Har bir taqa yoqut: 7	Yashim sarvi: 2	Yashim kichik atirgul: 4
Boshqa tomondagi yashim taqa: 6	Kichik atirgul: 6	Yashim: 2

1 Ot to'qimi.

BOA, AE.SMMD.IV, 105/12228

TR

16

ÖZBEK PADİŞAHI'NA GÖNDERİLECEK NÂME-İ HÜMÂYUNUN KONULACAĞI KESE VE KABIN ÖZELLİKLERİNE DAİR ŞUKKA

24 Ağustos 1682[1]

Benim izzet ve saadet sahibi Ağam

Çehrin Seferi'ne hareket edilmeden önce Özbek Padişahı'nın Elçisi geldiğinde Osmanlı Devleti tarafından gönderilen nâme-i hümâyun serâser[2] keseyle mi yoksa atlas keseyle mi gönderildi? Kozak[3], gümüş mü altın mı yoksa mücevher süslemeli (murassa) midir? Her ne şekilde ise aynen işaret buyurmanız ricası ve dua ile.

Kırmızı atlas kese ve altın kozaktır. Mücevher kozak Nemçe Çasarına[4] ve onun emsali olan çasarlara verilir. Kırım Hanı, Mekke Şerifi, Özbek Padişahı gibi Müslüman olanların hepsine atlas kese ve altın kozak ile gönderilir. Malumunuz olsun.

1 Belge, üzerinde tarih bulunmadığından, ilk arşiv tasnifi sırasında (ve katalogda) tahminî olarak 2 Muharrem 1099 / 8 Kasım 1687 *(Çehrin Seferi'nin yapıldığı Sultan IV. Mehmed'in saltanat döneminin son günü)* şeklinde tarihlenmiştir. Ancak Özbek Padişahı'na gönderilen nâme-i hümâyunun kese ve kabı konusunun gündeme gelmesine Özbek Padişahı'na yeni bir nâme-i hümâyun gönderilecek olmasının sebep olduğu değerlendirilerek bu çalışmada söz konusu tahminî tarih yerine, Çehrin Seferi'ne daha yakın olmasından dolayı, katalog kayıtlarında bu seferden sonraki döneme ait olmak üzere rastlanan Özbek Elçisi ile ilgili ilk belgenin tarihi *(BOA, İE.HR, 2/141; 20 Şaban 1093 / 24 Ağustos 1682)* tahminî tarih olarak esas alınmıştır.

2 Boydan boya gümüş veya altın alaşımlı gümüş teller ve ipekle dokunmuş çok kıymetli bir kumaş çeşidi.

3 Kozalak da denilen ve nâme-i hümâyun, ahidnâme-i hümâyun, muahedenâme, padişahın davet tezkiresi gibi önemli evrakın, kordonları balmumu ile mühürlendikten sonra içine konulduğu altın, gümüş veya diğer maden ve maddelerden yapılma, bazan kıymetli taşlarla süslenen, iki parçalı, yassı yuvarlak bir çeşit kutu.

4 Kayser, kayzer. Vaktiyle Almanya imparatoruna verilen unvan.

O'ZBEK PODSHOHIGA YUBORILADIGAN NOMAI HUMOYUN SOLINADIGAN KISSA VA XALTACHANING XUSUSIYATIGA DOIR SHUKKA (KICHIK RASMIY XAT)

24-avgust 1682-yil[1]

Mening izzat va saodat sohibi Og'am

Chaxring safariga harakat qilinishidan oldin O'zbek podshohining elchisi kelganida Usmoniy davlati tomonidan yuborilgan podshoh nomasi sarosar[2] xaltacha bilan yuboriladimi yoki atlas xaltacha bilanmi? Ko'zak[3], kumush, oltin bilan bezash kerakmi yoki javohir bilanmi? Qanday bo'lishini buyurishingizni iltimos va duo qilib so'rab qolamiz.

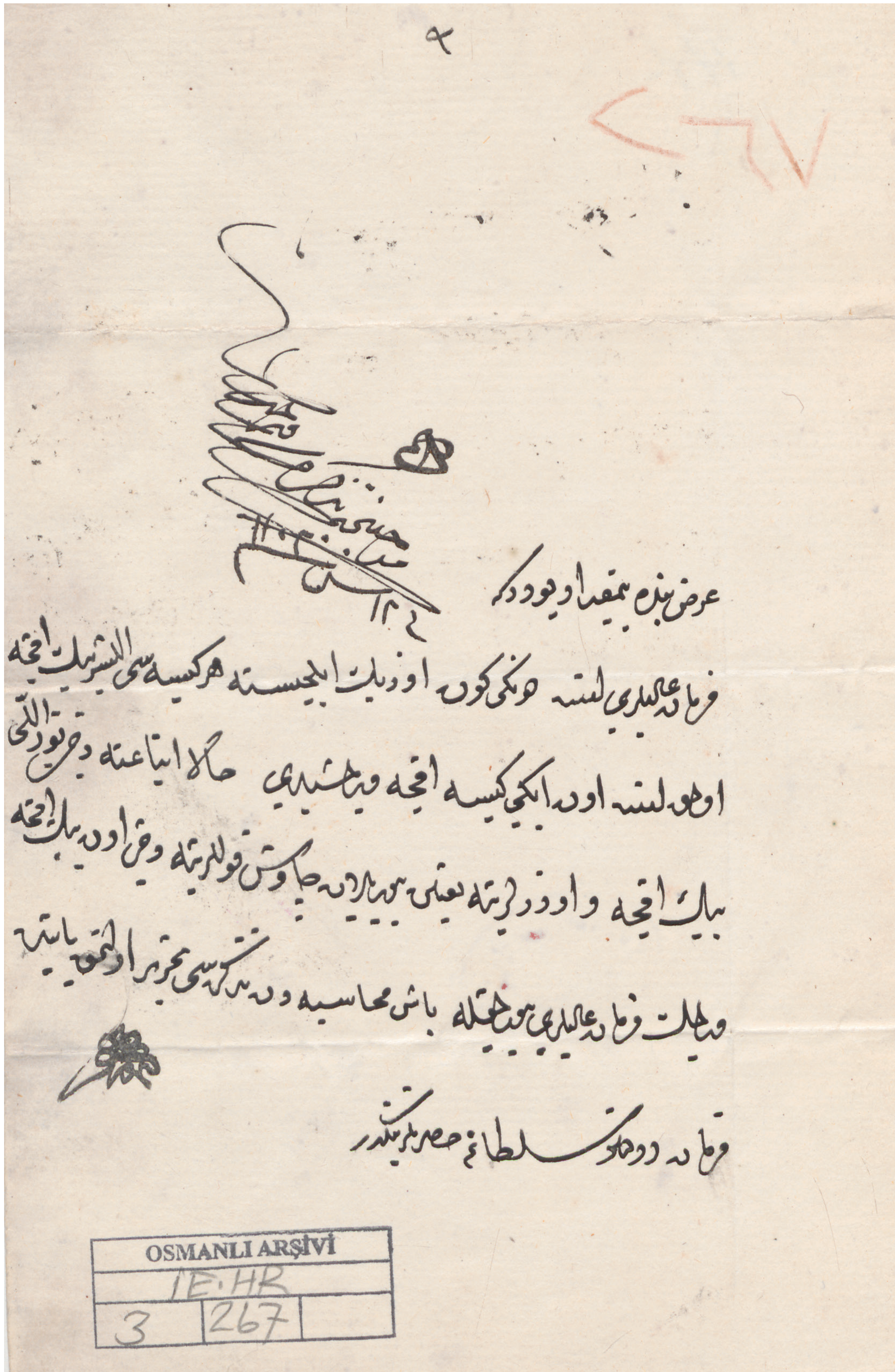
Qizil atlas xaltacha va oltin qopchiq (podshoh nomalari saqlanadigan buyum)dir. Javohir ko'zak Namcha Chosharigа[4] va uning timsoli bo'lgan chosharlarga beriladi. Qrim xoni, Makka sharifi, O'zbek podshohi kabi musulmonlardan bo'lganlarning hammasiga atlas xaltacha va oltin ko'zakda yuboriladi. Ma'lumingiz bo'lsin.

1 Hujjat ustida sana bo'lmaganligi sababli, ilk arxiv tasnifi davomida (va katalogda) taxminiy o'laroq 2-muharram 1099 yil / 8-noyabr 1687 yil *(Chahrin yurishi amalga oshirilgan Sulton Mehmed IV hukmronligining oxirgi kuni)* shaklida taxminiy yozilgan. Ammo, O'zbek podishohiga yuborilgan nomai humoyunning idishi va xaltachasi mavzusining o'rtaga chiqishiga O'zbek podishohiga yangi bir nomai humoyun yuborilishi kerakligi sabab bo'lgani aniqlanib ushbu ishda mazkur taxminiy sana o'rniga, Chahrin yurishining yanada yaqin ekanligi sababli, katalog qaydlarida mazkur yurishdan keyingi davrga oid O'zbek elchisi bilan bog'liq ilk hujjatning sanasi (*BOA, İE.HR, 2/141; 20-shabon 1093-yil / 24-avgust 1682-yil*) taxminiy sana sifatida asos qilib olingan.

2 Boshidan oxirigacha kumush yoki oltin qorishmali kumush simlar va ipak bilan to'qilgan juda qimmat mato turi.

3 Qubbacha ham deyiladigan va nomai humoyun, ahdnomayi humoyun, bitimlar, podishohning da'vat maktubi kabi muhim hujjatlarning bog'lari asal mumi bilan muhrlangandan keyin ichiga solinadigan oltin, kumush yoki boshqa ma'dan moddalardan tayyorlangan, ba'zan qimmatbaho toshlar bilan bezatilgan, ikki qismli, tekis yumaloq turdagi quti.

4 Qaysar, Kayzer. Bir paytlar Germaniya imperatoriga berilgan unvon.

عرض بنده بیمقدار بودرکه
فرمان عالیلری اولنسه هر ایکی کون اوزبك ایلچیسنه هر کیسه‌سی اللیشر بیك آقچه
اوچر اولنسه اون ایکی کیسه آقچه ویرلمش ایدی حالا ایاغنه دخی یوز اللی
بیك آقچه و اوزرلرینه تعیین بیورلان چاوش قوللرینه دخی اون بیك آقچه
ویرلمك فرمان عالیلری بیورلقله باش محاسبه‌ده تذکره‌سی تحریر اولنمق بابنده
فرمان دولتلو سلطانم حضرتلرینکدر

TR BOA, İE.HR, 3/267

17

ÖZBEK ELÇİSİ'NİN BERABERİNDEKİ ADAMLARINA VE MİHMANDAR TAYİN EDİLEN ÇAVUŞA VERİLMESİ FERMAN OLUNAN PARALAR İÇİN ÖDEME BELGESİ YAZILMASINA DAİR BUYURULDU

11 Mayıs 1691

Sunulan bu arz yazısı gereğince ödeme belgesinin verilmesi buyuruldu. 12 Şaban 1102.

Bu değersiz kulunuzun arzı şudur ki:

Fermanınız gereğince dün Özbek Elçisi'ne her kesesi ellişer bin akçe olmak üzere on iki kese akçe verilmişti. Şimdi ise Elçi'nin beraberinde bulunan adamları için yüz elli bin ve yanlarına buradan tayin edilen Çavuş için de on bin akçe verilmesi Zatıaliniz tarafından ferman buyurulduğundan, bu paralar için Başmuhasebe Kalemi'nden ödeme belgesi (tezkire) yazılması hususunda ferman siz devletli efendim hazretlerinindir.

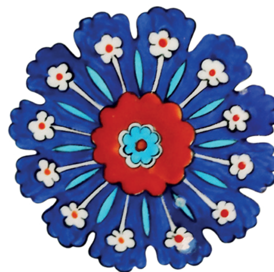
O'ZBEK ELCHISINING HAMROHLARIGA VA MEHMONDOR (MEHMON QILUVCHI ODAM) ETIB TAYINLANGAN ASKARGA BERILISHI BUYURILGAN PUL UCHUN TO'LOV HUJJATI YOZILISHIGA DOIR BUYRUQ

11-may 1691-yil

Taqdim qilingan mazkur arz nomasi talabidan kelib chiqilgan holda to'lov hujjati berilishi buyurildi. 12-sha'bon 1102-yil.

Bu ojiz qulingizning arzi shuldirkim:

Farmoningizdan kelib chiqib, kecha O'zbek elchisiga har hamyonda ellik ming aqchadan o'n ikki hamyon aqcha berilgan edi. Endi esa elchining hamrohlari uchun yuz ellik ming va yonlarida shu yerdan tayinlangan askar uchun o'n ming aqcha berilishiga doir zoti Oliyingiz tomonidan farmon bo'lganligi bois, ushbu pullar uchun Bosh hisobxona kotibiyatidan to'lov hujjati (tazkira) yozilishi borasidagi farmon siz davlatmand afandi hazratlarimga oiddir.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 103, hk. no. 245

18

ÖZBEK ELÇİSİ'NİN KONAKLAMA VE YİYECEK İHTİYAÇLARININ KARŞILANIP SALİMEN EDİRNE'YE ULAŞTIRILMASINA DAİR YOL EMRİ

9 Mayıs 1693

Özbek Padişahı'nın Osmanlı Padişahı'nın huzuruna gelen Elçisi'nin Edirne'ye varıncaya kadar uğradığı kazalarda uygun yerlerde konaklatılıp lazım gelen yiyecek ihtiyaçlarının günlük narh üzerinden kendi parasıyla tedarik edilmesi ve yanına kılavuzlar verilerek sağ salim Edirne'ye ulaştırılması için güzergahta bulunan kazaların idarecilerine yol emri yazılmıştır.

4 Ramazan 1104

O'ZBEK ELCHISINING QO'NOQ VA YEGULIK EHTIYOJLARINI TA'MINLAB, EDIRNAGA SOG'-SALOMAT YETIB BORISHIGA DOIR YO'L BUYRUG'I

9-may 1693-yil

O'zbek podshohining Usmoniy podshohi huzuriga kelgan elchisining Edirnaga yetib borguniga qadar yo'lida uchragan qazalarda (qozilar tomonidan boshqarilgan hududlar) munosib joylarda tunab qolishi, kerakli yegulik ehtiyojlarini kunlik rasmiy narx doirasida o'z hisobidan ta'minlanishi hamda yo'lboshchilar berilib, Edirnaga sog'-omon yetkazilishi uchun qaza mutasaddilariga yo'l buyrug'i yozildi.

4-ramazon 1104-yil.

BOA, A.DVNS.MHM.d., 106, hk. no. 202

19

HAC NİYETİYLE YOLA ÇIKMIŞ OLAN HAREZM ESKİ HANI ENÛŞE HAN'IN OSMANLI ÜLKESİNDE REFAH, HUZUR VE EMNİYET İÇERİSİNDE SEYAHAT ETMESİNİN SAĞLANIP KENDİSİNE MİSAFİRPERVERLİK VE SAYGI GÖSTERİLMESİ

5-14 Mayıs 1695

Anadolu'da bulunan vezirler, beylerbeyleri, sancakbeyleri ve kadılar ile mütesellimler, voyvodalar, vilayet ileri gelenleri ve diğer görevlilere emir

Daha önce Harezm Hanı olan şanı ve soyu yüce Enûşe Han yüce Allah'ın yardımı ve yol göstermesiyle bu sene Allah'ın Evi'ni (Kâbe'yi) tavaf ve yaratılmışların efendisi olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Türbesi'ni ziyaret etme niyetiyle yola çıkmış bulunduğundan, çok eski zamanlardan beri Özbek hükümdarları ile benim her biri yeryüzünün büyük sultanları olan ata ve ecdadım arasında var olan dostluk, sevgi ve samimiyetin icabı olarak kendisinin benim ülkemde tam bir emniyet ve selamet, huzur ve refah içerisinde gidip dönmesi Padişahlık himmetimin gereğidir.

Bu itibarla, kendisi herhanginizin hükümranlık bölgesine girerse hatırını sayıp misafirperverlik gösteresiniz ve sağ salim gelip gitmesi ve Allah'ın yardımıyla istediği yere gönül huzuru ve refah içerisinde gidip dönmesi için her biriniz elinizden gelen gayreti ortaya koyup kendisine gerekli saygıyı göstermek hususunda ihtimam edesiniz.

Fî 21-30 Ramazan 1106

Bu emrin birer suretleri; Şam Emîr-i Haccı olan Gazze Sancakbeyi Mustafa Bey'e, Mısır Emîr-i Haccı olan Mısır Valisi'ne ve Mekke-i Mükerreme Emiri olan Şerif Sa'd bin Şerif'e de yazılmıştır.

HAJ NIYATIDA YO'LGA CHIQQAN XORAZMNING SOBIQ XONI ANUSHAXONNING USMONIYLAR DAVLATIDA ROHAT, HALOVAT VA XAVFSIZ TARZDA SAYOHAT QILISHI TA'MINLANIB, UNGA MEHMONDO'STLIK VA HURMAT KO'RSATILISHI

5-14-may 1695-yil

Onadolidagi vazirlar, beklarbegi, sanjoq beklari va qozilar bilan mutasallimlar (qabul qilib oluvchilar), raislar, viloyatning ilg'orlari va boshqa mutasaddilarga buyruq

Avvalroq Xorazm xoni bo'lgan shoni va nasli ulug' Anushaxon buyuk Allohning yordami va yo'l ko'rsatishi bilan bu-yil Allohning uyini (Ka'bani) tavof va yaratilganlarning a'losi Hazrati Payg'ambarimiz (s.a.v)ning maqbaralarini ziyorat qilish niyatida yo'lga chiqqanligi munosabati bilan, qadimdan O'zbek hukmdorlari bilan har biri kurrayi zaminning buyuk sultonlari bo'lgan mening otalarim va ajdodlarim o'rtasida bo'lgan do'stlik, hurmat va samimiyat natijasi o'laroq, uning mening davlatimga xavfsizlik va salomatlik, huzur va farog'atda kelib-ketishi podshohlik himmatimning zaruratidir.

Shu sababdan, u qay biringizning hukmronlik hududingizga borsa, hurmatini joyiga qo'yib, mehmondo'stlik qiling, sog'-salomat kelib-ketishi va Allohning irodasi bilan borishni ixtiyor qilgan joyga ko'ngil xotirjamligida yo'lga chiqishi uchun har biringiz qo'lingizdagi bor imkoniyatdan foydalanib, unga nisbatan hurmat-ehtirom ko'rsatishga alohida e'tibor qarating.

21-30-ramazon 1106-yil, hijriyda

Ushbu buyruqning bittadan namunasi Hoji bo'lgan Shom Amiri G'azza Sanjoqbegi Mustafo beyga, Hoji bo'lgan Misr Amiri Misr Voliysiga va Makkayi Mukarrama Amiri Sha'rif Sa'd ibn Sharifga ham yozilgandur.

BOA, İE.HR, 4/350

20

OSMANLI PADİŞAHI'NIN MİSAFİRİ OLAN ÖZBEK SULTANI'NA TAYİNAT DEFTERİNDE YAZILI OLANLARA İLAVETEN SÜT VE NOHUT DA VERİLMESİNE DAİR BUYURULDU

6 Haziran 1695

Devletli ve cömert sultanım hazretleri sağ olsun.

Osmanlı Padişahı'nın misafiri olan Özbek Sultanı'na verilecek çeşitli yiyecek vs.nin yazılı olduğu tayinat defterinde arpa, süt, nohut ve şeker yazılı olmadığından Zatıalinizin aynı şekilde bunlardan da yeterli miktarda verilmesini ferman buyurmanız ümit edilmektedir.

Kulunuz

– Bu konudaki uygulamanın kaydına bakılsın.

Özbek tarafından gelen Sultan için bundan önce verilen tayinat defterine arzuhalde söz konusu edilen süt ve nohut dahil değildir. Ferman siz efendimiz hazretlerinindir. 22 Şevval 1106.

Her gün Saray Mutfağı Müdürü (Matbah Emini) tarafından verilmek üzere yalnız üç okka süt ve bir okka nohut için yazılı belge (tezkire) tanzim olunup verilsin.

Yazılı belge (tezkire) verildi. 23 Şevval 1106.

USMONIYLAR PODSHOHINING MEHMONI BO'LGAN O'ZBEK SULTONIGA OZUQA DAFTARIDA YOZILGANLARGA QO'SHIMCHA RAVISHDA SUT VA NO'XAT HAM BERILISHI BUYURILDI

6-iyun 1695-yil

Davlatmand va saxiy sultonim hazratlari sog' bo'lsin.

Usmoniylar podshohining mehmoni bo'lgan O'zbek sultoniga beriladigan turli yeguliklar va boshqalar yozilgan ozuqa daftarida arpa, sut, no'xat va shakar yozilmaganligi bois, sanab o'tilganlardan ham yetarli miqdorda berilishi uchun siz, zoti Oliylarining farmon berishlari umid qilinmoqdadir.

Qulingiz

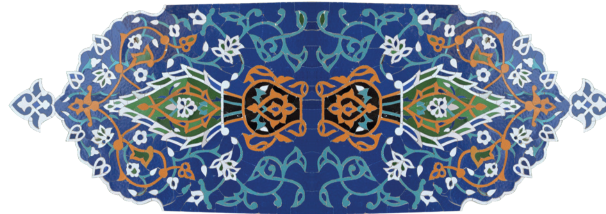
Bu boradagi qo'llanma qaydlariga qaralsin.

O'zbek tomonidan kelgan Sulton uchun bundan avvval berilgan ozuqa daftariga bayon qilingan sut va no'xat kiritilmagan. Farmon siz afandi hazratlariga oiddir.

22-shavvol 1106-yil.

Har kuni Saroy oshxonasi rahbari (Matbax Amini) tomonidan berilishi uchun faqat uch okka (1200 gr.) sut va bir okka no'xat uchun hujjat (tazkira) tayyorlanib berilsin.

Yozilgan hujjat (tazkira) berildi. 23-Shavvol 1106-yil.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 108, hk. no. 1279

TR

21

BELH, BUHARA, SEMERKAND, HAREZM, KÂBİL, PEŞAVER VE HERAT TARAFLARINDAN HAC VE ZİYARET NİYETİYLE BAĞDAD, BASRA, LAHSA VESAİR YOLLARDAN MEKKE VE MEDİNE'YE GELEN ÖZBEK, ÇAĞATAY VE AFGAN HACI VE ZİYARETÇİLERE, KENDİLERİNDEN HAKSIZ YERE PARA İSTENEREK, ÖLENLERİNİN GERİDE KALAN MAL VE EŞYASINA EL KONULARAK VE REİSLİK İDDİASIYLA MUSALLAT OLUNARAK ZULMEDİLMESİNE İZİN VERİLMEMESİNE DAİR EMİR

12-21 Haziran 1696

Mekke Şerifi'ne, Mekke ve Medine Kadılarına, Şam ve Mısır Mîr-i Hâclarına, Mekke ve Medine Şeyhülharemlerine, Cidde Hâkimlerine, Mekke'deki Mısır Askerinin Bölükât-ı Seb'a Serdarlarına ve Medine Kalesi Dizdarı'na:

Belh, Buhara, Semerkand, Harezm, Kâbil, Peşaver ve Herat diyarlarının ve buralara bağlı yerlerin Özbekî, Çağatay ve Afgan hacı ve ziyaretçileri Ordu-yı Hümâyunuma adam ve arzuhâl gönderip; *"her sene Beytullah'ı (Kâbe) tavaf ve Hazret-i Peygamber'in (s.a.v) tertemiz Ravzasını (kabrini) ziyaret arzusuyla yola çıkıp Bağdad, Basra, Lahsa vs. yollardan gelirler iken Mîr-i Hâc olanların şer'-i şerife aykırı olarak bazı bahaneler ileri sürüp 'durma (?)' ve 'cerîme' adı altında para talep edip kendilerine rahatsızlık verdiklerini, ticaret amacı taşımaksızın sırf Peygamber Efendimize (s.a.v.) komşuluk yaptıkları süre içerisinde kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere yanlarında getirdikleri yiyecek, zahire vs.nin 'öşür' adı altında beşte birini, altıda birini haksız yere aldıklarını, Mekke, Medine ve Cidde'de kendilerinden birisi vefat ettiğinde seçilmiş vasisi ve memleketinde bilinen vârisi mevcut olduğu hâlde vasiyeti tutulmayıp ve vârisinin var olduğuna bakılmayıp geride bıraktığı mal ve eşyasına Beytülmal görevlileri tarafından şer'-i şerife aykırı olarak ve kuvvet kullanılarak zorla el konulduğunu, daha önce Mekke Şerifleri taraflarından ortaya çıkan birisinin 'kendilerinin üzerine şeyh (reis) olduğu' iddiasıyla kendilerine zulüm ve haksızlıklar yaptığını, bunun üzerine amcam Sultan Ahmed Han[1] zamanında 'bu hacıların üzerine kimsenin şeyh tayin edilmemesi ve kendilerine müdahalede bulunulmaması' hususunda ferman çıkarılarak söz konusu kişinin böyle bir iddiada bulunmaktan men olunup başka bir diyara sürgün*

1 O tarihte Osmanlı Padişahı olan Sultan II. Mustafa'nın (s. d. 1695 - 1703) amcası Sultan II. Ahmed (s. d. 1691 – 1695)

BALX, BUXORO, SAMARQAND, XORAZM, QOBUL, PESHOVAR VA HIROT TOMONLARDAN HAJ HAMDA ZIYORAT NIYATIDA BOG'DOD, BASRA, LAHSA VA BOSHQA YO'LLARDAN MAKKA BILAN MADINAGA KELGAN O'ZBEK, CHIG'ATOY, AFG'ON HOJI VA ZIYORATCHILARI UCHUN NOO'RIN PUL TALAB QILINIB, VAFOT ETGANLARNING QOLGAN MOL-MULKI, BUYUMLARI TALON-TAROJ QILINIB, RAISLIK DA'VOSI BILAN YO'LTO'SARLIK ILA ZULM QILISHGA RUXSAT BERMASLIK TO'G'RISIDA BUYRUQ

12-21-iyun 1696-yil

Makka sharifi, Makka va Madina qozilari, Shom va Misr haj amirlari, Makka va Madina haramlarining shayxlari, Jidda hokimlari, Makkadagi Misr harbiylarining Bölükat-ı Seb'a (yetti division) sardorlari va Madina qal'asi qo'mondoniga

Balx, Buxoro, Samarqand, Xorazm, Qobul, Peshovar va Xirot diyorlarining va shu hududlarga tegishli o'zbek, chig'atoy, afg'on hoji va ziyoratchilari O'rduyi Humoyun (podshoh qo'shini)ga odam va arz-dod yuborib, *"har-yili Baytulloh (Ka'ba)ni tavof va Payg'ambarimiz (s.a.v)ning pok ravzasi (qabri)ni ziyorat qilish orzusida yo'lga chiqib, Bog'dod, Basra, Lahsa va boshqa yo'llardan kelayotganida hajga amir bo'lganlarning shar'iy qoidalarga zid ravishda ayrim bahonalar bilan "osoyishtalik holati" va "jarima" deya pul talab qilib bezovta qilayotganlarini; tijorat maqsadini ko'zlab emas, faqat Payg'ambarimiz (s.a.v)ga qo'shni bo'lish muddati orasida o'z ehtiyojlarini ta'minlash maqsadida yonlarida olib kelgan yegulik, zaxira va boshqalarni "ushr" nomi ostida beshdan birini, oltidan birini nohaq olayotganliklarini; Makka, Madina va Jiddada oralaridan biror kishi vafot etadigan bo'lsa, tanlangan vasiysi va o'lkasida vorisi bo'lishiga qaramay, vasiyatiga amal qilinmasdan undan qolgan mol va buyumlar Baytulmol xodimlari tomonidan shar'iy qoidalarga zid tarzda va kuch ishlatib majburlab tortib olib qo'yilayotgani; avvalroq Makka shariflari ichidan ba'zilari chiqib o'zlarini ziyoratchilarga shayx (rais) ekanligini da'vo qilib, ularga zulm va nohaqliklar qilayotganliklari; bunga qarshi amakim Sulton Ahmadxon1 davrida ushbu hojilarga hech kimni shayx tayinlanmasligi va ularning ishlariga aralashmasligi*

1 O'sha vaqtda Usmoniylar podshohi bo'lgan Sulton Mustafo II (sulola davri – 1695-1703)ning amakisi Sulton Ahmad II (sulola davri –1691-1695)

edildiğini, ancak bu kişinin şimdi Mekke'ye geri döndüğünü ve yine bazı şeriflerin yardımıyla 'kendilerinin üzerine şeyh olduğu' iddiasını sürdürüp türlü türlü zulümler icat ve ihdas ederek bunlara cevr ve eziyet ettiğini, bu sebeple bu diyar hacı ve ziyaretçilerinin ardının kesilmesine sebep olduklarını" bildirerek bu konuda ferman çıkarılmasını istemişlerdir.

Şimdi; o taraflardan gelen hacı ve ziyaretçilerin herhangi bir şekilde zulme uğramalarına Padişah olarak benim kesinlikle rızam yoktur ve gerek o yerleri gezip görmek, gerekse Peygamber Efendimize (s.a.v.) komşuluk etmek niyetiyle gelenlerin benim himaye gölgem altında tam bir emniyet, selamet, iç huzuru ve refah içerisinde Haremeyn-i Şerifeyn'e gitmeleri, dönmeleri ve varmak istedikleri duraklarına ulaşmaları Padişah olarak benim sorumluluğumun gereklerindendir. Bu itibarla sizler ki Mekke Şerifi, Mîr-i Hâc, Mekke ve Medine kadıları, Şeyhülharem, Cidde Yöneticisi, Bölükât-ı Seb'a serdarları ve Medine Kalesi Dizdarı'sınız:

Söz konusu diyarların hacı ve ziyaretçileri bundan sonra '*durma (?)*', '*cerîme*' adı altında para talep edilerek veya başka bahanelerle rahatsız edilmesin. Ticaret amacı taşımaksızın yolculukları boyunca ve buralarda kaldıkları sürece yiyecek ve zahire ihtiyaçlarını karşılamak üzere yanlarında getirdikleri şeylerden herhangi bir nesne talep olunmasın. İçlerinden biri Mekke, Medine ve Cidde'de vefat ettiğinde vârisi orada bulunmakta ise geride bıraktığı mal ve eşyası vârisine teslim olunsun; vârisi orada bulunmamakta ise memleketindeki vârislerine gönderilmek üzere içlerinden güvenilir bir kimseye teslim edilsin; vasiyeti yerine getirilsin; bilinen vârisi olduğu sürece Beytülmal görevlileri geride bıraktığı mal ve eşyasına müdahale ettirilmesin ve bu mal ve eşya yukarıda açıklandığı şekilde bu hacılar tarafından teslim alınsın. Bunların üzerine şeyh, nazır, müşrif, mukaddem tayin olunduğu iddiasında bulunacakların bunlar üzerindeki tasallutları defedilip memleketlerine gönderilsin. Gerek Cidde Limanı üzerinden gerekse deniz ve kara yoluyla başka yerlerden gelen bu diyarların hacı ve ziyaretçileri yukarıda açıklandığı şekilde zulümler icat ve ihdas edilerek rahatsız edilmesin; her bakımdan mutlu ve huzurlu bir şekilde gelip gitsinler. Bütün bu hususlara hepiniz gerektiği biçimde mukayyet olup ihtimam gösteresiniz.

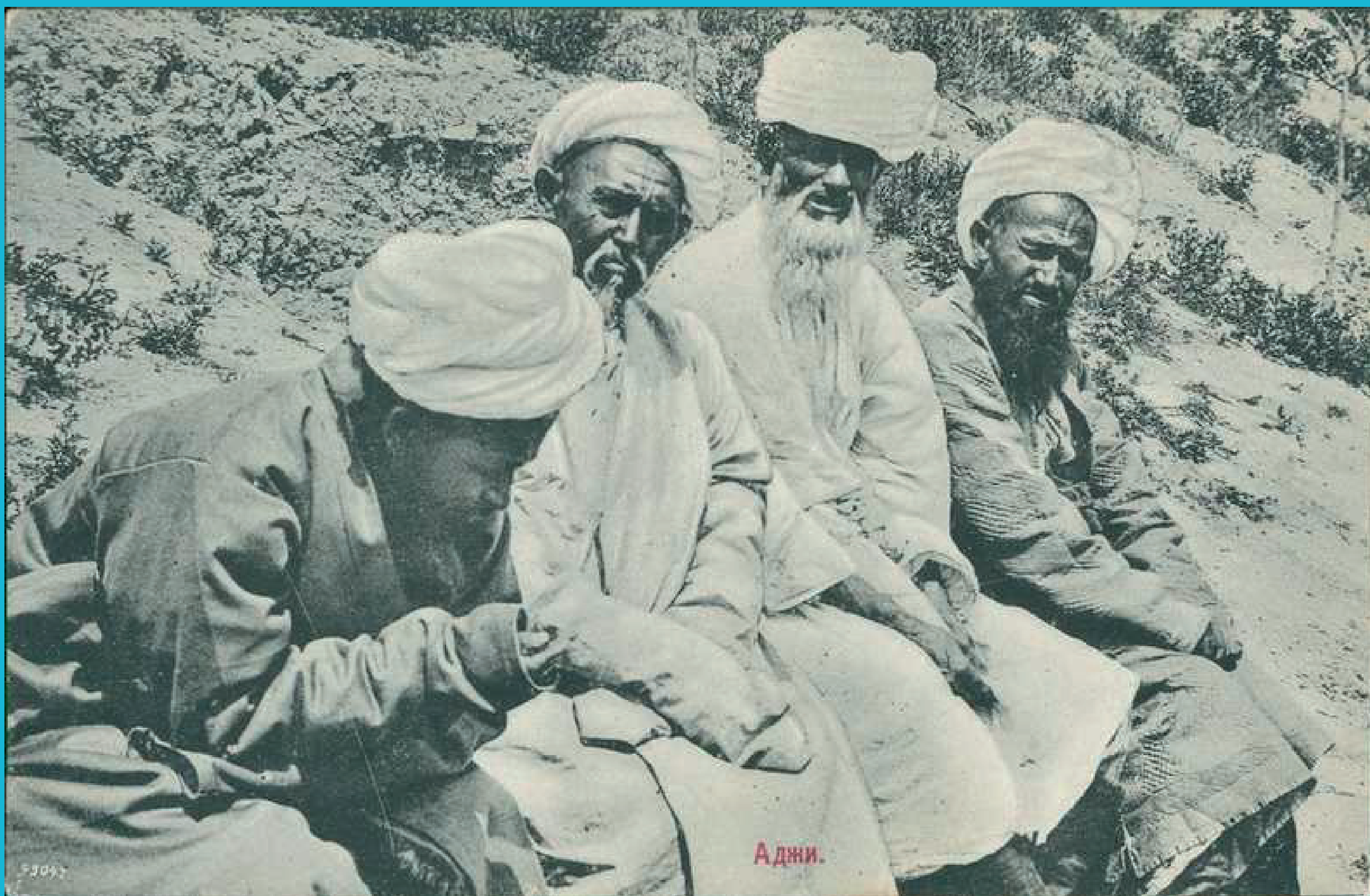
11-20 Zilkade 1107

to'g'risida farmon chiqarilib, mazkur kishilarga bunday da'vo qilish man qilinib, boshqa diyorga surgun qilinganliklari, biroq o'sha kimsalar hozir Makkaga qaytib kelganligini va ayrim shariflarning yordamida yana ziyoratchilarga shayx ekanligi da'vosi ila turli-tuman zulm, jabr va aziyat berayotganligini, bu esa mazkur diyorga hoji va ziyoratchilarning kelishi kamayib ketishiga sabab bo'lganligini" ma'lum qilib, bu borada farmon chiqarishni so'rabdilar.

Shunday ekan, u tomonlardan keluvchi hoji va ziyoratchilar har qanday zulmga duchor bo'lishiga podshoh sifatida mening mutlaqo rizoligim yo'qdir va xohlasa, u joylarni aylanish, xohlasa, Payg'ambarimiz (s.a.v)ga qo'shnichilik qilish niyatida keluvchilar mening himoyam ostida to'laqonli xavfsiz, salomat, ichki xotirjamlik va halovatda Haramayni sharifaynga kelib-ketishlari, ko'zlagan manzillariga omon yetib borishlari podshoh sifatida mening mas'uliyatim hisoblanadi. Shundan kelib chiqqan holda, sizlar, ya'ni Makka sharifi, Haj amiri, Makka va Madina qozilari, Shayxulharam, Jidda boshqaruvchisi, yetti harbiy qism sardorlari va Madina qal'asi muhofizlari:

Nomi yuqorida sanab o'tilgan diyorlarning hoji va ziyoratchilari bundan keyin turli bahonalar bilan bezovta qilinmasin. Tijorat maqsadini ko'zlanmagan safarlari davomida va bu yerda qolgan muddatlari ichida yegulik va zaxira ehtiyojlarini ta'minlash maqsadida yonlarida o'zlari bilan olib kelgan narsalardan hech nima talab qilinmasin. Oralaridan birortasi Makka, Madina va Jiddada vafot etadigan bo'lsa, vorisi bu yerda bo'lsa, qoldirgan mol va buyumlari vorisiga topshirilsin, agar uning merosxo'ri yo'q bo'lsa, o'z mamlakatidagi merosxo'rlariga yuborish uchun ular orasidan ishonchli shaxsga topshirilsin, vasiyati bajarilsin, vorisi borligi aniqlangach, Baytulmol xodimlari meros qolgan mol va buyumlarga tegmasin va mazkur mol va buyumlar yuqorida ochiqlanganidek, o'sha hojilar tomonidan qabul qilib olinsin. Ularga shayx, nozir, mushrif, muqaddam sifatida tayinlanganligini da'vo qiladiganlar muammolari bartaraf qilinib, o'zlarining yurtlariga qaytarib yuborilsin. Xoh Jidda bandargohi orqali, xoh dengiz va quruqlik orqali boshqa joylardan kelgan mazkur diyorlarning hoji va ziyoratchilari yuqorida izohlanganidek, jabr-zulmlar o'ylab topilib bezovta qilinmasin, har tomonlama xursand va mamnun holatda kelib-ketsinlar. Barcha xususlarga hammangiz kerakli tarzda chora ko'rib, ahamiyat qarating!

11-20-zulqa'da 1107-yil

Orta Asyalı Hacılar / O'rta Osiyolik hojilar
İBB, AK, Krt 027866

١٥٨

سمرقنده كلّك بيان قلنديغي اوزره دار المفاخره بخارا ده فرمان فرما اولان عمّيكز
سيد عبيد الله خان ايله بينكزده بيدا اولان عداوت وبغضا شماتت اعدا
وتهوين بركي بركين شويعث غرابه مؤدي برامر ناصواب ومخالف رضاي جناب
رب الارباب اولوب بوخلافك بينه ائتلافه تحويلي وبو شقاقك بينه حسن وفاقه
ارجاع وتبديلي اهم مهام دينيه واقوم مرام دنيويه دن ايدوكي ظاهر اولمغله
ابتدا طريق تجاوزه اعتدا عميكز جانبندن واقع اولمش ايسه ده مسلوك ملوك
ستوده سلوك اولان معامله بالجامله قاعده سي طرفكزدن مراعات وظهور ايدن
مناقشات مصافات ايله مكافات اولنوب المؤمنون كالبنيان يشد بعضهم بعضا
مقتضاسي اوزره بينكزده بنيان وفاق قوت اتفاق ايله شد وراه خلاف وشقاق
من كل الوجوه سد ايدوب نصيحت ملوكانه مز ايله اهتدا ولا تجعل في قلوبنا غلا
للذين امنوا فحواي شريفنه اقتفايه بذل جهد اوفي ايليه سز جناب قادر علام اتحاد
قلوب اهل اسلامي مدى الدهور والاعوام سبب تشتت شمل كفار لئام وباعث
خذلان عبده اوثان واصنام ايليه وقاصد خجسته مقاصدلري خدمت رسالت
ولوازم سفارتي وجه جميل ايله ادا وتكميل ايدوب اكتساء خلعت اذن معاودت
وتشريفات فاخره رخصت مراجعت ايله فائز مباهات ومفاخرت اولدقدن صكره
اشبو نامه همايون ملاطفت مقرونمز ايله صوب صداقت نمونلرينه توجيه وترغيب
المبشد باقي هميشه ايام سعادت واجلال ابدي الاتصال وتاييد خالق ذي الجلال
بر دوام ولا يزال باد

٨٥

مكه مكرمه شريفي شريف عبد الكريمه نامه همايون

مكه مكرمه ده شيخ القرا اولان يوسف زيد صلاحه وصره اميني سليمان وسابقا بوابين
باشي اولان محمد زيد مجدهما وساطتلريله ارسال اولنان مكتوبلريكز وعروض ومحضر
كلوب جمله سي منظور همايونمز اولوب خلاصه مفهوملرينه بتوفيق الله الملك المعين
برعام ميمنت قريننده ان اول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركا وهدى للعالمين

١٥٧

٨٤

اوزبك خانلرندن بلخ خاني سيد محمد مقيم خانه نامه همايون

عاليجناب معالي مآب جلادت نصاب نجدت استصحاب سعادت اكتساب سيادت انتساب
جامع آيات نصفت ودينداري رافع رايات ابهت وكامكاري حارس ثغر الاسلام
قامع مضمار الوغا والقتال ذاهب مذاهب نعماني حامي حوزه مسلماني مستجمع خصائل
حميده داوري مستكمل شمائل سعيده دادآوري نقاوه دودمان خواقين توران
المستغني شانه عن التوصيف والبيان بلخ خاني اولان السيد محمد مقيم خان
لازالت نغزات نجدته طالعة من مشارق العز والاقبال وشموس عزته مصونة
عن وصمة الكسوف والزوال صوب باصواب وجانب معالي مناقبلرينه فرايد
قلوبدن تحيات ملاطفت انجامكه آرايش تاج تفخيم واكرام اولمغه سزا ولآلي
متلالي تسليمات موانست فرجامكه افسر بازوي احترامه زينت بخشا وفروغ افزا
اولمغه روا اوله وسائل توجهات سلطاني ورواحل تلطفات وجداني ايله
اتحاف واهدا اولندقدن صكره ضمير منير بيضا ضيالرينه نقش دليذير وفاق
وشكل مودت سمير وثاق بوجه ايله ارائت اولنوركه مفتاح كنجينه صدق وسداد
ومصباح كاشانه صفاي نهاد اولان نامه دلكشا ومفاوضه بهجت احتوالري
درة الوشاح شهور واعوام وواسطة العقد ليالي واتام اولان بر وقت سعد انجام
مشرف ارتسام عرض خواص اولان الوحترا ملورين عزتمداد مفاخرت شعار
عبد الباقي بك دام مجده وساطتيله قرين عز وصول ونظر فرخنده اثر پادشاهانه مز ايله
ملحوظ ومشمول اولوب مبادئ وغايات صداقت انتاج ومنشاق ومصداق
صفوت اندماجي الارواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف مضمون
باهر الشرفي اوزره تعارف ازليدن منبي واظهار اتحاد ديني وروحاني يه مربوط
ومبني اولمغله باعث توارد فيوضات انسيه وسبب تعاقب ساحات قدسيه
اولوب والقيت عليك محبة مني مصداقنجه جانب جناب نفم الآبلرينه توجيه
وجهه داد وتعليق سويداي فؤاد اولنشدر ايمدي نامه مخالصت اقتوالكز ده

سمرقنده

22

ÖZBEK HANLARINDAN BELH HANI SEYYİD MUHAMMED MUKİM HAN'A, BUHARA HANI OLAN AMCASI SEYYİD UBEYDULLAH HAN İLE ARALARINDA ORTAYA ÇIKAN ANLAŞMAZLIĞI GÜZELLİKLE HALLETMESİNE DAİR GÖNDERİLEN NÂME-İ HÜMÂYUN

27 Mayıs 1702

Özbek hanlarından Belh Ham Seyyid Muhammed Mukim Han'a nâme-i hümâyun.

Şeref, cesaret, kahramanlık, adalet, dindarlık, yücelik ve ikbal sahibi, İslam sınırlarının bekçisi, Hanefî mezhebinin takipçisi, Müslümanlara ait bölgenin koruyucusu, adaletin sağlayıcısı, Turan hanlarının seçkini olan şanı yüce Belh Hanı es-Seyyid Muhammed Mukim Han'ın *–yiğitliğinin parıldayan nurları izzet ve ikbal ışıklarının yükseldiği yerlerden daima doğsun ve izzetinin güneşleri tutulma ve yok olma kusurundan her daim uzak olsun–* yüksek taraflarına, yüceltme ve ikram tacının süsü olmaya yaraşan ve sonu karşılıklı lütuf olan selamlama gerdanlıkları ve süslü ihtiram tacını süsleyip ışıldatmaya layık bulunan ve sonu ahbaplık olan parlak esenlik dileme incileri, sultanî teveccüh vasıtaları ve vicdanî nezaket araçları ile armağan edilir. Bundan sonra, Zatıalilerinin bembeyaz ışıklar saçan gönüllerine, beğenilip kabul edilecek anlaşmanın resmi ile sevgi ve dostluk taşıyan antlaşmanın şekli şöylece gösterilir ki:

Sadakat ve doğruluk hazinesinin anahtarı, sefa ve huzur köşkünün kandili olan, iç ferahlatan ve muhtevasıyla sevindiren nâmeniz, aylar ve yıllardan meydana gelen hamaylının incisi olan ve günler ve geceleri bağlamanın vasıtası bulunan bir uğurlu ve şerefli vakitte, saygıdeğer yakın adamlarınızdan çok kıymetli Abdülbâki Bey vasıtasıyla ve itibara şayan biçimde ulaşmış, Padişahlığımıza yaraşır kutlu ve mübarek bakışımızla kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Nâmenizdeki sadakat, arılık ve saflık; *"Ruhlar, toplamp bir araya getirilmiş askerlerdir. Onlardan birbiriyle tanışanlar anlaşıp uyuşurlar."*[1] sözünde ifadesini bulan ezelî tanışıklığı haber vermekte ve ruhanî ve dinî birlikteliği esas almakta olduğundan hem kutsal feyiz ve ilhamların ardarda

1 Hadis-i şerif. *Sahîh-i Buhârî*, Kitâbü'l-Enbiyâ; *Sahîh-i Müslim*, Kitâbü'l-Birr.

O'ZBEK XONLARIDAN BALH XONI SAYYID MUHAMMAD MUQIMXONGA BUXORO XONI AMAKISI SAYYID UBAYDULLAXON BILAN ORALARIDA CHIQQAN TUSHUNMOVCHILIKNI YAXSHI YO'L BILAN HAL QILISHIGA DOIR YUBORILGAN NOMAYI HUMOYUN

27-may 1702-yil

O'zbek xonlaridan Balh xoni Sayyid Muhammad Muqimxonga nomayi humoyun

Oriyat, jasorat, qahramonlik, adolat, dindorlik, buyuklik va iqbol egasi, Islom sarhadlarining posboni, Hanafiy mas'habining ergashuvchisi, musulmonlarga oid hududning himoyachisi, adolat ta'minlovchisi, Turon xonlarining saralaridan bo'lgan shoni ulug' Balh xoni as-Sayyid Muhammad Muqimxonning *–izzat va iqbol shu'lalari yuksaladigan joylardan mardlikning oydin nurlari doimo porlab tursin va izzatning quyoshlari tutilish va yo'q bo'lish kamchiligidan doim xoli bo'lsin–* yuksak tomonlariga, ulug'lash va ikrom tojining bezagi bo'lishga yarashadigan va oqibati o'zaro lutf bo'lgan salomlashish zebigardonlari va bezakli ehtirom tojini yasatib, oydinlatishga munosib deb topilgan va oqibati ahboblik bo'lgan porloq esonlik tilash injulari, sultoniy mulozamat va vijdoniy nazokat vositalari bilan armug'on qilinadi. Bundan so'ngra zoti Oliylarining oppoq nur sochgan ko'ngillariga xush qarshilanib qabul qilinadigan kelishuv o'zida rasmiyatchilik ila muhabbat va do'stlik timsolini ham ko'rsatadiki:

Sadoqat va to'g'rilik xazinasining kaliti, safo va huzur ko'shkining qandili bo'lgan ko'ngilni xotirjam qiladigan va mazmuni bilan insonni quvontiradigan nomangiz, oylar va yillar o'tib, paydo bo'ladigan tumor marvaridi bo'lgan va kun-u tunni ulovchi vosita hisoblanuvchi barakali va sharafli vaqtda, yaqin qadrdon odamlarimizdan Abdulboqiy bey vositasida diqqatga sazovor tarzda yetib keldi, podshohligimizga munosib qutlug' va muborak qarashlarimiz orqali o'ziga xos tarzda qarshi olindi.

Nomangizdagi sadoqat, beg'uborlik va soflik *"Ruhlar yig'ib bir joyga olib kelingan askarlardir. Ulardan bir-biri bilan tanishganlar o'zaro kelishib oladir."*[1] gapida o'z ifodasini

1 Hadisi sharif. *Sahihi Buxoriy*, Kitab ul-anbiyo; *Sahihi Muslim*, Kitab al-Birr.

gelmesine sebep olmuş hem de; " *... ve senin üzerine katımdan bir sevgi bırakmıştım.*"[2] sözünde ifade edildiği üzere yüksek tarafınıza dostluk ve sevgi yüzü yöneltilip kalbî alaka kurulmuştur.

Ancak bu halis nâmenizde beyan edildiği üzere, öğünç yurdu olan Buhara'da Hükümdar olan amcanız Seyyid Ubeydullah Han ile aranızda ortaya çıkan düşmanlık ve nefret, düşmanı sevindirip İslamın sağlam direğinin zayıflamasına sebep olacak, hiç doğru olmayan ve rablerin Rabbi olan Cenâb-ı Allah'ın rızasına uymayan bir iş olup bu aykırılığın tekrar anlaşma ve uzlaşmaya dönüşmesinin hem dinî hem de dünyevî bakımlardan çok önemli olduğu apaçık ortadadır.

Bu sebeple, her ne kadar bu haddini aşma eylemi ilk önce amcanız tarafından yapılmış ise de siz, gidişatı övülmüş olan meliklerin takip ettiği iyilik ve güzellikle muamele kaidesine uyup ortaya çıkan bu benlik ve çekemezliğe, halis dostluk ile karşılık vermek suretiyle; "*Mü'minler, birbirini sımsıkı tutan bina gibidir.*"[3] sözündeki manaya uygun olarak aranızda barışıklık ve anlaşma binasını ittifak gücü ile sağlamlaştırıp ve ayrılık yolunu her bakımdan kapatıp bizim padişahça nasihatımız ile doğru yolu bularak; " *... ve gönüllerimizde iman etmiş olanlara karşı hiçbir kin bırakma.*"[4] şerefli sözündeki mananın ardı sıra gitmeye çokça gayret eyleyesiniz.

Her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen Cenâb-ı Allah Müslümanların gönül birliğini zamanlar ve seneler boyunca aşağılık kâfirlerin düzeninin bozulmasına ve putperestlerin zillete düşmelerine sebep kılsın.

Zatıalinizin hayırlı niyetlerle gelen haberciniz elçilik vazifesini ve bunun gereklerini güzel bir şekilde yerine getirip tamamlamış, hil'at giydirme merasimi yapılıp geri dönüşüne izin verilmiş ve daha sonra da işbu güzel ve latif nâme-i hümâyunumuz ile sizin sadakatli tarafınıza doğru yola çıkmıştır.

Son olarak; saadet ve yücelik günleriniz sürekli, ulu Yaratıcı'nın yardım ve desteği devamlı olsun, hiç bitmesin.

2 Kur'ân-ı Kerim, Tâhâ suresi, 39. ayetin bir bölümü. (Hitap Cenâb-ı Allah'tan Hz. Musa'ya.)

3 Hadisi-i şerif. Bazı kelime farlılıklarıyla bk. *Sahîh-i Buhârî,* Kitâbü's-Salât; Kitâbü'l-Edeb; Kitâbü'l-Mezâlim.

4 Kur'ân-ı Kerim, Haşr suresi, 10. ayetin bir bölümü.

topgan azaliy yaqinlikdan xabar berayotganligi hamda ruhiy va diniy hamjihatlikni asos qilib olayotganligi uchun ham muqaddas fayz va ilhomlarning ketma-ket kelishiga sabab boʻldi hamda *"... va senga Oʻzimdan muhabbat soldim."*[2] oyatida ifodalanganidek, tomoningizga doʻstlik va muhabbat yuzini burib, samimiy munosabat oʻrnatildi.

Biroq ushbu xolis nomangizda bayon qilinganidek, iftixor diyori hisoblangan Buxoroda hukmdorlik qilayotgan amakingiz Sayyid Ubaydullaxon bilan orangizda yuzaga chiqqan dushmanlik va nafrat, dushmanlarni quvontirib, Islomning mustahkam ustunining zaiflashishiga sabab boʻladi, hech ham toʻgʻri hisoblanmaydigan va roblarning Robbi boʻlgan Janobi Allohning rizoligiga nomunosib ish boʻlib, ziddiyatning qaytadan kelishuv va muzokaraga aylanishi ham diniy, ham dunyoviy jihatdan oʻta muhim ekanligi kunday ravshan.

Shu sababdan, har qancha haddidan oshish harakati birinchi boʻlib amakingiz tomonidan amalga oshirilgan boʻlsa-da, siz oqibati maqtaladigan, moliklar davom ettirib kelayotgan yaxshilik va goʻzallik bilan muomala qoidasiga amal qilib, yuzaga chiqqan ushbu manmanlik va hasadgoʻylikka, xolis doʻstlik bilan javob berish orqali *"Moʻminlar bir-birini qattiq tutib turuvchi bino kabidir"*[3] hadisining ma'nosiga mos tarzda oʻrtangizda totuvlik va kelishuv binosini ittifoq kuchi orqali mustahkamlab, ayriliq yoʻlini har tomondan toʻsib, podshoh nasihatimiz bilan toʻgʻri yoʻlni topib *"... va qalbimizda iymon keltirganlarga nafrat (paydo) qilmagin"*[4] oyatidagi muborak mazmunning ortidan borishga qattiq gʻayrat qilgaysiz.

Har narsaga qodir va hamma narsani bilguvchi Janobi Alloh musulmonlarning koʻngil birligini, uzoq-yillar boʻyicha pastkash kofirlar tartibining buzilishiga va budparastlarning zillatga tushishlariga sababchi qilsin.

Zoti Oliylarining xayrli niyatlar bilan yuborgan xabarchingiz elchilik vazifasini va uning talablarini goʻzal bir tarzda ado etdi, hil'at kiydirish marosimi oʻtkazilib, ortga qaytishiga ruxsat berildi va undan soʻng esa ushbu goʻzal va latif nomayi humoyunumiz bilan sizning sadoqatli tomoningizga qarab yoʻlga chiqdi.

Va nihoyat, saodat va ulugʻlik kunlaringiz doim buyuk Yaratguvchining yordam va dastagi ila bardavom boʻlsin, hech tugamasin.

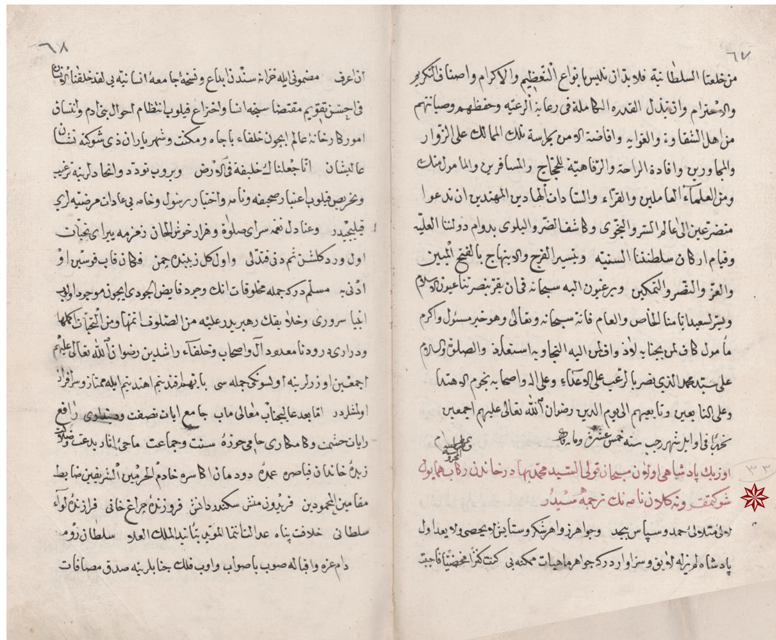
2 Qur'oni Karim, Toha surasi, 39-oyatining bir qismi. (Xitob Janobi Allohdan Hz. Musoga.)

3 Hadisi sharif. Ba'zi soʻz farqliklari bilan qr. *Sahihi Buxoriy,* Kitab us-Salot; Kitab ul-adab; Kitab ul-Mezalim.

4 Qur'oni Karim, Hashr surasi, 10-oyatining bir qismi.

Samani Hükümdarı İsmail b. Ahmed'in Buhara'daki Türbesi (X. Yüzyıl)
Somoniylar hukmdori Ismoil ibn Ahmadning Buxorodagi maqbarasi X asr

BOA, A.DVNS.NMH.d, 6, nâme no.33

23

ÖZBEK PADİŞAHI SÜBHANKULU ES-SEYYİD MUHAMMED BAHADIR HAN'IN, KALMUKLARA KARŞI KAZANDIĞI ZAFERİ BİLDİRMEK VE SULTAN III. AHMED'İN OSMANLI TAHTINA ÇIKIŞINI TEBRİK ETMEK İÇİN GÖNDERDİĞİ NÂME

10-19 Kasım 1703[1]

Özbek Padişahı Sübhankulu es-Seyyid Muhammed Bahadır Han'dan Osmanlı Padişahı'na[2] gelen nâmenin tercümesidir.

Parlayan sayısız ve sınırsız hamd, şükür, övgü incileri ve mücevherleri hiç zeval bulmayıp daima baki olan o Padişah'a layıktır ki, her şeyin cevher ve özünü; *"Ben bir gizli hazine idim, tanınıp bilinmeyi istedim."*[3] sözünde ifade edildiği üzere hazinesinden çıkarıp güzel bir şekilde meydana getirdi; insanlığın ilk örneğini; *"Elbette ki biz insanı en güzel biçimde yarattık."*[4] ifadesi gereğince icat ve inşa kıldı; âdemoğlunun ve âlemin vaziyet ve işlerinin bir intizam ve düzen içerisinde olması için şeref, kudret, haşmet sahibi halife ve padişahlara; *" ... Biz seni yeryüzünde halife yaptık..."*[5] şanı yüce fermanını verip birbirleriyle dostluk ve birlik içerisinde olmaya isteklendirerek sayfa ve mektuba itibar gösterip elçi ve kalemi tercih etmeyi, beğenip kabul ettikleri âdetleri kıldı.

Salat ve selam nağmelerini söyleyen güzel sesli bülbüller; *"Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı."*[6] gülşeninin ve; *"O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu."*[7] bahçesinin gülüne selam vermektedirler ki, o bütün yaratılmışların varlık sebebi, peygamberlerin önderi ve insanların rehberidir.

1 Tarih tahminîdir. Kayıtta tarih yazılı olmadığından bir üstteki kaydın tarihi esas alınmıştır.
2 Sultan III. Ahmed.
3 Kudsi Hadis. *"Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kainatı) yarattım."* Bk. İbrahim Hakkı Aydın, "Kenz-i Mahfî", *DİA*, C. 25, 2002, s. 258.
4 Kur'ân-ı Kerim, Tîn suresi, 95/4.
5 Kur'ân-ı Kerim, Sâd suresi, 38/26'nın bir kısmı. Tamamı: *"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O hâlde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."*
6 Kur'ân-ı Kerim, Necm suresi, 53/8.
7 Kur'ân-ı Kerim, Necm suresi, 53/9.

O'ZBEK PODSHOHI SUBHONQULI AS-SAYYID MUHAMMAD BAHODIRXONNING QALMOQLAR USTIDAN ERISHGAN G'ALABASINI MA'LUM QILISH VA SULTON AHMAD III NING USMONIYLAR TAXTIGA CHIQQANLIGINI TABRIKLASH UCHUN YUBORGAN NOMASI

10-19-noyabr 1703-yil[1]

O'zbek Podshohi Subhonquli as-Sayyid Muhammad Bahodirxondan Usmoniylar Podshohiga[2] kelgan maktubning tarjimasi

Porloq, sanoqsiz va chegarasiz hamd, shukr, maqtov marvaridlari va javohirlari hech zavol topmay har doim boqiy bo'ladigan Podshohga munosibdurki, har narsaning javhar va asosini *"Men sirli xazina edim, oshkor bo'lishni xohladim"*[3] lafzida ifodalanganidek, xazinasidan chiqarib, go'zal tarzda vujudga keltirdi; insoniyatning dastlabki namunasini *"Batahqiq, insonni eng yaxshi suratda yaratdik"*[4] oyatiga muvofiq yaratdi; odamzotning va olamning holati va ishlari tartib-intizom ostida bo'lishi uchun sharaf, qudrat, ulug'orlik egasi xalifa va podshohlarga; *"...Biz seni yer yuzida xalifa qildik"*[5] degan buyuk farmonini berib, o'zaro do'stlik va birdamlikda bo'lishga targ'ib qilinib, noma va maktubga ahamiyat qaratib, elchi va qalamni afzal ko'rishni, o'zlari yaxshi ko'rib qabul qilgan odatlariga aylantirdi.

Salavot va salom nag'malarini kuylovchi xush ovozli bulbullar; *"Keyin (Muhammadga) yaqinlashdi, so'ng yana ham yaqin keldi"*[6] gulshanining va *"Shunchalikki, (birlashtirilgan) ikki yoy orasichalik, hatto undan ham yaqin bo'ldi"*[7] bo'stonining atirguliga salom bermoqdalarki, u butun yaratilganlarning yaratilishiga sababchi, payg'ambarlar

1 Sana taxminiy. Qaydda sana yozilmaganligi bois, undan oldingi (hujjatning) qayd sanasi asos qilib olingan.
2 Sulton Ahmad III.
3 Qudsiy Hadis. *"Noma'lum sirli xazina edim, oshkor bo'lishni istadim, bilinishim uchun xalqni (koinotni) yaratdim."* Qr. İbrahim Hakkı Aydın, "Kenz-i Mahfî", *DİA*, C. 25, 2002, s. 258.
4 Qur'oni Karim, Tin surasi, 95/4.
5 Qur'oni Karim, Sod surasi, 38/26 ning bir parchasi. To'liq shakli: *"Ey Dovud! Albatta, biz seni yer yuzida xalifa qildik. Bas, odamlar orasida haq ila hukm yurit. Havoyi nafsga ergashma! Yana, u seni Allohning yo'lidan adashtirmasin. Albatta, Allohning yo'lidan adashganlarga, unutganlari uchun, hisob kunida shiddatli azob bordir."*
6 Qur'oni Karim, Najm surasi, 53/8.
7 Qur'oni Karim, Najm surasi, 53/9.

–En mükemmel ve kusursuz salat ve selamlar onun üzerine olsun.–

Sınırsız dua yıldızları onun ailesi, ashabı ve hulefâ-i râşidîninin *–Allah hepsinden razı olsun–* üzerlerine olsun ki, hepsi; *"... onların hangisine uyarsanız ..."*[8] sözü ile seçkin ve yüce olmuşlardır.

Bundan sonra; yüksek ruhlu ve yücelikler sahibi, dindarlık ve hakkaniyet alametlerini kendinde toplayan, haşmet ve ikbal sancaklarını yükselten, Ehl-i Sünnet ve Cemaat havzasını himaye edip bid'at ve sapıklık izlerini silen, kayser ve kisra zümrelerinin en seçkini ve dayanağı, Haremeyn-i Şerîfeyn'in hizmetkârı ve Makâmeyn-i Mahmûdeyn'in hükümranı, Feridun huylu, İskender bilgili, hanlık meşalesini parlatan, sultanlık sancağını yukarı kaldıran, adil Halifelik makamının sahibi bulunan ve yüce Allah'ın desteği ile güçlü olan Rum [diyarının] Sultanı ( )'in *–yüceliği ve ikbali daim olsun–* dosdoğru ve yüce taraflarına saf ve samimi sevgiden, güzel birlik ve dostluktan ortaya çıkan ve saflığı, berraklığı, güzelliği ruhani varlıkların ve meleklerin kalplerinin aynalarını ve gözlerinin zaviyelerini parlatıp aydınlatan çeşit çeşit yüce dualar ve en güzel ve halis selamlar armağan edildikten sonra bildirilir ki:

Allah'a hamdolsun ki, önceki ataların hükümdarlık devrinden sonra; *" ... mülkü dilediğine verirsin ... "*[9] sözünün bereketi ile halkına iyi davranan ve adaleti yayan hükümdar olma sırası ve fırsatı, ilahî dergâhın şu yalvarıcısına verildi. [Onun tarafından da]; *" ... Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de (insanlara) ihsan ve iyilik et ..."*[10] sözü, gayret pazısına muska ve bu söze boyun eğen gerdana nazar boncuğu yapıldı. Amaç

8 Hadis-i şerifin bir kısmı. Tamamı: *"Allah'ın Kitabı'ndan size ne verildiyse onunla amel gerekir. Onun terki konusunda hiçbiriniz için mazeret yoktur. Eğer Allah'ın Kitabı'nda yoksa o zaman benim bir sünnetim geçmiştir. Şayet benim geçmiş bir sünnetim yoksa bu defa ashabımın dedikleri vardır. Çünkü ashabım gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine sarılsanız hidayete erersenız. Ashabımın ihtilafı ise sizin için rahmettir."* Bk. Beyhaki, *el-Medhal ile's-Süneni'l-Kübra,* tahkik: Muhammed Ziyaurrahman A'zami, Kuveyt: Darü'l-Hulefa li'l-Kitabi'l-İslâmî, tarihsiz, s. 162-3, no: 152'den naklen Bünyamin Erul, "Hz. Peygamber'in Bize Bıraktığı Miras, "Kitab ve Sünnet" Bırakıldığını İfade Eden Rivayetlerin Tedkiki", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* C. VII, S. 1, s. 26.

9 Kur'ân-ı Kerim, Âl-i İmrân suresi, 3/26'nın bir kısmı. Tamamı: *"(Resûlüm) De ki:'Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kâdirsin.' "*

10 Kur'ân-ı Kerim, Kasas suresi, 28/77'nin bir kısmı. Tamamı: *"Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu gözet; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) ihsan ve iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez."*

sarvari va insonlarning rahnamosidir.*–Eng mukammal va nuqsonsiz salovat va salomlar u zotga bo'lsin.–*

Cheksiz duo yulduzlari uning oilasi, as'hobi va Xalifayi Roshidiynga – *Alloh barchasidan rozi bo'lsin* – yetib tursin, *"... ularning qay biriga ergashsangiz..."*[8] lafzi bilan sara va ulug' bo'lganlar.

Bundan so'ng buyuk ruh va ulug'vorlik sohibi, dindorlik va haqqoniyat alomatlarini o'zida jamlagan, ko'rkamlik va iqbol bayrog'ini yuksaklarga ko'targan, ahli Sunnat va Jamoat havzasini himoya qilib, bid'at va xurofot izlarini yo'qotib, qaysar va kisra jamiyatining eng sarasi va tayanchi, Haramayni Sharifayn (ikki muborak Haram) xizmatkori va Maqomayni Mahmudaynning hukmroni, Faridun sifatli, Iskandar zakovatli, xonlik mash'alasini yoqqan, sultonlik bayrog'ini yuqori ko'targan, odil Xalifalik maqomining egasi va buyuk Allohning dastagi bilan kuchli hisoblanuvchi Rum (diyorining) Sultoni ( )ning – *ulug'vorligi va iqboli doim bo'lsin* – to'g'ri va yuksak tomonlariga sof va samimiy muhabbatdan, go'zal birdamlik va do'stlikdan paydo bo'lgan va sofligi, pokligi, go'zalligi ruhoniy maxluqlarning va malaklar qalblarining oynalarini va ikki ko'zini yoritib oydinlatgan turli-tuman ulug' duolar va eng go'zal va xolis salomlar arg'umon qilingandan keyin ma'lum qilinadiki:

Allohga hamdlar bo'lsinki, oldingi ota-bobolarning hukmdorlik davridan keyin *"... xohlagan kishiga mulk berursan ..."*[9] oyatining barakasidan xalqiga yaxshi munosabat qiladigan va adolatni tarqatadigan hukmdor bo'lish navbati va fursati, ilohiy dargohining shu yolvorguvchisiga berildi. (U tomondan esa) *"... Alloh senga ehson qilganidek, sen ham (insonlarga) ehson va*

8 Hadisi sharifning bir qismi. To'liq shakli: *"Allohning Kitobida sizga nima buyurilgan bo'lsa, unga amal qilish kerak. Uni tark qilish uchun hech biringizda bahona yo'q. Agar Allohning kitobida yozilmagan bo'lsa, mening sunnatimga amal qiling. Agar mening sunnatimda ham bo'lmasa, unda as'hobimning aytganlarida bordir. Chunki as'hobim ko'kdagi yulduzlar kabidir. Qay biriga ergashsangiz ham hidoyat topasiz. As'hobimning ixtilofi esa siz uchun rahmatdur."* Qr. Bayhaqiy, *al-Madxal ilas-Sunani-l-Kubro,* tadqiq: Muhammad Ziyaurrahmon A'zami, Quvayt: Daru-l-Xulafo li-l-Kitabi-l-Islamiy, sanasiz, s. 162-3, no: 152'den naklen Bünyamin Erul, "Hz. Peygamber'in Bize Bıraktığı Miras, "Kitab ve Sünnet" Bırakıldığını İfade Eden Rivayetlerin Tedkiki", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* C. VII, S. 1, s. 26.

9 Qur'oni Karim, Oli Imron surasi, 3/26 ning bir qismi. To'liq shakli: *"(Rasulim) Ayt: "Barcha mulkning egasi Allohim! Xohlagan kishiga mulk berursan va xohlagan kishingdan mulkni tortib olursan. Xohlagan kishingni aziz qilursan, xohlagan kishingni xor qilursan. Barcha yaxshilik Sening qo'lingda. Albatta, sen har bir narsaga qodirsan".*

daima İslam dininin güçlendirilip peygamberlerin öğüncü olan Peygamberimizin sünnetinin devam ettirilmesi ve müşriklerin zararlarının giderilip harp edenlerin şer ve fesat ateşlerinin söndürülmesi oldu ve yüce Allah'ın uyulması gerekli olan; *"... Kâfirlere karşı cihat et ve onlara karşı çetin ol..."*[11] fermanı, yerine getirilmesi herkesin üzerine farz olan bir emir (farz-ı ayn) ve farzın ta kendisi bilindi. Bu İslam hududunda Allah'ın bütün kulları; *"... sıra sıra dizilmiş yastıklar, serilmiş halılar ..."*da[12] Allah'a şükrederek istirahat etmektedirler. Özellikle yüce Allah'ın inayeti ile Kalmuk kâfirleri –*Allah onları yardımsız bırakıp zayıf ve zelil kılsın*– muzaffer askerlerin alaylarını taşıyan binek hayvanlarının toynaklarınınn gelişinden yılıp eskiden beri yurtları olan yerleri ve evlerini bırakıp başları dönmüş, şaşkın vaziyette; *"... ekin bitmez bir vadide ... "*[13] bulunmaktadırlar. Allah'a şükrolsun ki, ne vakit İslam askerleri çeşit çeşit muhalifler ile karşı karşıya gelmişse zafer kısa zamanda elde edilmiştir. Bütün bid'at ve dalalet ehli, hak ve iman ehlinin yurdunun bir gizli köşesinde miskin, kâfirlerin ve şerlilerin kilise ve mabetleri ise cuma ve cemaat namazlarının kılındığı yerler oldu. *" ... Ben seni lâyık olduğun şekilde medh ü senâ edemem. Sen kendini nasıl medh ü senâ etmişsen öylesin."*[14]

Bu esnada öyle malum oldu ki, her şeyi yaratan ve armağanlar bağışlayan yüce Allah; *"... Dilediğini yüceltirsin ..."*[15] şerefli buyruğu ile o şevket ve haşmet sahibini seçkin, yüce ve o taraftaki sınırlarda hükümran ve sultan kılıp o da bu ikramın şükrü olmak üzere; *"... Allah yolunda cihat ediniz..."*[16] yoluna girip İslamın yükselmesini, Peygamber

11 Kur'ân-ı Kerim, Tevbe suresi, 9/73 ve Tahrim suresi, 66/9'un bir kısmı. Tamamı: *"Ey peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihat et ve onlara karşı çetin ol. Onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir varış yeridir orası."*

12 Kur'ân-ı Kerim, Gâşiye suresi, 88/15-16. Önceki (12-14 arası) ayetlerle birlikte anlamı: *"Orada (cennette) devamlı akan bir pınar, orada yükseltilmiş tahtlar, konulmuş kadehler, sıra sıra dizilmiş yastıklar, serilmiş halılar vardır."*

13 Kur'ân-ı Kerim, İbrahim suresi, 14/37'nin bir kısmı. Tamamı: *"Ey Rabbimiz! Ben, neslimden bir kısmını namazı ikame etsinler diye senin mukaddes evinin (Kâbe'nin) yanında, ekin bitmez bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve meyvelerden bunlara rızık ver. Umulur ki bu nimetlere şükrederler."*

14 Hadis-i şerifin bir kısmı. Tamamı: *"Allah'ım! Senin gazabından rızana, azabından affına sığınırım. Ben senden sana sığınırım. Ben seni layık olduğun şekilde medh ü sena edemem. Sen kendini nasıl medh ü sena etmişsen öylesin." Sahîh-i Müslim, Salât.*

15 Kur'ân-ı Kerim, Âl-i İmrân suresi, 3/26'nın bir kısmı. Tamamı: *"(Resûlüm) De ki: 'Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kâdirsin.' "*

16 Kur'ân-ı Kerim, Tevbe suresi, 9/41'in bir kısmı. Tamamı: *"(Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkınız, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat ediniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."*

yaxshilik qil...”[10] buyrug‘i, g‘ayrat taniga tumor va bu oyatga bo‘yin eggan gardanga ko‘zmunchoq qilindi. Maqsad har doim Islom dinining kuchaytirilib, payg‘ambarlar sarvari bo‘lgan Payg‘ambarimiz (s.a.v.)ning sunnatlarining davom ettirilishi va mushriklarning zararlari bartaraf qilinib, jang qilganlarning zulm va fasod otashlarining so‘ndirilishi bo‘ldi va buyuk Allohning itoat qilinishi kerak bo‘lgan*"... Kofirlarga qarshi jihod qil va ularga nisbatan qattiqqo‘l bo‘l..."*[11] buyrug‘ini bajo keltirish hammaning zimmasiga farz qilingan amr (farzi ayn) va farzning o‘zginasi deb bilindi. Bu Islom hududida Allohning barcha qullari *“... qator-qator terilgan yostiqlar, to‘shab qo‘yilgan gilamlar...”*[12] ustida Allohga shukr qilib, istirohat qilmoqdalar. Ayniqsa, buyuk Allohning inoyati bilan Qalmoq kofirlari – *Alloh ularni yordamsiz qoldirib, zaif va zalil qilsin* – muzaffar askar qo‘shinlarini tashiydigan ot-ulovlarning tuyoqlari izlaridan voz kechib, ilgaridan yurtlari bo‘lgan joylarni va uylarni tashlab, boshlari aylanib, taajjubli holatda, *“...ekin bitmaydigan bir vodiyda ... "*[13] joylashganlar. Allohga shukrki, qachon Islom qo‘shini turli-tuman muxoliflar bilan qarshilashsa, g‘alaba qisqa fursatda qo‘lga kiritilgan. Butun bid’at va zalolat ahli, haq va iymon ahli yurtining yashirin burchagida miskinga; kofirlarning va zulm egalarining cherkov va ibodatxonalari esa juma va jamoat namozi ado qilinadigan joylarga aylandi. “...*Men seni o‘zingga munosib shaklda madh va sano qilolmayman. Sen o‘zingni qay tarzda madhu sano qilgan bo‘lsang, o‘shandaysan*”[14]

Bundan shu narsa ma’lum bo‘ldiki, hamma narsani yaratgan va armug‘onlar tortiq qilgan buyuk Alloh *“...*

10 Qur’oni Karim, Qasos surasi, 28/77 ning bir qismi. To‘liq shakli: *“Alloh senga berganidan (Uning yo‘lida sarflab) oxirat yurtini kuzat; faqat dunyodan ham nasibingni unutma. Alloh senga ehson qilganidek, sen ham (insonlarga) ehson va yaxshilik qil. Yer yuzida buzg‘unchilikni o‘ylama. Shubhasizki, Alloh buzg‘unchilikni suymaydi.”*

11 Qur’oni Karim, Tavba surasi, 9/73 va Tahrim surasi, 66/9 ning bir qismi. To‘liq shakli: *“Ey, Payg‘ambar! Kofirlarga va munofiqlarga qarshi jihod qil va ularga nisbatan qattiqqo‘l bo‘l. Ularning boradigan joylari jahannamdir. Qanchalar yomon joydir u yer.”*

12 Qur’oni Karim, Gashiya surasi, 88/15-16. Oldingi (12-14 orasi) oyatlari bilan birga ma’nosi: *“U yerda (jannatda) muntazam oqadigan buloq, u yerda ko‘tarilgan taxtlar, qo‘yilgan qadahlar, qator-qator tizilgan yostiqlar, to‘shab qo‘yilgan gilamlar bor.”*

13 Qur’oni Karim, Ibrohim surasi, 14/37 ning bir qismi. To‘liq shakli: *"Ey Robbimiz! Haqiqatan, men o‘z zurriyotimdan Baytul Haroming yoniga, giyohsiz vodiyga joylashtirdim. Ey Robbimiz, namozini to‘kis ado etishlari uchun. Bas, O‘zing odamlardan ba’zilarining qalblarini ularga talpinadigan qilgin va ularni mevalardan rizqlantirgin. Shoyad, shukr qilsalar.”*

14 Hadisi Sharifning bir qismi. To‘liq shakli: *"Allohim! Sening g‘azabingdan roziligingga, azobingdan afvingga panoh tilayman. Men sendan senga panoh so‘rayman. Men seni o‘zingga munosib shaklda madh va sano qilolmayman. Sen o‘zingni qay tarzda madhu sano qilgan bo‘lsang, o‘shandaysan.” Sahihi Muslim, Salat.*

efendimizin –*salat ve selam onun üzerine olsun*– milletinin parlaklık kazanmasını ve kâfirlerle cihadı gaye edinmişler. Birlik olmak bakımından bu durum çokça sevince vesile oldu. Kuvvetle ümit edilir ki, küfür ve şirkin uğursuzluk izleri o taraf hudutlarından da dağılıp gider ve İslam, iman, sağlam bilgi ve anlayış nurları doğup parlamaya devam eder.

Şu hâlde; *"Mü'minler tek bir can gibidir."*[17] sözündeki anlam gereğince, bütün müslümanların, özellikle de saygıdeğer sultanların üzerine, her nerede olursa olsun cisim ve kalp *(zâhir ve bâtın)* ile birbirinin imdadına yetişip yardımcı olması vacip ve belki de farzdır. Nitekim ol tarafta dinsiz kâfirler, özellikle de frenk kâfiri birbirimize yönelmemizden dolayı yok olur, yıkılır. Hâlihazırda din beraberliğinin ve hedef birliğinden kaynaklanan dayanışmanın neticesine hayırlı bir şekilde sona erecek günlerin eklenmesi için, mektup ve haber gönderilmesi çok lüzumludur. Bundan dolayı bendelerimizden temiz kalpli ve sağlam itikatlı Korucubaşı Küçük Hacı Ali'yi, Zatıalinizin Sultanlık ve Hanlık tahtına çıkışınızı tebrik etmek için çok şerefli tarafınıza gönderdik ki, uzlaşıp anlaşma ve dostluk bağlarının temelleri güçlensin, birlik ve beraberliğimizin avazesi her tarafta bilinip yayılsın ve bunun sonucunda da İslam sancakları yükselip bid'at ve karanlık ehlinin başları eğilip aşağı insin. Şurası da muhakkaktır ki, müslümanlar birbirleriyle uyum ve dostluk içerisinde oldukları vakit İslam dini ve şeriatın âdet ve kanunları da değer bulup parlaklık kazanır.

Adı geçen Elçi'ye, Elçilik görevi ile ilgili teşrifat tamamlandıktan sonra izin verilip geri gönderilmesini bekleriz.

Kulların Rabbi'nin sayesinde devlet ve ikbal tahtı, haşmet ve ululuk makamı daima yüce olsun.

17 Hadîs-i şerif. Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb (*"Mü'minler tek bir adam gibidir."* şeklinde.)

Xohlaganini aziz qilur..."[15] sharafli buyrug'i bilan u shavkat va ko'rkamlik sohibini sara, ulug' va u tomonlardagi sarhadlarda hukmron va sulton qilib, u ham shu ikromning shukri sifatida *"...Alloh yo'lida jihod qiling..."*[16] yo'liga kirib, Islomning yuksalishini, Payg'ambarimiz (s.a.v.)ning –*salovat va salomlar bo'lsin*– millatning yorug'likka erishishini va kofirlar bilan jihodni g'oya qilib olganlar. Birdamlik nuqtai nazaridan, bu holat xursandchilikka vasila bo'ldi. Katta umid bog'lab qolamizki, kufr va shirkning badbaxt izlari u tomondagi hududlardan ham sovurilib ketadi va Islom, iymon, sog'lom bilim va mafkura nurlari chiqib yoritishda davom etadi.

Shundan kelib chiqib, *"Mo'minlar bir tanu bir jon kabidur"*[17] lafzidagi mazmunga muvofiq butun musulmonlarning, ayniqsa, hurmatli sultonlarning zimmasidagi, qayerda bo'lishidan qat'iy nazar, jism va qalb *(zohir va botin)* bilan bir-biriga yordam berish vojibgina bo'lib qolmay, balki farzdir. Xususan, u tomonda dinsiz kofirlar, ayniqsa, frank (farang) kofiri bir-birimizga quchoq ochishimiz sababidan yo'q bo'ladi, yiqiladi. Ayni shu chog'da din birdamligi va maqsad birligidan kelib chiqqan o'zaro yordam natijasiga xayrli kunlarni ham qo'shish uchun maktub va xabar yuborilishi juda ham zarurdir. Shu sababli odamlarimizdan pok qalbli va mustahkam e'tiqodli Qoravulboshi Kichik Hoji Alini, siz zoti Oliylarining Sultonlik va xonlik taxtiga chiqishingizni tabriklash uchun qadrdon tomoningizga yubordikki, o'zaro kelishuv va do'stlik rishtalarining asoslari mustahkamlansin, birdamlik va hamjihatligimizning ovozasi har tomonga ma'lum bo'lib yoyilsin va natijada Islom bayroqlari ko'tarilib, bid'at va zulmat ahlining boshlari egilib, pastga tushsin. Shunisi ham aniqki, musulmonlar bir-biri bilan kelishuv va do'stlik munosabatlarida bo'lganida Islom dini va shariatining odat va qonunlari ham qadr topib oydinlikka erishadi.

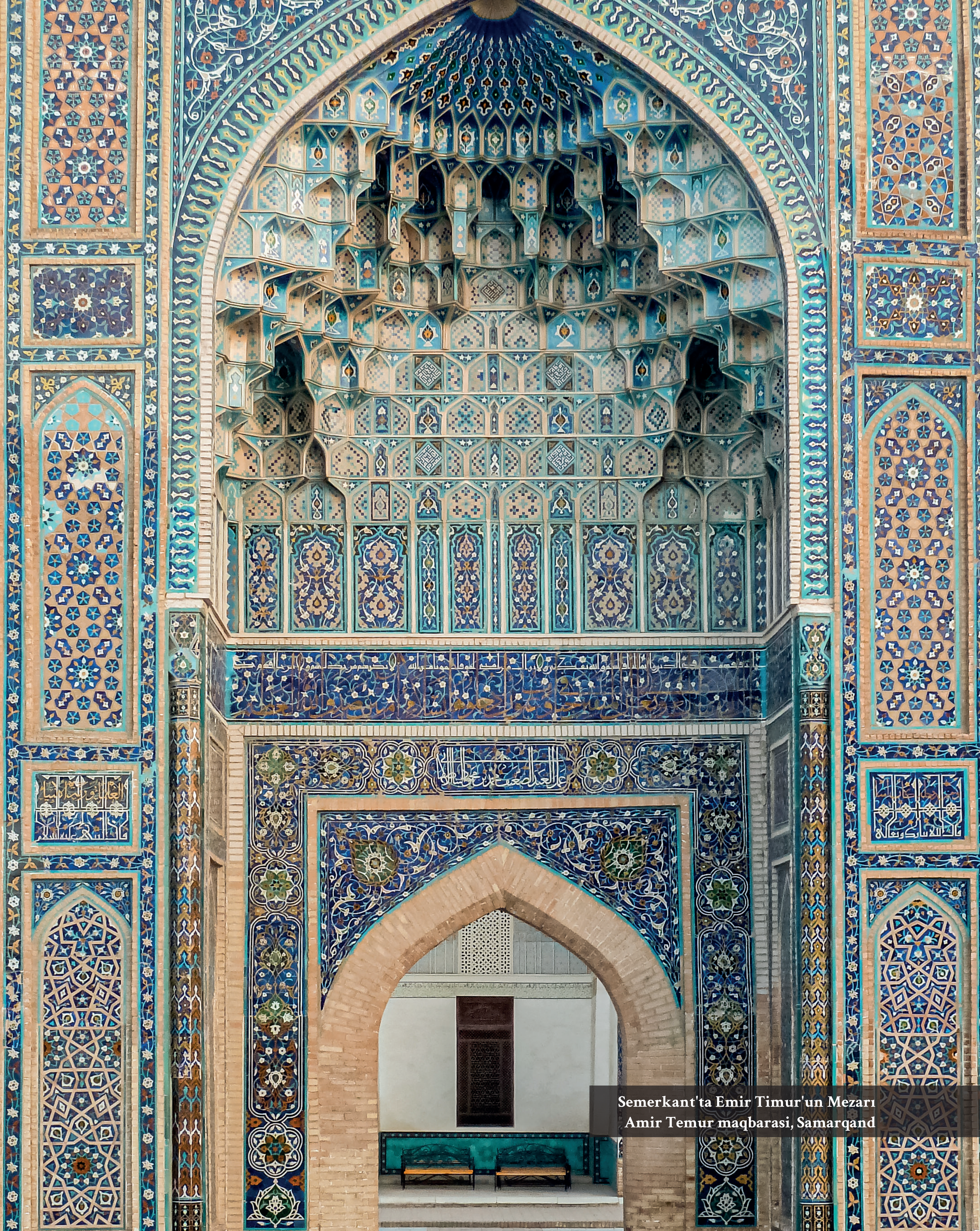
Nomi zikr qilingan elchiga elchilik vazifasi bilan bog'liq tashrifoti tugagandan so'ng ruxsat berilib, uning ortga qaytishini kutamiz.

Qullarning Robbimning inoyati bilan davlat va iqbol taxti, ko'rkamlik va ulug'lik maqomi doimo yuksak bo'lsin.

15 Qur'oni Karim, Oli Imron surasi, 3/26 ning bir qismi. To'liq shakli: *"(Rasulim) Ayt: "Barcha mulkning egasi Allohim! Xohlagan kishiga mulk berursan va xohlagan kishingdan mulkni tortib olursan. Xohlagan kishingni aziz qilursan, xohlagan kishingni xor qilursan. Barcha yaxshilik Sening qo'lingda. Albatta, sen har bir narsaga qodirsan".*

16 Qur'oni Karim, Tavba surasi, 9/41 ning bir qismi. To'liq shakli: *"(Ey, mo'minlar!) "Engil bo'lsa ham, og'ir bo'lsa ham, qo'zg'oloningiz va Allohning yo'lida mollaringiz va jonlaringiz bilan jihod qilingiz. Agar bilsangiz, bu ishingiz o'zingiz uchun yaxshidir."*

17 Hadisi sharif. Sahihi Muslim, Kitabu-l-Birr va-s-Sila va-l-Odob (*"Mo'minlar bir tan-u bir jon kabidirlar."* shaklida.)

Semerkant'ta Emir Timur'un Mezarı
Amir Temur maqbarasi, Samarqand

BOA, AE.SAMD.III, 101/10039

24

İSTANBUL'DA VEFAT EDEN ÖZBEK ELÇİSİ'NİN MAİYETİNDE BULUNAN DÖRT KİŞİNİN SAĞ SALİM KENDİ ÜLKELERİNİN SINIRLARINA ULAŞTIRILMASI İÇİN YOL EMRİ YAZILMASINA DAİR BUYURULDU

19 Mayıs 1706

Sunulan bu telhis yazısı gereğince Divân-ı Hümâyun tarafından emir yazılması buyuruldu.

5 Safer 1118

Kulunuzun arzı şudur ki:

Bundan önce Özbek tarafından Elçilik görevi ile gelip vefat eden Küçük Hoca Ali'nin maiyetindeki dört kişinin denizden gemi ile Trabzon'a gönderilmeleri emredilmişti.

İnşallah bu kişiler oraya vardıklarında, Trabzon'dan da kendi ülkelerinin sınırlarına varıncaya kadar her bir kadılık tarafından diğer kadılığa sağ salim ulaştırılıp kendilerine ve eşyalarına müdahale olunmaması konusunda Divân-ı Hümâyun tarafından bir emir yazılması hususunun tarafınızdan ferman olunmasını siz efendimiz hazretlerine arz ederim.

ISTANBULDA VAFOT ETGAN O'ZBEK ELCHISINING QO'L OSTIDA ISHLAGAN TO'RT KISHINING SOG'-SALOMAT O'Z MAMLAKATLARI CHEGARALARIGA YETKAZILISHI UCHUN YO'L BUYRUG'I YOZILISHI BUYURILDI

19-may 1706-yil

Taqdim qilingan ushbu qisqa nomadan kelib chiqib, Devoni humoyun tomonidan buyruq yozilishiga ko'rsatma berildi.

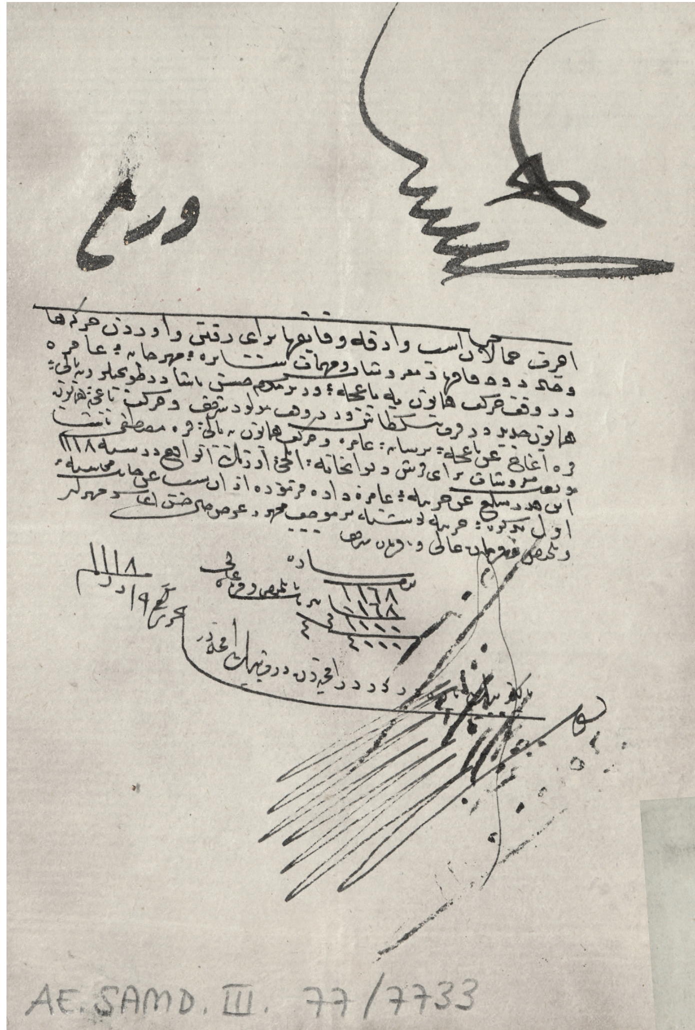
5-safar oyi 1118-yil.

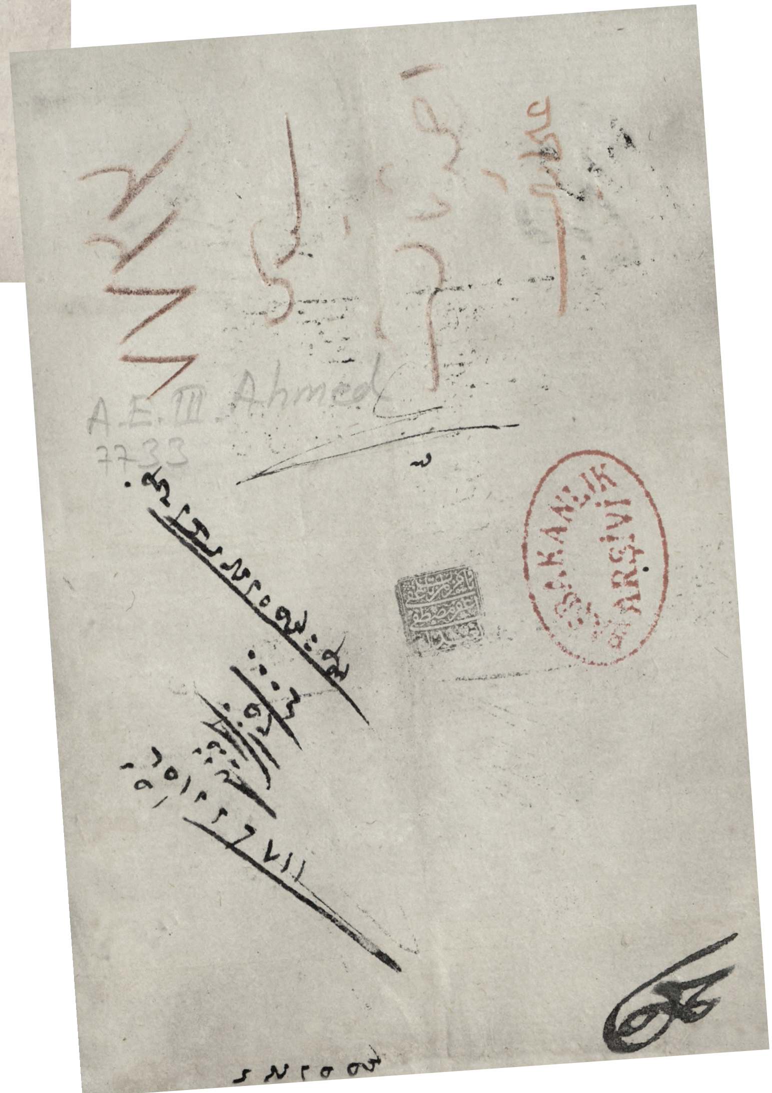
Qulingizning azri shuldirkim:

Bundan avval O'zbek tomonidan Elchilik vazifasi bilan kelib, vafot etgan Kichik Xo'ja Alining qo'l ostidagi kishilarning dengiz orqali kemada Trabzonga yuborilishi buyurilgan edi.

Insholloh, mazkur kishilar u yerga yetib borgach, Trabzondan o'z mamlakatlarining chegaralariga qadar har bir qozilik tomonidan boshqa qoziliklarga sog'-omon yetkazilib, o'zlari va buyumlariga teginilmasligi to'g'risida Devoni humoyun tomonidan bir buyruq tayyorlanishi xususida sizning tomoningizdan farmon berilishini afandi hazratlarimizdan so'rab qolaman.

BOA, AE.SAMD.III, 77/7733

TR

25

ÖZBEK ELÇİSİ'NİN DİVANHANESİNİN TEFRİŞİ İÇİN GEREKLİ MEFRUŞATIN NAKLİ VS. İÇİN TUTULAN HAMAL VE KAYIKLARIN ÜCRETLERİNİN ÖDENMESİNE DAİR TEZKİRE

1 Temmuz 1706

Buyuruldu.

Verilsin.

1118 senesinde Padişah'ın; Topçular'daki Vezir Hasan Paşa Bahçesi'ne, mevlid-i şerif zamanında Beşiktaş yakınındaki yeni Padişah Yalısı'na, Tersâne-i Âmire Bahçesi'nden Karaağaç Padişah Bahçesi'ne ve Kara Mustafa Paşa Yalısı'na hareketi sırasında çadır, mefruşat ve Mehterhane-i Âmirenin diğer malzemelerini gidip almak ve Özbek Elçisi'nin divanhanesinin döşenmesi için mefruşat nakletmek amacıyla tutulan at ve sırt hamalları ile kayıkların ücreti için Mehterlerbaşı Hasan Ağa'nın mühürlü arzuhal sunması üzerine, yazılan telhis ve bunun üzerine çıkarılan fermanlar gereğince Başmuhasebe tarafından yazılan Hazine tezkiresinden dolayı Devlet Hazinesinden (Hazîne-i Âmire) şu kadar meblağın verilmesi emrolunmuştur:

	1.168 para
Telhis ve ferman gereğince yapılan indirim	168 para
Kalan	1.000 para
1 paranın akçe karşılığı	4 akçe
	4.000 akçe

Yalnız bin paradır ki, dörder akçeden dört bin akçe eder.

19 Rebiülevvel 1118 tarihinde yazılmıştır.

(Belgenin arka yüzü)

Çadır Mehterleribaşı

Hazine'den
15 Rebiülevvel 1118 tarihinde
kuruş hesabı ile 25 kuruş = 4.000 akçe
Padişah'ın Çadır (Hayme-i Hâssa) Mehterleribaşısı Hasan Ağa'ya.

(Mühür)

Mustafa

O'ZBEK ELCHISINING DEVONXONASIGA TO'SHASH UCHUN KERAKLI TO'SHANCHI (GILAM V.B.)LARNI YETKAZIB BERISH V.B. LAR UCHUN YOLLANGAN HAMMOL VA QAYIQLARNING XIZMAT HAQLARINI TO'LASHGA DOIR HUJJAT

1-iyul 1706-yil

Buyurildi.

Berilsin.

1118-yil Podshohning: To'pchilardagi Vazir Hasan Posho hovlisiga, Mavlud oyida Beshiktosh yaqinidagi Podshohning yangi koshonasiga, Davlat kemaxonasi hovlisidan Qoraog'och Podshoh hovlisiga va Qora Mustafo Posho koshonasiga harakati asnosida chodir, to'shanchilar va davlat cholg'uchilarining boshqa uskunalarini borib olish va O'zbek Elchisining devonxonasiga to'shash uchun to'shanchilarni yetkazib berish maqsadida yollangan ot va hammollar bilan qayiqlarning xizmat haqlari uchun Harbiy cholg'uchilar 9 (orkestr) boshlig'i Hasan og'aning muhrli arzuholi, yozilgan qisqa noma va shunga doir chiqarilgan farmonlardan hamda Bosh hisobxona tomonidan yozilgan tazkiraga muvofiq, Davlat xazinasidan quyidagi miqdordagi mablag'ning berilishi buyurildi:

	1.168 pul
Qisqa noma va farmondan kelib chiqib qilingan chegirma	168 pul
Qolgan	1.000 pul
1 pulning aqchaga nisbatan qiymati	4 aqcha
	4.000 aqcha

Ya'ni ming pul, to'rt aqchadan to'rt ming aqcha bo'ladi.

19-rabiul-avval 1118-yil sanasida yozildi.

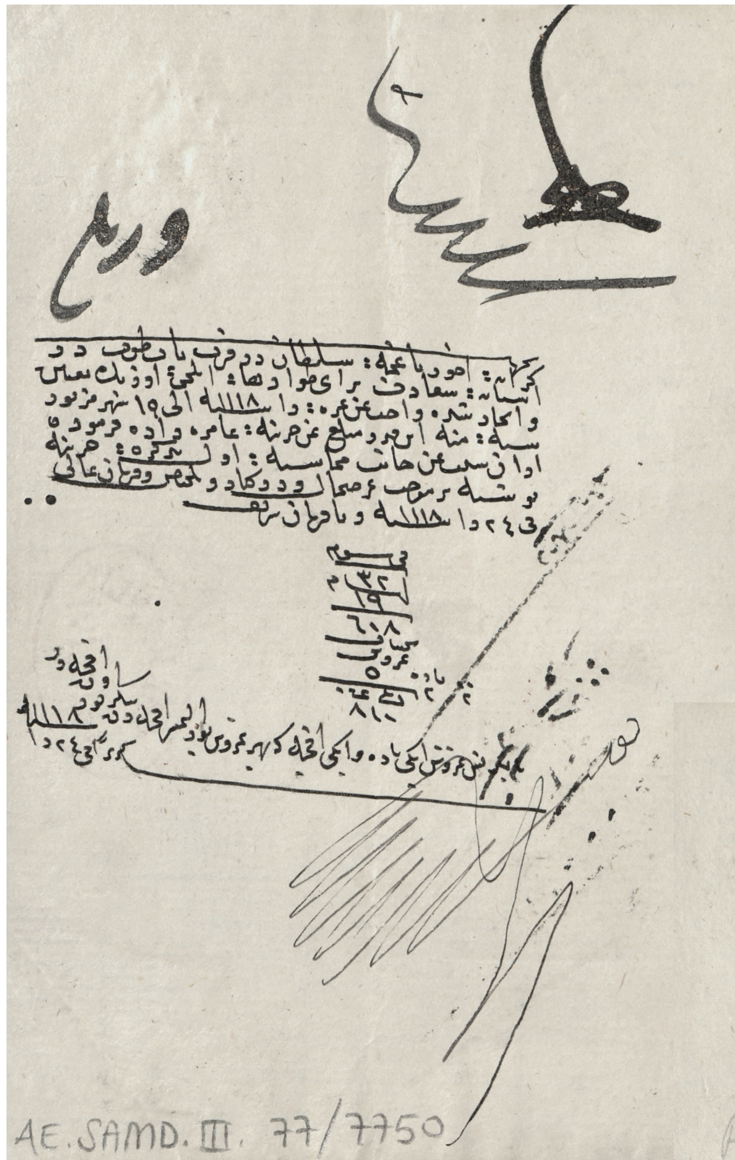
(Hujjatning orqa tomoni)

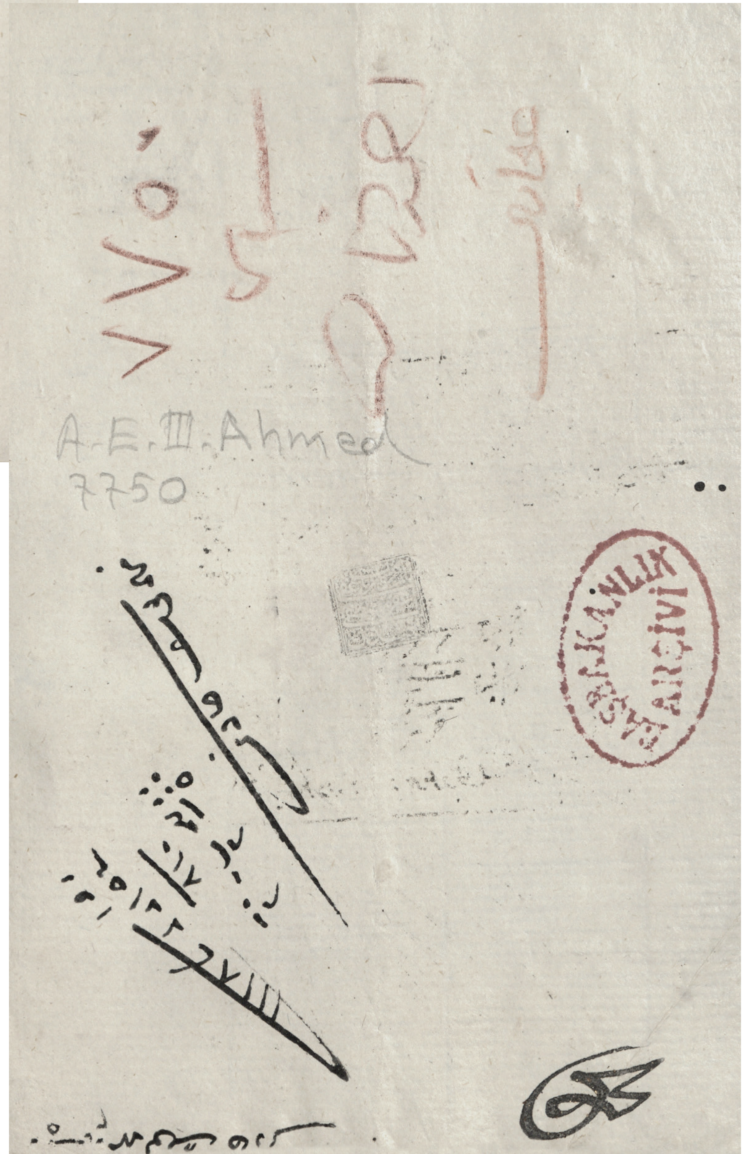
Chodir Cholg'uchilar boshlig'i

Xazinadan
15-rabiul-avval 1118-yil sanasida
qurushga nisbatan 25 qurush = 4.000 aqcha
Podshohning Chodir Cholg'uchilari boshlig'i Hasan og'aga.

(Muhr)

Mustafo

TR BOA, AE.SAMD.III, 77/7750

26

ÖZBEK ELÇİSİ'NİN HAYVANLARI İÇİN KİRALANAN AHIRIN KİRA BEDELİNİN ÖDENMESİNE DAİR TEZKİRE

6 Temmuz 1706

Buyuruldu.

Verilsin.

Özbek Elçisi'nin hayvanları için kiralanmış olan İstanbul'da Topkapı yakınındaki Sultan Bahçesi Ahırı'nın 1-15 Rebiülevvel 1118 tarihleri arasındaki kira bedeli için arzuhal, derkenar, telhis ve 24 Rebiülevvel 1118 tarihli ferman ile emir gereğince Başmuhasebe tarafından yazılan Hazine tezkiresinden dolayı Devlet Hazinesinden (Hazîne-i Âmire) şu kadar meblağın verilmesi emrolunmuştur:

Günlük	32 akçe		
Gün sayısı	19		
	608 akçe		
Kuruş hesabıyla	5 kuruş	2 para	2 akçe
	810 akçe		

Yalnız beş kuruş, iki para, iki akçe ki, her bir kuruş yüz altmışar akçeden sekiz yüz on akçedir.

24 Rebiülevvel 1118 tarihinde yazılmıştır.

(Belgenin arka yüzü)

5 kuruş, 2 para. Mehter Yusuf Çavuş

Hazine'den
15 Rebiülevvel 1118 tarihinde
810 akçe = kuruş hesabı ile 5 kuruş, 2 para, 2 akçe
Mehter Yusuf Çavuş'a.

(Mühür)

Mustafa

O'ZBEK ELCHISINING OT-ULOVI UCHUN IJARAGA OLINGAN OG'IL (OTXONA) NING IJARA HAQINING TO'LAB BERILISHIGA DOIR TAZKIRA

6-iyul 1706-yil

Buyurildi.

Berilsin.

O'zbek elchisining ot-ulovi uchun ijaraga olingan Istanbuldagi To'pqopi yaqinidagi Sulton hovlisi og'ilining 1118-yil 1-15-rabiul-avval kunlari orasidagi ijara haqi uchun yozilgan arzuhol, izoh, qisqa noma va 1118-yil 24-rabiul-avval kungi farmon bilan buyruq hamda Bosh hisobxona tomonidan yozilgan Xazina tazkirasiga asosan Davlat xazinasidan quyidagi miqdordagi mablag'ning berilishi buyurildi:

Kunlik	32 aqcha		
Necha kun	19		
	608 aqcha		
Qurushga nisbatan	5 qurush	2 pul	2 aqcha
	810 aqcha		

Ya'ni besh qurush – ikki pul, ikki aqchaga teng, har qurush yuz oltmish aqchadan sakkiz yuz o'n aqcha bo'ladi.

1118-yil 24-rabiul-avvalda yozildi.

(Hujjatning orqa tomoni)

5 qurush, 2 pul. Mehtar Yusuf Chavush (serjant)

Xazinadan
15-rabiul-avval 1118-yil
810 aqcha = qurushga nisbatan 5 qurush – 2 pul, 2 aqcha
Mehtar Yusuf Chavush(serjant)ga.

(Muhr)

Mustafo

TR

BOA, TS.MA.d, 2352/154[1]

1 BOA'da bu belgeye ulaşmak için defter numarasından 2352 aranıp çıkan listeden 154'ü bulmak gerekir.
BOA'da ushbu hujjatga erishish uchun daftar raqamidan 2352-ni qidirish va ro'yxatdan 154-raqamni topish kerak.

27

ÖZBEK HANI'NIN, ELÇİSİ ARACILIĞIYLA OSMANLI PADİŞAHI'NA GÖNDERDİĞİ HEDİYELERİN LİSTESİ VE BUNLARIN ENDERUN HAZİNESİNE GELİR KAYDEDİLMESİNE DAİR HATT-I HÜMÂYUN

10 Kasım 1709

Gelir olarak kaydedilsin.

Şevket, heybet ve keramet sahibi Padişahım

Özbek Hanı'nın Elçisi yüksek huzurlarınıza çıktığında Han'ın hediyesi olmak üzere sunduğu eşyalardır ki, aşağıda zikrolunmuştur.

Orta büyüklükte, Özbek hattı ile yazılmış Kur'ân-ı Kerim 1 cilt	Renkli telli tevbedârî (?) elbiselik (donluk) 5 adet
Sade ve alaca merre elbiselik 4 adet	Evrenşahî parça 4 adet
Beyaz yünlü (peşmî) elbiselik 1 adet	Beyaz bez dokuma 11 adet
Sade alaca dârâyî elbiselik 4 adet	Mermerşahî parça 3 adet
Yay 4 adet	Telli şal donluk 1 adet
Buhur şalı 8 adet	Renkli kaba bez elbiselik 9 adet
Beyaz fitilli bez elbiselik 3 adet	Destar 9 adet *Nefis ve az bulunur cinsten*
Çiçekli ve alaca parça 1 adet	İğne nakışlı ok kabı 4 adet *Henüz tamamlanmamış.*
İğne nakışlı eldiven 7 adet	Vaşak (Üşek) dânesi 9 adet

O'ZBEK XONINING ELCHISI ORQALI USMONIYLAR PODSHOHIGA YUBORGAN SOVG'ALARI RO'YXATI VA ULARNING ENDERUN XAZINASIGA QAYD QILINISHIGA DOIR XATTI HUMOYUN[1]

10-noyabr 1709-yil

Daromad sifatida qayd qilinsin

Shavkat, haybat va karomat sohibi, Podshohim

O'zbek xonining elchisi yuksak huzuringizga chiqqanda xonning sovg'asi sifatida taqdim qilgan buyumlar quyida zikr qilingan.

O'rta kattalikda O'zbek xatida bitilgan Qur'oni Karim 1 jild	Rangli zarbof tavbadori mato (to'nlik) 5 dona
Bezaksiz va olachipor mato 4 dona	Avrangshohiy parcha 4 dona
Oq yungli (yung) mato 1 dona	Oq bo'z to'qima 11 dona
Bezaksiz olachipor doroyi mato 4 dona	Marmarshohiy parcha 3 dona
Kamon 4 dona	Zarbof shal (ro'mol) To'nlik 1 dona
Buhur shal 8 dona	Rangli dag'al bo'z mato 9 dona
Oq jiyakli bo'z mato 3 dona	Dastor 9 dona *nafis va kamyob turidan*
Gulli va olachipor parcha 1 dona	Igna naqshli o'qdon 4 dona *hali tugallanmagan.*
Igna naqshli qo'lqop 7 dona	Tog' iti 9 dona

1 Usmonlilarda podsholarga oid bo'lgan narsalarga "humoyun" so'zi qo'shib ishlatilgan. "Xatti humoyun" deganda podshoning farmoni nazarda tutilgan.

Kuzu postu dânesi 27 adet	Semerkand abâdîsi kâğıt destesi 40 adet
Nakışlı porselen kâse ve tabak 4 adet	Kalemtıraş ve bıçak 27 adet

Yukarıda açıklandığı üzere, hepsi gelip Enderûn-ı Hümâyun Hazinesine girmiştir. Gelir olarak kaydolunmaları hususunda emir ve ferman şevket, heybet ve azamet sahibi Padişahımındır.

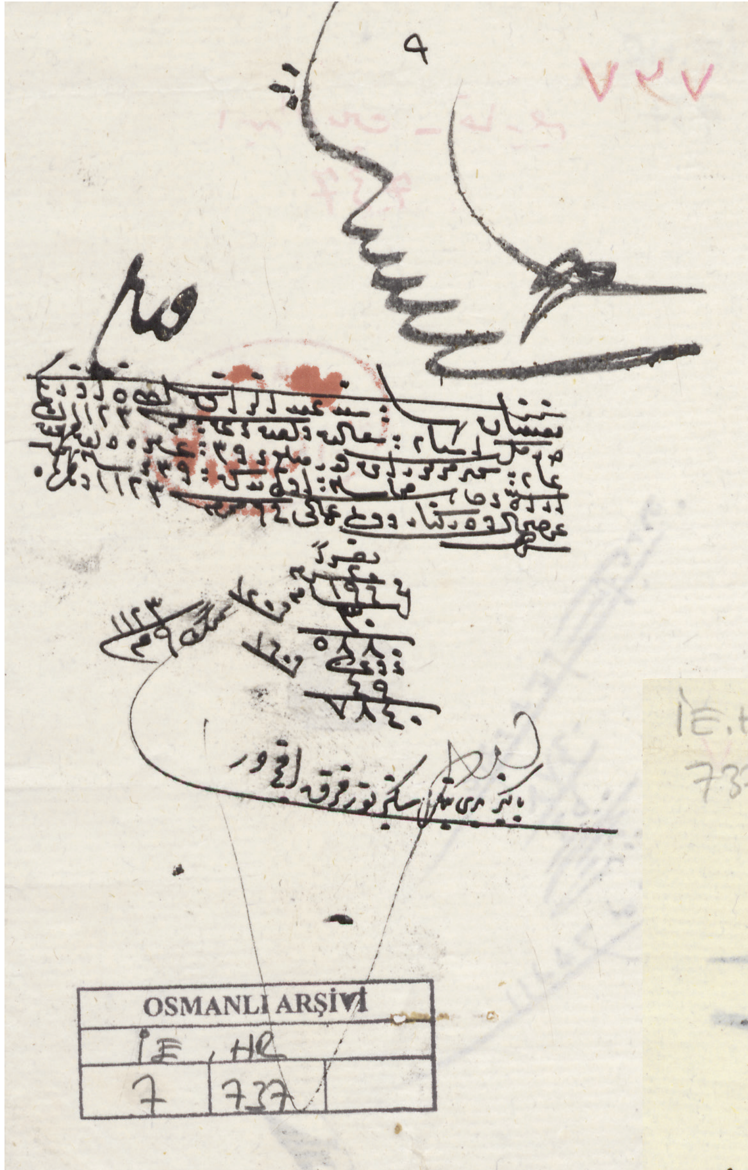
Qo‘y po‘stini 27 dona	Nafis Samarqand qog‘ozi dastasi (ruloni) 40 dona
Naqshinkor chinni kosa va tovoq 4 dona	Qalamtarosh va pichoq 27 dona

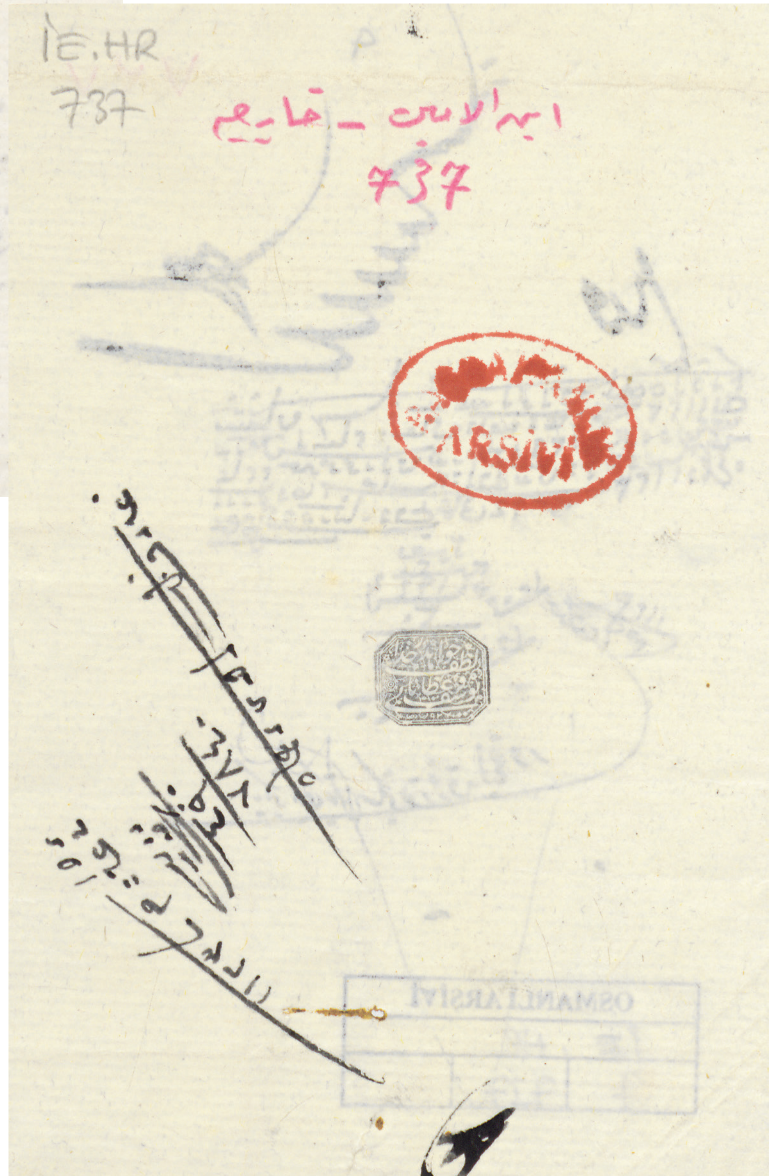
Yuqorida bayon etilganidek, bularning bari Podshoh ichki xazinasiga kiritildi. Daromad sifatida qayd qilinishi xususida buyruq va va farmon shavkat, haybat va azamat sohibi Podshohimga oiddir.

Buhara Elçisi Reisülküttab Huzurunda / Buxoro elchisi raisulkuttob huzurida
Mecmua-i Tesavir, İBB, AK, Fransızca Albüm 356

TR BOA, İE.HR, 7/737

ÖZBEK SULTANI SEYYİD ABDÜRREZZAK'A İSTANBUL'DAKİ BİR AYLIK İKAMETİ SIRASINDA YİYECEK VS. BEDELİ OLMAK ÜZERE VERİLECEK MEBLAĞIN ÖDENMESİNE DAİR TEZKİRE

27 Şubat 1711

Buyuruldu.

Verilsin.

Özbek Sultanı Seyyid Abdürrezzak'a[1], 1-30 Muharrem 1123 tarihleri arasında İstanbul'daki ikameti sırasında yiyecek vs. (tayinat) bedeli olmak üzere arzuhal, derkenar, 6 Muharrem 1123 tarihli ferman ve emir gereğince Başmuhasebe tarafından yazılan Hazine tezkiresinden dolayı Devlet Hazinesinden (Hazîne-i Âmire) şu kadar meblağın verilmesi emrolunmuştur:

Kişi sayısı	20
Günlük	196 akçe
Gün sayısı	30
	5.880 akçe
1 kuruş 120 akçe hesabıyla=	49 kuruş
1 kuruş 160 akçe hesabıyla=	7.840 akçe

Yalnız yedi bin sekiz yüz kırk akçedir.

9 Muharrem 1123 tarihinde yazılmıştır.

(Belgenin arka yüzü)

Hazine'den
1 Muharrem 1123 tarihinde
kuruş hesabı ile 49 kuruş = 7.840 akçe
Tercüman Arif Mehmed Efendi'ye.

(Mühür)

Yusuf Nâbi

1 Belgede "*ze*" harfi eksik olarak "*Abdürrâk*" şeklinde yazılmıştır.

O'ZBEK SULTONI SAYYID ABDURAZZOQQA ISTANBULDAGI BIR OYLIK ISTIQOMATI DAVRIDA YEGULIK V.B. XARAJATLAR UCHUN BERILADIGAN MABLAG'NING TO'LANISHIGA DOIR TAZKIRA

27-fevral 1711-yil

Buyurildi.

Berilsin.

O'zbek Sultoni Sayyid Abdurazzoqga[1] 1123-yil 1-30 muharram kunlari ichida Istanbuldagi istiqomati davrida yegulik v.b. (ozuqa) uchun xarajatlar qoplanishi yuzasidan arznoma, izoh, 1123-yil 6-muharram kungi farmon va buyruq hamda Bosh hisobxona tomonidan yozilgan Xazina tazkirasiga asosan Davlat xazinasidan quyidagi mablag'ning berilishi buyurildi:

Odam soni	20
Kunlik	196 aqcha
Necha kun	30
	5.880 aqcha
1 qurush 120 aqchaga nisbatan=	49 qurush
1 qurush 160 aqchaga nisbatan =	7.840 aqcha

Faqat yetti ming sakkiz yuz qirq aqchadir.

9-muharram 1123-yil sanasida yozildi.

(Hujjatning orqa tomoni)

Xazinadan
1-muharram 1123-yil sanasida
tarjimon Orif Mehmed Afandiga
qurush hisobida 49 qurush = 7.840 aqcha

(Muhr)

Yusuf Nabi

1 Matnda "*z*" harfi keltirilmasdan "*Abdurroq*" shaklida yozilgan.

2.

Leipzig, d. Engl. Kunst

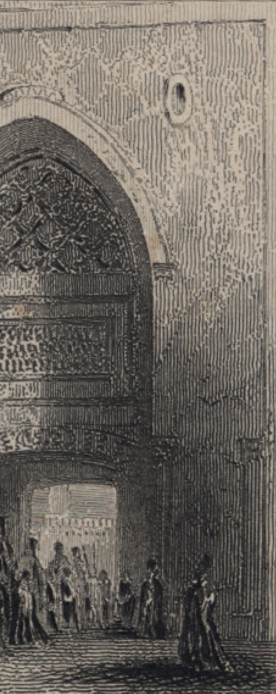
Фонтанъ. Высок

1. CONSTAN

2. FONTAINE AM BABA HUMMAYOUN. 3. HOHE PFOR

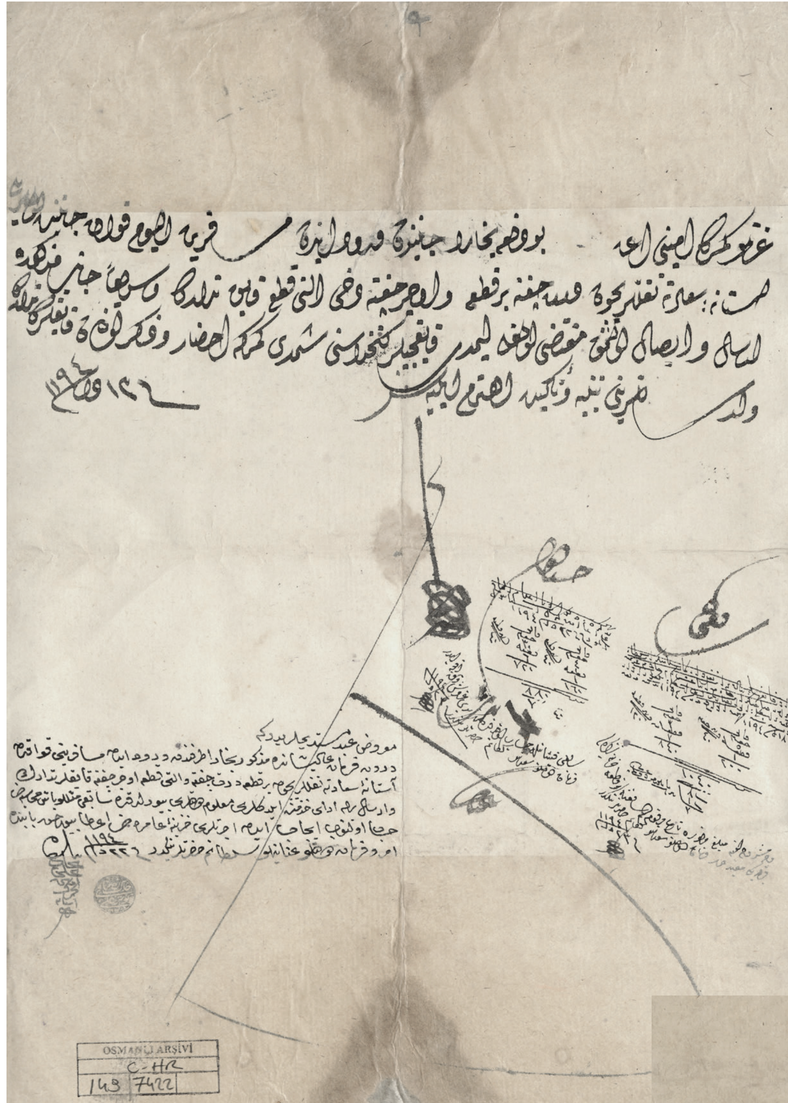

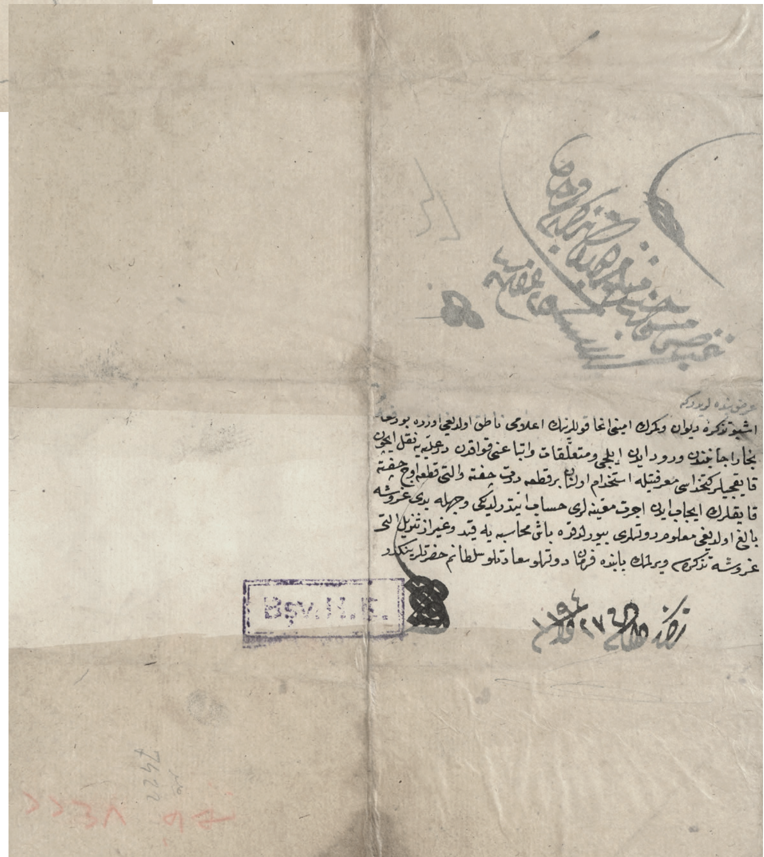

XIX. Yüzyılda İstanbul: Bab-ı Ali Kapısı, Sultanahmet Çeşmesi, Dikilitaş, Eminönü ve Süleymaniye; *Rus Arşivi Илл.ф 2461*

XIX asrda Istanbul: Bobi Oliy darvozasi, Sulton Ahmad chashmasi, Dikiltash, Emino'nu va Sulaymoniya; *Rossiya arxivi Илл.ф 2461*

BOA, C.HR, 149/7422

29

BUHARA TARAFINDAN GELEN ELÇİ VE BERABERİNDEKİLERİN KAVAK'TAN İSTANBUL'A GETİRTİLMELERİ HİZMETİNDE KULLANILAN KAYIKLARIN ÜCRETLERİNİN ÖDENMESİNE DAİR TEZKİRE

24 Kasım 1780

Değerli Gümrük Müdürü (Emini) Ağa

Buhara tarafından gelen misafirler bugün Kavak tarafında olduklarından İstanbul'a nakilleri için bir adet dört çifte ve altı adet üçer çifte kayık tedarik edilerek süratle o tarafa gönderilmesi gerekmektedir. Bu sebeple hemen Kayıkçılar Kethüdası'nı Gümrüğe getirtip söz konusu kayıkları tedarik edip göndermesi hususunda kendisine iyice tembihte bulunasın.

13 Zilkade 1194 *(İmza)*

Daimî kulunuzun arzı şudur ki:

Fermanda sözü edilen Buhara'dan gelen misafirlerin Kavak'tan İstanbul'a nakilleri için tedarik edilip gönderilen bir adet dört çifte ve altı adet üçer çifte kayıklar verilen görevi yerine getirmişlerdir.

Durum malumunuz olduğunda, bu kayıklara ödenmesi gereken ücretlerin, daha önce yapılmış benzer bir kayık kiralaması örnek alınıp Başmuhasebe tarafından hesaplanarak Devlet Hazinesinden (Hazîne-i Âmire) ödenmesi hususunda emir ve ferman siz devletli efendimizindir.

22 Zilkade 1194

Hacı Ali

İstanbul Gümrük Müdürü (Emini)

(Mühür)

- Daha önce yapılmış benzer bir kayık kiralamasının kaydı çıkarılsın.

1194 senesinde Kırım tarafına gitmiş olan Sahib Giray Han'ın kardeşi Selamet Giray Sultan ve beraberindekilerin Eyüp İskelesi'nden Beykoz İskelesi'ne taşınmaları için tutulan piyade türü kayıkların ücreti için 18 Şevval 1194 tarihinde ödeme belgesi (tezkire) verildi:

BUXORO TOMONDAN KELGAN ELCHI VA HAMROHLARINING KAVAKDAN ISTANBULGA OLIB KELINISHI CHOG'IDA FOYDALANILGAN QAYIQLARNING XIZMAT HAQLARI TO'LANISHIGA DOIR TAZKIRA

24-noyabr 1780-yil

Qadrli Bojxona rahbari Og'a

Buxoro tomondan kelgan mehmonlar bugun Kavak tomonida ekanliklari sababli, Istanbulga olib kelish uchun bir dona to'rt eshkakli va olti dona uch eshkakli qayiq ta'minlanib, tezlik bilan u yerga yuborilishi kerak. Shuning uchun darhol Qayiqchilar Katxudasi (boshlig'i)ni Bojxonaga olib kelib, yuqorida aytilgan qayiqlarni tayyorlab yuborishini qattiq tayinlagin.

13-zulqa'da 1194-yil *(Imzo)*

Doimiy qulingizning arzi shuldirkim:

Farmonda aytib o'tilgan Buxorodan kelgan mehmonlarni Kavakdan Istanbulga yetkazish uchun tayyorlab yuborilgan bir dona to'rt eshkakli va olti dona uchtadan eshkakli qayiq belgilangan joyga keltirildi.

Xabaringiz borkim, ushbu qayiqlarga to'lanishi lozim bo'lgan xizmat haqi avvalroq shunga o'xshash qayiq ijarasining namunasi asosida Bosh hisobxona tomonidan hisoblanib, Davlat xazinasidan to'lab berilishi borasida buyruq va farmon siz davlatmand afandimizga oiddir.

22-zulqa'da 1194-yil

Hoji Ali

Istanbul Bojxona rahbari

(Muhr)

- Avvalroq tuzilgan shu kabi qayiq ijara qaydi chiqarilsin.

1194-yilda Qrim tomonga ketgan Sohib Girayxonning ukasi Salomat Giray Sulton va yonidagilarni Ayyub bandargohidan Beykoz bandargohiga eltib qo'yishlari uchun ijaraga olingan yo'lovchi qayiqlarning xizmat haqi uchun 1194-yil 18-shavvol kungi to'lov hujjati (tazkirasi) berildi:

5 çifte kayık	1 adet	Her bir çiftesi 40 akçeden	200 akçe
3 çifte kayık	7 adet	Her bir adedi 120 akçeden	840 akçe
Toplam (akçe olarak)			1.040 akçe
Toplam (kuruş olarak)			8,5 kuruş
Telhis yazısı ve ferman gereğince indirilen			1,5 kuruş
Kalan			7 kuruş

Kayıtlarda; yukarıda açıklandığı üzere, söz konusu tarihte yapılmış bir kayık kiralamasından dolayı bu kadarlık bir meblağ için bir adet Hazine tezkiresi verildiği kayıtlıdır. Ferman devletli efendimindir.

23 Zilkade 1194 *(İmza)*

- Hesap olunsun.

Divan tezkiresi ve İstanbul Gümrük Emini Hacı Ali Ağa'nın 22 Zilkade 1194 tarihli ilamı gereğince:

4 çifte kayık	1 adet	Her bir çiftesi[1] 40 akçeden	160 akçe
3 çifte kayık	6 adet	Her bir çiftesi 40 akçeden	720 akçe
Toplam (akçe olarak)			880 akçe
Toplam (kuruş olarak)			7 kuruş, 40 akçe

Önceki kayık kiralamasında uygulanan fiyat üzerinden hesap olunduğunda yalnız 7 kuruş 40 akçe eder. Ferman devletli efendimindir.

23 Zilkade 1194 *(İmza)*

- İndirim yapılsın.

- Telhis yazısı hazırlansın.

[Belgenin arka yüzü]

Kulunuzun arzı şudur ki:

İşbu Divan tezkiresi ile Gümrük Emini Ağa kulunuzun ilamında ifade olunduğu üzere; bu defa Buhara tarafından gelen Elçi ve beraberindekilerin Kavak'tan İstanbul'a nakli için Kayıkçılar Kethüdası marifetiyle kiralanan bir adet dört çifte ve altı adet üç çifte kayıklara verilmesi gereken ücret, hesap ettirildiği üzere yedi kuruş tutmaktadır.

1 Bu kelime metnin bu satırında ve altındaki satırında "*kıt'a*" *(adet, parça)* olarak geçmektedir.

5 eshkakli qayiq	1 dona	har bir eshkak 40 aqchadan	200 aqcha
3 eshkakli qayiq	7 dona	har bir eshkak 120 aqchadan	840 aqcha
Jami (aqcha hisobida)			1.040 aqcha
Jami (qurush hisobida)			8,5 qurush
Qisqa noma va farmondan kelib chiqib qilingan chegirma			1,5 qurush
Qolgani			7 qurush

Qaydlarda yuqorida yozilganidek, ushbu sanada ijaraga olingan qayiq xizmat haqi shuncha bo'lganligiga doir Xazina hujjati berilganligi qayd qilingan. Farmon davlatmand afandimga oiddir.

23-zulqa'da 1194-yil *(Imzo)*

Hisoblansin.

Devon hujjati va Istanbul Bojxona rahbari Hoji Ali Og'aning 1194-yil 22-zulqa'da kunidagi bildirgilaridan kelib chiqib:

4 eshkakli qayiq	1 dona	Har bir eshkaki[1] 40 aqchadan	160 aqcha
3 eshkakli qayiq	6 dona	Har bir eshkaki 40 aqchadan	720 aqcha
Jami (aqcha hisobida)			880 aqcha
Jami (qurush hisobida)			7 qurush, 40 aqcha

Avvalgi qayiq ijarasiga belgilangan narx bo'yicha hisoblanganda yetti qurush qirq aqcha bo'ladi. Farmon davlatmand afandimga oiddir.

23-zulqa'da 1194-yil *(Imzo)*

Chegirma qilinsin.

Qisqa noma tayyorlansin.

[Hujjatning orqa tomoni]

Qulingizning arzi shuldirkim:

Ushbu Devon hujjati hamda Bojxona rahbari Og'a qulingizning bildirgisida ifodalanganidek, bu safar Buxoro tomondan kelgan elchi va yonidagilarning Kavakdan Istanbulga olib kelinishi uchun Qayiqchilar boshlig'ining tavsiyasi bilan ijaraga olingan bir dona to'rt

1 Bu so'z matnning ushbu satrida va ostidagi satrda "*qit'a*" *(dona, parcha)* sifatida kelgan.

Durum Zatıalinizin malumu olduğunda, bu ödemenin Başmuhasebe'ye kaydının yapılarak indirimden hariç altı kuruş için ödeme belgesi (tezkire) verilmesi hususunda ferman siz devletli efendim hazretlerinindir.

Telhis yazısı gereğince söz konusu para için ödeme belgesi (tezkire) verilmesi buyuruldu.

25 Zilkade 1194

Ödeme belgesi (tezkire) verildi. 27 Zilkade 1194.

eshkakli va olti dona uch eshkakli qayiqlarga berilishi kerak boʻlgan xizmat haqi hisoblanganda yetti qurushni tashkil qilmoqda.

Holat zoti Oliylariga ma'lumki, bu toʻlov Bosh hisobxona tomonidan chegirma qilinganda olti qurush boʻldi va bu miqdor uchun toʻlov hujjati berilishi borasida farmon siz davlatmand afandi hazratlariga oiddir.

Qisqa nomaga asosan mazkur pul uchun toʻlov hujjati berilishi buyurildi.

25-zulqa'da 1194-yil

Toʻlov hujjati (tazkira) berildi. 27-zulqa'da 1194-yil

بنم وزیرم
روضهٔ مطهره اوچون هدایانی
کوندرمش خوش ظهور پادشاهم
احمدی طرف همایونمه
عرض و نیازه دفتر [illegible]
وصول بولدقده عزیز اقتضا ایده
[illegible] عامله
اجرا ایده سن
[illegible]

شوکتلو کرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی نعمتم افندم

بو دفعه بخارادن کلان محمد ذاکر نام بنده‌لری خاکپای ملوکانه‌لرینه عرض و افاده اولندیغی اوزره اوتکی کون قپویه کتوروب ویلوب
هر نقدر سفارتله کلیوب ادای فریضهٔ حج ایچون جانب حجازه عازماً کلمش ایسه دخی حالا بخارا خانی سید ابو الغازی خان
داعیلرینک وزیری محمد دانیال بک طرفندن عریضه ایله کلمش اولنجی ملا سیله محمد توقیر و اکرام ایچون کندویه برنجی
سمور کوران و معتبر بر نفر آدمنه قپو سنجاقی کوران وماعدا آدملرینه خلعتلر الباس اولندی موما الیهک قوللرینه کتوروب اوجه
مکتوب کندو و قپویه کلمزدن ایکی اوچ کون مقدم کتوروب ویلوب بعد الترجمه اصلی ایله کندویه اعاده و ترجمه‌سی معلوم شاهانه‌لری
اولنمشیدی موما الیه الباس خلع مذکوره عقبنده مکتوب مذکوری و موما الیه دانیال بکدن
ایچون حضور همایونلرینه تقدیم اولنمشیدی موما الیه الباس خلع مذکوره عقبنده بر قطعه الماس یوزک هدیه‌سینی و موما الیه
طرف همایونلرینه اولان بر قطعه عرضحالی ایله اوصافی عرضحال مذکورده مسطور بعض اشیا هدایانی تقدیم
محمد ذاکر کندو طرفندن یشل باراق اوله‌رق حضور همایونلرینه ترتیب ایلدیکی بر قطعه شقه‌ده مسطور بعض اشیا هدایانی تقدیم
اتمکله عرضحال مذکور دخی ترجمه ایتدوروب مضمونی چاکرلرینه اولان مکتوب مضمونیله مطابق اولمغله خان نامه‌سی
اولمدیغندن هر نقدر شایان عرض و تقدیم دکل ایسه موما الیه سفیدا [illegible] عرضحال مذکور دخی کندویی توصیه ایچون
اولمدیغندن مجرد منظور همایونلری بیورلمق ایچون ترجمه و قوللرینه اولان مکتوبیله و هدایای مذکوره ایله معاً تقدیم خاکپای
داورانه‌لری قلندی موما الیه محمد ذاکرک بابانک وصیتی اوزره روضهٔ مطهرهٔ حضرت رسول کبریا علیه ازکی التحایایه
تبرکاً تعلیق ایچون کتوردیکی بر تخته الماس و بر تخته زمرد و بر قرمزی یاقوتدن مصنوع بر قطعه آویزه دخی منظور همایونلری
بیورلمق ایچون مرفوع عتبهٔ علیالری قلندی آویزهٔ مذکوره محل مبارک مذکوره تعلیقی قاعده‌سی معلوم اولمیوب فقط دار اغا
قوللرینک معلومی اولمغله آندن سؤال ایله قولدی آکاه بیورلمق رجاسیله موما الیه محمد ذاکر قوللرینه اولوجهله سپارش و تنبیه ایلوب
موما الیهک جانب حجازه حین عزیمتنده شام والیسنه و شیخ الحرم آغا و سایره اقتضا ایدنلره طرف چاکریدن مکاتیب تحریر و حمایت
خصوصی تسطیر اولنه جغی معلوم داورانه‌لری بیورلدقده امر و فرمان شوکتلو کرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی نعمتم افندم پادشاهم حضرتلرینکدر

HAT-16/723-B

30

HAC İÇİN HİCAZ'A GİTMEK ÜZERE BUHARA'DAN İSTANBUL'A GELEN MUHAMMED ZÂKİR'İN KÜRK İLE TALTİFİNE, BERABERİNDE GETİRDİĞİ BUHARA HANI'NIN VEZİRİ'NİN MEKTUP, ARZUHAL VE HEDİYESİNİN PADİŞAH'A TAKDİMİNE VE ADI GEÇENİN PEYGAMBER EFENDİMİZİN KABRİNE ASMAK İSTEDİĞİ AVİZE İLE İLGİLİ USULE DAİR SADRAZAM'IN ARZ YAZISI (TELHİS) VE SULTAN I. ABDÜLHAMİD'İN HATT-I HÜMÂYUNU

5 Şubat 1785[1]

Şevket, kerem, heybet ve kudret sahibi velinimetim, efendim Padişahım

Benim Vezirim,

"Ravza-i Mutahhara'ya olan hediyelerini gönderdim." diye yazmışsınız ama ortada yok (zuhur etmedi).

Tarafıma arz olunan defteri gereğince ulaştı. Artık durum ne şekilde muamele etmeyi gerektiriyorsa öyle edesiniz. Dârüssaâde Ağası koynunda unutmuş; henüz gördüm. Hazinedar Ağa'dan sordum: "Kisve-i Saâdet'in[2] üzerine asılması uygundur." diye haber verdi; ben de size o şekilde bildiriyorum. Yine de siz bilirsiniz.

Bu defa Buhara'dan gelen Muhammed Zâkir adlı kulunuz, yüce huzurunuza arz ve ifade olunduğu üzere, önceki gün Kapı'ya[3] getirtildi. Her ne kadar elçilik görevi ile değil de sadece hac vazifesini yerine getirmek için Hicaz'a gitmek üzere gelmiş ise de hâlâ Buhara Hanı olan duacınız Seyyid Ebü'l-Gâzi Han'ın Veziri Muhammed Danyal Bey tarafından verilmiş bir ariza ile gelmiş olmasından dolayı sırf yüceltme ve ikram maksadıyla kendisine bir adet samur kürk, muteber bir adamına dar kollu sincap kürk ve diğer adamlarına da çeşitli kaftanlar giydirildi.

1 Belge, üzerinde tarih bulunmadığından, ilk arşiv tasnifi sırasında (ve katalogda) tahminî olarak 29 Zilhicce 1198 / 13 Kasım 1784 şeklinde tarihlenmiştir. Ancak bu çalışmada söz konusu tahminî tarih yerine aynı konudaki HAT, 16/723-A numaralı belgenin tam tarihi olan 25 Rebiülevvel 1199 / 5 Şubat 1785 tarihi, tahminî tarih olarak esas alınmıştır.

2 Peygamber efendimizin (s.a.v.) defnedildiği hücre-i saâdet denilen odanın üstüne daha sonra yapılan ve kubbetü'l-hücre ve kubbetü'n-nûr denilen küçük kubbenin üzerine örtülen örtü. Bk. Ahmet Önkal, "Hücre-i Saâdet", *DİA*, C. XVIII, s. 456-458, İstanbul, 1998.

3 Sadrazamlık makamı.

HAJ ZIYORATI UCHUN HIJOZGA YO'L OLIB, BUXORODAN ISTANBULGA KELGAN MUHAMMAD ZOKIRNING MO'YNALI KIYIM ILA SIYLANISHI, O'ZI BILAN OLIB KELGAN BUXORO XONI VAZIRINING MAKTUBI, ARZNOMA VA HADYASINI PODSHOHGA TAQDIM QILISHI HAMDA MAZKURNING PAYG'AMBAR AFANDIMIZNING QABRIGA OSMOQCHI BO'LGAN OSMA QANDILGA OID SADRIA'ZAMNING MUROJAATI VA SULTON ABDULHAMID I NING XATI HUMOYUNI

5-fevral 1785-yil[1]

Shavkatli, karomatli, mahobatli, qudratli valine'matim, janobi Podshohim

Vazirim,

"Ravzai mutahharaga atalgan hadyalarini jo'natdim" deb yozibsiz, ammo yo'q (ko'rinmaydi).

Biz tomonga arz qilingan daftari kerakli shaklda yetib keldi. Endi vaziyat nima qilishni talab qilsa, shunday qilingiz. Dorussaoda Og'asi (uni) qo'ynida unutibdi, endi ko'rdim. Xazinador Og'adan so'ragan edim, "Kisvai saodatga[2] osishga munosib" deya xabar berdi. Men ham sizga shuni ma'lum qilmoqdaman. Yana-da siz bilasiz.

Bu gal Buxorodan kelgan Muhammad Zokir ismli qulingiz hoki poyi mulukonalariga arz va taqdim qilinganidek, bir kun avval "Qapi"mga[3] olib kelindi. Elchi sifatida kelmay, haj farzini ado qilish uchun Hijoz tomonni ko'zlab kelgan bo'lsa ham, hozirda Buxoro xoni bo'lgan duogo'yingiz Sayyid Abulg'oziyxonning vaziri Muhammad Doniyol Bek tomonidan bir arznoma bilan kelgani sababli faqat hurmat va ikrom maqsadida unga bir dona samur terili kiyim, mo'tabar bir odamiga olmaxon mo'ynali qo'li ingichka kiyim va boshqa odamlariga to'n kiydirildi.

1 Ushbu hujjat ustida biror sana ko'rsatilmagani bois, ilk arxivlashtirish jarayonida taxminan 29-zulhijja 1198/13-noyabr 1784 deb ko'rsatilgan. Faqat bu tadqiqotda mazkur taxminiy sana o'rniga shu mavzudagi HAT, 16/723-A raqamli hujjatning to'liq sanasi bo'lgan 25-rabiul-avval 1199/5 fevral 1785 sanasi taxminiy sana sifatida asos qilib olindi.

2 Payg'ambarimiz (s.a.v) dafn qilingan hujrayi saodat deb nomlangan xonaning ustida keyinchalik qurilgan qubbatul hujra va qubbatun nur deb nomlanadigan deb nomlangan kichik gumbazning ustki qismiga yopilgan yopinchiq. Qr. Ahmet Önkal, "Hücre-i Saâdet", *DİA*, C. XVIII, s. 456-458, İstanbul, 1998.

3 Qapi – Sadra'zamning qabulxonasi.

Adı geçenin bu kulunuza getirdiği mektup kendisi Kapı'ya gelmeden iki üç gün önce getirtilip tercüme edildikten sonra aslı kendisine geri verilmiş ve tercümesi siz Padişah efendimiz hazretlerinin malumları olsun diye yüksek huzurlarınıza takdim olunmuş idi. Kendisi, söz konusu kaftanların giydirilmesinden sonra bu mektupla birlikte Danyal Bey'den siz Padişahımız hazretlerine gönderilen bir arzuhali, Danyal Bey'in özellikleri bu arzuhalde yazılı olan bir parça elmas yüzük hediyesini ve Muhammed Zâkir'in kendisinin yeşil yaprak olarak Zatıalinizin huzurlarına tertip eylediği bir adet şukkada yazılı bazı hediyelerini de takdim etmiş olduğundan söz konusu arzuhal de tercüme ettirildi. İçeriği bu kulunuza gönderilmiş olan mektupla aynıdır. Bu bir han nâmesi olmadığı için her ne kadar Zatıalinize arz ve takdim kılınmaya layık değilse bile ve adı geçen de elçi olmayıp bu arzuhal sırf kendisini tavsiye maksadıyla yazılmış olsa da sırf siz Padişah efendimiz hazretleri tarafından görülmesi için tercümesi, bu kulunuza gönderilmiş olan mektup ve anılan hediyelerle birlikte siz adalet sahibi efendimizin huzurlarına takdim kılındı.

Adı geçen Muhammed Zâkir'in, babasının vasiyeti üzere uğur ve bereket olsun diye (teberrüken) Peygamber efendimizin (s.a.v.) kabrine (Ravza-i Mutahhara) asmak için getirdiği birer elmas ve zümrüt levhadan (tahta) ve kırmızı yakuttan yapılma bir adet avize de yine siz Padişahımız efendimiz tarafından görülmesi için yüce eşiğinize sunuldu.

Bu avizenin söz konusu mübarek yere asılması ile ilgili usul malum değildir; bunu Hazinedar Ağa kulunuz bilmektedir. Bu sebeple kendisinden sorularak ben kulunuz haberdar edilirsem adı geçen Muhammed Zâkir kulunuza da o şekilde tembihte bulunulacaktır.

Kendisi Hicaz'a doğru yola çıktığında, himaye edilmesi hususunda, bu kulunuz tarafından Şam Valisi'ne, Şeyhülharem'e[4] ve gerekli olan diğer ilgililere mektuplar yazılacaktır.

Durum Zatıalinizin malumları olduğunda emir ve ferman siz şevket, kerem, heybet ve kudret sahibi velinimetim, efendim Padişahım hazretlerinindir.

4 Mekke ve Medine'yi yönetmekle görevli kimselere verilen unvan.

Mazkurning qulingizga olib kelgan maktubi oʻzi “Qapi”ga kelishidan ikki-uch kun oldin olib kelinib, tarjima qilingandan soʻng, asli oʻziga qaytarilgan va tarjimasi janobi Oliylariga maʼlum qilish uchun huzuringizga taqdim qilingan edi. Koʻrsatib oʻtilgan kishiga toʻn kiydirilgandan soʻng, aytib oʻtilgan maktub bilan birga Doniyol Bekning Siz, hazrati Oliylariga bir parcha arznomasi bilan tavsiflari joʻnatildi. Mazkur arznomada koʻrsatilgan Doniyol Bekning bir boʻlak olmos hadyasi, Muhammad Zokir oʻzi tomonidan sovgʻa sifatida zoti Oliylariga baʼzi hadyalarini taqdim qilgani sababli, mazkur arznoma ham tarjima qildirildi. Mazmuni qulingizga joʻnatilgan maktub mazmuniga mos boʻlib, uning xon nomasi boʻlmaganidan zoti Oliylariga arz va taqdim qilishga loyiq boʻlmasa ham, koʻrsatib oʻtilgan kishining elchi boʻlmay, mazkur arznoma oʻzini tanitish maqsadida yozilgan boʻlsa ham, faqat janobi Oliylari tomonidan koʻrilishi uchun qulingizga joʻnatilgan maktub, tarjimasi hamda mazkur hadyalar bilan birgalikda hoki poyi davronlariga taqdim qilindi.

Muhammad Zokirning otasining vasiyatiga koʻra tabarruk boʻlsin deb Hazrati Rasuli kibriyo – alayhi azkat-tahoyoning ravzai mutahharalariga osish uchun olib kelingan bir lavha (taxta) olmos, bir lavha (taxta) zumrad va qizil yoqutdan yasalgan bir parcha osma qandil ham nazari Oliylariga taqdim qilish uchun dargohi oliyga chiqarildi.

Ushbu osma qandilni mazkur muborak joyga osish tartibi maʼlum emas. Buni Xazinador Ogʻa qulingiz bilib, undan soʻrash orqali men qulingiz xabardor qilinsam, Muhammad Zokir qullariga oʻsha shaklda topshiriq berilib, ogoh etiladi.

Koʻrsatib oʻtilgan kishining Hijoz tomonga yoʻl olganida qulingiz tomonidan Shom voliyi, Shayxulharam Ogʻa[4] va boshqa kerakli kishilarga ozodlik va himoya qilinishi koʻrsatilgan maktublar yozilishi maʼlumingizga taqdim qilinmoqda.

Amru farmon shavkatli, karomatli, mahobatli, qudratli valineʼmatim, afandim, Podshohim hazratlarinikidir.

4 Makka va Madinani boshqaruviga masʼul kishilarga berilgan unvon.

Sultanahmet Camii İstanbul / Sulton Ahmad jome' masjidi, Istanbul
İÜ NEK, 90486-0021

TR BOA, C.ML, 139/5907

31

OSMANLI DEVLETİ'NE SIĞINAN VE BAĞDAD HAVALİSİNDE İSKÂN EDİLECEK OLAN MAVERAÜNNEHİR ULEMASINDAN KİŞİLER İLE BUNLARIN ARKADAŞLARINA HARCIRAH VERİLMESİNE DAİR BUYURULDU

2 Eylül 1797

"İzzetli Defterdar Efendi

Bu defa Osmanlı Devleti'ne sığınıp ferman ile Bağdad havalisinde uygun bir yerde iskân edilmek için yola çıkmaya hazır bulunan Maveraünnehir ulemasından dört şeyhe iki yüz ellişer kuruştan bin kuruş ve beş arkadaşlarına da yüz ellişer kuruştan yedi yüz elli kuruş olmak üzere toplam bin yedi yüz elli kuruş harcırah verip buna dair telhis yazısını arz edesin." diye buyuruldu.
7 Rebiülevvel 1212

- Başmuhasebe Kalemi tarafından görülüp incelensin.

"1212 senesinde Diyarbakır'dan İstanbul'a gelip Üsküdar'daki Özbek Tekkesi'ne konuk olan Maveraünnehir ulemasından ve Ensar evladından Rafizî mağduru Şeyh Abdürrahim, Şeyh Hamza, Şeyh Muhammed Salim ve Şeyh Abdülkerim ile bunların arkadaşı olan diğer ulemaya harçlık olmak üzere şu kadar meblağın Hazine'den verilmesi emredilmiştir. Ferman, takrir yazısı ve derkenar gereğince 14 Safer 1212 tarihinde buna ilişkin ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) yazılmış ve 16 Safer 1212 tarihinde ferman gereğince ödeme belgesi (tezkire) verilmiştir.
Kişi sayısı: 9 *650 kuruş*

USMONIY DAVLATIDAN PANOH SO'RAGAN VA BOG'DOD ATROFIGA JOYLASHTIRILADIGAN MOVAROUNNAHR ULAMOLARI VA ULARNING HAMROHLARIGA YO'L XARJI BERILISHIGA DOIR BUYRUQ BERILDI

2-sentabr 1797-yil

"Hurmatli daftardor afandi

Bu safar Usmoniylar davlatiga panoh so'rab, farmon bilan Bog'dod atrofidagi munosib yerga joylashtirilishi uchun yo'lga chiqishga tayyorlanayotgan Movarounnahr ulamolaridan to'rt shayxga ikki yuz ellik qurushdan ming qurush va besh hamrohiga yuz ellik qurushdan yetti yuz ellik qurush – jami ming yetti yuz ellik qurush yo'l xarji berib, bunga doir talxis xati havola qilinsin" deb buyurildi.
7-rabiul-avval 1212-yil.

Bosh hisobxona kotibiyati tomonidan ko'rilib, tekshirilsin.

"1212-yil Diyorbakirdan Istanbulga kelib, Uskidordagi O'zbek jamiyatiga mehmon bo'lgan Movarounnahr ulamosidan va Ansor avlodidan Rofiziy jafokash Shayx Abdurahim, Shayx Hamza, Shayx Muhammad Salim va Shayx Abdukarim bilan ularning hamrohlari bo'lgan boshqa ulamoga xarjlik sifatida shu miqdordagi mablag'ning xazinadan berilishi buyurildi. Farmon, takrir (rasmiy xat) va hoshiya bitigiga asosan 1212-yilning 14-safar kuni bunga doir to'lov hujjati (Xazina hujjati) yozildi va 1212-yilning 16-safar kuni farmonga muvofiq to'lov hujjati (tazkira) berildi.
Odam soni: 9 *650 qurush*

Adı geçen şeyhlere harçlık olarak: Kişi sayısı: 4 Her bir kişiye: 100 kuruş 400 kuruş	*Adı geçen şeyhlerin arkadaşlarına harçlık olarak: Kişi sayısı: 5 [Her bir kişiye]: 50[1] kuruş 250 kuruş*
İstanbul'a gelip Üsküdar'daki Özbek Tekkesi'ne konuk olan ve günlük tayinatlarının adı geçen Tekke'nin Şeyhi tarafından idare edilmesi emrolunan Maveraünnehir ulemasından ve Ensar evladından Rafizî mağduru Şeyh Abdürrahim ve arkadaşlarına 13 Safer 1212 - 14 Rebiülevvel 1212 dönemi için tayinat parası olmak üzere şu kadar meblağın Hazine'den verilmesi emredilmiş ve ferman, takrir yazısı ve derkenar gereğince 14 Safer 1212 tarihinde buna ilişkin ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) yazılıp 16 Safer 1212 tarihinde ferman gereğince ödeme belgesi (tezkire) verilmiştir.	
Kişi sayısı: 9 Günlük: 10 kuruş Gün sayısı: 30 300 kuruş"	

Adı geçen şeyhler ile arkadaşlarına harçlık ve bir aylık tayinat parası olmak üzere belirtilen miktarda meblağın Hazine'den ödenmesi için belirtilen tarihte ayrı ayrı ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) verildiği kayıtlıdır. Ferman devletli sultanım hazretlerinindir. 7 Rebiülevvel 1212

(İmza)

- Bu kayıt gereğince hesap olunsun.

Çıkan fermanlar gereğince aşağıda belirtilenlerin harcırahı:	
Söz konusu şeyhlerin harcırahı:	Söz konusu şeyhlerin arkadaşlarının harcırahı:
Kişi sayısı: 4 Her bir kişiye: 250 kuruş 1.000 kuruş	Kişi sayısı: 5 Her bir kişiye: 150 kuruş 750 kuruş
Toplam: 1.750 kuruş	

1 Belgede sehven "*25*" kuruş yazılmıştır.

Ismi qayd qilingan shayxlarga xarjlik sifatida: odam soni: 4 har bir kishiga: 100 qurush 400 qurush	*Ismi zikr qilingan shayxlarning hamrohlariga xarjlik sifatida: odam soni: 5 [har bir kishiga]: 50[1] qurush 250 qurush*
Istanbulga kelib, Uskudardagi O'zbeklar jamiyatiga mehmon bo'lgan va kunlik ozuqa ushbu jamiyatning shayxi tomonidan idora qilinishi buyurilgan, Movarounnahr ulamosidan va Ansor avlodidan Rofiziy jafokash Shayx Abdurahim va yo'ldoshlariga 1212-yilning 13-safar 14-rabiul-avval davri oralig'ida yegulik puli sifatida tayinlangan mablag'ning xazinadan berilishi buyurildi va farmon, takrir va hoshiya bitigiga asosan 1212-yilning 14-safar kuni shunga doir to'lov hujjati yozilib, 16-safar kuni farmonga muvofiq to'lov hujjati berildi.	
Odam soni: 9 Kunlik: 10 qurush Necha kun: 30 300 qurush"	

Ismi zikr qilingan shayxlar va ularning hamrohlariga xarjlik va bir oylik yegulik puli sifatida belgilangan miqdordagi mablag'ning xazinadan to'lanishi uchun ko'rsatilgan sanada alohida-alohida to'lov hujjati berilganligi qayd qilingan. Farmon davlatmand sulton hazratlariga oiddir.

7-rabiul-avval 1212-yil

(Imzo)

Ushbu qaydga asosan hisob qilinsin.

Chiqarilgan farmonga ko'ra quyida keltiriladiganlarning yo'l xarjlari:	
Nomlari qayd qilingan shayxlarning yo'l xarjlari:	Nomlari qayd qilingan shayxlarning yo'ldoshlarining yo'l xarjlari:
odam soni: 4 har bir kishiga: 250 qurush 1.000 qurush	odam soni: 5 har bir kishiga: 150 qurush 750 qurush
Jami: 1.750 qurush	

1 Matnda "*25*" deb yozilgan.

Emir buyurulduğu üzere adı geçenlerin harcırahları hesap edildiğinde bu miktar eder. Ferman devletli sultanım hazretlerinindir.

7 Rebiülevvel 1212

(İmza)

(Belgenin arka yüzü)

- Telhis yazısı hazırlansın.

Kulunuzun arzı şudur ki:

Tarafınızdan çıkarılmış bulunan ferman gereğince dört şeyhe iki yüz ellişer kuruştan bin kuruş ve bunların beş arkadaşlarına yüz ellişer kuruştan yedi yüz elli kuruş olmak üzere toplam bin yedi yüz elli kuruş harcırah verilmesi için Başmuhasebe'ye kaydının yapılıp ödeme belgesinin verilmesi hususunda emir ve ferman devletli sultanım hazretlerinindir.

(İmza)

Telhis yazısı gereğince Başmuhasebe Kalemine kaydının yapılıp ödeme belgesinin verilmesi buyuruldu.

9 Rebiülevvel 1212

Ödeme belgesi verildi. 10 Rebiülevvel 1212

Buyruqqa asosan nomi zikr qilinganlarning yo'l xarjlari hisoblanganda shuncha miqdorni tashkil qildi. Farmon davlatmand sulton hazratlariga oiddir.

7-rabiul-avval 1212-yil

(Imzo)

(Hujjatning orqa tarafi)

Talhis (qisqacha izoh) xati tayyorlansin.

Qulingizning arzi shuldirkim:

Tomoningizdan chiqarilgan farmonga asosan to'rt shayxga ikki yuz ellik qurushdan ming qurush va ularning besh hamrohiga yuz ellik qurushdan yetti yuz ellik qurush miqdorida – jami ming yetti yuz ellik qurush yo'l xarji berilishi uchun Bosh hisobxonaga qayd qilinib, to'lov hujjati berilishi xususida buyruq va farmon davlatmand sulton hazratlariga oiddir.

(Imzo)

Talhis xatiga muvofiq, Bosh hisobxona kotibiyatiga qayd qilinib, to'lov hujjati berilishi buyurildi.

9 Rabiulavval 1212-yil

To'lov hujjati berildi. 10-rabiul-avval 1212-yil

بادشاهم

٩٠

(1215)

[illegible]

شوكتلو كرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی نعمتم افندم

معلوم عالیلری بیورلدیغی اوزره توران حاکمی حیدر شاه طرفندن بولا الجیلك وثیقه‌سیله بودفعه ورود ایدن سفیر اشبو ماه اوا[illegible]
ایرستی کونی باب عالیه دعوت اولنوب آب دیرینه سلطنت سنیه‌لری اوزره مراسم معتاده ملاطفه اجرا اولنه‌رق [illegible] بیلمش
اولمغله چاکرلری وکتخدا بك قوللرینه تبلیغ ایتدیکی نامه‌لرك ترجمه‌لری تکمیل اولدقده حضور همایونلرینه عرض اولنور شاه مشار الیه
داعیلری طرف سلطنت سنیه‌یه تودد واختصاص ایله مفتخر ودولت علیه‌یه منسوبیت واختصاصی توران زمینده اشاعه ایله مباهی اولدیغی
افاده‌سنی ایلچی موما الیه بنده‌لری فاتحه رساله سفارت عد ایدرك بیان ایتمش اولدیغندن بشقه ملجأ خواقین اولان عتبه علیه جهاندارلرینه
وحضرت مهد علیای سلطنت دولتلو عنایتلو ولیه نعمتم افندمزه بعض تقدیمه دورو پیشانه‌سنی وچاکرلرینه وسائر ارکان سلطنت سنیه‌لرینه دخی
هدیه‌سی اولوب ادب اختصاص وصداقت وآداب سلطنت قوی شوکته مغایر اوله‌جق حالات وقوعه کلمامك ایچون ودیوانه مسند الارکانه خسروانه‌لرینه
جبهه سا اولمقده مقدم طریقه استیذان سلوك ایلدیکی اشعار وتمهید ایدرك بودفعه اوچ قطعه دفاتر دخی تقدیم ایتمکیه منظور همایونلری
بیورلمق ایچون معروض حضور همایونلری قلندی شاه مشار الیهك شانه سلطنت سنیه‌لرینی دوران ایله ادعای تودد ومنسوبیت مایه افتخار
بیلمیی وسفیر موما الیهك دخی اشبو طور ادیبانه‌سی کافه اقطار عالمده شعله‌کیر اقبال اولدیه فروغ سلطنت شهریاریلرندن اقتباس
انوار التفات مظهریتلرینی مستلزم اولمغله مقتضای ابهت خلافت پناهیلرندن اوله‌جغنه بنا حقنده سابقنده ونیاك رعایت واکرام اولنه‌رق
اجرای شانه معالینشانه جهانبانیلرینه اعتنا اولنه‌جغی وایلچی موما الیهك شرف دوسائی عتبه علیه‌لرینه مباهی اولمسی دخی بوندنصکره
حضور همایونلرینه عرض واستیذان قلنه‌جغی محاط علم عالم آرالری بیورلدقده امر وفرمان شوکتلو کرامتلو مهابتلو قدرتلو
ولی نعمتم افندم پادشاهم حضرتلرینکدر

32

TURAN ÜLKESİNİN HÂKİMİ HAYDAR ŞAH'IN GÖNDERDİĞİ BÜYÜK ELÇİ İLE BÂB-I ÂLİ'DE YAPILAN GÖRÜŞMENİN AYRINTILARINA DAİR SADRAZAM'IN ARZ YAZISI (TELHİS) VE PADİŞAH'IN HATT-I HÜMÂYUNU

13 Mayıs 1801[1]

Tarafımdan görülmüştür.

Şevket, kerem, heybet ve kudret sahibi velinimetim, efendim Padişahım

Zatıalinizin malumları olduğu üzere Turan Hâkimi Haydar Şah tarafından Büyük Elçilik rütbesiyle bu defa gelen Elçi bu Pazartesi günü Bâb-ı Âli'ye davet edilmiş ve Osmanlı Devleti'nin kadim usulüne uygun biçimde mutat nezaket merasimi icra edildikten sonra geri gönderilmiştir. Kendisinin bu kulunuza ve Kethüdabey kulunuza verdiği mektupların tercümeleri tamamlandığında yüce huzurunuza arz olunacaktır.

Elçi, duacınız olan adı geçen Şah'ın; *"Osmanlı Devleti ile devamlı irtibat ve bağlılık içerisinde bulunmaktan iftihar ettiği ve Osmanlı Devleti'ne mensubiyet ve bağlılığını Turan ülkesinde açıklamaktan övünç duyduğu"* şeklindeki ifadesini Elçilik mektubunun (risale) fatihası sayarak [en başta] beyan etmiştir. Ayrıca hakanların sığınağı olan yüce eşiğinize, yardımsever velinimetimiz Valide Sultan efendimiz hazretlerine, bu kulunuza ve Osmanlı Devleti'nin diğer erkânına dervişâne bazı hediyeleri olduğunu ancak bağlılık ve sadakat edebine ve Osmanlı Devleti'nin usulüne aykırı bir durum ortaya çıkmaması için yüce Padişahımızın divanına alnını değdirmeden önce izin isteme yolunu seçtiğini ifade ederek üç adet de defter sunmuştur. Bu defterler Zatıaliniz tarafından görülüp incelenmesi için yüksek huzurlarınıza takdim kılındı.

Adı geçen Şah'ın Osmanlı Devleti'nin şanını idrak ederek ona mensubiyet iddiasında bulunmayı iftihar vesilesi bilmesi ve Elçi'nin de şu edepli tavrı Osmanlı Devleti'nin âlemin her tarafında parıldayan ikbal ışıklarından iltifat nurları almaya mazhar olmalarını sağlaması siz Halife hazretlerinin yüceliğinin gereği olacağından kendisi hakkında her zamankinden daha fazla saygı ve ikramda bulunularak Zatıalinizin yüceliklerle dolu şanının yürümesine itina olunacak ve Elçi'nin yüce eşiğinize yüz sürme şerefine nail olması hususu da bundan sonra yüce huzurunuza arz olunarak izin istenecektir.

Durum malumunuz olduğunda emir ve ferman siz şevket, kerem, heybet ve kudret sahibi velinimetim, efendim Padişahım hazretlerinindir.

1 Tarih tahminîdir.

TURON O'LKASINING HOKIMI HAYDAR SHOHNING JO'NATGAN MUXTOR ELCHISI BILAN BOBI OLIYDA BO'LIB O'TGAN KO'RISHMANING TAFSILOTIGA OID SADRIA'ZAMNING ARZNOMASI VA PODSHOHNING XATTI HUMOYUNI

13-may 1801-yil[1]

Tomonimizdan ko'rib chiqildi.

Shavkat, karam, haybat va qudrat sohibi valine'matim, afandim Podshohim!

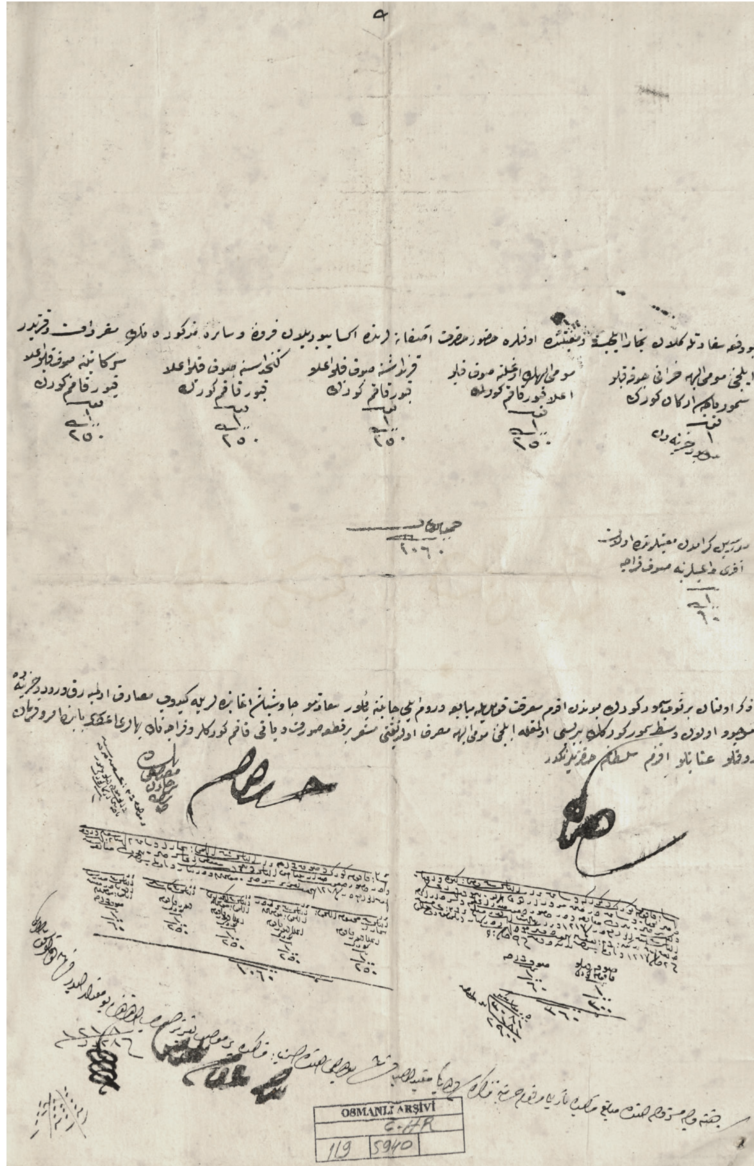
Zoti Oliyingizga ma'lum bo'lganidek, Turon hokimi Haydar Shoh tomonidan Muxtor elchilik maqomi bilan kelgan elchi dushanba kuni Bobi oliyga chaqirtirilgan va Usmoniylar davlatining eski an'anasiga muvofiq shaklda munosib kutib olinib, so'ng qaytarildi. Shu bilan birga, uning ushbu qulingizga va Katxudobek qulingizga topshirgan maktublarining tarjimalari tugagandan so'ng huzuringizga arz qilinadi.

Elchi duogo'yingiz bo'lgan mazkur shohning *"Usmoniy davlati bilan muntazam aloqa va bog'liqlikda bo'lishdan faxrlanishi va Usmoniylar davlatiga mansublilik va bog'liqligini Turon o'lkasida bayon etishdan g'ururlanishi"* shaklida ifodasini elchilik maktubining kirishida aytib o'tgan. Bundan tashqari, xoqonlarning sig'inadigan oliy dargohingizga, yordamsevar valine'matimiz Volida Sulton afandimiz hazratlariga ba'zi darveshona sovg'alari (taqdimai darveshona), bu qulingizga va Usmoniylar davlatining boshqa davlat arboblariga ham hadyalari mavjud bo'lib, do'stlik va birodarlik odobiga hamda shavkati kuchli bir davlat odatiga xilof bir holat yuzaga kelmasligi uchun buyuk Podshohimizning devoniga peshonasini surtishdan oldin izn so'rash usuliga o'tdi. Bundan tashqari, uch dona daftar taqdim qildi. Bu daftarlar zoti Oliylari tomonidan ko'rib chiqilishi uchun oliy huzuringizga taqdim qilindi.

Mazkur shohning Usmoniylar davlatining sha'nini anglagan holda unga tobe bo'lishni o'ziga iftixor deb bilishi va elchining ham shu yo'sindagi harakatlari sababli, ularga Usmoniylar davlatining dunyoning har tomonida turib porlaydigan iqbol yorug'liklaridan iltifot nurlarini olishga musharraf bo'lishlarini ta'minlash Siz, Xalifa hazratlarining buyukligi namoyonidir. Shuning uchun unga har doimgidan ko'proq hurmat va iltifotda bo'linsa, zoti Oliylaringizning buyuklikka to'la sha'nining davom etishiga e'tibor qilinadi va elchining oliy huzuringizga arz qilinib, izn so'raladi.

Vaziyat ma'lum bo'lgach, amr va farmon siz shavkat, karam, haybat va qudrat sohibi valine'matim, afandim Podshohim hazratlariniki

1 Sana taxminiy.

BOA, C.HR, 119/5940

33

BUHARA ELÇİSİ'NE VE BERABERİNDEKİLERE SADRAZAM'IN HUZURUNDA GİYDİRİLEN KÜRKLERİN LİSTESİ VE BUNLARIN BEDELİNİN HAZİNE'DEN ÖDENMESİNE DAİR BUYURULDU

24 Temmuz 1803

Bu defa elçilik vazifesi ile gelen Buhara Elçisi'ne ve beraberindekilere siz Sadrazam hazretlerinin huzurunda giydirilen kürk vs.nin listesidir.

Elçi'ye Sonbaharlık çuha kaplı, samur paçası merasim kürkü 1 adet *Hazine mevcudundan.*	Elçi'nin oğluna Sof kaplı, iyi kalite dar kollu kakum kürk 1 adet 250 kuruş	Elçi'nin kardeşine Sof kaplı, iyi kalite dar kollu kakum kürk 1 adet 250 kuruş
Elçi'nin Kethüdasına Sof kaplı, iyi kalite dar kollu kakum kürk 1 adet 250 kuruş	Elçi'nin Sırkâtibine Sof kaplı, iyi kalite dar kollu kakum kürk 1 adet 250 kuruş	Elçi'nin beraberindeki Müderris efendi duacınıza Sof ferace 1 adet 60 kuruş
Toplam 1.060 kuruş		

Bahsi geçen bir adet samur kürk, daha önce bu kulunuz marifetiyle satın alınan ve Rumeli tarafına görevlendirilen Çavuşbaşı Ağa kulunuzla birlikte götürülüp kimseye verilmeden geri getirildiği için Hazine'de mevcut olan orta halli samur kürklerden birisidir. Hem bu kürkün anılan Elçi'ye giydirildiğini gösterir bir suret yazısı verilmesi, hem de diğer kakum kürkler ile feracenin paralarının ödenmesi hususlarında emir ve ferman siz devletli sultanım, efendim hazretlerinindir.

**Bîrûn Hazinesi Başhazinedarı
Mustafa**

- Geçmişteki benzer bir harcamanın kaydı çıkarılsın.

- Hesap olunsun.

BUXORO ELCHISI VA HAMROHLARIGA SADRIA'ZAM HUZURIDA KIYDIRILGAN PO'STINLARNING RO'YXATI VA ULARNING BADALI XAZINADAN TO'LANISHIGA DOIR BUYRUQ

24-iyul 1803-yil

Bu safar elchilik vazifasi bilan kelgan Buxoro Elchisiga va hamrohlariga siz, Sadra'zam hazratlarining huzurida kiydirilgan po'stin v.b.larning ro'yxati

Elchiga Kuzlik mo'yna bilan qoplangan, etaklari suvsar mo'ynali marosim po'stini – 1 dona. Xazinada mavjud.	Elchining o'g'liga yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli mo'ynali po'stin – 1 dona. 250 qurush	Elchining ukasiga yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli mo'ynali po'stin – 1 dona. 250 qurush
Elchining Katxudosiga yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli mo'ynali po'stin – 1 dona. 250 qurush	Elchining Sirkotibiga yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli mo'ynali po'stin – 1 dona. 250 qurush	Elchining yonidagi Mudarris afandi duogo'yingizga yumshoq yungli jubba – 1 dona. 60 qurush
Jami – 1.060 qurush		

Qayd qilingan bir dona suvsar mo'ynali po'stin, avvalroq kamina qulingiz ma'rifati bilan sotib olingan va Rumeli tomonga vazifa bilan yuborilgan Chavushboshi (serjantlar boshi) Og'a qulingiz bilan birga olib borilib, hech kimga berilmasdan qaytarib olib kelinganligi uchun xazinada mavjud o'rta darajadagi suvsar mo'ynali po'stinlardan biridir. Ham bu po'stinning elchiga kiydirilganligini bildiruvchi ko'chirma xat berilishi hamda boshqa po'stinlar va jubbaning pullarini to'lash xususida buyruq va farmon Siz, davlatli sulton, afandi hazratlariga oiddir.

**Berun xazinasi Bosh xazinaboni
Mustafo**

- Ilgari amalga oshirilgan shunday xarajatning qaydi chiqarilsin.

- Hisoblansin.

"1217 senesinde, Birun Hazinesi Başhazinedar Vekili Mehmed Ağa marifetiyle satın alınıp Osmanlı ordusunun geçişi sırasında, Ordu Kumandanı olan Sadrazam hazretlerinin huzurunda Geyve Kadısına, ileri gelenlere, menzilcilere ve diğer kimselere giydirilen kakum kürk, kerrake[1] vs.nin bedeli olmak üzere şu kadar meblağın Devlet Hazinesinden ödenmesi emredilmiş ve buna ilişkin liste, derkenar, telhis yazısı ve ferman gereğince 2 Cumâdelûlâ 1217 tarihinde ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) yazılıp 9 Cumâdelûlâ 1217 tarihinde ferman gereğince ödeme belgesi verilmiştir.

Sofa kaplanmış kakum kürk 1 adet 300 kuruş	*Sof ferace 1 adet 60 kuruş*
Toplam 360 kuruş	
Tezkirede beyan olunan	*3.081 kuruş*
Telhis gereğince yapılan indirim	*181 kuruş*
Kalan	*2.900 kuruş"*

1217-yil Birun xazinasi Bosh xazinaboni vakili Mehmed Og'a ma'rifati bilan sotib olinib, Usmoniylar armiyasi o'tishi (paradi) asnosida, armiya qo'mondoni bo'lgan Sadra'zam hazratlarining huzurida Gayva qozisiga, yetakchi mansabdorlarga, manzilchilarga va boshqa shaxslarga kiydirilgan mo'ynali po'stin, yengil kiyim[1] va boshqalarning badali o'laroq, shuncha miqdor mablag'ning Davlat xazinasidan to'lanishi buyurilgan va bunga doir ro'yxat, hoshiya bitigi, talhis (qisqa izoh) va farmonga asosan 1217-yil 2 Jumadul-avval kuni to'lov hujjati yozilib, 9 Jumadul-avval kuni farmonga asosan to'lov hujjati berildi.

Yumshoq yung qoplangan mo'ynali po'stin – 1 dona. 300 qurush	*Yumshoq yungli jubba – 1 dona. 60 qurush*
Jami – 360 qurush	
Hujjatda bayon qilingan	*3.081 qurush*
Talhisga asosan qilingan chegirma	*181 qurush*
Qolgani	*2.900 qurush"*

	Devlet Hazinesinde mevcut olandan verilmiştir. Sonbaharlık çuhaya kaplı, samur paçası merasim kürkü 1 adet
1218 senesinde, İstanbul'a gelmiş olan Buhara Elçisi'ne vs.ye Sadrazam hazretlerinin huzurunda giydirilmek için Bîrûn Hazinesi Başhazinedarı Mustafa Ağa marifetiyle satın alınması adı geçen Hazinedarbaşının takrir yazısı, derkenar ve ferman gereğince emrolunan kakum kürk ve sof feracenin parası olmak üzere:	

	Davlat g'aznasida mavjud bo'lgan narsalardan berilgan. Kuzlik, yung qoplangan, suvsar mo'ynali, marosim po'stini 1 dona
1218-yil Istanbulga kelgan Buxoro Elchisi va boshqalarga Sadra'zam hazratlari huzurida kiydirish uchun Berun xazinasi Bosh xazinaboni Mustafo Og'aning takrir xati, hoshiya bitigi va farmonga asosan buyurilgan mo'ynali po'stin va yumshoq yungli jubbaning pul miqdori:	

1 İnce softan yapılan hafif ve dar üstlük.

1 Mayin mo'ynadan qilingan yengil va tor ust kiyim.

Buhara Elçisi'nin oğluna giydirilmek için İyi kalite dar kollu kakum kürk 1 adet 250 kuruş	Anılan Elçi'nin Kethüdasına giydirilmek için İyi kalite dar kollu kakum kürk 1 adet 250 kuruş
[Anılan Elçinin] Sırkâtibine giydirilmek için Dar kollu kakum kürk 1 adet 250 kuruş	
Toplam - 1.060 kuruş	

Geçmişteki benzer bir harcama için yukarıda açıklandığı şekilde yazılı olan meblağ için söz konusu tarihte ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) verildiği kayıtlıdır ve ferman buyurulduğu üzere söz konusu eşyalar takrir yazısı gereğince hesap olunduğunda bu kadar tutmaktadır. Ferman devletli sultanım hazretlerinindir.

28 Rebiülevvel 1218

(İmza)

*

- Bin kuruşa göre telhis yazısı hazırlansın.

[Belgenin arka yüzü]

Bu bendenizin arzı şudur ki:

Hazinedarbaşı Ağa kulunuz işbu takrir yazısıyla; bu defa siz Sadrazam hazretlerinin huzurlarında Buhara Elçisi'ne giydirilen sonbaharlık çuhaya kaplı samur paçası merasim kürkünün daha önce Rumeli işi için yapılıp geri gelen kürklerden elde mevcut olanlardan verildiğini belirterek bunun verildiğine dair bir adet suret yazısı ve Elçi'nin oğluna, kardeşine, Kethüdasına ve Sırkâtibine giydirilen sofa kaplı iyi kalite dar kollu kakum kürklerin bedeli için iki yüz ellişer kuruş, Elçi'nin beraberinde olan Müderris efendi duacınıza giydirilen bir adet sof ferace bedeli için de 60 kuruş verilmesini istemektedir.

Elchining o'g'liga kiydirish uchun yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli mo'ynali po'stin – 1 dona. 250 qurush	Shu elchining ukasiga kiydirish uchun yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli mo'ynali po'stin – 1 dona. 250 qurush
Shu elchining sirkotibiga kiydirish uchun yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli mo'ynali po'stin – 1 dona. 250 qurush	
Jami – 1.060 qurush	

Ilgari shunga o'xshash bir xarajat uchun yuqoridagi shaklda yozilgan mablag' uchun ko'rsatilgan sanada to'lov hujjati berilganligi qayd qilingan va farmon berilgan. Ushbu ashyolar takrir xatiga asosan hisoblanganda shuncha miqdorni tashkil qilmoqda. Farmon davlatmand sulton hazratlariga oiddir.

28-rabiul-avval 1212-yil

(Imzo)

*

Ming qurushga nisbatan talhis xati tayyorlansin.

[Hujjatning orqa tarafi]

Bu qulingizning arzi shuldirkim:

Xazinabon Og'a qulingiz ushbu takrir xati orqali, bu safar siz Sadra'zam hazratlari huzurida Buxoro Elchisiga kiydirilgan kuzlik, yungli, suvsar mo'ynali, marosim po'stini ilgariroq Rumeli ishi yuzasidan qaytib kelgan po'stinlardan qo'limizda mavjud bo'lganlaridan berilganligini bildirib o'tgan holda, uning berilishiga doir bir dona ko'chirma va Elchining o'g'liga, ukasiga, Katxudosiga hamda sirkotibiga kiydirilgan yumshoq yungli, yaxshi sifatli, tor yengli, mo'ynali po'stinlarning badali uchun ikki yuz ellik qurushdan, Elchining yonidagi Mudarris afandi duogo'yingizga kiydirilgan bir dona yungli jubba badali uchun esa oltmish qurush berilishini so'ramoqda.

Elde mevcut olanlardan verilen söz konusu kürkün dışındaki diğer kaftanların belirtilen fiyatlar üzerinden parası hesap ettirildiğinde 1.060 kuruş tutmaktadır. Bu paradan 60 kuruş indirilerek kalan 1.000 kuruş için ödeme belgesi (tezkire) ve mevcuttan giydirilen kürkün sarf edildiğine dair de surret yazısı verilmesi gerekmektedir.

Durum zatıalinizin malumu olduğunda, gereği için bunun Başmuhasebe Kalemine kaydının yapılıp ödeme belgesi ve suret yazısının verilmesi hususunda ferman siz devletli sultanım hazretlerinindir.

(İmza)

Telhis yazısı gereğince ödeme belgesi ve suret yazısının verilmesi buyuruldu.

29 Rebiülevvel 1218

Ödeme belgesi ve suret yazısı verildi.

4 Rebiülâhir 1218

Qo'limizda mavjud bo'lgan po'stindan tashqari berilgan boshqa po'stinlarning belgilangan narxlari hisoblanganda 1060 qurushni tashkil qildi. Bu puldan 60 qurushi chegirma qilinib, qolgan 1.000 qurush uchun to'lov hujjati va mavjud po'stinlardan kiydirilganligiga doir esa bir ko'chirma berilishi kerak.

Holat siz, zoti Oliylariga ma'lum bo'lgach, ijrosi Bosh hisobxona kotibiyatiga qayd qilinib, to'lov hujjati va ko'chirma berilishi xususida farmon siz, davlatmand Sulton hazratlariga oiddir.

(Imzo)

Talhis xati asosida to'lov hujjati va ko'chirma berilishi buyurildi.

29-rabiul-avval 1218-yil

To'lov hujjati va ko'chirma berildi.

4-rabiul-oxir 1218-yil

Buhara Emiri / Buxoro amiri

İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri / IU NEK, Abdulhamidxon II foto albomlari 91355-0047

امیر بخارا

TR BOA, C.HR, 108/5390

34

OSMANLI PADİŞAHI TARAFINDAN BUHARA HÂKİMİ'NE GÖNDERİLMEK ÜZERE HAZIRLANAN HEDİYELERİN LİSTESİ VE BUNLARIN BEDELİNİN DEVLET HAZİNESİNDEN ÖDENMESİNE DAİR BUYURULDU

7 Kasım 1805

Yüce Halife hazretleri tarafından Buhara Hâkimi'ne gönderilmek üzere onun yüksek emirleriyle hazırlanan kıymetli hediyelerin listesidir.

İstanbul işi çeşit çeşit yaldızlı ipekli kumaş 30 top Birim fiyatı: 127,5 kuruş 3.825 kuruş	Haleb işi renkli yaldızlı beldar kumaş 10 top Birim fiyatı: 200 kuruş 2.000 kuruş	Haleb işi renkli yaldızlı çiçekli kumaş 10 top Birim fiyatı: 160 kuruş 1.600 kuruş
İstanbul işi keremsud kumaş 10 top Birim fiyatı: 35 kuruş 350 kuruş	Ankara işi renkli iyi kalitede şâlî kumaş 10 top Birim fiyatı: 105 kuruş 1.050 kuruş	Ankara işi renkli dalgalı sof kumaş 10 elbiselik (donluk) Birim fiyatı: 70 kuruş 700 kuruş
Toplam - 9.525 kuruş		

Yukarıda zikrolunan eşyalar bu kulunuz marifetiyle satın alınmış, tanzim edilmiş ve tamamlanarak takdim olunmuştur.

Durum malumunuz olduğunda, bunların yazılı olan bedellerinin ödenmesi hususunda emir ve ferman siz devletli sultanım hazretlerinindir.

Kulunuz

Bîrûn Hazinesi Başhazinedarı
Mustafa

- Geçmişteki benzer bir harcamanın kaydı çıkarılsın.

- Hesap olunsun.

Geçmişte İstanbul'dan Buhara Hâkimi tarafına hediye adıyla bu gibi şya gönderildiğine dair bir kayıt bulunamamıştır.

USMONIYLAR PODSHOHI TOMONIDAN BUXORO HOKIMIGA YUBORISH MAQSADIDA TAYYORLANGAN HADYALARNING RO'YXATI VA ULARNING BADALI DAVLAT XAZINASIDAN TO'LANISHIGA OID BUYRUQ

7-noyabr 1805-yil

Ulug' Xalifa hazratlari tomonidan Buxoro hokimiga yuborish uchun uning yuksak amri bilan tayyorlangan qimmatbaho sovg'alarning ro'yxati

Istanbulda tayyorlangan turli-tuman oltin suvi yuritilgan ipakli mato –30 to'p. Narxi : 127.5 qurush. 3825 qurush.	Xalabda tayyorlangan rangli, oltin suvi yuritilgan beldori mato – 10 to'p. Narxi : 200 qurush. 2000 qurush.	Xalabda tayyorlangan rangli, oltin suvi yuritilgan gulli mato – 10 to'p. Narxi : 160 qurush. 1600 qurush.
Istanbulda tayyorlangan karamsud mato – 10 to'p. Narxi: 35 qurush. 350 qurush	Anqarada tayyorlangan rangli, yaxshi sifatli chiyduxoba mato – 10 to'p. Narxi:105 qurush. 1050 qurush.	Anqarada tayyorlangan rangli, to'lqinsimon yungli mato – 10 kiyimlik (to'nlik). Narxi: 70 qurush 700 qurush
Jami - 9.525 qurush		

Yuqorida zikr qilingan narsalar kamina qulingiz ma'rifati bilan sotib olindi, yozildi va tugallanib taqdim qilindi.

Sizga ma'lum bo'lgan chog'da, ularning yozilgan badallari to'lanishiga doir buyruq va farmon siz, davlatmand Sulton hazratlariga oiddir.

Qulingiz

Berun xazinasi Bosh xazinaboni
Mustafo

- Ilgari shunga o'xshash qilingan sarf-xarajat qaydi chiqarilsin.

- Hisoblansin.

Ilgari Istanbuldan Buxoro hokimi tomoniga sovg'a nomi ostida bunday narsa yuborilganligiga doir qayd topilmadi.

1220 senesinde, ferman gereğince Bîrûn Hazinesi Başhazinedarı Mustafa Ağa marifetiyle satın alınıp İstanbul'a gelen Buhara Elçisi'ne vs.ye verilen car şal, yaldızlı ipekli kumaş ve diğer eşyaların bedeli olmak üzere şu kadar meblağın Hazine'den ödenmesi emrolunmuş ve adı geçen Hazinedarbaşının düzenlediği ayrıntılı defter, derkenar, takrir yazısı, telhis yazısı ve 3 Muharrem 1220 tarihli ferman gereğince ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) yazılıp ayın tarihli ferman gereğince ödeme belgesi verilmiştir:			
Buhara Elçisi'ne verilmek için:			
Miktar		*Birim fiyat kuruş*	*Tutar kuruş*
Beldar rızayî şal	*1 adet*		*600*
Koruluk (?) elbiselik sade	*1 adet*		*475,5*
Kaftan ve entarilik ipekli kumaş	*2 top*	*200*	*400*
Çitari ve gezi	*4 adet*	*55*	*220*
Çakşırlık çuka	*2 zirâ‘, 2 parmak*	*14*	*31,5*
Don, gömlek vs.			*187,5*
Toplam			***1.914,5***
Buhara Elçisi'nin Kethüdasına ve amcasının oğlu el-Hâc Derviş Bey'e verilmek için:			
	Miktar	*Birim fiyat kuruş*	*Tutar kuruş*
Elbiselik şal	*2 adet*	*350*	*700*
Kaftan ve entarilik ipekli kumaş	*4 adet*	*150*	*600*
İyi kalite gezi	*2 adet*	*50*	*100*
Peşlik ve çakşırlık çuka	*14,5 zirâ‘*	*14*	*203*
Toplam			***1.603***
Aliyyüddin Efendi, İmam efendi, Yüzbaşı, Mahrambaşı vs.ye verilmek için			
	Miktar	*Birim fiyat kuruş*	*Tutar kuruş*
Omuzluk (ketfi) şal	*5 adet*	*300*	*1.500*
Peşlik ve çakşırlık çuka	*36 zirâ‘, 2 parmak*	*13*	*471*
Sandal kumaştan bohça			*14*
Toplam			***1.985***

1220-yil farmoniga asosan Berun xazinasi Bosh xazinaboni Mustafo og‘a ma’rifati bilan sotib olinib, Istanbulga kelgan Buxoro elchisiga v.b.larga berilgan sharf, otin suvi yuritilgan ipakli mato va boshqa buyumlarning badali sifatida shuncha miqdordagi mablag‘ xazinadan to‘lanishi buyurilgan va o‘sha xazinabon tartiblagan batafsil ma’lumot daftari, hoshiya bitigi, takrir xati, talxis xati va 1220-yil 3-muharram kungi farmon asosida to‘lov hujjati tayyorlanib, xuddi o‘sha sanadagi farmon asosida to‘lov hujjati berilgan:			
Buxoro elchisiga berish uchun:			
Miqdori		*Narxi (qurush)*	*Summasi (qurush)*
Beldor rizoiy sharf	*1 dona*		*600*
Koruluk(?) oddiy ko‘ylak	*1 dona*		*475,5*
Chopon va ko‘ylakli ipak mato	*2 to‘p*	*200*	*400*
Chitori va gazlama matolar	*4 dona*	*55*	*220*
Pishloqli chuka taomi	*2 ziro' (tirsak – o‘lchov birligi), 2 barmoq*	*14*	*31,5*
Chopon, ko‘ylak v.b.			*187,5*
Jami			***1.914,5***
Buxoro elchisining Katxudosiga va amakisining o‘g‘li al-Haj Darvesh bekka berish uchun:			
	Miqdor	*Narx (qurush)*	*Summasi (Qurush)*
Ko‘ylakli mato	*2 dona*	*150*	*600*
Kaftan va entarili ipakli mato	*4 dona*	*150*	*600*
Yaxshi sifatli gazlama	*2 dona*	*50*	*100*
Po'stinli kiyimlar	*14,5 zirâ*	*14*	*203*
Jami			***1.603***
Alivuddin Afandi, Imom Afandi, kapitan, Mahramboshi va boshqalarga berish uchun.			
	Miqdori	*Narx (qurush)*	*Summa (qurush)*
Yelkaga tashlab qo‘yiladigan sharf	*5 dona*	*300*	*1.500*
Po'stinli kiyimlar	*36 zira, 2 barmoq*	*13*	*471*
Sandal mato to'plami			*14*

Amlan Elçi'nin 13 adet hizmetçisine verilmek için:			
	Miktar	*Birim fiyat kuruş*	*Tutar kuruş*
Renkli çuka biniş	*13 adet*	*40*	*520*
Fes			*7,5*
Çizme, mest, papuç	*26 çift*		*228,5*
Sandal kumaştan bohça			*13*
Toplam			***768***
Toplam	***6.271,5** kuruş*		
İndirim	*200 kuruş*		
Kalan	***6.071,5** kuruş"*		

Birun Hazinesi Başhazinedarı Mustafa Ağa'nın takriri, derkenar ve ferman gereğince:			
	Miktar	Birim fiyat *kuruş*	Tutar *kuruş*
İstanbul işi renkli yaldızlı ipekli kumaş	30 top	127,5	3.825
Haleb işi renkli yaldızlı beldar kumaş	10 top	200	2.000
Haleb işi renkli yaldızlı çiçekli kumaş	10 top	160	1.600
İstanbul işi keremsud kumaş	10 top	35	350
Ankara işi renkli iyi kalitede şâlî kumaş	10 top	105	1.050
Ankara işi renkli dalgalı sof kumaş	10 elbiselik	70	700
Toplam			**9.525**

Geçmişteki benzer bir harcamada yukarıda açıklandığı şekilde, yazılı olan meblağ için söz konusu tarihte ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) verildiği kayıtlıdır ve takrir yazısı gereğince hesap olunduğunda bu kadar tutmaktadır. Ferman devletli sultanım hazretlerinindir.

1 Şaban 1220

(İmza)

*- **İndirim:** 75 kuruş*

***9.450** kuruş*

Jami			***1.985***
Yuqorida aytib oʻtilgan Elchining 13 xizmatchisiga berilishi uchun:			
	Miqdori	*Narx (qurush)*	*Summa (qurush)*
Rangli chuka matolari	*13 dona*	*40*	*520*
Doʻppi			*7,5*
Etik, maxsi, kovush	*26 juft*		*228,5*
Sandal mato toʻplami			*13*
Jami			***768***
Jami	***6.271,5** qurush*		
Chegirma	*200 qurush*		
Qoldiq	***6.071,5** qurush"*		

Farmonga va Birun xazinasining Bosh xazinachisi Mustafo Ogʻaning taqrir xati va farmoniga binoan			
	Miqdori	Narx *(qurush)*	Summa *(qurush)*
Istanbul uslubidagi zarhal ipak mato	30 toʻp	127,5	3.825
Halab uslubidagi rangli zarhal beldor mato	10 toʻp	200	2.000
Halab uslubidagi rangli zarhallangan gulli mato	10 toʻp	160	1.600
Istanbul uslubidagi karamsud mato	10 toʻp	35	350
Anqara uslubidagi rangdor, sifatli chiyduxoba mato	10 toʻp	105	1.050
Anqara uslubidagi toʻlqinli sof mato	10 koʻylaklik	70	700
Jami			**9.525**

Ilgari shunga oʻxshash sarf-xarajat uchun yuqorida izohlanganidek, yozilgan mablagʻ uchun koʻrsatilgan sanada toʻlov hujjati berilganligi qayd qilingan va takrir xati asosida hisoblanganda shu miqdorni tashkil qiladi. Farmon davlatmand sulton hazratlaridandir.

1-sha'bon 1220-yil

(Imzo)

*- **Chegirma:** 75 qurush*

***9.450** qurush*

- Telhis yazısı hazırlansın.

[Belgenin arka yüzü]

Bendenizin arzı şudur ki:

Hazinedarbaşı Ağa kulunuz işbu takrir yazısıyla; Buhara Hâkimi tarafına gönderilmesi irade buyurulan İstanbul işi çeşit çeşit otuz top yaldızlı ipekli kumaşın her bir topu yüz yirmi yedişer buçuk kuruştan üç bin sekiz yüz yirmi beş, Haleb işi renkli on top yaldızlı beldar kumaşın her bir topu iki yüz kuruştan iki bin, Haleb işi renkli on top yaldızlı çiçekli kumaşın her bir topu yüz altmış kuruştan bin altı yüz, İstanbul işi on top keremsud kumaşın her bir topu otuz beş kuruştan üç yüz elli, Ankara işi on top iyi kalitede şâlî kumaşın her bir topu yüz beş kuruştan bin elli, on elbiselik dalgalı sof kumaşın her bir elbiseliği yetmiş kuruştan yedi yüz kuruş olmak üzere toplam dokuz bin beş yüz yirmi beş kuruş tutan bedelinin ödenmesini istemektedir.

Geçmişteki benzer bir harcama dikkate alınıp hesap ettirildiği üzere bu meblağdan devlet için yetmiş beş kuruş indirim yapıldığında kalan dokuz bin dört yüz elli kuruşun ödenmesi gerekmektedir.

Durum zatıalinizin malumu olduğunda, gereği için bunun Başmuhasebe Kalemine kaydının yapılıp ödeme belgesinin (tezkire) verilmesi hususunda emir ve ferman siz devletli sultanım hazretlerinindir.

(İmza)

Telhis yazısı gereğince ödeme belgesinin verilmesi buyuruldu.

4 Şaban 1220

Ödeme belgesi verildi. 14 Şaban 1220

- Talxis xati tayyorlansin.

[Hujjatning orqa tarafi]

Qulingizning arzi shuldirkim:

Bosh xazinabon ogʻa qulingiz ushbu takrir xati orqali Buxoro hokimi tomoniga yuborilishi buyurilgan Istanbulda tayyorlangan turli-tuman oʻttiz toʻp oltin suvi yuritilgan ipakli matoning har bir toʻpi yuz yigirma yetti yarim qurush – jami uch ming sakkiz yuz yigirma besh, Xalabda tayyorlangan rangli oʻn toʻp oltin suvi yuritilgan velyur (movut turi) matoning har toʻpi ikki yuz qurushdan ikki ming qurush, Istanbulda tayyorlangan oʻn toʻp karamsud matoning har toʻpi oʻttiz besh qurushdan uch yuz ellik, Anqarada tayyorlangan oʻn toʻp yaxshi sifatli sholiy matoning har toʻpi bir yuz besh qurushdan bir ming ellik – jami toʻqqiz ming besh yuz yigirma besh qurush badal toʻlanishi soʻralmoqda.

Ilgari shunga oʻxshash sarf-xarajat koʻzda tutilgan holda hisoblanganda, ushbu mablagʻdan davlat uchun yetmish besh qurush chegirma qilinganda, qolgan toʻqqiz ming toʻrt yuz ellik qurush toʻlanishi lozim.

Holat yuzasidan xabardor boʻlganingizda, ijrosi uchun Bosh hisobxona kotibiyatiga qayd qilinib, toʻlov hujjati (tazkirasi) berilishi borasidagi buyruq va farmon siz davlatmand sulton hazratlarinikidir.

(Imzo)

Talxis xatiga asosan toʻlov hujjati berilishi buyurildi.

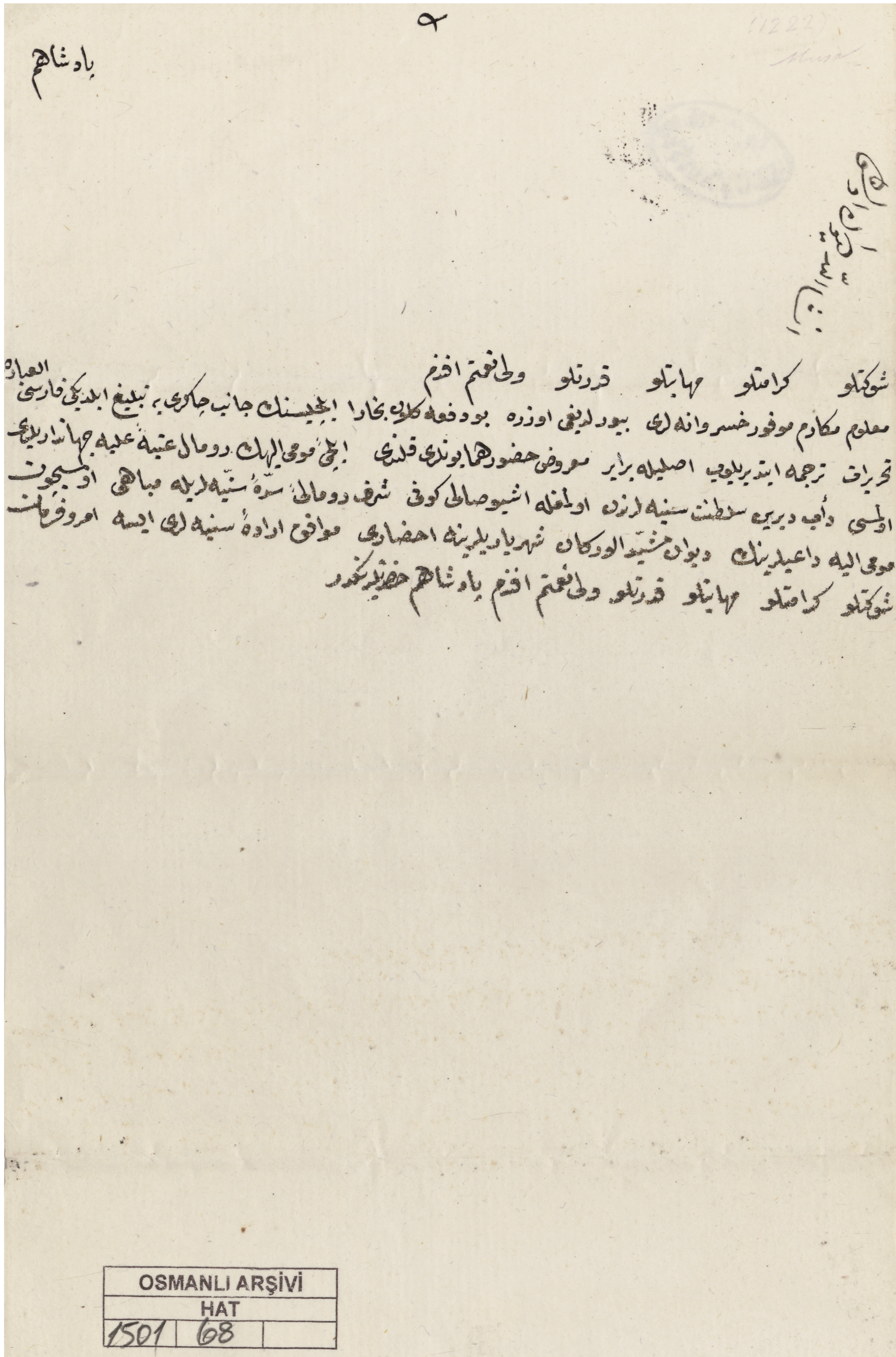
4-shaʼbon 1220-yil

Toʻlov hujjati berildi. 14-shaʼbon 1220-yil

Buhara Emirinin Harem Dairesi / Buxoro amiri harami

İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri / IU NEK, Abdulhamidxon II Foto albomlari 91355-0044

(1222)

پادشاهم

شوكتلو كرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی نعمتم افندم

معلوم مكارم موفور خسروانه لری بیورلدیغی اوزره بو دفعه كلان بخارا ایلچیسنك جانب چاكری یه تبلیغ ایلدیكی فارسی العباره

تحریرات ترجمه ایتدیریلوب اصلیله برابر معروض حضور همایونلری قلندی ایلچی موما الیهك روی مال عتبه علیه جهاندارییه [illegible]

اولمسی دأب دیرین سلطنت سنیه لرندن اولمغله اشبو صالی كونی شرف روی مالی سده سنیه لریله مباهی اولمسیچون

موما الیه داعیلرینك دیوان مشید الاركان شهریاریلرینه احضاری موافق اراده سنیه لری ایسه امر و فرمان

شوكتلو كرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی نعمتم افندم پادشاهم حضرتلرینكدر

BOA, HAT, 1501/68

BUHARA ELÇİSİ'NİN DİVAN TOPLANDIĞINDA SULTAN III. SELİM'İN HUZURUNA KABULÜNE DAİR ARZ YAZISI (TELHİS) VE HATT-I HÜMÂYUN

35

BUXORO ELCHISINING DEVON YIGʻILISHIDA SULTON SALIM III NING HUZURIGA QABUL QILINISHIGA DOIR ARZNOMA VA PODSHOH BUYRUGʻI

25 Mayıs 1807[1]

25-may 1807-yil[1]

İnşallah divan olsun.

Şevket, kerem, heybet ve kudret sahibi velinimetim, efendim Padişahım

Zatıalinizin de malumu olduğu üzere bu defa gelen Buhara Elçisi'nin tarafıma tebliğ ettiği Farsça mektup (tahrirat) tercüme ettirilip aslıyla beraber huzurlarınıza arz olundu.

Elçi'nin siz Padişah efendimizin eşiğine yüz sürmesi Osmanlı Devleti'nin köklü bir âdeti olduğundan şayet kendisinin eşiğinize yüz sürme şerefi ile iftihar etmesi için bu Salı günkü divanınıza getirilmesi sizce de uygun ise emir ve ferman siz şevket, kerem, heybet ve kudret sahibi velinimetim, Padişahım hazretlerinindir.

Insholloh, devon majlisi boʻlsin.

Shavkat, karam, haybat va qudrat egasi valene'matim, afandim Podshohim

Zoti Oliylariga ma'lumdirki, bu safar kelgan Buxoro elchisining kaminaga yoʻllagan forscha maktubi (rasmiy xat) tarjima qilinib, asli bilan birga huzuringizga havola qilindi.

Elchining Siz, Podshoh hazratlari ostonasiga bosh urishi Usmoniylar davlatining eskidan qolgan an'anasi boʻlganligi bois, shoyad uning ostonangizga bosh urishidek sharafga loyiq koʻrilishi uchun bu seshanba kungi majlisingizga keltirilishi siz tomoningizdan munosib deb topilsa, buyruq va farmon Siz, shavkat, karam, haybat va qudrat sohibi valene'mat Podshoh hazratlariga oiddir.

1 Belge, üzerinde tarih bulunmadığından, ilk arşiv tasnifi sırasında (ve katalogda) tahminî olarak 29 Zilhicce 1222 / 27 Şubat 1808 *(Sultan III. Selim'in saltanat döneminin sona erdiği yılın son günü)* şeklinde tarihlenmiştir. Ancak onun saltanat döneminin daha önce (21 Rebiülevvel 1222 / 29 Mayıs 1807) sona erdiği ve buna sebep olan Kabakçı Mustafa isyanının onun elçi ile görüşmesine engel teşkil edeceği değerlendirilerek bu çalışmada söz konusu tahminî tarih yerine, bu isyanın başlangıç tarihi olarak kayıtlara geçen 25 Mayıs 1807 tarihi tahminî tarih olarak esas alınmıştır.

1 Hujjat ustida sana boʻlmaganligi uchun dastlabki arxiv tasnifi asnosida (va katalogda) taxminiy tarzda 29-zulhijja 1222-yil / 27 fevral 1808-yil *(Sulton Salim III ning sultonlik davri tugagan-yilining oxirgi kuni)* shaklida sana qoʻyildi. Lekin uning sultonlik davri avvalroq (21-rabiul- avval 1222-yil / 29 may 1807-yil) tugagan va bunga sabab boʻlgan Qovoqchi Mustafo isyoni, uning elchi bilan uchrashuviga mone boʻlishi mumkinligi hisobga olinib, mazkur ishda yuqorida qayd qilingan taxminiy sana oʻrniga, qaydlarga oʻsha isyonning boshlanish sanasi sifatida olingan 25 may 1807-yil – taxminiy sana sifatida asos qilib olingan.

٥

عرض رجا فاطرانه‌لری لشبو تقریریله نسخهٔ منظوره مآلی معلوم همایونم اولمشدر موجبنجه عمل ایدلمک هو البر له
وجه مشروح سرعسکر بیان اولندیغی اوزره نسخهٔ مذکوره‌دن ایکیوز الی جلد مقداری
مهندسخانه کتبخانه‌سنه طبع وتمثیل اولنارق وضع اولنه

[illegible]

مهندسخانه همایونه خواجه‌لری ارائه ایله علوم ریاضیه‌یه دائر وفن هندسه‌یه متدائر کتاب تألیف وترجمه ایتملری مشروط اولدیغندن مهندسخانهٔ همایونک موجب
قانوننامهٔ همایونه تعلیم وتعلمی اهم والزم اولان علوم ریاضیه‌دن قسم اوسط اولان علم هیئته برفاج نسخه موجود ایسه‌ده جمله‌سی عربی وفرانجه لسانی اوزره اولوب
علم مذکور جمله مهندسانک معلومی اولمق ایچون ترکی لسانی اوزره اولمق ومهندسخانه شاکردانه قرائت برله تعلیم فنه اولنمق مقتضای شروطلرندن اولدیغنه بناءً
حکیم محققه علی قوشجی مرحومک علم مذکورده عربی العباره تألیفی اولان فتحیه نام کتابی بو دفعه ثمرهٔ طالع نصرت‌مطالع حضرت پادشاه گیتی‌ستانی ایله حالا مهندسخانه
همایونه باش خواجه‌سی سید علی بک قولاری ترکی لسانه ترجمه وتتمیم وعالم ناملیله توسیم ایتمش اولمغله نسخهٔ مذکوری شروط رعیه‌لری اوزره حضور
لامع النور ملوکانه‌یه تقدیمی وکتاب مذکورک تکثیر نسخی مهندسخانه‌ده لازمه‌دن اولمغله طبعخانه‌ده طبع اولنارق ایکیوز اللی مقداری مهندسخانهٔ همایونه کتبخانه‌سنه
وضع اولنمسی موافق رأی واراده سامیه‌لری بیوریلور ایسه اولبابده امر وفرمان حضرت من له الامرکدر

[illegible]

HAT 922/40090

BOA, HAT, 922/40090

TR

36

MERHUM ALİ KUŞÇU'NUN ASTRONOMİ İLE İLGİLİ *FETHİYE* İSİMLİ KİTABININ MÜHENDİSHANE-İ HÜMÂYUN BAŞHOCASI SEYYİD ALİ BEY TARAFINDAN *MİR'ÂT-I ÂLEM* ADIYLA TÜRKÇEYE YAPILAN TERCÜMESİNİN BASILIP MÜHENDİSHANE KÜTÜPHANESİ'NE KONULMASINA DAİR HATT-I HÜMÂYUN

21 Haziran 1830[1]

Humbarahane Nazırı'nın işbu takrir yazısı ve kitap tarafımdan görülmüş ve yazıda ifade edilen hususlar malumum olmuştur. Adı geçen Ali Bey'e hâcelik verilip kırmızı renkli yazıda belirtildiği üzere kitap basılsın ve Mühendishane Kütüphanesi'ne iki yüz elli adet konulsun.

Humbarahâne-i Âmirenizin Nazırı Ahmed Efendi kulunuzun takrir yazısıdır ve yazıda bildirmiş olduğu kitapla birlikte siz Padişah efendimiz tarafından görülüp incelenmesi için arz ve takdim kılınmıştır. Kitabı tercüme eden Mühendishâne-i Hümâyun Başhocası Ali Bey kulunuzun en büyük arzusunun Hâcegân zümresine dahil edilmek olduğunu Nazır Efendi kulunuz sözlü olarak ifade etmiştir. Taltifi için kendisine hâcelik ihsan olunması ve tercüme etmiş olduğu kitabın çoğaltılmak üzere basılıp iki yüz elli adedinin Mühendishane-i Hümâyununuz Kütüphanesi'ne konulması hususları siz Padişah efendimiz hazretlerince de uygun bulunduğu takdirde emir ve ferman siz efendimizindir.

Mühendishane-i Hümâyun hocalarının zaman zaman matematik ilimleri (ulûm-ı riyâziyye), geometri ve mühendislik ile ilgili kitap telif ve tercüme etmeleri şarttır. Ancak Mühendishane-i Hümâyun'da, kanun gereğince öğretilmesi ve öğrenilmesi çok önemli ve çok gerekli olan matematik ilimlerinin orta kısmını teşkil eden astronomiyle ilgili birkaç kitap mevcut ise de tamamı Arapça ve Fransızcadır. Bu bilimin bütün mühendislerin malumu olması için bunların Türkçe olması ve Mühendishane öğrencilerine okutulup öğretilmesi kanunlarının gereği olduğundan, Mühendishane-i Hümâyun Başhocası Seyyid Ali Bey araştırmacı büyük âlim merhum Ali Kuşçu'nun Arapça kaleme aldığı *Fethiye*

1 Tarih tahminîdir.

MARHUM ALI QUSCHINING ASTRONOMIYAGA OID *"FATHIYA"* NOMLI KITOBINING MUHANDISXONAYI HUMOYUN[1] BOSH USTOZI SAYYID ALI BEY TOMONIDAN *"MIROTI OLAM"* NOMI OSTIDA TURKCHAGA QILGAN TARJIMASI BOSILIB, MUHANDISXONA KUTUBXONASIGA QO'YILISHIGA DOIR XATTI HUMOYUN (PODSHOH BUYRUG'I)

21-iyun 1830-yil[2]

Humbaraxona (Temir yoki bronzadan yasalgan, dumaloq va ichi bo'sh, portlovchi moddalar bilan to'ldirilgan to'p bilan yoki qo'lda otiladigan bomba ishlab chiqariladigan joy) nozirining ushbu taqrir xati va kitob kamina tomonimdan ko'rib chiqildi va xatda bayon qilingan xususlardan xabardor bo'ldim. Ismi zikr qilingan Alibeyga ustozlik berilib, qizil rangli yozuvda ko'rsatilib, kitob nashr qilinsin va Muhandisxona kutubxonasiga ikki yuz ellik dona qo'yilsin.

Humbarxonayi Amira noziri Ahmad afandi qulingizning taqrir xatidir va xatda ko'rsatib o'tgan kitob bilan birga siz podshoh hazratlarining ko'zdan kechirishingiz uchun taqdim va havola qilindi. Kitobni tarjima qilgan Muhandisxonayı Humoyun bosh ustozi Ali bey qulingizning eng katta orzusi Hojagon jamiyatiga qo'shilish ekanligini Vazir qulingizga og'zaki tarzda aytib o'tdi. Mukofot tariqasida unga "Xoce"lik darajasi tortiq qilinishi va tarjima qilingan kitobini ko'paytirib bosilishi, ikki yuz ellik nusxasi Muhandisxonayı Humoyun kutubxonasiga qo'yilishi kabi xususlar podshoh hazratlari tomonidan ham munosib deb topilsa, buyruq va farmon Siz, afandimizga oiddir.

Muhandisxonayı Humoyun ustozlari vaqti-vaqti bilan matematika, geometriya va muhandislik ilmlari bilan bog'liq kitob yozishlari va tarjima qilishlari shartdir. Lekin Muhandisxonayı Humoyunda qoidaga muvofiq o'qitilishi va o'rganilishi juda muhim va kerak bo'lgan matematika ilmining o'rta qismini tashkil qiluvchi astronomiyaga oid bir qancha kitob bor bo'lsa ham, hammasi arabcha va fransuzchadir. Bu ilmdan barcha muhandislar xabardor bo'lishlari uchun ular turkcha bo'lishi va Muhandisxona o'quvchilariga o'qitilishi qoidalar talabidan kelib chiqib, Muhandisxonayı Humoyun bosh ustozi Sayyid Alibey

1 Usmonli armiyasi uchun to'pchi va harbiy istehkomlar quruvchilarini tayyorlovchi harbiy maktab.

2 Sana taxminiy.

adlı kitabı, Padişah hazretlerinin talihinin yardımıyla bu defa Türkçeye tercüme edip tamamlamış ve *Mir'ât-ı Alem (Âlemin Aynası)* adını vermiştir.

Bu kitabın yürürlükteki kanunları gereğince Padişahımıza takdim edilmesi ve çoğaltılması Mühendishane için gerekli olduğundan Basımevi'nde basılarak Mühendishane Kütüphanesi'ne iki yüz elli adet konulması siz Sadrazam hazretlerince uygun bulunduğu takdirde emir ve ferman sizindir.

(Mühür)

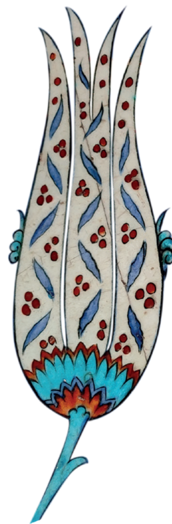
Es-seyyid Ahmed

buyuk olim marhum Ali Qushchining arabchada yozgan *"Fathiya"* nomli kitobini podshoh hazratlari sharofati bilan turkchaga tarjima qilib tamomladi va "Miroti Olam" (Olamning oynasi) nomini berdi.

Ushbu kitob amaldagi qonunga asosan Podshohimizga taqdim qilinishi va ko‘paytirilishi Muhandisxona uchun zarur bo‘lganligi bois, nashriyotda bosilib, Muhandisxona kutubxonasiga ikki yuz ellik nusxa qo‘yilishi Siz, sadra'zam hazratlari tomonidan munosib deb topilsa, buyruq va farmon sizga oiddir.

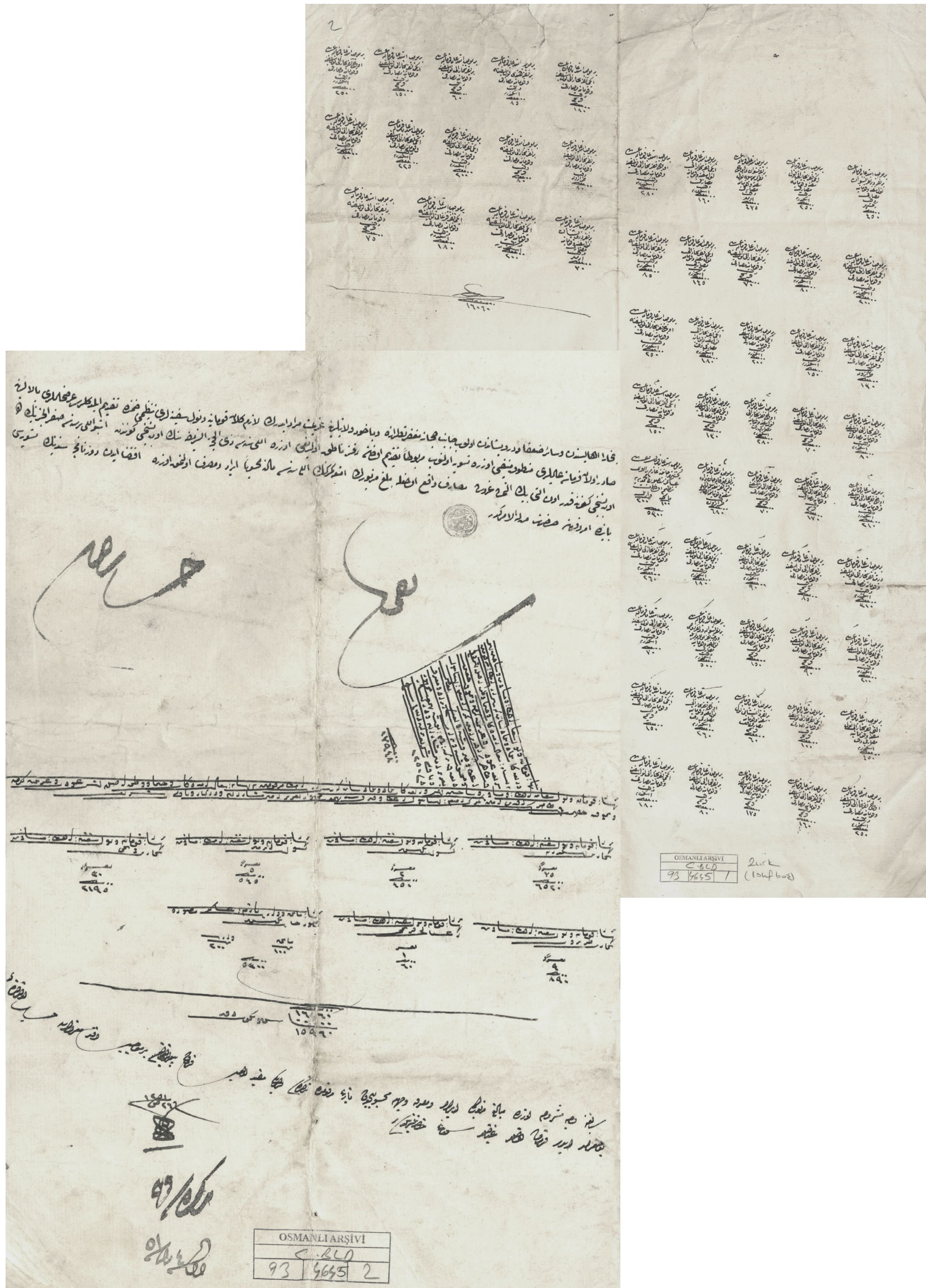
(Muhr)

As Sayyid Ahmad

Ali Kuşçu er-Risâletü'l-Muḥammediyye Adlı Eserini Fatih'e Sunarken, eş-Şaḳāiḳu'n-Numâniyye,
Ali Qushchi "ar-Risolatul Muhammadiyya" nomli asarini Sulton Fotih Mehmet II ga taqdim etmoqda,
"ash-Shaqoiqun Nu'moniyya" asaridan,
TS.MK, Hazine, no. 1263 vr. 113b

TR BOA, C.BLD, 93/4645

37

HACCA VEYA MEMLEKETLERİNE GİTMEK İSTEYEN BUHARALI VE DİĞER YARDIMA MUHTAÇ KİMSELERİN GEMİ ÜCRETLERİ VE KUMANYA MASRAFLARI İÇİN YAPILAN HARCAMALARIN LİSTESİ

30 Haziran 1835

Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince Yenişehir'e giden bir erkek ve bir kadının gemi ücreti ve kumanya masrafı 450 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 250 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İzmir'e giden bir kadın ve üç kızının gemi ücreti ve kumanya masrafı 475 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 260 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 280 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Buharalı'nın gemi ücreti ve kumanya masrafı 200 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir Buharalı'nın gemi ücreti ve kumanya masrafı 80 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalı'nın gemi ücreti ve kumanya masrafı 70 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 145 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 85 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Trabzon'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 130 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 150 kuruş

HAJGA YOKI MAMLAKATLARIGA KETMOQCHI BO‘LGAN BUXOROLIK VA BOSHQA YORDAMGA MUHTOJ KISHILARNING KEMA VA KEMADAGI OZUQA XARAJATLARI UCHUN AMALGA OSHIRILGAN TO‘LOVLAR RO‘YXATI

30-iyun 1835-yil

Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Yangishaharga yo‘l olgan bir erkak va bir ayolning kema va kemadagi yegulik xarajati – 450 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo‘l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 250 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Izmirga yo‘l olgan bir ayol va uch qizining kema va kemadagi yegulik xarajati – 475 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo‘l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 260 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yo‘l olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 280 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo‘l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 200 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo‘l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 80 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo‘l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 70 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yo‘l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 145 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo‘l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 85 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Trabzonga yo‘l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 130 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo‘l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 150 qurush

Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 200 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 180 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 250 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 80 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 70 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 280 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 130 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 150 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 210 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 170 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 70 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Trabzon'a giden bir Hokan[d] hanzadesi ile beraberindeki beş kişinin gemi ücreti ve kumanya masrafı 680 kuruş

Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 200 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 180 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 250 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 80 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Qrimga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 70 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 280 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 130 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 150 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yo'l olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 210 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 170 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 70 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Trabzonga yo'l olgan Qo'qon xonzodasi bilan besh hamrohining kema va kemadagi yegulik xarajati – 680 qurush

Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince Yenişehir tarafına giden bir alay Asakir-i Mansûre-i Muhammediyeye tanzim olunan 100 adet mancana ve 200 adet varil masrafı 5.300 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden dört Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 310 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 85 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 90 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 180 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 260 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 200 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 90 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 150 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir kadın ile kocası ve dört evladının gemi ücreti ve kumanya masrafı 500 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 70 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden altı Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 450 kuruş

Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Yangishahar tomonga yo'l olgan bir polk Muhammadiya g'olib askarlariga tartiblangan 100 dona yog'och va 200 dona metall bochka xarajati – 5.300 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan to'rt buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 310 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 85 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 90 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 180 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 260 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 200 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 90 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Qrimga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 150 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan ayol, uning eri va to'rt nafar farzandining kema va kemadagi yegulik xarajati – 500 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 70 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan olti buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 450 qurush

Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 100 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Dağıstanlının gemi ücreti ve kumanya masrafı 60 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 260 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 150 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 250 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 160 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 175 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 80 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 180 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 180 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir Hintlinin gemi ücreti ve kumanya masrafı 85 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 60 kuruş

Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Qrimga yoʻl olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 100 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yoʻl olgan bir dogʻistonlikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 60 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yoʻl olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 260 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yoʻl olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 150 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yoʻl olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 250 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yoʻl olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 160 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yoʻl olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 175 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yoʻl olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 80 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yoʻl olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 180 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yoʻl olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 180 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yoʻl olgan bir hindning kema va kemadagi yegulik xarajati – 85 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yoʻl olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 60 qurush

Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince Kırım'a giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 150 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden üç Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 250 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Trabzon'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 80 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 80 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 200 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 225 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 80 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İzmir'e giden bir dervişin gemi ücreti ve kumanya masrafı 70 kuruş
Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince İskenderiye'ye giden iki Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 200 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* İskenderiye'ye giden iki Kazanlının gemi ücreti ve kumanya masrafı 180 kuruş	*Verilen dilekçe üzerine çıkan ferman gereğince* Kırım'a giden bir Buharalının gemi ücreti ve kumanya masrafı 75 kuruş	
Toplam 16.060 kuruş			

Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Qrimga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 150 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan uch buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 250 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Trabzonga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 80 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 80 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 200 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 225qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 80 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Izmirga yo'l olgan bir darveshning kema va kemadagi yegulik xarajati – 70 qurush
Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan Iskandariyaga yo'l olgan ikki buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 200 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Iskandariyaga yo'l olgan ikki qozonlikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 180 qurush	*Berilgan arizadan keyin chiqqan farmonga asosan* Qrimga yo'l olgan bir buxorolikning kema va kemadagi yegulik xarajati – 75 qurush	
Jami 16.060 qurush			

***

Buhara ahalisinden vs. yardıma muhtaçlardan ve dervişlerden olup Hicaz'a veya memleketlerine gitmek isteyenlerin, gerekli olan gemi ücreti ve kumanya masraflarının karşılanması isteğiyle verdikleri arzuhallerinin üst tarafına yazılmış olan fermanınız gereğince bu masraflar karşılanmış ve ekte takdim olunan listede yazılı olduğu üzere 15 Zilhicce 1250 - 15 Safer 1251 tarihleri arasında on altı bin altmış kuruş harcama vuku bulmuştur.

***

Buxoro aholisi va boshqa yordamga muhtojlardan va darveshlardan Hijoz yoki o'z mamlakatlariga ketmoqchi bo'lganlarning zaruriy kema va kemadagi yegulik xarajatlari ta'minlanishi so'ralgan arznomalarining ust tarafiga yozilgan farmoningizga asosan mazkur xarajatlar qoplandi va ilovada taqdim qilingan ro'yxatda yozilganidek, 1250-yil 15-zulhijja va 1251-yil 15-safar sanasi oralig'ida o'n olti ming oltmish qurush sarf-xarajat qilindi.

Bu paranın gelir ve gider gösterilmek suretiyle [İstanbul] Emtia Gümrüğü'nün 1250 senesi gelirinden mahsup edilebilmesi için gerekli olan ruznamçe senedinin düzenlenmesi hususunda emir ve ferman sizindir.

(Mühür)

Es-seyyid Mehmed Tahir

***

- Geçmişteki benzer bir harcamanın kaydı çıkarılsın.

- Hesap olunsun.

"Daha önce İstanbul'a gelmiş olup hâlen memleketlerine dönen veya hacc-ı şerife giden, beldelerin ahali, yolcu, gezgin ve ileri gelenlerinin gemi ücreti ve kumanya masrafı olarak İstanbul Emtia Gümrüğü Emini Mehmed Tahir Beyefendi marifetiyle verilmiş ve harcanmış olan paranın gelir ve gider [kaydedilmek suretiyle] (   ) senesine takas ve mahsup işleminin yapılması için adı geçen Gümrük Emininin mühürlü takrir yazısı ve derkenar gereğince ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) yazılmış ve 1250 senesi Zilhicce ayının son gününde (selh) ödeme belgesi (tezkire) verilmiştir.
17.948 kuruş"

Daha önce İstanbul'a gelmiş olup hâlen memleketlerine dönen veya giden, beldelerin ahali, yolcu, gezgin ve ileri gelenlerinin gemi ücreti ve kumanya masrafı olarak İstanbul Emtia Gümrüğü Emini Mehmed Tahir Beyefendi marifetiyle ve onun mühürlü takrir yazısı, derkenar ve ferman gereğince verilmiş ve harcanmış olan para:

Ushbu pulning kirim va chiqimi koʻrsatilib, (Istanbul) Emtia bojxonasining 1250-yili kirimidan hisob-kitob qilinishi uchun kerakli ozuqa daftari vasiqasi tartiblanishi xususida buyruq va farmon sizga oiddir.

(Muhr)

As-Sayyid Mehmed Tohir

***

- Ilgari amalga oshirilgan shunday xarajatlar qaydi chiqarilsin.

- Hisoblansin.

"Bundan avval Istanbulga kelib, hozirda oʻz mamlakatlariga qaytayotgan yoki haj safariga yoʻl olgan oʻsha hududlarning aholisi, yoʻlovchilari, sayyohlari yoki ilgʻor kishilarining kema va kemadagi ozuqa xarajatlari sifatida Istanbul Emtia bojxonasi amini (rahbari) Mehmed Tohir janoblari ma'rifati bilan berilgan va sarflangan pulning kirim va chiqimi (qayd qilingan holda) ...-yilgi ayriboshlash va hisob-kitob ishi yuritilishi uchun oʻsha bojxona rahbarining muhrlangan takrir xati va hoshiya bitigiga asosan toʻlov hujjati yozildi va 1250-yil zulhijja oyining oxirgi kuni toʻlov hujjati (tazkirasi) berildi.
17.948 qurush"

Ilgariroq Istanbulga kelib, hozirda oʻz mamlakatlariga qaytayotgan yoki haj safariga yoʻl olgan oʻsha hududlarning aholisi, yoʻlovchilari, sayyohlari yoki ilgʻor kishilarining kema va kemadagi ozuqa xarajatlari sifatida Istanbul Emtia bojxonasi amini (rahbari) Mehmed Tohir janoblari ma'rifati bilan va uning muhrlangan takrir xati, xoshiya bitigi va farmon asosida berilgan va sarflangan pullar:

İskenderiye'ye giden Buharalı yolcuların gemi ücreti ve kumanya masrafları için 75 kişi 6.520 kuruş	Yenişehir'e giden kadın yolcuların gemi ücreti ve kumanya masrafları için 2 kişi 450 kuruş	İzmir'e giden kadın yolcuların gemi ücreti ve kumanya masrafları için 5 kişi 545 kuruş	Kırım'a giden Buharalı yolcuların gemi ücreti ve kumanya masrafları için 30 kişi 2.195 kuruş
Trabzon'a giden Buharalı yolcuların gemi ücreti ve kumanya masrafları için 9 kişi 890 kuruş	Kırım'a giden Dağıstanlı yolcuların gemi ücreti ve kumanya masrafları için 1 kişi 60 kuruş	Yenişehir tarafında görevli Asâkir-i Mansûrenin ihtiyacı olan varil ve mancanaların bedelleri için Mancana: 100 adet Varil: 200 adet 5.300 kuruş	
		Toplam	16.060 kuruş
		Defter yekûnundaki hata	100 kuruş
		Kalan	15.960 kuruş

Iskandariyaga yo'l olgan buxorolik yo'lovchilarning (75 kishi) kema va kemadagi ozuqa xarajatlari uchun – 6.520 qurush	Yangishaharga yo'l olgan ayol yo'lovchilarning (2 kishi) kema va kemadagi ozuqa xarajatlari uchun – 450 qurush	Izmirga yo'l olgan ayol yo'lovchilarning (5 kishi) kema va kemadagi ozuqa xarajatlari uchun – 545 qurush	Qrimga yo'l olgan buxorolik yo'lovchilarning (30 kishi) kema va kemadagi ozuqa xarajatlari uchun – 2.195 qurush
Trabzonga yo'l olgan buxorolik yo'lovchilarning (9 kishi) kema va kemadagi ozuqa xarajatlari uchun – 890 qurush	Qrimga yo'l olgan dog'istonlik yo'lovchilarning (1 kishi) kema va kemadagi ozuqa xarajatlari uchun – 60 qurush		Yangishahar tomonda xizmatini o'tayotgan Mansura askarlariga (g'olib askarlari) kerakli idish va toshotarlarning badali uchun yog'och bochka: 100 dona; metall bochka: 200 dona – 5.300 qurush
Jami		16.060 qurush	
Daftar yakunidagi xato		100 qurush	
Qolgani		15.960 qurush	

Geçmişteki benzer bir harcama için yukarıda açıklandığı üzere söz konusu meblağın irad ve masraf şeklinde mahsubu için belirtilen tarihte ödeme belgesi (Hazine tezkiresi) verildiği kayıtlıdır ve ferman buyurulduğu üzere defteri gereğince hesap olunduğunda bu kadar tutmaktadır. Ferman devletli sultanım hazretlerinindir.

26 Safer 1251

(İmza)

- Ödeme belgesi verilsin.

Verildi. 4 Rebiülevvel 1251

O'tmishdagi shunga o'xshash sarf-xarajat uchun yuqorida izohlangan mablag'ning kirim va chiqim shaklidagi hisob-kitobi ko'rsatilgan sanada to'lov hujjati (xazina tazkirasi) berilganligi qayd qilingan va farmon hamda daftar asosida hisoblanganda shunchani tashkil qildi. Farmon davlatmand Sulton hazratlariga oiddir.

26-safar 1251-yil

(Imzo)

- To'lov hujjati berilsin.

Berildi. 4-rabiul-avval 1251-yil

٥

ضربخانۀ عامره وقفدارى مشيرم مكرمم عطوفتلو افندى حضرتلرى

ايرانه و بخارا طرفلرندن دربار شوكتمداره ورود ايدن سفرايه سؤال خاطر ادالرى سبيله البسه

وعطيه سنيه اعطاسى مقرر اولديغنه و بو دفعه بخارا شاهى طرفندن امير حيدرك بالطرفين ... كلمش

ايدوكنه بناءً كندوسنه البسه وعطيه اولەرق اوچ بيك و مخدومنه ايكى بيك بشيوز و خدمه سنه

بشبيك غروشكه جمعاً اون بيك بشيوز غروش راجح خزينۀ عامره دن اعطاسى خصوصنه اراده

سنيۀ شاهانه متعلق بيورلمش و هلال تقرب ايدن عيد شريفدن اول اعطاسى لازم گلمكله اولبابده

مبلغ مزبورك الويه اولەرق شمدى خزينۀ عامره دن اعطاسنه همت بيورلمق ...

في ٢٩ ن

[illegible]

TR BOA, C.HR, 98/4859

38

BUHARA ELÇİSİ BALTAKULU BEY'E VE BERABERİNDEKİLERE ÂDET GEREĞİNCE ELBİSE PARASI VE BAHŞİŞ VERİLMESİNE DAİR BUYURULDU

23 Mart 1837

Çok değerli Darbhane-i Âmire Defterdarı Efendi hazretleri

İran ve Buhara taraflarından İstanbul'a gelen elçilere, hatır sorma iradesiyle elbise parası ve Padişah bahşişi verilmesi âdet olduğundan ve şu sırada da Buhara Şahı tarafından elçilik vazifesi ile Baltakulu Bey gelmiş bulunduğundan, kendisine elbise parası ve bahşiş olarak on bin, oğluna iki bin beş yüz ve hizmetçilerine de beş bin kuruş olmak üzere toplam on yedi bin beş yüz kuruşun Devlet Hazinesinden (Hazîne-i Âmire) ödenmesi hususunda Padişah iradesi çıkmıştır. Yaklaşan bayramdan önce verilmesi gerektiğinden söz konusu paranın şimdi altın olarak Devlet Hazinesinden ödenmesine himmet edesiniz diye buyuruldu.

9 Zilhicce 1252

Ödeme için gerekli olan ödeme belgesi (tezkire) daha sonra yazılıp düzenlenmek üzere söz konusu para Devlet Hazinesinden altın olarak şimdi verilsin.

Ödeme belgesi verildi. 15 Zilhicce 1252

BUXORO ELCHISI BOLTAQULIBEKKA VA HAMROHLARIGA ODATGA KO'RA KIYIM PULI VA EHSON BERILISHIGA DOIR BUYRUQ BERILDI

23-mart 1837-yil

Benihoya qadrli Davlat zarbxonasi Daftardori, afandi hazratlari,

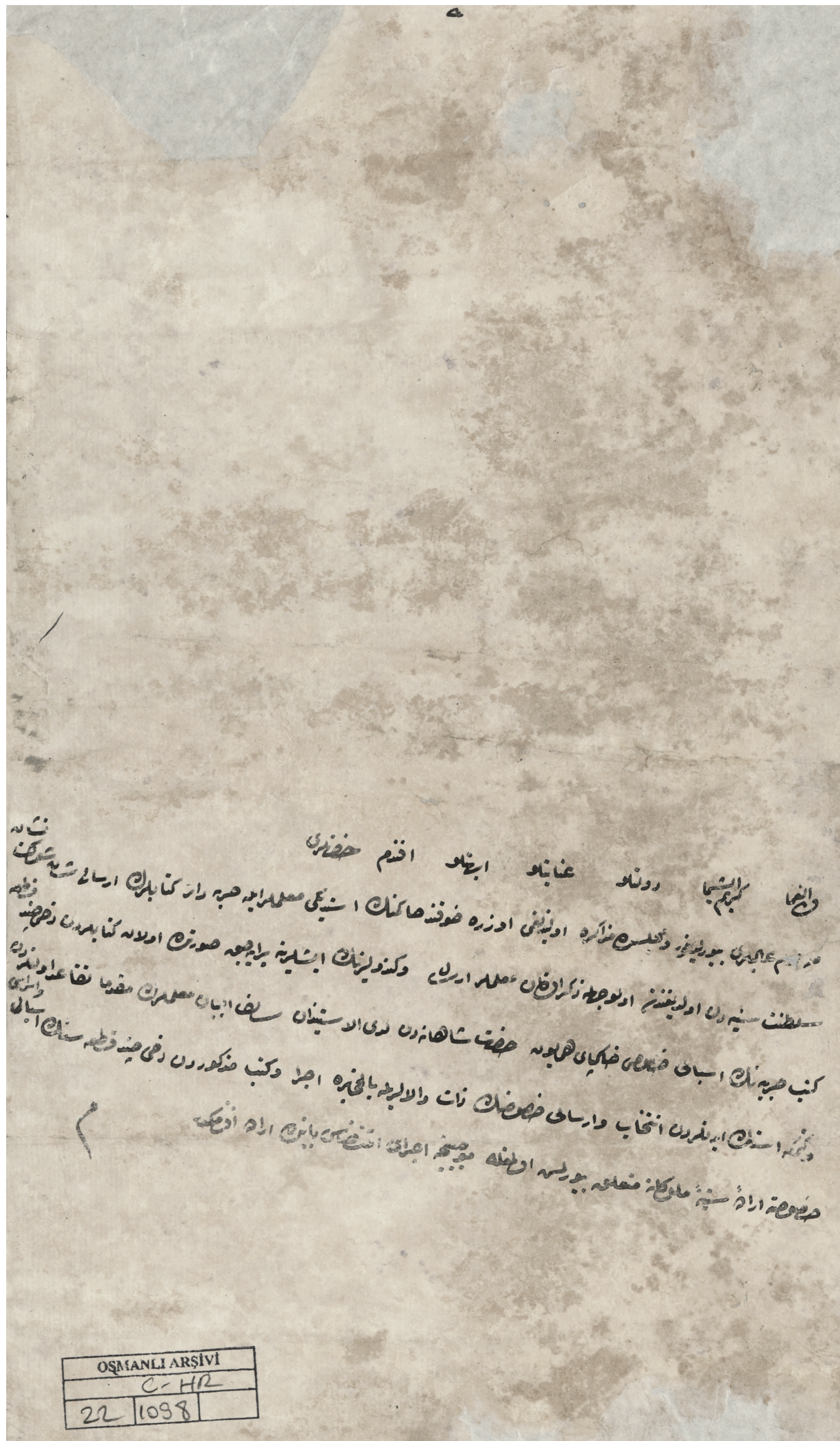
Eron va Buxoro tomonlardan Istanbulga kelgan elchilarga hol-ahvol so'rash asnosida kiyim puli va Podshoh ehson puli berilishi odat tusiga kirganligi va shuning barobarida Buxoro shohi tomonidan elchilik vazifasi bilan yuborilgan Boltaqulibek kelganligi bois, unga kiyim puli va ehson puli sifatida o'n ming, o'g'liga ikki ming besh yuz va xizmatkorlariga esa besh ming qurush – jami o'n yetti ming besh yuz qurush Davlat xazinasidan to'lanishi xususida Podshoh buyrug'i chiqdi. Yaqinlashib kelayotgan bayramdan oldin berilishi inobatga olinib, ushbu pullarni oltin tariqasida Davlat xazinasidan berilishiga himmat qiling, deb buyurildi.

9-zulhijja 1252-yil

To'lov uchun zaruriy to'lov hujjati (tazkira) keyinroq yozilib, tayyorlanish sharti bilan ushbu pul Davlat xazinasidan oltin tariqasida berilsin.

To'lov hujjati berildi.. 15-zulhijja 1252-yil

TR BOA, C.HR, 22/1098

39

HOKAND HÂKİMİ'NİN ÖĞRETMEN VE HARP KİTAPLARI GÖNDERİLMESİ İSTEĞİNİN OSMANLI PADİŞAHI TARAFINDAN UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR TEZKİRE

22 Ocak 1839[1]

Devletli efendim hazretleri

Sizin de malumunuz olduğu ve Mecliste müzakere edildiği üzere, Hokand Hâkimi'nin istediği öğretmenlerin ve harple ilgili kitapların gönderilmesi şevketli Osmanlı Devleti'nin şanından olduğundan, bu öğretmenlerin ve kendilerinin işlerine yarayacak şekilde olan birkaç adet harple ilgili kitabın yollanması hususu Padişah hazretlerinin onayına sunulmuş ve bu öğretmenlerin daha önce emekli olmuş ve gitmeye istekli olanlardan seçilerek gönderilmesi hususunun Zatıalinizle haberleşilerek yerine getirilmesi ve söz konusu kitaplardan da birkaç tanesinin yollanması hususuna Padişah iradesi (irade-i seniyye) çıkmıştır.

Bu itibarla gereğinin yerine getirilmesi konusunda irade siz efendimindir.

M.

1 Tarih tahminidir. Bu belgede atıfta bulunulan "irade"nin, muhtevasındaki benzerlikten dolayı BOA, HAT, 784/36624 numarada kayıtlı "irade" olabileceği değerlendirilerek tahminî tarih olarak o belgenin tarihi esas alınmıştır.

QO‘QON HOKIMINING O‘QITUVCHI VA HARBIY O‘QUV KITOBLARI YUBORILISHI ISTAGINING USMONIY PODSHOHI TOMONIDAN MUNOSIB KO‘RILGANLIGIGA DOIR HUJJAT

22-yanvar 1839-yil[1]

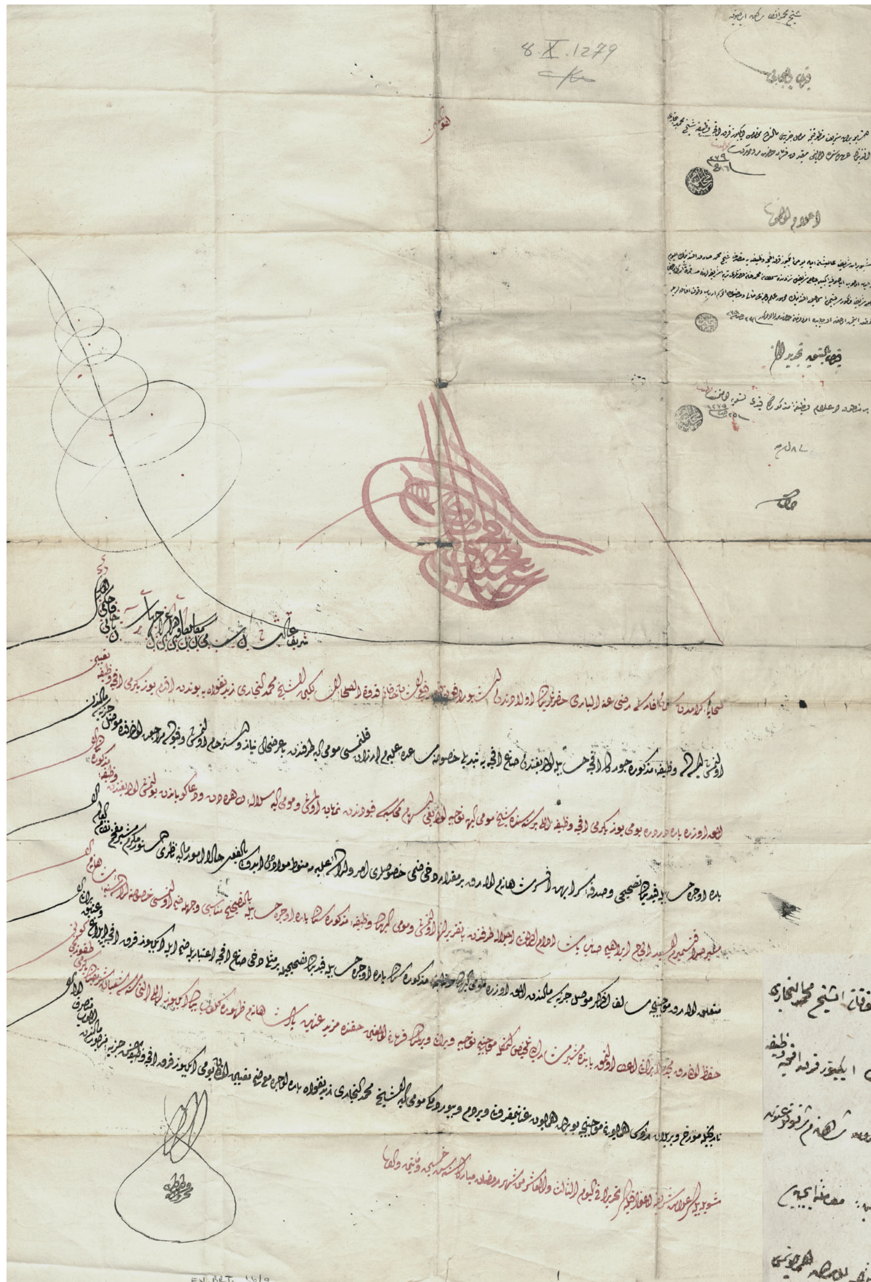
Davlatmand afandi hazratlari

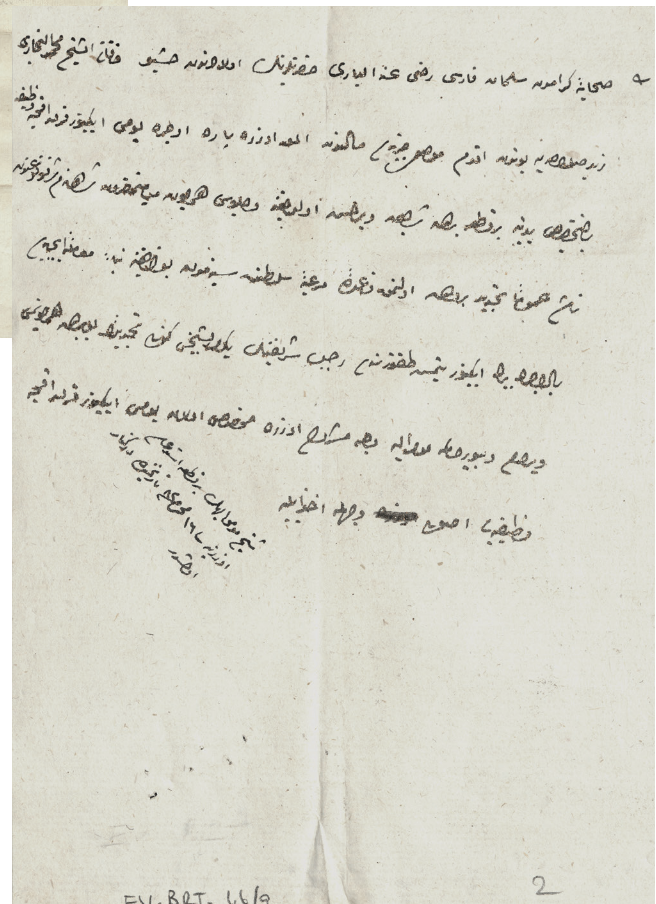
Sizga ham ma’lumki, Majlisda muzokara qilinganidek, Qo‘qon hokimining o‘qituvchilar va harbiy o‘quv kitoblarining yuborilishiga doir talabi shavkatli Usmoniy davlatining ulug‘vorligi nuqtai nazaridandir, bu o‘qituvchilar va ularning ishlariga yaraydigan urush bilan bog‘liq bir qancha nusxa kitoblarning yo‘llanish masalasi podshoh hazratlarining tasdiqlashlari uchun havola qilindi va o‘qituvchilar nafaqaga chiqqan, shuningdek, borishga talabgor bo‘lganlar orasidan tanlanib, yuborilish masalasi siz, zoti Oliylari bilan fikrlashgan holda amalga oshirilishi va kitoblardan bir qanchasi yuborilishiga doir Podshohning ruxsati chiqdi.

Shu munosabat bilan ijrosini ta’minlashda iroda siz afandimizdadir.

M.

1 Sana taxminiy. Ushbu hujjatda ko‘rsatilgan "ruhsat"ning tarkibidagi o‘xshashliklar sababli BOA, HAT, 784/36624 raqam bilan ro'yxatga olingan "ruhsat" bo‘lishi mumkinligini hisobga olsak, mazmuni o'xshashligi sababli, mazkur hujjatning sanasi taxmin qilingan sana sifatida qabul qilingan.

TR BOA, EV.BRT, 46/9

40

DUACILARDAN ŞEYH MUHAMMED EL-BUHÂRÎ'NİN MAAŞINA ZAM VE AKÇE HESABINDA İYİLEŞTİRME YAPILDIĞINA DAİR BERAT VE BU BERATIN DAHA SONRAKİ YENİLENMELERİ SIRASINDA ÇIKARILAN KAYIT SURETLERİ

8 Kasım 1840 – 21 Haziran 1865

(Tuğra)

Abdülmecîd Hân
bin
Mahmûd
el-muzaffer dâimâ

Sultanın bu şerefli beratının hükmü şudur ki:

İşbu şanlı beratın sahibi, Peygamber efendimizin (s.a.v.) sahabîlerinden Selmân-ı Fârisî (r.a.) hazretlerinin soyuna mensup değerli salih kişi Şeyh Muhammed el-Buhârî'ye daha önce 120 akçe maaş (vazife) tayin olunduğu, ancak bunun hesabı çürük akçe[1] üzerinden yapıldığından adı geçen tarafından bir arzuhal sunulup bunun sağ akçe[2] olarak değiştirilmesinin niyaz olunduğu, bunun üzerine Esham Muhasebesi kayıtlarına bakıldığında, adı geçen Şeyhe 1251 senesinde Musul cizyesi gelirinden 1 para=4 akçe hesabıyla günlük yüz yirmi akçe tahsis edildiğinin anlaşıldığı, ancak kendisi asil ve temiz bir sülaleye mensup ve duacılardan (duâgû) olduğundan hem söz konusu maaşın kaydının 1 para=3 akçe şeklinde düzeltilmesi hem de Padişahlığımızın sadakası olmak üzere bir miktar zam yapılması hususları hâlen Maliye Nazırı olan değerli Müşir es-Seyyid el-Hâc İbrahim Saib Paşa tarafından bir takrir yazısı ile bildirilmiş; bunun üzerine tarafımızdan adı geçenin söz konusu maaşının kaydının 1 para=3 akçe şeklinde düzeltilmesi ve uygun şekilde zam yapılması irade buyurulmuştur.

Adı geçen Müşir de bu emrimin gereği olarak; Musul cizyesi gelirinden ödenmek üzere adı geçen Şeyh'in söz konusu maaşının kaydının 1 para=3 akçe şeklinde düzeltilip sağ akçe olarak bir misli de zam yapılmak suretiyle iki yüz kırk akçeye çıkarılması ve eski beratının alınıp kendisine buna uygun yeni berat verilmesi hususunu bir telhis yazısı ile huzurumuza arz etmiş ve tarafımızdan da telhiste yazılı

1 Ayarı düşük, karışık, kıymeti aşağı madenî para.
2 Ayarı ve vezni doğru, hilesiz akçe.

DUOGO'YLARDAN SHAYX MUHAMMAD AL-BUXORIYNING MAOSHINI OSHIRISH VA AQCHA HISOBIDA YAXSHILANGANLIGIGA DOIR NISHON VA MAZKUR NISHONNING KEYINROQ YANGILANGAN VAQTDA CHIQARILGAN QAYD NUSXALARI

8-noyabr 1840-yil – 21-iyun 1865-yil

(Tamg'a)

Abdulmajid Xon
ibn
Mahmud
doim zafar yori bo'lsin

Sultonning ushbu sharafli nishonining hukmi shuki

Ushbu shonli nishonning egasi, Payg'ambarimiz (s.a.v.) ning sahobalaridan Solmon Forsiy (r.a.) hazratlarining naslidan qadrdon solih kishi Shayx Muhammad al-Buxoriyga oldin 120 aqcha maosh tayinlangan, lekin bu hisob qiymatsiz aqcha[1]dan amalga oshirilganligi bois, ismi zikr qilingan shaxs tomonidan arz qilindiki, bu sog'lom aqcha[2]ga o'zgartirilganligi,shuningdek, hissalarning hisob-kitobiga oid qaydlari ham ko'zdan kechirilganda, shayxga 1251-yilda Musul jizyasi daromadidan 1 pul – 4 aqcha miqdorida kunlik yuz yigirma aqcha berilishi ma'lum bo'ldi. Lekin o'zi asl va toza naslga mansub va duogo'ylaringizdan ekanligi bois, mazkur maosh qiymatini 1 pul – 3 aqcha tarzida tuzatilishini hamda Podshohligimizning sadaqasi sifatida maoshining ozgina ko'paytirib berilishi xususida hozirda Moliya noziri lavozimidagi qimmatli Mushir as-Sayid al-Haj Ibrohim Soib Posho tomonidan iqror xati bilan bildirilgan. Shuningdek, nomi zikr qilingan shaxsning maosh qaydlarini 1 pul – 3 aqcha tarzida tuzatilishi va munosib shaklda maoshi oshirilishi irodamizga havola qilingan.

Nomi zikr qilingan Mushir (eng yuksak harbiy maqom egasi) mazkur amrdan kelib chiqqan holda, Musul jizyasi daromadidan to'lanishi ko'zda tutilgan Shayxga, maoshi qaydini 1 pul – 3 aqcha tarzida tuzatilib, sog'lom aqcha o'laroq bir barobar oshirilgan miqdorda ikki yuz qirq aqchaga chiqarilishi va eski nishoni olinib, unga munosib shaklda yangi nishoni berilishi xususida qisqa bayon xati bilan huzurimizga murojaat qilibdi va tomonimizdan bayon

1 O'lchovi past, qorishiq va qiymati past ma'danli pul.
2 O'lchovi va vazni to'g'ri, xiylasiz aqcha.

olduğu şekilde maaş ve buna dair berat verilmesi ferman olunmuştur. Bu itibarla; adı geçene tarafımdan inayet olunan 29 Şaban 1256 tarihli ruûs-ı hümâyun gereğince kendisine bu beratı verdim ve **buyurdum ki:**

Adı geçen Şeyh Muhammed el-Buhârî kendisine tayin olunan, 1 para=3 akçe hesabı üzerinden zamla birlikte günlük iki yüz kırk akçe maaşını Musul cizyesi gelirinden alsın ve sahibi olsun. Böyle bilinsin ve şerefli alametime itimat olunsun.

On üç Ramazan bin iki yüz elli altı tarihinde yazılmıştır.

Kostantıniyye'de

***

Ayasofya'da ikamet eden Şeyh Muhammed Efendi.

- İlgili kalemdeki kaydı çıkarılsın ve gereği ilam olunsun.

Kayıtlara göre; işbu berat gereğince Musul cizyesi gelirinden tahsis edilmiş olan günlük iki yüz kırk akçe maaş Şeyh Muhammed Buhârî Efendi'nin üzerine kayıtlıdır. Ferman efendim hazretlerinindir.

16 Cemâziyelâhir 1279

(Mühür)

Esham Muhasebesi

İşbu berat ile günlük iki yüz kırk akçe maaşa sahip olan Şeyh Muhammed Sadık Efendi'nin hâlen hayatta ve Büyük Ayasofya Camisi yanındaki Sultan Mehmed Han hazretlerinin türbesinde misafir olarak ikamet ettiği adı geçen caminin Başkayyım İsmail Efendi'nin verdiği mühürlü ilmühaber ve isimleri kayıtlı bilirkişi ifadelerinden anlaşılmıştır. Emir ve ferman efendim hazretlerinindir.

23 Receb 1279

(Mühür)

Tahsin

- Kaydı düzeltilip yenilensin.

İlam gereğince söz konusu maaşın kaydı düzeltilmiştir.

25 Receb 1279

(Mühür)

Esham Muhasebesi

8 Şevval 1279

Verildi.

***

xatida yozilgan shaklda maosh va bunga doir imtiyoz xati berilishi farmon qilindi. Shu munosabat bilan nomi zikr qilingan shaxsga tomonimdan inoyat qilingan bu nishongi 1256-yil sha'bon oyining 29-kuni ruusi xumoyun (davlat tayinlov ishlari)ga binoan unga berdim va **buyurdimki**:

Shayx Muhammad al-Buxoriy o'ziga belgilangan 1 pul – 3 aqcha hisobida oshirilgan miqdorda ikki yuz qirq aqcha maoshni Musul jizyasi daromadidan olsin va sohibi bo'lsin. Shunday bilinsin va sharafli hujjatiga ishonilsin.

Ikki yuz ellik oltinchi-yil ramazon oyining o'n uchinchi kuni yozildi.

Konstantiniyyada

***

Ayasofyada istiqomat qilayotgan Shayx Muhammad Afandi.

- Tegishli nozirlikdagi qaydi chiqarilsin va bildirilsin.

Qaydlarga ko'ra ushbu nishon asosida Musul jizyasi daromadlaridan ajratilgan kunlik ikki yuz qirq aqcha maosh Shayx Muhammad Buxoriy Afandiga qayd qilingan. Farmon afandim hazratlariga oiddir.

16 Jumodus-soniy 1279-yil

(Muhr)

Hissalar hisobxonasi

Ushbu nishon bilan kunlik ikki yuz qirq aqcha maoshga ega bo'lgan Shayx Muhammad Sodiq Afandining hozirda tirik va Buyuk Ayasofya Majsidining yonidagi Sulton Mahmud Xon hazratlarining maqbarasida mehmon sifatida istiqomat qilayotganligi bosh qayyim Ismoil afandining bergan muhrli ma'lumotnoma va u kishini yaxshi biladiganlarning ifodalaridan ma'lum bo'di. Buyruq va farmon afandim hazratlariga oiddir.

23-rajab 1279-yil

(Muhr)

Tahsin

- Qaydi o'zgartirilib yangilansin.

Bildirgi asosida ushbu maoshning qaydi o'zgartirildi.

25-rajab 1279-yil

(Muhr)

Hissalar hisobxonasi

8-shavvol 1279-yil

Berildi.

***

"İşbu şanlı beratın sahibi, Peygamber efendimizin (s.a.v.) sahabîlerinden Selmân-ı Fârisî (r.a.) hazretlerinin soyuna mensup değerli Şeyh Muhammed el-Buhârî'ye daha önce Musul cizyesi gelirinden ödenmek üzere 1 para=3 akçe hesabıyla günlük iki yüz kırk akçe maaş tahsis edilerek kendisine bir adet berat verilmiş olduğundan ve Padişah olarak tahta Zatıalimin geçmesi sebebiyle Osmanlı Devleti'nin yürürlükteki kuralı gereğince bütün beratların yenilenmesi icap ettiğinden, gerekli işlemleri yapılarak 25 Receb 1279 tarihinde yenileme (tecdid) şeklinde bu beratı verdim ve ***buyurdum ki:***

Adı geçen, açıklandığı şekilde tahsis edilmiş olan günlük iki yüz kırk akçe maaşım usulüne uygun olarak alsın."

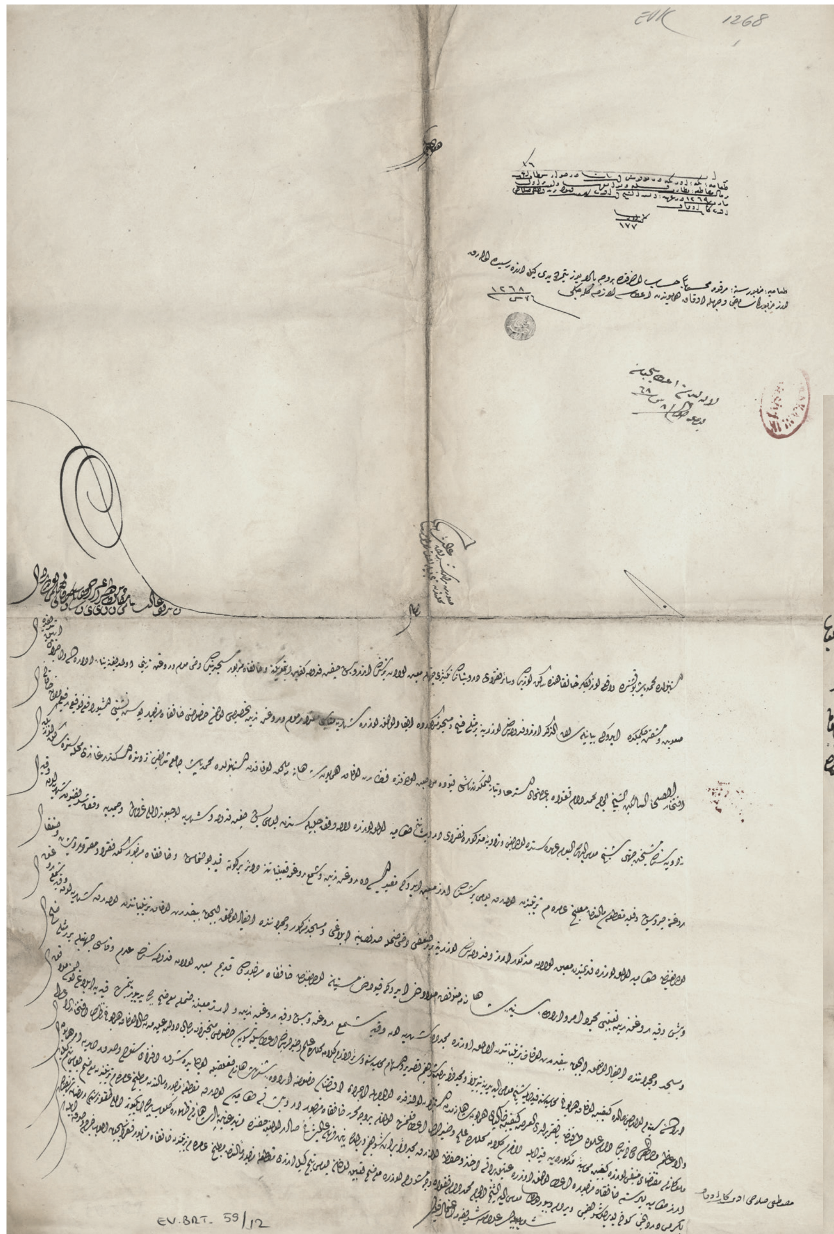
Bu derkenar buraya adı geçen Şeyhin arzuhali üzerine 16 Muharrem 1282 tarihinde yazılmıştır.

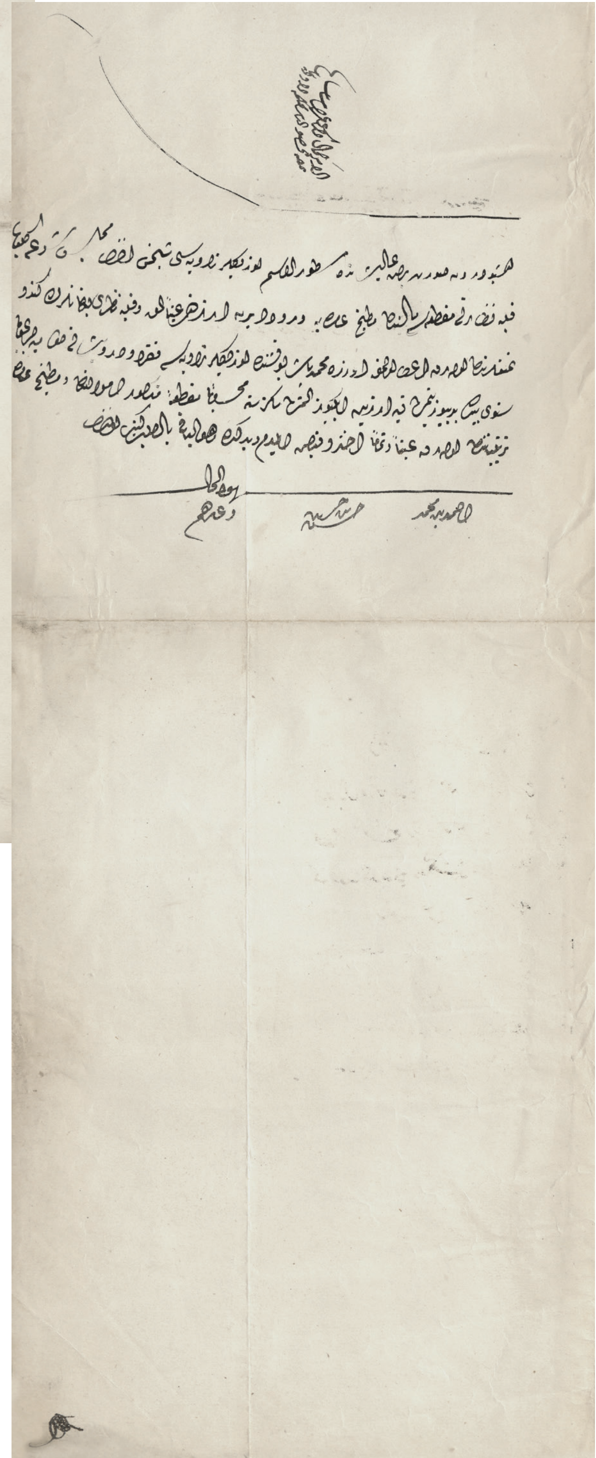
“Ushbu shonli nishon egasi Payg‘ambarimiz (s.a.v.)ning sahobalaridan Salmoni Forsiy (r.a.) hazratlarining naslidan qadrdon Shayx Muhammad al-Buxoriyga avvalroq Musul jizyasi daromadidan to‘lash ko‘zda tutilgan holda 1 pul – 3 aqcha hisobida kunlik ikki yuz qirq aqcha maosh belgilanganligiga doir nishon berilgan va Podshoh sifatida siz, zoti Oliyning taxtga o‘tirganligingiz munosabati bilan Usmoniylar davlatining amaldagi qonuni bo‘yicha barcha nishonlari yangilanishi lozimdir, ijrosi yuzasidan ishlar amalga oshirilib, 1279-yil rajab oyining 25 kuni yangilangan (tajdid) tarzda ushbu nishongi berdim va ***buyurdimki****:*

Nomi zikr qilingan kishi belgilangan tartibda kunlik ikki yuz qirq aqcha maoshini o‘ziga qulay tarzda olsin”.

Mazkur izoh bu yerga nomi zikr qilingan Shayxning arizasi haqida 1282-yil muharram oyining 16 kuni yozildi.

TR BOA, EV.BRT, 59/12

41

İSTANBUL'DAKİ ÖZBEKLER TEKKESİ'NE TAYİN EDİLMİŞ OLAN PİRİNÇ MİKTARININ ARTTIRILDIĞINA DAİR BERAT

18 Ekim 1843 – 28 Mayıs 1852

Bu berat sureti, kayıtlı olduğu yerden buraya aynen naklolunmuştur.

Sultanın bu şerefli beratının hükmü şudur ki:

İstanbul'da Mehmedpaşa Yokuşu'nda bulunan Özbekler Hankahı Şeyhi ve bu beratı elinde bulunduran değerli salih kişi Şeyh el-Hâc Muhammed'in, Hankahta kalan Özbek vs. derviş fukarasının çoğalmış olmasından dolayı buraya tayin edilmiş olan bir şinik pirinç ve beş çift fodula ekmeğinin yeterli olmadığını ve Hankahtaki mescidin de mum ve zeytinyağı bulunmamasından dolayı idaresinde ve âyin-i şerif icrasında zorluk çekildiğini belirterek söz konusu pirinç ve fodula ekmeği miktarının bir misli arttırılmasını ve mescidin aydınlatılmasında kullanılmak üzere aylık yeterli miktarda mum ve zeytinyağı tahsis olunmasını bir arzuhal ile niyaz ve istirham etmesi üzerine kayıtlara bakıldığında; Evkâf-ı Hümâyun Nezaretine bağlı vakıflardan İstanbul'da Mehmed Paşa Camisi yanında İskendergazi Mahallesi'nde bulunan Özbekiye Zaviyesi'nin Şeyhliği vazifesinin hâlen adı geçen uhdesinde olduğu ve bu Zaviyenin dervişlerine yemeklik olarak Lale[li] Vakfı'ndan günlük beş çift fodula ekmeği ve aylık üç yüz elli kuruş, Hamidiye Vakfı'ndan aylık on kıyye çerviş yağı ve Filibe Mukataası gelirinden Matbah-ı Âmire ödeneği kapsamında günlük bir şinik pirinç tayin edilmiş olduğunun kayıtlı bulunduğu ancak zeytinyağı ve yağmumu tayin edildiğine dair herhangi bir kayıt bulunmadığı, bu Hankah fakirlerin, dervişlerin ve zayıfların meskeni olduğundan yemeklik olmak üzere eskiden tayin edilmiş olan pirinç ve fodula ekmeği miktarının bir misli arttırılarak yeterli miktara ulaştırılması ve söz konusu mescit ve odalarının aydınlatılmasında kullanılmak için de güçsüz vakıflar ödeneği kapsamında aylık on kıyye yağmumu ve beş kıyye zeytinyağı tayin olunmasının Padişah hazretlerinin emir ve iradesine bağlı olduğu kayıtlardan anlaşıldığından, bu Hankahın eskiden tayin edilmiş olan fodula ekmeği miktarının kâfi gelmemesinden dolayı bir misli arttırılması, mescit ve odalarının aydınlatılmasında kullanılmak üzere güçsüz

ISTANBULDAGI O‘ZBEKLAR JAMOATIGA TAYINLANGAN GURUCH MIQDORINING ORTTIRILGANLIGIGA DOIR NISHON

18-oktabr 1843-yil – 28-may 1852-yil

Nishonning nusxasidir, qayd qilingan joydan bu yerga aynan yozilgan.

Sultonning bu sharafli nishonning hukmi shuki

Istanbulda Mehmedposho Yokushi (tepaligi)da joylashgan O‘zbeklar xonaqohining shayxi va qo‘lida mazkur nishon bo‘lgan qimmatli solih kishi shayx al-Haj Muhammad Xonaqohda yashayotgan o‘zbeklar va darvesh faqirlarning soni ko‘payganligi bois, bu yerga tayinlangan bir shinik (sakkiz kilo) guruch va besh juft fodula[1] non yetmayotganligini va Xonaqohdagi masjidda sham va zaytun moyi yo‘qligi uchun idora va ayini sharif (sharafli marosim)larni o‘tkazishga qiynalayotganliklarini bayon qilganlar. Ushbu guruch va fodula non miqdorini bir barobar ko‘paytirib berish va masjidning yoritilishida foydalanish uchun oylik yetarli miqdorda sham va zaytun yog‘i yetkazib berishilishini bir ariza yozib iltimos qilganlaridan so‘ng, qaydlar ko‘zdan kechirildi. Avkofi Humayun Nazorati (Davlat vaqflar vazirligi)ga bog‘liq vaqflardan Istanbuldagi Mehmed Posho Jome masjidi yonida Iskandarg‘oziy mahallasida joylashgan O‘zbekiya jamiyatining shayxligi vazifasi hozirda ismi yuqorida zikr qilingan shaxs ekan va bu jamiyatning darveshlariga yegulik sifatida Lolali vaqfidan kunlik besh juft fodula noni va oylik uch yuz ellik qurush (tanga), Hamidiyya vaqfidan oylik o‘n ikki qiyya[2] to‘ng moy (mol, qo‘y yog‘i) va Filibe Mukataasi (ekin solig‘i)dan tushgan daromaddan Matbahi Amire (Saroy oshxonasi)dan to‘lovi miqdorida kunlik bir shinik guruch berilishi tayinlanganligi qaydi mavjud, lekin zaytun moyi va sham berishga doir hech qanday qayd topilmadi. Ushbu xonaqoh faqirlar, darveshlar va bechorahollarning maskani bo‘lganligi bois, yegulik uchun avval tayinlangan guruch va fodula noning miqdorini bir barobar ko‘paytirib, yetarli miqdorda qo‘shish hamda bu masjid va xonalarning yoritilishida foydalanish uchun zaif vaqflar to‘lovi miqdorida oylik o‘n qiyya sham va besh qiyya zaytun

1 Kepakli undan tayyorlangan, tandirda yopilgan pida shaklidagi non turi

2 Og‘irlik o‘lchovi, bir qiyya – 1282 gr.

vakıflar ödeneği kapsamında yeni olarak aylık on kıyye yağmumu ve beş kıyye zeytinyağı tayin olunması ve pirinç tayinatının da eski miktarı üzerine yapılan zamla birlikte bin yedi yüz yetmiş kıyyeye çıkarılması Padişah olarak benim tarafımdan da uygun görüldüğü takdirde, bu durumun Evkâf-ı Hümâyun Nezareti Muhasebesine kaydolunarak adı geçen Şeyhe değiştirilmiş yeni bir berat verilmesi ve Esham Muhasebesi ile diğer gerekli olan yerlere de ilmühaberleri gönderilmek suretiyle işlemin tamamlanması hususu Osmanlı Devlet adamlarından hâlâ Evkâf-ı Hümâyun Nazırı olan değerli Mustafa Kâfi Bey tarafından bir takrir ile onay için huzurumuza arz olunduğunda, belirtildiği şekilde gereğinin yerine getirilmesi tarafımdan irade buyurulduğundan, bu emrimin gereği olarak durum anılan Muhasebe kalemine kaydedilmiş ve gerekli yerlere ilmühaberleri verilmiştir. Bu itibarla eski beratın alınıp yukarıda yazılı olduğu üzere bu Hankahın dervişlerine yemeklik olmak üzere adı geçen Mukataa gelirinden Matbah-ı Âmire ödeneği kapsamında zamla birlikte günlük yarım kile pirincin her sene adı geçen Hankaha verilmesi şeklinde yeni bir berat verilmesi tarafımdan ferman olunduğundan kendisine inayetim olmak üzere bin iki yüz elli dokuz senesi Ramazan-ı şerif ayının yirmi dördüncü günü tarihinde bu beratı verdim ve **buyurdum ki:**

Adı geçen değerli Şeyh Hacı Muhammed açıklandığı şekilde zamla birlikte tayin olunan günlük yarım kile pirinci adı geçen Mukataa gelirinden Matbah-ı Âmire ödeneği kapsamında Hankahın fukarası için alıp harc ve sarf eylesin. Böyle bilinsin ve şerefli alametime itimat olunsun.

***

Evkaf Kâtibi Mustafa Salâhî Efendi

***

"16

Evkaf Kâtibi Mustafa Salâhî Efendi tarafından çıkarılan kayıtlar gereğince, Filibe ve bağlı yerler Mukataası Nezareti gelirinden 1269 yılının Mart ayı başından itibaren verilmek üzere Şeyhliği Seyyid Şeyh Muhammed Efendi'nin uhdesinde olan Sultanahmed civarında Mehmedpaşa Yokuşu'nda bulunan Özbekiye Tekkesi'nin yemekliği için:

Senede

177 kile pirinç"

moyi bilan ta'minlash Podshoh hazratlarining buyruq va irodasiga bog'liq ekanli qaydlardan ma'lum bo'ldi, shu bois bu Xonaqohning avval tayinlangan fodula noni miqdori yetarli bo'lmayotganligi uchun bir barobar orttirish, masjid va xonalarning yoritilishida foydalanish uchun zaif vaqflar to'lovi miqdorida yangi (bundan keyin) oylik o'n qiyya sham va besh qiyya zaytun moyi berilishi va guruch ta'minoti ham oldingi miqdorga nisbatan oshirilib, ming yetti yuz yetmish qiyyaga chiqarilishi Podshoh sifatida mening tomonimdan munosib ko'rilgach, bu holat Davlat Vaqflar Vazirligi hisobxonasiga qayd qilinsin va ismi zikr qilingan shayxga o'zgartirilgan yangi nishon berilsin. Hissalar hisobxonasi bilan boshqa tegishli joylarga ham xabar yuborilib, ishning amalga oshirilish masalasi Usmoniy davlati amaldorlaridan hozirda Davlat vaqflari vaziri bo'lgan qimmatli Mustafo Kafiy Bey tomonidan bir takrir bilan tasdiqlatish uchun huzurimizga chiqarilgach, belgilangan tartibda ijrosini ta'minlash mening tomonimdan buyurilganligi va bu buyruq asosida holat nomi yuqorida aytilgan Hisobxona qaydlariga tushirilsin va tegishli joylarga xabarlari yetkazilsin. Bundan kelib chiqan holda, avvalgi nishon olinib, yuqorida yozilganidek, bu xonaqohning darveshlariga yegulik tariqasida Muqataa (ekin solig'i) daromadidan davlat oshxonasi to'lovi oshirilgan miqdorida kunlik yarim kile[1] guruch har-yili bu xonaqohga yetkazilishiga doir yangi nishon berilishi tomonimdan farmon qilindi. Ming ikki yuz ellik to'qqiz sanasi ramazoni sharif oyining yigirma to'rtinchi kuni ushbu nishongi berdim va **buyuramanki**:

Nomi zikr qilingan qimmatli Shayx Hoji Muhammad aytib o'tilganidek, oshirilgan miqdordagi kunlik yarim kile guruchni Muqataa daromadidan saroy oshxonasi to'lovi doirasida xonaqohning faqirlari uchun sarflasin. Shunday bilinsin va sharafli nishoniga bo'ysunilsin.

***

Vaqflar kotibi Mustafo Salohiy Afandi

***

"16

Vaqflar kotibi Mustafo Salohiy Afandi tomonidan chiqarilgan ro'yxat asosida Filibga va uning atrofidagi yerlar Muqataasi vazirligi daromadidan 1269-yilning-mart oyi boshidan boshlab berilishi ko'zda tutilgan Shayxligi Sayid Muhammad Afandi zimmasida bo'lgan Sultonahmed atrofida Mehmedposho tepaligida joylashgan O'zbekiya jamiyatining yeguligi uchun:

Yilda

177 kile guruch"

1 Don-dun o'lchov birligi, bir kile – 40 l

Söz konusu yemeklik, belirtilen seneye mahsuben hesap olunduğunda yukarıda yazılı olduğu üzere 177 kile pirince ulaşmaktadır. Bu pirincin önceden olduğu gibi Evkâf-ı Hümâyun [Nezaretinden] verilmesi gerekeceği.

7 Şaban 1268

(Mühür)

Ahmed Muhtar

Laleli [Vakfı'ndan] verilmesi için pusula verildi. 8 Şaban 1268

(Belgenin arka yüzü)

Durum temessükte zikredildiği gibidir. Bu kayıt Davutpaşa Mahkemesi Naibi huzurunda yazılmıştır.

Bu berat suretinde ismi yazılı olan Özbekler Zaviyesi Şeyhi efendi mahkemeye gelip; "Filibe Nezareti Mukataası gelirinden Matbah-ı Âmireye gelen pirinçten aynî olarak almak ve Filibe Nazırı bulunanların kendi temettülerinden olarak verilmek üzere Mehmedpaşa Yokuşu'nda Özbekler Zaviyesi fukarası ve dervişlerinin yemeklikleri için yıllık bin yedi yüz yetmiş kıyye pirinci 1268 senesine mahsuben söz konusu Mukataa gelirinden ve Matbah-ı Âmire ödeneği kapsamında aynî olarak tamamen aldım." dedi ve meydana gelen bu durum, talep üzerine yazıldı.

Şahitler: Mehmed oğlu Ahmed, Hüseyin oğlu Hasan ve diğerleri.

Bu yegulik bir-yilga hisoblab chiqilganda yuqorida yozilgan 177 kile guruchni tashkil qiladi. Guruch oldin bo‘lganidek Vaqflar vazirligi tomonidan ta’minlanishi xususida.

7-sha’bon 1268-yil

(Muhr)

Ahmed Muhtar

Lolali vaqfidan beriloishiga doir hujjat berildi. 8-sha’bon 1268-yil

(Hujjatniing orqa tomoni)

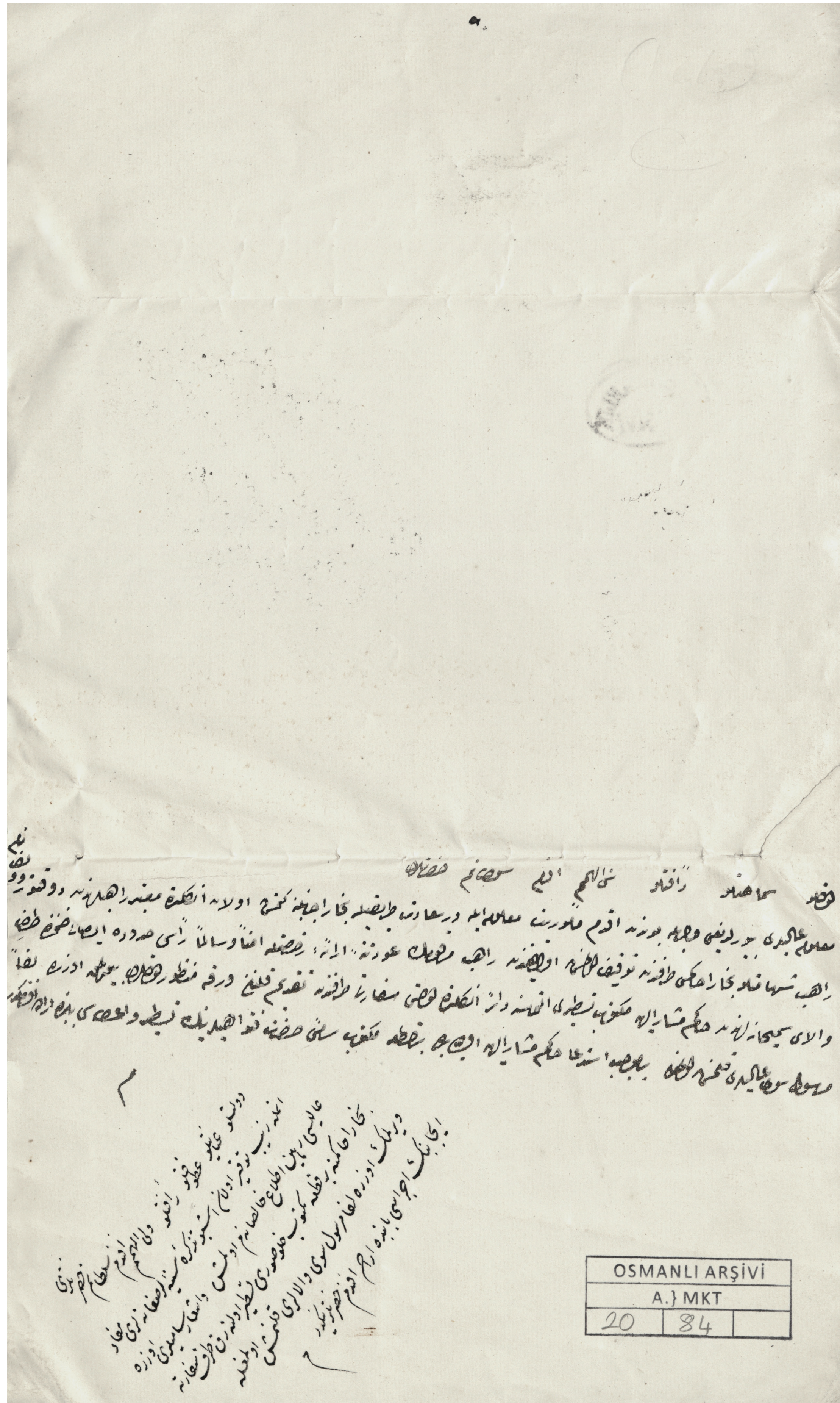
Holat hujjatda ko‘rsatilganidek.

Ushbu qayd Dovudposho Mahkamasi noibi huzurida yozildi.

Ushbu nishonning nusxasida ismi yozilgan O‘zbeklar zoviyasi shayxi afandi mahkamaga kelib, “Filibe Vazirligi Muqataasi daromadidan Matbagi amira (sulton oshxomasi)ga kelgan guruchning aynisidan olish va Filibe vazirining o‘z foydasidan berilishi ko‘zda tutilgan Mehmedposho tepaligida O‘zbeklar jamiyati faqirlari va darveshlarining yeguliklari uchun-yillik ming yetti yuz yetmish qiyya guruch 1268-yil hisobiga yuqorida zikr qilingan Muqataa daromadidan va Sulton oshxonasi to‘lovi miqdorida bir xil darajada to‘liq oldim” dedi va mazkur holat talabdan kelib chiqib yozildi.

Guvohlar: Mehmed o‘g‘li Ahmed, Husayn o‘g‘li Hasan va boshqalar.

TR BOA, A.MKT, 20/84

42

İNGİLTERE SEFARETİ'NİN BUHARA'DA TUTUKLANAN İNGİLİZ RAHİP DOKTOR WOLF'UN SERBEST BIRAKILMASI İÇİN ŞEYHÜLİSLAM TARAFINDAN BUHARA HÂKİMİ'NE BİR MEKTUP YAZILMASI İSTEĞİNE VE BUNUN YERİNE GETİRİLDİĞİNE DAİR TEZKİRE

9 Ocak 1845[1]

Devletli, müsamahakâr, merhametli ve yüksek himmet sahibi efendim hazretleri

Malumunuz olduğu üzere daha önce görevli olarak İstanbul üzerinden Buhara tarafına gitmiş olan İngiltere'nin saygın rahiplerinden Doktor Wolf Buhara Hâkimi tarafından tutuklandığından kendisinin geri dönmesine izin verilerek sağ salim sınıra ulaştırılması hususunda Zatıaliniz tarafından Buhara Hâkimi'ne bir mektup yazılması isteğine dair İngiltere Devleti Sefareti tarafından takdim kılınan yazı görüp incelemeniz için ekte gönderilmiştir.

Bu isteğin gereği olarak siz Şeyhülislam hazretleri tarafından Buhara Hâkimi'ne bu konuda bir mektup yazılıp verilmesi hususunda irade siz efendimindir.

M.

Devletli, yardımsever, şefkatli, merhametli ve himmet sahibi efendim hazretleri

Siz Sadrazam hazretlerinin çok kıymetli tezkirenizde ifade edilen husus malumum olmuş ve Zatıalinizin bildirdiği şekilde Buhara Hâkimi'ne bu samimi dostunuz tarafından bir adet mektup yazılarak İngiltere Sefaretine verilmek üzere ekte yüce tarafınıza gönderilmiştir.

Gereğinin yerine getirilmesi hususunda irade siz efendim hazretlerinindir.

M.

1 Tarih tahminîdir.

ANGLIYA ELCHIXONASINING BUXORODA QO‘LGA OLINGAN INGLIZ ROHIBI DOKTOR VOLFNING OZOD QILINISHI YUZASIDAN SHAYXULISLOM TOMONIDAN BUXORO HOKIMIGA BIR MAKTUB YOZILISHI TALABI VA BU TALABNING AMALGA OSHIRILGANLIGIGA DOIR HUJJAT

9-yanvar 1845-yil[1]

Davlatmand, oliyjanob, marhamatli va yuksak himmat egasi afandi hazratlari

Xabaringiz borkim, avvalroq vazifa bilan Istanbul orqali Buxoro tomonga borgan Angliyaning hurmatli rohiblaridan Doktor Volf Buxoro hokimi tominidan qo‘lga olingan, shu sababli uning ortga qaytishi uchun ruxsat berilib, sog‘-omon chegaraga yetkazilishi borasida zoti Oliylari tomonidan Buxoro hokimiga bir maktub yozilishi talabi uchun Angliya davlat elchixonasi tomonidan taqdim qilingan xat ko‘zdan kechirishingiz uchun ilovada yuborildi.

Bu talabdan kelib chiqib, siz Shayxulislom hazratlari tomonidan Buxoro hokimiga bu masala yuzasidan bir maktub yozib berilishi borasida iroda siz afandimizdadir.

M.

Davlatmand, yordamsevar, shavkatli, marhamatli va himmat egasi afandi hazratlari

Siz, Sadri a’zam hazratlarining qimmatli xatingizda bayon qilingan ishlardan xabardor bo‘ldim va zoti Oliylarining ma’lum qilganlaridek, Buxoro hokimiga bu samimiy do‘stingiz tomonidan bir maktub yozilib, Angliya elchixonasiga berilishi uchun ilovada hukmingizga yuborildi.

Ijrosi amalga oshirilishi yuzasidan iroda siz, afandi hazratlaridadir.

M.

1 Sana taxminiy.

1

2

TR BOA, İ.DH, 184/10200

43

MUSA EFENDİ'NİN VEFATI SEBEBİYLE BOŞALAN MEDİNE-i MÜNEVVERE'DEKİ ÖZBEK MEDRESESİ'NİN MÜDERRİSLİĞİNE GAZNELİ ALİ EFENDİ'NİN TAYİNİNE DAİR İRADE-İ SENİYYE

30 Kasım 1848

Bendeniz şunu arz eder ki:

Medine-i Münevvere'deki Özbek Medresesi'nin Müderrisi olan Musa Efendi'nin vefat etmesi üzerine söz konusu müderrislik görevinin Medine'de ikamet eden Gazneli Ali Efendi'ye verilmesine dair Evkâf-ı Hümâyun Nazırı beyefendi hazretlerinin bir adet takrir yazısı siz Şeyhülislam hazretleri tarafından görülüp incelenmesi için yüce tarafınıza gönderilmiştir.

Söz konusu Müderrisliğin adı geçene verilmesi sizin nezdinizde de uygun bulunduğu takdirde bunun için gerekli olan Zatıaliniz onayının gönderilmesi ve gereğinin icra edilmesi için söz konusu takrir yazısının iade edilmesi hususunda emir ve irade sizindir.

26 Zilhicce 1264

M.

Bu değersiz duacınız şunu arz eder ki:

İşbu değerli tezkirenizde ve ekindeki Evkâf-ı Hümâyun Nazırı beyefendinin Medine-i Münevvere'de boş bulunan Özbek Medresesi'nin müderrislik görevinin Medine'de ikamet eden Gazneli Ali Efendi'ye verilmesi hakkındaki takrir yazısında ifade edilen hususlar bu dostunuzun malumu olmuştur.

Ancak bu görevin adı geçen Gazneli Ali Efendi'ye verilmesinin istendiği Evkâf-ı Hümâyun Nezaretinden [tarafımıza] gelen yazının üst tarafına şu geçen 17 Zilhicce günü bu duacınızın onayı yazılmış ve işlem bitmiştir. Siz Sadrazam hazretlerince malum buyurulmasını ve söz konusu takrir yazısının ekte yüce tarafınıza iade kılındığını bildirir, bu vesile ile size olan samimiyetimi ifade ederim.

Bu konuda irade siz efendim hazretlerinindir.

1 Muharrem 1265

***

MUSO AFANDINING VAFOTI TUFAYLI MADINAI MUNAVVARADAGI BO'SH QOLGAN O'ZBEK MADRASASINING MUDARRISLIGIGA G'AZNALIK ALI AFANDINING TAYINLANISHIGA DOIR PODSHOH RUXSATI

30-noyabr 1848-yil

Qulingiz shuni arz qiladikim

Madinai Munavvaradagi O'zbek madrasasining mudarrisi bo'lgan Muso afandining vafot etganligi sababli, ushbu mudarrislik vazifasining Madinada yashaydigan g'aznalik Ali afandiga berilishiga doir Davlat vaqflar vaziri hazratlarining taqrir xati siz, Shayxulislom hazratlari tomonidan ko'zdan kechirishingiz uchun huzuringizga yuborilgan edi.

Bu mudarrislik vazifasini ismi zikr qilingan shaxsga berilishi sizning tomoningizdan ham munosib deb topilsa, buning uchun lozim bo'lmish siz, zoti Oliylarining tasdig'ini va ijrosini ta'minlash uchun ushbu takrir xatining jo'natilishi xususidagi buyruq va farmon sizga oiddir.

26-zulhijja 1264-yil

M.

Bu ojiz duogo'yingiz shuni arz qilurkim

Ushbu qimmatli xatingizda va ilovasidagi Davlat vaqflar vaziri hazratlarining Madinai Munavvarada bo'sh qolgan O'zbek madrasasining mudarrislik vazifasining Madinada yashaydigan g'aznalik Ali afandiga berilishi to'g'risidagi takrir xatida ifodalangan xususlar bu do'stingizga ma'lumdir.

Lekin bu vazifa ismi zikr qilingan g'aznalik Ali afandiga berilishi so'ralgan Davlat vaqflar vazirligidan bizga kelgan xatning yuqorisiga o'tgan 17-zulhijja kuni kamina duogo'yingizning tasdig'i yozilgan va ish yakunlangan edi. Siz Sadra'zam hazratlariga ma'lum bo'lsinki, bu takrir xatining ilovasini qaytarib sizga yuborgan holda sizga bo'lgan samimiyatimni izhor etaman.

Bu borada iroda siz, afandi hazratlaridadir.

1-muharram 1265-yil

***

Şefkatli efendim hazretleri

Medine-i Münevvere'deki Özbek Medresesi'nin aylık altmış kuruş ücret ve beş yüz kuruş yıllık (seneviye) ile müderrisi bulunan Musa Efendi 1 Cumâdelûlâ 1264 tarihinde vefat ettiğinden söz konusu görevin belirtilen ücreti ve yıllığıyla, adı geçen müteveffadan boşalması nedeniyle, vefat tarihinden itibaren, Medine'de ikamet eden ve Harem-i Saâdet'de dinî ilimleri (ulûm-ı ʻâliye) yaymakla meşgul bulunan Gazneli Ali Efendi'ye verilerek buna dair beratının çıkarılıp gönderilmesi hususu Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Haremi'nin Şeyhü'l-haremi olan şefkatli Paşanın müşterek yazısı ile gelmiş olan Medine-i Münevvere Kadısı efendinin ilâmında bildirilmiş ve ilgili kalemdeki kayıtları incelendikten sonra, belirtildiği şekilde bu görevin söz konusu tarihten itibaren adı geçen Gazneli Ali Efendi'ye, Şeyhülislam hazretlerinin onayı gereğince verilerek gereğinin icra edilmesi Evkâf-ı Hümâyun Nazırı beyefendi hazretleri tarafından takrir yazısı ile onaya sunulmuştur. Konu hakkında Şeyhülislam hazretleri ile yapılan yazışma neticesinde ben aciz tarafından kaleme alınan tezkirenin kenarına yazılmış olan cevaptan bu görevin açıklandığı şekilde adı geçen efendiye verilmesinin Şeyhülislam tarafından onaylandığı anlaşılarak söz konusu tezkire ve takrir yazısı Padişah hazretleri tarafından görülüp incelenmesi için tarafınıza gönderilmiştir. Şayet Padişah hazretleri tarafından da uygun görülürse takrir yazısı uyarınca gereğinin icrası hususunun Evkâf-ı Hümâyun Nazırı'na havale olunacağını bildirmek üzere tarafımdan işbu tezkire kaleme alınmıştır efendim.

3 Muharrem 1265

M.

Değersiz kulunuz şunu arz eder ki:

Siz Sadrazam hazretlerinin işbu değerli tezkireniz ve sözü edilen tezkire ile takrir yazısı Halife hazretleri tarafından görülüp incelenmiş ve tarafınızdan bildirilip onay istendiği şekilde söz konusu hizmetin belirtilen tarihten itibaren adı geçen Gazneli Ali Efendi'ye, Şeyhülislam onayı gereğince verilerek gereğinin icrası hususunun anılan Nazır hazretlerine havale buyurulması Padişah hazretlerinin emir ve iradelerinin gereği olmuştur. Bahsi geçen tezkire ile takrir yazısı da yine sizin yüce tarafınıza iade kılınmıştır.

Malumunuz olduğunda bu konuda emir ve ferman sizindir.

4 Muharrem 1265

Shavkatli afandi hazratlari

Madinai Munavvaradagi Oʻzbek madrasasida oylik oltmish qurush,-yillik besh yuz qurush maosh bilan mudarris boʻlib ishlagan Muso afandi 1264-yilning 1-jumodul-avval kuni vafot etdi. Ushbu belgilangan oylik va-yillik maoshli vazifa joyi, mudarrisning vafoti munosabati bilan boʻsh qoldi. Vafot kunidan boshlab bu vazifani Madinada yashaydigan harami saodatda diniy ilmlar berish bilan mashgʻul boʻlgan gʻaznalik Ali afandiga berilishiga doir yorliq chiqarilishi masalasi Paygʻambarimiz (s.a.v) Haramining shayxul harami boʻlgan shavkatli Poshoning mushtarak xati bilan birga kelgan Madinai Munavvara qozisining bildirgisida maʼlum qilindi va tegishli kotibiyatlarda qaydlar tekshirilgach, belgilangan tartibda ushbu vazifa yuqorida aytib oʻtilgan sanadan boshlab gʻaznalik Ali afandiga Shayxulislom hazratlarining tasdigʻi bilan berildi, ijrosi taʼminlanishi Davlat vaqflar vaziri hazratlari tomonidan takrir xati bilan tasdiqqa havola qilindi.

Masala yuzasidan Shayxulislom hazratlari bilan boʻlib oʻtgan yozishma natijasida kamina tomonidan yozilgan tazkiraning chetiga qayd qilingan javobdan bu vazifa izohlanganidek, ismi zikr qilingan afandiga berilishi Shayxulislom tomonidan tasdiqlanganligi anglashildi. Ushbu tazkira va takrir xatlari podshoh hazratlari tomonidan koʻzdan kechirilishi uchun sizga yuborildi. Shoyad, podshoh hazratlari ham munosib deb topsa, iqror xatiga asosan ijrosini taʼminlash masalasi Davlat vaqflar vaziriga havola qilinishini bildirgan holda, kamina tomonidan ushbu tazkira yozildi.

3-muharram 1265-yil

M.

Notavon qulingiz shuni arz qiladikim

Siz, Sadra'zam hazratlarining ushbu qadrli xatingiz va yuqorida zikr qilingan maktub bilan taqrir xati Xalifa hazratlari tomonidan koʻzdan kechirildi va siz tomoningizdan tasdiq soʻralganidek, vazifa xizmat koʻrsatilgan sanadan boshlab gʻaznalik Ali afandiga Shayxulislom tasdigʻiga asosan berilishi, ijrosi aytib oʻtilgan vazir hazratlariga havola qilinishi Podshoh hazratlarining buyrugʻi va irodasidir. Yuqorida bayon qilingan maktub va iqror xati ham sizga qaytarilmoqdadir.

Sizga maʼlum boʻlgan buyruq va farmon sizga oiddir.

4-muharram 1265-yil

Entegre Restoratör Ekibi / Restavrator ustalar guruhi
Özarşiv / O'zbekiston Kinofotofono hujjatlari Milliy arxivi, 0-88415

İstanbul Ayasofya Camii / Ayo Sofiya jome' masjidi, Istanbul
Chevalier Caspard FOSSATI, Aya Sofia Costantinople

İstanbul Ayasofya Camiinin İçi / Ayo Sofiya jome' masjidi ichki qismi, Istanbul
Chevalier Caspard FOSSATI, Aya Sofia Costantinople

HR.SYS 4/3

HR.SYS 4/3

2

BOA, HR.SYS, 4/3

TR

44

İSTANBUL'DAKİ HAREZM ELÇİSİ İLE HOKAND HANZADELERİNDEN SADIK BEY'E TERSÂNE-İ ÂMİRE'NİN GEZDİRİLMESİNE DAİR TEZKİRE

17 Nisan 1849

Saadetli efendim hazretleri

Bendenizin evinde bulunan Harezm Elçisi beyefendi ve Hokand hanzadelerinden Sadık Bey yarınki Perşembe günü Tersâne-i Âmire'yi ziyaret edeceklerinden, Zatıaliniz tarafından görevlendirilecek birinin bu kulunuzun evine gelip onlarla birlikte Tersâne-i Âmire'ye gitmesi veya bendenize bu ziyaretle alakalı olarak tarafınızdan bir yazı ihsan buyurulması konusunda emir ve ferman siz efendimindir.

***

Kaptan Paşa hazretlerine tezkire

İstanbul'da bulunan Harezm Elçisi ile Hokand hanzadelerinden Sadık Bey yarınki Perşembe günü Tersâne-i Âmire'yi gezip görmek arzu ettiklerinden ve kendilerinin muteber kimselerden olmaları hasebiyle isteklerinin yerine getirilmesinde bir sakınca bulunmadığından, uygun yerlerin kendilerine gezdirilmesi için ilgililere Zatıaliniz tarafından tembihte bulunulması konusunda irade sizindir.

ISTANBULDAGI XORAZM ELCHISI VA QO'QON XONZODALARIDAN SODIQ BEKNI DAVLAT KEMAXONASI BILAN TANISHTIRISHGA DOIR RUXSATNOMA

17-aprel 1849-yil

Saodatli afandim hazratlari

Qulingizning uyidagi Xorazm elchisi va Qo'qon xonzodalaridan Sodiq bek ertangi payshanba kuni Davlat kemaxonasi bilan tanishmoqchi ekani bois, zoti Oliylari tomonidan tayinlanadigan biror vakilni kaminaning uyiga kelib, ular bilan birga belgilangan manzilga borishi yoki kaminaga bu ziyoratga aloqador bir yozma ruxsat ehson qilish borasida buyruq va farmon siz, afandimga oiddir.

***

Kapitan Posho hazratlariga ruxsatnoma

Hozirda Istanbulda bo'lib turgan Xorazm elchisi bilan Qo'qon xonzodalaridan Sodiq bek ertangi payshanba kuni Davlat kemaxonasini aylanib ko'rish istagida ekanliklari bois va o'zlari hurmatli zotlardan bo'lganliklari sababli, xohishlari bajarilishiga doir hech bir e'tiroz yo'qdur. Munosib joylarni ularga ko'rsatish uchun mutasaddilarga zoti Oliyingiz tomonidan ko'rsatma berish sizning ixtiyoringizdadir.

1260

O'zMA. I-125/2/282, 3 v.

45

TANZİMAT UYGULAMALARI VS. YÜZÜNDEN YAPILAN HARCAMALARI KARŞILAMAK ÜZERE ÇIKARILAN KÂĞIT PARALARIN, HAZİNE ÜZERİNE BİNDİRDİĞİ FAİZ YÜKÜNDEN DOLAYI TÜMÜYLE ORTADAN KALDIRILMASI İÇİN GEREKLİ MALİ KAYNAĞI SAĞLAMAK ÜZERE OSMANLI AHALİSİNDEN *İÂNE-İ UMÛMİYE* ADI ALTINDA TOPLANACAK PARANIN AHALİYE TAKSİM VE TAHSİL ESASLARI İLE BUNUN NİĞDE SANCAĞINDA NASIL UYGULANACAĞINA DAİR FERMAN

22 Ocak 1852

Padişah fermanı suretidir.

Padişah fermanının aslının aynısıdır.

Bu belge; şanı yüce Allah'a karşı fakir olan Niğde Kadısı Vekili ***(...)Beyzade Es-seyyid Mehmed Galib*** *tarafından yazılmıştır.*

(Mühür)

Çok değerli; Konya Eyaleti Valisi Vezirim Selim Paşa, Niğde Sancak Beyi'nin Vekili Raşid, Niğde sancağı sınırları içerisinde yer alan kazaların kadı veya vekilleri ile müftüleri, müdürleri, Meclis üyeleri ve memleket ileri gelenleri

Fermanım size ulaştığında bilesiniz ki; herkesin malumu olduğu üzere, Osmanlı tahtına oturduğum günden beri gece, gündüz Padişah olarak bütün düşüncem din ve devlet binasının güçlendirilmesi, memleket ve milletin refah temelinin sağlamlaştırılması meselesi üzerinde yoğunlaşmış ve bu hususta aralıksız olarak sarf etmiş olduğum çabalar meyvesini vermiştir. Nitekim Osmanlı ülkesinin her tarafında Allah'a hamdolsun emniyet ve refah her geçen gün artmaktadır.

Bu yüksek hedef memleketin asayiş, güvenlik ve adalet işleri için birçok yeni ve hayırlı nizamnamenin uygulamaya konulmasıyla gerçekleşmiş ve bunun için de mecburen devlet hazinesinden pek çok masraf yapılmıştır. Bunun yanı sıra, Osmanlı ülkesinin usulünden istisna edildiği için hizmet payları diğer tarafların üzerinde kalan bazı eyaletlerin bu yeni düzenlemelerin kapsamına dahil edilmesi için de bir hayli masraf yapılmıştır. Ayrıca daha sonra meydana gelen bazı büyük olaylar arasında Osmanlı Devleti'nin şanının ve menfaatlerinin korunması için alınan tedbirler de olağanüstü birçok masrafa yol açmıştır.

Normal gelirlerle yapılması mümkün olamayan bütün bu masraflar zorunlu olarak açıktan karşılanmış ve bunun

TANZIMOT (YANGI QONUNLAR) AMALIYOTI VA KUTILMAGAN XARAJATLARNI QOPLASH UCHUN BOSILGAN QOG'OZ PULLARNI, XAZINADAGI FOIZ SABABLI BARCHASINI YO'QOTISH UCHUN KERAKLI MOLIYAVIY MANBALARNI TA'MINLASH MAQSADIDA USMONIYLAR XALQIDAN IANAI UMUMIYA NOMI OSTIDA OLINISHI KERAK BO'LGAN PULNING TAQSIMI VA TOPSHIRILISHI ASOSLARI BILAN NIGDA SANJOG'IDA QANDAY IJRO ETILISHIGA DOIR BUYRUQ

22-yanvar 1852-yil

Podshoh farmonining nusxasi

Podshoh farmonining aslidir.

Bu hujjat, sha'ni buyuk Allohning huzurida faqir bo'lgan Nig'da qozisi vakili

(...) Beyzoda As-Sayyid Mehmed G'olib *tomonidan yozilgan*

(Muhr)

Qadrli Ko'nyo viloyati voliysi vazirim, Salim Posho, Nigda Sanjak Beyining vakili Rashid, Nigda sanjog'i tarkibidagi qazalarning qozi vakillari va muftiylari bilan qaza mudirlari va majlisi a'zolari va mamlakatning yetakchilari

Farmonim sizga yetib borganda ma'lumingiz bo'lsinkim, hammaga ma'lum, Usmoniylar taxtiga o'tirganimdan buyon kecha-yu kunduz fikru xayolim din va davlatning kuchaytirilishi bilan millatning osoyishtaligini o'ylashdan iboratdir. Ushbu fikrlarim Allohga hamd bo'lsinki, natijasini berib, Usmoniylar davlatining har tomonida xavfsizligi va osoyishtaligi kun sayin ortmoqda.

Adolat va xavfsizlik to'g'ri tatbiq qilinishi uchun bir qator yangi nizomnomalar chiqarildi va ularning amaliyotga joriy qilinishi esa davlat xazinasidan ko'p miqdordagi xarajatni talab qildi. Shu bilan bir qatorda, avvalroq amalga oshirilgan xizmatlarni boshqa manbadan olgan ko'plab hududlar ham Tanzimot usuli sababli markazga o'tkazildi, bu ham anchagina xarajatga sabab bo'ldi. Bundan tashqari, sodir bo'lgan ba'zi katta hodisalarda davlatning sha'ni va manfaatini himoyalash maqsadida ko'rilgan chora-tadbirlar ham katta xarajatlarni keltirib chiqardi.

Qo'lga kiritilayotgan kam daromad bilan bu xarajatlar qoplanishi mumkin emasligi bois, majburiy qarz evaziga amalga oshirildi va bu qarz davlat xazinasiga salbiy ta'sir

etkileri de devlet hazinesinin işlerine olumsuz olarak yansımıştır. Hazinedeki bu sıkıntılar ise, her devletin mali işleri ile insanların birbirleriyle olan iş ve işlemleri arasında var olan kapsamlı bağdan dolayı insanların iş ve işlemlerini etkilemiştir. Bu yüzden hem devletin maliyesini iyileştirmek hem de ahalinin iş ve işlemlerini düzeltmek için hızlı bir tedbir alınması gereği ortaya çıkmıştır. Bu da umumî yardımla olacaktır. Gerçi açıklanan sebeplerden dolayı meydana gelen masrafların tutarı pek büyük ise de Padişahlığımın adaletine emanet edilmiş olan tebaa ve ahaliye tahammüllerinin üstünde bir şey yüklenmesi benim nezdimde müsaade edilecek bir husus değildir.

Bu itibarla; yalnız söz konusu masrafları karşılamak üzere çıkartılmış olup faizden dolayı devlet hazinesine yük olan ve insanların birbirleriyle olan iş ve işlemlerine zarar veren kâğıt paraların tümüyle ortadan kaldırılması için lazım olan üç yüz elli bin kesenin *iâne-i umûmiye* adı altında bütün Osmanlı ülkesinden adil bir şekilde toplanması gereği ortaya çıkmıştır. Bu yüzden özel olarak tertiplenen bir toplantıda bunun nasıl taksim ve tahsil edileceği konusu görüşülmüş ve neticede; söz konusu üç yüz elli bin kese akçenin, her biri yirmişer kuruş kabul edilen sekiz milyon yedi yüz elli bin hisseye bölünmesi, bunun elli bin kesesinin din, eğitim, yargı, askerlik ve idare alanlarında hizmet veren memurlardan ve İstanbul'da yaşayan ahaliden, geri kalan üç yüz bin kesesinin ise İstanbul dışındaki bölgelerin ahalisinden karşılanması, bu yapılırken her bir sancağın hal ve mevkii ile ahalisinin ticaret ve kazançlarının ayrı ayrı incelenmesi, daha sonra nüfus itibarıyla her bir şahsa bazı sancaklarda bir hisse yani yirmi kuruş, bazısında bir buçuk yani otuz kuruş ve bazısında da iki hisse yani kırk kuruş yüklenmesi, ancak her yerde güç sahiplerinin servet ve güçleri nisbetinde daha fazla vermesi ve fakir fukaraya destek olması, sancak esasına göre belirlenmiş olan bu ölçütlerin sancak idareleri tarafından kazalar için, kaza idareleri tarafından da köy, çiftlik ve mahalleler için esas alınması hususları tarafımdan emir buyurulmuştur.

Bu esaslar çerçevesinde Niğde sancağı için, nüfusu göz önünde bulundurularak, her bir şahıstan bir buçuk hisse alınmak üzere toplam yüz iki bin dört yüz seksen dokuz hisse yani dört bin doksan dokuz kese, iki yüz seksen kuruş *iâne-i umûmiye* parası belirlenmiştir. Bu hisselerin ne şekilde taksim ve tahsil edileceğini herkesin layıkıyla anlaması için özel bir tarife hazırlanıp fermanımla birlikte her tarafa gerektiği kadar gönderildiği gibi sen ki Konya Valisi'sin, birçok nüshası da sana gönderilmiştir. Bu fermanım malumun olduğunda Niğde sancağında yerleşik ahali ve Osmanlı Devleti tebaasından emrimin ve tarifenin

ko‘rsatdi. Har bir davlatning moliyaviy ahvoli va amalga oshiradigan ishlari bir-biriga bevosita aloqador bo‘lganligi sababli, keladigan muammolarni yengib o‘tish uchun moliyani isloh qilish bilan birgalikda bir qator choralar qo‘llashga ehtiyoj sezilmoqda. Bu esa xalqning yordami bilan amalga oshishi oshkor. Garchi zikr qilib o‘tilgan sabablar tufayli vujudga kelgan xarajatlar katta miqdorni tashkil qilayotgan bo‘lsa ham Allohning menga omonati bo‘lgan aholimga saltanat mafkurasidan kelib chiqib, adolatli muomaladan chetga chiqmagan holda qurbi yetadiganidan ortiqcha yuk yuklanmasiligi kerak.

Shu sababli, faqatgina zikr qilingan xarajatlarni to‘lash uchun chiqarilgan, biroq foizi tufayli davlat xazinasiga yuk bo‘lgan va davlatning faoliyatiga salbiy ta’sir qilgan qog‘oz pullarning barchasini muomaladan chiqarib yuborish uchun lozim bo‘ladigan uch yuz ellik ming hamyon xalqning yordami va butun davlat miqyosida adolatli tarzda tarqatilib, o‘rnini to‘ldirish lozim bo‘lganligi bois, bu ish uchun maxsus yig‘ilgan majlisda qay tarzda tarqatilish masalasi muhokama qilindi va mazkur uch yuz ellik ming hamyon aqcha har biri yigirma qurushdan sakkiz million yetti yuz ellik ming hissaga taqsimlandi. Bulardan ellik ming hamyon harbiy va mahalliy xodimlar bilan Istanbulda istiqomat qilayotgan aholidan, qolgan uch yuz ming hamyoni esa chekka hudud aholisidan undiriladi. Buning uchun esa har bir sanjoqning holati va joylashgan hududi, aholisining daromadi alohida o‘rganib chiqilib, aholi jon boshiga ba’zi sanjoqlarda bir hissa, ya’ni yigirma qurush va ba’zilarida bir yarim, ya’ni o‘ttiz qurush va ba’zilarida ikki hissa, ya’ni qirq qurush yuklandi. Biroq hamma joyda kuch va boylik egalari imkonlari doirasida ko‘proq berib, faqirlarga yordam bermoqchi bo‘lganlardan yana ham ko‘proq olinishi mumkin. Yig‘ib olinadigan pulning taqsimlanishida sanjoqlar borasida asosiy tamoyil, sanjoqlar tomonidan qazalarga va qazalar tomonidan esa qishloq, ovul va mahallalarga tarzida taqsim qilinadi.

Hissalarning taqsimoti to‘g‘risidagi buyrug‘imga binoan Nigda sanjog‘iga, aholisidan kelib chiqib, kishi boshiga bir yarim hissa olinadi – jami bir yuz ikki ming to‘rt yuz sakson to‘qqiz hissa, ya’ni to‘rt ming to‘qson to‘qqiz hamyon, ikki yuz sakson qurush badal belgilandi. Mazkur hissalarning taqsimlanishi qay tariqa amalga oshirilishi va qanday yig‘ilishini barcha batafsil tushunsin uchun dastur tuzilib, kerakli buyruqlar bilan birga har tomonga keragicha yuborildi. Sizkim, Ko‘nyo voliysiga ham mazkur buyruqning tegishli nusxalari yuborildi. Qo‘lingizga yetib borganida, buyruqdagi xususlarga mos ravishda va zikr qilingan dasturga muvofiq, Nigda sanjog‘ida istiqomat qilayotgan

gereği olarak alınması gereken hisselerin taksim ve tahsil edilerek bu tarafa gönderilmesine azami gayret gösteresin. Osmanlı Devleti ahali ve tebaasının, alınmış olan bu karara ve fermanıma aykırı olarak herhangi bir haksızlığa uğramamasına ve incitilmemesine çokça itina ve dikkat edesin.

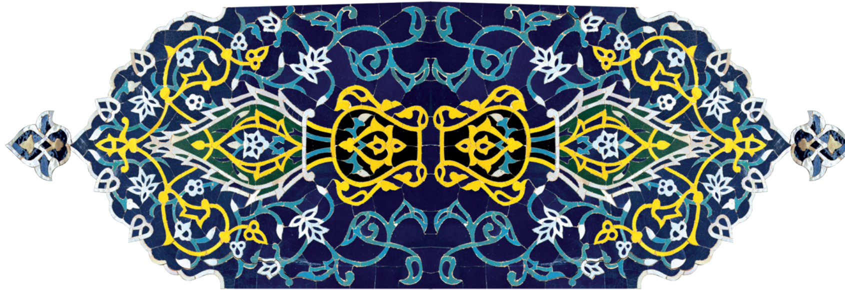
Siz ki Niğde Sancak Beyi'nin Vekili ve zikredilen diğer görevlilersiniz; bu fermanımın içeriği malumunuz olduğunda sizler de açıklandığı şekilde hareket ederek sadakat ve dirayetinizin gereğini yerine getiresiniz. Rızama ve fermanıma aykırı herhangi bir durum ve uygulama ortaya çıkmamasına hep birlikte sıkı sıkıya ihtimam gösteresiniz.

29 Rebiülevvel 1268

Usmoniylar davlati fuqarosi bo'lgan aholidan olinishi shart bo'lgan hissalarning taqsimoti va yig'ilgan pullarni to'plab, bu tomonga yuborishga bor kuch-g'ayratingiz bilan harakat qiling, qabul qilingan qarorga zid va buyruqlarimga qarshi chiqib, fuqarolarimning zarracha ranjitilmasligiga yanada e'tiborliroq bo'ling.

Sizkim, qaymaqom va ushbu buyrug'imning ijrosi uchun mas'ul boshqa xodimlar, buyrug'im sizlarga ham yetib borgach, ko'rsatma asosida harakat qilib, buyruqqa zid holat yuz bermasligiga bor diqqatingizni qarating.

29 rabiul-avval 1268-yil / 22-yanvar 1852-yil

15

1273

قدوة السادات الكرام السيد الشيخ الحاج بهاوی افندی دام شرف سیادته وجناب شهر بخارانینک قائممقامی نقابت

نقیب الاشراف قائممقامی بولنان الیاس بک زاده ابراهیم افندینک وقوع وفاتنه شهر مذکورده اشبو بیک ایکی یوز یتمش اوچ سنه‌سی

نیابت سمرقندده واقع ارکوب قصبه‌سی واولوجهله خدمت شریفهٔ مذکوره ... وکرم الله ...

عن النجبة الوافیة اولنور ... بالضبط قضاء مذکور مجلسی طرفیندن افاده واستدعا اولنمش ... وعلی آله واصحابه وسلم وبارک براحی علامت شریفه

مذکوره به بیاقتکزه مبنی خدمت شریفهٔ مذکوره به تعیینکز خصوصی حضرت سید الانبیا وسند الاصفیا صلی الله تعالی علیه ... ایدنلری منع ودفعه اقدام ... ومحدثات سائره

شوال شریفی غره سندن اعتبارا عهدکزه احاله اولنمشدر کرکدرکه ... اظهار علامت حضرا ایدنلری ... سادات کرامدن توجیهیه ... رب المعین وانقا

عنایت شفاعتلریله نیل عزم فیض جزیله سادات کرامه توقیر ایدوب قصبات وقائممقام سندلریله ... عفت واستقامت اینیوب پادشاه اسلام پناه وشهنشاه رأفت دستگاه

مزبوره رخصت ویرمکدن خشیت وادعای نسب سیادت ایدنلری طرفیه حواله به مبادرت ابله ... سادات باهر السعادات

نامرضیه نامیله ... آلدرمیوب صیانت عرض ومالارینه سعی موفور ودقت ایدوب ... شرع شریفه امتثال ایلیه‌سین والسلام

بالنصر المبین حضرتلرینک ذات شوکت سمات داورینه استجلاب دعوات خیریه به اهتمام وهر برامرده ...

الفقیر ... الحسینی

O'zMA. I-125/2/279, 15 v.

46

ÜRGÜP NAKİBÜLEŞRAF VEKİLLİĞİNE, VEFAT EDEN İLYASBEYZADE İBRAHİM EFENDİ'NİN YERİNE SEYYİD ŞEYH HACI PEHLEVÎ EFENDİ'NİN TAYİN EDİLDİĞİNE DAİR NAKİBÜLEŞRAF'IN TEBLİĞ YAZISI

25 Mayıs 1857[1]

Seyyidlerin Önderi Es-seyyid Eş-şeyh Hacı Pehlevî Efendi'ye

Çokça selamdan sonra tarafınıza bildirilir ki;

Niğde sancağının Ürgüp kazasında Nakibüleşraf Vekili olan İlyasbeyzade İbrahim Efendi'nin vefatı üzerine, bu şerefli hizmete liyakatinize binaen sizin atanmanız hususunda Kaza Meclisi tarafından bir mazbata ile istekte bulunulduğundan, söz konusu vazife 1 Şevval 1273 (25 Mayıs 1857) tarihinden itibaren sizin uhdenize verilmiştir.

Bu itibarla size gereken de; peygamberlerin efendisi ve ermişlerin dayanağı olan Peygamber Efendimizin şefaatine nail olma niyeti ile seyyidleri hürmet göstererek ululamanız, kadılardan ve Nakibüleşraf kaymakamlarından alınma senetlere dayanarak seyyidlik iddiasıyla yeşil alamet takınanları engellemeye gayret sarf etmeniz, hiç kimseye seyyidlik alameti takma izni vermemeniz ve seyyidlik iddiasında bulunanları Nakibüleşraflık makamına havale etmeniz, bu büyük emaneti (görevi) namuslu ve doğru bir şekilde ifa etmeniz, seyyidlerden *tevcihiye*, *arusiye* vs. adlar altında para almamanız ve aldırmamanız, onların namus, şeref, haysiyet ve mallarını koruma çabası içerisinde olmanız, Padişah hazretleri hakkında onların hayır dualarını almaya ihtimam göstermeniz ve her işinizde tamamen şeriata bağlı kalmanızdır, vesselam.

Hasan Tahsin el-Hüseynî[2]

Nakibüleşraf

1 Belgede tanzim tarihi yazılı olmadığından, metin içerisinde geçen 1 Şevval 1273 tarihi esas alınmıştır.

2 ö. 11 Safer 1278 (18 Ağustos 1861).

VAFOT ETGAN URGUP NAQIBULASHRAF (PAYG'AMBARIMIZNING AVLODLARI BILAN BOG'LIQ ISHLANMALARNI YURITUVCHI SHAXS) VAKILI ILYOS BEY O'G'LI IBROHIM AFANDINING O'RNIGA SAYYID SHAYX HOJI PAHLAVIY AFANDINING TAYINLANGANI

25-may 1857-yil[1]

Sayyid Hoji Pahlaviy afandiga

Koʻp salomlardan soʻng Sizga shuni bildiramizki;

Nigda sanjogʻining Urgup qazasida (qozilar boshqaruvidagi hudud) Naqibulashraf vakillik vazifasini bajarayotgan Ilyos Bey oʻgʻli Ibrohim afandining vafoti tufayli boʻshab qolgan vazifaga Sayyidlar qaymaqomi boʻlishga loyiq koʻrilganligingiz uchun mazkur xizmatga tayinlanishingiz yuqorida nomi qayd qilingan qaza majlisi tomonidan tayyorlangan bayonnoma asosida soʻralgan. Ushbu talabga binoan 1857-yil 25-maydan e'tiboran bu xizmat sizga berildi. Vazifangiz paygʻambarimizning shafoatiga erishish yoʻlidagi kuch-gʻayratingiz bilan sayyidlarga munosib hurmat va kerakli xizmat qilish, bulardan tashqari, sayyidlik da'vosi bilan kelganlarga qarshilik koʻrsatishdan va aksincha harakat qilishdan qochgan holda ularni bizga havola qilishdan iboratdir. Bu ulkan mas'uliyat talab qiladigan ishni nomus va toʻgʻrilik bilan bajarib, sayyidlardan *tavjihiyya* (unvon, biror joyga tayinlanganlik uchun solingan soliq) va *arusiyya* (oila qurganlik uchun soliq) yoki boshqa bir nom ostida aqchalarini oʻzingiz olmaganingizdek, boshqalarga ham oldirmang. Sayyidlarning nomus va mol-mulklarini diqqat va shijoat bilan asrab, podshoh hazratlari haqqiga ularning duolarini olishga uring. Qiladigan har qanday ishda qonunlarga toʻlaligicha amal qilishga harakat qiling.

Hasan Tahsin Husayniy[2]

Naqibulashraf

1 Hujjatda sana yozilmagan. Oʻzbekiston arxividan kelgan roʻyxatda 1273-yil 1-shavvol sanasi yozilgan. Bu yerdagi sana ushbu hujjat bilan topilgan hujjatlardan olingan boʻlsa kerak.

2 Vazifaga tayinlagan Naqibulashraf Hasan Tahsin al-Husayniyning vafoti 1278-yil 11-safar oyidir.

TR BOA, A.DVN.MHM, 22/86

BUHARALI ŞEYH FETHULLAH EFENDİ'NİN SİLİSTRE MUHAREBESİ'NDE YAPTIĞI HİZMETLERDEN DOLAYI MECİDİYE NİŞANI İLE TALTİF EDİLDİĞİNE DAİR BERAT

47

BUXOROLI SHAYX FATHULLO AFANDINING SILISTRA JANGIDA KO‘RSATGAN XIZMATLARI UCHUN MAJIDIYA NISHONI BILAN TAQDIRLANGANLIGIGA DOIR BAROT

13-22 Temmuz 1857

Padişah beratıdır ki:

Osmanlı Devleti uğrunda gayret, hamiyet ve sadakatini ortaya koyarak onun menfaatleri için hayırlı ve düzgün işler yapanların yüce Padişahlığımın cömertliğine nail olmaları onun yüce şanının gereği olduğundan, dervişler zümresinden Buharalı Şeyh Fethullah da –*İtibarı ve rütbesi ziyade olsun.*– Silistre Muharebesi'nde görülen güzel hizmeti ve yaptığı makbul işleri sebebiyle benim yüce inayetime hak kazanmıştır. Bu itibarla kendisine beşinci dereceden bir adet Mecidiye nişanı ihsan kılınarak işbu lütuf dolu berat verilmiştir.

21-30 Zilkade 1273

13-22-iyul 1857-yil

Podshoh farmonidirki

Usmoniylar davlati uchun g‘ayrat, hamiyat va sadoqatini o‘rtaga tikib, uning manfaatlari uchun xayrli va to‘g‘ri ishlar qilganlar ulug‘ Podshohligimning jo‘mardligiga noil bo‘lishlari uning yuksak shonidan ekanligi bois, darveshlar jamiyatidan buxorolik Shayx Fathullo – e'tibori va darajasi ziyoda bo‘lsin – Silistra jangida ko‘rsatgan go‘zal xizmati va bajargan maqbul ishlari tufayli, mening ulug‘ inoyatimga erishdi. Shu munosabat bilan unga beshinchi darajali Majidiya nishoni ehson qilinib, ushbu lutf to‘la barot berildi.

21-30-zulqa’da 1273-yil

İ.DH 407/26973

TR BOA, İ.DH, 407/26973

48

HÂCE UBEYDULLAH AHRÂR SÜLALESİNDEN MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DE MÜCAVİR OLARAK İKAMET ETMEKTE OLAN ABDÜLKADÎR EFENDİ'YE MAAŞ BAĞLANMA İŞLEMLERİNİN BAŞLATILMASINA DAİR İRADE-İ SENİYYE

2 Temmuz 1858

Şefkat ve merhamet sahibi efendim hazretleri

Maliye Nezaretinin ekli mazbatalar ile birlikte Padişah hazretlerinin görüp incelemesi için takdim kılınan üç adet takrir yazısının birinde Hâce Ubeydullah Ahrâr hazretlerinin sülalesinden olup ailesi ve yakınlarıyla birlikte mücavir olarak Medine-i Münevvere'de ikamet eden ve bu defa yardım talep etmek üzere İstanbul'a gelmiş olan Abdülkadîr Efendi fazilet sahibi, olgun ve Padişah hazretlerinin lütuf ve merhametine layık duacılardan olduğundan Rodos Adası'nda ihalesi yenilenecek olan bazı resmlerin on sekiz bin kuruş tutan yıllık bedelinin dokuz bin kuruşunun karşılık tutularak adı geçene Mart ayından itibaren yedi yüz ellişer kuruş maaş bağlanması ve o mübarek yerde hâline uygun bir ev kiralanması için Medine Şeyhülharemi olan devletli Paşa hazretlerine yazı gönderilmesi; diğerinde Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyaleti Rumî Kitâbeti'nde bulunan Aleksandri'nin maaşı geçinmesine yetmediğinden anılan resm gelirlerinden adı geçenin maaşına da iki yüz elli kuruş zam yapılarak bin iki yüz elli kuruşa yükseltilmesi; bir diğerinde ise Eyüp'te Takyeci Mahallesi sakinlerinden Hafız Mehmed Bahir Efendi'nin ikiz olarak dünyaya gelen çocuklarıyla annelerine nizamına uygun olarak ve beyan olunan şart ile on beşer kuruştan kırk beş kuruş maaş bağlanması hususları ifade edilmekte ve onay için izin istenmektedir. Belirtildiği şekilde gereklerinin yerine getirilmesi hususunun Maliye Nezaretine havalesi hakkında Padişah hazretleri tarafından her ne şekilde irade-i seniyye buyurulur ise ona göre hareket olunacaktır.

Durumu bildirmek üzere işbu tezkire kaleme alınmıştır efendim.

19 Zilkade 1274

M.

Değersiz kulları şunu arz eder ki:

Siz Sadrazam hazretlerinin işbu değerli tezkiresi ve sunulan diğer evraklar Padişah hazretleri tarafından görülüp incelenmiş ve yazılı olan hususların belirtildiği şekilde gereklerinin yapılmasının Maliye Nezaretine havalesi kendilerinin irade-i seniyyelerinin gereği olmuş ve söz konusu evraklar yine Zatıaliniz tarafına iade kılınmıştır.

Bu konuda emir ve ferman sizindir.

20 Zilkade 1274

XOJA UBAYDULLO AHROR SULOLASIDAN MADINAI MUNAVVARADA MUJOVIR SIFATIDA YASHAB KELAYOTGAN ABDULQODIR AFANDIGA MAOSH BELGILANISH ISHLARI BOSHLANISHIGA DOIR IRODAI SANIYA

2-iyul 1858-yil

Shavkat va marhamat egasi afandi hazratlari

Moliya vazirligining ilovali bayonnomalar va ular bilan birga podshoh hazratlari ko'rib chiqishi uchun taqdim qilingan uch takrir xatining birida Xoja Ubaydulla Axror hazratlarining sulolasidan bo'lib, oilasi va yaqinlari bilan birga mujovir sifatida Madinai Munavvarada yashagan va bu safar yordam so'rab, Istanbulga kelgan Abdulqodir Afandi fazilatli, komil va podshoh hazratlarining lutf va marhamatiga munosib duogo'ylaridan bo'lganligi uchun, Rodos orolida auksionga yangidan qo'yiladigan ayrim rasmlarning o'n sakkiz ming qurushlik-yillik badalining to'qqiz ming evaz hisoblanib, ismi zikr qilingan shaxsga-mart oyidan boshlab yetti yuz ellik qurushdan maosh tayinlanishi va u muborak joyda o'zlariga munosib uy ijaraga tutishi uchun Madina Shayxulharami davlatmand Posho hazratlariga xat yuborish masalasi; ikkinchisida, Jazoyiri Bahri Safid viloyati Rumiy kotibiyatidagi Aleksandriyning maoshi tirikchiligiga yetmaganligi bois, yuqorida aytilgan rasm daromadidan uning maoshini ham ikki yuz ellik qurushga oshirib, bir ming ikki yuz ellik qurush qilib ko'tarish masalasi; uchinchisida, Ayyubda Taqyachi mahallasi aholisidan Xofiz Mehmed Boxir afandining egiz dunyoga kelgan farzandlari bilan onalariga qonunga muvofiq va bayon qilingan shartlar bilan o'n besh qurushdan qirq besh qurush maosh tayinlash masalasi ifodalangan va tasdiq uchun ruxsat so'ralgan. Bayon qilinganlarni belgilangan tarzda bajarish masalasining Moliya vazirligi zimmasiga yuklatilishi to'g'risida Podshoh hazratlari tomonidan har qanday irodai saniyya buyurilsa, unga muvofiq harakat qilinadi.

Holatni ma'lum qilish maqsadida ushbu tazkira yozildi, afandim.

19-zulqa'da 1274-yil

M.

Ojiz qullari shuni arz qilurki

Siz, Sadra'zam hazratlarining ushbu qadrli xati va taqdim qilingan boshqa hujjatlar Podshoh hazratlari tomonidan ko'rib chiqildi va yozilgan xususlarning belgilangan tarzda bajarilishi Moliya vazirligi zimmasiga yuklatilishiga irodai saniyya (ruxsat) berildi, mazkur hujjatlar yana siz, zoti Oliylari tomonga qaytarildi.

Bu borada buyruq va farmon sizga oiddir.

20-zulqa'da 1274-yil

HR.TO.1863.12.10

101/40

205

TR BOA, HR.TO, 101/40

49

BUHARA'DA TUTUKLU BULUNAN ÜÇ İTALYAN'IN SERBEST BIRAKILMASI İÇİN OSMANLI PADİŞAHI TARAFINDAN, BUHARA HÂKİMİ'NE MEKTUP YAZILMASINDAN DOLAYI İTALYA DEVLETİ'NİN TEŞEKKÜRÜNE DAİR YAZI

10 Aralık 1863

Hariciye Nezaretine 10 Aralık 1863 tarihiyle Torino Sefîri Rüstem Bey tarafından gönderilen yazının tercümesidir.

İtalya Dışişleri Bakanı, kendisi ile sonradan yaptığım görüşmede; İstanbul'daki İtalya Elçiliğinden, Padişah hazretleri tarafından Buhara Hâkimi'ne, Buhara'da tutuklanıp hapsedilmiş olan üç İtalyan'ın serbest bırakılması isteğiyle bir nâme-i hümâyun yazıldığı bilgisini aldığını belirterek Osmanlı Devleti'nin bu vesile ile bir kez daha ortaya koymuş bulunduğu iyi niyet ve dostluktan dolayı İtalya Devleti'nin şükranlarını bildirmiş ve bunun sayın Hariciye Nazırı hazretlerine iletilmesini rica etmiştir.

Durumu bilgilerinize arz ederken, söz konusu nâme-i hümâyunun tercümesinin bütün İtalya gazetelerinde yayımlandığını ve bunun İtalya'da çok olumlu etkiler meydana getirdiğini de ilaveten bildirir, bu vesile ile saygılar sunarım.

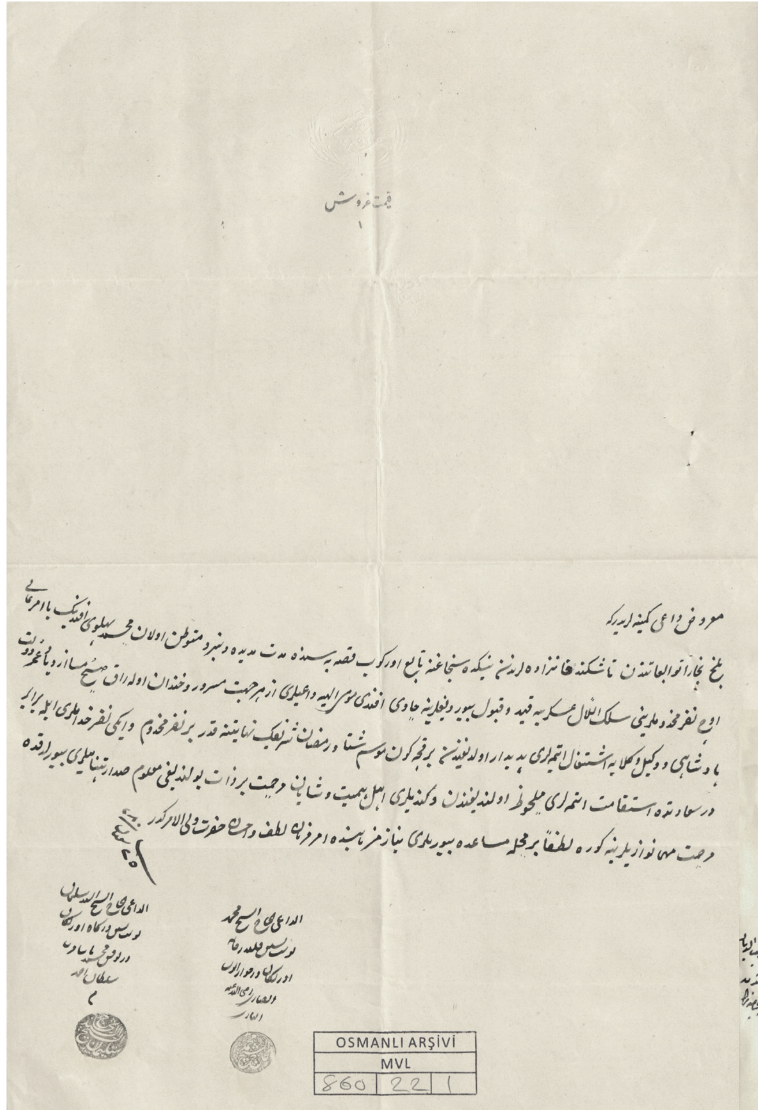
USMONIYLAR PODSHOHI TOMONIDAN BUXORODA QO'LGA OLINGAN UCH ITALIYALIKNING OZOD QILINISHI UCHUN BUXORO QOZISIGA MAKTUB YOZILGANLIGI MUNOSABATI BILAN ITALIYA DAVLATINING TASHAKKURIGA DOIR XAT

10-dekabr 1863-yil

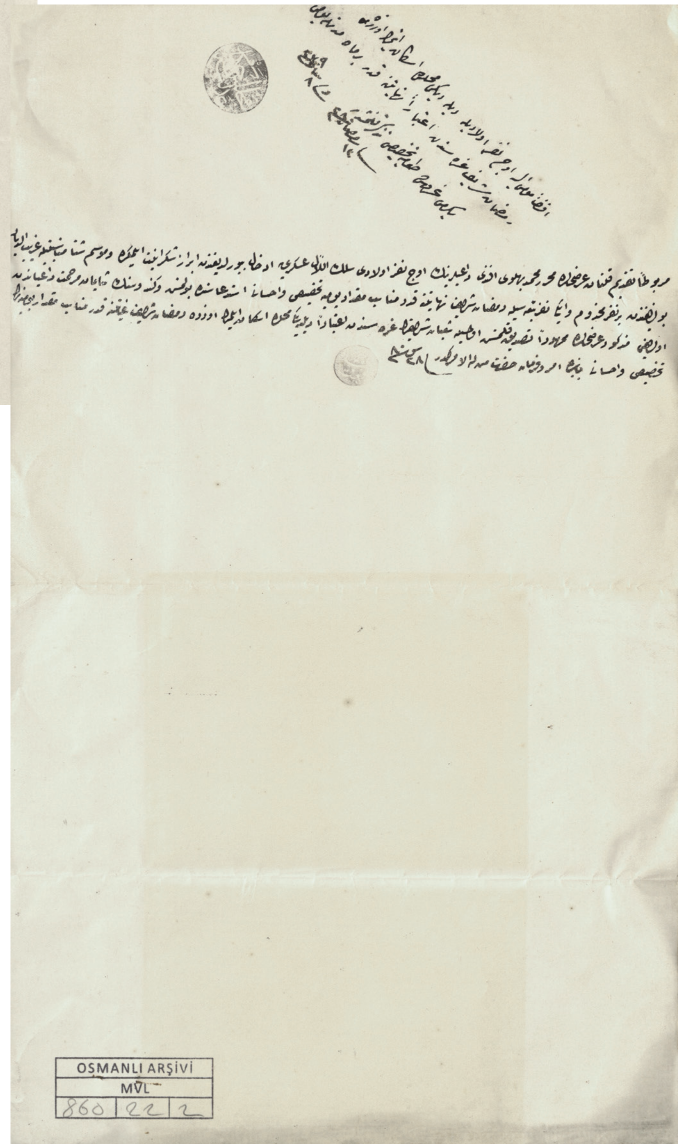
Tashqi ishlar vazirligiga 10-dekabr 1863-yil sanasi bilan Torino elchisi Rustam bey tomonidan yuborilgan xatning tarjimasi

Italiya Tashqi ishlar vaziri bilan bo'lgan uchrashuvda Istanbuldagi Italiya elchixonasidan Podshoh hazratlari tomonidan Buxoro qozisiga Buxoroda qo'lga olinib, qamoqqa olingan uch nafar italiyalikning ozod qilinishini so'rab yozilgan podshoh nomasi haqidagi ma'lumot olganligini ma'lum qildi. Usmoniylar davlatining shu munosabat bilan yana bir bor xolis niyati va do'stligini o'rtaga qo'yganligi tufayli, Italiya davlati o'z minnatdorligini bildirdi va buni janob Tashqi ishlar vaziriga yetkazib qo'yishni iltimos qildi.

Holatni sizga bildirish asnosida, mazkur yozilgan Podshoh nomasining tarjimasi barcha Italiya gazetalarida nashr qilinganligini va bu Italiyada juda ham ijobiy fikr uyg'otganligini ham qo'shib qo'ygan holda, hurmat-ehtiromimni bildirib qolaman.

OSMANLI ARŞİVİ
MVL
860 | 22 | 1

OSMANLI ARŞİVİ
MVL
860 | 22 | 2

TR BOA, MVL, 860/22

50

NİĞDE ÜRGÜP'TE YERLEŞİK BULUNAN TAŞKENT HANZADELERİNDEN SULTAN MUHAMMED PEHLEVÎ EFENDİ'YE İSTANBUL'DA DİLEDİĞİ YERDE KALMAK ÜZERE RAMAZAN AYI BOYUNCA GÜNLÜK YEMEK ÜCRETİ TAHSİSİNE DAİR MECLİS-İ VÂLÂ KARARI

22 Şubat 1864

Bu değersiz duacınız şunu arz eder ki:

Belh-i Buhara'ya bağlı Taşkent hanzadelerinden olup uzun zamandır Niğde sancağının Ürgüp kasabasında yerleşik bulunan Muhammed Pehlevî Efendi, üç çocuğunun ferman buyurulup askerlik mesleğine kayıt ve kabul edilmelerinden dolayı çok sevinçli olduğundan Padişahımızın ve bakanların (vükelâ) ömürlerinin artması için sabah, akşam duacıdır.

Merhamete layık bir zat olan kendisinin, bir oğlu ve iki hizmetçisi ile birlikte kışın birkaç gününde ve Ramazan ayı boyunca İstanbul'da kalması söz konusudur. Durum siz Sadrazam hazretlerinin malumları olduğunda, tarafınızdan lütfedilip bir mahalle yerleşmesine müsaade buyurulması niyazımızdır.

Bu hususta emir ve ferman, lütuf ve ihsan siz efendimiz hazretlerinindir.

25 Şaban 1280

Duacınız Sultanahmed'de Mehmedpaşa Yokuşu'nda Özbekler Dergâhı Şeyhi **El-hâc eş-Şeyh es-Seyyid Süleyman**	Duacınız Eyüp'te Özbekler Kalenderhanesi Şeyhi **El-hâc eş-Şeyh Muhammed**

(Belgenin arka yüzü)

Meclis-i Vâlâ'ya

***

Ekte takdim kılınan arzuhalde; adı geçen Muhammed Pehlevî Efendi'nin üç evlâdının askerlik mesleğine alınmasından dolayı teşekkür etmekte olduğu, mevsimin kış olması münasebetiyle bu diyarın garibi olarak bir oğlu ve

NIGDA URGUPDA QO'NIM TOPGAN TOSHKENT XONZODALARIDAN SULTON MUHAMMAD PAHLAVIY AFANDIGA ISTANBULDA XOHLAGAN JOYIDA QOLISH VA RAMAZON OYI DAVOMIDA YEGULIK XARAJATLARINING QOPLANISHIGA DOIR MAJLISI VOLA (OLIY MAJLIS) QARORI

22-fevral 1864-yil

Bu notavon duogo'yingiz shuni arz qiladiki

Balxi Buxoroga bog'liq Toshkent xonzodalaridan bo'lgan va uzoq vaqtlardan buyon Nigda sanjog'ining Urgup qishlog'ida qo'nim topgan Muhammad Pahlaviy afandining uch farzandi farmon berilib, harbiy kasbga qayd va qabul qilindi va bu munosabat bilan juda ham mamnun ekanligidan Podshohimiz va vazirlarning umri uzoq bo'lishini tilab, tongdan tungacha duo qiladi.

Marhamatga loyiq zot ekanligi bois, o'zi, bir o'g'li va ikki xizmatkori bilan birgalikda qishning bir necha kunida va ramazon oyi davomida Istanbulda qolish niyatidalar. Holat siz, Bosh vazir hazratlariga ma'lum bo'lganda, sizning tomoningizdan biror joyga joylashishiga ruxsat berishingiz istagidamiz.

Bu boradagi buyruq va farmon, lutf va ehson siz, afandi hazratlarimizga oiddir.

25-sha'bon 1280-yil

Duogo'yingiz Sultonahmadda Mehmedposho tepaligidagi O'zbeklar dargohining shayxi **Al-haj ash-shayx as-Sayyid Sulaymon**	Duogo'yingiz Ayyubda O'zbeklar qalandarxonasi shayxi **Al-haj ash-Shayx Muhammad**

(Hujjatning orqa tarafi)

Majlisi Vologa (Oliy majlisga)

***

Ilovada taqdim qilingan arizada nomi zikr qilingan Muhammad Pahlaviy afandining uch farzandi harbiy kasbga olinganligi uchun minnatdorlik bildirgan, qish mavsumi bo'lganligi tufayli, bu diyorning g'ariboni sifatida bir o'g'li

iki adamıyla birlikte Ramazan ayının sonuna kadar uygun miktarda günlük ücret (yevmiye) tahsis ve ihsan edilmesi isteğinde bulunduğu ve kendisinin merhamet edilmeye layık duacılardan olduğu mühürlü ve tasdikli olarak ifade edilmektedir.

Bu itibarla kendisine Şaban ayının 1'inden Ramazan ayının son gününe kadar dilediği yerde kalmak üzere uygun miktarda günlük ücret tahsis ve ihsan edilmesi hususunda emir ve ferman sizindir.

28 Şaban 1280

(Mühür)

Ahmed Rif'at

(Belgenin arka yüzü)

Meclis-i Vâlâ'ya, 2 Ramazan 1280

(Belgenin ön yüzü)

Adı geçen Efendiye, üç evlâdıyla birlikte dilediği yerde kalmak üzere Ramazan ayının 1'inden sonuna kadar bir ay süreyle günlük yirmi kuruş yemeklik (taamiye) tahsis edilmesi uygun görülmüştür.

13 Ramazan 1280 - 8 Şubat 1279

(Mühür)

Meclis-i Ahkâm-ı Adliye

(Tekrar, belgenin arka yüzü)

Gereğinin (yerine getirilmesi). 14 Ramazan 1280

va ikki odami bilan birga ramazon oyining oxiriga qadar munosib miqdordagi kunlik xarjlik (yavmiya) belgilanishi va ehson qilinishini so‘ragan va u kishining marhamat ko‘rishga loyiq duogo‘ylardan ekanligi muhrli va tasdiqli shaklda ifoda qilingan.

Bu munosabat bilan unga sha'bon oyining birinchi kunidan ramazon oyining oxirgi kuniga qadar istagan joyida qolishi va munosib miqdorda kunlik xarjlik belgilanishi va ehson qilinishi borasida buyruq va farmon sizga oiddir.

28-sha'bon 1280-yil

(Muhr)

Ahmed Rif'at

(Hujjatning orqa tarafi)

Majlisi Volo (Oliy Majlis), 2-ramazon 1280-yil

(Hujjatning old tarafi)

Nomi qayd qilingan afandiga uch farzandi bilan birga istagan joyida qolishi uchun ramazon oyining birinchisidan oxirgi kuniga qadar bir oy muddatda kunlik yigirma qurush yemaklik (taomiya) belgilash munosib ko‘rildi.

13-ramazon 1280-yil – 8-fevral 1279-yil

(Muhr)

Majlisi Ahkomi Adliya

(Takror, hujjatning orqa tarafi)

Ijrosi (ta'minlansin). 14-ramazon 1280-yil

Taşkent'te Kukeltaş Medresesi / Ko'kaldosh madrasasi, Toshkent

HR-SYS 1956-B/23

HR-SYS 1956-B/23 4

TR BOA, HR.SYS, 1956-B/23_3, 4

51

BUHARALI TÜCCAR HACI OSMAN HOCA'NIN; BUHARA HANI'NIN, TUTUKLATTIĞI İTALYAN VE KAZAKLARI SERBEST BIRAKMASI ÜZERİNE RUSYA İMPARATORU'NUN DA ORENBURG'DAKİ BUHARALI TÜCCARLARA KOYDUĞU HAREKET KISITLAMASINI KALDIRDIĞINA VE BAZI İSTEKLERİNE DAİR ARZUHALİ

25 Ağustos 1864

Hariciye Nezaretine tarihsiz olarak Buharalı Hacı Osman Hoca tarafından takdim kılınan arzuhalin tercümesidir.

Kulunuz salimen Rusya ülkesine ulaştım. Buhara Hanı'nın tutukladığı üç İtalyalı ile dokuz Kazak'tan dolayı Orenburg şehrinde alışveriş yapan Buhara tüccarı da, benim oraya gelişimden üç ay önce Rusya İmparatoru tarafından Megriya (?), Rusya ve İstanbul taraflarına salıverilmemek ve mallarını Orenburg'da satıp Buhara'ya gitmeye zorlanmak suretiyle hafif yollu cezalandırılmış, bu yüzden önemli ölçüde zarara uğramışlardır.

Buhara Hanı bu durumu öğrendiğinde dört Kazak ile üç İtalyanı serbest bırakmış ve Kazakların beşi de kendi rızalarıyla Müslüman olarak orada kalmıştır. Bunun üzerine Rusya Devleti tarafından Buharalı tüccarlara eskiden olduğu gibi hareket serbestliği verilmiş ve sorun ortadan kalkmıştır.

Bu kulunuz Taygan'da[1] bulunan Osmanlı Devleti Konsolosu aracılığıyla oranın idarecileri nezdine giderek kendimi Osmanlı Devleti vatandaşı olarak kaydettirmiştim. Bunlar da İstanbul'a gitmek arzusunda iseler de Rusya Devleti tarafından kendilerine pasaport verilip verilmeyeceği malum değildir. Durumumuzun araştırılması için Hariciye Nezaretiniz tarafından Petersburg'daki Osmanlı Sefaretine bir yazı gönderilmesini ve mümkünse bu kişilere Osmanlı Devleti vatandaşı sıfatıyla pasaport verdirilmesini niyaz ederim.

Bu konuda ve her halde emir ve ferman siz efendim hazretlerinindir.

***

Bildiğiniz üzere daha önce İstanbul'a gelip Osmanlı Devleti'ne sığınmış olan Buhara tüccarından el-Hâc Osman

1 Taganrog, Rusya.

BUXOROLIK SAVDOGAR HOJI USMON XO'JANING BUXORO XONI HIBSGA OLGAN ITALYAN VA KAZAKLARNI OZOD QILGANDAN SO'NG, ROSSIYA IMPERATORI HAM ORENBURGDAGI BUXORO SAVDOGARLARIGA NISBATAN JORIY ETGAN CHEKLOVLARNI BEKOR QILISHI VA BA'ZI ISTAKLARIGA DOIR ARZNOMASI

25-avgust 1864-yil

Tashqi ishlar vazirligiga buxorolik Hoji Usmon Xo'ja tomonidan taqdim yetilgan sanasi noma'lum arznomaning tarjimasi.

Qulingiz sog'-salomat Rossiyaga yetib keldim. Buxoro xoni buyrug'i bilan uch italyan va to'qqiz kazakning hibsga olinganligi sababli, Orenburg shahrida savdo qilayotgan Buxoro savdogarlariga uch oy avval Rossiya imperatori tomonidan Megriya, Rossiya va Istanbulga chiqib ketmaslik hamda mollarning barchasini Orenburgda sotib, Buxoroga qaytib ketish majburiyati shaklidagi yengil jazoga tortilgan edi va shu sababdan ular katta miqdorda zararga uchradilar.

Buxoro xoni bundan xabar topgach, to'rt kazak, uch italyanni ozod yetdi, besh nafar kazak esa o'z roziligi bilan musulmon bo'lib, o'sha yerda qoldi. Shundan so'ng Rossiya davlati tomonidan buxorolik savdogarlarga avvalgidek erkinlik berildi va muammo hal qilindi.

Kaminayu kamtarin qulingiz Tayganda[1] joylashgan Usmoniylar davlati konsuli yordami bilan ma'muriyatga murojaat qilib, o'zimni Usmoniylar davlatining fuqarosi sifatida ro'yxatdan o'tkazdim. Bular ham Istanbulga borishni istashlariga qaramay, Rossiya davlati tomonidan ularga pasport beriladimi yoki yo'qmi noma'lum. Bu holatni tekshirish uchun Xorijiya nazorati (Tashqi ishlar vazirligi) tomonidan Sankt-Peterburgdagi Usmoniylar elchixonasiga xat yuborishingizni va iloji boricha bu insonlarga Usmoniylar davlati fuqarosi pasporti berilishini so'rayman.

Bu borada va har qanday holatda buyruq va farmon siz, afandimizga oiddir.

***

Ma'lumki, Istanbulga kelib, Usmoniylar imperiyasida panoh topgan buxorolik savdogar al-Hoji Usmon Xo'ja

1 Taganrog, Rossiya.

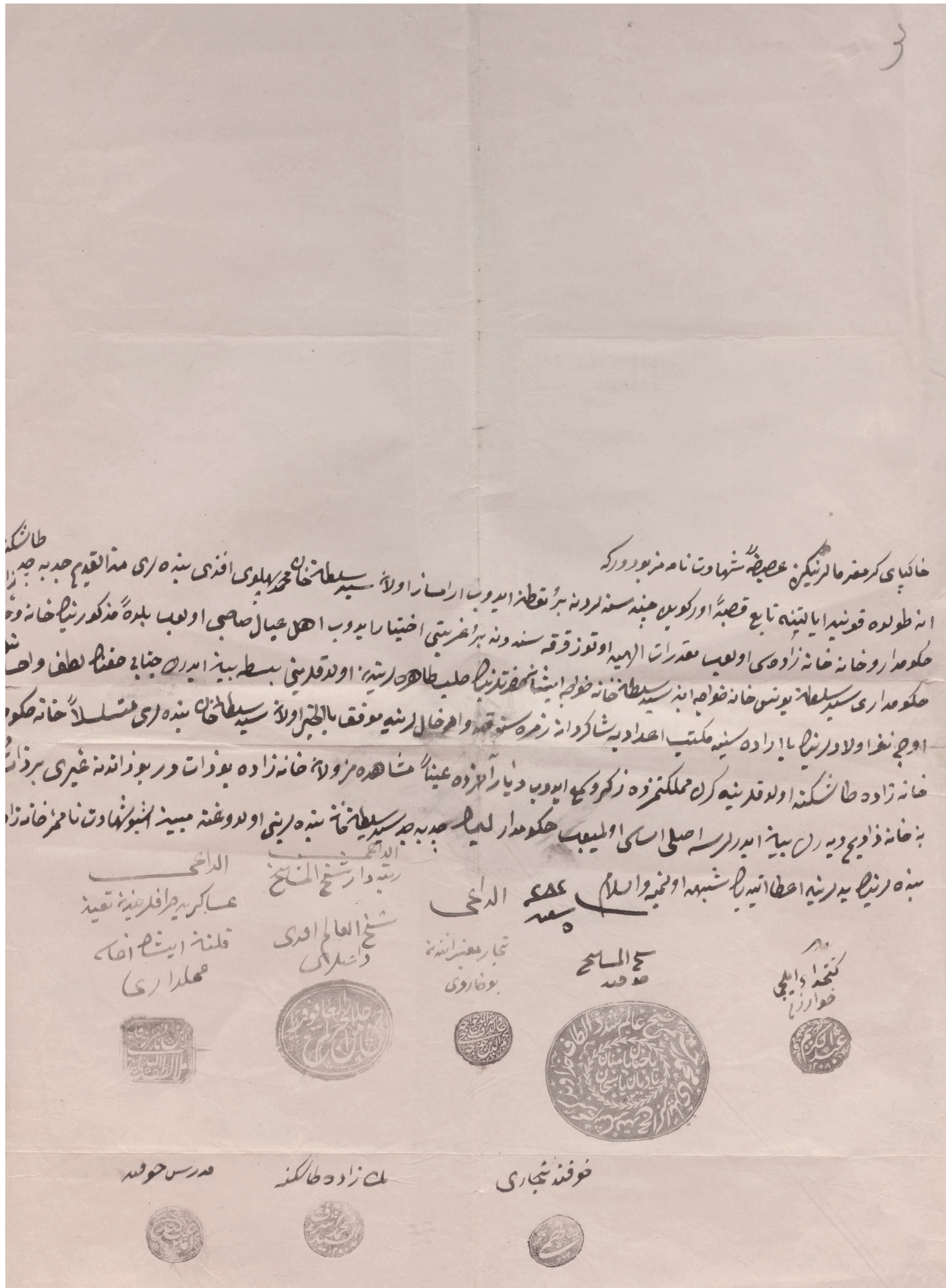
Hoca İstanbul'dan kalkıp ticaret için Rusya'ya gitmiştir. Adı geçenin babası olan Buhara'nın ileri gelen tüccarlarından Şerif Hoca da İstanbul'a gelip Osmanlı Devleti'ne sığınmak arzusundadır ve kendisi halen Rusya'nın Orenburg isimli beldesinde ticaret maksadıyla sakin bulunmaktadır. Bu sebeple, Rusya yoluyla İstanbul'a gitmesine izin alması için Petersburg Maslahatgüzarına Hariciye Nezareti tarafından emir çıkarılması hususunda ve her halde emir ve ferman sizindir.

Istanbuldan ketib, savdo-sotiq qilish uchun Rossiyaga borgan. Buxoroning mashhur savdogarlaridan Al-Hoji Usmon Xo'janing otasi bo'lmish Sharifxo'ja ham Istanbulga kelib, Usmoniylar davlatida panoh topishni xohlaydi va u hamon savdo qilish uchun Rossiyaning Orenburg shahrida yashamoqda. Shu sababli Rossiya yo'li orqali Istanbulga ketish ijozatini olish uchun Peterburg elchixonasiga Xorijiya nazorati (Tashqi ishlar vazirligi) tomonidan qaror chiqarilishi borasida va har qanday holatda buyruq va farmon siz, afandimizga oiddir.

Buhara Emirliğinin Son Emiri Alim Han
Buxoro amirligining so'ngi amiri Olimxon
Özarşiv / O'zbekiston Kinofotofono hujjatlari Milliy arxivi, 0-102092

طاشکند

خاکپای کرمغرمالرینکن عرضحال شهادتنامه مزبوردرکه سید سلطان خان محمد بهلوی افندی بنده لری منذ القدیم جدبه جد [illegible]

انه طوغوره قونیه ایالتینه تابع قصبه اورکوبین جنبه سنه لرده بر نقطه ایدوب ارامسار اولاً سید [illegible] اختیار ایدوب اهل عیال صاحبی اولوب بلدهٔ مذکورینکه خانه [illegible]

حکومدار و خانه خانه زاده‌سی اولوب مقدرات الٰهیه اوتوز قرق سنه ونه بر غربتی [illegible] اولدقلرینی بسط بیان ایدرلر جنابه حقنا لطف و [illegible]

حکومداری سید سلطان یونس خانه خواجه ابنه سید سلطان خانه خواجه [illegible] حلب طاهر [illegible] موفقاً بالخیر اولاً سید سلطان خان بنده لری مستقلاً خانه حکو[illegible]

اوچ نفر اولاد [illegible] باراده سنیه مکتب اعدادیه شاگرداته زمره سنه قید و ادخال [illegible]

خانه زاده طاشکنده اولدقلرینه کرک مملکتمزده ذکر و کرک ایدوب دیار [illegible] عیناً مشاهده مزولاً خانه زاده بو ذوات و بو ذوات اندنه غیری [illegible]

بو خانه ذوالدیه [illegible] بیان ایدرلر اصلی اساسی اولمیوب حکومدار [illegible] جدبه جد سید سلطان خان بنده لری اولدوغنه مبنی اشبو شهادتنامه خانه زا[illegible]

بنده لرینکه یدلرینه اعطا اتیه یا شبهه اولنمیه والسلام

52

SEYYİD SULTAN HAN MUHAMMED PEHLEVÎ'NİN TAŞKENT HÜKÜMDAR VE HANLARI SOYUNDAN GELDİĞİNE DAİR BAZI BUHARA, HAREZM VE HOKAND İLERİ GELENLERİ TARAFINDAN SUNULAN ŞEHADETNAME

24 Aralık 1865

Yüksek makamınıza arîza olarak sunulmuş şehâdetnâmemizdir.

Bir nice yıldır Anadolu'da Konya eyaletine bağlı Ürgüp kasabasında yerleşmiş olan Seyyid Sultan Han Muhammed Pehlevî Efendi kulunuz, çok eskiden beri kuşaktan kuşağa Taşkent hükümdar ve hanları soyundan gelmektedir. Takdir-i ilâhî ile otuz, kırk seneden beri gurbeti seçmiş, aile ve çoluk çocuk sahibi olmuştur. Taşkent Hükümdarı Seyyid Sultan Han Hoca İşan oğlu Seyyid Sultan Yunus Han Hoca hazretlerinin soyundan olduğunu beyan ederek Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla üç çocuğunu padişah emriyle liseye kaydettirmeye muvaffak olan Seyyid Sultan Han kulunuzun müteselsil olarak Taşkent hanzadesi olduğu hem memleketimizde hem de başka diyarda söylenmekte ve duyulmaktadır ve bizim tanıyıp bildiğimiz hanzade bu zattır. Bu zattan başka biri çıkıp da; "*Ben hanzadeyim.*" derse aslı, esası yoktur. Hükümdarlık kuşaktan kuşağa Seyyid Sultan Han kulunuza aittir. Bu durumu açıkça ortaya koymak üzere işbu şehadetnamemizi Hanzade'nin kendisine verdik. Şüphe olunmasın.

5 Şaban 1282

Duacınız Askeriye taraflarından tayin edilen Eşik Ağası Alemdarı *(Mühür)* **Molla Lutf Eş-Şâzelî (?) (...)**	Duacınız Şeyhü'l-meşâyih Rütbedârı Şeyhü'l-âlim Efendi *(Mühür)* **Hacı İbnü'l-Hayr (?)** Şeyhü'l-âlim-i Kokant	Muteber Tüccarlardan **Buharalı** *(Mühür)* **Necmeddin Hoca oğlu Hacı Şerefeddin Hoca**	Hokand Şeyhü'l-meşâyihi *(Mühür)* **Muhammed Rahim**
Harezm Elçisi'nin Kethüdası *(Mühür)* **Abdülkerim**	Hokand Müderrisi *(Mühür)* **Abdullah Emin**	Taşkent Beyzadesi *(Mühür)* **Es-seyyid Muhammed Eşref**	Hokand Tüccarı *(Mühür)* **Fehmi**

SAYYID SULTONXON MUHAMMAD PAHLAVIYNING TOSHKENT HUKMDOR VA XONLARI NASLIDAN EKANLIGIGA DOIR BUXORO, XORAZM VA QO'QONNING YETAKCHI SHAXSLARI TOMONIDAN TAQDIM QILINGAN SHAHODATNOMA

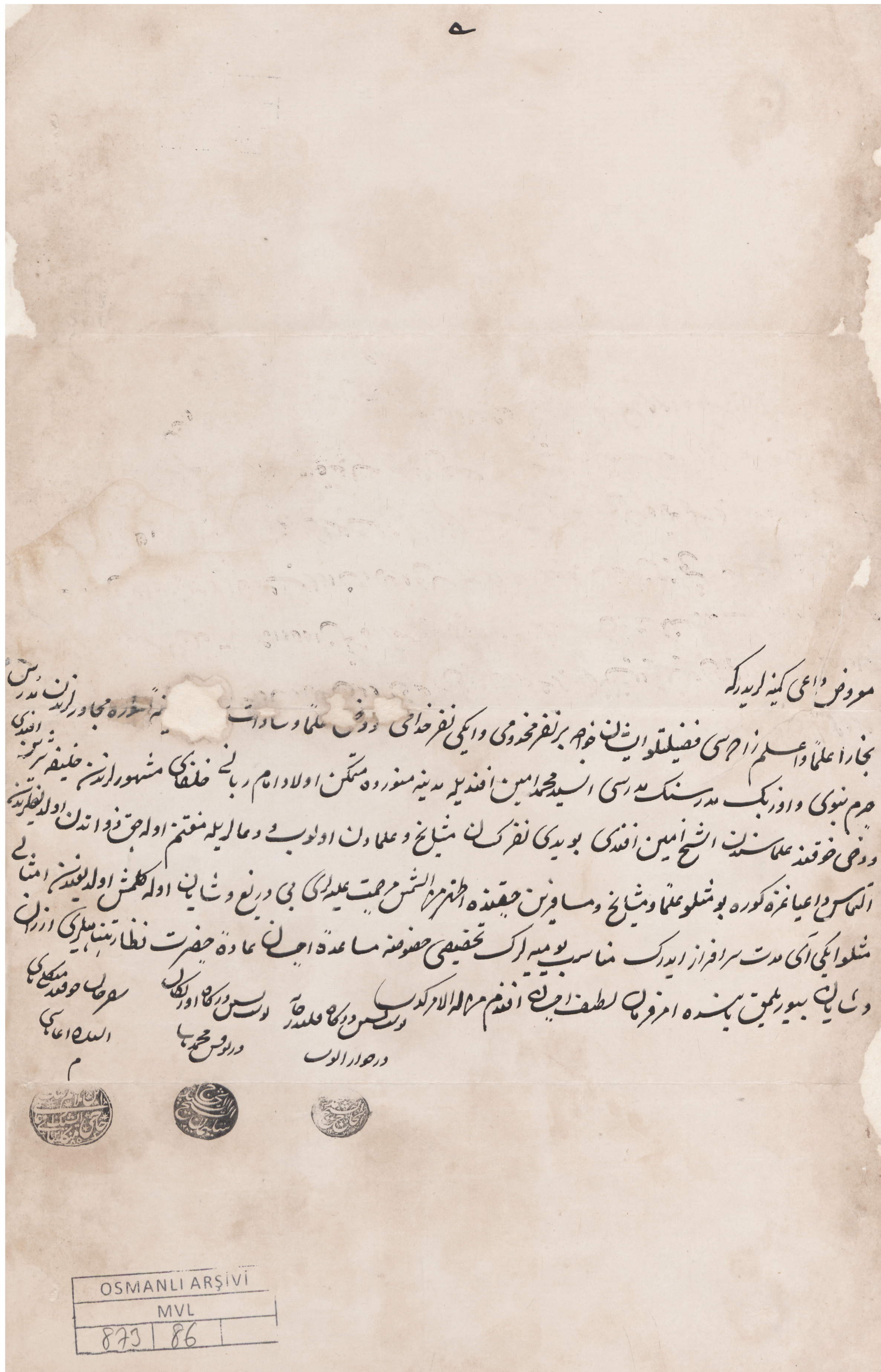
24-dekabr 1865-yil

Yuksak maqomlaringizga taqdim qilingan shahodatnomamizdir

Onadoluning Ko'nya viloyatidagi Urgup qishlog'ida uzoq-yillardan beri istiqomat qilib kelayotgan Sayyid Sultonxon Muhammad Pahlaviy afandining ota-bobolari Toshkent hukmdorlari va xon naslidan bo'lib, taqdir taqozosi bilan o'ttiz-qirq-yildan buyon oilasi bilan musofirchilikdalar. Toshkent hukmdori Sayyid Sultonxon Xo'ja Eshon o'g'li Sayyid Yunusxon Xo'ja naslidan ekanligini ma'lum qilgan holda Janobi haqning lutfi bilan uch farzandini Podshohning amri bilan litseyga qayd qildiribdi. Sayyid Sultonxonning Toshkent xon nasabidan ekanliklari mamlakatimizda ham tan olingan, boshqa joylardan ham bu ma'lumot tasdiqlangan. Bu shaxsdan boshqasi "*xon naslidanman deb*" da'vo qilsa, asosli bo'lmasligini, hukmdorlikning meros orqali Sayyid Sultonxonga tegishli ekanligini ko'rsatuvchi ushbu shahodatnomamizni tayyorlab, shubhaga o'rin qoldirmaydigan ma'lumot asosida Xonzodaga taqdim qildik.

5-sha'bon 1282-yil / 24-dekabr 1865-yil

Duogo'yingiz harbiy maqomlar tomonidan tayinlangan alamdor Eshik Og'asi amaldori *(Muhr, 1245 y.)* **Mulla Lutfulloh ibn Nozir Qozi**	Duogo'yingiz Shayx ul-mashoyix Rutbali Shayxi Olam Afandi *(Muhr, 1258 y.)* **Hoji Amin al-Xayr** Shayxi olam	Duogo'yingiz mo'tabar tujjorlardan **buxoroli** *(Muhr, 1248)* **Najmiddinxo'ja Hoji ibn Sharofiddinxo'ja**	Qo'qon shayx ul-mashoyixi *(Muhr, 1244 y.)* **Muhammad Rahim** Shayx ul-olam
Xorazm katxudosi va elchisi *(Muhr, 1258)* **Abdulkarim**	Qo'qon mudarrisi *(Muhr)* **Abdulloh Amin**	Toshkent bekzodasi *(Muhr, 1254 y.)* **Sayyid Muhammad Ashraf**	Qo'qonlik tujjor *(Muhr, 1267)* **Fahmiy**

٥

معروض داعی کمینه لریدرکه [illegible] منوره مجاورلریندن مدرس

بخارا علماسی و اعلم زاده سی فضیلتلو ایشان خواجه برنفر مخدومی و ایکی نفر خدامی و دخی علما و سادات [illegible]

حرم نبوی و اوزبک مدرسه سنک مدرسی السید محمد امین افندیه مدینه منوره ده متمکن اولاد امام ربانی خلفاسی مشهورلرندن خلیفه ترسون افندی

و دخی خوقند علماسندن الشیخ امین افندی بو یدی نفر کسان مشایخ و علمادن اولوب دعاء الیه متعین اوله جق ذوات اندن اولدقلرندن

التماس داعیانه مزه کوره بو مثللو علما و مشایخ و مسافرین حقنده اظهر من الشمس مرحمت علیه لری بی دریغ و شایان اوله کلمش اولدیغندن امثالی

مثللو ایکی آی مدت سرافراز ایدرک مناسب بویوریلرک تخصیصی خصوصنه مساعده اجلالری ماده حضرت نظارتپناهیلری ازرلر

دن شایان بیورلمق بابنده امر و فرمان لطف احسان افندم حضرتلرینکدر

پوستنشین درگاه قلندرخانه درحوار الوس — پوستنشین درگاه اوزبکلر درویش محمد [illegible] — سرحلقه خوقند [illegible] السید [illegible]

BOA, MVL, 873/86

53

HOKAND HANI'NIN ELÇİSİ İLE İSTANBUL'DAKİ ÖZBEKLER VE KALENDERHANE DERGÂHLARI ŞEYHLERİNİN, BUHARA VE HOKAND ULEMA VE ŞEYHLERİNDEN YEDİ KİŞİYE İKİ AY BOYUNCA UYGUN MİKTARDA YEVMİYELER TAHSİS EDİLMESİ İSTEKLERİNE DAİR ARZUHAL

19 Şubat 1866

Bu değersiz duacınız şunu arz eder ki:

Buhara ulemazadesi İşan Hoca ve bir oğlu ile iki hizmetçisi, yine ulemadan Medine-i Münevvere'de ikamet eden ve Peygamber efendimizin (s.a.v.) Haremi'nin ve Özbek Medresesi'nin Müderrisi olan es-Seyyid Muhammed Emin Efendi, yine Medine'de ikamet eden İmam Rabbanî evladından ve meşhur halifelerinden Halife Şirin Efendi ve Hokand ulemasından Şeyh Emin Efendi isimli yedi kişi duaları alınacak zatlardan olduklarından, şimdiye kadar bu gibi kıymetli misafirler hakkında esirgenmemiş olan Zatıalinizin gün gibi aşikâr merhametinin bu duacınızın isteği olarak aynı şekilde bunlar hakkında da uygulanıp iki ay müddetle uygun yevmiyeler tahsis edilmek suretiyle sevindirilmeleri hususuna izin verilmesi konusunda emir ve ferman, lütuf ve ihsan Siz Nazır hazretlerinindir.

Hokand Hanı'nın Elçisi **Minglibay** Eşik Ağabaşı *(Mühür)*	Mehmedpaşa Yokuşu'ndaki Özbekler Dergâhı'nın Şeyhi **El-hâc es-Seyyid eş Şeyh Süleyman** *(Mühür)*	Eyüp civarındaki Kalenderhane Dergâhı'nın Şeyhi **El-hâc eş-Şeyh Muhammed** *(Mühür)*

(Belgenin arka yüzü)

Teşrîfât Kalemine. 3 Şevval 1282

QO‘QON XONINING ELCHISI BILAN ISTANBULDAGI O‘ZBEKLAR VA QALANDARXONA DARGOHLARI SHAYXLARINING, BUXORO VA QO‘QON ULAMO VA SHAYXLARIDAN YETTI KISHIGA IKKI OY DAVOMIDA KERAKLI MIQDORDA KUNDALIK HAQ QOPLANISHI BORASIDAGI ISTAKLARI (TALABLARI)GA DOIR ARIZA

19-fevral 1866-yil

Bu notavon duogo‘yingiz shuni arz qiladiki

Buxoro ulamozodasi Eshon Xo‘ja va bir o‘g‘li bilan ikki xizmatkori, yana ulamodan Madinai Munavvarada yashovchi Payg‘ambarimiz (s.a.v.) haramining va O‘zbek madrasasining mudarrisi as-Sayid Muhammad Amin Afandiga, yana Madinada yashovchi Imom Rabboniy avlodidan, mashhur xalifalardan Xalifa Shirin Afandi va Qo‘qon ulamosidan Shayx Amin Afandi ismli yetti kishi, duolari olinadigan zotlardan bo‘lganliklari bois, shu kunga qadar bunday qiymatli mehmonlarga, siz, zoti Oliylarining ko‘rsatgan marhamatlari kunday ravshandir. Kamina duogo‘yingizning istagi ham xuddi shu tarzda ismi zikr qilingan zotlarga ham ikki oy muddatga kerakli kunlik xarajatlari qoplanib, ularni suyuntirish borasida ruxsat berishingizdir. Bu boradagi buyruq va farmon, lutf va ehson Siz, Nozir hazratlariga oiddir.

Qo‘qon Xonining elchisi **Mengliboy** Eshik Og‘aboshi *(Muhr)*	Mehmedposho Tepaligidagi O‘zbeklar dargohining Shayxi **Al-Haj as-Sayid ash-Shayx Sulaymon** *(Muhr)*	Ayyub atrofidagi Qalandarxona dargohining Shayxi **Al-Haj ash-Shayx Muhammad** *(Muhr)*

(Hujjatning orqa tomoni)

Protokol byurosiga. 3-shavvol 1282-yil

O'zMA. I-125/2/279, 14 v.

54

İSTANBUL'DA BULUNAN TAŞKENT HANZADELERİNDEN SEYYİD SULTAN HAN MUHAMMED PEHLEVÎ'NİN, KENDİSİNİN MAVERAÜNNEHİR HANI'NIN MAİYETİNDE HİZMET ETMESİ HUSUSUNDA HAN'A BİR MEKTUP YAZILMASI İSTEĞİNE DAİR ARİZASI[1]

23 Kasım 1866

Bu değersiz kulunuzun maruzatı şudur:

Bir süreden beri yüce Padişah'ın sayesi ve himayesinde ekmek ve nimet yedim, sonsuz iyilik ve ihsanlara kavuştum. Çok açık ki bunlara teşekkür etmekten aciz kaldım.

Ben aciz kulunuz, uzun zamandan beri kaderin bir cilvesi olarak ata mirasına duyduğum arzuyu [ifade etme] niyetiyle muhtaçların kıblesi olan adaletli yüce kapınıza yüz sürerek huzurunuza çıktım. Defalarca Zatıalinize maruzatımı beyan ettim. Bunların sizin tarafınızdan dinlenerek iltifat, merhamet ve sonsuz iyiliklerinize nail olmam beni çok sevindirdi. Ayrıca Özbekler Dergâhı Şeyhi Süleyman Efendi de bu duacınızın fikir ve amaçları ile ızdırabını huzurunuzda Zatıalinize sözlü olarak etraflıca ifade edip ricacı oldu. Bendenizin amacı, sizin tarafınızdan Maveraünnehir[2] Hükümdarı'na hitaben bir ferman yazılmasıdır. Zatıalinizin, bu muradımı gerçekleştirerek beni bahtiyar edeceğiniz beklentisi benim için kalp rahatlığı ve iç ferahlığı vesilesi oldu.

Halihazırda Rusya Devleti Maveraünnehir bölgesine tecavüz edip zarar vermiş ve bir büyük İslam beldesini bu hale düşürmüştür. Bu bütün müslümanlar için büyük bir kederdir ve İslam dinince sabittir. Hizmet edenlerin tamamının bundan dolayı üzüldükleri sizin de malumunuzdur.

Şerefli atalarım kuşaklar boyunca İslam dini ve şeriatı için canlarını, başlarını feda etmiş Taşkent hükümdarları oldukları için ben de; *"Çocuk babanın sırrıdır."* kaidesince –haddim olmayarak– din gayretiyle ve ata mirasına duyduğum özlemle bir yola girdim ve şerefli

1 Belgenin diğer yüzünde: *"Hanzade Efendi'ye takdim kılınan dilekçenin suretidir; Evrak Odası'ndan ek olarak gönderilmiştir."* notu bulunmaktadır. Bu arizanın, ariza sahibinin mührü ile mühürlü olan aslı Osmanlı Arşivi'nde *BOA, HR.SYS, 4/25* kimlik bilgisiyle kayıtlıdır ve çeviride esas alınan sureti ile aralarında bazı kelime ve ifade farklılıkları mevcuttur.

2 Arizanın söz konusu aslında *"Buhârâ"* ismi kullanılmıştır.

ISTANBULDA YASHAGAN TOSHKENT XONLARI NASLIDAN BO‘LGAN SAYYID SULTON XON MUHAMMAD PAHLAVIYNING MOVAROUNNAHR XONI HUZURIDA XIZMAT QILISHI XUSUSIDA XONGA BIR MAKTUB YOZILISHI ISTAGIGA DOIR ARIZASI[1]

23-noyabr 1866-yil

Bu ojiz qulingizning arzi shuldirkim:

Bir qancha-yildan buyon qudratli Podshohimizning lutfi bilan tanovul qilayotgan non-tuzimizga va ko‘rayotgan izzat-ikromga nisbatan minnatdorchilik bildirishda ojiz ekanligimiz oshkor.

Kamina ojiz qulingiz uzoq vaqtdan buyon taqdirning jilvasi ila ota merosimizga bo‘lgan orzu umidimizni ifoda etish niyatida muhtojlarning qiblasi bo‘lmish adolatli buyuk ostonangizga yuz surib huzuringizga chiqdim. Ko‘pmarotaba zotioliylariga arzimni bayon etgan edim. Bular Siz tomoningizdan eshitilib, iltifot, marhamat va cheksiz yaxshiliklaringizga noil bo‘lishim meni benihoya baxtiyor etdi. Shuningdek, O‘zbeklar dargohi Shayxi Sulaymon Afandi ham kamina duogo‘yingizning fikr va maqsadlari ila iztirobini huzuringizda zotioliylariga og‘zaki atroflicha ifoda etib iltimos qildi. Qulingizning orzusi, Siz tomoningizdan Movarounnahr[2] hukmdoriga bir farmon yozilishidir. Zotioliylari, ushbu murodimizni amalga oshirib kaminani benihoya baxtiyor etishingiz orzusi men uchun qalb rohatligi va ko‘ngil farohligiga vasila bo‘ldi.

Ayni vaqtda Rossiya davlati Movarounnahr hududiga tajovuz qilib zarar beribdi va buyuk islom mamlakatini shu holga tushiribdi. Bu butun musulmonlar uchun og‘ir qayg‘udir va Islom dinida ham sobitdir. Sizga ma’lumkim, xizmat qilganlarning barchasini bu sababli chuqur qayg‘uga botganlar.

Ajdodlarim necha nasldan buyon Islom dinining himoyasi borasida moddiy-ma’naviy har qanday

1 Hujjatning boshqa tomonida: *"Xonzoda Afandiga taqdim qilingan murojaatnomaning nusxasidir; Hujjatlar bo‘limidan ilova sifatida yuborilgan"* qaydi bor. Egasining muhri bilan muhrlangan ushbu da’voning asl nusxasi, Usmonli Arxivi, *BOA, HR.SYS, 4/25*-sonli shaxsni tasdiqlovchi ma’lumot bilan ro‘yxatdan o‘tgan va ular bilan tarjima asosida nusxa o‘rtasida so‘z va ifoda farqlari mavjud.

2 Arizaning aslida *“Buxoro”* ifodasi ishlatilgan.

atalarımın hükümdar olduklarını tam manasıyla bilen [Maveraünnehir] Hükümdarı'nın[3] maiyetinde hizmet edip zikrolunan konular ile ata mirası hususlarında mal, can ve evlâd ü iyalimi feda etmeyi göze aldım. Hakk'ın rızası için çıktığım bu yolda Allah tarafından bu duacınızın kalbinde şiddetli bir muhabbet peyda oldu. Bu yüzden, sırf vatan sevgisi ile din uğrunda başımı verme arzusuyla, uzun süreden beri Osmanlı Devleti'nin himayesinde kazandığım mal, eşya, itibar ve evlâd ü iyalin hepsini bu seferde terk edeceğim. Bu hareketim riyadan uzaktır ve herhangi bir art niyet taşımamaktadır. Bu sebeple siz Sadrazam hazretleri tarafından Maveraünnehir Hükümdarı'na hitaben bir ferman gönderilmesini ve o tarafların bu vesile ile şen ve bayındır kılınmasını arz ederim.

15 Receb 1283

Duacınız

Taşkent Hanzadelerinden ve Yunus Han evladından
Es-seyyid Sultan Han Muhammed Pehlevî

3 Arizanın söz konusu aslında *"Buhârâ Hükümdâr'ının"* ifadesi kullanılmıştır.

jonbozlikni ko'rsatgan va kezi kelganda jonlarini ham fido qilishdan ayamagan Toshkand hukmdorlaridir. Kamina ham *"O'g'il otaning siridir"* Hadisi sharifiga binoan cheksiz diniy g'ayrat va ajdodlarimdan meros qolgan shafq bilan hukmdorlar naslidan ekanligimni har jihatdan ko'rib-bilgan (Movarounnahr) Hukmdorining[3] xizmatida bo'lib, bugunga qadar yuksak lutflari orqali qo'lga kiritgan mol-mulkimni va farzandlarimni fido qilishga tayyorman. Haq taolo roziligi uchun chiqqan bu yo'limda Allohning lutfi ila duogo'yingiz qalbida qattiq bir muhabbat paydo bo'ldi. Shu sababli faqat vatan sevgisi bilan din yo'lida boshimni bermoq orzusi ila, uzoq vaqtdan buyon Usmoniylar davlatining himoyasida qozonganim molu dunyo, e'tibor va avlod-u oilam barchasini ushbu safar yo'lida tark etaman. Bu harakatim riyodan holidir va hech qanday yomon niyatni ko'zlamaydi. Shu sabab ila siz Sadra'zam hazratlari tomonidan Movarounnahr hukmdoriga xitoban bir farmon yuborilishini va u tomondagilarni ushbu vasila ila mamnun etishingizni so'rab qolaman.

15-rajab 1283-yil / 23-noyabr 1866-yil

Duogo'yingiz

Toshkand Xonlari naslidan Yunus Xon avlodidan

Sayyid Sulton Xon Muhammad Pahlaviy

1 Arizaning aslida *"Buxoro hukmdori"* ifodasi ishlatilgan.

Taşkent'te Kapalı Çarşı / Chorsu bozori, Toshkent

İÜ NEK, 91355-0016

مصر والیسنه [illegible] امرنامهٔ سامی

[illegible] سلطان خان [illegible] افغان [illegible] شایان التفات و لوازمه

[illegible]

[illegible]

شایانه [illegible] امر و فرمان حضرت من له الامرکدر

HR SYS 4/25.

1

55

MEMLEKETİNE GİTMEKTE OLAN TAŞKENT HANZADELERİNDEN SULTAN HAN EFENDİ'YE İLTİFAT EDİLMESİ VE YOLCULUĞUNDA KOLAYLIKLAR SAĞLANMASINA DAİR EMİR

23 Nisan 1867

Mısır Valiliğine Sadaret Emri

Taşkend hanzadelerinden olup memleketine gitmek üzere yola çıkmış bulunan Sultan Han Efendi duacınız iltifata layık misafirlerden olduğundan kendisine Hidivliğinize yakışır bir biçimde iltifat edilmesi ve yollarda kolaylıklar sağlanmasına tarafınızdan müsaade buyurulması hususunda emir ve ferman sizindir.

MAMLAKATIGA QAYTAYOTGAN TOSHKENT XONZODALARIDAN SULTON XON AFANDIGA ILTIFOT KO'RSATILISHI VA SAFARINING QULAYLIGINI TA'MINLASHGA DOIR BUYRUQ

23-aprel 1867-yil

Misr voliyligiga Bosh vazirlik buyrug'i

Toshkent xonzodalaridan bo'lib, mamlakatiga qaytish uchun yo'lga otlangan Sulton Xon afandi duogo'yingiz iltifotga sazovor mehmonlaringizdan ekanligi bois, unga Misr voliysiga yarashadigan tarzda iltifot ko'rsatilishi va yo'llarda qulaylik ta'minlanishiga tomoningizdan ruxsat berilishi borasida buyruq va farmon sizga oiddir.

17

شهامتلو نجابتلو مهابتلو صاحب الصوله حضرتلری

دولت علیه ایله حکومت نجیبانه‌لری بیننده موجود ومترقی اولان روابط معنویهٔ اتحادیه ومودت کاملهٔ حقیقیه‌نك ایجاب مسعودنده

اولمق اوزره استانهٔ نجابت عنوانه حکمداریلرنده حاجت‌مند اولنلر بو طرفده وساطت تحریریه مراجعتی مدار حصول مطلب

بیلدکلری جهتله متشکرانه زاده‌لرندن اولوب بوکره پای تخت حکمداریلرینه عازم اولان سلطان‌زاده افندی [illegible]

اصالت ونجابت ذاتیه‌سنه جرف مستجمع الشرف نجیبانه‌لرندن ابراز حرمت ومرحمت بیورلمقلغی امید والتماسیله کندوسنك

اوراق حالنه مناسب بر خدمتده استخدامیله حائز نصاب مفخرت اولمقلغی امرنده وساطت [illegible] مراجعه [illegible]

کندوسنك اولجانب شرفجالده وصولنده [illegible] حکمداریلرینه بولنمسه اولمغله

ومومی الیه هر حالده محتاج نوازش [illegible] فا [illegible]

[illegible] اولدیغی التفات ومعاونت عالم منقبت [illegible] مظهریتی خصوصنك لطف وهمم [illegible]

حواله‌سیله اکتفا وتوجهات مستلزم المباهات نجیبانه‌لری استقا [illegible] عالی حکمداریلرینه بیورلدقده اولبابده

اراده واحسان حضرت من له الامرکدر

۱۸ ذی الحجه ۲۸۲ و ۱۱ نیسان ۲۸۲

المخلص المحب
محمد امین عالی وزیر اعظم
الدولة العلیه العثمانیه

O'zMA. I-125/2/279, 17 v.

UZ

56

TAŞKENT HANZADELERİNDEN SULTAN HAN EFENDİ'NİN, DURUMUNA UYGUN BİR HİZMETTE İSTİHDAMI HUSUSUNDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SADRAZAMI MEHMED EMİN ÂLÎ PAŞA TARAFINDAN MAVERAÜNNEHİR HANI'NA YAZILAN MEKTUP[1]

23 Nisan 1867

Kahraman, Ulu ve Şerefli Han Hazretleri

Osmanlı Devleti ile yüce hükûmetiniz arasında var olan güçlü manevi birlik bağlarının ve hakiki sevginin tabii bir gereği olmak üzere; siz Hükümdar hazretlerinden bir isteği olanlar, bizim tarafımızdan yazılı olarak aracılık edilmesi için müracaatta bulunmanın bu isteklerinin gerçekleşmesine yardımcı olacağını düşünmektedirler.

Bu itibarla; Taşkent hanzadelerinden olup payitahtınıza gelmek üzere yola çıkmış bulunan Sultan Han Efendi duacınız, kendisinin sahip olduğu soyluluğa çok şerefli Zatıaliniz tarafından hürmet ve merhamet gösterileceği ümidiyle orada durumuna uygun bir hizmette istihdam edilmesi için ben acizin aracılığını istemiştir.

Kendisi siz Hükümdar hazretlerinin iltifatına muhtaçtır. Bu sebeple, oraya vardığında kendisine Zatıalinizden ümid ettiği iltifat ve yardımın yapılması hususu siz Hükümdar hazretlerinin teveccühlerinize havale olunmuştur.

Durum malumunuz olduğunda artık bu konuda irade ve ihsan sizindir.

18 Zilhicce 1283 – 11 Nisan 1283

Samimi Dostunuz

Osmanlı Devleti'nin Sadrazamı

Mehmed Emin Âlî

(Mühür)

Es-seyyid Muhammed Emin Âlî

1 Bu mektubun aslını teşkil eden belge ile daha *önce hazırlanıp* iptal edilmiş olan bir müsveddesi *BOA, HR.SYS, 4/25_2* ve *4/25_8* kimlik bilgileriyle Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır.

TOSHKENT XONZODALARIDAN SULTONXON AFANDINING MOVAROUNNAHRGA BORGACH, MUNOSIB VAZIFAGA TAYINLANISHI UCHUN SADRIAZAM MEHMED AMIN POSHONING YOZGAN MAKTUBI[1]

23-aprel 1867-yil

Mardligi va zakovati bilan nom taratgan Xon hazratlari

Ushbu maktub Usmoniylar davlati bilan hukumatingiz oʻrtasida kuchli maʼnaviy aloqalar inobatga olingan holda, yuksak dargohingizdan tilagi boʻlganlarning bizdan yozma vositachilik qilishimiz istagi uzra yozildi. Bu safar Toshkent xonlari naslidan boʻlgan va u tomonlarga boradigan duogoʻyingiz Sultonxon Afandi, ajdodlaridan oʻtib kelayotgan aslzodalik sababidan, siz tomoningizdan koʻrsatilajak hurmat va marhamatli muomala umidida siz munosib deb bilgan vazifaga tayinlanishi uchun vositachi boʻlishimiz iltimosi bilan bizga murojaat qildi. Nomi zikr qilingan xonzodaning u tomonga kelgan chogʻda umid qilganidek ehtirom va yordam koʻrsatilishi masalasini har qanday iroda egasi sifatida sizning hukmingizga havola qilamiz.

Vaziyatni bilganingizdan soʻng iroda va inʼom Sizga oid.

18-zulhijja 1283-yil / 23-aprel 1867-yil

Samimiy doʻstingiz

Usmoniylar davlatining Sadra'zami

Mehmed Amin Ali

(Muhr)

Sayyid Muhammad Amin Ali

1 Ushbu xatning asl nusxasini tashkil etuvchi hujjat va ilgari tayyorlangan va bekor qilingan qoralamasi *BOA, HR. SYS, 4/25_2* va *4/25_8* raqam ostida Usmoniylar arxivida saqlanmoqda.

Fergana'da Seyyid Muhammed Hüdayar Han Sarayı
Sayyid Muhammad Xudoyorxon o'rdasi, Farg'ona

№1090 Канц. Тур. Ген. Губ. Получ. 8 Мая 1869 5

ВОЕННЫЙ ГУБЕРНАТОРЪ
СЫРЪ-ДАРЬИНСКОЙ
ОБЛАСТИ.
ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНІЕ.

Отдѣленіе хозяйств.
Столъ 2.

« 11 » Марта 1869 года.

№ 1042

Г. Ташкентъ.

Вопросъ объ устройствѣ акцизной части разрѣшенъ [illegible] Туркестанскаго Генералъ-Губернаторства. 1869 [illegible]

Господину Туркестанскому Генералъ-Губернатору

Рапортъ

Проживающему въ г. Ташкентѣ Турецкому подданному Тинжафу(?) Абрахманову разрѣшено мною устроить здѣсь винокуренный заводъ, постройка котораго въ настоящее время, какъ донесъ мнѣ Исправляющій питейно-акцизною частью въ Области, Есаулъ Коринъ(?), уже окончена и Абрахмановъ началъ уже выкурку хлѣбнаго вина.

Такъ какъ статья 70-я о питейныхъ сборахъ предписываетъ имѣть непремѣнно на таковыхъ заводахъ надсмотрщика, обязанность коего должна состоять въ постоянномъ надзорѣ, чтобы производство напитковъ было согласно условіямъ, означеннымъ въ выданномъ свидѣтельствѣ и вообще правиламъ питейнаго устава, съ производствомъ ему, согласно этой статьѣ уст. о питейныхъ сборахъ, содержанія по 400 руб. сер. въ годъ, то я, не имѣя въ своемъ распоряженіи на этотъ предметъ суммы, имѣю честь ходатайствовать у Вашего Высокопревосходительства объ ассигнованіи 400 р. на содержаніе, согласно вышеприведенной статьѣ уст. о питейныхъ сборахъ, надсмотрщику за винокуреннымъ заводомъ Абрахманова, на котораго я предполагаю возложить и наблюденіе за фруктово-винокуренными заводами купчихи Федоровой и купца Трапезникова(?), которые неподалеку отъ Абрахмановскаго завода, и въ свободное отъ винокуренія время имѣть нѣкоторый надзоръ за акцизной торговлей.

Военный Губернаторъ
Генералъ Майоръ Головачевъ

Устройство акцизной части вообще [illegible] одновременно съ устройствомъ прочихъ финансовыхъ учрежденій въ краѣ, то временное разрѣшеніе уже не нужно, ибо Государств. [illegible] уже [illegible] по сему предмету. [illegible]

Начальникъ Отдѣленія [illegible] Михайловъ(?)

O'zMA. I-1/16/206, 5a-5b v.

57

TAŞKENT SİRİDERYA VİLAYETİ ASKERÎ VALİSİ'NİN, TÜRK VATANDAŞI ABDURRAHMAN OĞLU PİNHAS'IN ÜRETİME BAŞLAYAN ŞARAP FABRİKASINDA KANUNEN İSTİHDAMI GEREKEN TEFTİŞÇİ HAKKINDA TÜRKİSTAN GENEL VALİSİ'NE GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

23 Mart 1869

11 Mart 1869

No: 1042

Ben Taşkent şehrinde ikamet eden Türk vatandaşı Abdurrahman oğlu Pinhas'a burada şarap üretim fabrikası açması için ruhsat ve belge vermiştim. Vilayet Meşrubat Vergilendirme Bölümü Müdürü Yasavul Korin'in bana verdiği bilgilere göre hâlihazırda fabrika binasının yapımı sona ermiş ve Abdurrahmanov buğday hamuru mayasından şarap üretimine başlamıştır.

Meşrubat vergisi hakkındaki Kanunun 70. maddesi gereğince bu gibi fabrikalarda sürekli faaliyet yürüten bir teftişçi bulunması kesinlikle şarttır. Teftişçi, üretilen meşrubatın kalitesinin kendilerine takdim edilen sertifikada yazılı koşullara uygun olup olmadığını kontrol etmelidir. Meşrubat Üretim Kanunu'nda teftişçi için yıllık 400 ruble gümüş miktarında maaş belirlenmiştir.

Böyle bir para bende olmadığından, Zatıalinizden Abdurrahmanoğlu şarap üretim fabrikasına teftişçi alınması için 400 ruble miktarında para ayırmanızı rica ederim. Ben şahsen söz konusu teftişçinin sorumluluğuna Abdurrahmanoğlu'nun fabrikasına yakın yerde bulunan Federova ve Kuznesov isimli tüccarların meyveden şarap üretim fabrikalarının teftişinin de verilmesini öneririm. Zira böylece şarap üretiminden arta kalan boş vakitlerde tüketim ticaretini teftiş etmesi de mümkün olacaktır.

Taşkent, Siriderya Vilayeti Askerî Valisi

Nikolay Nikitiç Golovaçev

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TOSHKENT VA SIRDARYO HARBIY BO'LINMASINING TURKISTON GENERAL GUBERNATORIGA TURK FUQAROSI ABDURAHMON O'G'LI PINXASNING SHAROB ISHLAB CHIQARISH ZAVODI XUSUSIDA BILDIRISHNOMASI[1]

23-mart 1869-yil

11-Mart 1869-yil

No: 1042

Men Toshkent shahrida yashovchi turk fuqarosi Abdurahmon o'g'li Pinxasga shu yerda sharob ishlab chiqarish zavodini ochishga ruxsat va guvohnoma berganman. Viloyat ichimliklar aksiz bo'limi mudiri yasavul Korinnig menga bergan ma'lumotlariga ko'ra, hozirgi kunda zavod binosi qurilishi yakunlanib, Abdurahmon o'g'li bug'doy xamiri achitqisidan sharob ishlab chiqarishni yo'lga qo'ygan.

Ichimliklar yig'imi to'g'risidagi Nizomning 70-moddasiga ko'ra, bu kabi zavodlarda albatta doimiy faoliyat yurituvchi nazoratchi bo'lishi shart. Nazoratchi ishlab chiqarilayotgan ichimliklar sifatini berilgan guvohnoma asosida tegishli shartlarga javob berishini nazorat qilishdan iborat bo'lgan. Ichimlik ishlab chiqarish nizomiga ko'ra, nazoratchiga-yillik 400 rubl kumush miqdorida maosh berish belgilangan. Bunday mablag' mening tasarrufimda yo'qligi sababli, Siz, janobi Oliylaridan Abdurahmon o'g'li sharob ishlab chiqarish zavodiga nazoratchi olish uchun 400 rubl miqdorida mablag' ajratib berishingizni iltimos qilaman. Ushbu nazoratchi zimmasiga men Abdurahmon o'g'li zavodiga yaqin joylashgan savdogarlar Fedorova va Kuznesovlarning mevadan sharob ishlab chiqarish zavodlarini nazorat qilishni ham yuklashni taklif qilaman. Shuningdek, sharob ishlab chiqarishdan bo'sh vaqtlarda aksiz savdo nazoratini ham olib boradi.

Toshkent, Sirdaryo viloyati harbiy gubernatori

Nikolay Nikitich Golovachev

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

въ настоящее время, тѣ лица у которыхъ купленъ мною товаръ, настаиваютъ уплатить имъ деньги, и цѣна на товаръ въ настоящее время подешевела.

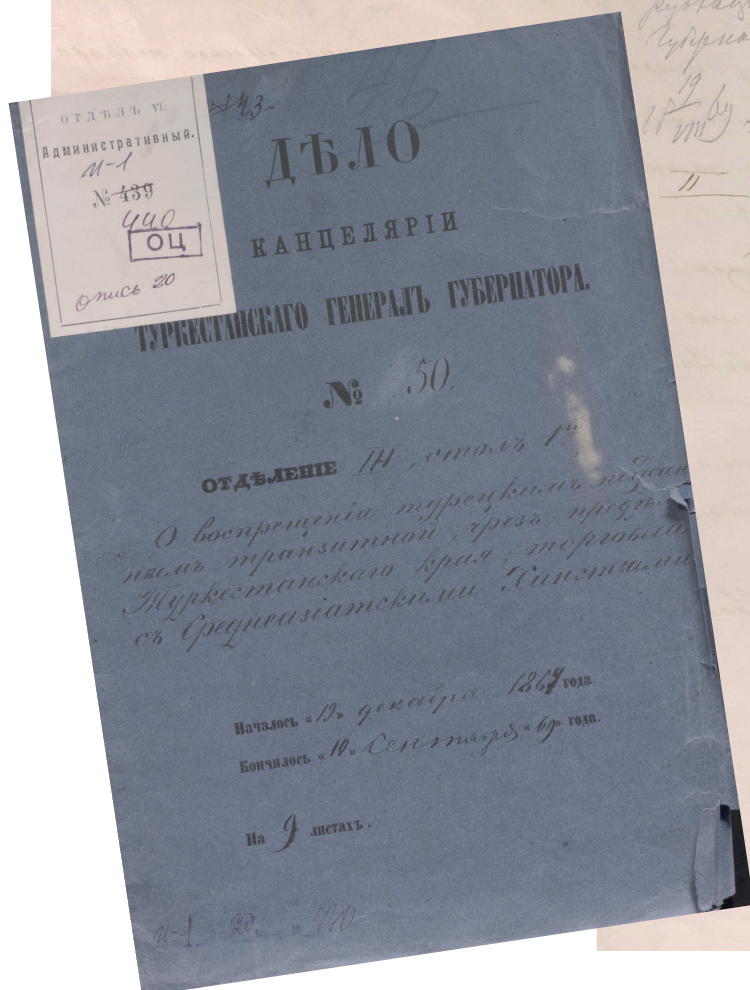
Имѣя большой убытокъ, обращаюсь къ Вамъ и докладываю, что дѣло мое въ настоящее время находится въ Вашей Канцеляріи.

Проситель турецкій подданный Ахмедъ-ходжа Габдулла-ходжинъ. 17го Августа 1869 года.

Переводилъ Переводчикъ Ибрашиновъ.

UZ O'zMA. I-1/20/440, 3 v.

Отдѣлъ VI. Административный. И-1 № 440 ОЦ Опись 20

ДѢЛО
КАНЦЕЛЯРІИ
ТУРКЕСТАНСКАГО ГЕНЕРАЛЪ ГУБЕРНАТОРА.
№ 50.
ОТДѢЛЕНІЕ III, столъ 1.

О воспрещеніи турецкимъ подданнымъ транзитной чрезъ предѣлы Туркестанскаго края торговли съ Среднеазіатскими Ханствами.

Началось «19» декабря 1867 года.
Кончилось «10» Сентября «69» года.
На 9 листахъ.

И-1 20 440

1126. Канц. Тур. Ген. губ. получ. 19 Августа 1869. 3

Переводъ.

Туркестанскому Генералъ Губернатору.

Я турецкій подданный, привезъ изъ Константинополя товаръ, который сложенъ въ Сараѣ г. Ташкента, гдѣ помѣщается Закятная дума. Члены думы, получивъ отъ меня квитанцію, выданную мнѣ изъ Одесской Таможни, вмѣстѣ съ моимъ пачпортомъ представили въ Мехкеме Генерала Россицкаго. Вотъ уже 21 день, разрѣшенія на товаръ не послѣдовало. Убытку понесъ много. Купилъ я здѣсь товаръ обязываясь уплатить деньги по продажѣ привезеннаго мною товара и

58

OSMANLI TACİRİ AHMED HOCA OĞLU ABDULLAH HOCA'NIN, MALLARININ GÜMRÜKTEN GEÇİŞİNE İZİN VERİLMESİ İÇİN TÜRKİSTAN GENEL VALİSİ'NE SUNDUĞU DİLEKÇE[1]

29 Ağustos 1869

Türkistan Genel Valisi'ne

Ben Türkiye vatandaşı İstanbul'dan satmak için mal getirdim ve onu Taşkent şehrinin Zekât Duması binasında bulunan Saray'da bıraktım. Duma üyeleri benden Odessa Gümrüğünce belirlenen fatura ve pasaportumu alarak General Rossiskiy'nin mahkemesine sundular. Fakat aradan 21 gün geçmesine rağmen malları geçirmem için gerekli olan izin yazısının verilmesi mantıksız bir şekilde ertelenmektedir. Bu durumdan çok insan zarar görmektedir. Ben buradan satın aldığım malların parasını, getirdiğim mallar satıldıktan sonra verecektim. Fakat şimdi o malları kendilerinden satın aldığım kişiler paralarını ödememi istiyorlar. Ancak malların fiyatı düşmüş durumdadır. Bundan dolayı uğradığım zarar sebebiyle size başvuruyor ve benim işimin şu anda sizin Divanhanenizde olduğunu bildiriyorum.

Türk vatandaşı
Ahmed Hoca oğlu Abdullah Hoca
17 Ağustos 1869

Belge İbragimov tarafından Rusçaya çevrildi.
Dilekçe 19 Ağustos'ta Divanhane tarafından kabul edilmiştir.

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORIGA TURKIYA FUQAROSI AHMADXOʻJA OʻGʻLI ABDULLOHXOʻJADAN SHIKOYAT XATI[1]

29-avgust 1869-yil

Turkiston general-gubernatoriga

Men, Turkiya fuqarosi sotish uchun Istanbuldan mahsulot olib keldim va uni Toshkent shahrining Zakot Dumasi binosida joylashgan Saroyda qoldirdim. Duma a'zolari mendan Odessa bojxonasi tomonidan berilgan kvitansiya hamda pasportimni olib, general Rossiskiyning mahkamasiga taqdim etdilar. Biroq oradan 21 kun oʻtsa ham, mahsulotlarni kiritish uchun ruxsatnoma berish mantiqsiz kechiktirilmoqda. Bu holatdan koʻpchilik zarar koʻrmoqda. Men bu yerdan sotib olgan mahsulotlar pulini keltirgan mahsulotlarim sotilganidan soʻng bermoqchi edim. Ammo hozirda sotib olgan mahsulotlarimning egalari pulni toʻlashimni talab qilmoqda, mahsulotlarning narxi esa tushib ketgan. Shu boisdan, koʻrgan katta zararim uchun Sizga murojaat qilib, hozirgi vaqtda mening ishim Sizning devonxonangizda ekanligini ma'lum qilaman.

Iltimos qiluvchi turk fuqarosi
Ahmadxoʻja oʻgʻli Abdullohxoʻja
17-avgust 1869-yil

Ariza 19-avgustda devonxona tomonidan qabul qilib olingan.
Hujjat Ibragimov tomonidan rus tiliga tarjima qilindi.

1 Hujjatning asli rus tilida.

№ 426 / 79

18 17/1 72

ПРАВИТЕЛЬ КАНЦЕЛЯРІИ
ТУРКЕСТАНСКАГО
ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРА
30 Декабря 1871 г.
№ 5607

Милостивый Государь,

Николай Никитичъ.

Вицедиректоръ Департамента Торговли и Мануфактуръ сообщилъ на мое заключеніе прошеніе турецкаго подданнаго, Шудедара Увадова, въ которомъ, именуя себя Ташкентскимъ купцомъ, проситель ходатайствуетъ о припискѣ его, на правѣ иностранца, въ сословіе временныхъ купцовъ г. Москвы, чтобы, съ тѣмъ вмѣстѣ, освободиться на будущее время отъ взноса зякета въ Ташкентѣ, при ввозѣ сюда товаровъ изъ внутренней

Его Превосходительству Н. Н. Головачеву

1об

Россіи.-

Въ виду того, что, въ силу особаго распоряженія Господина Главнаго Начальника края, извѣстнаго Вашему Превосходительству изъ циркулярнаго предложенія Его Высокопревосходительства отъ 19го Декабря 1867 года за № 327, пріѣздъ въ край торговцамъ - турецкимъ подданнымъ воспрещенъ безусловно; и что, въ предупрежденіе пріѣзда подобныхъ торговцевъ въ предѣлы Туркестанскаго Генералъ-Губернаторства, Господинъ Главный Начальникъ края, въ 1869 году, обращался къ Оренбургскому Генералъ-Губернатору съ просьбою не пропускать иностранцевъ; безъ особаго въ каждомъ случаѣ разрѣшенія Его Высокопревосходительства,

59

TAŞKENT YÖNETİCİSİ'NİN, TÜRK VATANDAŞI TÜCCAR UVAD OĞLU ŞUDEDAR HAKKINDA BİLGİ TOPLANMASI İÇİN SİRİDERYA ASKERÎ VALİSİ'NE GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

1 Ocak 1872

20 Aralık 1871

No: 5608

Siriderya Vilayeti Askerî Valisi Nikolay Nikitiç Golovaçev'e

Türkistan Genel Valiliği Özel Kalem Müdürlüğüne kendisini Taşkent tüccarı olarak tanıtan Türk vatandaşı Uvad oğlu Şudedar'ın başvurusu geldi. Şudedar başvurusunda, yabancı vatandaş statüsünde Moskova şehrindeki geçici tüccarlar listesine eklenmesini istemektedir. Bu durum onun ileride Rusya'dan Taşkent'e mal getirdiğinde zekâttan muaf tutulmasını sağlayacaktır.

Ekselanslarının da malumu olduğu üzere, Türkistan Ülkesi Genel Valisi'nin 19 Aralık 1867 tarihli ve 327 sayılı emri gereğince ülkeye Türk vatandaşı olan tüccarların girmesi yasaklanmıştır. 1869 tarihinde Genel Vali, Türkistan Genel Valiliğine böyle tüccarların girmesini yasaklamak amacıyla Orenburg Genel Valiliğine başvurarak herhangi bir yabancı vatandaşın siz sayın Ekselanslarının özel izni olmadan içeri alınmamasını arz etmiştir. Bu sebeple yukarıda adı geçen başvurucunun Taşkent ile sürekli ticari ilişkileri bulunduğu yolundaki iddiası bende kuşku uyandırmıştır.

Bu kuşkuların giderilmesi için kısaca Uvad oğlu Şudedar isimli şahıs hakkında detaylı bilgi toplanması amacıyla Zatıalinize başvuruda bulunarak bu kişiyle ilgili daha doğrusu onun soyu sopu ve ticari faaliyetleri hakkında imkânlar ölçüsünde ayrıntılı bilgiler toplanması için talimat vermenizi rica ederim.

Bilgileri Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Müdür Yardımcısına göndereceğim.

Zatıalinize en derin saygılarımı ve sadakatlerimi sunarım.

Taşkent, Türkistan Genel Valisi Ofis Başkanı

Andrey İvanoviç Gomzin

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TURK FUQAROSI SAVDOGAR UVAD O'G'LI SHUDEDAR SHAXSIGA TEGISHLI MA'LUMOTLAR YIG'ISH BORASIDAGI ILTIMOSNOMA[1]

1-yanvar 1872-yil

20-dekabr 1871-yil

No: 5608

Sirdaryo viloyati harbiy gubernatori Nikolay Nikitich Golovachevga

Turkiston general-gubernatori devonxonasiga o'zini Toshkent savdogari deb atovchi turk fuqarosi Uvad o'g'li Shudedar murojaati kelib tushgan. Unda Shudedar xorijiy fuqarolar huquqida Moskva shahridagi vaqtinchalik savdogarlar toifasiga kiritilib, ro'yxatdan o'tkazishni so'ragan. Bu esa uni kelgusida Rossiya ichki hududlaridan Toshkentga savdo mollarini olib kirishda zakot to'lashdan ozod qiladi.

Siz, Janobi Oliylariga ma'lumki, Turkiston general-gubernatorining 19-dekabr 1867-yil 327-sonli maxsus farmoniga ko'ra, o'lkaga turk fuqarolari bo'lgan savdogarlarni kirib kelishi qat'iyan taqiqlangan. Bunday savdogarlarning Turkiston general-gubernatorligiga kirib kelishining oldini olish maqsadida 1869-yilda o'lka rahbari Orenburg general-gubernatoriga iltimos bilan murojaat qilgan. Unda har qanday xorijiy fuqaroni janob Oliylarining maxsus ruxsatisiz chegaradan o'tkazmaslikni so'ragan. Shu sabab yuqoridagi murojaatchining Toshkent bilan muntazam savdo aloqalari borligi menga shubhali ko'rinmoqda.

Ushbu shubhalarga aniqlik kiritish va umuman Uvad o'g'li Shudedar shaxsi to'g'risida batafsil ma'lumotlar to'plash maqsadida, Siz, Janobi Oliylariga iltimos bilan murojaat etmoqdaman. Mazkur shaxsga oid, aniqrog'i, uning kelib chiqishi va nasl-nasabi hamda savdo faoliyati bilan bog'liq imkon qadar to'liq ma'lumotlar yig'ish borasida ko'rsatma berishingiz va menga ma'lum qilishingizni iltimos qilaman.

Aniqlangan ma'lumotlarni men Savdo va sanoat departamenti direktori o'rinbosariga yuboraman.

Siz, Janobi Oliylariga chuqur hurmat va sadoqat izhor etib qolaman.

Toshkent, Turkiston general-gubernatori devonxonasi mudiri

Andrey Ivanovich Gomzin

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

مطبعهٔ عامره مديريتنه

بخارا اهالیسندن مستعد و اهل قلم اولدیغی فن طباعته تخصیص ایتدیریلان [illegible] و معارف واقفی طرفندن تسویه قلنمق اوزره مطبعهٔ عامرهده
ایکی نفر مرتبا ایله برعدد اوفق حروفات دستگاهی و برعدد دخی کبیر دستگاهی و ایکیوز قیه حروف ایله لوازمات سائرهسنک صورت موفقیتده [illegible]
اعطاسی استدعاسیله بعضه افادهیی حاوی اوزبکلر دکاهی پوسته نشین سلیمان افندی طرفندن تقدیم اولنان [illegible]
وکالتی [illegible] عرضحال مجلس معارفه تودیع الحواله مطبعهٔ عامره مالی اولوب مکتب صنایع امانت صورتیله ویرلمه اولان دستگاه ایله حروفک
اعطاسی خصوصک صوابدیده تفویضی [illegible] و برنفر مرتبک دخی گوندرلمسی
اورادن جلبه منفعت اخذ اولنهرق موفقاً مقتضاسی
مجلس مذکورده افاده اولنمغله او وجهله ایجابک اجراسی موقوف همت علیهلریدر

فی ۲ جمادی الآخره سنه ۹۸ و فی ۲۶ مایس سنه ۹۸

OSMANLI ARŞİVİ
MF.MKT
3 | 75

BOA, MF.MKT, 3/75

TR

BUHARALILARA MATBAACILIK EĞİTİMİ VERİLMESİ İÇİN DİZGİCİ VE MALZEME GÖNDERİLMESİNE DAİR EMİR

BUXOROLIKLARGA MATBAA TA'LIMI BERILISHI UCHUN HARF TERUVCHI VA KERAKLI MATERIALLAR YUBORILISHIGA DOIR BUYRUQ

7 Ağustos 1872

7-avgust 1872-yil

Matbaa-i Âmire Müdürlüğüne

26

Özbekler Dergâhı Şeyhi Süleyman Efendi'nin; Buhara ahalisinden yetenekli ve eli kalem tutanlara matbaacılık eğitimi verilmesi için masrafları kendisi tarafından karşılanmak üzere Matbaa-i Âmire'den geçici olarak iki dizgici, bir ufak harf tezgâhı, bir taş tezgâhı, iki yüz kıyye[1] harf ile diğer malzemelerin verilmesi isteğine dair arzuhalin, gereği yerine getirilmek üzere gönderildiği hakkındaki Sadrazamlık tezkiresi Maarif Meclisine havale edilmiş idi.

Adı geçen Meclis tarafından; Matbaa-i Âmire malı olup Mekteb-i Sanâyi'e emanet olarak verilmiş olan tezgâh ile harflerin oradan getirtilmesi ve makbuz senedi alınmak suretiyle geçici olarak adı geçen Şeyhe verilip bir de dizgici gönderilmesi hususunun tarafınıza bildirilmesi ifade olunduğundan belirtildiği şekilde gereğinin yerine getirilmesi himmetlerinize bağlıdır.

3 Cemâziyelâhir 1289 - 26 Temmuz 1288

1 Okka. Eski bir ağırlık ölçü ünitesi olup 1 okka 400 dirheme, 1 dirhem 3,207 grama tekabül ederdi. Bk. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgati,* "Kıyye", "Okka", "Dirhem" maddeleri, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 86, 186, 240.

Matbaa-i Amira Boshqarmasiga

26

O'zbeklar Dargohining shayxi Sulaymon afandining Buxoro aholisidan qobiliyatli kishilar va savodxonlarga matbaa tahsili berilishi uchun xarajatlar o'z hisobidan qoplangan holda Matbaai Amiradan vaqtinchalik ikki tartiblovchi, kichik bir harf dastgohi, bir tosh dastgohi, ikki yuz qiyya[1] harf va boshqa ashyolarning berilishini so'ragan arizasining ijrosi amalga oshirilganligiga doir Sadra'zamlik ruxsatnomasi Maorif Majlisiga havola qilingan edi.

Ushbu Majlis tomonidan Matbaai Amira mulki hisoblanuvchi Maktabi Sanayiga omonat sifatida berilgan dastgoh va harflarning u yerdan olib keltirilishi va qabul qilib olishga doir hujjati olingan holda yuqorida nomi zikr qilingan shayxga vaqtinchalik berilib, shuningdek, tartiblovchi yuborilishi masalasi sizga ma'lum qilinganligi bois, uning ijrosini ta'minlash himmatingizga bog'liqdir.

3 Jamodus-soniy 1289-yil /26-iyul 1872-yil

1 Okka. Qadimgi og'irlik o'lchovi bo'lib, 1 okka 400 dirhamga, 1 dirham 3,207 grammga teng kelgan. Qr. Midhat Serto'g'li, Usmonli Tarix Lug'ati, "Kıyye", "Okka", "Dirhem" moddalari, Enderun Nashriyoti, Isranbul, 1986, s. 86, 186, 240.

مهمه

عمومی نومروسی		عددی	مقابله	تجارت نظارت جلیله‌سنه	تبییضی تاریخی	تسویدی تاریخی	مسوده‌ی آمری	اوراقه نومروسی
		۱۹	۲۸ [illegible]		صفر ۲۱	صفر ۱۸	محمد بك	۱

مفاد اشعار والالری [illegible] بر وجه استدعا مبلغ مذکورک [illegible] خزینه‌جه محسوبا اجرا [illegible] اوزره [illegible]

[illegible] نسبت [illegible]

[illegible]

تجارت [illegible]

BOA, A.MKT.MHM, 452/60

61

BUHARA'DAN GETİRTİLECEK İPEK TOHUMLARININ BEDELİNİN ŞİMDİLİK TİCARET NEZARETİ VEZNESİNDEN ÖDENMESİNE DAİR TEZKİRE

20 Nisan 1873

Numara: 1

Tarih: 21 Safer 1290

Ticaret Nezaretine

Yazınızın içeriği malumum olmuştur. Söz konusu meblağın o şekilde, mahsup işlemi daha sonra Hazine tarafından gerçekleştirilmek üzere şimdilik söz konusu işleme karşılık olmak üzere Nezaretiniz veznesinden ödenmesi uygun olacağından, gereğinin yapılması.

Buhara'dan getirtilecek ipek tohumu bedelinin ödenmesine dair.

BUXORODAN OLIB KELINADIGAN IPAK QURTLARINING BADALI HOZIRCHALIK SAVDO VAZIRLIGI G'AZNASIDAN TO'LANISHIGA DOIR HUJJAT

20-aprel 1873-yil

Raqam: 1

Sana: 21-safar 1290-yil

Savdo vazirligiga

Xatning mazmuni sizga ma'lum bo'lsa kerak. Mazkur mablag'ning shu shaklda hisob ishlari keyinroq Xazina tomonidan to'languniga qadar hozircha ushbu to'lov vazirligingiz g'aznasidan amalga oshirilishi munosibdir, ijrosi ta'minlansin.

Buxorodan olib kelinadigan ipak qurtlari badalining to'loviga doir

13. 36

Записка Государств. ~~Канцлера~~; 18 января 1875 г.
№ 174.

Воен. Учен. арх. Отд II № 6830.

Товарищъ Министра Иностранныхъ Дѣлъ, свидѣтельствуя совершенное почтеніе Его Высокопр-ству Дмитрію Алексѣевичу имѣетъ честь препроводить при семъ для свѣдѣнія копіи съ депешъ посланника въ Тегеранѣ: № 104 по дѣлу о турецко-персидскомъ разграниченіи и № 105 о пребываніи въ Персіи капитана англійской службы Непира.

(x) Помѣт...

38

pour accéder à la formation d'une ... miste avec la participation des ... des Puissances Médiatrices.

J'ai l'honneur etc.

37

Приложеніе 1. Copie d'une depeche du conseiller Privé Beger en date de Téhéran le 23 decembre 1874 № 104.

Mirza-Hussein-Khan m'a communiqué les renseignements qu'il avait reçus dernièrement du Representant de Perse à Constantinople relativement à la marche des negociations au sujet de la delimitation turco-persane.

D'apres Mohsin-Khan les négociateurs discutent encore les bases des pourparlers prochains. Il est convaincu que le résultat qu'on se propose d'atteindre par ces pourparlers sera loin d'être satisfaisant sans la participation des délégués Russes et Anglais. Il ajoute qu'en cas de divergence d'opinion des plénipotentiaires Turcs et Persans et pendant que l'entente tarde à s'établir entre eux, les Turcs aboutiront à leurs fins. Il croit en outre que pour prevenir une éventualité semblable, il serait indispensable de faire des démarches immédiates à St. Petersbourg et à Londres et d'exercer une vigilance soutenue sur la frontière.

Il paraît que les conseils du Representant du Shah à Constantinople ont été pris en consideration par le Gouvernement Persan, car Mirza-Hussein Khan m'a dit qu'il avait chargé Mirza-Abdour-Rahim-Khan de demander au Gouvernement Impérial la nomination d'un commissaire Russe dans la commission chargée de la delimitation de la frontiere turco-persane. Le Ministre des Affaires Etrangères Persan m'a assuré que la réponse du Cabinet Impérial aurait été favorable et qu'il n'attendait que l'avis de notre Ambassadeur à Constantinople et l'assentiment du gouvernement Anglais à nommer également un délégué de sa part

O'zMA. I-715/1/62, 36-38 v.

UZ

62

İRAN'IN İSTANBUL'DAKİ TEMSİLCİSİ MİRZA HÜSEYİNHAN'DAN DMİTRİY ALEKSEYEVİÇ'E TÜRK-İRAN SINIRININ BELİRLENMESİ KONUSU HAKKINDA GÖNDERİLEN HABER[1]

30 Ocak 1875

18 Ocak 1875

No: 6890

Özel Müsteşar Beger'in Tahran'dan gönderdiği 23 Aralık 1874 tarihli ve 104 sayılı mektubu.

İran'ın Konstantinopol'deki temsilcisi Mirza Hüseyinhan, Türk-İran sınırının belirlenmesi konusunda yapılan görüşmelerin ayrıntıları hakkında yakında edindiği bilgileri bana ulaştırdı.

Muhsinhan'ın söylediğine göre görüşme heyeti hâlâ yapılacak görüşmelerin esaslarını tartışmaktadır. Yine onun söylediğine göre söz konusu görüşmeler Rusya ve İngiltere heyetinin katılımı olmadan olumlu sonuç vermeyecektir.

Bunlara ek olarak Türkiye ve İran temsilcileri arasında anlaşmazlık çıkarsa ve uzlaşmaya varmaları zorlaşırsa Türkler amaçlarına ulaşacaktır. Onun fikrine göre, böyle bir durumu engellemek için Saints Petersburg ve Londra'da hemen tedbirler alınmalı ve aynı zamanda sınırda teyakkuza geçilmelidir.

Bence Şah'ın İstanbul'daki temsilcisinin verdiği tavsiyeler İran hükûmetince dikkate alınmıştır.

Çünkü Mirza Hüseyinhan bana, Mirza Abdurrahman'in, Türk-İran sınırını belirlemek için kurulan komisyona Rusya İmparatorluk hükûmeti temsilcisinin de katılmasını istediğini söyledi. İran Dışişleri Bakanı, İmparator Mahkemesinin cevabının olumlu olacağına ikna etti ve sadece bizim İstanbul'daki Elçimizin fikrini ve İngiltere hükûmeti de arabulucu ülkelerin temsilcilerinden oluşan geniş kapsamlı komisyona katılmak için temsilcisini tayin etmek için rızasını beklemektedir.

Alçakgönüllülük ile vs.

1 Belgenin aslı Fransızcadır.

ERONNING KONSTANTINOPOLDAGI VAKILI MIRZO HUSAYNXONDAN DMITRIY ALEKSEYEVICHGA TURK-FORS DEMARKATSIYASI (CHEGARALARNING BELGILANISHI) HOLATI YUZASIDAN YUBORGAN XABARI[1]

30-yanvar 1875-yil

18-yanvar 1875-yil

No: 6890

Maxsus maslahatchi Begerning Tehrondan yuborgan 1874-yil 23-dekabrdagi 104-sonli xati

Mirzo Husaynxon Eronning Konstantinopoldagi vakilidan turk-fors demarkatsiyasi bo'yicha olib borilayotgan muzokaralar rivoji haqida yaqinda olgan ma'lumotlarni menga yetkazdi.

Muhsinxonning so'zlariga qaraganda, muzokarachilar hanuzgacha bo'lajak muzokaralarning asoslarini muhokama qilishmoqda. Uning so'zlariga ko'ra, ushbu muzokaralar Rossiya va Angliya delegatlarining ishtirokisiz qoniqarli natija bermaydi. Shunga yana qo'shimcha qilib, Turkiya va Eron vakillari o'rtasida kelishmovchilik yuzaga kelgan taqdirda va ular o'rtasida kelishuvga erishish mushkul bo'lsa, turklar o'z maqsadlariga yetadilar. Uning fikricha, shunga o'xshash voqeaning oldini olish uchun Sankt-Peterburg va Londonda zarur choralar ko'rish va chegarada doimiy hushyorlik tartibini o'rnatish kerak bo'ladi.

Aftidan, Konstantinopoldagi Shohning vakili bergan maslahatlari Eron hukumati tomonidan e'tiborga olingan, chunki Mirzo Husaynxon menga Mirzo Abdurahimxonga Imperator hukumatidan Rossiya vakili ham turk-fors chegarasini delimitatsiya qilish uchun mas'ul bo'lgan komissiyada ishtirok etishini so'ralganini aytdi. Fors Tashqi ishlar vaziri, Imperator mahkamasining javobi ijobiy bo'lishiga ishontirdi va u faqat bizning Konstantinopoldagi elchimiz fikrini va Angliya hukumati ham vositachi davlatlar vakillaridan tashkil topgan qo'shma komissiyaga qo'shilish uchun o'z vakilini tayinlashga roziligini kutmoqda.

Kamtarlik ila va h.k.

1 Hujjatning asli fransuz tilida.

ОЦ

И-1 Ф. №
19 Оп. №
518 Д. №

Канцелярия Туркестанского Генерал-губернатора

название учреждения и структурного подразделения

ДЕЛО № ТОМ №
О вышедших из Кашгара турецких офицерах и о расходах по содержанию и отправлению их на родину
(заголовок дела)

нач: 16 янв 1871
окон: 17 июня 1881
(год)

На лист 88
Хранить

Ф. № И-1
Оп. № 19
Д. № 518

Тип. № 3, цех № 3. Ташкент, 1977 г. Зак. № 27

№ 525 19 Январ 1878 г.
106 20

2

М. В.
НАЧАЛЬНИКЪ ТОКМАКСКАГО УѢЗДА.
«4» Январ. 1878 г.
№ 25.
Г. ТОКМАКЪ.

Въ Канцелярію Туркестанскаго Генерал-Губернатора.

Рапортъ

Вслѣдствіе телеграммы г. Военнаго Губернатора Семирѣченской Области, отъ 1го сего Января за № 49, представляя при семъ въ Канцелярію, назависящее распоряженіе вышедшихъ изъ Кашгарскихъ предѣловъ, въ числѣ эмигрантовъ, турокъ съ ихъ семействами, поименованными въ прилагаемомъ при этомъ спискѣ, имѣю честь донести что они отправлены двумя партіями, всего въ 4хъ экипажахъ, первая партія отправлена 4го Января а вторая будетъ отправлена 5 Января, причемъ покорнѣйше прошу конвоировъ, одного Унтеръ-офицера и двухъ рядовыхъ не оставить отправить обратно въ Токмакъ съ удовлетвореніемъ на слѣдованіе надлежащимъ довольствіемъ, такъ какъ они таковымъ на обратное слѣдованіе не удовлетворены.

О прибытіи выходцевъ не оставить меня увѣдомить.

Полковникъ Лиличенко

Правитель Тиханевъ

Сдано въ Канцелярію 30 IV 78 г.

IX
19 Январ

63

TOKMAK İLÇESİ YÖNETİCİSİ'NİN, TÜRK MUHACİRLERİNİ TAŞKENT'E SEVK ETTİĞİNE DAİR TÜRKİSTAN GENEL VALİSİ'NE GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

16 Ocak 1878

4 Ocak 1878

No: 25

Türkistan Genel Valisi'ne

Yedisu Vilayeti Askerî Valisi'nin Divanhaneye gönderdiği içinde bulunduğumuz yıl 1 Ocak tarihli ve 49 sayılı telegrafına cevaptır.

Kaşgar sınırlarından geçen muhacirler arasındaki Türklerin ve ailelerinin isimlerinin yazılı olduğu liste ektedir. İsimleri yazılı olan iki grupta 4 ekip vardır. Birinci grup 4 Ocak'ta sevk edildi. İkinci grup ise 5 Ocak'ta sevk edilecektir. Onlara eşlik etmeleri için bir erbaş ve iki askerden oluşan atlılar vermenizi arz ederim.

Yola çıkanlar ulaştığında bana haber vermeniz hususunu da ayrıca arz ederim.

Tokmak İlçesi Yöneticisi, Albay

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORIGA TO'QMOQ UYEZDI BOSHLIG'IDAN TURK MUHOJIRLARINI TOSHKENTGA YUBORISH XUSUSIDAGI BILDIRISHNOMA[1]

16-yanvar 1878-yil

4-yanvar 1878-yil

No: 25

Turkiston general-gubernatoriga

Yettisuv viloyati harbiy gubernatorining shu-yilning 1-yanvardagi 49-sonli devonxonaga yuborgan telegrammasiga javoban, Qashg'ar chegaralaridan kirib kelgan muhojirlar qatorida ismlari ko'rsatilgan turklar va ularning oilalari ro'yxatini ilova qilaman. Nomlari ko'rsatib o'tilganlar ikki guruhda 4 ta ekipaj bo'lib, birinchi guruh 4-yanvarda jo'natildi. Ikkinchi guruh esa 5-yanvarda yuboriladi. Ularni kuzatib borish uchun bir nafar unter-ofitser va ikkita askardan iborat otliqlar berishingizni so'rayman.

Yo'lga chiqqanlar yetib borishi bilan menga xabar berishingizni so'rayman.

To'qmoq uyezdi boshlig'i, polkovnik

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

3

Списокъ
Туркамъ вышедшимъ изъ Кашгарскихъ предѣловъ въ числѣ эмигрантовъ.-

Составленъ "4" Января 1878 года.

№	Наименованіе лицъ.	Сколько лѣтъ	Отмѣтка.
1.	Заманъ-Ханъ	41	Показалъ что онъ житель Кавказа.
2.	Юсупъ-Эфенди	28.	
3.	Гозт-Исмаилъ Эфенди. АВ.	57	
4.	Таиръ Эфенди	21.	
5	Абдрахманъ. АВ.	19.	
6.	Али-риза Эфенди	38	
	Жена его Алимконъ	21.	
	Ихъ сынъ Исмаилъ	7.	
7	Исмаилъ Эфенди	30	
	Жена его Тазиханъ	18	
	Ихъ сынъ Али-Эфенди	3.	

Начальникъ Токмакскаго Уѣзда, Полковникъ Лимбатти [?]

Письмоводитель Китаевъ

O'zMA. I-1/19/518, 3 v.

UZ

64

KAŞGAR BÖLGESİNDEN MUHACİRLER ARASINDAN KAÇARAK TÜRKİSTAN ÜLKESİ SINIRLARINA GEÇEN TÜRK VATANDAŞLARININ LİSTESİ[1]

16 Ocak 1878

1No	Adı, Soyadı	Yaşı	Yorum
21	Zamanhan	41	Bu adam Kavkaz'da oturacağına dair belge gösterdi.
22	Yusuf Efendi	28	
33	Gazi İsmail Efendi	57	
34	Tahir Efendi	21	
35	Abdurrahman	19	
36	Ali Rıza Efendi Eşi – Emikan Oğlu – İslam	38 21 7	
37	İsmail Efendi Eşi – Tazıhan Oğlu – Ali Efendi	30 18 3	

[4 Ocak 1878]

Tokmak İlçesi Yöneticisi, Albay
(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

MUHOJIRLAR QATORIDA QASHG'AR HUDUDIDAN TURKISTON O'LKASI HUDUDLARIGA QOCHIB O'TGAN TURK FUQAROLARINING RO'YXATI[1]

16-yanvar 1878-yil

No	Ismi, sharifi	Yoshi	Izoh
21	Zamonxon	41	Bu Kavkazda yashashi to'g'risida hujjat ko'rsatdi
22	Yusuf Afandi	28	
33	G'oziy Ismoil Afandi	57	
34	Tohir Afandi	21	
35	Abdurahmon	19	
36	Ali Rizo Afandi: xotini – Amikon o'g'li – Islom	38 21 7	
37	Ismoil Afandi: xotini – Tozixon o'g'li – Ali Afandi	30 18 3	

[4-yanvar 1878-yil]

To'qmoq uyezdi boshlig'i, polkovnik
(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

ПО УКАЗУ ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА

АЛЕКСАНДРА НИКОЛАЕВИЧА,

САМОДЕРЖЦА ВСЕРОССІЙСКАГО

И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ.

№ 582

Отъ города Токмака до города Ташкента сопровождавшему пять человѣкъ турокъ рядовому Петру Куклину въ двухъ экипажахъ

давать по шести лошадей съ проводникомъ, за указные прогоны, безъ задержанія. Дана въ гор. Токмакѣ Января 4 дня 1878 года.

За Военного Губернатора Семирѣченской области помощникъ Его Генералъ-Маіоръ [signature]

ПО КАЗЕННОЙ НАДОБНОСТИ

ПО КАЗЕННОЙ НАДОБНОСТИ

O'zMA. I-1/19/518, 4 v.

UZ

65

TOKMAK ŞEHRİNDEN TAŞKENT ŞEHRİNE KADAR TÜRK VATANDAŞLARINA EŞLİK EDECEK ASKERE AT VE KILAVUZ VERİLMESİNE DAİR EMİR[1]

16 Ocak 1878

No: 582

Bütün Rusya İmparatoru

Aleksandr Nikolayeviç

Ekselanslarının kararnamesi gereğince Tokmak şehrinden Taşkent şehrine kadar 2 faytonda 5 Türk vatandaşına eşlik edecek er Pyotr Kuklin'e en kısa zamanda altışar at ve kılavuzlar verilsin.

İşbu belge Tokmak şehrinde verildi.

4 Ocak 1878

Tokmak şehri, Yedisu Vilayeti Askerî Valisi
yerine Yardımcısı Tuğgeneral
(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TO'QMOQ SHAHRIDAN TOSHKENT SHAHRIGACHA TURK FUQAROLARINI KUZATIB BORISH XUSUSIDA BUYRUQ[1]

16-yanvar 1878-yil

No: 582

Butunrossiya imperatori

Aleksandr Nikolaevich

Janobi Oliylari farmoniga binoan, To'qmoq shahridan Toshkent shahrigacha 2 ta faytunda 5 nafar turk fuqarosini kuzatib boruvchi oddiy askar Pyotr Kuklinga tez fursatda 6 tadan ot va kuzatuvchilar berilsin.

Hujjat To'qmoq shahrida berildi.

4-yanvar 1878-yil

To'qmoq shahri, Yettisuv viloyati
harbiy gubernatorining o'rniga uning
yordamchisi general-mayor
(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

Отпускъ 12

Господину экзекутору Канцелярiи Туркестанскаго Генералъ-Губернатора.

Отдѣленiе 4

10 Февраля 1878 г.

№ 914.

4 отдѣленiе канцелярiи, по приказанiю Его превосходительства правителя канцелярiи имѣетъ честь просить Ваше благородiе выдать изъ имѣющагося у Васъ аванса нижнимъ чинамъ, сопровождавшимъ въ Ташкентъ турокъ тридцать шесть руб. шестьдесятъ пять коп. ~~двадцать семь руб. сорокъ девять коп.~~, слѣдующiе имъ въ прогоны на три лошади отъ Ташкента до Токмака и на имя одного изъ нихъ подорожную на взиманiе почтовыхъ лошадей отъ Ташкента до Токмака на четыре ~~три~~ лошади съ будущими изъ почтовыхъ. При этомъ присовокупляетъ, что 36 р. 65 коп. будутъ Вамъ возвращены изъ депозитъ канцелярiи.

Р. 241.

Росписку унтеръ офицера Латкина в полученiи им прогонных денег получил Н. Арфаниевъ

Подписалъ:

Дѣлопроизводитель Ю. Малинъ

Скрѣпилъ:

Помощникъ Дѣлопроизводителя А. Житниковъ

O'zMA. I-1/19/518, 12 v.

UZ

66

TÜRKLERE TAŞKENT'E KADAR EŞLİK EDECEK OLANLARA PARA VERİLMESİ KONUSUNDA TAŞKENT YÖNETİCİSİ'NDEN TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ DİVANHANESİ İCRACISI'NA GÖNDERİLEN YAZI[1]

22 Şubat 1878

10 Şubat 1878

No: 914

Divanhane Yöneticisi'nin talimati gereğince Divanhanenin 4. Bölümü sizden Türklere Taşkent'e kadar refakatçilik yapanlara aşağı derecedeki devlet adamları için verilen paralar hesabından 36 ruble 65 tiyin miktarında avans vermenizi arz ederiz. Verilecek 36 ruble 65 tiyin Divanhane depozito hesabından ödenecektir.

Taşkent, Yönetici

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TURKLARNI TOSHKENTGA KUZATIB KELGANLARGA PUL BERISH XUSUSIDA TURKISTON GENERAL-GUBERNATORI DEVONXONASI IJROCHISIGA YUBORILGAN XAT[1]

22-fevral 1878-yil

10-fevral 1878-yil

No: 914

Devonxona boshqaruvchisi buyrug'i asosida devonxonaning 4-bo'linmasi Siz, janoblaridan turklarni Toshkentga kuzatib kelganlarga quyi amaldorlar uchun beriladigan mablag'lar hisobidan o'ttiz olti rubl oltmish besh tiyin miqdorida avans berishingizni so'raymiz. Berilgan 36 rubl 65 tiyin devonxona depozitidan qoplanadi.

Toshkent, ish yurituvchi

(Imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

Копия 6.

рукою его Высокопревосходительства означено-расчет:

10 — 750
20 — 1500
27 дней 1940 верст
76 к 7
162
189
20, 52

Кормовые
на одного - 20 р - 52 к
на трех 61 р 56 к

прогоны на две тройки:
246 р - 98 к
308 р - 54 к
- 266 р - 76 к
41 р - 78 к
разница противо положения

Согласно справки выданной из управления 1го Губернского воинского начальника от г. Ташкента до г. Орска хода этапным порядком „— 103 дн.
от Орска — Оренбурга — 14 дн.
117 дней

причитается суточных за одного офицера по 76 коп в сутки 88 руб 92 коп, а троим „—„—„—„— 266 р - 76 к

прогоны по расчету на двух офицеров от г. Ташкента — г. Оренбурга однолошадь 41 р 16 к, а за полторы причитается „— 61 руб 23 коп

всего кормовых и прогонов 327 р 99 к

18 15/III 78 (подписал) Кауфман

верно; А [illegible]

причитается на две тройки прогонных „—„—„— 246 р 98 к

верно; Статский Советник А [illegible]

O'zMA. I-1/29/288, 6 v.

UZ

67

TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİNİN, TÜRK SUBAYLARININ TAŞKENT'TEN ORENBURG'A SEVKİ İÇİN YAPILACAK YOL MASRAFLARININ HESABI HAKKINDAKİ YAZISI[1]

30 Nisan 1878

Valilik Askerî Komutanı'nın verdiği bilgilere göre; Türk subaylarının sevkinin Taşkent'ten Orsk'a 103 gün, Orsk'tan Orenburg'a 14 gün, toplam 117 gün süreceği göze alınarak her subay için günlük masraf olarak 76 tiyin (kuruş), toplam 88 ruble 92 tiyin, üç kişi için 266 ruble 76 tiyin hesaplanmıştır. Erzak için 20 ruble 52 tiyin, üç kişi için 61 ruble 56 tiyin. İki subayın Taşkent'ten Orenburg'a bir atla yol masrafları için 41 ruble 16 tiyin ve her subay için ek olarak 61 ruble 23 tiyin ayrılmıştır. Atların yemi için 327 ruble 99 tiyin, posta hizmetlerinde kullanılacak üç hayvanlı 2 fayton için 246 ruble 98 tiyin ayrılmıştır.

Taşkent

Türkistan Genel Valisi Kaufman ve Devlet Müsteşarı A. Vaynberg'in imzaları

[18 Nisan 1878]

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TURK OFITSERLARINI TOSHKENTDAN ORSKKA, ORSKDAN ORENBURGGA JO'NATISH UCHUN YO'L XARAJATLARI HISOB-KITOBIGA DOIR XAT[1]

30-aprel 1878-yil

Janob guberniya harbiy boshlig'ining bergan ma'lumotiga ko'ra, Toshkentdan Orskka – 103 kun, Orskdan Orenburgga – 14 kun, jami 117 kun ketishi inobatga olinib, har bir ofitser uchun kunlik xarajatlarga 76 tiyin, jami 88 rubl 92 tiyin, uch kishiga esa 266 rubl 76 tiyin hisoblangan. Oziq-ovqat uchun 20 rubl 52 tiyin, uch kishiga esa 61 rubl 56 tiyin. Ikki ofitserning Toshkentdan Orenburggacha bitta otda yo'l xarajatlari uchun 41 rubl 16 tiyin va yana bitta ofitser uchun qo'shimcha qilib 61 rubl 23 tiyin ajratildi. Otlar uchun yem-xashakka 327 rubl 99 tiyin. Pochta xizmatlariga uch ulovli 2 ta faytun uchun 246 rubl 98 tiyin ajratilgan.

Toshkent sh.

Imzo: Turkiston general-gubernatori Kaufman

Davlat maslahatchisi: A.Veynberg imzolari

[18-aprel 1878-yil]

1 Hujjatning asli rus tilida.

206

Офицерами, — а также и расчета [illegible] по отправке ихъ до Оренбурга

2

1 мая 1878
№ 108

Въ Канцелярію Туркестанскаго Генералъ-Губернатора —

~~Сношено~~

Съ препровожденіемъ докладной записки Ст. Сов. Вейнберга касательно добровольно проживающихъ въ Ташкенде трехъ турецкихъ Офицеровъ, — а также и телеграммы графа Гейдена о добровольномъ водвореніи пленныхъ турецкихъ

O'zMA. I-1/29/288, 2a-2b v.

TAŞKENT'TE TUTUKLU ÜÇ TÜRK SUBAYININ ORENBURG'A SEVKİ HAKKINDA TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ DİVANHANESİNE GÖNDERİLEN YAZI[1]

68

13 Mayıs 1878

1 Mayıs 1878

No: 108

Graf Geynden'in telgrafına istinaden Taşkent'te tutuklama süresi dolmuş olan üç Türk subayının Orenburg'a sevk edilmesi konusunda Devlet Müsteşarı Vaynberg'in yazısı gönderilmiştir.

Taşkent

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI DEVONXONASIGA TOSHKENTDA HIBSDA SAQLANAYOTGAN UCH NAFAR TURK OFITSERI ISHI YUZASIDAN XABARNOMA[1]

13-may 1878-yil

1-may 1878-yil

No: 108

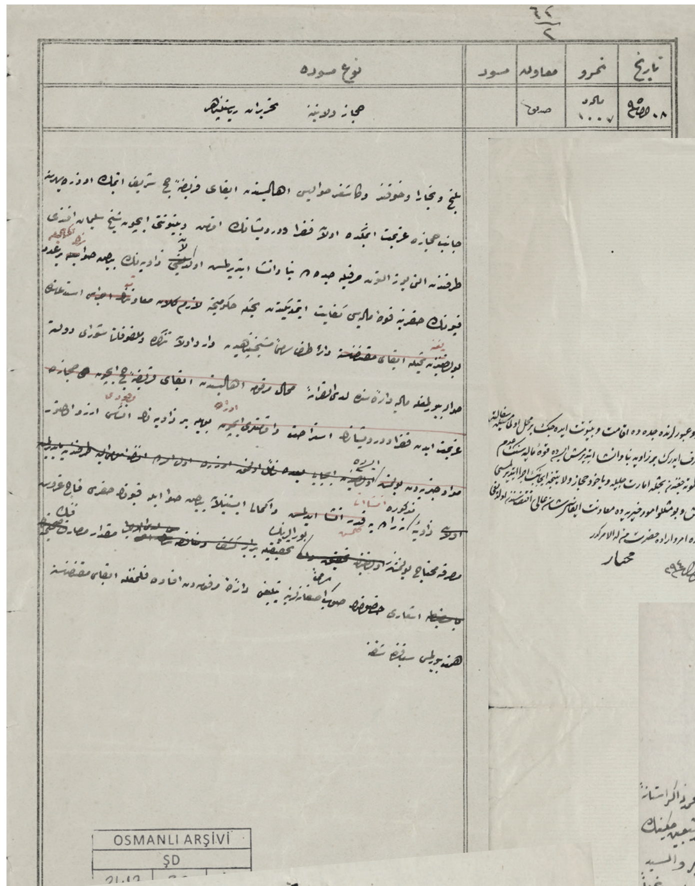
Graf Geyndenning telegrammasi asosida Toshkentda ushlab turish muddati tugagan uch nafar turk ofitserini Orenburgga joʻnatish boʻyicha Davlat maslahatchisi Veynberg bildirgisi yuborildi.

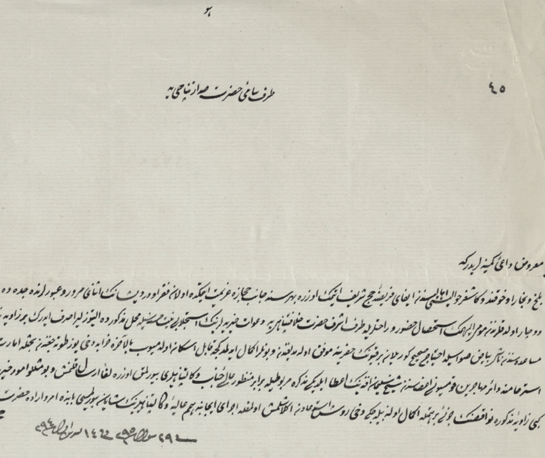
Toshkent sh.

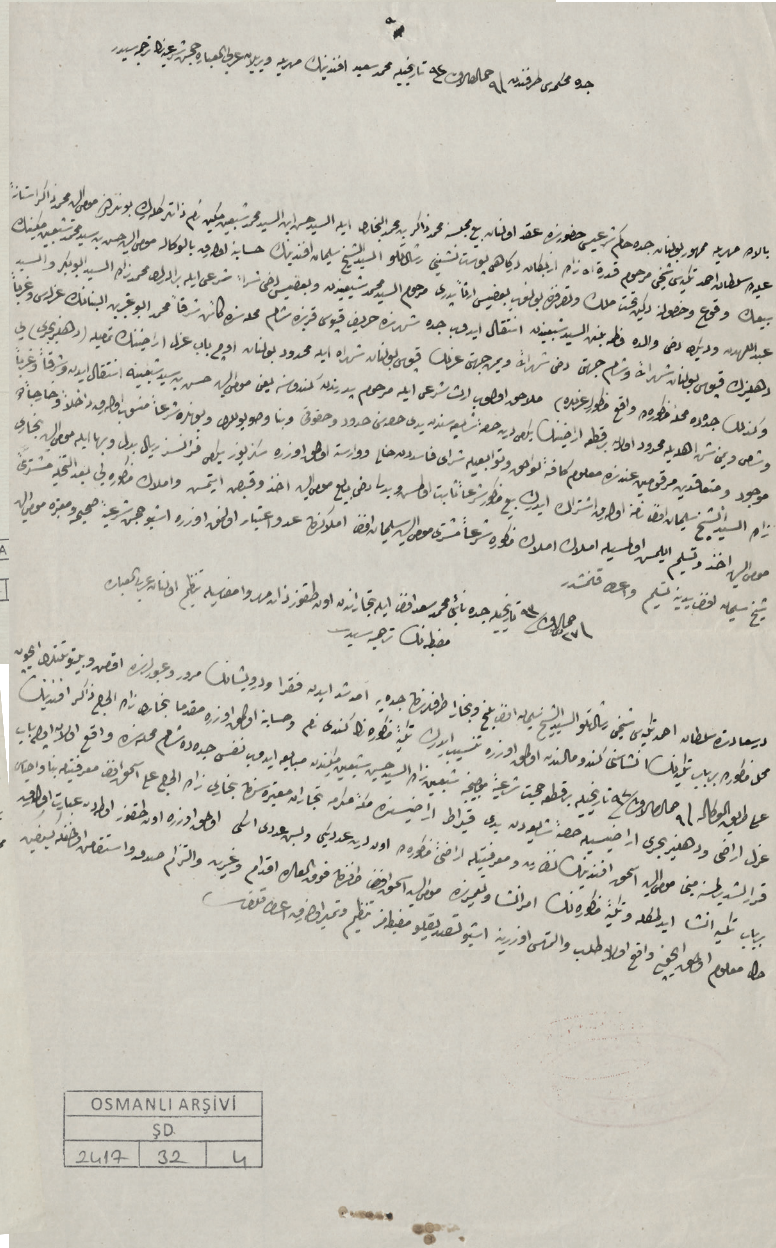

1 Belgenin aslı Rusçadır.

1 Hujjatning asli rus tilida.

TR BOA, ŞD, 2417/32_5, 4, 1, 3

69

ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ'NİN BELH, BUHARA, HOKAND VE KAŞGARLI HACILARIN FAYDALANMASI AMACIYLA CİDDE'DE İNŞA ETTİRDİĞİ ZAVİYENİN SIVA EKSİĞİNİN TAMAMLANMASI VE BİR KUYU KAZDIRILMASI İÇİN DEVLETÇE YARDIM EDİLMESİ İSTEĞİNE DAİR YAZIŞMALAR

22 Kasım 1878

Meşihat Yüksek Makamına

Kadim duacınız şunu arz eder ki;

Ekte Zatıalinize sunulan hüccet suretlerinden de anlaşılacağı üzere; Belh, Buhara, Hive, Hokand ve Kaşgar taraflarından hac görevini yerine getirmek niyet ve arzusuyla her sene Hicaz'a gitmekte olan fakir ve dervişlerin, gidiş ve dönüşleri esnasında ve misafirlikleri boyunca Cidde'de kalıp geceleyecekleri bir yerleri bulunmadığı için ötede beride sefil olmalarından dolayı bunların Padişah efendimiz sayesinde, içerisinde kalıp gecelemeleri ve böylece huzur ve rahatları sağlanarak hayırsever Padişahımıza devamlı dua etmeleri için söz konusu mübarek yerde, yapılan keşfe göre beş yüz liraya bitirileceği ifade edilen on dokuz odalı bir dergâhı haddim olmayarak bu kadim duacıları altı yüz lira harcamak suretiyle inşa ettirmeye muvaffak oldum.

Ancak bu binanın beyaz sıvası ile fevkalade ihtiyaç duyulan bir su kuyusu henüz yapılamamış, esasen bunların tamamlanmasına maddi gücüm de kalmamıştır. Binanın sıvasız olarak bu haliyle bırakılması durumunda yağmur ve rüzgârın etkisiyle harabeye döneceği tekrar tekrar haber verilmiştir. Ayrıca su kuyusu olmadıkça bu dergâhta yaşayanların huzur ve refahlarının sağlanmış olmayacağı da ortadadır.

Az bir gayret ve himmetle tamamlanabilecek böyle bir hayır eserinin henüz inşası biter bitmez harap olmaya ve yıkılmaya yüz tutmasına, bütün arzu ve düşüncesi daima hayır, hasenat olan siz Şeyhülislam hazretlerinin izin vermeyeceği ve bunun tamamlanmasına Zatıalinizin Hazret-i İsa gibi güçlü olan nefesinin yeterli olacağı aşikârdır.

Bu sebeple, arz olunduğu üzere söz konusu sıvanın yaptırılması ve gerekli olan su kuyusunun kazdırılması

SHAYX SULAYMON AFANDINING BALX, BUXORO, QO'QON VA QOSHG'AR HOJILARI FOYDALANISHI UCHUN JIDDADA QURDIRGAN ZOVIYA (QO'NOQ)NING SUVOQ ISHLARINI TUGALLASh VA BIR QUDUQ QAZDIRILIShI UCHUN DAVLAT TOMONIDAN YORDAM KO'RSATISH TALABIGA DOIR YOZISHMALAR

22-noyabr 1878-yil

Shayxulislomlik oliy maqomiga

Uzoq-yillik duogo'yingiz shuni arz qilurkim

Ilovada zoti Oliylariga taqdim qilingan hujjat nusxalarida ham tushunilganidek, Balx, Buxoro, Xiva, Qo'qon va Qoshg'ar tomonidan haj amalini ado qilish niyati va orzusida har yili Hijozga boradigan faqir va darveshlarning borib qaytishlari asnosida va musofirliklari davomida Jiddada qolib, tunab qoladigan joylari bo'lmaganligi, kambag'al va nochor bo'lganliklari uchun, Podshoh afandimiz soyasida tunab huzur-halovatlari ta'minlanishi va shu tariqa Podshohimizga bardavom duo qilishlari maqsadida u muborak joyda sarhisoblarga ko'ra besh yuz liraga bitirilishi taxmin qilingan o'n to'qqiz xonali qo'noqni haddim bo'lmay turib, bu uzoq-yillik duogo'yingiz olti yuz lira sarflab, qurdirishga erishdim.

Lekin bu binoning oq suvog'i qilinmagan hamda juda ham zaruriy bo'lgan suv qudug'i qazilmagan. Vaholanki, bularni tugallash uchun moddiy imkoniyatim ham qolmadi. Bino suvoqsiz shu holatda qoldirilsa, yomg'ir va shamol ta'sirida harobaga aylanadi, deb qayta-qayta xabar qilindi. Bundan tashqari, suv qudug'i bo'lmas ekan, bu yerda qoladiganlarning qulayligini ta'minlay olmaslik ham kunday ravshan.

Ozgina g'ayrat va himmat bilan oxiriga yetkaziladigan bunday xayr yodgorligi qurilishi bitmay turib xarob bo'lishi va vayronaga aynalishiga butun o'y-fikri har doim yaxshilik, hasanot bo'lgan siz, Shayxulislom hazratlarining yo'l qo'ymasligingiz va uning yakuniga yetkazilishiga zoti Oliylarimizning Hazrati Iso kabi kuchli nafaslari kifoya ekanligi barchaga ma'lum.

Shuning uchun arz qilinganidek, bino suvatilishi va quduq qazdirilishi borasida Jidda voliyligi bilan Makkai

hususlarının Cidde Valiliği ile Mekke-i Mükerreme Emirliğine emir buyurulması sizin yüksek lütuf ve inayetinize bağlıdır. Artık ferman sizindir.

8 Şevval 1295 - 23 Eylül 1294

Duacınız
Buharî Dergâhı Şeyhi ve
İskân-ı Muhâcirîn Şubesi Reisi
(Mühür)
Es-seyyid eş-Şeyh Süleyman

*

Cidde Mahkemesi tarafından verilen Muhammed Said Efendi mühürlü ve 9 Cumâdelûlâ 1292 tarihli Arapça mahkeme belgesinin tercümesidir.

Yukarıda mührü bulunan Cidde Şer'iye Mahkemesi Hâkimi'nin huzurunda kurulan satış meclisine Muhammed el-Buhârî oğlu Muhammed Zâkir ile es-Seyyid Muhammed Şeb'în Mekîn oğlu es-Seyyid Hasan isimli şahıslar gelmişlerdir.

Bunlardan Muhammed Zâkir İstanbul'da Sultan Ahmed Tekkesi Şeyhi merhum Kudretullahzade Özbekler Dergâhı Şeyhi es-Seyyid eş-Şeyh Süleyman Efendi adına vekâleten; bu satışın meydana geldiği ana kadar adı geçen Seyyid Muhammed Şeb'în Mekîn'in oğlu Hasan'ın mülkiyet ve tasarrufunda bulunan ve bazısı miras yoluyla babası merhum es-Seyyid Muhammed Şeb'în'den ve bazısı da hukuken geçerli satınalma yoluyla biraderleri Muhammedzade es-Seyyid Ebubekir ve es-Seyyid Abdullah'tan ve diğeri de anası es-Seyyid Şeb'în kızı Fâtıma'dan intikal eden; *Cidde şehrinde Harîf Kapısı yakınındaki Şam Mahallesi'nde bulunan ve doğuda el-Bennâ oğlu Muhammed Ebû Gabar'ın uzle denilen yeri, batıda dehlizin kapısının bulunduğu anayol, Şam tarafında anayol ve Yemen tarafında azl denilen yerlerin kapısının bulunduğu anayol ile çevrili üç adet azl denilen arazinin tamamı ile dehlîz-i bahrîyi ve yine Cidde'de adı geçen mahallede azl denilen bu arazilere bitişik olup miras yoluyla merhum babasından kendisine yani adı geçen Seyyid Şebîn oğlu Hasan'a intikal eden ve doğuda ve batıda Şamî ve Yemenî denilen anayollarla çevrili bir parça arazinin yirmi dört yaygın hissesinden yedi hissesini* bütün sınırları, hakları, binaları, suyolları ve hukuken bunlara ait olarak içinde ve dışında bulunan ve bu satış akdinin taraflarınca bilinen bütün eklenti ve bağlılarıyla birlikte, hukuken geçersiz olmaktan uzak bir satın alma ile, sekiz yüz yirmi Fransız riyali bedel ile, adı geçen Buharîzade es-Seyyid eş-Şeyh Süleyman Efendi namına olarak satın almış, bu satış hukuken sübut bulmuş ve adı geçen satıcı da bedelini teslim alarak sözü edilen mülkleri boşalttıktan sonra adı

Mukarrama Amirligiga buyruq berishingiz sizning ulug' lutf va inoyatingizdandir. Farmon siznikidir.

8-shavvol 1295-yil – 23-sentabr 1294-yil

Duogo'yingiz
Buxoriy dargohining shayxi va
Muhojirlarni joylashtirish sho'basining raisi
(Muhr)
As-Sayyid ash-Shayx Sulaymon

*

Jidda sudi tomonidan berilgan Muhammad Said Afandi muhri qo'yilgan va 1292-yil 9-jumodul-avval kungi arabcha mahkama (sud) hujjatining tarjimasi

Yuqori qismida muhrlangan Jidda Shar'iy mahkamasi qozisining huzurida tashkil qilingan sotish majlisiga Muhammad al-Buxoriy o'g'li Muhammad Zokir hamda as-Sayyid Muhammad Shab'in Makin o'g'li as-Sayyid Hasan ismli shaxslar kelgan edi.

Ulardan Muhammad Zokir Istanbulda Sulton Ahmad jamiyati shayxi marhum Qudratullozoda O'zbeklar dargohining shayxi as-Sayyid ash-Shayx Sulaymon afandi nomidan bu sotish ishlari o'rtaga chiqquniga qadar Sayyid Muhammad Shab'in Makinning o'g'li Hasanning mulki va tasarrufiga, ayrimlari meros orqali otasi marhum as-Sayyid Muhammad Shab'indan va ayrimlari esa huquqiy jihatdan sotib olish orqali birodarlari Muhammadzoda as-Sayyid Abubakr va as-Sayyid Abdullohdan va boshqasi onasi as-Sayyid Shab'in qizi Fotimadan qolgan *Jidda shahrida Harif darvozasi yaqinidagi Shom mahallasida joylashgan va sharqda al-Banno o'g'li Muhammad Abu G'aborning Uzla deb nomlanadigan joyi, g'arbda daxliz darvozasi joylashgan asosiy ko'cha, Shom tomonda asosiy ko'cha va Yaman tomonda Azl deyilgan joylarning darvozasi joylashgan asosiy ko'cha bilan o'ralgan uchta Azl deb nomlanadigan-maydon butunligicha hamda daxlizi-baxriya va yana Jiddadagi o'sha mahallada Azl deb nomlangan maydonlarga tutashgan meros bo'lib marhum otasidan unga, ya'ni Sayyid Shab'in o'g'li Hasanga qolgan va sharqda va g'arbda Shomiy va Yamaniy deb nomlanuvchi asosiy ko'chalar bilan o'ralgan maydonning yigirma to'rt hissasidan yetti hissasini* barcha chegaralari, haq-huquqlari, binolari, suv yo'llari va huquqiy jihatdan tegishli bo'lgan ichida va tashqarisida joylashgan hamda bu sotish akti tarafdorlariga ma'lum bo'lgan barcha qo'shimcha va bog'liq narsalar bilan birga, huquqiy jihatdan bekor qilishdan uzoq bo'lgan sotib olish orqali sakkiz yuz yigirma fransuz riyol badal evaziga Buxoriyzoda as-Sayyis ash-Shayx Sulaymon afandi nomiga sotib olindi, bu sotish huquqiy jihatdan qat'iylashtirildi va sotuvchi esa badalni qabul qilib

geçen satın alıcıya teslim eylemiştir. Böylece zikredilen mülkler hukuken adı geçen satın alıcı Süleyman Efendi'nin mülklerinden bir mülk sayılmak üzere işbu sahih ve geçerli mahkeme hücceti adı geçen Şeyh Süleyman Efendi'ye teslim kılınmıştır.

Cidde Naibi Muhammed Said Efendi ile tüccarlardan on dokuz kişi tarafından tanzim edilerek mühürlenip imzalanan 27 Cumâdelûlâ 1293 tarihli Arapça mazbatanın tercümesidir.

İstanbul'da Sultanahmed Tekkesi Şeyhi es-Seyyid eş-Şeyh Süleyman Efendi Belh ve Buhara taraflarından Cidde'ye gelip giden fakir ve dervişlerin gelip geçerken kalıp gecelemeleri için adı geçen yerde kendi malından bir adet tekke inşa edilmesine onay vermiştir.

Bu tekkenin kendi nam ve hesabına olmak üzere daha önce Buharîzade el-Hâc Zâkir Efendi'nin vekâlet yoluyla 9 Cumâdelûlâ 1292 tarihli bir adet mahkeme hücceti gereğince Şeb'înzade es-Seyyid Hüseyin Şeb'în Mekîn'den satın aldığı Cidde merkezde Şam Mahallesi'nde bulunan üç adet azl denilen arazi ve dehlîz-i bahrî arazisi ile yaygın hisse şeklindeki yedi kırat arazisi üzerinde ve Mekke-i Mükerreme'nin itibarlı tüccarlarından Buharîzade el-Hâc Ali İshak Efendi marifetiyle bina edilmesi kararlaştırılmıştır.

Bunun üzerine adı geçen İshak Efendi'nin gözetiminde, belirtilen arazide on dört adedi yeni ve beş adedi eski olmak üzere toplam on dokuz odalı bir tekke inşa edilmiştir. Bu tekkenin inşa ve tamir işinde adı geçen İshak Efendi tarafından büyük bir gayret ve sadakat gösterilmiştir.

Durumun bilinmesi için, istek üzerine işbu tasdikli mazbatamız tanzim edilerek mühürlenip verilmiştir.

*

(Soğuk damga antet)

Bâb-ı Fetvâ

45

Sadaret Yüksek Makamına

Bu değersiz duacınız şunu arz eder ki;

Belh, Buhara, Hokand ve Kaşgar havalisi ahalisinden hac görevini yerine getirmek üzere her yıl Hicaz'a gitmekte olan fakir ve dervişlerin gelip geçerken Cidde'de kalıp geceleyecekleri bir yer bulunmamasından dolayı sefil olmaları sebebiyle bunların huzur ve rahatlarını temin ederek Halife hazretlerine hayır duada bulunmalarını sağlamak niyetiyle söz konusu yerde altı yüz lira harcayarak bir zaviye inşa ettirmiş ise de mali gücünün yetersizliğinden

olib, yuqorida zikr qilingan mulklarni bo'shatgandan keyin oluvchiga topshirdi. Shu tariqa mulklar huquqiy jihatdan oluvchi Sulaymon afandining mulklari qatorida hisoblanib, ushbu haqiqiy va amaldagi sud hujjati bilan Shayx Sulaymon afandiga topshirildi.

Jidda noibi Muhammad Said afandi bilan o'n to'qqiz kishi tomonidan tuzilib, muhrlanib, imzolangan 1293-yil 27-jumodul-avval kungi arabcha qarornomaning tarjimasi

Istanbulda Sulton Ahmad dargohining shayxi as-Sayyid ash-Shayx Sulaymon afandi Balx va Buxoro tomonlardan Jiddaga kelib-ketuvchi faqir va darveshlarning tunab qolishlari uchun nomi zikr qilingan joyda o'z mulki hisobidan bir qo'noq qurilishiga ruxsat berildi.

Bu dargohning o'z nomi va hisobiga o'tkazilishdan avval Buxoriyzoda al-Hoj Zokir afandining vakilligi orqali 1292-yil 9 Jumadul-avval kungi mahkama hujjatiga asosan, Shab'inzoda as-Sayyid Husayn Shab'in Makindan sotib olgan Jidda markazidagi Shom mahallasida joylashgan uchta Azl deb nomlanuvchi-maydon va daxlizi baxriy-maydoni bilan hissa shaklidagi yetti qirot-maydoni ustida va Makkayi Mukarramaning obro'li tijoratchilaridan Buxoriyzoda al-Hoj Ali Is'hoq afandi ma'rifati bilan qurilishi qarori olingan.

Shuningdek, Is'hoq afandi nazorati ostida belgilangan maydonda o'n to'rt xonasi yangi va besh xonasi eski – jami o'n to'qqiz xonali qo'noq qurildi. Bu qo'noqning qurilish va ta'mirlash ishida Is'hoq afandi tomonidan katta g'ayrat va sadoqat namoyon etildi.

Holatdan xabardor qilish maqsadida talab ustiga ushbu tasdiqlangan qarornomamiz yozildi va muhrlangan holda berildi.

*

(Qabariq tamg'ali muhr)

Bobi-Fatvo

45

Bosh vazirlik oliy maqomiga

Bu notavon duogo'yingiz shuni arz qilurki

Balx, Buxoro, Qo'qon va Qoshg'ar atrofidagi aholisidan haj amalini ado qilish uchun har-yil Hijozga boradigan faqir va darveshlar safarlari chog'ida nochorlik yuzasidan Jiddada tunab qoladigan joylari bo'lmaganligi bois, huzur va halovatlarini ta'minlab, Xalifa hazratlariga xayr-duolarini olish maqsadida mazkur joyda olti yuz lira sarflab, darveshxona qurdirgan bo'lsa ham moliyaviy kuchi

dolayı beyaz sıvasını yaptırmayı ve ihtiyaç olan bir kuyuyu kazdırmayı başaramadığından ve bunlar tamamlanmadıkça burada kalınamayacağı için burasının daha sonra harabe haline geleceğinden bahisle [Mekke] Emirliği veya Hicaz Valiliğince gereğinin yaptırılması isteğine dair Muhacirîn Komisyonu üyelerinden Şeyh Süleyman Efendi'nin verdiği müzekkire, ekleriyle birlikte siz Sadrazam hazretleri tarafından görülüp incelenmesi için bu yazı ile birlikte gönderilmiştir.

Bu tür hayır işlerine yardım etmek Osmanlı Devleti'nin şanının bir gereği olduğu gibi esasen bu zaviyenin eksiklerinin küçük bir destekle tamamlanabileceği de dilekçeden anlaşılmaktadır. Bu itibarla gereğinin yapılmasına Zatıaliniz tarafından himmet buyurulması hususunda emir ve irade sizindir.

29 Şevval 1295 - 14 Teşrinevvel 1294

Muhtar

*

Tarih: 18 Zilkade 1295

Numara: Maliye, 1007

Yazının (Müsvedde) Çeşidi: Başkanlık[1] yazısı.

Hicaz Valiliğine

Belh, Buhara, Hokand ve Kaşgar havalisi ahalisinden hac görevini yerine getirmek üzere her yıl Hicaz'a gitmekte olan fakir ve dervişlerin kalıp gecelemesi için Şeyh Süleyman Efendi tarafından altı yüz altın harcanarak Cidde'de inşa ettirilmiş olan zaviyenin beyaz sıvasının tamamlanmasına ve bir adet kuyunun kazılmasına adı geçenin mali gücünün yetmediğinden bahisle devletten yardım talebinde bulunduğuna dair Meşihat makamından gelen ve Şûrâ-yı Devlet'e havale buyurulan yazı ve ekleri Maliye Dairesi'nde okunduğunda; orada böyle bir zaviyenin bulunması arzu olunur ise de bu zaviyenin inşaatının hangi seviyeye geldiği ve tamamlanması istenilen beyaz sıva ile kuyunun kazılması için ne kadar harcama yapılması gerektiğinin araştırılarak miktarının bildirilmesi hususunun Sadaret makamına iletilmesi anılan Daire tarafından ifade edilmiş olduğundan gereğinin yerine getirilmesine himmet buyurulması.

1 Şûrâ-yı Devlet Başkanlığı.

yetmaganligi bois, oq suvog‘ini qildirolmaganligi va juda ham zaruriy bir quduq qazdirolmaganligi, mazkur ishlar yakuniga yetmaguncha bu yerda tunab bo‘lmasligidan hamda qarovsizlikdan bino borib-borib xaroba holiga kelib qolishi mumkinligidan (Makka) amirligi va Hijoz voliyligi tomonidan kerakli tadbirlar qilinishiga doir Muxojirun Komissiyasi a’zolaridan Shayx Sulaymon afandining bergan muzakkirasi (rasmiy xat) ilovalari bilan birga siz, Sadra'zam hazratlari tomonidan ko‘zdan kechirilsin deb bu noma bilan birga yuborildi.

Bunday xayr ishlariga yordam berish Usmoniylar davlati ulug‘vorligining nishonasi ekanligi bois, ushbu darveshxonaning kamchiliklari kichik yordam bilan nihoyasiga yetishi arizadan ham anglashilmoqda. Shu munosabat bilan ijrosining ta’minlanishiga zoti Oliylari tomonidan himmat qilinishiga doir buyruq va iroda sizga oiddir.

29-shavvol 1295-yil – 14-oktabr 1294-yil

Muxtor

*

Sana: 18-zulqa’da 1295-yil

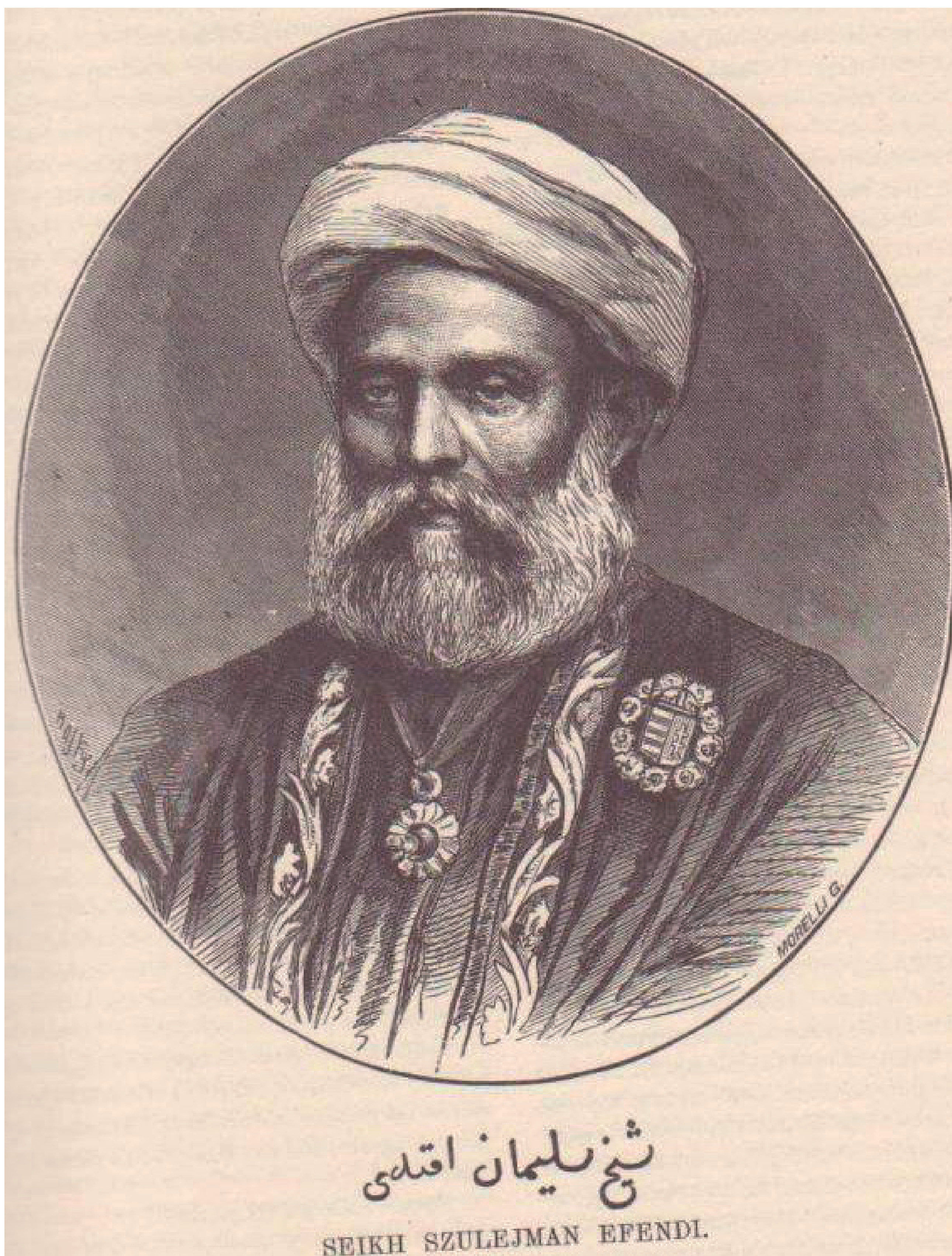
Raqami : Moliya, 1007

(Rasmiy) xat (qoralama) turi: Boshqarma[1] xati

Hijoz voliyligiga

Har-yili haj safari uchun Hijozga boradigan Balx, Buxoro, Qo‘qon va Qoshg‘ar atroflaridagi faqir va darveshlarning tunab qolishlari uchun Shayx Sulaymon afandi tomonidan olti yuz oltin sarflanib Jiddada qurdirilgan qo‘noqning oq suvog‘i tugallanishiga va bir quduq qazilishiga bu kishining moliyaviy imkoni yetmaganligi sababli, davlatdan yordam so‘raganligiga doir Shayxulislomlik maqomidan kelgan va Davlat Shu’basiga havola qilingan xat va ilovalari Moliya idorasida o‘qilganida, qo‘noq qurilishi qanday holatga kelganligi va tugallanishi uchun qancha sarf-xarajat kerakligi bildirilib, Vazirlik maqomiga yuborilganligi Moliya idorasi tomonidan ifoda qilinganligi bois, ijrosi ta’minlanishiga himmat qilinsin!

1 Davlat Sho‘ro boshqarmasi.

Buhara Emirinin Kapı Kethüdası Olarak İstanbul'a Gelen Şeyh Süleyman Efendi
Buxoro amirining Eshik Kadxudosi sifatida Istanbulga kelgan Shayx Sulaymon Afandi

Къ № 824.

2.

Копія съ отношенія Управляющаго Посольствомъ нашимъ въ Константинополѣ отъ 18 Января с. г. за № 29.

Какъ небезызвѣстно Императорскому Министерству, русскіе шелка всякаго происхожденія, согласно тарифу, приложенному къ торговому договору нашему съ Турціей 1862 года, при ввозѣ въ Оттоманскую Имперію оплачиваются опредѣленною пошлиною въ 8,76 піастра съ оки.

По взятіи Ташкента, чрезъ наши предѣлы (на Москву-Одессу) стали направляться въ Турцію и Ташкентскіе шелка.

Въ 1871 году турецкія таможенныя власти возбудили вопросъ объ обложеніи сихъ послѣднихъ ввозною пошлиною ad valorem на томъ основаніи, что присоединеніе Ташкента къ Россіи состоялось послѣ заключенія упомянутаго торговаго трактата, однако вслѣдствіе настояній Императорскаго Посольства, Порта тогда же согласилась примѣнять къ нимъ правило тарифа, установленное для русскихъ шелковъ.

Что касается Кокандскаго шелка, то онъ обыкновенно выдавался нашими купцами за Ташкентскій, съ которымъ по виду и качеству имѣетъ совершенное сходство, и до 1881 года подчинялся одинаковымъ съ нимъ условіямъ таможеннаго сбора. Съ присоединеніемъ къ намъ Коканда можно было ожидать, что такое фактическое положеніе войдетъ въ законную силу т. е. что, по примѣру ташкентскихъ шелковъ, Кокандскіе будутъ также въ отношеніи таможенной пошлины приравнены къ нашимъ.

Однако съ весны 1881 года, въ Посольство стали поступать отъ русскихъ негоціантовъ жалобы касательно того, что турецкія таможни не пропускаютъ на прежнихъ условіяхъ ташкентскіе шелка, заявляя будто они Кокандскаго происхожденія.

Такого рода непрерывные споры, будучи на руку таможеннымъ властямъ, представляли крайнія невыгоды для нашихъ негоціантовъ, которые въ виду этого были принуждены, до выясненія между Портою и Посольствомъ принципіальнаго вопро-

3.

са, оставлять въ депозитъ всю требуемую таможнею сумму.

Императорское Посольство не замедлило войти по сему предмету въ сношенія съ Портою и дѣло послѣдовательно разбиралось въ Оттоманскомъ Министерствѣ Иностранныхъ Дѣлъ, въ Государственномъ Совѣтѣ, а затѣмъ въ Великомъ Визиріатѣ. Нынѣ оно окончательно рѣшено въ желательномъ намъ смыслѣ.

Изъ препровождаемой при семъ въ спискѣ ноты, коею Порта увѣдомляетъ Посольство о таковомъ исходѣ, Ваше Превосходительство, изволите усмотрѣть, что не только Ташкентскіе, Кокандскіе и Самаркандскіе шелка, но также и Бухарскіе будутъ подчиняться правиламъ тарифа, установленнымъ для русскаго шелка, впредь до пересмотра торговаго договора 1862 года. Поводомъ къ этому послѣднему распоряженію послужило, кажется, отчасти и то обстоятельство, что Бухарскіе шелка идутъ въ Сирію на производство матерій употребляемыхъ въ краѣ и которыхъ цѣнность Правительство не желало сколько

сильно увеличивать.

Какъ бы то ни было, на будущее время устраненъ всякій поводъ къ пререканіямъ въ настоящемъ вопросѣ.

Увѣдомляя Ваше Превосходительство объ изложенномъ, считаю долгомъ присовокупить, что содержаніе означенной выше ноты я не преминулъ сообщить для свѣдѣнія нашимъ Консуламъ въ Малоазіятскихъ портахъ.

Примите и т. д.

Съ подлиннымъ вѣрно
Дѣлопроизводитель: [signature]

O‘zMA. I-1/11/286, 2-3 v.

70

İSTANBUL'DAKİ RUSYA ELÇİLİĞİNİN, RUSYA'DAN OSMANLI ÜLKESİNE GETİRİLECEK TAŞKENT, HOKAND, SEMERKAND VE BUHARA İPEĞİNE ÖDENECEK GÜMRÜK HAKKINDAKİ 29 SAYILI TEBLİĞİNİN SURETİ[1]

30 Ocak 1883

18 Ocak 1883

Malum olduğu üzere; Rusya İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu arasında 1862 yılında imzalanmış olan Ticaret Anlaşması'nda, Türkiye'ye götürülen menşeleri farklı Rus ipeklerinin her rulosu için 8,76 piastr gümrük ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Taşkent'in işgalinden sonra bizim sınırlarımız (Moskova-Odessa) üzerinden Türkiye'ye Taşkent ipeği de getirilmiştir.

1871 yılında Türkiye Gümrük İdaresi, Ticaret Anlaşması'nın imzalandığı yıl Taşkent'in Rusya'ya katılmadığını gerekçe gösterip onlardan alınacak gümrük miktarının değiştirilmesi konusunu gündeme getirmişti. Ancak Rusya Elçiliğinin ricası üzerine Liman İdaresi Taşkent ipeği için de Rus ipeği için geçerli olan miktar üzerinden gümrük ödenmesine razı olmuştur.

Hokand ipeği de kalite ve görünüş açısından aynı olduğu için genelde bizim tüccarlarımızca Taşkent ipeği olarak gönderilmiş ve ondan da 1881 yılına kadar aynı miktarda gümrük ödemesi alınmıştır. Fakat 1881 yılının ilkbaharından itibaren Rus perakende tüccarları tarafından Elçiliğimize, Türk Gümrük İdaresinin Taşkent ipeğini, Hokand'da üretilmiş olduğu gerekçesiyle önceki koşullar çerçevesinde sınırdan geçirmediğine dair şikâyetler gelmiştir.

Bu gibi hemen çözülemeyen tartışmalar Gümrük İdaresinin işine geldiğinden bizim perakendeci tüccarlarımıza fazlasıyla faydasız teklifler öne sürmüştür. Bu yüzden tüccarlarımız Liman İdaresi ile Elçiliğimiz arasında bu mesele çözülene kadar istenilen tüm parayı depozitoya bırakmak zorunda kalmıştır.

1 Belgenin aslı Rusçadır.

ISTANBULDAGI ROSSIYA ELCHIXONASI RAHBARINING ROSSIYADAN USMONIYLAR O'LKASIGA OLIB KELINADIGAN TOSHKENT, QO'QON, SAMARQAND VA BUXORO IPAKLARIGA TO'LANADIGAN BOJ XUSUSIDAGI 29-SONLI MUNOSABATIDAN NUSXA[1]

30-yanvar 1883-yil

18-yanvar 1883-yil

Imperator vazirligiga ma'lumki, 1862-yilda Turkiya bilan imzolangan savdo shartnomasiga asosan, Usmoniylar imperiyasiga olib kirilayotgan kelib chiqishi turli xil bo'lgan rus ipaklarining har bir to'piga 8,76 piastr boj to'lovi belgilangan.

Toshkent bosib olinganidan so'ng, bizning chegaralarimiz (Moskva – Odessa) orqali Turkiyaga Toshkent ipagi ham olib kirilgan.

1871-yilda Turkiya bojxona ma'muriyati savdo shartnomasi imzolangan-yili Toshkent Rossiyaga qo'shilmaganligini sabab qilib ko'rsatib, ulardan bojxona soliqlari qiymatini o'zgartirish masalasini ko'targan. Rossiya elchixonasining iltimosiga binoan, port Toshkent ipagiga rus ipagiga qo'yilgan qiymatlar bo'yicha boj to'lovi olishga rozi bo'lgan.

Qo'qon ipagi esa sifat va ko'rinish jihatidan bir xil bo'lganligi uchun, odatda bizning savdogarlarimiz tomonidan Toshkent ipagi deb olib borilgan va ulardan 1881-yilga qadar bir xil bojxona yig'imlari olingan. Biroq 1881-yilning bahoridan rus ulgurji savdogarlari tomonidan turk bojxonasi Toshkent ipagini Qo'qonda yetishtirilgan, deb avvalgi shartlar bo'yicha chegaradan o'tkazmayotganligi to'g'risida elchixonaga shikoyatlar kelib tusha boshlagan.

Bu turdagi tez yechilmas tortishuvlar bojxona ma'muriyatiga qo'l kelib, bizning ulgurji savdogarlarimizga haddan ortiq foydasiz takliflarni qo'ygan, shu sababli savdogarlarimiz port va elchixona o'rtasidagi mazkur masala hal etilgunga qadar talab etilayotgan barcha mablag'ni depozitga qoldirishga majbur bo'lganlar.

1 Hujjatning asli rus tilida.

Rusya İmparatorluğu Elçiliği, söz konusu anlaşmazlık devam ettiği sürece acilen Liman İdaresi ile irtibata geçmiş ve sorun Osmanlı Dışişleri Bakanlığı ve Devlet Meclisinde ve daha sonra Devlet-i Aliyye'de ele alınmış ve artık bu mesele tamamıyla bizim lehimize sonuçlanmıştır.

Liman İdaresi tarafından gönderilen mektuba eklenen listeye göre artık 1862 yılındaki Ticaret Anlaşması tekrar gözden geçirilinceye kadar sadece Taşkent, Hokand ve Semerkand ipekleri değil, Buhara ipeği de Rus ipeği için belirlenmiş olan tarifeye göre gümrük ödenerek Türkiye'ye girecektir.

Artık bu konuyla ilgili her türlü tartışma sona ermiştir.

Türkiye, Yönetici

Imperator elchixonasi zudlik bilan ushbu masala yuzasidan port bilan aloqaga kirishgan va muammo Usmoniylar Tashqi ishlar vazirligi va Davlat majlisida va keyin Oliy vazirlikda muhokama qilingan. Endilikda bu masala tugal bizning foydamizga hal bo‘ldi.

Port tomonidan yuborilgan xatga ilova qilingan ro‘yxatga ko‘ra, endilikda 1862-yildagi savdo shartnomasi qayta ko‘rib chiqilgunga qadar nafaqat Toshkent, Qo‘qon va Samarqand ipaklari, balki Buxoro ipagi ham rus ipagiga belgilangan imtiyozli tariflar bo‘yicha Turkiyaga olib kiriladi.

Bu masala yuzasidan har qanday tortishuvlarga chek qo‘yildi.

Turkiya, ish yurituvchi

İpek Üretimi; Çıkrık Yardımıyla İpek Çözme
Ipak tayyorlash; Charx yordamida ip yigirish

№ Каталог 19 г.

фонд № 1

По архивной описи № 34.

ОЦ

Архивный № 286 по описи № 11

ДѢЛО

КАН...

ТУРКЕСТАНСКАГО ...

№ ...

ОТДѢЛЕН...

Касател... пошлиною ... ковъ ввози... манскую И...

И-1 / 11

НАЧАТО

КОНЧЕНО 12

НА лист...

№ 37

№ 2054 / 439

ПОЛУЧЕНО 1 АПР 83 КАНЦ. ТУРКЕСТ. ГЕНЕР. ГУБЕРН.

1.

МИНИСТЕРСТВО Иностранныхъ Дѣлъ ДЕПАРТАМЕНТЪ АЗІЯТСКІЙ

Февраля 23 дня 1883 года № 824

Господину Туркестанскому Генералъ Губернатору.

Считаю долгомъ препроводить при семъ къ Вашему Превосходительству, для свѣдѣнія, копію съ полученнаго нынѣ отношенія Управляющаго Посольствомъ нашимъ въ Константинополѣ отъ 18 Января с. г. № 29, касательно оплаты пошлиною русскихъ шелковъ ввозимыхъ въ Оттоманскую Имперію, согласно тарифу приложенному къ торговому договору нашему съ Турціею 1862 года.

Нов. дѣло

Товарищъ Министра: А. Влангали

Управляющій Департаментомъ: [illegible]

O'zMA. I-1/11/286, 1 v.

UZ

71

OSMANLI ÜLKESİNE GÖTÜRÜLECEK RUS İPEĞİ İÇİN ÖDENECEK GÜMRÜK HAKKINDA RUSYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ASYA ŞUBESİNDEN TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİNE GÖNDERİLEN YAZI[1]

7 Mart 1883

23 Şubat 1883

No: 824

İstanbul'daki Rusya Elçiliğinin içinde bulunduğumuz yıl 18 Ocak tarihinde gönderdiği belgenin bir suretini bilgi olarak sunarak size şunu bildirmek isteriz ki; Osmanlı ülkesine götürülecek Rus ipekleri için 1862 tarihli Osmanlı - Rus Ticaret Anlaşması'na ek olarak getirilen tarifeye göre gümrük ödenmesi gerekmektedir.

Saint Petersburg, Bakan

A.Vlangali

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TASHQI ISHLAR VAZIRLIGI OSIYO DEPARTAMENTIDAN SAVDO ISHLARI YUZASIDAN TURKISTON GENERAL-GUBERNATORIGA BILDIRISHNOMA[1]

7-mart 1883-yil

23-fevral 1883-yil

No: 824

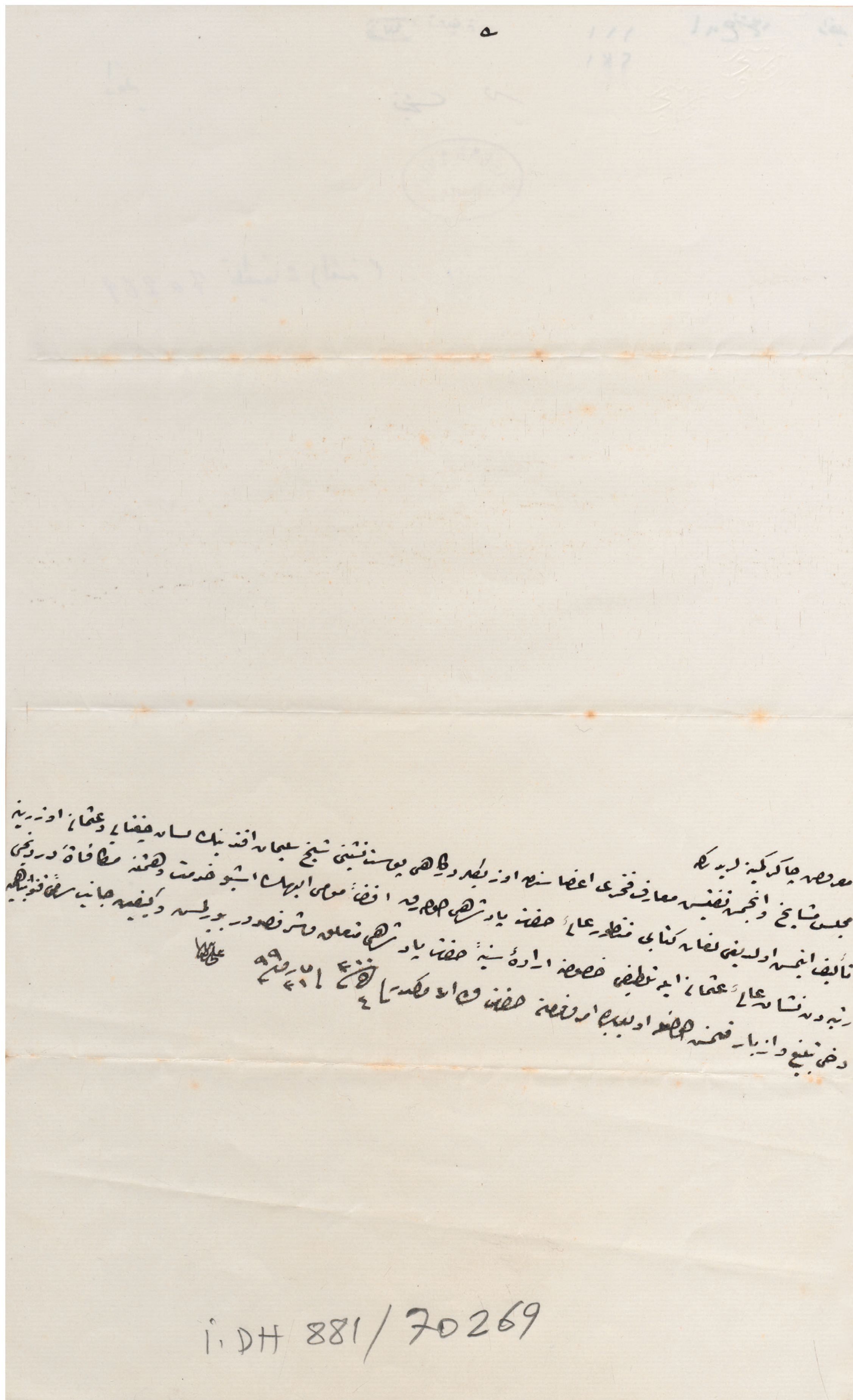
Sizga joriy yilning 18-yanvar Istanbuldagi Rossiya elchixonasi rahbari yuborgan hujjat nusxasini ma'lumot uchun taqdim etgan holda, shuni ma'lum qilamizki, 1862-yili Turkiya bilan savdo shartnomasiga ilova qilingan tarifga ko'ra, Usmoniylar imperiyasiga olib boriladigan rus ipaklariga boj to'lovlarini to'lash kerakligini ma'lum qilamiz.

Sankt-Peterburg, vazir

A.Vlangali

1 Hujjatning asli rus tilida.

İ.DH 881/70269

TR BOA, İ.DH, 881/70269

72

ÖZBEKLER DERGÂHI ŞEYHİ SÜLEYMAN EFENDİ'NİN, HAZIRLADIĞI ÇAĞATAYCA VE OSMANLICA LÜGATTEN DOLAYI OSMANLI NİŞANI İLE TALTİF EDİLMESİNE DAİR İRADE-İ SENİYYE

12 Nisan 1883

Bu değersiz kulun arzı şudur ki:

Meclis-i Meşâyih ve Encümen-i Teftîş-i Maârif'in onursal üyelerinden Özbekler Dergâhı Şeyhi Süleyman Efendi'nin Çağatayca ve Osmanlı dili üzerine hazırladığı lügat kitabı Padişah hazretleri tarafından görülmüş ve kendisinin bu hizmet ve emeğinin mükâfatı olmak üzere dördüncü rütbeden Osmanlı nişanı ile taltif edilmesi hususunda Zatıalilerinin irade-i seniyyeleri çıkmıştır. Durum yüce Şeyhülislamlık makamına da tebliğ olunmuştur.

Artık bu konuda emir ve ferman sizindir.

4 Cemâziyelâhir 1300 - 31 Mart 1299

(İmza)
Ali Rıza

O'ZBEKLAR DARGOHI SHAYXI SULAYMON AFANDINING TUZGAN CHIG'ATOYCHA VA USMONIYLARCHA LUG'ATI uch-un/uchun NISHON BILAN MUKOFOTLANISHIGA DOIR PODSHOH BUYRUG'I

12-aprel 1883-yil

Bu notavon qulingizning arzi shuki

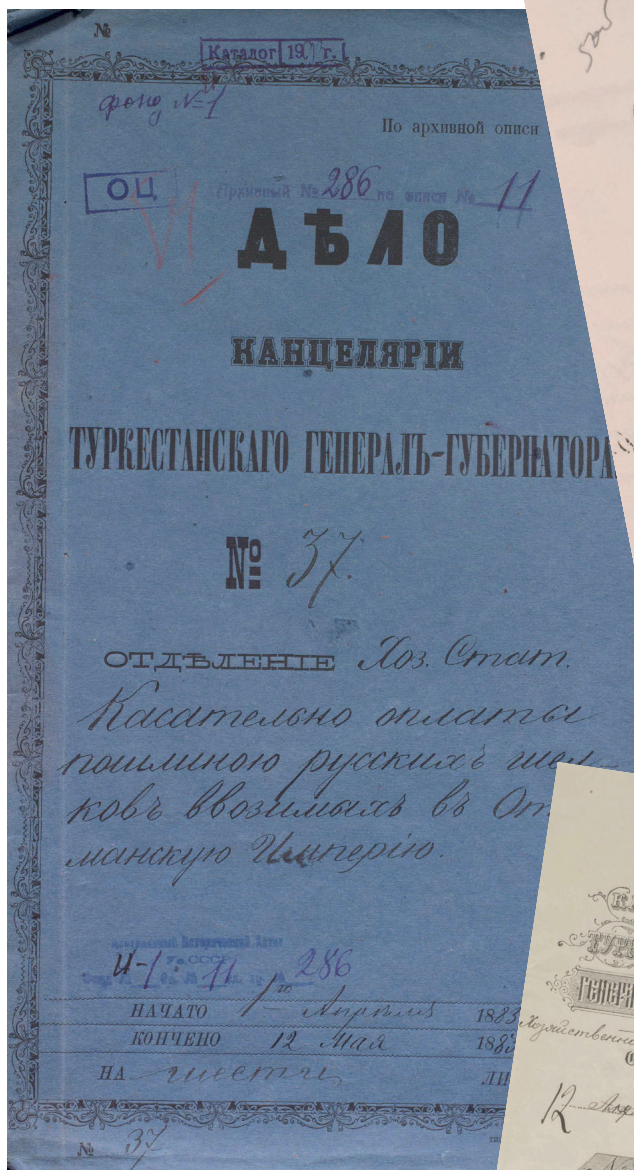
Majlisi Mashoyix va Anjumani Taftishi Maorifning faxriy a'zolaridan O'zbeklar dargohining Shayxi Sulaymon afandining Chig'atoycha va Usmoniylar tili bo'yicha tuzgan lug'at kitobi Podshoh hazratlari tomonidan ko'rildi va uning bu xizmat va mehnatining mukofoti sifatida to'rtinchi unvondan Usmoniylar nishoni bilan taqdirlanishi borasida zoti Oliylarining buyrug'i chiqdi. Holat yuzasidan Shayxulislomlik maqomiga ham bildirilgan.

Bu masalada endi buyruq va farmon sizga oiddir.

4 Jamodus-oxir 1300 / 31-mart 1299-yil

(Imzo)
Ali Rizo

Каталог 19 г.

Фонд № 1

По архивной описи

Архивный № 286 по описи № 11

ОЦ

ДѢЛО

КАНЦЕЛЯРІИ

ТУРКЕСТАНСКАГО ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРА

№ 37.

ОТДѢЛЕНІЕ Хоз. Стат.

Касательно оплаты пошлиною русскихъ шелковъ ввозимыхъ въ Отманскую Имперію.

И-1: 11 / 286

НАЧАТО 1-го Апрѣля 1883

КОНЧЕНО 12 Мая 1883

НА листахъ

№ 37

№ 3316 Г. Военному Губернатору Ферганской Обл.

№ 3317 Г. И. Д. Воен. Губ. Сыр-Дар. Области.

№ 3319 Г. Начальн. Зеравшанск. Округа.

№ 3318 Г. Начальнику Сыр-Дар. Отд.

Подп. Упр. Канц. Нестеровский.

Скр. Дѣлопр. С. Ивановъ

Вѣрно: [illegible]

2054

339

КАНЦЕЛЯРІЯ ТУРКЕСТАНСКАГО ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРА

Хозяйственно-Статистическое Отдѣленіе.

12 Мая 1883 г.

№ 3306

г. Ташкентъ.

Господину Чиновнику по дипломатической части при Генералъ-Губернаторѣ.

Канцелярія Генералъ-Губернатора имѣетъ честь препроводить при семъ къ Вашему Высокоблагородію копію съ отношенія Управляющаго нашимъ Посольствомъ въ Константинополѣ, отъ 18 Января сего года, за № 29, присланную Министерствомъ Иностранныхъ Дѣлъ для свѣдѣнія г. Главному Начальнику Края, при отношеніи отъ 23 Февраля сего года, за № 824, касательно оплаты пошлиною русскихъ шелковъ, ввозимыхъ въ Оттоманскую Имперію, согласно тарифу приложенному къ торговому договору нашему съ Турціею 1862 г.

Подп. Управляющій Канцеляріею Нестеровскій. Скр. Дѣлопр. С. Ивановъ

Старш. Помощникъ Дѣлопроизводителя [illegible]

O'zMA. I-1/11/286, 5a-5b v.

73

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NA GÖTÜRÜLECEK RUS İPEĞİ HAKKINDA TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİNCE BAĞLI BİRİMLERE GÖNDERİLEN YAZI[1]

24 Mayıs 1883

12 Mayıs 1883

No: 3306

Genel Valiliğe Bağlı Diplomatik Bölüm Yetkililerine, Fergana ve Siriderya Vilayetleri Askerî Valilerine ve Zerefşan Bölgesi Başkanına

Genel Valilik Divanhanesi size, Rusya Dışişleri Bakanlığınca İstanbul'daki Rusya Elçiliğinin 18 Ocak tarihli ve 29 sayılı tebliğine istinaden Türkistan Genel Valiliğine bilgi için gönderilen 23 Şubat tarihli ve 824 sayılı mektup gereğince; Osmanlı İmparatorluğu'na götürülen Rus ipeğinden 1862 yılında Türkiye ile yapılan Ticaret Anlaşmasına eklenen gümrük ödemelerinin kaldırıldığını bildirir.

Taşkent Divanhane Müdürü

Nesterovski

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

USMONIYLAR IMPERIYASIGA OLIB BORILADIGAN RUS IPAGI HAQIDA TURKISTON GENERAL-GUBERNATORI QOSHIDAGI IDORALARGA YUBORILGAN XAT[1]

24-may 1883-yil

12-may 1883-yil

No: 3306

General-gubernatorlik qoshidagi diplomatik bo'lim amaldori, Farg'ona va Sirdaryo viloyatlari harbiy gubernatorlari, Zarafshon okrugi boshlig'iga

General gubernatorlik devonxonasi sizga Tashqi ishlar vazirligi tomonidan Istanbuldagi Rossiya elchixonasi rahbarining 18-yanvardagi 29-sonli xatiga asoslanib, Turkiston general-gubernatori nomiga ma'lumot uchun 23-fevralda yuborilgan 824-son xatiga ko'ra, Usmoniylar imperiyasiga olib borilayotgan rus ipagidan 1862-yilda Turkiya bilan tuzilgan savdo shartnomasiga ilova qilingan bojxona to'lovlari bekor qilinganligini ma'lum qiladi.

Toshkent sh., Devonxona mudiri

Nesterovskiy

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

Dessiné par Melling

Gravé à l'Eau-Forte p

Vue d'une partie de la Ville de CONSTA

Prise du Faubourg de Péra;

İstanbul Galata'dan Topkapı Sarayı, Ayasofya ve Sultanahmet Camileri ile Eminönü'nü Gösteren Gravür,
Galatadan To'pqopi saroyi, Ayo Sofiya, Sulton Ahmad masjidlari va Emino'nuni aks ettirgan gravyura,
M. Melling, Voyage Pittoresque De Constantinople et Des Rives Du Bosphore, No: 9

ar Desaulx & M.lle Levé.　　　Terminé par Née

ANTINOPLE, *avec la pointe du Sérail,*
Résidence des Ministres Etrangers.

N.° 9

یلدز سرای همایونی

باش کتابت دائره‌سی

بخارا خاندانندن متوفی محمد شریف بکک مخدومی سید بکک اندرون همایونده خدمه سلکنه قیدی قبولا

شرفصادر اولان اراده سنیه حضرت خلافتپناهی اقتضای عالیسندن اولدیغی خزینهٔ خاصهٔ شاهانه‌یه نظارت

جلیله‌سنه دخی تبلیغ ماده‌سی ایدیلمه‌دیغندن اولبابده اراده افندم حضرتلرینکدر ۱۴ ربیع الآخر ۱۳۲۵ و ۱۴ مایس ۱۳۲۳

سر کاتب حضرت شهریاری

ثریا

74

BUHARA HANEDANINDAN MERHUM MUHAMMED ŞEREF BEY'İN OĞLU SEYYİD BEY'İN ENDERÛN-I HÜMÂYUN ÇALIŞANLARI ZÜMRESİNE KAYIT VE KABUL EDİLMESİNE DAİR İRADE-İ SENİYYE

12 Haziran 1889

Yıldız Sarây-ı Hümâyunu

Başkitâbet Dairesi

Buhara hanedanından merhum Muhammed Şeref Bey'in oğlu Seyyid Bey'in Enderûn-ı Hümâyun çalışanları zümresine kayıt ve kabul edilmesi yüce Halife hazretlerinin çıkan irade-i seniyyelerinin gereği olmuş ve durum Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezaretine de tebliğ edilmiştir.

Bu konuda irade efendim hazretlerinindir.

14 Şevval 1306 - 31 Mayıs 1305

Padişah Hazretlerinin Başkâtibi
Süreyya

BUXORO XONADONIDAN MARHUM MUHAMMAD SHARAFBEKNING O‘G‘LI SAYYIDBEKNING ENDERUNI HUMOYUN (SAROY MAKTABI) XODIMLARI SINFIGA QAYD VA QABUL QILINGANLIGIGA DOIR IRODAI SANIYYA (PODSHOH BUYRUG‘I)

12-iyun 1889-yil

Yulduz Saroyi Humoyuni[1]

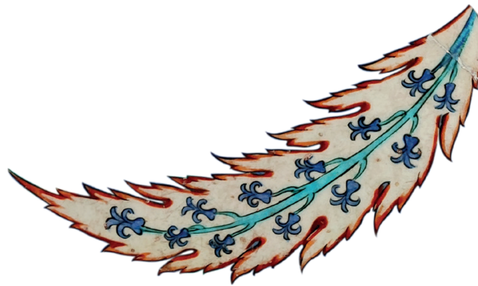
Bosh kotibiyat doirasi

Buxoro xonadonidan marhum Muhammad Sharafbekning o‘g‘li Sayyidbek saroy maktabi xodimlari sinfiga qayd va qabul qilinishi ulug‘ Xalifa hazratlarining chiqargan buyruqlari asosida bo‘ldi va holat Xazinayi Xossayi Shohona Vazirligiga ham bildirildi.

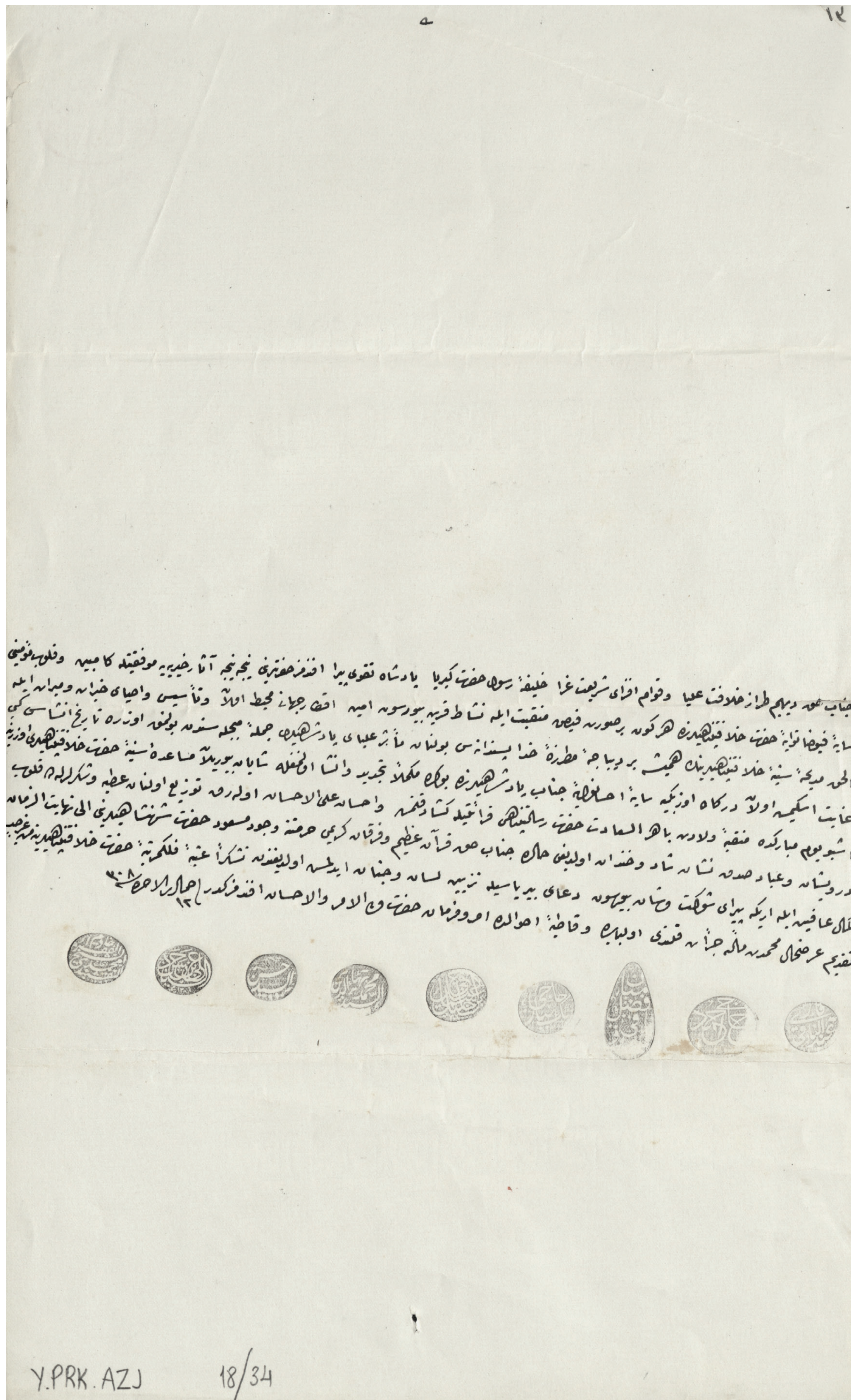
Bu masalada iroda afandi hazratlariga oiddir.

14-shavvol 1306-yil/ 31-may 1305-yil

Podshoh hazratlarining bosh kotibi
Surayyo

1 Usmoniylar Podishohi istiqomat qilayotgan Yulduz nomli saroy.

Y.PRK.AZJ 18/34

TR BOA, Y.PRK.AZJ, 18/34

75

YENİDEN İNŞA OLUNAN ÖZBEKLER DERGÂHI'NIN AÇILIŞI SIRASINDA PADİŞAH İÇİN EDİLEN DUALARA DAİR TEŞEKKÜR ARZUHALİ

23 Ocak 1891

Cenâb-ı Hak yüce Padişahımız ve Halifemiz efendimiz hazretlerini nice nice hayır eserleri yapmaya muvaffak kılarak bahtiyar buyursun; böylece inananların kalbini de onun feyizli sayelerinde her gün sevinçle doldursun. Âmin.

Padişahımız hazretlerinin, cihanın her tarafını kuşatan ve her türlü övgüye layık bulunan hayır eserlerinden biri olmak üzere, inşa tarihi gibi gayet eski olan Özbekiye Dergâhı, efendimiz hazretlerinin yardımlarıyla mükemmel bir şekilde yeniden inşa olunmuş ve kendilerinin müsaadeleriyle Mevlid okunarak açılmıştır.

Bu vesile ile ihsan olunan ve dağıtılan hediye, bahşiş ve şekerlerle de dervişlerin ve sadık kulların kalpleri şad olmuş; *"Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'i hürmetine Padişahımız hazretlerinin vücudunu afiyet içerisinde ve şân u şevketle tahtında daim buyursun."* diye halisâne dualar edilmiştir.

Bu sebeple bir teşekkür olmak üzere Halife hazretlerinin yüksek makamlarına tarafımızdan haddimiz olmayarak bu arzuhali sunma cüreti gösterilmiştir.

Bu konuda ve her hususta emir ve ferman efendimiz hazretlerinindir.

12 Cumâdelâhire 1308

(Şeyh Muhammed en-Nakşibendî ve diğer sekiz kişinin mühürleri)

YANGIDAN QURILGAN O'ZBEKLAR DARGOHINING OCHILISHI ASNOSIDA PODSHOH UCHUN QILINGAN DUOLARGA DOIR MINNATDORLIK ARZNOMASI

23-yanvar 1891-yil

Janobi Haq buyuk Podshohimiz va Xalifamiz afandi hazratlarimizni ko'plab xayr binolarini insho qilishga muvaffaq aylab, baxtiyor qilsin; shu tariqa insonlar qalbini ham uning fayzli soyasida har kuni sevinch bilan to'ldirsin. Omin.

Podshoh hazratlarimizning jahonning har tomonini qurshagan va har qanday maqtovga loyiq xayr inshoatlaridan biri bo'lmish – insho sanasi kabi g'oyatda qadimiy O'zbeklar dargohi afandi hazratlarimizning yordamlari bilan mukammal shaklda yangidan bunyod qilindi va ularning ruxsatlari bilan Mavlud o'qilib, ochildi.

Shu munosabat bilan ehson qilingan va tarqatilgan hadya, tortiq va shirinliklar bilan darvesh hamda sodiq qullarning ko'ngli shod bo'ldi; *"Janobi Haq Qur'oni Karimning hurmatidan Podshohimiz hazratlarining vujudini ofiyat ichida va shon-shavkat taxtida doim aylasin"* deb xolisona duolar qilindi.

Shu munosabat bilan minnatdorlik bildirish maqsadida Xalifa hazratlarining yuksak maqomlariga tomonimizdan haddimiz bo'lmasa ham, ushbu arznomani taqdim qilish jur'ati ko'rsatildi.

Bu masala va har xususda buyruq va farmon afandi hazratlariga oiddir.

12-jumodul-oxir 1308-yil

(Shayx Muhammad an-Naqshbandiy va boshqa sakkiz kishining muhrlari)

O'zMA. I-126/1/1321, 1-2 v.

76

OSMANLI DEVLETİ'NİN 1312 (1894) TARİHLİ PASAPORT NİZAMNAMESİ'NİN, UYMAYANLARA VERİLECEK CEZALARLA İLGİLİ BÖLÜMÜ[1]

6 Aralık 1894

Dördüncü Fasıl[2]

Bu nizama aykırı hareket edenler hakkında yapılacak muamele

17. Madde: Yanında pasaportu olmadan veya usulüne uygun olmayan pasaportla Osmanlı ülkesine gelen her şahıs İstanbul'da Zaptiye Nezaretine ve diğer Osmanlı vilayetlerinde pasaport memurları nezdine götürülerek hangi geçerli sebepten dolayı pasaport almamış olduğu hususunda kendisinden açıklama istenecektir.Şahıs Osmanlı tebaasından olduğunu beyan ettiği takdirde kimliğini ispata yeterli olacak delilleri getirmeye veya kefil göstermeye mecbur olacak ve bu konuda kendisine gerekli kolaylıklar sağlanacaktır. Böyle bir durumda şahıs pasaport harcının iki misli olan yüz kuruşu ödeyecektir. Kimliğini ispata yeterli olacak delilleri getiremediği veya kefil gösteremediği takdirde Osmanlı ülkesine girmekten menedilecektir. Şahıs yabancı devlet tebaasından olduğunu beyan ettiği takdirde ise polis gözetimi altında olarak 48 saat zarfında mensup olduğu konsoloshaneden bir pasaport veya pasaporta eşdeğer bir resmî belge almaya ve daha sonra vize harcının iki katı olan kırk kuruşu ödemeye mecbur olacaktır. Duruma göre bu 48 saatlik süre, konsoloshane ile anlaşma sağlanarak uzatılabilecektir. Bu süreler geçtiği hâlde yabancı devlet tebaasından olan bu şahıs pasaport veya pasaporta eşdeğer bir resmî belge alamadığı takdirde Osmanlı ülkesine girmekten menolunacaktır.

18. Madde: Pasaportuna sahte bir isim yazdıran veya bu gibi hileli yollarla pasaport alacak olanlara kefil olan veya sahte pasaport tanzim eden veya geçerli bir pasaportu tahrif edip değiştiren ve bu gibi sahte veya değiştirilip tahrif edilmiş pasaportu bilerek kullanan kişiler Ceza Kanunu'nun yüz elli altıncı ve yüz elli yedinci maddeleri hükümleri gereğince hapis ile cezalandırılacaktır.

1 Belgenin aslı Farsçadır.

2 Belgede; Nizamname'nin bu fasla kadar olan bölümü yazılı değildir.

USMONIYLAR DAVLATINING 1312 (1894-YIL)DAGI PASPORT NIZOMINING QOIDA BUZARLARIGA BERILADIGAN JAZOLARGA OID BO'LIMI[1]

6-dekabr 1894-yil

To'rtinchi fasl[2]

Ushbu nizomga amal qilmaydiganlarga qarshi ko'riladigan choralar

17-modda: Usmoniylar davlatiga pasportsiz yoki noqonuniy pasport bilan kelgan har bir shaxs Istanbuldagi Ro'yxatdan o'tish idorasiga va boshqa Usmoniy viloyatlaridagi pasport nazorati xodimlariga olib boriladi va ulardan nima sababdan pasport olmaganligi to'g'risida tushuntirish so'raladi. Shaxs o'zini Usmoniy davlati fuqarosi sifatida tanishtirishsa, dalil yoki kafil keltirish lozim bo'ladi. Shunga ko'ra, davlat xodimlari ularga ishonchli kafil yoki dalil keltirishlarida yordam berishadi. So'ngra, u shaxsdan bilet xati uchun ikki barobar to'lov olinadi, ya'ni yuz kurush (pul birligi) oladilar. Agar mazkur shaxslar o'zlarini Usmoniylar davlati fuqarosi ekaniga dalil yoki kafil keltirolmasalar, u holda mamlakatga kiritish man etiladi. Agar u o'zini boshqa mamlakat fuqarosi ekanini aytsa, u holda 48 soat muddat ichida muhlat berilib, mas'ul mutasaddilar yoki tegishli shaxslar konsulxonalaridan pasport yoki shunga o'xshash hujjat keltirsa, undan ikki baravar to'lov, ya'ni qirq kurush olinadi. Agar bu shaxs o'z konsulxonasi bilan maslahatlashib, 48 soatdan ham ko'proq vaqt kerakligini bildirsa, so'ralgan muddat beriladi. Agar shu muddatda ham pasport va shunga teng hujjat keltirolmasa, unga Usmoniylar davlatiga kirish man etiladi.

18-modda: Pasportida soxta ism yozdirgan yoki bunday firibgarlik yo'li bilan pasport olganlarga kafil bo'lgan yoki soxta pasport bergan yoki amaldagi pasportni soxtalashtirgan va o'zgartirgan va bila turib bunday soxta yoki o'zgartirilgan pasportdan foydalangan shaxslar Jazo qonunining 156 va 157 moddalariga muvofiq qamoqqa olish bilan jazolanadi.

1 Hujjatning asli fors tilida.

2 Hujjatda: nizomning ushbu bobgacha bo'lgan qismi yozilmagan.

*(**156. Madde:** Kim sahte bilete adını yazarsa veya sahte bilete kefillik ederse 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasına çarptırılır. **157. Madde:** Kim sahte bilet hazırlarsa veya söz konusu biletin içeriğini değiştirirse ve kendi menfaati için çeşitli yasa dışı faaliyetler gerçekleştirirse 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.)*[3]

19. Madde: Osmanlı ülkesi limanlarına gelip giden vapur ve yelkenli gemi kaptanlarının, gemilerden karaya yolcu nakleden kayıkçıların ve karadan yolcu nakledenlerin pasaport muayenesi için belirlenen mevkilerden başka yere yolcu nakletmeleri ve çıkarmaları yasaktır. Buna aykırı hareket eden vapur ve yelken gemileri kaptanlarından on Osmanlı altınından elli Osmanlı altınına kadar para cezası alınacak ve kayık ile yolcu nakleden diğer şahıslar iki Osmanlı altını para cezası ödeyecekler ve üç günden on güne kadar hapsedileceklerdir. Yolcular kaptanın nakil araçlarından başka araçlarla karaya çıktıkları takdirde kaptanlar bundan sorumlu değildir. Söz konusu cezalar savcıların talebi üzerine yerel mahkemeler tarafından belirlenecektir.

20. Madde: Bu Nizamname; hükümlerinin yürürlüğüne dair Osmanlı Padişahı tarafından irade-i seniyye çıkarıldıktan bir ay sonra uygulamaya konulacaktır. Bu Nizamname'nin uygulanmaya başlamasından itibaren, 9 Şevval 1283 (14 Şubat 1867) ve 23 Rebiülevvel 1301 (22 Ocak 1884) tarihli pasaport nizamnameleri yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca bu Nizamname'nin Tabiiyet Nizamnamesi ile herhangi bir ilgisi ve ilişiği yoktur.

21. Madde: Dâhiliye ve Hariciye nezaretleri bu Nizamname'yi yürütmekle görevlidir.

7 Cemâziyelâhir 1312 - 24 Teşrinisani 1310

3 Parantez içerisindeki metin, belgede parantezsiz olarak yazılı bulunmakla birlikte Nizamname metninde yer almamaktadır.

*(**156-modda:** O‘zining ismini soxta chiptaga yozgan yoki soxta chiptaga kafil bo‘lgan har bir kishi 6 oydan 2-yilgacha ozodlikdan mahrum qilinadi. **157-modda:** Kim soxta chipta tayyorlasa yoki chiptaning tarkibini o‘zgartirsa va o‘z manfaati uchun turli xil noqonuniy harakatlarni amalga oshirsa, 1-yildan 3-yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilinadi.)*[3]

19-modda: Paroxodlar va yelkanli kemalar kapitanlarining Usmoniy davlati portlariga, kemalardan yo‘lovchilarni quruqlikka tashiyotgan qayiqchilarga va pasport tekshiruvi uchun ajratilgan joylardan boshqa joylarga yo‘lovchilarni tashishlari taqiqlanadi. Bunga zid ravishda harakat qilayotgan paromlar va yelkanli kemalar kapitanlari o‘n Usmoniy oltindan ellik Usmoniy oltingacha jarimaga tortiladi, qayiq va yo‘lovchilarni tashiydigan boshqa shaxslar esa ikki Usmoniy oltini miqdorida jarima to‘laydilar va uch kundan o‘n kungacha ozodlikdan mahrum qilinadilar. Agar yo‘lovchilar kapitanning transport vositasidan boshqa transport vositasida qirg‘oqqa chiqib ketishsa, kapitanlar bunga javobgar emaslar. Ko‘rib chiqilayotgan jazolar prokurorlarning talabiga binoan mahalliy mahkamalar tomonidan belgilanadi.

20-modda: Bu nizom unda belgilangan tartib-qoidalarning ijrosi bo‘yicha Usmoniy Sultoni tomonidan farmon chiqarilganidan keyin bir oy o‘tgach kuchga kiradi. Ushbu nizom amaliyotga tatbiq etilgandan e’tiboran, 1283-yilning 9 Shavval oyi (1867-yil 14-fevral) va 1301-yilning 23 Robiul-avval oyi (1884-yil 22-yanvar)dagi Pasport nizomlari bekor qilindi. Bundan tashqari, ushbu nizom Tobelik to‘g‘risidagi nizom[4] bilan bog‘liq emas va unga hech qanday aloqador joyi yo‘q.

21-modda: Ushbu nizomning ijrosi uchun Ichki va Tashqi ishlar vazirliklari javobgardir.

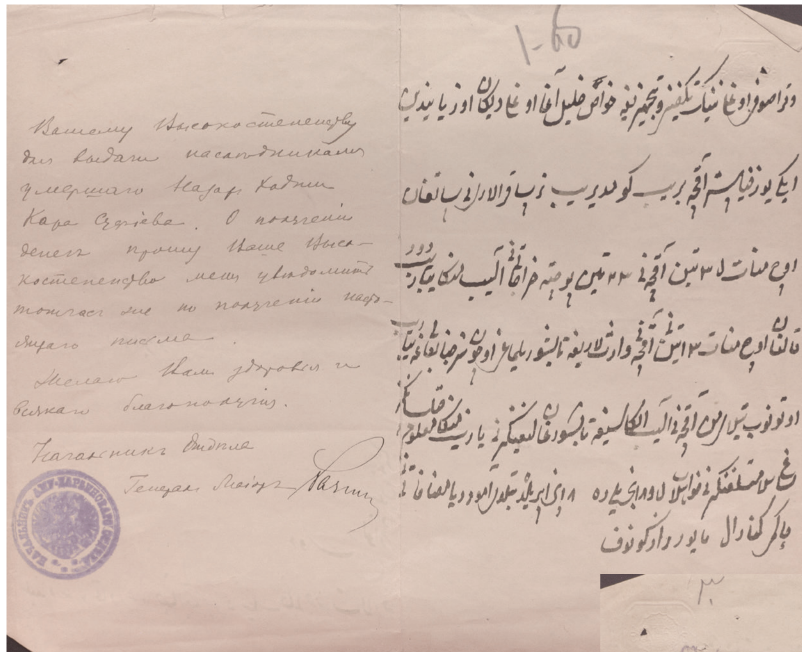
7-jumodul-oxir 1312-yil – 24 teshrinisan 1310-yil

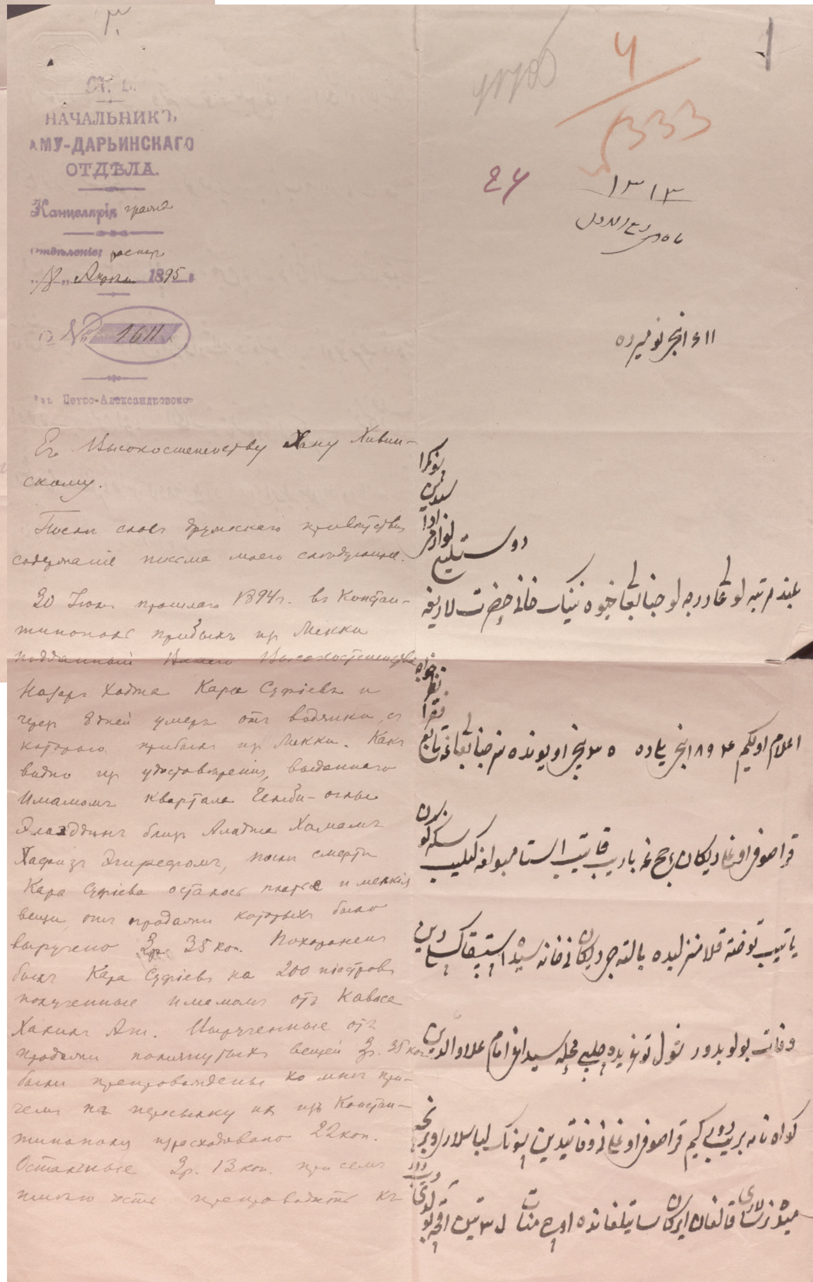
3 Qavslar ichidagi matn hujjatda qavssiz yoziladi, ammo u Nizom matniga kiritilmagan.

4 "Tabiiyat-i Usmoniya" nizomnomasi - Usmoniylarda Islom tamoyillariga (diniy tamoyillarga) asoslanmagan birinchi umumiy fuqarolik tayyorlovchisi nizomdir. Nizomga binoan, Usmoniy mamlakatida yashovchi (istiqomat qilayotgani) shaxsiy, agar u boshqa bir davlatning fuqarosi ekanligini tegishli ravishda isbotlamagan bo‘lsa, u Usmoniylar fuqarosi sifatida qabul qilayotgan (Joniev Muzaffarxon).

İstanbul'da Ayasofya, Nuruosmaniye Camileri ile Kapalı Çarşı / Ayo Sofiya, Nuri Usmoniya jome' masjidlari va Usti yopiq bozor
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri / IU NEK, Abdulhamidxon II Fotoalbomlari, 779-18-0004

НАЧАЛЬНИКЪ
АМУ-ДАРЬИНСКАГО
ОТДѢЛА.

Канцелярія

Отдѣленіе

1895 г.

№ 1611

Въ Петро-Александровскѣ.

Его Высокостепенству Хану Хивинскому.

UZ

O‘zMA. I-125/2/329, 51 v.

77

NAZARHOCA KARA SUFİ OĞLU ADLI HİVELİ ŞAHSIN, HAC ZİYARETİNDEN DÖNERKEN İSTANBUL'DA VEFATI VE GERİDE BIRAKTIĞI EŞYASI HAKKINDA AMUDERYA İDARİ BİRİM BAŞKANI'NIN HİVE HANI'NA GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

30 Nisan 1895

Sayı: 1611

Yüce Hive Hanı'na

Dostça selamdan sonra şunu bildiririm ki;

Geçtiğimiz 30 Haziran 1894 tarihinde Nazarhoca Kara Sufi oğlu isimli kimse hac ziyaretinden dönerken İstanbul'daki Tohta Kale semtinde Baltacı isimli şahsın evinde 8 gün yatıp istiskā (ödem) hastalığından vefat etmiştir. Bu hususta Çelebi Mahallesi İmamı Alâeddin'in verdiği şehadetname belgesine göre: Nazarhoca Kara Sufi oğlu vefat ettiğinde ondan geriye kıyafetleri ve ufak eşyaları kalmış. Bunlar satıldığında 3 manat 35 tiyin (kuruş) tutmuş. Has Halil Ağa oğlu isimli bir kimse kendi cebinden 200 piastr para harcayarak cenazesini yıkatıp kefenletmiş ve defnetmiş. Ondan kalan eşyaların satışından elde edilen paradan 23 tiyin posta ücreti olarak alınmış ve kalan 3 manat 13 tiyin miktarındaki paranın adı geçen müteveffanın mirasçılarına ulaştırılması için durumun Zatıalinize yazılması söylenmiş. Bu sebeple bu parayı alıp müteveffanın ülkesine ulaştırdığınızı yazıp bize bilgi vermeniz ricasıyla sağlık ve esenlikler dilerim.

18 Nisan 1895'de yazıldı.

Amuderya İdari Birim Başkanı
(Mühür)
Tümgeneral Razgonov

1 Belgenin aslı Eski Özbekçedir.

AMUDARYO BO‘LIMI BOSHLIG‘INING XIVA XONIGA NAZARXO‘JA ISMLI FUQAROSINING HAJDAN QAYTISHDA ISTANBULDA VAFOT ETGANI HAQIDAGI XABARI[1]

30-aprel 1895-yil

Son: 1611

Ulug‘ Xiva xoniga

Do‘stona salom so‘zidan keyin shuni ma’lum qilamizki;

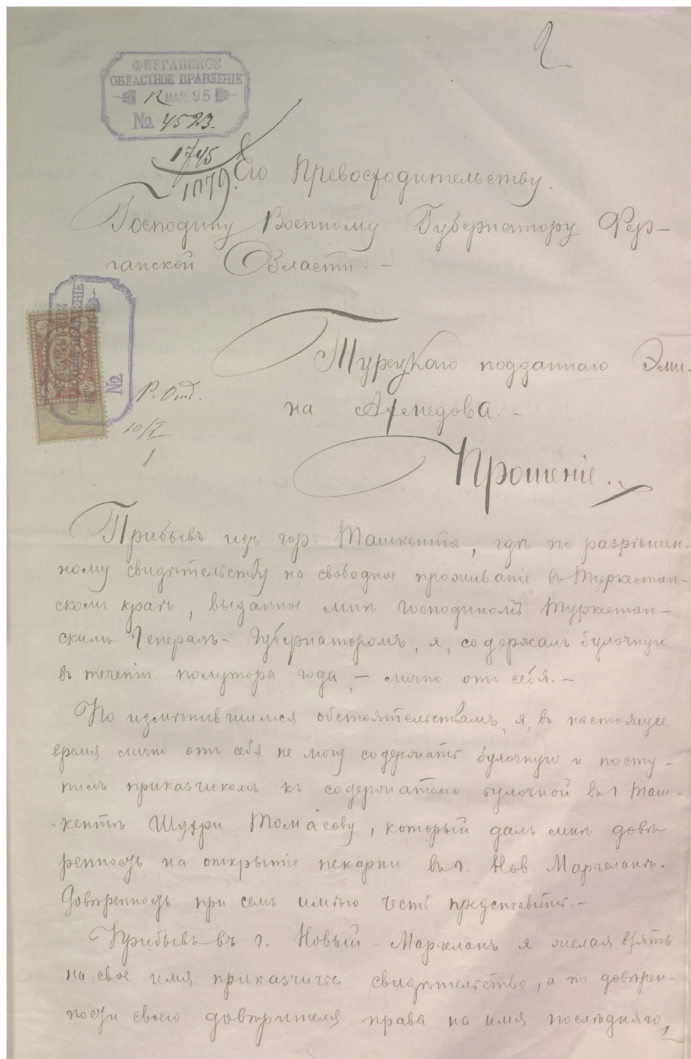
O‘tgan 1894-yilning 30-iyunida Nazarxo‘ja Qaro So‘fi o‘g‘li Haj safaridan qaytib, Istanbuldagi To‘xta Qala manzilidagi Boltachining uyida 8 kun yotib, istisqo (vodyanka) kasalidan vafot etdi. Bu haqda Chalabi mahallasi imomi Alauddin guvohnoma berdi. Nazarxo‘ja Qaro So‘fi o‘g‘li vafot etganda undan kiyim-kechaklari, mayda narsalari va 3 manot 35 tiyin puli qolgan. Mayyitning dafn marosimiga lozim bo‘lgan xarajatlarni Xos Xalil og‘a o‘g‘li qopladi. U o‘z yonidan 200 piastr sarflab dafn etdi, deb xabar bergan. Undan qolgan barcha narsalarni sotib, hosil bo‘lgan 3 manot 25 tiyin mablag‘dan pochta xizmati uchun tegishli pulini olib, qolganini-mayyitning merosxo‘rlariga taqsimlab berishni Sizdan iltimos qilaman.

18-aprel 1895-yilda.

Amudaryo bo‘limi boshlig‘i
(Muhr)
General-mayor Rozgonov

1 Hujjatning asli eski o‘zbek tilida.

2

ФЕРГАНСКОЕ ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНІЕ 12 МАЯ 95 № 4523

1745

1079 Его Превосходительству Господину Военному Губернатору Ферганской Области.

Р. Отд. 10/V

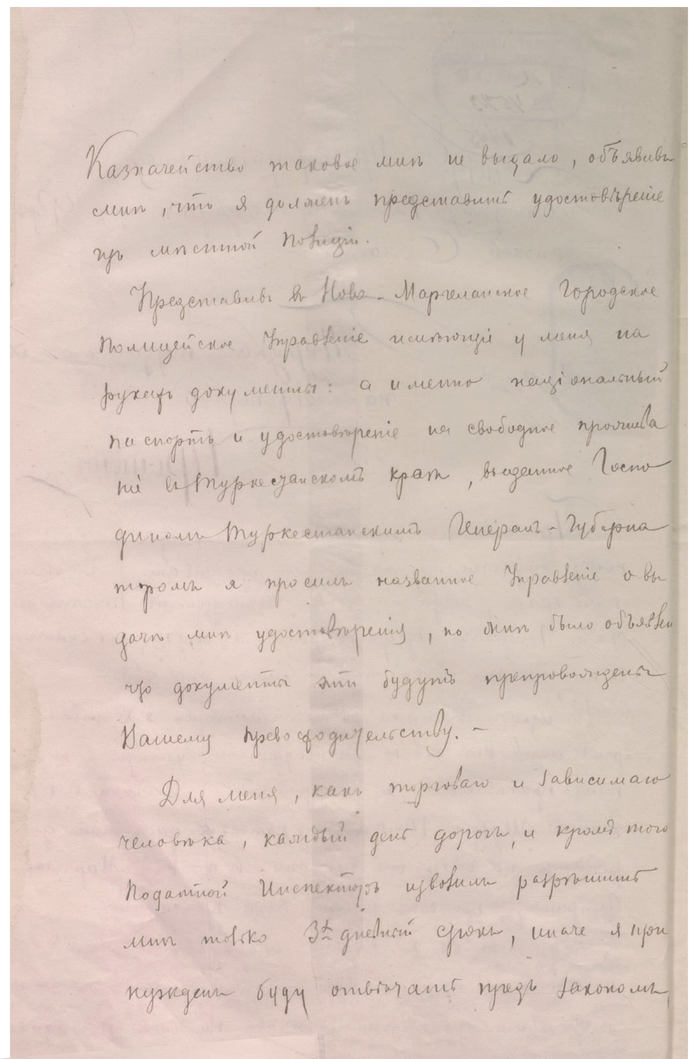
Турецкаго подданнаго Эмина Ахмедова.

Прошеніе.

Прибывъ изъ гор. Ташкента, гдѣ по разрѣшенному свидѣтельству на свободное проживаніе въ Туркестанскомъ краѣ, выданное мнѣ Господиномъ Туркестанскимъ Генералъ-Губернаторомъ, я, содержалъ булочную въ теченіи полутора года, — лично отъ себя. —

По измѣнившимся обстоятельствамъ, я, въ настоящее время лично отъ себя не могу содержать булочную и поступилъ приказчикомъ къ содержателю булочной въ г. Ташкентѣ Шукри Томасову, который далъ мнѣ довѣренность на открытіе пекарни въ г. Нов. Маргеланѣ. Довѣренность при семъ имѣю честь представить. —

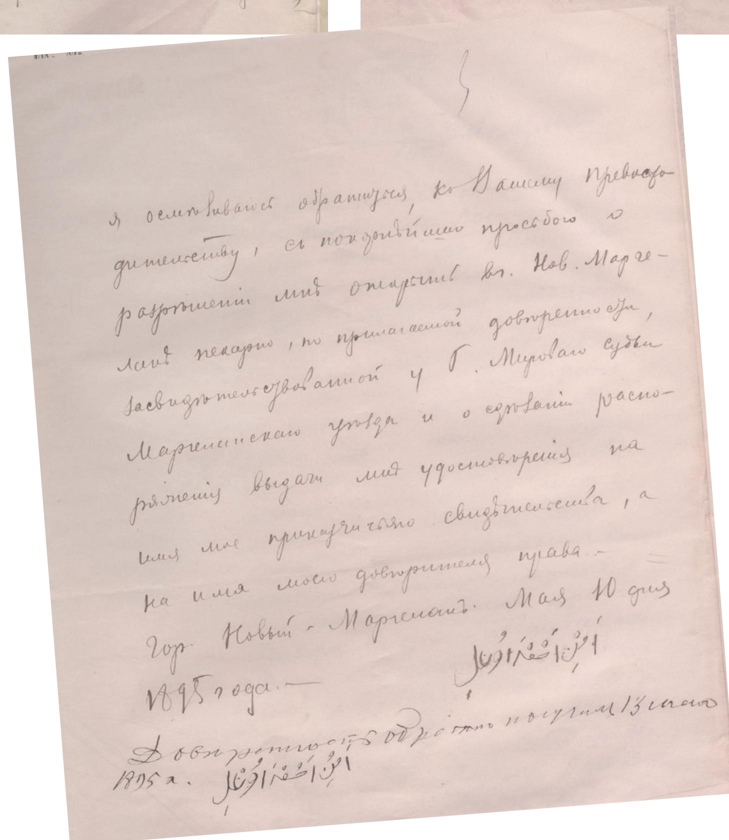
Прибывъ въ г. Новый-Маргеланъ я желалъ взять на свое имя приказчичье свидѣтельство, а по довѣренности своего довѣрителя права на имя послѣдняго,

Казначейство таковые мнѣ не выдало, объявивъ мнѣ, что я долженъ представить удостовѣреніе отъ мѣстной Полиціи.

Представивъ въ Ново-Маргеланское Городское Полицейское Управленіе имѣющіеся у меня на рукахъ документы: а именно національный паспортъ и удостовѣреніе на свободное проживаніе въ Туркестанскомъ краѣ, выданные Господиномъ Туркестанскимъ Генералъ-Губернаторомъ я просилъ названное Управленіе о выдачѣ мнѣ удостовѣренія, но мнѣ было объявлено что документы эти будутъ препровождены Вашему Превосходительству. —

Для меня, какъ торговаго и зависимаго человѣка, каждый день дорогъ, и кромѣ того Податной Инспекторъ изволилъ разрѣшить мнѣ только 3-х дневный срокъ, иначе я принужденъ буду отвѣчать предъ закономъ,

3

я осмѣливаюсь обратиться, къ Вашему Превосходительству, съ покорнѣйшею просьбою о разрѣшеніи мнѣ открыть въ г. Нов. Маргеланѣ пекарню, по прилагаемой довѣренности, засвидѣтельствованной у Г. Мирового Судьи Маргеланскаго уѣзда и о сдѣланіи распоряженія выдать мнѣ удостовѣреніе на имя мое приказчичьяго свидѣтельства, а на имя моего довѣрителя права. —

Гор. Новый-Маргеланъ. Мая 10 дня 1895 года. —

Довѣренность обратно получилъ 13 мая 1895 г.

UZ

78

TÜRK VATANDAŞI AHMED OĞLU EMİN'İN, KENDİSİNE YENİ MERGİLAN ŞEHRİNDE FIRIN AÇMA İZNİ VERİLMESİ İÇİN FERGANA VİLAYETİ ASKERÎ VALİSİ'NE SUNDUĞU DİLEKÇE[1]

22 Mayıs 1895

No: 4523

Türkistan Genel Valisi tarafından Türkistan ülkesinde serbest ikametim için verilen ruhsat belgesi gereğince Taşkent'ten taşınıp buraya geldim ve 1,5 yıldır özel şirmay (süt ve tereyağlı) ekmek fırını işletmekteydim.

Ancak hâlihazırda içinde bulunduğum koşulların değişmesinden dolayı işlettiğim şirmay ekmek fırınımı elimde tutamadığım için Taşkentli Şuhri Tomasov'un ekmek dükkânında işletmeci olarak çalışıyorum. Kendisi bana ileride Yeni Mergilan şehrinde fırın açmam konusunda vekâletname verdi. Size söz konusu vekâletnameyi sunuyorum.

Yeni Mergilan'a gelip bana verilen vekâletnameye dayanarak beni vekil eden şahıs adına kendi şahsî işletmeci sertifikam ile fırın açmak istedim. Fakat Hazine, benim oraya yerel Polis İdaresi tarafından verilmiş sertifika sunmam gerektiği gerekçesiyle bu talebimi reddetti.

Yeni Mergilan şehri Polis Dairesine gidip gerekli olan evrakı, yani ulusal pasaportumu ve Türkistan Genel Valisi'nin Türkistan ülkesinde serbest ikametim için verdiği kimlik belgemi sunarak bana lazım olan sertifikayı vermelerini istedim. Onlar da benim evraklarımın Zatıalinize gönderileceğini bildirdiler.

Benim gibi tüccar ve ihtiyaç sahibi birisi için her geçen gün çok kıymetlidir. Ayrıca vergi görevlisi bana sadece 3 günlüğüne izin vermeye razı olmuş ve aksi takdirde kanun çerçevesinde cezaya tabi tutulacağıma dair beni uyarmıştır.

Bundan dolayı size başvurma cüretinde bulunarak Yeni Mergilan Hâkimi tarafından onaylanmış vekâletname

1 Belgenin aslı Rusçadır.

FARGʻONA VILOYATI HARBIY GUBERNATORIGA TURK FUQAROSI AMIN AHMAD OʻGʻLIDAN ILTIMOSNOMA[1]

22-may 1895-yil

No: 4523

Turkiston general-gubernatori tomonidan berilgan Turkiston oʻlkasida erkin yashashga ruxsat beruvchi guvohnomaga binoan men Toshkentdan koʻchib kelib, bir yarim-yildan beri shirmoy non pishiruvchi shaxsiy doʻkonimni yurgizmoqdaman.

Hozirda mening sharoitim oʻzgarib, oʻz hisobimdan doʻkonimni saqlab qololmaganligim sababli, toshkentlik Shuxri Tomasovning non doʻkoniga ish boshqaruvchi boʻlib oʻtdim. U menga kelgusida Yangi Margʻilon shahrida novvoyxona ochish toʻgʻrisida ishonchnoma berdi. Sizga ushbu ishonchnomani taqdim etaman.

Yangi Margʻilonga kelib, menga berilgan ishonchnoma yordamida uni bergan shaxsning nomidan oʻz nomimga ish boshqaruvchi guvohnomasini olmoqchi boʻldim. Biroq Gʻaznachilik menga mahalliy politsiyadan guvohnoma taqdim etishim kerakligini aytib, rad javobini berdi.

Yangi Margʻilon shahri politsiya boshqarmasiga borib, tegishli hujjatlar: milliy pasportim va Turkiston general gubernatori tomonidan Turkiston oʻlkasida erkin yashash uchun berilgan guvohnomani taqdim etib, menga tegishli guvohnomani berishlarini soʻradim. Ular mening bu hujjatlarimni Siz, janobi oliylariga yuborilishini maʼlum qildi.

Mendek savdogar va ehtiyojmand kishi uchun har bir kun gʻanimatdir. Bundan tashqari, soliq inspektori menga faqat 3 kun muddatga ruxsat berishga rozilik bildirgan, aks holda qonun oldida javob berishimga toʻgʻri kelishi haqida ogohlantirgan.

Shu sababli men Sizga murojaat etishga jurʼat etib, Yangi Margʻilon sudyasi tomonidan tasdiqlab berilgan

1 Hujjatning asli rus tilida.

gereğince bana işletmeci sertifikası ve beni vekil eden şahıs adına şehirde fırın açma izni verilmesi konusunda kararname çıkarmanızı arz ederim.

Yeni Mergilan, 10 Mayıs 1895

Ahmed oğlu Emin

Vekâletname 13 Mayıs 1895 tarihinde tekrar alınmıştır.

Ahmed oğlu Emin

ishonchnoma asosida shaharda novvoyxona ochishga ruxsat berishingizni iltimos qilaman. Shuningdek, menga ish yurituvchi guvohnomasini, ishonchnoma bergan shaxsning nomiga esa huquqlarni berish yuzasidan buyruq berishingizni so‘rayman.

Yangi Marg‘ilon sh. 10-may 1895-yil

Axmad o‘g‘li Amin

Ishonchnoma qayta 1895-yil 13-mayda olingan

Axmad o‘g‘li Amin

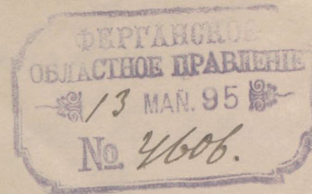

Hokant Hanlığında Askeri Merasim
Qo'qon xonligida harbiy parad

МИНИСТЕРСТВО ФИНАНСОВЪ.

ПОДАТНОЙ ИНСПЕКТОРЪ
МАРГЕЛАНСКАГО УѢЗДА
Ферганской области
ТУРКЕСТАНСКАГО КРАЯ.

11 Мая 1895 года.
№ 57.
г. Новый Маргеланъ.

1081.

Ваше Превосходительство,

Милостивый Государь,

Викторъ Юліановичъ.

Имѣю честь довести до Вашего свѣдѣнія, что желаніе Вашего Превосходительства и Господина Военнаго Губернатора области, выраженное въ письмѣ отъ 10 сего Мая за № 4749 по поводу уплаты торговаго сбора владѣльцемъ хлѣбопекарни Эминъ Ахмедовымъ, - мною исполнено.

Примите увѣреніе въ совершенномъ почтеніи и преданности, съ которыми имѣю честь быть

Вашимъ покорнымъ слугою

В. Островичъ

Р. о.
12/V.

Его Пр-ству
В. Ю.
Мѣдинскому.

O'zMA. I-19/1/13790, 5 v.

UZ

79

YENİ MERGİLAN İLÇESİ VERGİ MEMURU'NUN, TÜRK VATANDAŞI AHMED OĞLU EMİN'DEN TİCARET VERGİSİ ALINMASINA DAİR YAZISI[1]

23 Mayıs 1895

11 Mayıs 1895

No: 57

Fergana Vilayeti Askerî Vali Yardımcısı Viktor Yuliyanoviç Medinski'ye

Sizin ve Vilayet Askerî Valisi'nin içinde bulunduğumuz yıl 10 Mayıs tarihli ve 4749 sayılı yazınız gereğince fırın sahibi Ahmed oğlu Emin'den ticaret vergisi alınması için verdiğiniz talimatın yerine getirildiğini bildirim.

Yeni Mergilan Vergi Memuru
V. Ostrov

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

FARG'ONA VILOYATI MARG'ILON UYEZDI SOLIQ INSPEKTORINING TURK FUQAROSI AHMED O'G'LI AMINDAN SAVDO YIG'IMI UNDIRILISHI TO'G'RISIDAGI BILDIRISHNOMASI[1]

23-may 1895-yil

11-may 1895-yil

No: 57

Farg'ona viloyati harbiy gubernatori yordamchisi Viktor Yuliyanovich Medinskiyga,

Sizning va viloyat Harbiy gubernatorining joriy yilning 10-maydagi 4749-sonli xatlariga asosan, novvoyxona egasi Ahmed o'g'li Amindan savdo yig'imi undirilishi bo'yicha ko'rsatmangiz bajarilganligini ma'lum qilaman.

Yangi Marg'ilon sh.,

Soliq inspektori V.Ostrov

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

عطوفتلو افندم حضرتلری

بخارا امیری حضرتلری طرفندن مابین همایون جناب ملوکانه کاتبلرندن عطوفتلو فائق بك افندی ایله شورای دولت اعضاسندن عطوفتلو
قره طودوری افندی حضراتنه و یاوران حضرت شهریاریدن سعادتلو فائق پاشایه برنجی و پترسبورغ سفارت سنیه‌سی باش کاتبی سعادتلو
بهاء الدین بك افندی ایله آلتنجی نوالی قائممقام مصطفی افندیه ایکنجی و ایکنجی کاتبی رشید و اوچنجی کاتبی سلیمان بکلر ایله ایکنجی آلتنجی ملتزی ملازم اول نوری
افندیه اوچنجی رتبه‌لردن اعطا اولنان نجم بخارا نشانلرینك مشار و مومی الیهم طرفلرندن قبول و تعلیقی الایجاب تعلیقی خصوصنه دائر خارجیه نظارت
جلیله‌سنك تذکره‌سی عرض و تقدیم قلنمغله اولبابده هر نه وجهله امر و فرمان حضرت خلافتپناهی شرف [illegible]
اقتضاسی اجرا ایدیله‌جکی بیانیله تذکره ترقیم قلندی افندم

۲۰ ربیع الاول سنه ۳۱۴
۱۸ اغستوس سنه ۳۱۲

صدراعظم
[illegible]

نومرو	تاریخ ورودی		خارجیه نظارت جلیله‌سنه				
۸۷۹	۲۰ ربیع الاول ۳۱۴ / ۲۸ اغستوس ۳۱۲			۲۰	۲۰		۲۸ / ۲۰ ربیع الاول ۳۱۴ / ۲۸ اغستوس ۳۱۲

بخارا امیری [illegible]

مابین همایون جناب ملوکانه کاتبلرندن عطوفتلو فائق بك افندی ایله شورای دولت اعضاسندن
عطوفتلو قره طودوری افندی حضراتنه و یاوران حضرت شهریاریدن سعادتلو فائق پاشایه برنجی
و پترسبورغ سفارت سنیه‌سی باش کاتبی سعادتلو بهاء الدین بك افندی ایله آلتنجی نوالی قائممقام مصطفی افندیه
ایکنجی و ایکنجی کاتبی رشید و اوچنجی کاتبی سلیمان بکلر ایله ایکنجی آلتنجی ملتزی ملازم اول نوری افندیه اوچنجی رتبه
رتبه‌لردن بخارا امیری حضرتلری طرفندن اعطا اولنان نجم بخارا نشانلرینك مشار و مومی الیهم طرفلرندن
قبول و تعلیقی الایجاب تعلیقی خصوصنه دائر ۸ اغستوس ۳۱۲ تاریخلی ۱۲۶ نومرولو تذکرهٔ دولتلری اوزرینه
بالاستیذان مساعدهٔ سنیهٔ جناب خلافتپناهی شایان بیورلمش اولمغله اقتضاسنك ایفاسنه همت.

2 vrk

BOA, BEO, 836/62688

80

BUHARA EMİRİ TARAFINDAN BAZI DEVLET GÖREVLİLERİNE VERİLEN NİŞANLARIN SAHİPLERİ TARAFINDAN KABUL EDİLMESİNE VE GEREKTİĞİNDE TAKILMASINA İZİN VERİLDİĞİNE DAİR İRADE-İ SENİYYE

9 Eylül 1896

Şefkatli efendim hazretleri

Buhara Emiri hazretleri tarafından Mâbeyn-i Hümâyun kâtiplerinden değerli Faik Beyefendi hazretlerine, Şûrâ-yı Devlet üyelerinden değerli Kara Todori Efendi hazretlerine ve Padişah hazretlerinin yaverlerinden değerli Faik Paşa'ya verilen birinci; Osmanlı Devleti'nin Petersburg Elçiliği Başkâtibi değerli Bahâeddin Beyefendi ile Deniz Ataşesi Yarbay Mustafa Efendi'ye verilen ikinci ve adı geçen Elçiliğin İkinci Kâtibi Reşid Bey ile Üçüncü Kâtibi Süleyman Bey'e ve İkinci Askerî Ataşesi Mülâzım-ı Evvel Nuri Efendi'ye verilen üçüncü derecelerden Buhara Yıldızı (Necm-i Buhâra) nişanlarının adı geçenler tarafından kabul edilmesine ve gerektiğinde takılmasına dair Hariciye Nezareti tezkiresi ekte takdim kılınmıştır.

Bu konuda Halife hazretleri tarafından her ne şekilde emir ve ferman buyurulursa gereğinin yerine getirileceği bu dostunuz tarafından işbu tezkire ile beyan olunur efendim.

20 Rebiülevvel 1314 - 18 Ağustos 1312

Sadrazam
Rif'at

***

Bu değersiz kulun arzı şudur ki:

Siz Sadrazam hazretlerinin elimize ulaşmış olan ve ekiyle birlikte Padişah hazretleri tarafından görülüp incelenmiş bulunan işbu tezkireniz doğrultusunda gereğinin yapılması hususunda Halife hazretlerinin irade-i seniyyeleri çıkmıştır.

Artık bu konuda emir ve ferman sizindir.

28 Rebiülevvel 1314 - 26 Ağustos 1312

Padişah Hazretlerinin Başkâtibi
Tahsin

BUXORO AMIRI TOMONIDAN BA'ZI DAVLAT MANSABDORLARIGA BERILGAN NISHONLARNING EGALARI TOMONIDAN QABUL QILINISHIGA VA LOZIM BO'LGANDA TAQILISHIGA IZN BERILGANIGA DOIR IRODAI SANIYYA (AMR)

9-sentabr 1896-yil

Shavkatli afandim hazratlari

Buxoro amiri hazratlari tomonidan Podshoh Mabayni kotiblaridan qadrdon Foiqbiy afandi hazratlariga, Davlat sho'rosi a'zolaridan qadrli Qora Todori afandi hazratlariga va Podshoh hazratlarining yordamchilaridan Foiq poshoga berilgan birinchi; Usmoniylar davlatining Peterburg elchixonasi bosh kotibi qadrli Bahoviddin bey afandi bilan Dengiz ishlari Atashesi podpolkovnik Mustafo afandiga berilgan ikkinchi va nomi zikr qilingan Elchixonaning kotibi Rashid bey bilan uchinchi kotibi Sulaymon beyga va ikkinchi Harbiy Atashesi mulozimi Avval Nuri afandiga berilgan uchinchi darajali Buxoro Yulduzi (Najmi Buxoro) nishonlarining ismi zikr qilinganlar tomonidan qabul qilinishi va lozim bo'lganda taqilishiga doir Tashqi ishlar vazirligi hujjati ilovada taqdim qilindi.

Bu borada Xalifa hazratlari tomonidan har qanday buyruq va farmon berilsa, ijrosi ta'minlanishi bu do'stingiz tomonidan ushbu tazkira bilan bayon qilindi, Afandim.

20-rabiul-avval 1314 – 18-avgust 1312

Bosh vazir
Rif'at

***

Ushbu notavon qulingizning arzi shudirki

Siz Bosh vazir hazratlarining qo'limizga yetib kelgan va ilovasi bilan birga Podshoh hazratlari tomonidan ko'zdan kechirilgan mazkur tazkirangiz borasida amaliy choralar ko'rilishi masalasida Xalifa hazratlarining irodai saniyya (amr)lari chiqdi.

Bundan buyog'iga buyruq va farmon sizga oiddir.

28-rabiul-avval 1314 – 26-avgust 1312

Podshoh Hazratlarining Bosh kotibi
Tahsin

***

Sadaret

Mektûbî Kalemi

Numara: 879

Tarih: 30 Rebiülevvel 1314 - 28 Ağustos 1312

Hariciye Nezaretine

Buhara Emiri hazretleri tarafından Mâbeyn-i Hümâyun kâtiplerinden değerli Faik Beyefendi hazretlerine, Şûrâ-yı Devlet üyelerinden değerli Kara Todori Efendi hazretlerine ve Padişah hazretlerinin yaverlerinden değerli Faik Paşa'ya verilen birinci; Osmanlı Devleti'nin Petersburg Elçiliği Başkâtibi değerli Bahâeddin Beyefendi ile Deniz Ataşesi Yarbay Mustafa Efendi'ye verilen ikinci ve adı geçen Elçiliğin İkinci Kâtibi Reşid Bey ile Üçüncü Kâtibi Süleyman Bey'e ve İkinci Askerî Ataşesi Mülâzım-ı Evvel Nuri Efendi'ye verilen üçüncü derecelerden Buhara Yıldızı (Necm-i Buhâra) nişanlarının adı geçenler tarafından kabul edilmesine ve gerektiğinde takılmasına dair 8 Rebiülevvel 1314 tarih ve 2126 numaralı tezkireniz Padişah hazretlerinin onayına sunulmuş ve kendileri tarafından bu hususa müsaade buyurulmuştur.

Gereğinin yerine getirilmesine himmet buyurulması.

***

Bosh vazirlik

Maktubiy Kotibiyati

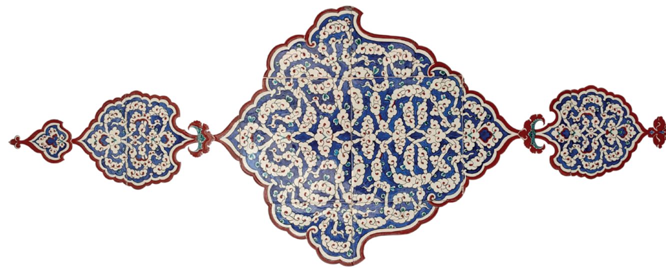
Raqam: 879

Sana: 30-rabiul-avval 1314 – 28-avgust 1312

Tashqi ishlar vazirligiga

Buxoro amiri hazratlari tomonidan Podshoh Mabayni kotiblaridan qadrdon Foiq beyafandi hazratlariga, Davlat Sho'rosi a'zolaridan qadrli Qora Todori afandi hazratlariga va Podshoh hazratlarining yordamchilari qadrli Foiq Poshoga berilgan birinchi; Usmoniylar davlatining Peterburg Elchixonasi bosh kotibi qadrli Bahovuddin beyafandi bilan Dengiz ishlari Atashesi podpolkovnik Mustafo afandiga berilgan ikkinchi va nomi zikr qilingan elchining ikkinchi kotibi Rashid bey bilan uchinchi kotibi Sulaymon beyga va ikkinchi Harbiy Atashesi Mulozimi Avval Nuri afandiga berilgan uchinchi darajali Buxoro Yulduzi (Najmi Buxoro) nishonlarini ismi zikr qilinganlar tomonidan qabul qilinishiga va lozim kelganda taqilishiga doir 8-rabiul-avval 1314-yil va 2126-sonli tazkirangiz Podshoh hazratlari tomonidan tasdiqlanishi uchun taqdim qilindi va o'zlari tomonidan bu xususga ruxsat berildi.

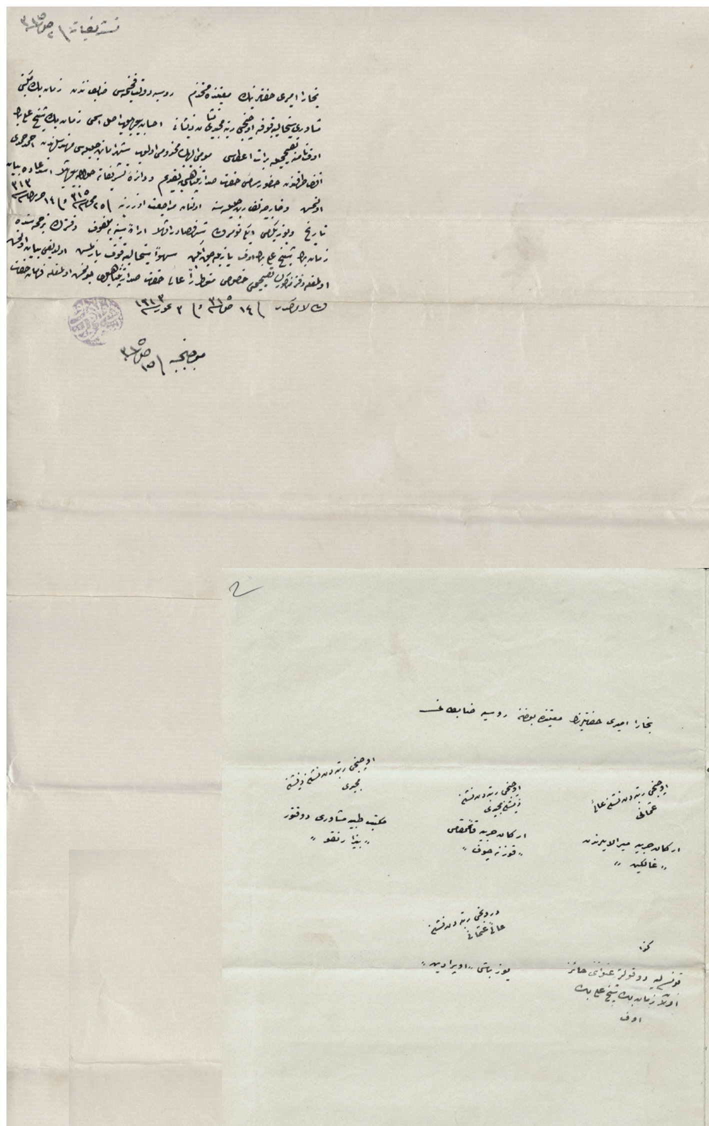
Ijrosining ta'minlanishi himmatingizga havoladir.

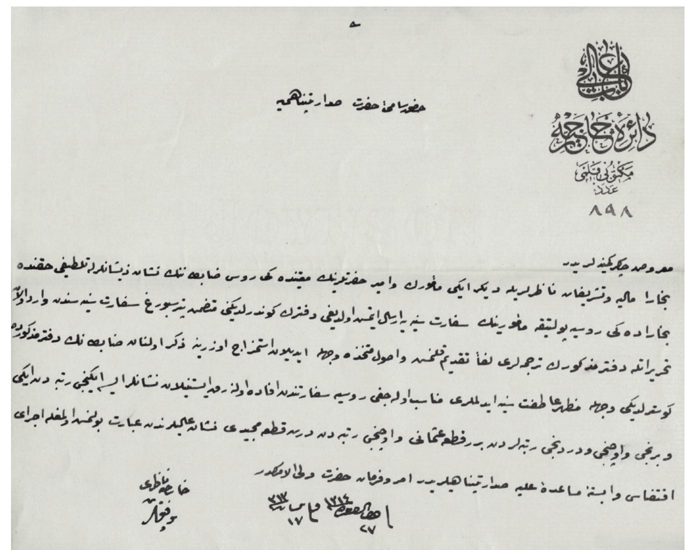

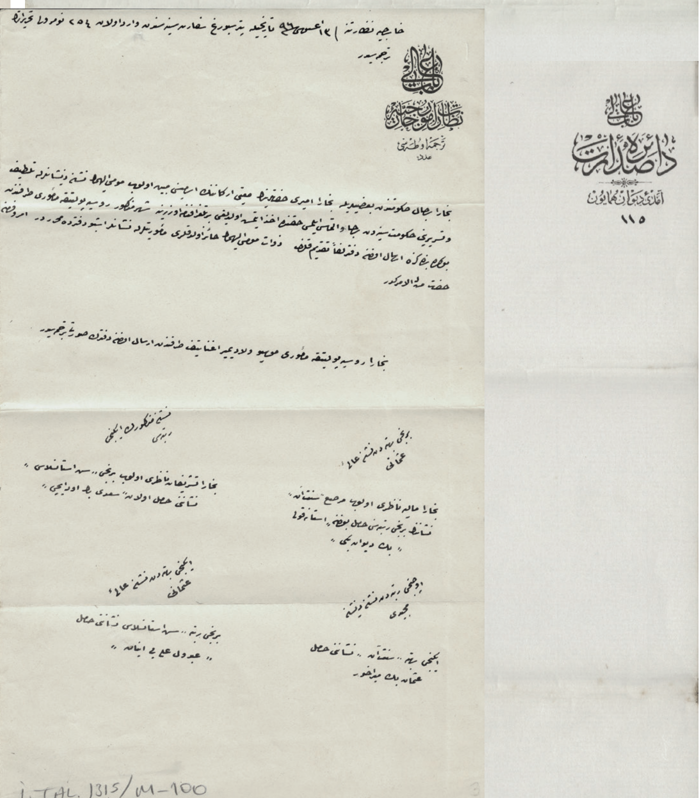

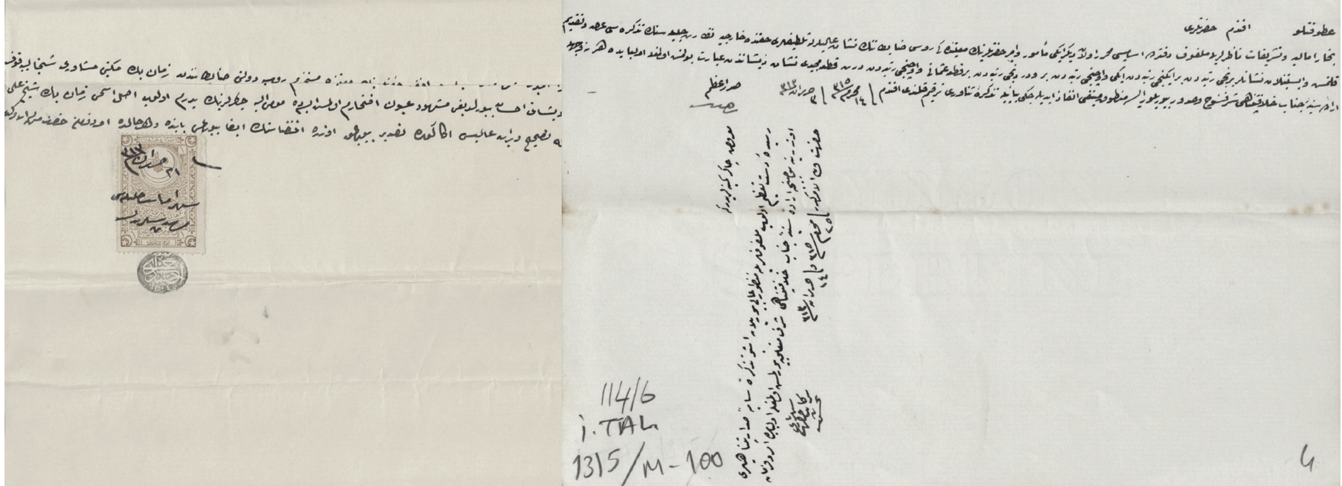
İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nın Saltanat Kapısı / Do'lmabog'cha saroyining Saltanat darvozasi, Istanbul

İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri / IU NEK, Abdulhamidxon II Fotoalbomi, 90486-0004

TR BOA. İ.TAL, 114/6_1, 3, 4, 2

81

BUHARA MALİYE VE TEŞRİFAT NAZIRLARI İLE BUHARA EMİRİ'NİN MAİYYETİNDE BULUNAN BAZI İLERİ GELEN DEVLET ADAMLARI VE RUS SUBAYLARININ NİŞANLA TALTİFLERİNE DAİR İRADE-İ SENİYYE

16 Temmuz 1897

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Hâriciye

Mektûbî Kalemi

Sayı: 898

Sadaret Yüksek Makamına

Değersiz kulları şunu arz eder ki;

Buhara Maliye ve Teşrifat Nazırları ile diğer iki memurun ve Emir hazretlerinin maiyetindeki Rus subaylarının nişanlarla taltif edilmeleri hakkında Buhara'daki Rusya Politika Memuru'nun Osmanlı Devleti'nin Petersburg Sefaretine göndermiş olduğu listenin yollandığına dair adı geçen Sefaretten gelen yazı ile söz konusu listenin tercümeleri ekte takdim kılınmıştır.

Teamül gereği yapılan görüşme neticesinde, sözkonusu subayların bahse konu listede gösterildiği şekilde Padişah'ın ihsanına mazhar kılınmalarının uygun olacağı Rusya Elçiliği'nden ifade edilmiştir. İstenilen nişanlar ise ikinci rütbeden iki, birinci, üçüncü ve dördüncü rütbelerden birer adet Osmanî ve üçüncü rütbeden dört adet Mecidî nişanlarından ibarettir.

Gereğinin yapılması Sadaret makamının müsaadelerine bağlıdır. Emir ve ferman sizindir.

27 Zilkade 1314 - 17 Nisan 1313

Hariciye Nazırı

Tevfik

***

BUXORO MOLIYA VA TASHRIFOT (PROTOKOL) VAZIRLARI VA BUXORO AMIRI QO'L OSTIDAGI AYRIM MARTABALI DAVLAT AMALDORLARI HAMDA RUS OFITSERLARINING NISHON BILAN TAQDIRLANISHIGA DOIR FARMON

16-iyul 1897-yil

Bobi Oliy

Tashqi ishlar bo'limi

Kotibiyat

Raqami: 898

Bosh vazirlik oliy maqomiga

Ojiz qullari shuni arz qilurki:

Buxoro Moliya va Tashrifot vazirlari bilan yana ikki amaldorning va Amir hazratlarining qo'l ostidagi rus ofitserlarining taqdirlanishi to'g'risida Buxorodagi Rossiya Siyosat mutasaddisi Usmoniylar davlatining Peterburgdagi elchixonasiga ro'yxat yuborgan. Bunga doir elchixonadan kelgan xat va ro'yxatning tarjimasi ilovada taqdim qilindi.

Munosabat bildirish uchun o'tkazilgan uchrashuv natijasida, ushbu ofitserlar ro'yxatda ko'rsatilganidek, Podshohning ehsoniga noil bo'lishga munosib ekanligi Rossiya elchixonasi tomonidan ma'qullandi. So'ralgan nishonlar esa ikkinchi darajali ikkita, birinchi, uchinchi va to'rtinchi darajali bittadan Usmoniy va uchinchi darajali to'rtta Majidiy nishonlaridir.

Ijrosini ta'minlash Bosh vazirlik ruxsatiga bog'liqdir. Amr va farmon sizga oiddir.

27-zulqa'da 1314-yil – 17-aprel 1313-yil

Tashqi ishlar vaziri

Tavfiq

***

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye

Tercüme Odası

Sayı

Hariciye Nezaretine 13 Ağustos 1896 tarihiyle Osmanlı Devleti'nin Petersburg Sefaretinden gelen 254 numaralı yazının tercümesidir.

Buhara'daki Rusya Politika Memuru'nun; *"Buhara Devlet adamlarından bazıları ile Buhara Emiri hazretlerinin maiyetindeki ileri gelen kişilerin isimlerinin yazılı olduğu ve bunların Osmanlı nişanlarıyla taltif edilip sevindirilmeleri için kendisinin Osmanlı Hükûmeti'nden ricacı olması isteğine dair"* bir telgrafname alması üzerine, onun tarafından bu kulunuza gönderilen liste ekte takdim kılındı.

Söz konusu kişilerin sahip oldukları memuriyetler ile nişanlar işbu listede yazılıdır. Emir ve ferman sizindir.

***

Buhara'daki Rusya Politika Memuru Mösyö Vladimir İgnatyef tarafından gönderilen listenin suretinin tercümesidir.

Birinci rütbeden Osmanî nişanı Buhara Maliye Nazırı olup murassa' birinci rütbeden St. Anna nişanını taşıyan "Âsitânekulu Bey, *Divan Beyi*"	*Aynı nişanın ikinci rütbesi* Buhara Teşrifat Nazırı olup birinci rütbeden St. İstanislas nişanını taşıyan "Sadi Bey, *Udaycı*"
Üçüncü rütbeden Mecidî nişanı İkinci rütbeden St. Anna nişanını taşıyan "Osman Bey, *Mirahur*"	*İkinci rütbeden Osmanî nişanı* Birinci rütbeden St. İstanislas nişanını taşıyan "Abdül Ali, *İnak*"

Bobi Oliy

Tashqi ishlar vazirligi

Tarjimalar bo'limi

Raqami

Tashqi ishlar vazirligiga 1896-yilning 13-avgust sanasi bilan Usmoniylar davlatining Peterburgdagi elchixonasidan kelgan 254 raqamli xatning tarjimasi

Buxorodagi Rossiya Siyosiy agentligidan *"Buxoro davlat amaldorlarining ayrimlari va Buxoro amiri hazratlarining qo'l ostidagi ismlari yozilgan-martabali kishilarni Usmoniylar nishonlari bilan taqdirlab, xushnud qilish uchun o'zining Usmoniylar hukumatidan iltimosiga doir"* bir telegramma olgach, u tomonidan kamina qulingizga yuborilgan ro'yxat ilovada taqdim qilindi.

Ularning ma'muriyatlari va nishonlar ro'yxatda qayd qilingan. Amr va farmon sizga oiddir.

***

Buxorodagi Rossiya Siyosat mutasaddisi Misye Vladimr Ignatev tomonidan yuborilgan ro'yxat nusxasining tarjimasi

Birinchi darajali Usmoniy nishoni Buxoro Moliya vaziri, bezakli birinchi darajali Avliyo Anna nishondori Ostonaquli bey, *Devonbegi*	*Ikkinchi darajali Usmoniy nishoni* Buxoro Tashrifot vaziri, birinchi darajali Avliyo Stanislav nishondori Sadi bey, *Udaychi*
Uchinchi darajali Majidiy nishoni Ikkinchi darajali Avliyo Anna nishondori Usmon bey, *Miroxur*	*Ikkinchi darajali Usmoniy nishoni* Birinchi darajali Avliyo Stanislav nishondori Abdul Ali, *Inoq* (maslahatchi)

Buhara Emiri hazretlerinin maiyetinde bulunan Rusya subayları

Üçüncü rütbeden Osmanî nişam Kurmay Albay "Galkin"	*Üçüncü rütbeden Mecidî nişam Kurmay Yarbay* "Kuzneçof"	*Üçüncü rütbeden Mecidî nişam Mekteb-i Tıbbiye Müşaviri Doktor* "Bizarenko"
Üçüncü rütbeden Mecidî nişam Konselya dö Kavaler unvanına sahip olan Zaman Bey Şeyh Ali Bekof	*Dördüncü rütbeden Osmanî nişam Yüzbaşı* "Opradin"	

***

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret

Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun

115

Şefkat ve merhamet sahibi efendim hazretleri

Buhara Maliye ve Teşrifat nazırları ile ekli listede isimleri yazılı olan diğer iki memur ve Emir hazretlerinin maiyetindeki Rus subaylarının Osmanlı nişanlarıyla taltifleri hakkında Hariciye Nezaretinin yazısı arz ve takdim kılınmıştır. İstenilen nişanlar birinci rütbeden bir, ikinci rütbeden iki, üçüncü rütbeden bir ve dördüncü rütbeden bir adet Osmanî ve üçüncü rütbeden dört adet Mecidî nişanından ibarettir.

Bu konuda Halife hazretlerinin irade-i seniyyeleri her ne şekilde çıkarsa gereğinin yerine getirileceğini bildirmek üzere işbu tezkire kaleme alınmıştır efendim.

14 Muharrem 1315 - 3 Haziran 1313

Sadrazam

Rif'at

Buxoro Amiri hazratlarining qo'l ostidagi Rossiya ofitserlari

Uchinchi darajali Usmoniy nishoni Shtab polkovnigi Galkin	*Uchinchi darajali Majidiy nishoni Shtab podpolkovnigi* Kuznesov	*Uchinchi darajali Majidiy nishoni Tibbiyot maktabi maslahatchisi Doktor* Bizarenko
Uchinchi darajali Majidiy nishoni Konselya de Kavaler unvoni egasi Zamon bey Shayx Alibekov	*To'rtinchi darajali Usmoniy nishoni Kapitan* "Opradin"	

***

Bobi Oliy

Bosh vazirlik doirasi

Devoni humoyun Amedi Bo'limi

115

Shavkat va marhamat egasi janobi oliylari

Buxoro Moliya va Tashrifot vazirlari va ilovadagi ro'yxatda ismlari yozilgan yana ikki amaldor va Amir hazratlarining qo'l ostidagi rus ofitserlarining Usmoniylar nishonlari bilan taqdirlanishlari to'g'risida Tashqi ishlar vazirligining xati hukmingizga taqdim qilindi. So'ralgan nishonlar birinchi darajali bitta, ikkinchi darajali ikkita, uchinchi darajali bitta va to'rtinchi darajali bitta Usmoniy va uchinchi darajali to'rtta Majidiy nishonlaridir.

Bu borada Xalifa hazratlarining farmonlari qanday bo'lsa, ijrosi ta'minlanajagini ma'lum qilish uchun ushbu hujjat yozildi, janobi oliylari.

14-muharram 1315-yil – 3-iyun 1313-yil

Bosh vazir

Rif'at

***

Değersiz kullarının arzı şudur ki:

Saygı ile elimize ulaşmış bulunan ve ekleriyle birlikte Padişah hazretleri tarafından görülüp incelenmiş olan siz Sadrazam hazretlerinin işbu tezkiresi üzerine, Halife hazretlerinin irade-i seniyyeleri tezkirenizin gereğine göre işlem yapılması yönünde çıkmıştır.

Artık bu konuda emir ve ferman sizindir.

25 Muharrem 1315 - 14 Haziran 1313

Padişah Hazretlerinin Başkâtibi

Tahsin

***

Sadaret Yüksek Makamına

Bendeniz şunu arz eder ki;

Yayımlanan bugünkü gazetelerde, Buhara Emiri hazretlerinin maiyetinde görevli Rusya Devleti subaylarından Zaman Bey Mektebi Müşaviri Şeyhalibekof'a üçüncü rütbeden Mecidî nişanı ihsan buyurulduğunu iftiharla görmüş isem de, kendisi ben kulunuzun babası olup asıl ismi Zaman Bey Şeyh Ali Bekof olduğundan durumun basın yoluyla düzeltilip beratının ona göre çıkarılması için gereğinin yapılması hususunda ve her halde emir ve ferman sizindir.

(Pul üzeri tarih, isim, mühür)

21 Haziran 1313

İstanbul Belediyesi (Şehremaneti) mühendislerinden

Ahmed Hamdi

***

(Belgenin arka yüzü)

Teşrifat'a, 2 Safer 1315

Buhara Emiri hazretlerinin maiyetinde görevli Rusya Devleti subaylarından Zaman Bey Mektebi Müşaviri Şeyhalibekof'a üçüncü rütbe Mecidî nişanı ihsan buyurulduğu, ancak kendisinin asıl ismi Zaman Bey Şeyh Ali Bekof olduğundan, beratının bu şekilde düzeltme yapılarak verilmesi hususu adı geçenin oğlu olan İstanbul Belediyesi (Şehremaneti) mühendislerinden Ahmed Hamdi Efendi tarafından Sadaret makamına sunulan ve Teşrifat

***

Ojiz qullarining arzi shulki:

Hurmat bilan qo'lingizga yetib kelgan va ilovalari bilan birga Podshoh hazratlari tomonidan ko'zdan kechirilgan, siz, Bosh vazir hazratlarining xati bo'yicha Xalifa hazratlarining farmonlari xatingiz talabidan kelib chiqib, ijrosi ta'minlanishi borasida chiqdi.

Bundan so'ng bu boradagi amr va farmon sizga oiddir.

25-muharram 1315-yil – 14-iyun 1313-yil

Podshoh Hazratlarining Bosh kotibi

Tahsin

***

Bosh vazirlik oliy maqomiga

Kamina shuni arz qilurki:

Bugungi chop qilingan gazetalarda Buxoro Amiri hazratlarining qo'l ostida xizmat qilayotgan Rossiya davlati ofitserlari Zamon bey maktabi maslahatchisi Shayxalibekovga uchinchi darajali Majidiy nishoni taqdim qilinganligini iftixor bilan tomosha qilgan bo'lsam ham, u kamina qulingizning otasi bo'lib, asli ismi Zamon bey Shayx Alibekov ekanini bildiraman, ushbu holat nashriyot orqali tuzatilib, nishoni shunga ko'ra chiqarilishini so'rayman, bu xususda amr va farmon sizga oiddir.

(Marka ustida sana, ism, muhr)

21-iyun 1313-yil

Istanbul hokimiyati (Shahremanati) muhandislaridan

Ahmed Hamdi

***

(Hujjatning orqa tomoni)

Tashrifotga, 2-safar 1315-yil

Buxoro Amiri hazratlarining qo'l ostida xizmat qilayotgan Rossiya davlati ofitserlaridan Zamon bey maktabi maslahatchisi Shayxalibekovga uchinchi darajali Majidiy nishoni tortiq qilinganligi, biroq uning asl ismi Zamon bey Shayx Ali Bekov ekanligi uchun nishoni shu tarzda tuzatilib berilishi xususida uning o'g'li Istanbul hokimiyati muhandislaridan Ahmad Hamdi afandi tomonidan Bosh vazirlik maqomiga taqdim qilgan va Tashrifot bo'limiga

Dairesine havale edilen dilekçede beyan olunmuş; bunun üzerine Hariciye Nezaretine yapılan müracaat neticesinde, 25 Muharrem 1315 - 14 Haziran 1313 tarih ve yüz yirmi iki numaralı irade-i seniyye ekindeki listenin tercümesinde *Zaman Bey Şeyh Ali Bekof* yazılacak iken yanlışlıkla *Şeyhalibekof* yazılmış olduğu bildirilmiştir.

Bu itibarla söz konusu listenin düzeltilmesi Sadaret makamının yüksek görüşlerine bağlı bulunduğundan ferman sizindir.

14 Safer 1315 - 3 Temmuz 1313

(Mühür)

Teşrîfâtî-i Dîvân-ı Hümâyun

Gereği. 15 Safer 1315

havola qilingan arizada bayon qilindi, shu munosabat bilan Tashqi ishlar vazirligiga qilingan murojaat natijasida 25-muharram 1315-yil – 14-iyun 1313-yil sanasi va bir yuz yigirma ikki tartib raqamli farmon ilovasidagi ro'yxatning tarjimasida *Zamon bey Shayx Ali Bekov* deb yozilishi o'rniga, xatolik bilan *Shayxalibekov* deb yozilganligi ma'lum qilingan.

Shu munosabat bilan ushbu ro'yxatning tuzatilishi Bosh vazirlik maqomining oliy hukmiga bog'liqligi bois, farmon sizga oiddir.

14-safar 1315-yil – 3-iyul 1313-yil

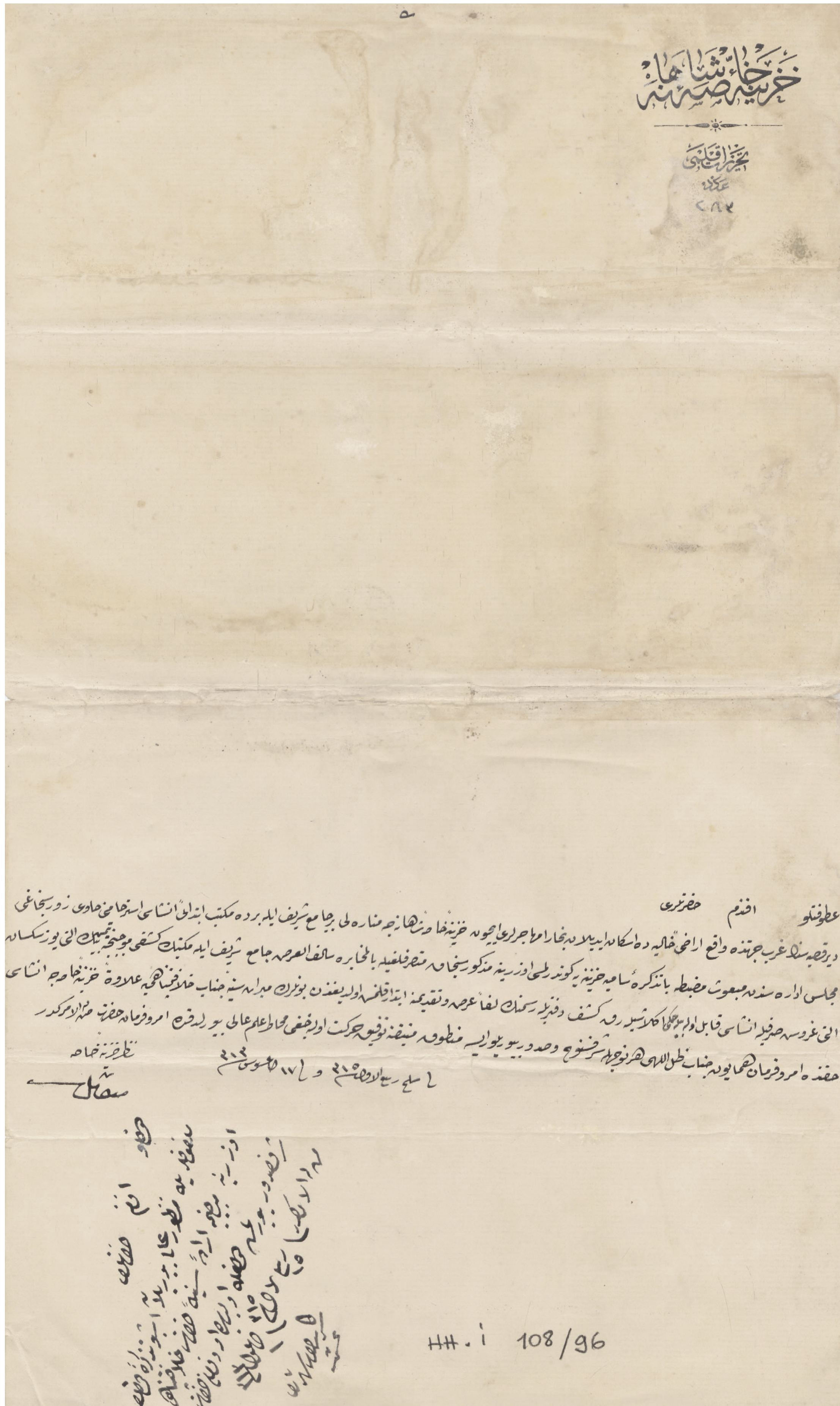
(Muhr)

Devoni Humoyundagi tashrifotlarga mas'ul[1]

Ijrosi. 15-safar 1315-yil

1 Bosh vazirga bog'liq va davlat protokoli ishlari bilan shug'ullanuvchi Devoni Humoyun Tashrifotchisi unvonidagi xodim.

خزینهٔ خاصهٔ شاهانه

تحریرات قلمی
عدد
۲۸۷

عطوفتلو افندم حضرتلری

دیر قصبه‌سنک غرب جهتنده واقع اراضی خالیه‌ده اسکان ایدیلان بخارا مهاجرلری ایچون خزینهٔ خاصهٔ شاهانه‌جه منارەلی بر جامع شریف ایله بر ده مکتب ابتدائی انشاسی استرحامنی حاوی زور سنجاغی
مجلس اداره‌سندن مبعوث مضبطه با تذکرهٔ سامیه خزینه‌یه کوندرلمش اوزرینه مذکور سنجاغه متصرفلغیله بالمخابره سالف العرض جامع شریف ایله مکتبک کشفی موجبنجه تخمیناً بیک التی یوز سکسان
الی غروشه صرفیله انشاسی قابل اوله‌بیله‌جکی اکلاشیله‌رق کشف دفترلری رسمنک لفاً عرض و تقدیمنه ابتدار قلنمش اولدیغندن بونلرک میدان سنیهٔ جناب خلافتپناهیه علاوةً خزینهٔ خاصه‌جه انشاسی
حقنده امر و فرمان همایون جناب ظل اللهی هر نه وجهله شرف صنوح و صدور بیورلور ایسه منطوق منیفنه توفیق حرکت اولنه‌جغی محاط علم عالی بیورلدقده امر و فرمان حضرت من له الامرکدر

فی سلخ ربیع الاول سنه ۳۱۵ و فی ۱۷ اغسطوس سنه ۳۱۳

ناظر خزینهٔ خاصه

HH.İ 108/96

DEYR KASABASINDAKİ BUHARALI MUHACİRLER İÇİN HAZÎNE-İ HÂSSA TARAFINDAN CAMİ VE İLKOKUL İNŞA EDİLMESİNE DAİR İRADE-İ SENİYYE

82

13 Eylül 1897

Hazîne-i Hâssa

Tahrirat Kalemi

Sayı: 283

Şefkat ve merhamet sahibi efendim hazretleri

Deyr kasabasının batı tarafındaki boş arazide iskân edilen Buhara muhacirleri için Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne tarafından, minareli bir cami ile bir de ilkokul inşa edilmesi isteğine dair Zor Sancağı İdare Meclisinden gönderilen mazbatanın Sadaret tezkiresiyle birlikte Hazîne-i [Hâssa]'ya gönderilmesi üzerine adı geçen Sancak Mutasarrıflığıyla haberleşilip söz konusu cami ve okulun, yapılan keşif gereğince yetmiş bin altı yüz seksen altı kuruş harcanarak inşa edilebileceği anlaşılarak keşif defteriyle resmi ekte arz ve takdim edilmiştir.

Bu itibarla, bunların da yüce Halife hazretlerinin yapmış olduğu hayır hasenat işlerine bir ilave olmak üzere, Hazîne-i Hâssa tarafından inşa edilmeleri hakkında Padişah hazretlerince ne şekilde emir ve ferman buyurulursa ona göre hareket olunacaktır efendim.

30 Rebiülevvel 1315 - 17 Ağustos 1313

Hazîne-i Hâssa Nâzırı
Mikail

***

Devletli efendim hazretleri

Zatıalinizin, ekleriyle birlikte yüce Padişah hazretleri tarafından görülüp incelenen işbu yazısı üzerine, gereğinin yapılması hususunda kendileri tarafından irade-i seniyye çıkarılmıştır. Bu itibarla bu konuda emir ve ferman sizindir.

15 Rebiülâhir 1315 - 1 Eylül 1313

Padişah Hazretlerinin Başkâtibi
Tahsin

DAYR QISHLOG'IDAGI BUXOROLIK MUHOJIRLAR UCHUN XAZINAI XOSSA TOMONIDAN MASJID VA BOSHLANG'ICH MAKTAB QURILISHIGA DOIR IRODAI SANIYYA (PODSHOH AMRI)

13-sentabr 1897-yil

Xazinayi Xossa

Yozishmalar kotibiyati

Son: 283

Shavkat va marhamat egasi afandi hazratlari

Dayr qishlog'iga joylashtirilgan Buxoro muhojirlari uchun qishloqning g'arbiy tomonidagi bo'sh-maydonda Xazinayi Xossai Shohona tomonidan minorali bir masjid bilan boshlang'ich maktab qurilishiga doir Zo'r sanjog'i Idora Majlisidan yuborilgan qarornoma vazirlik tazkirasi bilan birga Xazinayi Xossaga yuborilgach, bu sanjoqning sanjoqbegi bilan aloqa o'rnatilib, masjid va maktab uchun taxminiy hisob-kitoblarga ko'ra yetmish ming olti yuz sakson olti qurush sarflanishi anglashilib, hisob-kitob daftarlarining nusxasi ilovada arz va taqdim qilindi.

Shu munosabat bilan, bu ishlarni ham Ulug' Xalifa hazratlarining qilgan xayr-hasanot ishlariga ilova qilish maqsadida, Xazinayi Xossa tomonidan qurilishi haqida Podshoh hazratlari tomonidan qanday buyruq va farmon berilsa, unga muvofiq harakat qilinadi, afandim.

30-rabiul-avval 1315-yil – 17-avgust 1313-yil

Xazinayi Xossa vaziri
Mikoil

***

Davlatmand afandi hazratlari

Zoti Oliylarining ilovalari bilan birga ulug' Podshoh hazratlari tomonidan ko'zdan kechirildi va ushbu xatdagi masalalarning ijrosi xususida irodai saniyya (podshoh amrlari) chiqarildi. Shuning uchun bu boradagi buyruq va farmon sizga oiddir.

15 Rabbiul-oxir 1315-yil –1-sentabr 1313-yil

Podshoh Hazratlarining Bosh kotibi
Tahsin

BOA, ŞD, 2233/8_2, 3, 4

83

ZOR SANCAĞINA GELMİŞ OLAN BUHARALI YENİ MUHACİRLERE GEÇİMLERİ İÇİN YAPILACAK MADDİ YARDIMIN BELİRLENMESİ HUSUSUNDA YAPILAN YAZIŞMALAR

6 Aralık 1898

Telgrafname

Geldiği Yer: Zor

Numara: 753

Tarih: 2 Mayıs 1304

Dâhiliye Nezaretine

Yirmi üç haneden oluşan yetmiş beş kişilik Buhara muhacirleri, üç sene önce buraya gelmiş olan hemşehrilerinin nail olduğu Padişah hazretlerinin lütuflarından etkilenerek bugün merkeze gelmiş ve misafir olarak yerleştirilmişlerdir. Bunlarla aynı durumda olanlara verildiği gibi bunlara da günlük belli bir para verilmesi için gerekli emrin süratle çıkarılması yüksek müsaadelerinize arz olunur.

1 Mayıs 1304

Zor Sancağı Mutasarrıfı
Zühdü

***

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Dairesi

Muhacirîn İdaresi

Sayı: 5

Sadaret Yüksek Makamına

Bu değersiz kulunuz şunu arz eder ki;

Buhara'dan şimdi de yirmi üç haneden oluşan yetmiş beş muhacir geldiğinden bahisle bunlarla aynı durumda olanlara verildiği gibi bunlara da günlük belli bir para verilmesi için gerekenin yapılması Zor Sancağı Mutasarrıflığından gelen ve ekte takdim kılınan telgrafta bildirilmektedir.

Kayıtlardan; daha önce bu sancağa hicret etmiş olan yetmiş altı Buhara muhacirine yüce Halife hazretlerinin irade-i seniyyeleri gereğince verilecek tohumluğun ve çift hayvanlarının bedeli olan yirmi beş bin kuruş ile ektikleri

ZO'R SANJOG'IGA KELGAN BUXOROLIK YANGI MUHOJIRLARGA KUN KO'RISHLARI UCHUN QILINADIGAN MODDIY YORDAM BELGILANISHI XUSUSIDA OLIB BORILGAN YOZISHMALAR

6-dekabr 1898-yil

Telegrafnoma

Kelgan joyi: Zo'r

Nomeri: 753

Sana: 2-may 1304-yil

Ichki ishlar vazirligiga

Yigirma uch xonadondan tashkil topgan yetmish besh kishilik Buxoro muhojirlari uch yil avval bu yerga kelgan vatandoshlari Podshoh hazratlarining lutflariga noil bo'lganligidan ta'sirlanib, bugun markazga keldilar va mehmon bo'lib joylashtirildilar. Ular bilan bir xil holatdagilarga berilganidek, ularga ham kundalik ma'lum miqdordagi pul berilishi uchun kerakli buyruqning tezlik bilan chiqarilishiga doir ruxsatingizni so'rab qolaman.

1-may 1304-yil

Zo'r sanjog'ining sanjoqbegi
Zuhdu

***

Bobi Oliy

Ichki ishlar vazirligi

Muhojirlar idorasi

Son: 5

Bosh vazirlik oliy maqomiga

Bu notavon qulingiz shuni arz qilurki;

Buxorodan yigirma uch xonadon yetmish besh kishidan iborat muhojir kelganligi munosabati bilan, xuddi shu vaziyatdagilarga berilganidek ularga ham ma'lum miqdordagi pul berilishi uchun qilinishi kerak bo'lgan ish Zo'r sanjog'ining sanjoqbegidan kelgan va ilovada taqdim qilingan telegrafda bildirilgan.

Qaydlardan avvalroq bu sanjoq hududiga hijrat qilib kelgan yetmish olti buxorolik muhojirga ulug'

tohumlardan mahsul elde edilene kadar hayatlarını sürdürebilmeleri için gereken günlük paranın Devlet Hazinesinin muhacirler ödeneğinden mahsup edilmek üzere, bulundukları yerin Mal Sandığından ödenmesi için, 19 Receb 1312 tarih ve üç bin iki yüz altmış üç numaralı Sadaret yazısıyla izin verilmiş olduğu anlaşılmıştır.

Bu itibarla bunlar hakkında ne şekilde işlem yapılacağının belirlenip bildirilmesi hususu Muhacirîn İdaresi adına arz olunur. Bu konuda emir ve ferman sizindir.

28 Zilhicce 1315 - 7 Mayıs 1314

Dâhiliye Nazırı
(İmza)
Memduh

*

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Dairesi

Muhacirîn İdâresi

Sayı: 121

Şûrâ-yı Devlet Başkanlığına

Devletli efendim hazretleri;

Bu acizin; "*Zor Sancağı Mutasarrıflığından; 'Buhara'dan yeni gelen yirmi üç hanede yetmiş beş muhacire, kendileriyle aynı durumda olanlara verildiği gibi günlük belli bir para verilmesi için gerekenin yapılmasına' dair yazı geldiği, daha önce söz konusu sancağa hicret eden yetmiş altı Buharalıya yüce Halife hazretlerinin irade-i seniyyeleri gereğince tohumluk ve çift hayvanı parası olmak üzere yirmi beş bin kuruşun ve ektikleri tohumlardan mahsul elde edilene kadar hayatlarını sürdürebilmeleri için gereken günlük paranın muhacirler ödeneğinden mahsup edilmek üzere, bulundukları yerin Mal Sandığından ödenmesine izin verildiği, bu durumda bu muhacirler hakkında ne şekilde muamele yapılacağı*" hususundaki 28 Zilhicce 1315 tarihli [Sadaret yüksek makamına gönderilen] yazısı Şûrâ-yı Devlet'e havale buyurulmuş idi.

Bunun üzerine sayın Başkanlığınızca gönderilen 4 Ağustos 1314 tarih ve yüz otuz üç numaralı yazıda; "*daha önce gelmiş olan yetmiş altı muhacirin, kendilerine üç buçuk sene önce tohumluk ve çift hayvanı bedeli olarak verilen yirmi beş bin kuruş ile ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadıklarının ve hayatlarını sürdürebilmeleri için her birine kaçar kuruştan ne kadar günlük ücret tahsis olunarak ne kadar süre ile ödendiğinin ve yeni gelen yetmiş beş muhacir için sadece günlük belli bir*

Xalifa hazratlarining irodai saniyya (podshoh amri)ga asosan beriladigan urugʻlik (don), ekin-maydoni ulov-hayvonlarining badali – yigirma besh ming qurush puli va ekadigan urugʻlarining hosili olingunga qadar kunlarini kechirishlari uchun zarur kundalik pul Davlat xazinasining muhojirlar toʻlovlaridan hisoblab, joylashgan joylari Mol-mulk sandigʻidan toʻlanishi 1312-yil 19-rajab sanasidagi uch ming ikki yuz oltmish uch raqamli Vazirlik xati bilan ruxsat berilganligi anglashildi.

Shu munosabat bilan ularga nisbatan qanday qaror qabul qilinishi belgilanib, bildirilishi xususida Muhojirlar idorasi nomidan soʻraladi. Bu borada buyruq va farmon sizga oiddir.

28-zulhijja 1315-yil – 7-may 1314-yil

Ichki ishlar vaziri
(Imzo)
Mamduh

*

Bobi Oliy

Ichki ishlar vazirligi

Muhojirlar Idorasi

Son: 121

Davlat Shoʻro boshqarmasiga

Davlatmand afandi hazratlari;

Kaminaning *"Zoʻr sanjogʻi sanjoqbegidan Buxorodan yangi kelgan yigirma uch xonadon – yetmish besh muhojirga ular bilan bir xil vaziyatdagilarga berilganidek, kundalik maʼlum miqdor pul berilishi ijrosi taʼminlanishiga doir xat kelganligi va avvalroq esa shu sanjoq hududiga hijrat qilgan yetmish olti buxorolikka ulugʻ Xalifa hazratlarining irodai saniyya (amr) lari bilan urugʻlik va ekin-maydoni ulov-hayvonlari puli sifatida yigirma besh ming qurush va ekadigan urugʻlarining hosili olinguniga qadar kunlarini koʻrish uchun kerakli kundalik pul muhojirlar toʻlovlaridan hisobot qilinib, yashayotgan joylari Mol-mulk sandigʻidan toʻlanishiga ruxsat berilganligi, bu holatda ushbu muhojirlarga qanday muomala qilinishiga"* doir 1315-yil 28-zulhijja sanasidagi (Bosh vazirlik oliy maqomiga yuborilgan) xat Davlat Shoʻrosiga havola qilingan edi.

Bu boʻyicha hurmatli boshqarmangizning 1314-yil 4-avgust kungi yuz oʻttiz uch raqamli xatida: *"Ilgariroq kelgan yetmish olti muhojirga urugʻlik (don) va dala-maydoni ulovi badali sifatida berilgan yigirma besh ming qurush va kunlarini koʻrish uchun har biriga qanchadan kundalik xarajat berilib, qancha muddatda toʻlashlari haqida maʼlumot berish*

para verilmesi istenmekte olduğuna göre bunun süresinin ve miktarının bildirilmesi" hususu ifade edilmiştir.

Bu konuda adı geçen Mutasarrıflığa yazılan yazıya gelen cevapta; "*daha önce yüce Padişah hazretlerinin irade-i seniyyeleriyle verilen yirmi beş bin kuruşun söz konusu muhacirlerin ihtiyaçlarına sarf edildiği, yeni gelen yetmiş beş muhacirden üç hane dışındakilerin daha sonra Şam'a gittikleri, ancak bunlara Zor'da bulundukları sırada verilen ekmeğin bedeli olan bin altı yüz seksen kuruş ile söz konusu üç haneye Eylül ayından Şubat ayı sonuna kadar günlük ücret olarak verilen aylık yüz ellişer kuruştan dokuz yüz kuruş, yani toplamda iki bin beş yüz seksen kuruş için havalename gönderilmesi gerektiği*" hususu bildirilmektedir.

Mutasarrıflığın gelen yazısından, önceki muhacirlerin ihtiyaçlarının, verilen yirmi beş bin kuruşla karşılandığı anlaşıldığından durum Muhacirîn İdaresi adına bilgilerinize arz olunur. Bu konuda emir ve ferman sizindir.

21 Receb 1316 - 24 Teşrinisani 1314

Dâhiliye Nazırı
(İmza)
Memduh

va yangi kelgan yetmish besh muhojir uchun faqatgina kunlik ma'lum miqdordagi pul berilishi so'ralganiga qaraganda buning muddati va miqdorini bildirish" masalasi ifoda qilingan.

Bu borada Sanjoqbegiga yozilgan xatga kelgan javobda: *"Avvalroq ulug' Podshoh hazratlarining irodai saniyya (amr)lari bilan berilgan yigirma besh ming qurush oldingi muhojirlarning ehtiyoji uchun sarflanganligi, yangi kelgan yetmish besh muhojirdan uch xonadondan tashqari qolganlari Shomga ketganliklari, lekin ularga Zo'rda qolgan muddatlari ichida berilgan non puli ming olti yuz sakson qurush va qolgan uch xonadonga sentabr oyidan fevral oyining oxirigacha kundalik xarajat sifatida berilgan yuz ellik qurushdan to'qqiz yuz ellik qurush, ya'ni jami ikki ming besh yuz sakson qurush uchun havola xati yuborilishi lozim ekanligi"* masalasi bildirilgan.

Sanjoqbegidan kelgan xatdan avvalgi muhojirlarning ehtiyojlari berilgan yigirma besh ming qurush bilan qoplanganligi anglashildi. Holat yuzasidan Muhojirlar idorasi nomidan sizga ma'lum qilinadi. Bu borada buyruq va farmon sizga oiddir.

21-rajab 1316-yil – 24-noyabr 1314-yil

Ichki ishlar vaziri
(Imzo)
Mamduh

O‘zMA. I-126/1/225, 1 v.

84

OSMANLI ÜLKESİNDE TÜCCARLAR ARASINDA MEYDANA GELEN BİR KAVGA HAKKINDA BUHARA EMİRİ'NE GÖNDERİLEN HABER YAZISI[1]

21 Ağustos 1899[2]

Hazret-i Vâcib Teâlâ

Bu değersiz kulunuzun cömert, adil, hilafet makamlı, müminlerin yardımcısı ve müslümanların imamı olan Zatıalinize acizane arzı şudur ki:

Rum vilayetinde bir kervansarayda Tahranlı ve Rumlu tüccarlar arasında çıkan kavgada bazı Tahranlı tüccarlar ile Halife'nin adamlarından bazıları helak olmuş. Tahranlıların bu olayı padişahlarına haber vermeleri üzerine Tahran Padişahı bu mesele hakkında Rus İmparatoru'na başvurmuş.

Ben değersiz kulunuz, bu haberi ve bu taraflarda herkesin huzur içinde yaşamakta olduğunu arz ederim.

Hizmetinizde olan
Köleniz

13 Rebiülâhir'de yazılmıştır.

1 Belgenin aslı Farsçadır.

2 Belgede sadece gün ve ay tarihi mevcut olup yıl tarihi bulunmadığı için belge XIX. yüzyıl sonu şeklinde tahminî olarak tarihlenmiştir ve çeviri tarih de belgede geçen 13 Rebiülâhir tarihi ile 1899 yılı itibariyle tekabül eden hicri yılın (1317) çevirisidir.

USMONIYLAR DAVLATIDA SAVDOGARLAR O'RTASIDA CHIQQAN BIR JANJAL XUSUSIDA BUXORO AMIRIGA XABARNOMA[1]

21-avgust 1899-yil[2]

Hazrati Vojibi taolo

Kamina xizmatkoringiz Sizdek saxovatpesha, adolatpesha, xilofat-martaba, mo'minlar yordamchisi, musulmonlar imomiga bu ojizona va kamtarona arzimni ma'lum qilmoqchimanki

Rum viloyatida bir karvonsaroyda tehronlik savdogarlar bilan rumlik savdogarlar orasida janjal chiqib, ba'zi tehronliklar va Xalifa odamlaridan ham ba'zilari halok bo'lgan. Tehronliklar o'z podshohlariga bu xususda xabar qilishganida, Tehron podshohi mazkur masala yuzasidan rus imperatoriga murojaat qilgan ekan.

Bu yerda bo'lib o'tgan voqeadan tashqari hamma osudalikda yashayotganini kamtarin banda sifatida xabar qildim. Kamina xizmatkoringiz!

Sizning xizmatingizdagi
Qulingiz

13-rabiul-oxirda yozilgan.

1 Hujjatning asli fors tilida.

2 Hujjatda faqat kun va oy sanasi yozilgan bo'lib yil sanasi bo'lmaganligi uchun hujjat XIX-asrning oxiri deb taxminiy sana qo'yilgan va tarjima sanasi ham u hujjatda ko'rsatilgan 13 Rabiulahir va 1899 yil hijriy yili e'tiboridan hijriy yilning (1317) tarjimasidir.

يلدز سراى همايونى
باش كتابت دائره‌سى

بخارا ایلچی قوشبکی ابن محمد عباس تحریراتی صورتی

عتبهٔ سنیهٔ حضرت خلافتپناهی‌یه عرض تعظیمات عبودیتکارانه‌مله و تأسیسات عسکریه اعانه‌سی ایچون اوچ بیک روبله
ایصال قلندیغی حالده عبدیت بیچاره‌لری منظور علیا بیوریلدیغی خلیفهٔ مسلمین پادشاهم افندم حضرتلرینه بو حوالیده
تأیید روابط صداقتمندی اولمسی موجب محظوظیت سنیه‌لری اولدیغندن و ذکر اولنان اوچ بیک روبله‌نک تأسیسات
عسکریه اعانه قومیسیونه توزیع اولنمق اوزره اثنانه مقبوضه سنده‌لری جانب والالرینه ایصال قلندیغنک و اولطرفک معمولات
داخلیه‌سنده خالی و بچاره کبی کوندریلدیکی شیلردن عرض حضور عالی قلنمق استلزام محظوظیت سنیهٔ حضرت خلافتپناهی
ایلدیکنک شرفصدور بیوریلان امر و فرمان همایون حضرت خلافتپناهی منطوق عالیسنه توفیقاً تبلیغ و اشعاریه
ابتدار ایدلمش اولمغله اولبابده ۱۸ جمادی الاولی ۳۱۷

مقابله ایدلمشدر
قولاری
محمد صلاح
قولاری
[illegible]
عبد محمد [illegible]

85

ASKERÎ TESİSLER YARDIMI İÇİN GÖNDERİLEN PARANIN ALINDIĞINA VE BUNDAN DUYULAN MEMNUNİYETE DAİR BUHARA KULLİ KUŞBEYİ İBN-İ MUHAMMED ABBAS'A HİTABEN KALEME ALINAN YAZININ SURETİ

24 Ekim 1899

Yıldız Sarây-ı Hümâyunu

Başkitâbet Dairesi

Buhara Kulli Kuşbeyi İbn-i Muhammed Abbas'a hitaben kaleme alınan yazının sureti.

Yüce Halifelik makamına olan yüksek saygılarınızın arzını ve Askerî Tesisler Yardımı için üç bin ruble gönderildiği hususunu içeren değerli arizanız kendileri tarafından görülüp incelenmiş ve müslümanların Halifesi olan Padişahımız efendimiz hazretlerine bu şekilde sadakat bağlarının teyit olunması Zatıalilerinin hoşnutluğuna sebep olmuştur.

Söz konusu üç bin ruble Askerî Tesisler Yardım Komisyonuna (Tesisat-ı Askeriye İane Komisyonu) teslim olunmuş ve buna dair alınan makbuz belgesi yüce tarafınıza gönderilmiştir. Ayrıca o tarafların yerli üretimi olup bu tarafa yollanmış olan halı, seccade vb. şeyler de kendilerinin huzurlarına arz edilmiş ve bunlar da Halife hazretlerinin memnuniyetine yol açmıştır.

Halife hazretleri tarafından çıkarılan emrin gereği olarak işbu hususlar tarafınıza bildirilip tebliğ olunur.

18 Cemâziyelâhir 1317

Karşılaştırılmıştır.	
Kulları **Hakkı**	Kulları **Mehmed Cevad**
Azat kabul etmez kulları **Tahsin**	

HARBIY MUASSASALARGA YORDAM UCHUN YUBORILGAN PULNING OLINGANLIGIGA VA BUNGA NISBATAN BILDIRILGAN MAMNUNIYATGA DOIR BUXORO KULLI QUSHBEGI IBN MUHAMMAD ABBOSGA XITOBAN YOZILGAN MAKTUBNING NUSXASI

24-oktabr 1899-yil

Yulduz Saroyi Humoyuni

Bosh kotibiyat boʻlimi

Buxoro Kulli Qushbegi Ibn Muhammad Abbosga xitoban yozilgan maktubning nusxasi

Ulugʻ Xalifalik maqomiga nisbatan yuksak hurmatingizning ifodasini va Harbiy muassasa yordami uchun uch ming rubl yuborilganligi xususidagi qimmatli arizangiz Oʻzlari tomonidan koʻrib chiqildi va musulmonlarning Xalifasi hisoblangan Podshohimiz hazratlariga bu tarzda sadoqat rishtasi tasdiqlangani zoti Oliylarining xushnudligiga sabab boʻldi.

Ushbu uch ming rubl Harbiy muassasalar yordam komissiyasiga (Tasisoti Askariya Iona Komissiyasi) topshirilgan va bunga doir qabul hujjati sizning ulugʻ tomoningizga yuborildi. Shuningdek, u tomonlarning mahalliy mahsuloti hisoblanib, bu tomonlarga yuborilgan gilam, joynamoz v.b. narsalar ham oʻzlarining huzurlariga taqdim qilindi va ular ham Xalifa hazratlarining mamnuniyatiga sababchi boʻldi.

Xalifa hazratlari tomonidan chiqarilgan buyruq asosida ushbu xususlar siz tomonga yetkaziladi.

18 Jumodus-soniy 1317-yil

Solishtirildi	
Qullari **Haqqi**	Qullari **Mehmed Javod**
Ozodlikni qabul qilmaydigan qullari **Tahsin**	

O'zMA. I-125/2/279, 4 v.

86

DEVE KİRALAMA ÜCRETİ HUSUSUNDA KERVANBAŞI ÇOKAY TARAFINDAN DİĞER BAZI KERVANBAŞILARINA GÖNDERİLEN YAZI[1]

1899[2]

Değerli ve saygıdeğer Kervanbaşı Ernazar, Atacanhoca, Muhammed Nazarbay, Abilbay, Kervanbaşı Allahnazar ve Kervanbaşı Abduresul ağalarımıza!

Biz Kervanbaşı Çokay; tarafımızdan şunu bildiririz ki;

Siz bize Divanbeyi Ağa'nın huzurunda deve kira ücretini 5 altından kesim edip; "*Her kim fazla verirse, ona ödetiriz ve tembih ederiz.*" diye söz verdiniz. Biz de sizin işte bu sözünüze güvenerek 5 altından kira ücreti verdik. "*Kim fazla öderse Divanbeyi Ağa o adama ödeterek alır.*" sözüyle verdik. Siz bizi yalancı yaptınız, biz alay konusu olduk. Herkes bildiğini yaparak 6 altın üzerinden kiraladı ve bizim verdiğimiz kira ücreti bozuldu. "*Verilmiş olan sözün gereği bir altınımızı geri ver, yoksa altınlarımı al.*" diyerek 6 altın 12 mavi sikke istiyor ve 6 altın vermezsek, başkalarından alarak altınlarımızı geri veriyorlar. Böylece biz de kiraladığımız develerden oluyoruz. Artık biz de 6 altından ödeyeceğiz. Eğer; "*Vermeyin.*" derseniz birisini gönderin. Çünkü vermezsek deve elimizden gider. Hive'de Niyaz Bey'e 50 deveye 6 altın üzerinden kira ücreti ödemişler. Bundan herkesin haberi oldu. Tüccarlar da kendileri gelip 6 altından kira ödüyorlar. Bizim yaptığımız işler boşa çıktı ve biz taleplerimizi açık dile getiremedik. Biz artık 6,25 altından ödersek devemizden olmayız. Yine Kervanbaşı Allahnazar Ağa'mıza şunu bildirmek isterim ki; bize karşı ettiğinizden dolayı biz yoldaki kılavuzlara ve su dağıtıcılarına kendi hesabımızdan 42 altın 2 sikke fazladan harcama yaptık. Bu harcamaları size Divanbeyi vermiş. Siz bizden bu paraları alıp da Abilbay'a vermemişsiniz. Bu paraları Abilbay'a verin ve bunun hakkında bize mektup gönderin. Bizim bu mektubumuzu okuduktan sonra Kervanbaşı Allahnazar'a teslim edin. Bizim kardeşlerimiz Kutlumurad'a sizin aranızdan birisi kırmızı altın vermiş;. artık kırmızı altın vermeyiniz.

(Mühür)

Kervanbaşı

Çokay

1 Belgenin aslı eski Özbekçedir.

2 Asıl belgede tarih yazılı olmadığı için, arşivdeki bilgiler incelenerek belge XIX. yüzyıl sonu şeklinde tahminî olarak tarihlenmiştir.

TUYALARNI IJARAGA OLISHNING XIZMAT HAQI XUSUSIDA KARVONBOSHI CHUQAY TOMONIDAN XIVA XONLIGIDAGI AYRIM KARVONBOSHILARGA YO‘LLANGAN YOZISHMA[1]

1899-yil[2]

Hurmatli va izzatli Ernazar karvonboshi, Otajonxo‘ja, Muhammadnazarboy, Obilboy, Ollohnazar karvonboshi va Abdurasul karvonboshi og‘alarimizga!

Biz Chuqay karvonboshi tarafidan shuni ma’lum qilamizki, bizga o‘zlaringiz Devonbegi og‘aning oldida tuyaning ijara haqqini 5 tillodan belgilab, "*har kim ziyoda bersa, shu kishiga to‘laturmiz va tanbeh berurmiz,*" deb va’da berdingizlar. Shu va’dangizga ishonib, 5 tillodan ijara haqqi berdik. "*Kim ortiqcha beradigan bo‘lsa, Devonbegi og‘a shu kishiga to‘latib olib beradi,*" degan va’da bilan berdik. Sizlar bizni yolg‘onchi qildingiz, biz masxara bo‘ldik, har kim o‘zi bilganini qilib, 6 tillodan berdi. Bizni bergan ijara haqqimiz buzildi. Va’da qilinganidek bir oltinimizni qaytarib ber, bo‘lmasa oltinlaringni ol. Va’daga zid holda 6 tillo 12 ko‘k tangadan talab qilyaptilar. Biz 6 tilloni bermasak, boshqa birovdan olib, tillomizni qaytib beryaptilar. Biz ijaraga olgan tuyamizdan ham ayriladigan bo‘ldik. Endi biz ham 6 tillodan beramiz. Agar "*bermasin*" desangiz, bir kishini yuboring, bermasak, tuya qo‘limizdan ketadi. Xivada Niyozbiyga 50 tuyaga 6 tillodan ijara haqqi beribdilar. Bundan hamma xabardor bo‘ldi. Savdogarlar ham o‘zlari kelib, 6 tillodan ijara haqqi beryaptilar. Bizning qilgan xizmatimiz zoye ketdi va biz o‘zimizning xohish-istaklarimizni ochiq bayon qila olmadik. Biz endi 6.25 tillodan bersak, tuyamizdan ayrilmaymiz. Yana Ollohnazar karvonboshi og‘amizga shuni ma’lum qilamizki, bizga yo‘ldagi kuzatuvchilar va suv beruvchilarni teskari qilganingiz sabab, biz yo‘lda o‘z yonimizdan 42 tillo 2 tanga ortiqcha xarajat qildik. Bu xarajatlarni sizga devonbegi bergan ekan. Siz bizdan ham bu pullarni olib, Obilboyga bermabsiz. Bu pullarni Obilboyga bering va bu haqda bizga xat jo‘nating. Bizning bu xatimizni o‘qib, so‘ngra Ollohnazar karvonboshiga topshirarsiz. Birodarimiz Qutlug‘murodga sizlardan kimdir qizil tillo berib yuborgan ekan. Bundan keyin qizil tillo berib yubormangizlar.

(Muhr)

Chuqay karvonboshisi

1 Hujjatning asli eski o‘zbek tilida.

2 Sana asl hujjatda yozilmaganligi sababli, arxivdagi ma’lumotlar tekshirildi va XIX asrning oxiri deb taxmin qilindi.

و نیز امیدواری از حسن توجه و بذل مراحم بندگان عالی دارم که روز بروز در صفحات آن
بترویج اختر افزوده و بیش از صد نسخه بطالبان عوام اهل نیت و نیکخواهان ملت اسلام
خیریت انجام تقسیم و توزیع گردد و هرگاه از مکرمت و تجدید دادگستری اعلیحضرت
همایونی مقتضی شود که در روزنامه اختر درج گردد بندگان عالی چهره را اخطار
فرمایند که با کمال امتنان صحایف اختر را از نام نامی ایشان مزین خواهد نمود
و مستدعی است من بعد را لطفاً برجوع خدمات نسبت باین صفحات ممنون و متشکرم
فرموده و هرگاه از کتابهای عتیقه و جدیده و عدیده بجهة بندگان عالی لازم باشد
حسب الاقتضا مرقوم فرمایند که حالا در اجرای خدمات شرایط عبودیت
بعمل خواهد آمد عرض دیگر آنکه هرگاه در تحریر القاب جناب و حضرت سلطان پادشاه
خلد الله ملکه قصوری شده باشد محض از بی اطلاعی این بنده نگاشته لطفاً
اخبارم فرمایند که من بعد را حسب الامر معمول شود زیاده جسارت است
باقی امر العالی مطاع باد بالنبی و آله الامجاد
بنده جان نثار محمد طاهر صاحب امتیاز
روزنامه اختر از اسلامبول عرض نموده

87

İSTANBUL'DAKİ *AHTER* GAZETESİ SAHİBİ CAN NİYAZ MUHAMMED TARAFINDAN GAZETE HAKKINDA VE KİTAP İSTEĞİNE DAİR BUHARA EMİRİ'NE GÖNDERİLEN MEKTUP[1]

1899[2]

… Ayrıca; Zatıalinizin ilginizden ve hizmetkârlarınıza cömertçe sarf ettiğiniz merhametinizden dolayı, *Ahter* gazetesinin baskı sayısının günden güne artacağına ve yüzlerce nüshasının insanlık âlemlerinin öğrencilerine ve İslam ümmetinin hayrını isteyenlere dağıtılıp ulaştırılacağına dair güçlü bir ümide sahibim.

Bu itibarla *Ahter* gazetesinde adaletinizden bahsedilip övülmesi majestelerince her ne zaman uygun ve gerekli görülürse bu hakir hizmetkârlarınıza emir buyurmanız yeterli olacak ve *Ahter* gazetesinin sayfaları iftiharla Zatıalinizin yüce ismiyle süslenecektir. Bundan sonra, lütfedip bu sayfalar hakkında değerlendirmede bulunmanızdan memnun ve müteşekkir olacağımı ve bu hizmetkârlarınızın hâlen yapmakta oldukları hizmetin gereği olarak ihtiyaç duyulacak eski ve yeni birçok kitabın gönderilmesini arz ve istirham ederim.

Bir diğer maruzatım da şudur ki; her ne vakit bu sayfalarda İslam'ın sığınağı olan Zatıalinizin unvanlarının yazılışında bir kusur ve hata olursa bunu benim bilgisizliğime verin ve bundan sonrakilerin düzeltilebilmesi için lütfen haberdar edin.

Hz. Peygamber'in ve O'nun şerefli Ehl-i Beyti'nin yardımıyla yüce emriniz hep itaat edilir olsun.

Bendeniz
Can Niyaz Muhammed Tahir
İstanbul'da *Ahter* Gazetesi İmtiyaz Sahibi

1 Belgenin aslı Farçadır.
2 Asıl belgede tarih yazılı olmadığı için, arşivdeki bilgiler incelenerek belge XIX. yüzyıl sonu şeklinde tahminî olarak tarihlenmiştir.

ISTANBULDAGI *AXTAR* GAZETASINING EGASI JON NIYOZ MUHAMMAD TOMONIDAN GAZETA HAQIDA VA KITOB TALABIGA OID BUXORO AMIRIGA YUBORILGAN MAKTUB[1]

1899-yil[2]

Siz, Oliy hazratlarining biz, fuqarolarga bo'lgan e'tibor va marhamatingizga tayanib, umidimiz va xabarimiz shuki, *Axtar* gazetasining adadi kundan-kunga ortib borib, yuzlab sahifalarining insoniyat olami tolibi ilmlari hamda islom ummatining xayrsevarlariga yetkazilishiga umidim katta.

Shu sababli *Axtar* gazetasida adolatingiz tilga olinib madh etilishi siz, zoti Oliylari qay bir zamon mumkin va lozim ko'rsangiz, biz, faqir xizmatkorlaringizga yetarlidir. *Axtar* gazetasining sahifalari faxr bilan siz, zoti Oliylarining muborak ismlari ila ziynatlanur. Bundan keyin, lutf aylab ushbu sahifalar haqida o'z bahoingizni bersangiz, mamnun va minnatdor bo'lishimni izhor etib, hozirda xizmatlar davomida ehtiyojimiz bo'ladigan ba'zi eski va yangi kitoblarni yuborilishini iltimos qilmoqchiman.

Shuningdek, boshqa iltimosim shuki, qachonki bu yozilayotgan sahifalarda Sizning nomingiz yozilishi va zikr qilinishida xatoliklar sodir bo'lsa, buni chin nodonligimga yo'yarsiz va bizga lutf qilarsiz, toinki xabardor qilib tursangiz, bundan keyingi ishlarda amal qilsak.

Hazrat Payg'ambarimiz va ul zotning muhtaram ahli baytining yordami bilan sizning oliy buyrug'ingiz doimo bajarilgay.

Itoatkoringiz
Jon Niyoz Muhammad Tohir
Istanbuldagi *Axtar* ro'znomasining sohibi

1 Hujjatning asli fors tilida.
2 Sana asl hujjatda yozilmaganligi sababli, arxivdagi ma'lumotlar tekshirildi va XIX asrning oxiri deb taxmin qilindi.

حجاز تیمور یولی

اعانه قومیسیونی

عدد

متشکل قومیسیون عمومینک نظارتنده بولنوق و حجاز تیمور یولی مصارف

انشائیه‌سنه مخصوص اولمق اوزره ترتیب اولنان اعانه بیلتیدر

صنف نومروسی قیمتی اون عدد لیرای عثمانیه‌در جلد نومروسی

BOA, Y.EE, 53/95_1, 2

88

HİCAZ DEMİRYOLU'NA YARDIM MAKSADIYLA BUHARA'DAKİ HİSAR VİLAYETİ VALİSİ ÂSTANAKUL KUŞBEYİ TARAFINDAN VERİLEN PARANIN KARŞILIĞI OLMAK ÜZERE KESİLEN BİLETLERİN GÖNDERİLDİĞİNE DAİR HİCAZ DEMİRYOLU İANE KOMİSYONU BAŞKANLIĞININ YAZISI

26 Ocak 1901

Hicaz Demiryolu

İane Komisyonu

Sayı

Buhara'da Hisar Vilayeti Valisi devletli Âstanakul Kuşbeyi hazretleri tarafından Hicaz Demiryolu için yardım olmak üzere verilen üç bin rubiyenin bedeli bulunan otuz yedi bin sekiz yüz kırk altı kuruş karşılığında her biri on altınlıktan otuz beş, bir mecidiyelikten iki, beş kuruşluktan bir ve bir kuruşluktan bir adet olmak üzere toplam otuz dokuz adet bilet[1] ekte yüce tarafınıza gönderilmiştir.

Bu konuda emir ve ferman sizindir.

5 Şevval 1318[2] - 13 Kânunusani 1316

Hicaz Demiryolu İane Komisyonu Reisi
ve Maliye Nazırı
Reşad

*

<table>
<tr><td colspan="3">(Tuğra)
Abdülhamid Han
bin Abdülmecid
el-muzaffer daima
el-Gâzi</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ulu Padişah hazretlerinin himayeleri altında kurulmuş olan Umumi Komisyonun gözetiminde bulunmak ve Hicaz Demiryolu'nun inşa masraflarına mahsus olmak üzere tertip olunan yardım biletidir.</td></tr>
<tr><td>Sınıf Numarası</td><td>Kıymeti #on adet#
Osmanlı lirasıdır</td><td>Cilt Numarası</td></tr>
<tr><td colspan="3">(Mühür)
Hicaz Demiryolu İane Komisyonu</td></tr>
</table>

1 Biletlerden sadece birinin çevirisi yapılmıştır.
2 Belgede sehven "*1316*" yazılmıştır.

HIJOZ TEMIR YO'LIGA YORDAM MAQSADIDA BUXORODAGI HISOR VILOYATI VOLIYSI OSTONAQUL QUSHBEGI TOMONIDAN BERILGAN PULNING EVAZI SIFATIDA KESILGAN CHIPTALARNING YUBORILGANLIGIGA DOIR HIJOZ TEMIRYO'LI YORDAM KOMISSIYASI RAHBARIYATINING XATI

26-yanvar 1901-yil

Hijoz temir yo'li

yordam Komissiyasi

Raqam

Buxoroda Hisor viloyati voliysi davlatmand Ostonaqul Qushbegi hazratlari tomonidan Hijoz temir yo'li uchun yordam tariqasida berilgan uch ming rublning evaziga teng bo'lgan o'ttiz yetti ming sakkiz yuz qirq olti qurush miqdorida har biri o'n oltinlikdan o'ttiz besh, bitta majidiyalikdan ikki, besh qurushlikdan bir va bir qurushlikdan bir dona – jami o'ttiz to'qqiz dona chipta1 ilovada ulug' tomoningizga yuborildi.

Bu borada buyruq va farmon sizga oiddir.

5-shavvol 1318-yil[2] – 13 -yanvar 1316-yil

Hijoz temiryo'li yordam komissiyasi raisi
va Moliya vaziri
Rashod

*

<table>
<tr><td colspan="3">(Tug'ra)
Abdulhamid Xon
ibn Abdulmajid
al-muzaffar doimo
al-G'oziy</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ulug' Podshoh hazratlarining himoyasi ostida tuzilgan umumiy Komissiyaning kuzatuvida bo'lish va Hijoz temir yo'li qurilish xarajatlariga maxsus ajratish uchun tashkillashtirilgan yordam chiptasi.</td></tr>
<tr><td>Sinf nomeri</td><td>Qiymati #o'n dona#
Usmoniy lirasi</td><td>Jild nomeri</td></tr>
<tr><td colspan="3">(Muhr)
Hijoz temiryo'li yordam komissiyasi</td></tr>
</table>

1 Chiptalarning faqat bittasi tarjima qilingan.
2 Matnda adashib "*1316*" deb yozilgan.

٥٠ ٦

معروضه‌ داعیلریدرکه

حجاز مغفرت طراز تیمور یولی اعانه‌سی خصوصنه بخارا حکمداری سید امیر عبد الاحد خان حضرتلری ایله بخارا شیخ الاسلامی سید
بدر الدین افندی حضرتلرینه طرف ایدیلکم دلالت و غیرت اوزره یوز ایکی بیک و بو مقداره یقین قربت اقچه ترکلری واسطه داعیانم ایله
خاک آستانه حضرت شهریاری‌یه تقدیم اولنمق اوزره بخارادن و سید دولتلو قونسلوسی طرفندن امیر حضرتلرینه آدم کوندروب جمع
ایدیلن تیمور یولی اعانه‌سندن کندوسنه تسلیمی دکنده واسطه‌سیله خاک پای شاهانه‌یه تقدیم ایده‌جکنی در میان ایتدیکی
و موخراً دولتلو شریف حضرتلری طرفندن بخارا شیخ الاسلامی سید بدر الدین افندی حضرتلرینه سید احمد دلیل واسطه‌سیله کوندریلن اولدقلری
مکتوب اوزرینه اون بیک روبله‌لی متجاوز تیمور یولی اعانه‌سی دیه‌رک مکه مکرمه‌یه شریف حضرتلرینه کوندرلمش اولدیغی
معلوم آصفانه‌لری اولمق اوزره تقدیم و عنایتنامه‌یه ابتدار قلندی اولبابده امر و فرمان حضرت من له الامرکدر

۱۰ سبتمبر ۳۱۶

محرریه‌لری بخارا شهبندری
درکاه ... قوسی
احمد ...

Y.PRK.MŞ 7/34

89

ÖZBEKLER DERGÂHI ŞEYHİ'NİN, BUHARA'DA HİCAZ DEMİRYOLUNA YARDIM MAKSADIYLA TOPLANAN PARALARA DAİR YAZISI

23 Şubat 1901

Duacınız şunu arz eder ki:

Buhara Hükümdarı Seyyid Emir Abdülahad Han hazretleri ile Buhara Şeyhülislamı Seyyid Bedreddin Efendi hazretlerini Hicaz Demiryolu'na yardım etmeye yönlendirmem ve gösterdiğim gayret neticesinde biriken iki yüz bin rubleye yakın para bu duacınız aracılığıyla Padişah hazretlerinin eşiğine takdim olunacağı sırada Rusya Devleti'nin Buhara'daki Konsolosu Emir hazretlerine adam göndererek toplanan demiryolu yardımının kendisi aracılığıyla Padişah hazretlerinin eşiğine takdim olunmak üzere kendisine teslim edilmesini bildirmiş.

Daha sonra devletli Şerif hazretleri tarafından Buhara Şeyhülislamı Seyyid Bedreddin Efendi hazretlerine Seyyid Ahmed Delil vasıtasıyla gönderilen mektup üzerine on bin rubleyi aşkın bir meblağı demiryolu yardımı diyerek Mekke-i Mükerreme'ye Şerif hazretlerine göndermişler.

Siz Sadrazam hazretlerinin haberdar olması için işbu yazı (duaname) takdim kılınmıştır. Bu konuda emir ve ferman sizindir.

10 Şubat 1316

Mehmedpaşa Yokuşu'nda Özbekler Dergâhı Şeyhi
Duacınız
Abdülmecid

O'ZBEKLAR JAMOATI SHAYXINING BUXORODA HIJOZ TEMIRYO'LIGA YORDAM TARIQASIDA YIG'ILGAN PULLARGA DOIR XATI

23-fevral 1901-yil

Duogo'yingiz shuni arz qilurki

Buxoro hukmdori Sayyid Amir Abdulahadxon hazratlari bilan Buxoro shayxulislomi Sayyid Badriddin afandi hazratlarini Hijoz temiryo'liga yordam berishga yo'naltirishim va ko'rsatgan sa'y-harakatlarim natijasida yig'ilgan ikki yuz ming rublga yaqin pul bu duogo'yingiz orqali podshoh hazratlarining huzuriga taqdim qilinmoqchi bo'lgan bir paytda Rossiya davlatining Buxorodagi konsuli Amir hazratlariga odam yuborib, yig'ilgan temiryo'li yordamini Podshoh hazratlarining huzuriga o'zi taqdim qilishi uchun unga berishni bildiribdi.

Keyin esa davlatmand Sharif hazratlari tomonidan Buxoro shayxulislomi Sayyid Badriddin afandi hazratlariga Sayyid Ahmad Dalil orqali yuborilgan maktub ustiga o'n ming rubldan ziyod mablag'ni temiryo'li yordami deb Makkayi Mukarramaga Sharif hazratlariga yuboribdi.

Siz Sadra'zam hazratlarining xabari bo'lsin uchun ushbu xat (duonoma) taqdim qilindi. Bu borada buyruq va farmon sizga oiddir.

10-fevral 1316-yil

Mehmed Posho tepaligidagi O'zbeklar dargohi shayxi
duogo'yingiz
Abdulmajid

امیر بخارا حضرتلرینک دیوان بکی میرزا جان افندی حضرتلرینه

UZ O‘zMA. I-126/1/1226, 15 v.

90

OSMANLI DEVLETİ'NİN TAGANROG BAŞŞEHBENDERİ PANDELİ LOGADİS'İN, BUHARA EMİRİ TARAFINDAN KENDİSİNE DE BİR NİŞAN VERİLMESİ İSTEĞİNE DAİR MEKTUBU

24 Ekim 1901

TÜRKİYE'NİN TAGANROG GENEL KONSOLOSLUĞU

Buhara Emiri'nin Divan Beyi Mirzacan Efendi Hazretlerine

Şefkatli efendim hazretleri

Öncelikle selam eder, yüksek hatırınızı sual ederim. Yüce Emir hazretleri Rusya ülkesine yaptığı seyahatte Taganrog İstasyonu'na geldiğinde kendilerini karşılayarak şerefli eteklerini öpmeye muvaffak olduğum için çok teşekkür ederim. Mevla kendilerine uzun ömürler versin ve iki cihanda selametler ihsan buyursun.

Emir hazretleri Osmanlı Devleti'nin Sivastopol ve Rostov Şehbenderlerine kendi taraflarından çeşitli nişanlar ihsan buyurmuşlardır. Bendeniz de Taganrog Şehbenderlerinin Reisliği konumunda bulunmakta olduğum için yüce Emir hazretlerinin [benzer bir] lütuf ve keremine nail olmayı bahtiyarlık sayarım.

Bu itibarla; bir hatıra olmak üzere Emir hazretlerinin yüksek nişanlarına bendenizin de nail olmamı himmet buyurup sağlamanızı Zatıalinizden temenni ve istirham ederim.

11 Receb 1319 – 10 Teşrinievvel 1317

Osmanlı Devleti'nin Tagan Başşehbenderi

Logadis Bey
(Mühür)
Pandeli Logadis

USMONIYLAR DAVLATINING TAGANROG BOSH SHOHBANDORI (KONSULI) LOGADISNING BUXORO AMIRIDAN O'ZIGA NISHON BERILISHI ISTAGIGA DOIR MAKTUB

24-oktabr 1901-yil

TURKIYANING TAGANROG BOSH KONSULLIGI

Buxoro amirining devonbegi Mirzojon afandi hazratlariga

Marhamatli afandim hazratlari, avvalambor salomlarimni yo'llab, hol-ahvolingizni so'rab qolaman. Marhamatli amir hazratlari, Rusiyaga qilgan sayohatingizda Taganrog vokzaliga tashrifingizda sizni kutib olganlar qatorida bo'lish sharafiga noil bo'lgan edim. Bu sharafning shukri bilan umringizning uzun va barakali bo'lishi hamda ikki dunyo saodatiga yetishingiz uchun duo qilaman. Usmoniylar davlatining Sivastopol va Rostov shohbandor (konsul)lariga amir hazratlari tomonidan turli nishonlar hadya qilinibdi. Men ham Taganrog Bosh shohbandori bo'lganligim bois, esdalik qolishi uchun amir hazratlarining nishoniga ega bo'lish sharafiga yetishish baxtiyorligini his etish istagida ekanligimni bildirib qolaman.

Shu munosabat bilan bir xotira sifatida Amir Janobi Oliylarining yuksak nishonlariga kamina qulingizni ham noil bo'lmog'iga Siz Zoti oliylaridan himmat qilib yordam qilishingizni so'rab iltimos qilib qolaman.

11-rajabi sharif 1319-yil / 24-oktabr 1901-yil

Usmoniylar davlati
Taganrog Bosh shohbandori (konsuli)

Logadis bey
(Muhr)
Pandeli Logadis

چایخانه

Taşkent 'te Çayhane / Toshkentdagi choyxona
İÜ NEK, 91355-0014

Отпуск 5

М. В.

ВОЕННЫЙ ГУБЕРНАТОРЪ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ.

ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНІЕ.

Отдѣленіе 1.

Столъ 2

"23" Декабря 1901 г.

№ 15672

339

Господину Туркестанскому Генералъ-Губернатору.

Рапортъ

Прибывшіе ~~Пребывающіе~~ въ г. Самаркандъ для занятія торговыми дѣлами ~~по торговой промышленности~~ Турецко-подданные Степанъ и Саркисъ Пераніани обратились ко мнѣ съ просьбой о разрѣшеніи имъ проживать въ г. Самаркандѣ.

Не встрѣчая со своей стороны препятствій къ удовлетворенію этого ходатайства и представляя при семъ документы на названныхъ иностранцевъ, имѣю честь просить Ваше Высокопревосходительство о разрѣшеніи Степану и Саркису Пераніани проживать въ Туркестанскомъ Краѣ.

ПРИЛОЖЕНІЕ: два билета за NN 215 и 267 съ національными паспортами.

Подписали:

Военный Губернаторъ,

Генералъ-Лейтенантъ [signature]

Помощникъ Военнаго Губернатора, Полковникъ [signature]

Совѣтникъ [signature]

Вѣрно:

За Дѣлопроизводителя [signature]

O'zMA. I-18/1/4496, 5 v.

91

SEMERKAND ASKERÎ VALİSİ'NİN İKİ TÜRK VATANDAŞINA OTURMA İZNİ VERİLMESİ İÇİN TÜRKİSTAN GENEL VALİSİ'NE GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

5 Ocak 1902

23 Aralık 1901

No: 156/2

Türkistan Ülkesi Genel Valisi'ne

Ticaretle uğraşmak amacıyla Semerkand şehrine gelen Türk vatandaşları Stepan ve Sarkis Peranianiler Semerkand şehrinde ikamet ruhsatı almak için bana başvuruda bulundular.

Kendi tarafımdan bu dilekçeye hiçbir itirazım olmadığını belirterek ve adı geçenlerin ilgili evraklarını sunarak siz Ekselanslarından Stepan ve Sarkis Piranianiler için Türkistan ülkesinde oturma izni vermenizi arz ederim.

215 ve 267 sayılı iki ruhsat ve ulusal pasaport ekte sunulmuştur.

Semerkand, Askerî Vali
Korgeneral

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

SAMARQAND VILOYATI HARBIY GUBERNATORINING IKKI TURK FUQAROSIGA ISTIQOMAT UCHUN GUVOHNOMA BERISH YUZASIDAN TURKISTON GENERAL-GUBERNATORIGA YUBORGAN BILDIRISHNOMASI[1]

5-yanvar 1902-yil

23-dekabr 1901-yil

No: 156/2

Turkiston o'lkasi general-gubernatoriga,

Samarqand shahrida savdo ishlari bilan shug'ullanmoqchi bo'lgan turk fuqarolari Stepan va Sarkis Peranianlar menga Samarqand shahrida yashash uchun ruxsat olish yuzasidan murojaat qildilar.

O'z tomonimdan bu iltimoslarga hech qanday to'sqinlik yo'qligini bildirib, qayd etilgan xorijiy fuqarolarning tegishli hujjatlarini taqdim qilgan holda, Siz, Janobi oliylaridan Stepan va Sarkis Piranianilar uchun Turkiston o'lkasida istiqomat qilishga ruxsat berishingizni so'rayman.

215 va 267-sonli ikkita ruxsatnoma va milliy pasportlar ilova qilinadi.

Samarqand, Harbiy gubernator,
general-leytenant

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

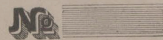
5

М. В.

ВОЕННЫЙ ГУБЕРНАТОРЪ
САМАРКАНДСКОЙ
ОБЛАСТИ.

ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНІЕ.

ОТДѢЛЕНІЕ 1-ое
СТОЛЪ 2-ой
„ „ Января 1902 г.

г. Самаркандъ.

Господину Туркестанскому
Генералъ Губернатору.

Рапортъ.

Прибывшій въ гор. Самаркандъ Турецко-Подданный Николаки сынъ Костанди (Nicolaki fils de Costanti) обратился ко мнѣ съ просьбою о разрѣшеніи ему проживанія въ Самаркандѣ для продажи турецкой грены.

Не усматривая съ своей стороны препятствій къ удовлетворенію просьбы Костанди, имѣю честь просить разрѣшенія Вашего Высокопревосходительства на проживаніе названнаго иностранца въ Туркестанскомъ краѣ.

Приложеніе: національный паспортъ.

Военный Губернаторъ
Генералъ Лейтенантъ

За Помощника Военнаго
Губернатора Полковникъ

За Совѣтника

За Делопроизводителя

SEMERKAND ASKERÎ VALİSİ'NİN BİR TÜRK VATANDAŞINA OTURMA İZNİ VERİLMESİ İÇİN TÜRKİSTAN GENEL VALİSİ'NE GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

SAMARQAND VILOYATI HARBIY GUBERNATORINING TURK FUQAROSIGA ISTIQOMAT UCHUN RUXSATNOMA BERISH YUZASIDAN TURKISTON GENERAL-GUBERNATORIGA YUBORGAN BILDIRISHNOMASI[1]

Ocak 1902

Yanvar 1902-yil

Ocak 1902

No:

Türkistan Ülkesi Genel Valisi'ne

Semerkand şehrine gelen Türk vatandaşı Kostanti oğlu Nikolaki Türk kozası ticareti ile uğraşmak üzere Semerkand şehrinde oturma izni almak için bana başvuruda bulundu.

Kendi tarafımdan bu dilekçeye hiçbir itirazım olmadığını belirterek Zatıalinizden adı geçen yabancı vatandaşa Türkistan ülkesinde oturma izni vermenizi arz ederim.

Ulusal pasport ekte sunulmuştur.

Semerkand, Askerî Vali
Korgeneral

(İmza)

Yanvar 1902-yil

No:

Turkiston o'lkasi general-gubernatoriga

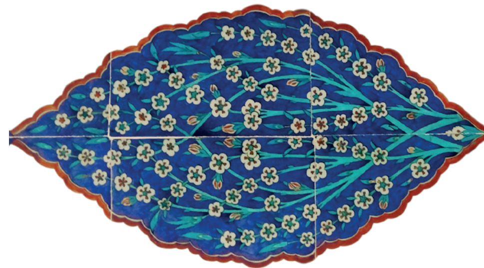
Samarqand shahriga kelgan turk fuqarosi Nikolaki Konstati o'g'li turk ipak qurti urug'ini sotish uchun Samarqand shahrida yashash uchun ruxsat olish yuzasidan menga murojaat qildi.

O'z tomonimdan men bu iltimosga hech qanday to'sqinlik yo'qligini bildirib, Siz, Janobi oliylaridan ushbu xorijlik fuqaroga Turkiston o'lkasida istiqomat qilishga ruxsat berishingizni so'rayman.

Milliy pasport ilova qilinadi.

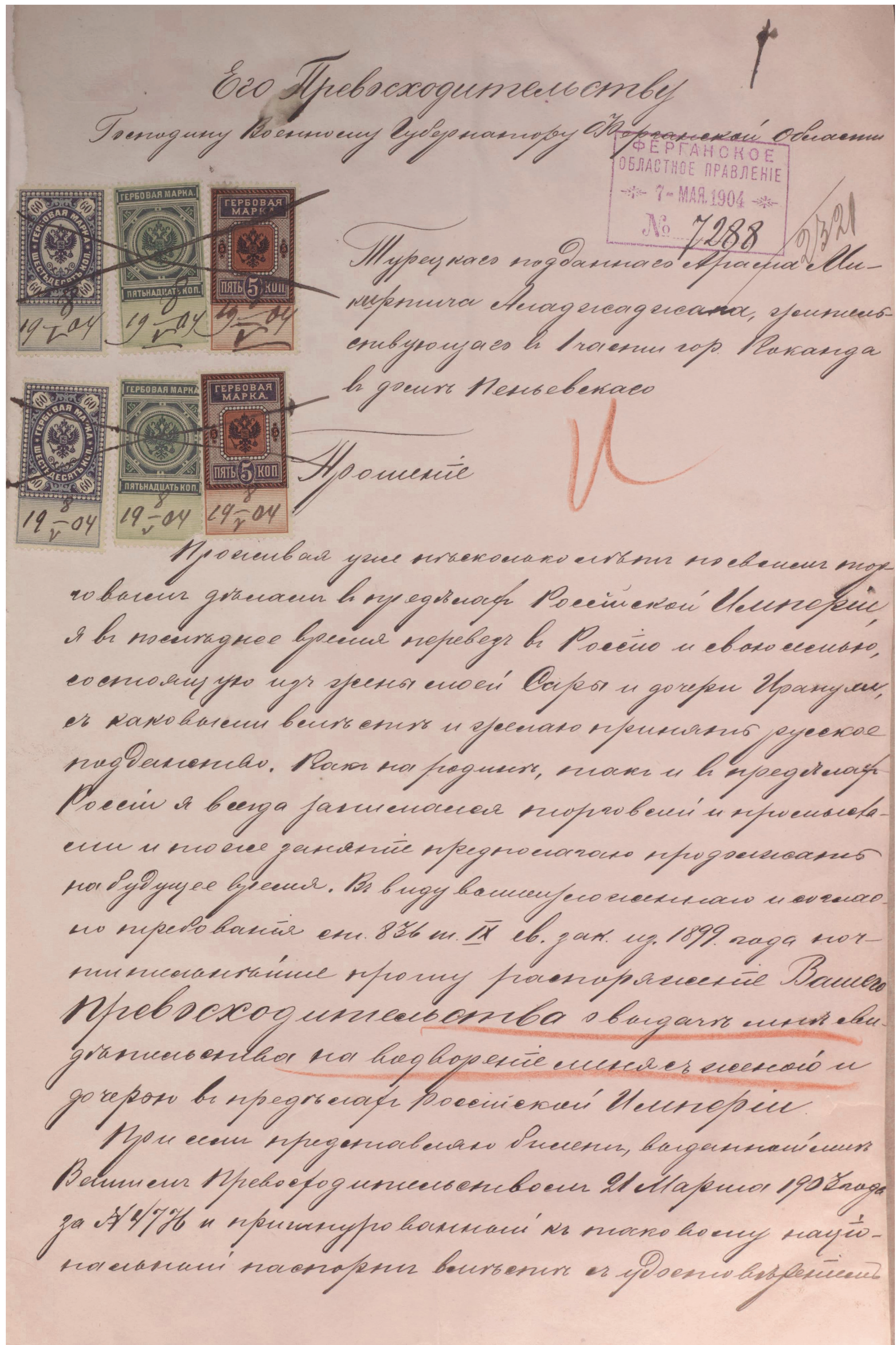
Samarqand, harbiy gubernator,
general-leytenant

(imzo)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

1 Hujjatning asli rus tilida.

Его Превосходительству
Господину Военному Губернатору Ферганской области

ФЕРГАНСКОЕ ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНИЕ
7 МАЯ 1904
№ 7288

ГЕРБОВАЯ МАРКА ШЕСТЬДЕСЯТЪ КОП.
ГЕРБОВАЯ МАРКА ПЯТЬНАДЦАТЬ КОП.
ГЕРБОВАЯ МАРКА ПЯТЬ 5 КОП.
19 8/V 04

Турецкаго подданнаго Арама Ишкерпича Аладжисаджисана, жительствующаго в 1 части гор. Коканда в домѣ Невьевскаго

Прошеніе

Проживая уже нѣсколько лѣтъ по своимъ торговымъ дѣламъ в предѣлахъ Россійской Имперіи я въ послѣднее время перевезъ въ Россію и свою семью, состоящую изъ жены моей Сары и дочери Ирануи, съ каковыми вмѣстѣ и желаю принять русское подданство. Какъ на родинѣ, такъ и в предѣлахъ Россіи я всегда занимался торговлей и промыслами и тоже занятіе предполагаю продолжать на будущее время. Въ виду вышеизложеннаго и согласно требованія ст. 836 т. IX св. зак. изд. 1899 года покорнѣйше прошу распоряженія Вашего Превосходительства о выдачѣ мнѣ свидѣтельства на водвореніе мнѣ съ женой и дочерью въ предѣлахъ Россійской Имперіи.

При семъ представляю билетъ, выданный мнѣ Вашимъ Превосходительствомъ 21 Марта 1903 года за № 4776 и приложенный къ таковому національный паспортъ вмѣстѣ съ удостовѣреніемъ

O'zMA. I-19/1/15698, 1a v.

UZ

93

TÜRK VATANDAŞI ARAM MİKİRTİÇ ALACACAN'IN, RUSYA VATANDAŞLIĞINA ALINMASI HAKKINDAKİ DİLEKÇESİ[1]

20 Mayıs 1904

7 **Mayıs 1904**

No: 7288

Fergana Vilayeti Askerî Valisi Hazretlerine

Bir kaç yıldan beri Rusya İmparatorluğu sınırları içerisinde özel ticaret işlerimle uğraşarak yaşamımı sürdürüyorum. Son yıllarda Rusya'ya ailem yani eşim Sara ve kızım İranium'u da getirdim ve onlarla beraber Rusya vatandaşlığını elde etmek istiyorum. Kendi ülkemde de Rusya'da da ticaret ve üretimle uğraşmıştım. İleride de işbu uğraşlarımı sürdürmeyi hedefliyorum. Yukarıda beyan ettiğim bilgilerimin göz önüne alınarak 1899 yılında kabul edilmiş Kanunlar Derlemesinin 9. cildinin 836. maddesi gereğince, eşim ve kızımla beraber Rusya İmparatorluğu sınırları içerisine taşınmama izin vermenizi Zatıalinize arz ederim.

Dilekçem ekinde, sizin tarafınızdan 21 Mart 1903 tarihinde verilmiş olan 4776 sayılı kimlik belgemi, ulusal pasaportumu ve 3 Mayıs 1904 tarihinde Hokand şehrinde verilmiş olan 4778 sayılı kimlik belgemi de sunuyorum.

Türk Vatandaşı

Aram Alacacan

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TURK FUQAROSI ARAM MIKIRTICH ALAJAJANNING ROSSIYA FUQAROLIGINI OLISH YUZASIDAN ILTIMOSNOMASI[1]

20-may 1904-yil

7-**may 1904-yil**

No: 7288

Farg'ona viloyati harbiy gubernatori janobi oliylariga

Bir necha-yillardan beri Rossiya imperiyasi hududida shaxsiy savdo ishlarim bilan yashab kelaman. Oxirgi-yillarda Rossiyaga oilam, ya'ni xotinim Sara va qizim Iraniumni ham olib kelganman va ular bilan birga rus fuqaroligini olish istagini bildirmoqdaman. O'z yurtimda ham, Rossiyada ham men savdo va ishlab chiqarish bilan shug'ullanganman. Kelgusida ham ushbu ishimni davom ettirish maqsadidaman. Yuqoridagilarni inobatga olib, 1899-yilda qabul qilingan qonunlar to'plamining 9-jildi 836-moddasiga asosan, Siz, Janobi oliylaridan menga xotinim, qizim bilan birga Rossiya Imperiyasi hududiga ko'chib kelishga ruxsatnoma berishingizni so'rayman.

Shu bilan birga, Siz, janobi oliylari tomonidan 1903-yil 21-martda berilgan 4776-sonli guvohnoma, unga qo'shib tikilgan milliy pasport va Qo'qon shahrida 1904-yil 3-mayda berilgan 4778-sonli guvohnomani taqdim etaman.

Turk fuqarosi

Aram Alajajan

1 Hujjatning asli rus tilida.

صدارت عظمى مكتوبى قلمى

2vrk
(2shf boş)

94

BUHARA'NIN ANDİCAN KASABASI AHALİSİNDEN OLUP HAC GÖREVİNİ İFA ETMEK ÜZERE MEMLEKETLERİNDEN AYRILAN DOKUZ KİŞİNİN BURSA'DA YERLEŞTİRİLMELERİ İSTEĞİNİ İHTIVA EDEN ARZUHAL HAKKINDA MECLİS-İ VÜKELÂ TARAFINDAN VERİLEN KARARIN TEBLİĞİNE DAİR SADARET TEZKİRESİ

28 Ağustos 1904

Sadâret-i Uzmâ Mektûbî Kalemi

Numara: 21

Tarih: 16 Cemâziyelâhir 1322 – 15 Ağustos 1320

Dâhiliye Nezaretine

Mirza Rahim tarafından; Buhara'nın Andican kasabası ahalisinden dokuz kişi oldukları, hac vazifesini yerine getirdikten sonra geri döndükleri ve Bursa'da yerleşmek arzusunda bulundukları belirtilerek oralarda iskân edilmeleri isteğiyle verilen arzuhal üzerine, bu hususta nasıl bir işlem yapılması gerekeceğinin sorulduğu Muhâcirîn-i İslâmiyye Komisyonu tezkiresinin gönderildiğine dair 19 Rebiülevvel 1322 tarihli tezkireniz, bu konuya ilişkin evrak ile beraber Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'da ele alınmıştır. Yapılan inceleme ve değerlendirme neticesinde:

Her ne kadar yabancı memleketlerden gelen muhacirlerin, mensup oldukları hükûmetlere müracaat edip usulüne uygun olarak o devletin uyruğundan çıkmadıkça Osmanlı Devleti uyruğuna kabul edilmemeleri kararlaştırılmış ise de bu kararın Buhara muhacirleri hakkında henüz uygulanmadığı, ayrıca bu kişilerin hac görevini yerine getirmek için memleketlerinden hareket edip Hicaz'dan dönüşte Osmanlı ülkesinde ikamet etmeye niyet etmiş oldukları ve bu sebeple ellerindeki pasaportlarının alınmadığı anlaşıldığından, yukarıda bahsi geçen dokuz kişinin pasaportlarının alınıp ellerine Osmanlı nüfus kâğıdı (tezakir-i Osmaniye) verilerek lazım gelen kayıt muamelesinin yapılması ve daha sonra da, gereğinin bildirilmesi için durumun haber verilmesi hususunun yüce Nezaretinize tebliğ edilmesi görüşü benimsenmiştir.

Gereğinin buna göre yapılmasına tarafınızdan himmet buyurulması.

BUXORONING ANDIJON QISHLOG‘I AHOLISIDAN HAJ ZIYORATINI ADO QILISH MAQSADIDA YURTLARIDAN CHIQQAN TO‘QQIZ KISHINING BURSADA JOYLASHUV ISTAKLARINI O‘Z ICHIGA OLGAN ARZIHOL HAQIDA MAJLISI VUQALO (VAZIRLAR MAJLISI) TOMONIDAN BERILGAN QARORNING BILDIRILISHIGA DOIR BOSH VAZIRLIK HUJJATI

28-avgust 1904-yil

Bosh vazirlikning maktub ishlari kotibiyati

Raqami: 21

Sana: 16-jumadus-soniy 322-yil – 15-avgust 1320-yil

Ichki ishlar vazirligiga

Mirzo Rahim tomonidan Buxoroning Andijon qishlog‘i aholisidan to‘qqiz kishi haj ziyoratini ado qilib, endilikda Bursada joylashish istagida ekanliklari ma’lum qilindi. U yerda maskan tutish talabida berilgan arziholdan kelib chiqib, bu masalada qanday ish qilinishi kerakligi so‘ralgan Islomiya Muhojirlar komissiyasi hujjatining yuborilganligiga doir 1322-yil 19 Robiul-avval sanali tazkirangiz bu masala bilan aloqador boshqa hujjatlar bilan birga, vazirlarning maxsus majlisida ko‘rib chiqildi. Olib borilgan tekshiruv va xulosalar natijasida:

Har qanday xorij davlatdan kelgan muhojirlar o‘zlari mansub bo‘lgan hukumatlarga murojaat qilib, qonun-qoida asosida o‘sha davlat fuqaroligidan chiqmagunicha Usmoniylar davlati fuqaroligiga qabul qilinmasligiga qaror belgilanganiga qaramasdan, mazkur qaror Buxoro muhojirlari uchun hanuz qo‘llanilmagani, shuningdek, bu kishilar haj ziyoratini ado etish maqsadida yurtlaridan chiqib, Hijozdan qaytish chog‘ida Usmoniylar davlatida istiqomat qilishga niyat qilganliklari va shu sababli qo‘llaridagi pasportlar olinmaganligi inobatga olinib, yuqorida zikr qilingan to‘qqiz kishining pasportlari olinib, ularga Usmoniy aholi hujjati (Tazokiri Usmoniya) berilib, kerakli qayt ishlanmalari amalga oshirilishi va keyinchalik vaziyat bildirilishi uchun xabar berilishi masalasi ulug‘ vazirligingizga yetkazilishi qarori qabul qilindi.

Ijrosini shundan kelib chiqib ta’minlashingiz tomoningizdan ko‘rsatilgan himmat bo‘lajakdir.

2

Циркулярно.

Отдѣленіе II-е

24 Октября 1909 г.

№ 23.

г. Ташкентъ.

Военнымъ Губернаторамъ Сыръ-Дарьинской, Ферганской, Самаркандской и Семирѣченской и Начальнику Закаспійской областей.

Прошу Ваше Превосходительство обратить вниманіе подлежащихъ лицъ и учрежденій на циркуляръ Главнаго Управленія по дѣламъ мѣстнаго хозяйства, отъ 21 Сентября сего года за № 33, съ заключающимся въ немъ указаніемъ о томъ, при какихъ условіяхъ будетъ даваться дальнѣйшее движеніе ходатайствамъ о возмѣщеніи Оттоманскимъ правительствомъ расходовъ по содержанію въ заведеніяхъ общественнаго призрѣнія неимущихъ турецко-подданныхъ.

Генералъ-Лейтенантъ [signature]

Управляющій Канцеляріею,
Полковникъ [signature]

O'zMA. I-1/7/387, 8 v.

UZ

95

TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİNİN, TÜRKİYE VATANDAŞLARINA YAPILACAK SOSYAL YARDIM HAKKINDA SİRDERYA, FERGANA, SEMERKAND VE YEDİSU İLLERİNİN ASKERÎ VALİLERİ İLE HAZAR-ARDI İLİ BAŞKANI'NA YAZDIĞI MEKTUP[1]

6 Kasım 1909

24 Ekim 1909

No: 23

Türk Hükûmeti adına (Türkistan bölgesinde) barınaksız ve erzağa muhtaç genel toplum evlerinde yaşayan Türk vatandaşlarının masraflarını karşılamak için para ayrılmıştır. İşbu paraların harcanması hususunda ilgili şahıs ve kurumların Yerel Esnaf İşleri Ana Şirketinin 21 Eylül 1909 tarihli ve 33 sayılı yazısında yazıldığı şekilde hareket etmesini istiyorum.

Taşkent Divanhane Müdürü

Albay Mustafin

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

SIRDARYO, FARG'ONA, SAMARQAND, YETTISUV VILOYATLARI HARBIY GUBERNATORLARI VA KASBIY ORTI VILOYATI BOSHLIG'IGA TURKIYA FUQAROLARIGA OID IJTIMOIY YORDAM XUSUSIDAGI TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI XATI[1]

6-noyabr 1909-yil

24-oktabr 1909-yil

No: 23

Turk hukumati tomonidan (Turkiston o'lkasida) boshpanasiz va oziq-ovqatga muhtoj umumjamoa uylarida yashovchi turk fuqarolarining xarajatlarini qoplash uchun mablag' ajratilgan. Ushbu mablag'larni sarflashda tegishli shaxs va muassasalarni mahalliy xo'jalik ishlari Bosh boshqarmasining 1909-yil 21-sentabridagi 33-sonli xatida ko'rsatilgan tartibda amalga oshirishlarini so'rayman.

Toshkent sh., Devonxona mudiri

polkovnik Mustafin

(Imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

مجلس وكلا مذاكراتنه مخصوص ضبط ورقه سیدر

جلد رقمی	حاضر بولنان ذوات فخاملرك اسامیسی	ضبطنامه رقمی ٢٥٩
مجلسك كشاده‌سی		تاریخ
رسمی / غیری		عربی / رومی
		... / ١٥

مذاكره اولنان موادك متعلق اولدیغی اوراقك نوعیله خلاصه مآلی باب عالی اوراق اوطه‌سنجه اولنان نومروسی و جلسه حواله‌سی تاریخی و ملفوفاتی رقمی قاچ قطعه اولدیغی

نوعی	عدد ملفوفاتی	اوراق اوطه‌سنك نومروسی	تاریخ حواله‌سی
			عربی / رومی

خلاصه مآلی

تاشكند ایالتنده خوقند فرغانه‌لی طاشه‌یولوده بك نامنده بر مسلمانه دیگر ایكی نفرینك عسكرلك اوقومق اوزره مخصوصاً جهت عثمانیه مكاتب عسكریه‌سنه برینه قبولی استرحامنده بولندیغنه دائر پترسبورغ اتشه میلیترلكندن كلان تحریراتك معروضیله بر كونه ترددیه محل كوروله‌جگندن بحثله استفساری حاوی حربیه نظارتنك ٢٩ جمادی الاولی ٣٢٦ تاریخ و ٦٩٠ نومرولو تذكره‌سی اوقوندی

قراری

مومی الیهك اسعاف استدعاسیله درسعادت مكاتب عسكریه‌سندن برینه قبولی موافق حكمت و مصلحت اوله‌جغندن اوكا كوره ایجابنك اجراسیله اكا تخصیص ایدیلمه‌سی مقتضی مصارفك مخصصات نقدیه میاننده دوائره ایدیلمه‌دن تسویه اولنمسی و مراجعات مماثله وقوعنده هر دفعه‌سنده بابعالی‌یه اشعار كیفیت تبلیغ ایدیله‌جك قراره كوره معامله ایفاسی لازم كله‌جگنك نظارت مشارالیهایه جواباً تبلیغی تذكر قلندی

MV 141/72 (2 varak 2 sht boş)

BOA, MV, 141/72

FERGANALI TAŞPOLAT (?) BEY İSİMLİ GENCİN OSMANLI ASKERÎ OKULLARINDAN BİRİNE KABUL EDİLİP EĞİTİM MASRAFLARININ KARŞILANMASINA DAİR MECLİS-İ VÜKELÂ MAZBATASI

23 Haziran 1910

Meclis-i Vükelâ Görüşmelerine Mahsus Mazbata

Mazbata Numarası	Tarih	
359	15 Cumâdelâhir 1328	10 Haziran 1326

Konunun Özeti

Harbiye Nezaretinin; Taşkent eyaletinde Hokand Ferganalı Taşpolat (?) Bey adında bir Müslüman delikanlının askerliğe olan özel ilgisi sebebiyle Osmanlı askerî okullarından birine kabul edilmesi isteğinde bulunduğuna dair Petersburg Ateşemiliterliğinden gelen yazının ekiyle birlikte gönderildiği belirtilerek ayrıntılı bilgi talep edilen 29 Cumâdelûlâ 1328 tarihli ve 690 numaralı tezkiresi okundu.

Kararı

Adı geçenin isteğinin yerine getirilerek İstanbul'daki askerî okullardan birine kabul edilmesi uygun olacağından, ona göre gereğinin yerine getirilmesi ve eğitimini tamamlayıncaya kadar gerekli masrafların kanunla belirlenen ödeneklerden karşılanması; benzer müracaatlar olduğu takdirde de her birinin Bâb-ı Âlî'ye bildirilmesi ve tebliğ edilecek karara göre işlem yapılması gerekeceğinin adı geçen Nezarete cevaben tebliği kararlaştırıldı.

(Meclis-i Vükelâ üyelerinin imzaları)

FARG'ONALIK TOSHPO'LAT (?) BEK ISMLI YIGITNING USMONIYLAR HARBIY MAKTABLARIDAN BIRIGA QABUL QILINIB, TA'LIM XARAJATLARINING QOPLANIShIGA DOIR VAZIRLAR MAJLISI QARORI

23-iyun 1910-yil

Vazirlar majlisi fikrlariga maxsus qaror

Qaror soni	Sana	
359	15-jumodul-oxir 1328-yil	10-iyun 1326-yil

Mavzuning qisqacha mohiyati

Harbiy vazirlikning farg'onalik Toshpo'lat (?) bek ismli bir musulmon yigitining harbiylikka bo'lgan shaxsiy qiziqishi sababli Usmoniylar harbiy maktablaridan biriga qabul qilinishiga doir talabi Peterburg Harbiy atasheligidan kelgan xatning ilovasi bilan birgalikda yuborilganligi oydinlashtirilib, batafsil ma'lumot talab etilgan 1328-yil 29 Juoadul-avval kungi 690-sonli tazkirasi o'qib eshittirildi.

Qaror

Ismi zikr qilingan shaxsning talabi qabul qilinib, Istanbuldagi harbiy maktablardan biriga qabul qilinishi munosib deb topilib, unga ko'ra talabning bajarilishi va ta'limini tugatguniga qadar zarur xarajatlari qonun bilan belgilangan to'lovlardan qoplanishi; shunga o'xshash murojaatlar bo'lgan taqdirda, har biri Bobi Oliyga ma'lum qilinishi va belgilanajak qaror asosida qayd ishlanmalari qilinishi lozimligi ushbu Vazirlik zimmasiga yuklatildi.

(Vazirlar majlisi a'zolarining imzolari)

٥

خاکپای جناب حضرتلرینه

معروض داعی مستمندلریدرکه
توفیق همایون رفیق جناب باری وامداد روحانیت حضرت پیغمبری وجهه
توجهات خانیلریله مصحوباً بالعافیه مکه مکرمه یه مواصلت کرده و احادیث قدسی
بیت معظمده وجبل عرفات ومزدلفه ومنا وسائره مقامات مبارکلرده
ادعیه لازم الاداء دولتلرینی ادا وبعده کاندنصکره مدینه رحمت دفینه یه بالعزیمه
سید الانبیا فخر کائنات اولاده حبیب یزدان افندمزه وروضه مطهره
دار الامان وروضه لرنده صلوات شریفه لری
ورئیس الاصفیا افندمز حضرتلرینک مقام مطهره ومعطره لرنده فراشت شریفه
ودعای ایام عمر واقبال دولتلری ومجدد ارتقایاب بولدقلری مبارکه لرینی وسعادت
خدمت جمیله مقدسه لری ادا وکمال آداب ایله حجره لطیفه رجا ونیاز وسلام
دائره وشفاعت حضرت سید المرسلینه مطهره سندی بخلوص القلب دیمادیده اوقاف
ورفع بارگاه احدیت اولنقده عرضیه نام بلده یه اولوب مبارکده کی دفتر مخصوص
لهمیونده حیفا یدیلده برات عالی وبو مقام مقدسه تیمناً تقدیم
بالقید حیفا یلده دفتر کشفنه فراشت شریفه لرینه حامل تحفه ایله نیابنده
حضور خان دولتلری قلمنه جمله دعا ایدوب جمیله توجهات جمیله لرینه نفاکه
اولبابده اولوالامر حضرتلرینکدر ٥ محرم الحرام سنه

مدینه منوره ده شیخ الحرم السلام
عارف حکمت مرحوم کتابخانه سی
وتمه الداعی

97

MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DEKİ ŞEYHÜLİSLAM ARİF HİKMET BEY KÜTÜPHANESİ MÜDÜRÜ'NÜN, HAN ADINA VEKÂLETEN ÜSTLENMİŞ OLDUĞU FERÂŞET-İ ŞERÎFE VAZİFESİNİ YERİNE GETİRDİĞİNE DAİR ARİZASI

5 Ocak 1912

Han Hazretlerine

Bu duacınızın maruzatı şudur:

Yüce Allah'ın muvaffak kılması, Hazret-i Peygamber'in ruhaniyetinin yardımı ve siz Han hazretlerinin teveccühleriyle sağ salim Mekke'ye varıldı. Kâbe'de, Arafat Dağı'nda, Müzdelife, Mina ve diğer kutsal makamlarda dualar edildikten sonra Medine'ye gidildi. Burada Ravza-i Mutahhara'da Allah'ın sevgilisi, kâinatın övüncü, peygamberlerin efendisi ve ermişlerin reisi olan Peygamber Efendimizin tertemiz makamlarında salavatlar getirildi; Zatıalinizin ömür, ikbal ve devleti için dua edildi; yeniden üstlenme şerefine nail buyurulduğunuz ferașet[1] hizmeti tam bir edep içerisinde ifa edilerek iki cihan saadetine ve peygamberlerin efendisi olan Peygamberimizin şefaatine erişmeniz için Yüce Allah'a içtenlikle rica ve niyazlarda bulunuldu.

İstanbul'da Vakıflar İdaresi'nden adınıza çıkartılmış olan ferașet beratı ile bu mukaddes makamdaki özel defterine kaydedilerek çıkarılan ferașet keşif defteri uğur ve berekete vesile olması için bu yazıyı getiren kişi vasıtasıyla siz Han hazretlerinin huzuruna takdim kılındı.

Bu duacınız hakkındaki teveccühlerinizin devamını niyaz ederim. Emir ve ferman sizindir.

15 Muharrem 1330

Medine-i Münevvere'deki Eski Şeyhülislam Merhum
Arif Hikmet Bey Kütüphanesinin Müdürü
ve Ferâşet-i Şerîfe Vazifenizin Vekili
Duacınız
(Mühür)
Abdülkâdir (?) bin (?) Muhammed

1 Mekke'de Harem-i Şerif'in ve Medine'de Ravza-i Mutahhara'nın süpürülmesi vazifesi. Bu büyük bir şeref sayıldığından sembolik olarak hanedan mensupları ve ileri gelen bazı kişiler, "*ferâşet-i şerîfe*" diye anılan bu görevden belirli bir pay (nısf, rub' hisse) almışlar ve bunu manevi bir huzur ve hayır vesilesi saymışlardır. (Daha geniş bilgi için bk. Tahsin Yazıcı, Mehmet İpşirli, "Ferrâş", *DİA*, C. 12, İstanbul, 1995, s. 408-409.)

USMONIYLAR PODSHOHI TOMONIDAN FARROSHLIK VAZIFASI BILAN SHARAF BERILGAN XONNING VAKILI SIFATIDA MAKKA VA MADINADA BU ISHNI BAJARGAN SHAYXULISLOM ORIF HIKMAT BEK KUTUBXONASI MUDIRINING VAZIFANI ADO ETGANLIGIGA OID ARIZASI

5-yanvar 1912-yil

Xon hazratlariga

Bu duogo'yingizning arzi shuldirkim,

Allohning irodasi va Hazrati Payg'ambarimizning ruhoniyati yordamida va xon hazratlarining buyuk lutflari bilan sog'-omon Makkaga yetib keldim. Ka'bada, Arofat tog'ida, Muzdalifa, Mino va boshqa muqaddas joylarda duo qilingandan so'ng Madinaga o'tildi. Allohning sevimli quli va Payg'ambari, payg'ambarlar boshi Payg'ambarimizning pok makonlariga salomlar va xon hazratlarining umri va davlatining davomi uchun duo qilib, takroran sharafli farroshlik1 vazifasini buyuk hurmat bilan bajo keltirgach, ikki dunyo saodatiga erishish va payg'ambarimizning shafoatlariga yetishish uchun butun qalbimiz bilan duolar qildik. Nomingizga chiqarilgan hamda Istanbul Vaqflar idorasidan berilgan va devonda turadigan maxsus daftarga qayd qilingan farroshlik nishoningiz bu muqaddas joydagi daftarga yozib qo'yildi, bir nusxasi olinib, farroshlik (xizmati bajarilganligiga doir) hujjatni taqdim qilish sharafi va kaminaga bildirilgan ishonchning davomiyligini tilab ma'lum qilaman, afandim.

Ushbu duogo'yingizga bo'lgan tavajjuhlaringizning davomini so'rab qolaman. Amru Farmon faqat sizgagina oiddir.

15-muharramul-harom 1330-yil / 5-yanvar 1912-yil

Madinada sobiq Shayxulislom
Marhum Orif Hikmet Bey Kutubxonasi Mudiri
Sharafli farroshlarning vakili
duogo'yingiz
(Muhr)
Abdulqodir(?) ibn(?) Muhammad

1 Makkadagi Harami sharifni va Madinadagi Ravza-i Mutohharani supurish vazifasi. Bu katta sharaf deb hisoblanganligi sababli, sulola a'zolari va ba'zi taniqli shaxslar ramziy ma'noda "faroshati sharifa" deb nomlab, ushbu vazifadan ma'lum bir ulush (nisfi rub' hissa) olganlar va uni ma'naviy huzur va xayr vositasi deb hisoblaganlar. (Batafsil ma'lumot uchun qarang: Tahsin Yazıcı, Mehmet İpşirli, "Ferrâş", *DİA*, C. 12, İstanbul, 1995, s. 408-409.)

مالیه نظارتی

قلم مخصوص مدیریتی

قلمی

عمومی

خصوصی

اسیای وسطادن جلب اولنه‌جق پاموق تخملرینك كمرك رسمندن استثناسی
حقنده‌كی مادهٔ قانونیه لایحه‌سیدر

اسیای وسطادن جلب وممالك عثمانیه‌یه ادخال اولنان پاموق تخملری‌ده آمریقا پاموق تخملری كبی كمرك رسمندن معفودر

اشبو مادهٔ قانونیه‌نك اجراسنه مالیه ناظری مأموردر

مالیه ناظری وكیلی — صدر اعظم

mv 166/8

مالیه نظارتی

قلم مخصوص مدیریتی

2

مجلس وكلا مذاكراتنه مخصوص ضبط ورقه‌سیدر

حاضر بولنان ذوات فخامك اسامیسی

مجلسك كشادی

تاریخ

مذاكره اولنان مواده متعلق وریقه‌نك نوعیله خلاصهٔ مآلی باب عالی اوراق اوطه‌سنجه اولنان نومروسی و مجلسه حواله‌سی تاریخی و ملفوفاتك قاچ قطعه اولدیغی

نوعی | عدد ملفوفاتی | اوراق اوطه‌سی نومروسی | تاریخ حواله‌سی

خلاصهٔ مآلی

قرار

mv 166/8 2 varak (2 shf boş) 3

TR

98

ORTA ASYA'DAN İTHAL OLUNACAK PAMUK TOHUMLARININ AMERİKA PAMUK TOHUMLARI GİBİ GÜMRÜK VERGİSİNDEN MUAF OLDUĞUNA DAİR HAZIRLANAN VE MECLİS-İ VÜKELÂDA GÖRÜŞÜLDÜKTEN SONRA MECLİS-İ MEBÛSANA GÖNDERİLEN KANUN TASARISI

16 Haziran 1912

Meclis-i Vükelâ Görüşmelerine Mahsus Zabıt Kâğıdıdır					
Zabıtname Numarası 280		Hazır Bulunan Üst Düzey Zatların İsimleri	Cild Numarası		
Tarih			Meclisin Açılışı		
Hicri	Rumi		Saat	Dakika	
1 Receb 1330	3 Haziran 1328				
Görüşülen konulara ilişkin evrakın türü, özeti, Bâb-ı Âlî Evrak Odası numarası, Meclise havale tarihi, eklerinin kaç tane olduğu					
Türü	Eklerinin Sayısı	Evrak Odası Numarası		Havale Tarihi	
		Hicri		Rumi	
Görüşmenin Özeti Orta Asya'dan getirilip Osmanlı ülkesine ithal olunan pamuk tohumlarının Amerika pamuk tohumları gibi gümrük vergisinden muaf olması hakkında düzenlenen kanun maddesi ve gerekçe tasarılarının gönderildiğine dair Maliye Nezareti Vekâletinin 29 Mayıs 1328 tarihli tezkiresi ve ekleri okundu.					
Kararı					
Yukarıda sözü edilen tasarıların birer suretinin usulen Meclis-i Umûmî tarafından incelenip tasdik edilmek üzere söz konusu tezkire ile birlikte Meclis-i Mebûsân Başkanlığına gönderilmesi görüşü benimsendi. (Meclis-i Vükelâ üyelerinin imzaları)					

*

O'RTA OSIYODAN IMPORT QILINADIGAN PAXTA URUG'LARINING AMERIKA PAXTA URUG'LARI SINGARI BOJXONA SOLIG'IDAN OZOD QILINGANLIGIGA DOIR TAYYORLANGAN VA VAZIRLAR MAJLISIDA MUZOKARA QILINGACH, MILLAT VAKILLARI MAJLISIGA YUBORILGAN QONUN LOYIHASI

16-iyun 1912-yil

Vazirlar majlisi fikrlariga maxsus protokol hujjati					
Protokol nomeri 280		Qatnashgan ust qatlam zotlarning ismlari	Jild raqami		
Tarix			Majlisning ochilishi		
Hijriy	Rim taqvimi		Soat	Daqiqa	
1-rajab 1330-yil	3-iyun 1328-yil				
Muzokara mavzulariga aloqador hujjat turi, Bobi Oliy hujjatlar bo'limi raqami, majlisga havola sanasi, ilovalarning soni					
Turi	Ilovalarning soni	Hujjatlar bo'limi raqami		Havola sanasi	
		Hijriy		Rim taqvimi	
Muzokaraning qisqa izohi O'rta Osiyodan olib kelinib Usmoniylar davlatiga import qilingan paxta urug'larining Amerika paxta urug'lari singari bojxona solig'idan ozod qilinishi to'g'risida ishlab chiqilgan qonun moddasi va asos loyihalarining yuborilganligiga doir Moliya vazirligi vakolatining 1328-yil 29-may sanasidagi hujjati va ilovalari o'qildi.					
Qarori					
Yuqorida aytib o'tilgan loyihaning bittadan nusxalari qonun-qoidaga asosan Umumiy majlis tomonidan ko'zdan kechirilib, tasdiqlanishi uchun mazkur hujjat bilan Millat vakillari majlisi rahbariyatiga yuborilishi qarori qabul qilindi. (Vazirlar majlisi a'zolarining imzolari)					

*

Maliye Nezareti

Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti

.... Kalemi

.... Genel

.... Özel

Orta Asya'dan getirilecek pamuk tohumlarının gümrük vergisinden istisnası hakkındaki kanun maddesi tasarısıdır.

Orta Asya'dan getirilip Osmanlı ülkesine ithal olunan pamuk tohumları da Amerika pamuk tohumları gibi gümrük vergisinden muaftır.

İşbu kanun maddesini yürütmekle Maliye Nazırı görevlidir.

Maliye Nazırı Vekili *(İmza)* **Câvîd**	Sadrazam *(İmza)* **Said**

*

Maliye Nezareti

Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti

Altıncı Şube

Sayı

Orta Asya'dan getirilecek pamuk tohumlarının gümrük vergisinden istisnası hakkındaki Kanun maddesinin Gerekçe Tasarısı

Amerika pamuk tohumunun memlekete sağlayacağı yararlardan ve zaten bunların Osmanlı ülkesinde yaygınlaştırılmasının arzu edilmiş olmasından dolayı pamuk ürünü çoğaltılıp ıslah edilinceye ve dışarıdan tohum getirme ihtiyacı ortadan kalkıncaya kadar örnek alınmak suretiyle isteğe uygun biçimde gelecek Amerika pamuk tohumlarının gümrük vergisi alınmadan geçirilmesi bu konudaki kararın bir gereğidir. Orta Asya'da yetişen pamuk tohumları, sahip oldukları özellikler sebebiyle Amerika pamuk tohumlarından üstün olduğu için Doyçe Oryanişe Pomoel Gezelşaft[1] Şirketi tarafından Orta Asya'dan getirilecek pamuk tohumlarının da gümrük vergisinden istisna edilmesi için adı geçen şirket tarafından başvuruda bulunulması üzerine bu tohumlardan memleketimiz için ne ölçüde fayda beklendiğinin incelenip belirlenmesine lüzum görülmüştü.

Bu konuda Adana Valiliğinden verilen bilgi ve açıklamalar şu şekildedir: Orta Asya'dan tohum

1 Deutsch-Levantinische Baumwoll-Gesellschaft.

Moliya vazirligi

Maxsus kotibiyat mudirligi

.... Kotibi

.... Umumiy

.... Maxsus

O'rta Osiyodan keltiriladigan paxta urug'larining bojxona solig'idan ozodligi to'g'risidagi qonun moddasining loyihasi

O'rta Osiyodan keltirilib, Usmoniylar davlatiga import qilinadigan paxta urug'lari ham Amerika paxta urug'lari singari bojxona solig'idan ozoddir.

Ushbu qonun moddasining ijrosiga Moliya vaziri mas'uldir.

Moliya vaziri vakili *(Imzo)* **Jovid**	Sadra'zam *(Imzo)* **Said**

*

Moliya vazirligi

Maxsus kotibiyat mudirligi

Oltinchi shu'ba

Raqami:

O'rta Osiyodan keltiriladigan paxta urug'larining bojxona solig'idan ozod ekanligi to'g'risidagi Qonun maddasining asos loyihasi

Amerika paxta urug'larining mamlakatga keltiradigan foydasi va shundoq ham ularning Usmoniylar davlatida keng tarqatilishi istalayotganligi bois, paxta mahsuloti ko'paytirilib, isloh qilingunga va tashqaridan urug' olib kelish ehtiyoji yo'qolguniga qadar namuna olish maqsadida talabdan kelib chiqqan holda olib kelinadigan Amerika paxta urug'lariga bojxona solig'i olinmay o'tkazilishi bu boradagi qarorning bir asosidir. O'rta Osiyoda yetishtiriladigan paxta urug'lari o'z xususiyatlari jihatidan Amerika paxta urug'laridan ustundir. Shu bois Doyche Oryanishe Pomoel Gezelshaft[1] firmasi O'rta Osiyodan keltiriladigan paxta urug'lari ham bojxona solig'idan ozod qilinishini so'rab murojaat qildi. Bundan kelib chiqib, bu urug'lardan mamlakatimiz uchun qancha miqdorda foyda kelishini tekshirib chiqishga zarurat sezildi.

Mazkur masalada Adana Voliyligi tomonidan berilgan ma'lumot va sharhlar quyidagicha: O'rta Osiyodan urug' keltirilishi ortidan Adanada paxta navining isloh qilinishi,

1 Deutsch-Levantinische Baumwoll-Gesellschaft.

getirilmesi Adana'da pamuğun cinsinin ıslah edilmesini ve el işi yerine makine kullanılarak ucuz ve çok miktarda üretim yapılmasını amaçlamaktadır. Zira yerli pamuk tohumundan elde edilen ürün, kozası kapalı ve sapı kısa olduğundan pamuğun kozasından makine vasıtasıyla ayrılması mümkün olamamakta ve işçiler tarafından el ile çıkarılması gerekmektedir. Bu ise fazla masraf yapılmasını icap ettirmektedir. Her ne kadar Amerika tohumundan elde edilen ürün uzun saplı olmasından dolayı pamuğu kozasından kendiliğinden çıkmakta ise de bu durumda da kozasından ayrılan pamuğu toplamak için tarlada yeterli miktarda amelenin iş bekler vaziyette hazır bulunması gerekmektedir. Ancak Adana'da bu mümkün değildir. Oysa Orta Asya tohumundan elde edilen ürün, hem sapının uzun olması hem de açılmayıp pamuğu koruyan kozadan makine vasıtasıyla ayrılmaya imkân vermesi bakımlarından Adana için elverişlidir. Ayrıca Ticaret ve Ziraat Nezaretinin değerlendirmesi de bu tohumların, Adana vilayetindeki tarım ürünleri arasında seçkin bir yere sahip olan pamuk ürününün ıslah edilmesi ve kalite ve değerinin artırılması noktasında faydalar sağlayacağı yönündedir.

Esasen memleketimizin bir tarım ülkesi olması sebebiyle toprak mahsullerinin kaliteli olmasının sağlanması ve kıymetinin artırılması için kullanımı gerekli olan araçlar hususunda mümkün olan kolaylıkların gösterilmesi gerekli olduğundan ve Orta Asya pamuk tohumlarının da memleketin ziraat ve ticareti için sağlayacağı yararlar yapılan incelemeler neticesinde ortaya çıkmış bulunduğundan bunların ithalini ve kullanılmasını teşvik için gümrük vergisinden istisna edilmesi uygun görülerek bu amaçla tanzim olunan Kanun maddesi takdim kılınmıştır. Ümit ederiz ki şu yapılan açıklamalara dayanarak yüce Heyetiniz bu maddeyi doğru ve yerinde bularak kabul eder.

qoʻl mehnati oʻrniga mashina ishlatish hamda arzon va koʻp miqdorda mahsulot yetishtirish maqsad qilingan. Zero, mahalliy urugʻdan olingan hosil gʻoʻzasi yopiq va poyasi qisqaligi bois, paxta tolasini chanogʻidan mashina vositasida ajratib olish mumkin boʻlmayapti va ishchilar tomonidan qoʻl vositasida ajratib olishga toʻgʻri kelyapti. Bu esa ortiqcha xarajat talab qilmoqda. Amerika urugʻidan olinadigan hosil uzun poyali boʻlganligi bois, paxta chanogʻidan oʻzi chiqayotgan boʻlsa-da, bu holda ham chanogʻidan ajralib chiqqan paxtani terish uchun dalada yetarli miqdorda ishchi kuchi kerak boʻladi. Lekin Adanada buning iloji yoʻq. Vaholanki, Oʻrta Osiyo urugʻlaridan olinadigan hosil ham poyasining uzunligi hamda ochilmasdan paxtani asraydigan gʻoʻzani mashina yordamida terish imkonini berishi jihatidan Adana uchun qulaydir. Bundan tashqari, Tijorat va Ziroat vazirligining xulosasiga koʻra, mazkur urugʻlar Adana viloyatidagi qishloq xoʻjaligi mahsulotlari orasida oʻziga xos oʻringa ega paxta urugʻlarining isloh qilinish: sifat va qimmatining orttirilishi borasida foydali boʻladi.

Mamlakatimiz asosan qishloq xoʻjaligiga ixtisoslashgan davlat ekanligi tufayli yerdan olinadigan mahsulotlarning sifatli boʻlishini taʼminlash va qimmatini orttirish uchun foydalaniladigan uskunalar xususida qulayliklar yaratilishi kerak. Shu bois Oʻrta Osiyo paxta urugʻlari mamlakat ziroat va tijoratiga keltiradigan foyda olib borilgan tekshiruvlar natijasida aniqlanib, ularning importi va foydalanishini tashviq qilish uchun bojxona soligʻidan ozod qilinishi munosib deb topilib, ushbu maqsadda ishlab chiqilgan Qonun moddasi taqdim qilindi. Umid qilamizki, keltirilgan izohlarga tayanib yuksak Hayʼatingiz bu moddani toʻgʻri va maqbul deb qabul qiladi.

123

СПИСОКЪ

турецко-подданныхъ мусульманъ, проживающихъ въ предѣлахъ Самаркандской области.

Составленъ " " ноября 1914 г. по свѣдѣніямъ доставленнымъ уѣздными начальниками и Полицiймейстеромъ г.Самарканда.

№ по порядку.	Званіе, имя, отчество и фамилія.	Лѣта	Родъ Занятія.	Поведеніе	Какъ давно проживаетъ и по какому виду.	Семейное положеніе
	По гор. Самаркандy.					
I	Алія сынъ Османа....	5I	Рабочій въ пекарнѣ Теръ-Микиртичанца по Катта-курганской ул. въ домѣ Кондратовой.	Ни въ чемъ предосудительномъ не замѣченъ.	Въ Самаркандѣ проживаетъ 5 л. до этого прож. въ г.Ташкентѣ 3 г. По билету Военнаго Губернатора Самаркандской обл. I/3 марта с.г. за № 4349.	Сынъ Абдулла 24 лѣтъ.
2	Шукри сынъ Ахмета	23	Рабочій въ пекарнѣ Капелюшъ по Катта Курганской ул	Тоже	Проживаетъ въ Россіи около 5л. въ Самаркандѣ же 5 мѣс. Національный паспортъ утерялъ, возбудилъ ходатайетво о возобновленіи вида на жительс.	
3	Хусеинъ сынъ Махмуда Таракаш оглы.........	22	Тоже	Тоже	Около 2 лѣтъ по билету Военнаго Губернатора Самаркандской обл. отъ I5/I8 марта с.г. за № 5554.	
4	Османъ сынъ Бекира.......	35	Тоже	Тоже	5 мѣс. по билету Военнаго Губернатора Самаркандской обл. 22 ноября I913г. за № 29360.	
5	Мустафа сынъ Османа	24	Тоже	Тоже	Въ Россіи I0 л. въ Самаркандѣ же 2 г. по билету Воен.Губ.Самаркандской об. I5/I8 марта I914г. № 5555.	
6	Сейфетдинъ Османовъ.....	2I	Служитъ въ пекарнѣ Бабадаева.	Тоже	Въ Россіи 7 л. въ Самаркандѣ же всего I½ мѣс. по билету Войскового Наказного Атамана Войскаго Донского 3 марта с.г. № 629	
7	Махмудъ сынъ Мустафы.....	3I	Служитъ въ пекарнѣ Дадашева..	Ни въ чемъ предосудительномъ не замѣченъ	Въ Россіи I4 л. въ Самаркандѣ же I½ г. по билету Военнаго Губер. Самаркандской об I9 сентября 9I3г за № I9576.	
8	Ахмедъ Мустафа сынъ Раджаба..........	3I	Тоже	Тоже	Въ Россіи I2 л. въ Самаркандѣ же 2 года по билету Военнаго Губерн. Самаркандской об отъ I4 іюня I914 года за № I4230.	
9	Маметъ сынъ Исмаила.....	23	Тоже	Тоже	Въ Россіи 3 г. въ Самаркандѣ же лишь I мѣс. по квитанціи Сыръ-Дарьинскаго обл. правленія отъ 8 мая с.г. за № 5I2	
	По Ходжентскому уѣзду.					
I0	Эимнъ Кумышъ оглы........	32	Имѣетъ на ст. Драгомирово бакалейную лавку и хлѣбопекарню.	Трудолюбивый, нравственный ни въ чемъ предосудительномъ не замѣченъ	Прибылъ въ Россію въ I900году. По билету Воен. Губ. Самаркандской обл. отъ 56 февраля I914г. за № 2759. Возбудилъ ходатайство о принятіи въ русское подданство. Уѣзд. начальникъ ходатайствуетъ объ оставленіи на жительствѣ.	Живетъ съ русской женщиной, отъ которой имѣетъ дочь Вѣру I г.6 мѣс православнаго вѣроисповѣданія.
II	Мамедъ Османъ Салджи оглы.		Служитъ приказчикомъ у Эмина Кумышъ оглы.	Тоже	——— . ———	
I2	Сали Ходжислай Алимбаръ оглы........		Хлѣбопекъ у Эминъ Кумыша оглы.	Тоже	——— . ———	
I3	Юсуфджанъ Хусаиновъ......		Тоже	Тоже	Считается водворреннымъ въ Россійской Имперіи по свидѣтельству Воен.Губ. Ферганской обл. отъ 2I декабря I908 г. за № 265I8.	
I4	Мамедъ Дургуновъ........		Имѣетъ бакалейную лавку при ст.Кольцо.	Тоже	Уѣздный начальникъ ходатайствуетъ объ оставленіи на жительствѣ	Живетъ съ полькой, католичкой.

Совѣтникъ [signature]

И.д. Дѣлопроизводителя [signature]

O'zMA. I-1/32/300, 123a, 123b v.

UZ

SEMERKAND VİLAYETİNDE OTURAN MÜSLÜMAN TÜRK VATANDAŞLARININ LİSTESİ[1]

SAMARQAND VILOYATI HUDUDIDA YASHOVCHI MUSULMON TURK FUQAROLARINING RO'YXATI[1]

Kasım 1914

Noyabr 1914-yil

[Kasım 1914]

[Noyabr 1914-yil]

No	Unvanı, Adı, Soyadı	Yaşı	İşi	Davranışları	Ne zamandan beri ve hangi gerekçe ile ikamet ettiği	Medeni Durumu
Semerkand Şehri						
1	Osman oğlu Ali	51	Kattakorgan Sokağı'ndaki Kondratov evinde bulunan Ter-Mikirtiçanlık fırınında işçi.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Semerkand'da beş yıldır yaşamakta. Bundan önce 3 yıl Taşkent'te yaşamıştır. Semerkand Vilayeti Askerî Valisi tarafından verilmiş içinde bulunduğumuz yıl 1/3 Mart tarihli ve 4349 sayılı ruhsatı vardır.	Oğlu Abdullah 24 yaşında
2	Ahmed oğlu Şükrü	23	Kattakorgan Sokağı'ndaki Kapelyuş fırınında işçi.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Rusya'da 5 yıla yakın, Semerkand'da 5 ay yaşamıştır. Millî pasaportunu kaybettiği için tekrar ikamet izni alabilmek için başvuru yapmıştır.	
3	Mahmud Tarakaş oğlu Hüseyin	22	Kattakorgan Sokağı'ndaki Kapelyuş fırınında işçi.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Yaklaşık 2 yıldır Semerkand'da yaşamaktadır. Vilayet Askerî Valisi tarafından verilmiş içinde bulunduğumuz yıl 18 Mart tarihli ve 5554 sayılı ruhsatı vardır.	
4	Bekir oğlu Osman	35	Kattakorgan Sokağı'ndaki Kapelyuş fırınında işçi.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Yaklaşık 5 aydır Semerkand'da yaşamaktadır. Vilayet Askerî Valisi tarafından verilmiş 22 Kasım 1913 tarihli ve 29360 sayılı ruhsatı vardır.	

1 Belgenin aslı Rusçadır.

1 Hujjatning asli rus tilida.

5	Osman oğlu Mustafa	24	Kattakorgan Sokağı'ndaki Kapelyuş fırınında işçi.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Rusya'da 10 sene yaşamış, 2 yıldır da Semerkand'da yaşamaktadır. Vilayet Askerî Valisi tarafından verilmiş 15/18 Mart 1914 tarihli ve 5555 sayılı ruhsatı vardır.	
6	Osman oğlu Seyfeddin	21	Babadayev fırınında çalışıyor.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Rusya'da 7 sene kalmış, 1 aydır da Semerkand'da yaşamaktadır. Don Askerî Şubesince verilmiş içinde bulunduğumuz yıl 3 Mart tarihli ve 629 sayılı ruhsatı vardır.	
7	Mustafa oğlu Mahmud	31	Dadaşev fırınında çalışıyor.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Rusya'da 14 sene kalmış, 1,5 senedir de Semerkand'da yaşamaktadır. Vilayet Askerî Valisi'nce verilmiş 19 Eylül 1913 tarihli ve 19576 sayılı ruhsatı vardır.	
8	Receb oğlu Ahmed Mustafa	31	Dadaşev fırınında çalışıyor.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Rusya'da 12 sene kalmış, 2 senedir de Semerkand'da yaşamaktadır. Vilayet Askerî Valisi'nce verilmiş 14 Haziran 1914 tarihli ve 14230 sayılı ruhsatı vardır.	
9	İsmail oğlu Muhammed	23	Dadaşev fırınında çalışıyor.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Rusya'da 3 sene kalmış, 1 aydır da Semerkand'da yaşamaktadır. Siriderya Vilayet Dairesince verilmiş içinde bulunduğumuz yıl 8 Mayıs tarihli ve 512 sayılı ruhsatı vardır.	
Hocakent İlçesi						
10	Gümüş oğlu Emin	32	Dragomirova İstasyonu'nda gıda dükkanı ve fırını vardır.	Çalışkan ve uslu birisi. Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Rusya'ya 1900'de gelmiş. Semerkand Vilayeti Askerî Valisi'nce verilmiş 6 Şubat 1914 tarihli ruhsatı vardır. Rus vatandaşlığına kabul edilmesi için başvuru yapmıştır. İlçe Başkanı ikamet izni verilmesi için tavsiyename vermiştir.	Ortodoks inançlı Rus bir kadınla yaşıyor. Vera adında 1,5 yaşında bir kızı var.

11	Salcı oğlu Muhammed Osman		Gümüş oğlu Emin'in eli altında işletmeci olarak çalışmaktadır.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.		
12	Salı Alimbar oğlu Salı Hacı		Gümüş oğlu Emin'in eli altında fırıncı olarak çalışmaktadır.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.		
13	Hüseyin oğlu Yusufcan		Gümüş oğlu Emin'in eli altında fırıncı olarak çalışmaktadır.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	Fergana Vilayeti Askerî Valisi'nin 21 Aralık 1908 tarihli ve 26578 sayılı bildirisi gereğince Rusya İmparatorluğuna taşındırılmış sayılır.	
14	Durgun oğlu Muhammed		Kalso İstasyonu'nda gıda ürünleri satan dükkânı vardır.	Hiçbir olumsuz hareket yapmamıştır.	İlçe Başkanı'na yaşamını burada sürdürmek için resmî dilekçe vermiş.	Polonyalı Katolik bir kadınla yaşıyor.

Danışman ve Yönetici

(İmzalar)

No	Unvoni, ismi, sharifi	Yoshi	Mashg'ulot turi	Xulqi	Qachondan beri yashaydi va nima asosida	Oilaviy ahvoli
Samarqand shahri bo'yicha						
1	Usmon o'g'li Alie	51	Kattaqo'rg'on ko'chasidagi Kondratov uyida joylashgan Ter-Mikirtichonlik novvoyxonasida ishchi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Samarqandda 5-yildan beri yashaydi. Unga qadar 3-yil Toshkentda yashagan. Samarqand viloyati harbiy gubernatorining joriy yilning 1/3-martida berilgan 4349- sonli ruxsatnomasi bor	O'g'li Abdulloh 24 yosh
2	Ahmad o'g'li Shukri	23	Kattaqo'rg'on ko'chasidagi Kapelyush novvoyxonasida ishchi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Rossiyada 5-yilga yaqin yashagan. Samarqandda 5 oy, milliy pasportini yo'qotgan, yashash uchun ruxsatnomani qayta tiklash uchun iltimosnoma bilan murojaat qilgan	
3	Mahmud Tarakash o'g'li Husayn	22	Kattaqo'rg'on ko'chasidagi Kapelyush novvoyxonasida ishchi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	2-yilga yaqin Samarqandda yashaydi. Viloyat harbiy gubernatori tomonidan joriy yilning 18-martida berilgan 5554- sonli ruxsatnomasi bor	
4	Bekir o'g'li Usmon	35	Kattaqo'rg'on ko'chasidagi Kapelyush novvoyxonasida ishchi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	5 oyga yaqin Samarqandda yashab kelmoqda. Viloyat harbiy gubernatori tomonidan 1913-yil 22-noyabrda berilgan 29360- sonli ruxsatnomasi bor	
5	Usmon o'g'li Mustafo	24	Kattaqo'rg'on ko'chasidagi Kapelyush novvoyxonasida ishchi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Rossiyada 10-yil, Samarqandda esa 2-yildan beri yashaydi. Viloyat harbiy gubernatorining 1914-yil 15/18-martda berilgan 5555-sonli ruxsatnomasi bor.	
6	Usmon o'g'li Sayfuddin	21	Babadaev novvoyxonasida ishlaydi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Rossiyada 7-yil, Samarqandda esa 1 oydan beri yashaydi. Don harbiy qismi tomonidan joriy yilning 3-martida berilgan 629-sonli ruxsatnomasi bor.	
7	Mustafo o'g'li Mahmud	31	Dadashev novvoyxonasida xizmat qiladi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Rossiyada 14-yil yashagan. Samarqandda esa 1,5-yildan beri yashaydi. Viloyat harbiy gubernatori tomonidan 1913-yil 19-sentabrda berilgan 19576-sonli ruxsatnomasi bor.	
8	Rajab o'g'li Ahmad Mustafo	31	Dadashev novvoyxonasida xizmat qiladi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Rossiyada 12-yil yashagan. Samarqandda 2-yildan beri yashaydi. Viloyat harbiy gubernatori tomonidan 1914-yil 14-iyunda berilgan 14230-sonli ruxsatnomasi bor.	

9	Ismoil o'g'li Muhammad	23	Dadashev novvoyxonasida xizmat qiladi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Rossiyada 3-yil yashagan. Samarqandda esa 1 oydan beri yashaydi. Sirdaryo viloyat boshqarmasi tomonidan joriy yilning 8-mayida berilgan 512-sonli ruxsatnomasi bor.	
Xo'jakent uyezdi bo'yicha						
10	Kumish o'g'li Emin	32	Dragomirova stansiyasida oziq-ovqat do'koni va novvoyxonasi bor	Ishchan, yaxshi hulqli. Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Rossiyaga 1900-yil kelgan. Samarqand viloyati harbiy gubernatorining 1914-yil 6-fevraldagi 2759- sonli ruxsatnomasi bor. Rus fuqaroligiga qabul qilish to'g'risida iltimosnoma bilan murojaat qilgan. Uyezd boshlig'i yashash uchun qoldirilishida tavsifnoma bergan.	Pravoslav e'tiqodli rus ayol bilan yashaydi, ularning 1 yosh 6 oylik Vera ismli qizi bor.
11	Solji o'g'li Muhammad Usmon	–	Kumish o'g'li Emin qo'lida ish boshqaruvchi bo'lib ishlaydi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	–	
12	Soli Olimbor o'g'li Soli Hoji	–	Emin Kumish o'g'li qo'lida novvoy bo'lib ishlaydi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	–	
13	Husayn o'g'li Yusufjon	–	Emin Kumish o'g'li qo'lida novvoy bo'lib ishlaydi	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Farg'ona viloyati harbiy gubernatorining 1908-yil 21-dekabrdagi 26578-sonli ma'lumotnomasiga ko'ra Rossiya imperiyasiga ko'chirib keltirilgan hisoblanadi.	
14	Durgun o'g'li Muhammad	–	Kolso stansiyasida oziq-ovqat do'koni bor	Hech qanday nojo'ya harakat sodir etmagan	Yashab qolishi uchun Uyezd boshlig'iga rasmiy iltimosnoma bergan	Polyak millatli katolik ayol bilan yashaydi

Maslahatchi va ish yurituvchi imzolari

М. В.

ПОЛИЦІЙМЕЙСТЕРЪ
ГОРОДА
СКОБЕЛЕВА.

Декабря 17 дня 1914 г.

№ 13085

Г. СКОБЕЛЕВЪ,
Ферганской области.

Въ Ферганское Областное Правленіе.

202

ФЕРГАНСКОЕ ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНІЕ
19 ДЕК 1914
№ 21746

6352

РАПОРТЪ

При этомъ представляю списокъ германско и австрійско подданныхъ, проживающихъ въ гор. Скобелевѣ и турецко-подданныхъ, прибывшихъ на жительство въ Скобелевъ послѣ составленія списка, представленнаго при рапортѣ отъ 25 Октября сего года за № 9125.

ОСНОВАНІЕ: приказъ по административно-полицейскому Управленію области отъ 2 сего Декабря за № 804.-

19/XII

Полицiймейстеръ,

Подполковникъ [signature]

Секретарь [signature]

O'zMA. I-19/4/170, 202 v.

UZ

100

FERGANA VİLAYETİ SKOBELEV ŞEHRİ POLİS MEMURU'NUN, ŞEHİRDEKİ TÜRKİYE VATANDAŞLARININ LİSTESİNE DAİR VİLAYET MÜDÜRLÜĞÜNE GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

30 Aralık 1914

17 Aralık 1914

No: 13025

İçinde bulunduğumuz yıl 25 Ekim tarihli ve 9125 sayılı yazı ile verilen listeye ek olarak Skobelev şehrinde ikamet eden Almanya, Avusturya ve Türkiye vatandaşlarının yeni listesini sunuyorum.

Gerekçe: Vilayet Polis Dairesinin içinde bulunduğumuz yılın 2 Aralık tarihli ve 804 sayılı kararnamesi.

Skobelev (Fergana) şehri Polis Memuru Yarbay ve Sekreter'in imzaları

1 Belgenin aslı Rusçadır.

FARG'ONA VILOYATI SKOBELEV SHAHRI POLISMEYSTERINING FARG'ONA VILOYAT BOSHQARMASIGA BILDIRISHNOMASI[1]

30-dekabr 1914-yil

17-dekabr 1914-yil

No: 13025

Joriy yilning 25-oktabrdagi 9125-son bildirishnomasida berilgan ro'yxatga qo'shimcha qilib Skobelev shahrida yashovchi Germaniya, Avstriya va Turkiya fuqarolarining yangi ro'yxatini taqdim etaman.

Asos: joriy yilning 2-dekabrdagi Viloyat politsiya ma'muriy boshqaruvi bo'yicha 804-sonli buyruq.

Skobelev (Farg'ona) shahri, politsimeyster, podpolkovnik va kotib imzolari

1 Hujjatning asli rus tilida.

6	Луиза Фридриховна Кильбъ..	39	Дочь Стефана, живетъ при отцѣ.	Тоже	- - - - - -
	Австрійско-подданный:				
7	Миланій Видаковичъ........	53	Переплетчикъ	Ошская ул. д. Михайловой.	Какъ невоенн[о] обязанный по возрасту.
	Турецко-подданные:				
8	Алексѣй Федоровичъ Горгоръ оглы.....................	38	Хлѣбопекъ въ пекарни Янулова.	Крѣпостная ул. д. Инагамова.	Какъ христi[а]нинъ неподле[жа]щій высылкѣ.
9	Илья Николаевичъ Афендумъ оглы.....................	24	Тоже	Тоже	Тоже
10	Константинъ Фанаедовичъ Мойси оглы....................	32	Тоже	Тоже	Тоже
11	Стильянъ Анастасовичъ оглы..	34	Тоже	Тоже	Тоже
12	Ангели Михайловичъ Фулъ оглы......................	32	Тоже	Тоже	Тоже
13	Ксенофонтъ Константиновичъ Сары оглы.................	24	Тоже	Тоже	Тоже.

Полицiймейстеръ,

Подполковникъ

Секретарь

UZ Oʻz MA. I-19/4/170, 203b v.

SKOBELEV ŞEHRİNDE İKAMET EDEN TÜRK VATANDAŞLARININ LİSTESİ[1]

30 Aralık 1914[2]

SKOBELEV SHAHRIDA YASHOVCHI TURK FUQAROLARINING RO'YXATI[1]

30-dekabr 1914-yil[2]

[17 Aralık 1914]

No	Uyruğu, Soyadı, Adı, Baba Adı	Yaşı	Çalışma Yeri	İkamet Adresi	Sürgünden Serbest Bırakılma Nedeni
8	Aleksey Fyedoroviç Gorgor oğlu	38	Yanulov fırınında fırıncı	İnagamov evi, Krepostnaya Sokağı	Şehirden çıkartılması gerekmeyen Hristiyan
9	İlya Nikalayeviç Efendum oğlu	24	Yanulov fırınında fırıncı	İnagamov evi, Krepostnaya Sokağı	Şehirden çıkartılması gerekmeyen Hristiyan
10	Konstantin Fanayedoviç Moysi oğlu	32	Yanulov fırınında fırıncı	İnagamov evi, Krepostnaya Sokağı	Şehirden çıkartılması gerekmeyen Hristiyan
11	Stilyan Anastasoviç oğlu	34	Yanulov fırınında fırıncı	İnagamov evi, Krepostnaya Sokağı	Şehirden çıkartılması gerekmeyen Hristiyan
12	Angeli Mihayloviç Ful oğlu	32	Yanulov fırınında fırıncı	İnagamov evi, Krepostnaya Sokağı	Şehirden çıkartılması gerekmeyen Hristiyan
13	Ksenofont Konstantinoviç Sarı oğlu	24	Yanulov fırınında fırıncı	İnagamov evi, Krepostnaya Sokağı	Şehirden çıkartılması gerekmeyen Hristiyan

Skobelev (Fergana) şehri Polis Memuru
Yarbay ve Sekreter'in imzaları

1 Belgenin aslı Rusçadır.
2 Belgede tarih bulunmadığından bu konu ile ilgili bir önceki O'zMA. I-19/4/170, 202 v. referans numaralı belgenin tarihi esas alınmıştır.

1 Hujjatning asli rus tilida.
2 Hujjatda sana yo'qligi sababli, ushbu mavzu bo'yicha oldingi O'zMA. I-19/4/170, 202 v. raqamli hujjatning-yil sanasi asos qilib olindi.

[17-dekabr 1914-yil]

No	Fuqaroligi, familiyasi, ismi, sharifi	Yoshi	Ish joyi	Yashash joyi	Surgundan ozod etilishining sababi
8	Aleksey Fyodorovich Gorgor o'g'li	38	Yanulov novvoyxona-sida novvoy	Inagamov uyi, Krepostnaya ko'chasi	Shahardan chiqarilishi kerak bo'lmagan xristian
9	Ilya Nikolaevich Afendum o'g'li	24	Yanulov novvoyxona-sida novvoy	Inagamov uyi, Krepostnaya ko'chasi	Shahardan chiqarilishi kerak bo'lmagan xristian
10	Konstantin Fanaedovich Moysi o'g'li	32	Yanulov novvoyxona-sida novvoy	Inagamov uyi, Krepostnaya ko'chasi	Shahardan chiqarilishi kerak bo'lmagan xristian
11	Stilyan Anastasovich o'g'li	34	Yanulov novvoyxona-sida novvoy	Inagamov uyi, Krepostnaya ko'chasi	Shahardan chiqarilishi kerak bo'lmagan xristian
12	Angeli Mixaylovich Ful o'g'li	32	Yanulov novvoyxona-sida novvoy	Inagamov uyi, Krepostnaya ko'chasi	Shahardan chiqarilishi kerak bo'lmagan xristian
13	Ksenofont' Konstantinovich Sari o'g'li	24	Yanulov novvoyxona-sida novvoy	Inagamov uyi, Krepostnaya ko'chasi	Shahardan chiqarilishi kerak bo'lmagan xristian

Skobelev (Farg'ona) shahri, polismeystr,
podpolkovnik imzo

Semerkant'ta Şah-ı Zinde Yapılar Topluluğu İçinde Yer Alan Kadızade-i Rumî Türbesi
Shohi Zinda majmuasi ichidagi Qozizoda Rumiy maqbarasi

М. В.
ОШСКІЙ
Уѣздный Начальникъ
19 Декабря 1914 г.
№ 5880.
гор. Ошъ.
(Ферганской области).

Въ Ферганское Областное Правленіе

204

ФЕРГАНСКОЕ ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНІЕ
22 ДЕК 1914
№ 21919

Рапортъ 6433

Вслѣдствіе приказа по области отъ 2 сего Декабря за № 804 при семъ представляю списокъ германско, австрійско и турецко подданныхъ проживающихъ во ввѣренномъ мнѣ гор. Ошѣ и уѣздѣ и освобожденныхъ отъ высылки.

Полковникъ [signature]

Вр.и.д.Секретаря [signature]

Вр.и.д.Письмоводителя [signature]

UZ O'zMA.I-19/4/170, 204 v.

102

FERGANA VİLAYETİ OŞ İLÇESİ MÜDÜRÜ'NÜN ŞEHİRDEKİ TÜRKİYE VATANDAŞLARININ LİSTESİNE DAİR VİLAYET DAİRESİNE GÖNDERDİĞİ YAZI[1]

1 Ocak 1915

19 Aralık 1914

No: 5880

İçinde bulunduğumuz yıl 2 Aralık tarihli ve 804 sayılı kararname gereğince, Oş şehrinde ikamet eden ve sürgünden serbest bırakılan Almanya, Avusturya ve Türkiye vatandaşlarının listesini sunuyorum.

Oş İlçesi Müdürü Yarbay

(İmza)

FARG'ONA VILOYATI O'SH UYEZDI BOSHLIG'INING SHAXARDAGI TURKIYA FUQAROLARINING RO'YXATIGA DOIR BILDIRISHNOMASI[1]

1-yanvar 1915-yil

19-dekabr 1914-yil

No: 5880

Joriy yilning 2-dekabrdagi 804-sonli buyruqqa asosan O'sh uyezdi va shahrida yashovchi hamda ko'chirish (surgun)dan ozod etilgan Germaniya, Avstriya va Turkiya fuqarolarining ro'yxatini taqdim etaman.

O'sh uyezdi boshlig'i, podpolkovnik

(imzo)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

1 Hujjatning asli rus tilida.

İstanbul Sultanahmet'teki Buhara Özbek Tekkesi
Sulton Ahmaddagi Buxoro O'zbek takyasi, Istanbul

Fergana'da Pir Sıddık Türbesi
Pir Siddiq maqbarasi, Farg'ona

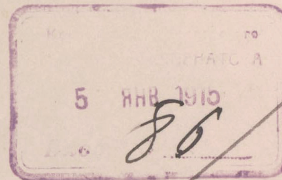
МИНИСТЕРСТВО
ИНОСТРАННЫХЪ ДѢЛЪ.

Третій
Политическій Отдѣлъ
(Средне-Азіятскій).

23 Декабря 1914 г.

№ 7560/o. III

Господину Туркестанскому Генералъ-Губернатору.

5 ЯНВ 1915

86/38.

Великобританское Посольство въ Петроградѣ доставило въ русскомъ переводѣ текстъ воззванія съ коимъ духовный глава мусульманской секты Исмаилитовъ, Ага Ханъ, обратился къ мусульманамъ и въ коемъ онъ порицаетъ выступленіе Турціи противъ Россіи и Англіи.

Считая , что опубликованіе этого воззванія для свѣдѣнія нашихъ мусульманъ могло бы быть полезнымъ Министерство Иностранныхъ Дѣлъ имѣетъ честь препроводить при семъ экземпляръ означеннаго воззванія, покорнѣйше прося Ваше Высокопревосходительство , если къ тому не встрѣтится съ Вашей стороны препятствій, сдѣлать распоряженіе о напечатаніи этого документа въ переводѣ на туземный языкъ въ наиболѣе распространенныхъ мѣстныхъ мусульманскихъ органахъ.

Товарищъ Министра: [signature]

Совѣтникъ: [signature]

O‘zMA. I-1/32/300, 56 v.

103

RUSYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ORTA ASYA ÜÇÜNCÜ SİYASİ BÖLÜMÜNÜN, İSMAİLÎ LİDER AĞA HAN'IN, TÜRKİYE'NİN RUSYA VE İNGİLTERE'YE KARŞI SAVAŞA GİRMESİNİN YANLIŞLIĞINA DAİR BİLDİRİSİNİN TERCÜME ETTİRİLİP MÜSLÜMAN İŞ YERLERİNE DAĞITILMASI HAKKINDAKİ YAZISI[1]

5 Ocak 1915

23 Aralık 1914

No: 7560

Türkistan Genel Valisi'ne

Petrograd'daki Birleşik Krallık Elçiliği, İsmailîler'in lideri olan Ağa Han'ın, Türkiye'nin Rusya ve İngiltere'ye karşı savaşının yanlış olduğuna dair Müslümanlara yönelik bildirisinin Rusçaya yapılan tercümesini yollamış; Dışişleri Bakanlığı da bunu yayımlamanın bizim Müslümanlara faydalı olacağını değerlendirerek ekte bulunan o bildiriyi yedi nüsha olarak göndermiştir. Eğer itirazınız yoksa, söz konusu belgenin yerel dile çevrilip Müslüman işyerlerine dağıtılması konusunda talimat vermenizi rica ederiz.

Saints Petersburg, Bakan ve Danışman'ın imzaları

Belge 5 Ocak 1915 [18 Ocak 1915] tarihinde kabul edildi ve tercüme için N. Ostraumov'a teslim edildi.

1 Belgenin aslı Rusçadır.

ROSSIYA TASHQI ISHLAR VAZIRLIGI O'RTA OSIYO UCHINCHI SIYOSIY BO'LIMINING ISMOILIYLAR YETAKCHISI OG'A XONNING "TURKIYANING ROSSIYA VA ANGLIYAGA QARSHI URUSHGA KIRISHISHI YANGLISH EKANLIGI HAQIDAGI MUROJAATI"NI TARJIMA QILDIRIB, MUSULMON IDORALARIGA TARQATILISHI XUSUSIDAGI XATI[1]

5-yanvar 1915-yil

23-dekabr 1914-yil

No: 7560

Turkiston general-gubernatoriga

Petrograddagi Buyuk Britaniya elchixonasi Ismoiliylar rahnamosi bo'lgan Og'a Xonning Turkiyaning Rossiya va Angliyaga qarshi urushga kirishishi noto'g'ri ekanligi borasidagi musulmonlarga murojaatnomasining rus tiliga tarjima qilingan matnini yuborgan. Ushbu murojaatnomani nashr etish bizninig musulmonlarga foydaligini inobatga olib, Tashqi ishlar vazirligi Sizga ilovada mazkur murojaatnomaning yetti nusxasini yubormoqda. Agar qarshi bo'lmasangiz, ushbu hujjatni mahalliy tilga tarjima qilish va musulmon idoralariga tarqatish borasida buyruq berishingizni iltimos qilamiz.

Sankt-Peterburg, Vazir va maslahatchi imzolari.

Hujjat 1915-yil 5-yanvarda qabul qilib olindi va N.Ostroumovga tarjima uchun berildi.

1 Hujjatning asli rus tilida.

60 58 58

Всероссійскій и Императоръ и Король Индіи и Англіи, въ войскахъ которыхъ многія тысячи мусульманъ храбро сражаются за своихъ Государей.

Всѣ должны поэтому понять, что Турція начала войну не за Исламъ и не для обороны своей независимости. Ибо имъ не грозило никакой опасности.

Итакъ всѣмъ намъ мусульманамъ надлежитъ оставаться свѣрными долгу присяги и покорными повелѣніямъ нашихъ государственныхъ и духовныхъ властей.

2 копии

59 57

ВОЗЗВАНІЕ АГА-ХАНА, ДУХОВНАГО ГЛАВЫ ХОЙСКОЙ МАГОМЕТАНСКОЙ ОБЩИНЫ И ПРЕДСѢДАТЕЛЯ ВСЕ-ИНДІЙСКАГО МУСУЛЬМАНСКАГО СОЮЗА.

Съ глубокою скорбью я вижу, что турецкое правительство поддалось подъ руку Германіи. Дѣйствуя по ея приказу, оно подняло безъ всякой причины безумную войну противъ могущественнѣйшихъ государей въ мірѣ - ИМПЕРАТОРА и ЦАРЯ Всероссійскаго, Императора Индіи и Короля Англіи Георга. Начато это безумное дѣло не по свободной волѣ Султана, а по самоуправству германскихъ офицеровъ и другихъ немусульманскихъ начальниковъ, которые силой заставили Его Султанское Величество подчиниться ихъ желанію.

Германія и Австро-Венгрія выдаютъ себя за безкорыстныхъ друзей Ислама. Но это ложь и обманъ. Австрія отняла у Турціи Боснію, а Германія давно уже старается присвоить себѣ верховную власть надъ Малой Азіей и Месопотаміей, въ томъ числѣ надъ Кербелой, Неджефомъ и Багдадомъ. Если нѣмцамъ удастся такой планъ - да поразитъ его Богъ, то Германія сдѣлается полной владычицей Турціи и станетъ царить надъ священными мусульманскими городами.

Война, происходящая въ Европѣ, ничѣмъ не угрожала Исламу. Турціи также не было никакой опасности для Турціи, такъ какъ Россійская и Британская Имперіи и Французская республика дали торжественное обѣщаніе сохранить Турціи всѣ ея земли и полную независимость, если она останется въ покоѣ.

Нынѣ же она на погибель свою предала себя въ подчиненіе Германіи и сдѣлалась игрушкой въ германскихъ рукахъ. Этимъ она не только погубила себя, но перестала быть охранительницей Ислама, и настало для нея горе и бѣда.

Обнаживъ по приказу Германіи мечъ на защиту нечестиваго дѣла Турція будетъ разрушена, и больше не будетъ ея какъ великой державы. Ибо никто не можетъ побѣдить столь могучихъ Государей, какъ ЦАРЬ

O'zMA. I-1/32/300, 57-58 v.

UZ

104

GENEL HİNDİSTAN MÜSLÜMANLAR LİGİ BAŞİMAMI SULTAN MUHAMMEDŞAH AĞA HAN'IN[1] BİLDİRİSİ[2]

1915[3]

Ben derin bir üzüntü ile görüyorum ki, Türk Hükûmeti Almanya tarafına geçmiş ve onun emirlerine uyarak hiçbir sebep yokken dünyanın en kudretli ülkelerine yani Bütün Rusya Padişahı ve İmparatoru ile Hindistan İmparatoru ve İngiltere Kralı Georg'a karşı anlamsız bir savaş başlatmıştır. Bu anlamsız iş Sultan'ın isteğine göre başlamış değildir; belki Sultan hazretleri başıboş Alman subayları ve diğer din mensuplarının baskılarına boyun eğmek zorunda kalmıştır.

Almanya ve Avusturya-Macaristan devletleri kendilerini İslamın "kâr beklemeyen dostları" olarak göstermektedirler. Fakat bu yalan ve yanıltmadır. Zira Avusturya Türkiye'den Bosna'yı zorla almış; Almanya da eskiden beri Küçük Asya, Irak, Kerbela, Necef ve Bağdat üzerinde kendi hâkimiyetini kurmayı hedeflemiştir. Eğer Almanlar bu planlarını gerçekleştirirlerse –*Allah korusun*– o zaman Almanya Türkiye'nin idaresini tamamen ele geçirmiş olacak ve kutsal Müslüman şehirlerini yönetecektir.

Avrupa'da süren savaş ne İslama, ne Türkiye'ye hiçbir zaman tehlike oluşturmamıştır. Çünkü Rusya ve Britanya imparatorlukları ve Fransa Cumhuriyeti Türkiye'nin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumaya şeref sözü vermişlerdir.

Şimdi ise Türkiye kendisini idama sürükleyerek Almanya tarafına geçip onların elinde maşa oldu. Bunu yapmakla sadece kendisini değil, belki İslamı da korumasız bıraktı ve onun için artık dert ve endişeler başladı.

Almanya'nın emriyle haksız bir işin savunulması için kılıç savuran Türkiye harap olacak ve artık büyük bir ülke olamayacaktır. Çünkü hiçbir zaman böyle kudretli

1 Abul Hasan'ın torunu, Şia İsmailîleri'nin 48. İmamı, Sultan Muhammedşah (1877-1957). Ağahan III adıyla bilinmektedir.
2 Belgenin aslı Rusçadır.
3 Belgede tarih bulunmadığından bu konu ile ilgili bir önceki OʻzMA. I-1/32/300, 56 v. referans numaralı belgenin yıl tarihi esas alınmıştır.

UMUM HINDISTON MUSULMONLAR LIGASI BOSH IMOMI SULTON MUHAMMADSHOH OGʻA XON[1] MUROJAATNOMASI[2]

1915-yil[3]

Men chuqur qaygʻu bilan koʻrib turibmanki, turk hukumati Germaniya tomoniga oʻtdi. Uning buyrugʻiga amal qilib, hech qanday sababsiz dunyodagi eng qudratli davlatlar – Butunrossiya Podshohi va Imperatori, Hindiston Imperatori va Angliya Qiroli Georgga qarshi mazmunsiz urush boshladi. Bu bema'ni ish Sultonning oʻz xohishiga koʻra boshlangan emas, balki oʻzboshimcha nemis ofitserlari va boshqa gʻayridinlar tazyiqi bilan Sulton Hazrati Oliylarini boʻysunishga majbur qilganlar.

Germaniya va Avstro-Vengriya oʻzini Islomning "begʻaraz doʻstlari" etib koʻrsatmoqda. Ammo bu yolgʻon va aldov. Avstriya Turkiyadan Bosniyani tortib oldi, Germaniya esa allaqachon Kichik Osiyo va Iroq, shuningdek, Karbalo, Najaf va Bagʻdod ustidan oʻzining oliy hukmronligini oʻrnatishni maqsad qilib qoʻygan. Agar nemislar bu rejasini amalga oshirsalar – Xudo koʻrsatmasin, unda Germaniya Turkiya ustidan toʻliq hukmronlikni oʻrnatadi va muqaddas musulmon shaharlarini boshqaradi.

Yevropada boʻlayotgan urush Islomga hech qanday xavf solmagan. Xuddi shunday Turkiyaga ham hech qanday xavf tugʻdirmagan, chunki Rossiya va Britaniya imperiyalari va Fransuz Respublikasi Turkiyaning barcha yerlarini va uning mustaqilligini saqlab qolishga tantanali va'da bergan.

Endilikda Turkiya oʻzini oʻlimga mahkum etib, Germaniya tomoniga oʻtib, nemis qoʻllarida oʻyinchoq boʻldi. Bu bilan u nafaqat oʻzini oʻldirdi, balki Islomni himoyasiz qoldirdi, uning uchun gʻam va qaygʻular boshlandi.

Germaniyaning buyrugʻi bilan nohaq ish himoyasi uchun qilich yalangʻochlagan Turkiya xarob boʻladi va endi buyuk

1 Abul Hasan nabirasi, Shia Ismoiliylar 48-imomi, Sulton Muhammadshoh (1877-1957 y. yashagan) Ogʻaxon III nomi bilan mashhur.
2 Hujjatning asli rus tilida.
3 Hujjatda sana yoʻqligi sababli, ushbu mavzu boʻyicha oldingi OʻzMA. I-1/32/300, 56 v. raqamli hujjatning-yil sanasi asos qilib olindi.

hükümdarları yani Bütün Rusya Padişahı ve İmparatoru ile Hindistan İmparatoru ve İngiltere Kralı'nı yenemeyecektir. Onların askerleri arasında bulunan binlerce Müslüman kendi hükümdarları için yiğitçe mücadele etmektedir.

Bu yüzden herkes anlamalıdır ki, Türkiye İslam'ın savunulması veya kendi bağımsızlığı için savaş başlatmamıştır. Zira onların üzerine hiçbir tehlikenin gölgesi düşmemiştir.

Şu duruma göre biz tüm Müslümanlar kendi antlarımıza sadık kalmalı, din ve devlet idaresine boyun eğmeliyiz.

Aslına uygundur.
Yönetici

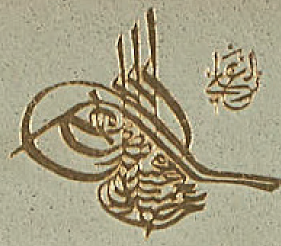
davlat bo'lolmaydi. Chunki hech qachon bu kabi qudratli Podshohlarni, ya'ni Butunrossiya Podshohi va Imperatori, Hindiston Imperatori va Angliya Qirolini yenga olmaydi. Ularning harbiylari qatorida minglab musulmonlar o'z Hukmdorlari uchun mardonavor kurash olib bormoqdalar.

Shuning uchun hamma tushunishi kerak, Turkiya Islom himoyasi yoki o'zining mustaqilligi uchun urush boshlamagan. Zero, ularga hech qanday xavf raxna solmagan edi.

Shunday ekan, biz, barcha musulmonlar o'z qasamlarimizda sodiq turishimiz, din va davlat hokimiyatiga itoatkor bo'lishimiz lozim.

Asliga to'g'ri,
Ish yurituvchi

6034. P. Z. - CONSTANTINOPLE. PALAIS DOLMA-BAGTCHÉ.

İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı / Do'lmabog'cha saroyi, Istanbul
İÜ NEK, 90486-0020

6

ОТЪ
ВОЕННАГО ГУБЕРНАТОРА
ФЕРГАНСКОЙ
ОБЛАСТИ

„23" Августа 1915 г.
№ 18986
г. Скобелевъ.

Примѣты:
Вѣроиспов. Ар. католик.
Лѣта 30
Ростъ средний
Волосы черные
Брови такие
Глаза кари
Носъ обыкновенный
Ротъ такие
Подбородокъ такие
Лицо чистое

Особыя примѣты.

Подпись предъявителя

Справка: Разрѣшеніе Туркестанскаго Генералъ-Губернатора 13 августа 1915 г. за № 11042

БИЛЕТЪ

Данъ на жительство и переѣзды въ Россійской Имперіи срокомъ на **одинъ годъ**, считая таковой съ указаннаго здѣсь числа турецко подданному Оннику сыну Акопа, Ханбекяну прибывшему въ Ферганскую область по национальному паспорту

По истеченіи означеннаго въ семъ билетѣ срока, иностранецъ этотъ обязанъ представить оный для перемѣны къ Начальнику той губерніи, въ предѣлахъ которой будетъ тогда находиться; въ противномъ-же случаѣ, какъ за проживаніе съ просроченнымъ билетомъ такъ равно и за непрописку онаго въ полиціи, будетъ взысканъ съ виновнаго узаконенный штрафъ.

При семъ приложенъ національный паспортъ за № —, визированный въ Императорскомъ Россійскомъ консульствѣ въ Трапезундѣ 14 октября 1914 г. за № 3000

Гербовый сборъ уплаченъ

За Военнаго Губернатора,
Вр. и. д. Помощника Губернатора

И. д. Совѣтника

Дѣлопроизводитель

O'zMA.I-19/1/20973, 6 v.

105

FERGANA VİLAYETİ ASKERÎ VALİLİĞİNİN TÜRK VATANDAŞI ONNİK HANBEKİAN'A VERDİĞİ OTURMA İZİN BELGESİ[1]

5 Eylül 1915

23 Ağustos 1915

No: 18986

Fergana vilayetine ulusal pasaportu ile gelen Türk vatandaşı Arten oğlu Onnik Hanbekian'a işbu belgede yazılı olan günden itibaren bir senelik süre içerisinde Rusya İmparatorluğu sınırları içerisine taşınması ve ikameti için işbu ruhsat verildi.

Kişisel bilgi ve özellikleri:	Yabancı vatandaş, kendisine verilen ruhsatın geçerlilik süresi dolduğunda bulunduğu Valilik Müdürü'ne evrakını yenilemek için hemen başvurmalıdır. Aksi takdirde süresi dolmuş bir ruhsatla gezdiği ve polis kayıtlarında geçmediği için kanunda yazılı olan miktarda para cezasına çarptırılacaktır.
İnancı : Katolik Yaşı : 30 Boyu : Orta Saçı : Siyah Kaşı : İnce Gözü : Ela Burnu : Orta Ağzı : Orta Çenesi : Orta Yüzü : Temiz yüzlü	Bu belge ile birlikte, Rusya İmparatorluğu Trabzon Konsolusluğunun 14 Ekim 1914 tarih ve 3000 sayıyla kayıtlı vizesinin bulunduğu ulusal pasaportu da ibraz edilecektir.
Bilgileri Sunan : *(İmza)* Bilgi : Türkistan Genel Valisi'nin 13 Ağustos 1915 tarih ve 11042 sayılı ruhsatı.	Devlete verilmesi gereken vergi ödenmiştir.

Skobelev (Fergana) şehri Askerî Valisi Yardımcısı, Danışmanı ve İşletmecisinin imzaları

1 Belgenin aslı Rusçadır.

FARG'ONA VILOYATI HARBIY GUBERNATORI TOMONIDAN TURK FUQAROSI ONNIK HANBEKIANGA ISTIQOMAT QILISH UCHUN BERILGAN RUXSATNOMA[1]

5-sentabr 1915-yil

23-avgust 1915-yil

No: 18986

Farg'ona viloyatiga milliy pasporti bilan kelgan turk fuqarosi Onnik Xanbekian Arten o'g'liga ushbu hujjatda ko'rsatilgan kundan boshlab, bir-yil muddatga Rossiya imperiyasi hududlarida ko'chib yurish va yashash uchun berildi.

Belgilari:	Xorijlik fuqaroga berilgan ruxsatnomaning muddati tugagan holatda o'zi yashayotgan guberniya boshlig'iga darhol hujjatni yangilash yuzasidan murojaat etishi shart. Aks holda muddati o'tgan ruxsatnoma bilan yurganligi va politsiya ro'yxatidan yangidan o'tmaganligi uchun ushbu shaxsdan qonunda belgilangan miqdorda jarima undirib olinadi.
E'tiqodi : katolik Yoshi : 30 Bo'yi : o'rta Sochi : qora Qoshi : ingichka Ko'zi : jigar rang Burni : o'rtacha Og'zi : o'rtacha Iyagi : o'rtacha Yuzi : tiniq yuz	Shu bilan birga, 1914-yil 14 oktabrda 3000-raqam bilan Trapezund (Trabzon)dagi Rossiya imperiyasi konsulligida viza qo'yilgan milliy pasporti ilova qilinadi.
Taqdim etuvchi : *(imzo)* Ma'lumot : Turkiston general-gubernatorining 1915-yil 13-avgustdagi 11042- raqamli ruxsatnomasi	Davlat boji to'langan.

Skobelev (Farg'ona) shahri, harbiy gubernator yordamchisi, maslahatchi va ish yurituvchilar imzosi

1 Hujjatning asli rus tilida.

1927/17

8a

ОТЪ
ВОЕННАГО ГУБЕРНАТОРА
ФЕРГАНСКОЙ
ОБЛАСТИ

„3“ Февраля 1916 г.
№ 2560
г. Скобелевъ.

БИЛЕТЪ

Данъ на жительство и переѣзды въ Россійской Имперіи срокомъ на ~~одинъ годъ~~, считая таковой съ указаннаго здѣсь числа *Жерецно*

подданному *Папа Яни оглы съ сыномъ Киреклеевъ и дочерью Еленой* проживавшему въ Ферганской области по билету, выданному мною мною 16 января 1915 года за № 1017

По истеченіи означеннаго въ семъ билетѣ срока, иностранецъ этотъ обязанъ представить оный для перемѣны къ Начальнику той губерніи, въ предѣлахъ которой будетъ тогда находиться; въ противномъ-же случаѣ, какъ за проживаніе съ просроченнымъ билетомъ такъ равно и за непрописку онаго въ полиціи, будетъ взысканъ съ виновнаго узаконенный штрафъ.

При семъ приложенъ національный паспортъ за № 278, визированный въ Императорскомъ Россійскомъ консульствѣ въ Трапезондѣ 29 сентября 1911 г. за № 2987

Гербовый сборъ уплаченъ

Примѣты:

Вѣроисповѣд. *Правосл.*
Лѣта *27*
Ростъ *2 ар. 3 вер.*
Волосы, Брови *черные*
Глаза *бурые*
Носъ, Ротъ *обыкнов.*
Подбородокъ
Лицо *чистое*

Особыя примѣты.

Подпись предъявителя
Киреклеевъ Папа Яни.

Справка: Разрѣшеніе Туркестанскаго Генералъ-Губернатора 16 декабря 1913 г. за № 17793

За Военнаго Губернатора,
Вр. и. д. Помощника Губернатора *[signature]*

~~И. д.~~ Совѣтникъ *Комковичъ*

Дѣлопроизводитель *[signature]*

106

FERGANA VİLAYETİ ASKERÎ VALİLİĞİNİN TÜRK VATANDAŞI PAPA YANİ OĞLU'NA VERDİĞİ OTURMA İZİN BELGESİ[1]

16 Şubat 1916

3 Şubat 1916

No: 2560

Fergana Vilayeti Askerî Valisi'nin 16 Ocak 1915 tarih ve 1018 sayılı ruhsatı gereğince Fergana vilayetinde oğlu Pireniya ve kızı Elena ile ikamet eden Türk vatandaşı Papa Yani Oğlu'na işbu evrakta yazılı olan günden itibaren bir sene süreyle Rusya İmparatorluğu sınırları içerisine taşınması ve ikameti için işbu ruhsat verilmiştir.

Kişisel bilgi ve özellikleri: İnancı : Ortodoks Yaşı : 24 Boyu : Orta Saçı : Siyah Kaşı : Siyah Gözü : Gri Burnu : Orta Ağzı : Orta Çenesi : Orta Yüzü : Temiz yüzlü Bilgileri Sunan : *(İmza)* Bilgi : Türkistan Genel Valisi'nin 16 Aralık 1913 tarih ve 17793 sayılı ruhsatı.	Yabancı vatandaş, kendisine verilen ruhsatın geçerlilik süresi dolduğunda bulunduğu Valilik Müdürü'ne evrakını yenilemek için hemen başvurmalıdır. Aksi takdirde süresi dolmuş bir ruhsatla gezdiği ve polis kayıtlarında geçmediği için kanunda yazılı olan miktarda para cezasına çarptırılacaktır. Bu belge ile birlikte, Rusya İmparatorluğu Trabzon Konsolusluğunun 29 Eylül 1911 tarih ve 2987 sayıyla kayıtlı vizesinin bulunduğu 278 seri numaralı ulusal pasaportu da ibraz edilecektir. Devlete verilmesi gereken vergi ödenmiştir.

Skobelev (Fergana) şehri Askerî Valisi Yardımcısı, Danışmanı ve İşletmecisinin imzaları

1 Belgenin aslı Rusçadır.

FARG'ONA VILOYATI HARBIY GUBERNATORI TOMONIDAN TURK FUQAROSI PAPA YANI O'G'LIGA ISTIQOMAT QILISH UCHUN/ UCH-UN BERILGAN RUXSATNOMA[1]

16-fevral 1916-yil

3-fevral 1916-yil

No: 2560

Farg'ona viloyati harbiy gubernatori tomonidan 1915-yil 16-yanvarda berilgan 1018-raqamli ruxsatnoma Farg'ona viloyatida o'g'li Pireniya va qizi Yelena bilan yashovchi turk fuqarosi Papa Yani o'g'liga ushbu hujjatda ko'rsatilgan kundan boshlab, bir-yil muddatga Rossiya imperiyasi hududlarida ko'chib yurish va yashash uchun berildi.

Belgilari E'tiqodi : pravoslav Yoshi: 24 Bo'yi: o'rta Sochi: qora Qoshi: qora Ko'zi: kul rang Burni: o'rtacha Og'zi: o'rtacha Iyagi: o'rtacha Yuzi: tiniq yuz Taqdim etuvchi: *(imzo)* Ma'lumot: Turkiston general-gubernatorining 1913-yil 16-dekabrdagi 17793-raqamli ruxsatnomasi	Xorijlik fuqaroga berilgan ruxsatnomaning muddati tugagan holatda o'zi yashayotgan guberniya boshlig'iga darhol hujjatni yangilash yuzasidan murojaat etishi shart. Aks holda muddati o'tgan ruxsatnoma bilan yurganligi va politsiya ro'yxatidan yangidan o'tmaganligi uchun ushbu shaxsdan qonunda belgilangan miqdorda jarima undirib olinadi. Shu bilan birga, 1911-yil 29-sentabrda 2987-raqam bilan Trapezund (Trabzon)dagi Rossiya imperiyasi konsulligida viza qo'yilgan 278-seriya raqamli milliy pasporti ilova qilinadi. Davlat boji to'langan.

Skobelev (Farg'ona) shahri, harbiy gubernator yordamchisi, maslahatchi va ish yurituvchilar imzosi

1 Hujjatning asli rus tilida.

16

جواب رقم ۲۷۵ / ۱۰۴۲

رقم ۸۴

جناب وزارت و صمیمیت مآب شفقت مآب ... بیک

معروض بخدمت ذات با برکات کثیر الحسنات فیض درجات منبع الخیرات

نموده میشود که از وزارت ها مکتوب ۱۵ جمادی الثانی ۱۳۳۳ سنه برقم ۲۷۵ نموده گرفتیم ان

از روی مکتوب ۱۲ ماه مارت ۱۳۳۱ سنه برقم ۱۵۳ نموده که ایلچی خانه ها بایلگه ده بوده اند که

قبل ازین چند روز دراز اسیر با دیگر نفر اسیر رفیق عسکریه عثمانیه طاهر بیک نام گریخته بجانب های

بخارا آمده بوده است تردد کنانیده و رفقا همین طریقه آدم کثیره اسیر آمده گشته که باشند

دستگیر نموده آدم همراه کرده باینجانب فرستانید گفته بوده اند از روی بنابر جناب ان

دفعتا در تبه کسیر و ترمز و بیرون شهر شیرآباد با اطراف دکنار ق ولایت مذکور آدم ها را نموده

تردد کنانیده ایم که از طریقه آدم اثرات معلوم نشده و بیرجا تعلیمی نموده مانده در گرد دیم

اگر موجود شود دستگیر نموده آدم همراه کرده بخدمت فرستاده میشود بنا بر آن ده مذکور را

معروض نموده شد باقی السلام علیکم بروز ۱۸ ماه جمادی الثانی ۱۳۳۳ سنه مطابق ۱۸ ماه اپریل ۱۹۱۵ تحریر یافت

O‘zMA. I-126/1/1448, 16 v.

UZ

107

BUHARA KULLİ KUŞBEYİ'NE ESİR OSMANLI SUBAYI TAHİR BEY HAKKINDA GÖNDERİLEN MEKTUP[1]

1 Mayıs 1916

Sayı: 84

2754 sayılı yazının cevabı

Zatıalinizin huzurlarına şunu bildiririz ki; Sizin 14 Cumâdessani 1334 tarihli ve 2754 sayılı mektubunuzda ve Elçilikten gelen 21 Mart 1916 tarihli ve 153 sayılı mektupta; *"bundan birkaç gün önce Aşhabat'tan Tahir Bey adlı bir esir Osmanlı subayının kaçarak Buhara'ya geldiği ve kendisinin gözetim altına alınarak geri gönderilmesi gerektiği"* ifade edilmektedir.

Sizin bu talimatınız üzere Tepe-yi Kebir, Tirmiz, Şirabat, Batrak ve başka ücra bölgelere adam gönderip arattığımızda söz konusu şahıs hakkında herhangi bir bilgi bulunmadı. Şu anda da aramaya devam ediyoruz. Eğer bulunursa yakalayıp bir adam eşliğinde size göndereceğiz.

Durumu bildirir, sağlık ve esenlik dileriz.

28 Cumâdessani 1334 / 18 Nisan 1916 tarihinde yazılmıştır.

(Mühür)

Ahrarkulıbey Bey-dadhah

1 Belgenin aslı Farsçadır.

BUXORO KULLI QUSHBEGISIGA ASIRGA OLINGAN USMONIYLAR OFITSERI TOHIRBEK ISHI YUZASIDAN YUBORILGAN MAKTUB[1]

1-may 1916-yil

Son: 84

2754 raqamli xatning javobi

Siz, zoti Oliylari huzurlariga shuni maʼlum qilamizki, Sizning 14 Jumodus-soniy 1334-yildagi 2754-raqamli xatingiz va elchixonadan kelgan 21-mart 1916-yildagi 153-raqamli maktubda *"bundan bir necha kun oldin Ashxoboddan bir nafar Usmoniylar ofitser-askari boʻlgan Tohirbek ismli asir qochib, Buxoroga kelgani, uni nazorat ostiga olib, sizga yuborishingiz kerakligi"* yozilgan.

Sizning bu topshirigʻingiz boʻyicha Tepai Kabir, Termiz, Sherobod, Botroq va boshqa chekka hududlarga odam yuborilib, qidirildi, ammo bu kishi haqida biror maʼlumot aniqlanmadi. Hozirda ham qidiruvdamiz, agar topilsa, bir kishi hamrohligida Sizga yuboramiz.

Shuni maʼlum qildik, salomatlik tilab qolamiz!

28-jumodussoniy 1334 yil yil / 18-aprel 1916 yilda yozilgan

(Muhr)

Ahrorqulibek biy-dodxoh

1 Hujjatning asli fors tilida.

1

М. В.

Военный Губернаторъ
ФЕРГАНСКОЙ
области.

ОБЛАСТНОЕ ПРАВЛЕНІЕ.

Отдѣленіе Расп. 1.
Столъ 2.

„17“ Октяб. 1916 г.
№ 21354
Гор. Скобелевъ.

Господину Туркестанскому Генералъ—Губернатору.

Представляя при семъ на благоусмотрѣніе Вашего Высокопревосходительства прошеніе и національный паспортъ турецко подданнаго Федора Яни Эмира Оглы

ходатайствующаго о разрѣшеніи ему проживать въ краѣ и о выдачѣ русскаго билета на жительство, докладываю, что, по донесенію Скобелевскаго Полицеймейстера иностранецъ этотъ прибылъ въ край въ ~~январѣ мѣсяцѣ~~ 1915 году, торговецъ.

За время проживанія во ввѣренной мнѣ области ни въ чемъ предосудительномъ не замѣчался и подозрѣній на себя въ политической неблагонадежности не навлекал, почему и препятствій къ дальнѣйшему пребыванію ему въ краѣ съ моей стороны не встрѣчается.

Приложеніе: прошеніе и національный паспорт паспортъ.

И. д. Военнаго Губернатора Полковникъ
~~Генералъ-Лейтенантъ~~

Помощникъ Губернатора
Дѣйствительный Статскій Совѣтникъ
~~Ст. Со~~ Совѣтникъ

Полковникъ

За. Дѣлопроизводитель [signature]

O'zMA. I-19/1/20973, 1 v.

108

FERGANA VİLAYETİ ASKERÎ VALİSİ'NİN, TÜRK VATANDAŞI EMİR OĞLU FEDOR'A OTURMA İZNİ VERİLMESİNE İLİŞKİN HÜLASA YAZISI[1]

26 Ekim 1916

13 Ekim 1916

No: 21354

Türkistan Genel Valisi Hazretlerine

Türk vatandaşı Yani Emir oğlu Fedor'un, ülkede ikametine ruhsat ve ikamet belgesi verilmesi konusundaki dilekçesini ve ulusal pasaportunu incelemeniz için Zatıalinize sunuyorum.

Skobelev (Fergana) Polis Memuru'nun verdiği bilgiye göre söz konusu yabancı vatandaş ülkeye 1915'te gelen bir tüccardır ve benim idarem altındaki vilayette yaşadığı süre içerisinde kendisine karşı hiçbir siyasi güvensizlik ve kuşku uyandırmamıştır. Bundan dolayı onun ülkede bundan sonra da ikamet etmesine itirazım yoktur.

Dilekçesi ve ulusal pasaportu ektedir.

Skobelev (Fergana) şehri, Askerî Vali, Albay

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

FARGʻONA VILOYATI HARBIY GUBERNATORINING TURK FUQAROSI EMIN OʻGʻLI FEDORGA ISTIQOMAT QILISH UCHUN RUXSATNOMA BERISH YUZASIDAN XULOSASI[1]

26-oktabr 1916-yil

13-oktabr 1916-yil

No: 21354

Turkiston general-gubernatori janob oliylariga

Siz, Janob Oliylariga turk fuqarosi Yani Emir oʻgʻli Fedorning oʻlkada istiqomat qilishi uchun ruxsat va istiqomat guvohnomasini berish toʻgʻrisidagi murojaati va milliy pasportini koʻrib chiqishingiz uchun taqdim etaman.

Shu bilan birga, Skobelev polismeysterining bergan maʼlumotiga koʻra, bu xorijlik fuqaro oʻlkaga 1915-yilda kelgan savdogardir. Mazkur fuqaro mening boshqaruvimdagi viloyatda yashab turgan vaqtida oʻziga nisbatan hech qanday siyosiy ishonchsizlik va shubha tugʻdirmagan. Shu boisdan, uning oʻlkada bundan keyin ham yashab qolishiga mening qarshiligim yoʻq.

Iltimosnoma va milliy pasport ilova qilinadi.

Skobelev (Fargʻona) shahri, Harbiy gubernator polkovnik

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

Имя и фамилія иностранца	Осдаръ сынъ Яни Беширъ Оглы
Подданство	Турецко подданный
Когда прибылъ въ предѣлы Россійской Имперіи.	въ 1895 году. въ Январь въ край прибылъ въ 1906 году
Откуда	Трапезунда
Чѣмъ занимается и для чего прибылъ въ край и заслуживаетъ-ли заявленіе это довѣрія.	Торговецъ, прибылъ на заработки заявление заслуживаетъ довѣрія
Во время проживанія во ввѣренномъ раіонѣ не былъ ли въ чемъ либо предосудительномъ замѣченъ и политической не/благонадежности.	нѣтъ
Имѣется ли разрѣшеніе на право проживанія въ краѣ.	годовой паспортъ представилъ въ Ферг. обл. правл.
Нѣтъ ли препятствій къ дальнѣйшему пребыванію.	нѣтъ.

Приставъ 1-й части г. Скобелева Осдаръ

109

TÜRK VATANDAŞI YANİ EMİR OĞLU FEDOR HAKKINDA DÜZENLENEN SORUŞTURMA BELGESİ[1]

26 Ekim 1916[2]

[13 Ekim 1916]

Yabancı vatandaşın adı, soyadı	Fedor, Yani Emir oğlu
Uyruğu	Türk vatandaşı
Rusya İmparatorluğu sınırlarına ne zaman geldiği	26 Ocak 1895
Nereden geldiği	Trapezund (Trabzon)
Mesleği, ülkeye gelme nedeni ve dilekçesinin inandırıcılığı	Tüccar, para kazanmak amacıyla gelmiş. Dilekçesi inandırıcı.
Bulunduğu bölgede yaşadığı süre içerisinde kuşku uyandırıcı herhangi bir iş yapmış mıdır?	Hayır
Ülkede kalması için oturma izin belgesi var mıdır?	Fergana Vilayet Dairesine yıllık pasaportu sunulmuştur.
İleride ülkede ikamet etmesini engelleyici herhangi bir durum var mıdır?	Hayır

Skobelev şehri, 1. Bölüm Memuru

(İmza)

1 Belgenin aslı Rusçadır.

2 Belgede tarih bulunmadığından adı geçen şahısla ilgili bir önceki O'zMA. I-19/1/20973, 1 v. referans numaralı belgenin tarihi esas alınmıştır.

TURK FUQAROSI FEDOR YANI AMIR O'G'LI TO'G'RISIDAGI SO'ROVNOMA[1]

26-oktabr 1916-yil[2]

[13-oktabr 1916-yil]

Xorijlik fuqaroning ismi, sharifi	Fedor Yani Amir o'g'li
Fuqaroligi	turk fuqarosi
Rossiya imperiyasi hududiga qachon kelgani?	1895-yil 26-yanvarda
Qaerdan kelgan?	Trapezund (Trabzon)
O'lkaga nima uchun kelgan va qanday ish bilan shug'ullanadi? Uning arizasi ishonchlimi?	Savdogar, daromad topish uchun kelgan. Arizasi ishonchli
Tegishli hududda yashayotgan vaqtda shubha tug'diruvchi biron ish qilmaganmi?	Yo'q
O'lkada yashash huquqi haqidagi ruxsatnomasi bormi?	Farg'ona viloyati boshqarmasiga -yillik pasporti taqdim etilgan
Kelajakda yashab qolishi uchun biron bir to'siq bormi?	Yo'q

Skobelev (Farg'ona) shahri 1-qism noziri

(imzo)

1 Hujjatning asli rus tilida.

2 Hujjatda sana yo'qligi sababli, ushbu mavzu bo'yicha oldingi O'zMA. I-19/1/20973, 1 v. raqamli hujjatning yil sanasi asos qilib olindi.

Его Превосходительству Господину
Военному Губернатору Ферганской Области

Турецко-подданнаго Папа-Яни оглы съ сыномъ Пиреніемъ и дочерью Еленой, проживающаго въ городѣ Кокандѣ

Прошеніе

82/17

Представляя при семъ свой національный паспортъ за № 278, и Русскій билетъ за № 2560, имѣю честь покорнѣйше просить Вашего Превосходительство о выдачѣ мнѣ новаго Русскаго билета на проживаніе.

При семъ прилагаю и одну марку рублеваго достоинства въ уплату гербоваго сбора.

по личной просьбѣ Папа Яни оглы.
расписался К. П. Чаоуриди.

г. Скобелевъ 31го Января 1917 года.

6361

110

HOKAND ŞEHRİNDE OĞLU PİRENİ VE KIZI ELENA İLE İKAMET EDEN TÜRK VATANDAŞI PAPA YANİ OĞLU'NUN OTURMA İZNİNİN YENİLENMESİ İÇİN FERGANA VİLAYETİ ASKERÎ VALİSİ'NE SUNDUĞU DİLEKÇE[1]

13 Şubat 1917

Zatıalinize 278 sayılı ulusal pasaportumu ve ikamet için verilen 2560 sayılı Rus ruhsatımı sunarak ülkede ikametimi sürdürmek için yeni Rus ruhsatı vermeniz hususunu arz ederim.

Devlete ödenecek 1 ruble değerindeki 1 markayı ekte sunuyorum.

Skobelev (Fergana) şehri
Papa Yani Oğlu'nun isteğiyle
yerine K.P.Çahuridi imzaladı.

31 Ocak 1917

No: 6361

1 Belgenin aslı Rusçadır.

FARG‘ONA VILOYATI HARBIY GUBERNATORIGA QO‘QON SHAHRIDA YASHOVCHI TURK FUQAROSI PAPA YANI O‘G‘LIDAN PIRENIY ISMLI O‘G‘LI VA QIZI YELENA BILAN BIRGA HUDUDDA YASHASH RUXSATNOMASINI YANGILASH UCHUN ARIZA[1]

13-fevral 1917-yil

Siz, Janobi Oliylariga o‘zimning 278-raqamli milliy pasportim va istiqomat qilish uchun berilgan 2560-raqamli ruxsatnomamni taqdim etib, o‘lkada yashashim uchun menga yangi ruxsatnoma berishingizni iltimos qilaman.

Davlat yig‘imi uchun to‘langan 1 rubl qiymatidagi 1 ta markani ilova qilaman.

Skobelev (Farg‘ona) shahri,
Papa Yani o‘g‘lining iltimosiga ko‘ra,
uning o‘rniga K.P.Chaxuridi imzo qo‘ydi.

31-yanvar 1917-yil

No: 6361

1 Hujjatning asli rus tilida.

Его Превосходительству Господину
Военному Губернатору Ферганской Области.
г. Скобелевъ

1475.

Турецко-подданнаго
Онника сына Артена
Ханбекіянъ проживающаго
въ г. Кокандѣ I-го пол. уч. по
Комитетской ул. въ домѣ
Хаима Симхаева.

82/17

Прошеніе

Препровождая при семъ свой паспортъ за № 2107, визированный въ Императорскомъ Россійскомъ Консульствѣ въ Трапезундѣ 8-го Ноября 1913 г. за № 3410, и Билетъ отъ 23 Августа 1915 г. за № 8986, имѣю честь покорнѣйше просить Ваше Превосходительство распорядиться о врученіи мнѣ въ Кокандѣ новаго билета на жительство и переѣзды въ Россійской Имперіи.

При семъ приложены гербовыя марки на два рубля /2 руб./

Ханбекянъ

г. Кокандъ 15 февраля 1917 г.

6133

Адр. г. Кокандъ Комитетская ул. домъ Хаима Симхаева Оннику Ханбекяну.

Билетъ № 7690

O'zMA. I-19/1/20973, 5 v.

111

TÜRK VATANDAŞI ARTEN OĞLU ONNİK HANBEKİAN'IN HOKAND ŞEHRİNDE OTURMA İZİN BELGESİ VERİLMESİ İÇİN SUNDUĞU DİLEKÇE[1]

28 Şubat 1917

Hokand, Komitet Sokak, Haim Simhayev evinde ikamet eden Arten oğlu Onnik Hanbekian

No: 3718/1475

Fergana Vilayeti Askerî Valisi'ne

Zatıalinize Rusya İmparatorluğu'nun Trabzon Konsolosluğunda 8 Kasım 1913 tarih ve 3410 sayı ile kayıtlı 2107 sayılı pasaportum ile 23 Ağustos 1915 tarihli 8986 sayılı ikamet ruhsatımı göndererek Hokand şehrinde ikametim ve Rusya İmparatorluğu'na taşınmam için bana yeni bir ruhsat verilmesi hususunda kararname çıkarmanızı arz ederim.

İki rublelik tuğralı pul ekte sunulmuştur.

(İmza)

Onnik Hanbekian

Hokand, 15 Şubat 1917

6133

Hokand, Komitet Sokak, Haim Simhayev

evinde ikamet eden Onnik Hanbekian

7690

1 Belgenin aslı Rusçadır.

TURK FUQAROSI ARTEN O'G'LI ONNIK XANBEKIANNING QO'QON SHAHRIDA ISTIQOMAT QILISH RUXSATNOMASI BERILISHI UCHUN ILTIMOSNOMASI[1]

28-fevral 1917-yil

Qo'qon shahri, Komitet ko'chasi, Xaim Simxaev uyida istiqomat qiluvchi Arten o'g'li Onnik Xanbekian

No: 3718/1475

Farg'ona viloyati harbiy gubernatoriga

Sizga Rossiya imperiyasining Trapezund (Trabzon)dagi konsulligi tomonidan 1913-yil 8-noyabrda 3410-raqam bilan qayd etilgan 2107-raqamli pasportim va 1915-yil 23-avgustda 8986-raqamli yashash uchun berilgan ruxsatnomamni yuborib, Siz, janobi Oliylaridan Qo'qon shahrida yashashim va Rossiya imperiyasiga ko'chib ketishim uchun menga yangi ruxsatnoma berish to'g'risida buyruq berishingizni so'rayman.

Ikki rubllik gerbli marka ilova qilinadi.

(imzo)

Onnik Xanbekian

Qo'qon sh. 15-fevral 1917-yil

6133

Qo'qon sh. Komitet ko'chasi, Haim Simhaev

uyida istiqomat qiluvchi Onnik Xanbekian

7690

1 Hujjatning asli rus tilida.

1

DH.EUM. ECB. 1337. S. 4
20/36

دولت علیهٔ عثمانیه

پاسابورط جزدانی

تاریخ اعطاسندن اعتباراً بر سنه معتبردر

عدد ۹۵۲۸

1985

TÜRKISCHES REICH

Reisepassbuch
Gültig für ein Jahr

EMPIRE OTTOMAN

Carnet de passeport
Valable pour un an

یکرمی درت صحیفه‌در

پاسابورط قانون موقتندن مستخرج مواد

برنجی ماده — ممالک اجنبیه‌دن ممالک عثمانیه‌یه کلنلر وممالک عثمانیه‌دن ممالک اجنبیه‌یه کیدنلر پاسابورط ابرازینه مجبوردرلر.

اون آلتنجی ماده — پاسابورط خرجی اللی، هم جوار ممالک اجنبیه‌یه کیده‌جک عمله ایچون اون غروشدر. طقوزنجی ماده موجبنجه مشترک پاسابورطله سیاحت ایدنلرک هر بوندن یکرمی بش غروش خرج آلنیر. پاسابورطسز کلنلردن پاسابورط خرجی ایکی قات اولهرق استیفا ایدیلیر.

2

IN NAMEN SEINER KAISERLICHEN MAJESTÄT DES SULTANS

AU NOM DE SA MAJESTÉ IMPÉRIALE LE SULTAN

Ausgehändigt dem Ottomanischen Untertanen
Délivré au sujet Ottoman *Noureddine han bey fils de Huda yar han*

23 Oct 1918

— ٣ —

STAMBOUL

نامی حضرت پادشاهیده

دولت علیهٔ عثمانیه تبعه‌سندن نورالدین خان بک بن خدایار خان

اشبو پاسابورط ویرلشدر

— ٢ —

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

3

Name des Vaters
Nom du père *Hudayar-han*

Stand oder Gewerbe
Qualité ou profession *notable ... Turkestan*

Wohnort
Domicile *hotel Pera-Pa...*

Geburtsort und Geburtsdatum
Lieu et date de naissance *Tachk... en 1880*

Reiseziel
Destination *Suisse voie d'Autriche-Hong... par mer*

Zweck der Reise
But de son voyage *en mission*

— ٥ —

پدرینک اسم وشهرتی خدایار خان

4

Personenbeschreibung
Signalement

Statur
Taille *moyenne*

Gesicht
Visage *rond*

Gesichtsfarbe
Teint *blanc*

Haar
Cheveux *chat.*

Augen
Yeux *clairs*

Nase
Nez *regue*

Mund
Bouche *id*

Schnurrbart
Moustache *chat*

Bart
Barbe *rasée*

Besondere Kennzeichen
Signes particuliers *aucun*

Unterschrift
Signature

— ٧ —

اشکال

بوی: اورته

چهره: مدور

رنك: بياض

صاچ: کستانه

کوز: الا

بورون:

آغز:

بیق: کستانه

صقال:

علامت فارقه‌سی:

امضاسی

— ٦ —

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

BOA, DH.EUM.ECB, 20/36

TR

112

TAŞKENTLİ HUDAYAR HAN'IN OĞLU NUREDDİN HAN BEY'E VERİLEN OSMANLI DEVLETİ PASAPORTU

23 Ekim 1918

[s.] 1

Denizden, kartsız.

Osmanlı Devleti

Pasaport Cüzdanı

Verildiği tarihten itibaren bir sene geçerlidir.

Sayı: 9528-1985

Yirmi dört sayfadır.

[s.] 2

(Tuğra)

el-Gâzî
Mehmed Hân
bin
Abdülmecîd
el-muzaffer dâimâ

Padişah hazretlerinin yüce adına

Osmanlı Devleti tebaasından **Hudayar Han oğlu Nureddin Han Bey**'e işbu pasaport verilmiştir.

(Pul üzeri mühür)
23 Teşrinievvel 1334

Ek vergi alınmıştır.

[s.] 4

Babasının İsim ve Şöhreti: Hudayar Han

Unvanı veya Mesleği: Türkistan ileri gelenlerinden

İkamet Yeri: Pera Palas Oteli'nde

Doğum Yeri ve Tarihi: Taşkentli, 1296'da

Gideceği Yer: Denizden ve Avusturya ve Macaristan yoluyla İsviçre'ye

TOSHKENTLIK XUDOYORXONNING O'G'LI NURIDDINXON BEKKA BERILGAN USMONIYLAR DAVLAT PASPORTI

23-oktabr 1918-yil

[s.] 1

Dengizdan, kartasiz.

Usmoniylar davlati

pasport daftarchasi

Berilgan kundan boshlab bir-yil amal qiladi.

Raqam: 9528-1985

Yigirma to'rt sahifadir.

[s.] 2

(Tug'ro)

al-G'oziy
Mehmed xon
ibn
Abdulmajid
al-muzaffar doimo

Podshoh hazratlarining ulug' nomidan

Usmoniylar davlati hukumatidan **Xudoyorxon o'g'li Nuriddinxon bek**ka ushbu pasport berildi.

(Marka ustida muhr)
23 Teshrinavval 1334

Qo'shimcha soliq olindi.

[s.] 4

Otasining ismi va sharafi: Xudoyor Xon

Unvoni yoki kasbi: Turkiston peshvolaridan

Yashash joyi: Pera Palas mehmonxonasida

Tug'ilgan joyi va yili: Toshkent, 1296-yil

Boradigan manzili: Dengizdan so'ng Avstriya va Vengriya yo'li bilan Shvetsariyaga

Passinhaber begleitenden Personen
accompagnent le porteur du passeport

Geburtsort und Geburtsdatum / Lieu et date de naissance	Augen / Yeux	Haar / Cheveux	Nase / Nez	Statur / Taille

پساپورط ویا پاساوان وسائر سیاحت اوراقنی بیله‌رك ممالك عثمانیه‌ده استعمال ایدن اجنبیلر حقنده دخی مواد مذکوره‌ده معین جزالر حکم اولنور .

یکرمی ایکنجی ماده — اون‌طقوزنجی ویکرمنجی ماده‌لرده محرر جرائمی ممالك اجنبیه‌ده ارتکاب ایدن عثمانلیلر اوراده جزا کورمیه‌رك ممالك عثمانیه‌یه کلدکلری تقدیرده مواد مذکوره موجبنجه مجازات اولنورلر .

یکرمی اوچنجی ماده — اجنبی پساپورطنی حامل اوله‌رق ممالك عثمانیه‌یه داخل اولان تبعهٔ عثمانیه آلتی آیدن ایکی سنه‌یه قدر حبس ایدیلور .

یکرمی دردنجی ماده — پساپورط معاینه‌سی ایچون حکومتجه تعیین ایدلمش اولان موقعلرك غیری یرلردن بیله‌رك ممالك عثمانیه‌یه داخل اولان یولجیلر اصولنه موافق پساپورطی حامل اولسه‌لر بیله یکرمی درت ساعتدن برآیه قدر حبس ویا بوكا بدل بر چاریك عثمانلی آلتوننذن اون عثمانلی آلتوننه قدر جزای نقدی ویا بوجزالرك هرایکیسیله مجازات اولنورلر .

یکرمی بشنجی ماده — یولجیلری پساپورط معاینه‌سی ایچون تعیین اولنان موقعلردن غیری محلره نقل واخراج ایدن سفائن قپودانلری وقایقجی وآرابه‌جی وکراجی وشوفورلرایله یولجی نقل ایدن سائر اشخاص وبوخصوصده قلاغوزلق ایدنلر برآیدن ایکی سنه‌یه قدر حبس ایدیلیر و[illegible] اعتیاد ایدنلر دخی آلتی آیدن اوچ سنه‌یه قدر حبس[illegible]لورلر .

— ۲٤

اختیاری فطوغراف
Für die Photographie bestimmte Seite
Page réservée pour la photographie

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

Seyahat Maksadı: Özel bir heyetle

[s.] 6

Eşkâl

Boy: Orta

Çehre: Yuvarlak

Renk: Beyaz

Saç: Kestane

Göz: Ela

Burun: Normal

Ağız: Normal

Bıyık: Kestane

Sakal: Tıraş edilmiş

Ayırdedici sabit özellik: Tam

İmzası: -

[s.] 8

Pasaport Sahibine Refakat Edenler						
İsmi	Refakatçinin Konum ve Unvanı	Doğum Yeri ve Tarihi	Göz	Saç	Burun	Boy
Refakatçisi yoktur. 23 Teşrinievvel 1334 *(Mühür)*						

[s.] 12

Numara: 70-13

Kiyev Başşehbenderliğince görülmüştür. İstanbul'a dönüş için geçerlidir.

9 Teşrinisani 1334

Başşehbender

(Pul üzeri mühür ve imza)

[s.] 24

İsteğe Bağlı Fotoğraf Sayfası

(Fotoğraf üzeri kaşe)

İstanbul Emniyet Müfettişliği

23 Teşrinievvel 1334

Sayohat maqsadi: shaxsiy hay'at bilan

[s.] 6

Shakli-shamoyili

Bo'yi: o'rta

Yuzi: yumaloq

Rangi: oq

Sochi: qizg'ish-qo'ng'ir

Ko'zi: qizg'ish-qo'ng'ir

Burni: oddiy

Og'zi: oddiy

Mo'ylovi: qizg'ish-qo'ng'ir

Soqoli: olingan

Alohida belgisi: nuqsonsiz

Imzosi: -

[s.] 8

Pasport egasiga hamrohlik qiluvchilar						
Ismi	Hamrohning holati va unvoni	Tug'ilgan joyi va sanasi	Ko'z	Soch	Burun	Bo'yi
Hamroh yo'q. 23Tashrinavval 1334 *(Muhr)*						

[s.] 12

Nomer: 70-13

Kiyev Boshelchiligi tomonidan ko'rildi. Istanbulga qaytish uchun amal qiladi.

9 Tashrinisoniy 1334

Boshelchi

(Marka ustida muhr va imzo)

[s.] 24

Xohishga qarab foto sahifasi

(Foto ustida shtamp)

Istanbul Xavfsizlik Komissiyasi

23 Tashrinavval 1334-yil

ترکیه جمهوریتی
باش وکالت
قلم مخصوص مدیریتی
عدد
۲۴۲۱
3421

« قرارنامه »

سوسیالیست بوخارا و خوارزم سوویت جمهوریتلرینک لغوی ایله، کندی اراضیلری و تورکستان روسی اراضیسی داخلنده صورت رسمیه ده تشکل ایتمش و سوسیالیست سوویت جمهوریتلری اتحادی میثاقنه داخل اولمش اولان سوسیالیست تورکمنستان و اوزبکستان جمهوریتلرینک، حکومت جمهوریه‌جه تانینمسی، خارجیه وکالتنک ۱۶/۲/۱۳۴۱ تاریخ و ۲۸۸/۲۷۲۲۹ نومرولی تذکره‌سیله وقوع بولان تکلیفی اوزرینه، اجرا وکیللری هیئتنک ۲۲/۲/۱۳۴۱ تاریخلی اجتماعنده قرارگیر اولمشدر.

۲۲/۲/۱۳۴۱

رئیس جمهور
غازی

باش وکیل	عدلیه وکیلی	مدافعهٔ ملیه وکیلی	بحریه وکیلی	داخلیه وکیلی	خارجیه وکیلی
وکالتاً مالیه وکیلی	معارف وکیلی	نافعه وکیلی	زراعت وکیلی	تجارت وکیلی	صحیه و معاونت اجتماعیه وکیلی

113

SOSYALİST TÜRKMENİSTAN VE ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETLERİNİN TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARAFINDAN RESMEN TANINMASINA DAİR BAKANLAR KURULU KARARNAMESİ

23 Kasım 1925

Türkiye Cumhuriyeti

Başvekâlet

Kalem-i Mahsûs Müdürlüğü

Sayı

3421

Kararname

Sosyalist Buhara ve Harezm Sovyet Cumhuriyetlerinin lağvedilerek kendi toprakları ve Rus Türkistanı toprağı üzerinde resmen kurulmuş bulunan ve Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri Birliği Antlaşması'na katılmış olan Sosyalist Türkmenistan ve Özbekistan Cumhuriyetleri'nin, Cumhuriyet Hükûmetimizce tanınması, Hariciye Vekâletinin 16 Teşrinisani 1341 tarih ve 388/47224 numaralı tezkiresiyle yapmış olduğu teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 23 Teşrinisani 1341 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

23 Teşrinisani 1341

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal
(İmza)
(İcra Vekilleri Heyetinin diğer üyelerinin imzaları)

TURKMANISTON VA O'ZBEKISTON SOTSIALISTIK RESPUBLIKASINING TURKIYA RESPUBLIKASI TOMONIDAN RASMAN TAN OLINISHIGA DOIR VAZIRLAR KENGASHINING QARORI

23-noyabr 1925-yil

Turkiya Respublikasi

Bosh vazirligi

Qalam-i Maxsus Boshqarmasi

3421-son

Qaror

Buxoro va Xorazm Sovet Sotsialistik Respublikalari bekor qilinib, o'z chegaralari va Rus Turkiston sarhadlarida rasman tashkil topgan va Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifoqi Shartnomasiga qo'shilgan Turkmaniston va O'zbekiston Sotsialistik Respublikalarining bizning Respublika Hukumatimiz tomonidan tan olinishi, Tashqi Ishlar Vazirligining 16-noyabr 1341-yil sanasidagi 388/47224-sonli hujjati asosida qilingan taklif yuzasidan Ijro Vazirlari Hay'atining 23-noyabr oyi 1341-yildagi majlisida qaror qabul qilindi.

23-noyabr 1341-yil

Prezident
G'oziy Mustafo Kamol
(Imzo)
(Ijro Vazirlari Hay'ati boshqa a'zolarining imzolari)